THE

MAÁSIR-UL-UMARA

BY

NAWÁB SAMSÁMUD-DOWLA SHAH NAWÁZ KHAN

VOL. I

EDITED FOR THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL

BY

MAULAVÍ ABD-UR-RAHÍM
ARABIC PROFESSOR CALCUTTA MADRASAH.

CALCUTTA.

PRINTED BY MAULAVI KABIR-UD-DIN AHMAD KHAN BAHADUR, AT THE URDU GUIDE PRESS AND PUBLISHED BY THE ASIATIC SOCIETY NO. 57 PARK STREET, CALCUTTA.

1888.

THE

MAÁSIR-UL-UMARA

BY

NAWÁB SAMSÁMUD-DOWLA SHAH
NAWÁZ KHAN

VOL. I

EDITED FOR THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL

BY

MAULAVÍ ABD-UR-RAHIM
ARABIC PROFESSOR CALCUTTA MADRASAH.

CALCUTTA.

PRINTED BY MAULAVI KABIR-UD-DIN AHMAD KHAN BAHADUR, AT
THE URDU GUIDE PRESS AND PUBLISHED BY THE ASIATIC SOCIETY
NO. 57 PARK STREET, CALCUTTA.

1888.

فهرست

نامهای مردمان و قبائل و اقوام و مواضع و قلعجات و آبها (که در اولین جلد - مآثر الامرا اندراج یافته اند) بترتیب حروف هجا

از طرف

ایشیاٹک سوسائٹی بنگاله

حسب تالیف و تصحیح

مولوي مرزا اشرف علی صاحب

پروفیسر عربي و فارسي

پریسیڈنسي کالج

در مطبع آردوگائیڈ پریس

واقع نمبر ۱۴ غلام سبحان لین

زیور طبع پوشید

کلکته

سنه ۱۸۹۴ ع

جلد اول

از

مآثر الامرا

تالیف

نواب صمصام الدوله شاهنواز خان

بتصحیح

در درج دانشوری - دری برج هنرپروری - سخن سنج معنی شناس نکته رس والا قیاس - دوربین عالی خیال - بلند بینش بے مثال - خلاق بدائع معانی - سباق فرسان سخن رانی - زیب افزای دبستان دانش آموزی و چمن پیرای بوستان فضائل اندوزی - مورد رحمت خدای کریم

مولوی عبد الرحیم

مدرس مدرسهٔ عالیهٔ کلکته

از طرف ایشیاتک سوسایٹی و بنگاله

در مطبع اردو گائید

واقع

کلکته

در سنه ۱۸۸۸ع از طبع بجامهٔ نو بر آمد

فهرست اغلاطی چند که درحین انطباع سرزده

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۹۶	۱۷	هشاد	هشتاد
۹۷	۱۹	دیرباز	دیرباز
۱۰۰	۵	پٹن	پٹن
۱۰۱	۸	زمانے	زمانے
۱۰۵	۱۱	سال سیم	سال سي ام
۱۰۶	۱	لابه گذاری	لابه گزاری
ایضا	۴	بجور	بهو
ایضا	۹	تنک	تنک
۱۰۹	۱	اردپور	اردیپور
۱۱۱	۳	بالاگهات	بالاگهات
۱۱۴	۱۱	یسیار	بسیار
ایضا	۱۷	رنته	رفته
۱۱۵	۴	ببالاي	ببالاي
۱۱۷	۱۰	وخیم العاقبت	وخیم العاقبة
۱۲۱	۱۶	انفاق	اتفاق
۱۲۹	۵	گذارانیده	گذرانیده
۱۲۹	۱۲	مزار	هزار

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۳۵	۱۳	صوبهدار	صوبه دار
۱۳۷	۸	جولانگاه نگاهی	جولانگاهی
۱۴۱	۱۴	بحفاظت	بحفاظت
ایضا	۱۶	خوشدز	خوشدل
۱۴۲	۱۲	براي	به راي
۱۴۳	۳	ملا محمدلا ري	ملا محمد لاري
۱۵۲	۴	آیام	ایام
۱۶۲	۶	سال نوزدهم	سال نوزدهم
۱۷۱	۱۱	الملتان	المانان
۱۸۸	۲۰	دور	و در
۳۲۴	۱	دوسر دار	دو سردار
۳۳۱	۱۰	بمقلابل	بمقابل
۳۹۱	۱۴	سایر	سایر
۴۳۲	۹	جاني خلن	جاني خان
۴۴۱	۱	تاچار	ناچار
۴۴۸	۱۳	راچپوتیهٔ	راجپوتیهٔ
۴۸۴	۱۰	بعدم سر افرستان	بعدم سرا فرستان
۵۱۴	۱۸	متراترهٔ	متواترهٔ
۵۵۴	۹	بدگوهو	بدگوهر

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۵۶۶	۱	شرف ملات	شرف ملازمت
ایضا	۱۲	دی الحجه	ذی الحجه
۵۷۶	۹	معتقدانه ورخوردي	معتقدانه‌درخوردي
۶۸۱	۱۷	حاجیپو	حاجیپور
۶۹۰	۲	انکاشم	انکاشتم
۷۱۸	۱۳	ور خورد	دَر خورد
ایضا	۱۹	حزیمت	هزیمت
۷۱۹	۴	وا باید گذاشت	وا باید گذاشت
۷۳۵	۱۳	یران	ایران
۶۱۲	نمبر صفحه	۱۱۲	۶۱۲
۶۱۳	ایضا	۱۱۳	۶۱۳

فهرست مضامین کتاب مآثر الامرا جلد اول

اذکار — صفحات

* باب الالف *

* باب الباء *

* باب الثاء *

* باب الجيم *

اذکار	صفحات

بسم الله الرحمن الرحيم

فهرست نامهای مردمان و قبائل و اقوام و مواضع و قلعجات و آبها وغیره (که در اولین جلد مآثر الامرا اندراج یافته‌اند) بترتیب حروف هجاء - مرتب بر دو منظر - اولین برای مردمان - و دومین برای مواضع وغیره *

* شعر *

حسبي الله العالمین فانه * مولی حبیب قادر و نصیر

---

* منظر اول در اسامی مردمان و قبائل و اقوام وغیره *

* حرف تا *

* حرف ثاء *

* حرف جیم *

* حرف خا *

* حرف ذال *

* حرف را *

* حرف زا *

* حرف سین *

* حرف شین *

* حرف صاد *

* حرف ضاد *

* حرف طا *

* حرف غین *

* حرف فا *

* حرف قاف *

* حرف کاف تازی *

* حرف کاف فارسي *

* حرف لام *

* حرف نون *

* حرف واو *

---

* حرف ها *

* حرف يا *

تمام شد اسمای مردمان و قبائل و اقوام

و یتلوه اسماء المواضع

منظر دوم در اسمای مواضع و قلعجات

و آبها و کوهها وغیره

* حرف با *

* حرف تا *

---

* حرف ثے *

---

* حرف جیم *

* حرف چے *

* حرف حا *

* حرف دال *

* حرف را *

* حرف شین *

* حرف صاد *

* حرف قاف *

* حرف کاف تازی *

* حرف کاف فارسی *

* حرف لام *

* حرف میم *

* حرف واو *

* حرف ها *

* حرف یا *

تمام شد

* بسم الله الرّحمٰن الرّحیم *

ستایش بیکران و نیایش بے اندازہ مالک الملکے را سزد که آثار پادشاهان نامدار و مآثر اُمرای کامگار نمونه ایست از قدرت شامله و ارادت کاملهٔ او - فرمان فرمائے که احکام بالغه اش دل و دست جهانیان را فرا گرفته - هیچ ذرهٔ را بے اقدار جلیل المقدار او حرکتے میسور * نیست - و بے حکم محکم او هیچ متحرکے را سکونے مقدور نه - انتظام بخشے که بساط بسیط را بوجود سلاطین عالی‌تبار زیب و زینت داده مهد امن و امان ساخت - و نوئینان بلند مقدار را با تخت نشینان نسبت جوارح با دل بخشیده واسطهٔ انجاح امور عامهٔ برایا گردانیده - نافذ الحکمے که بیک لفظ کن عالم عالم مصنوعات را از مکمن عدم بعرصهٔ وجود آورد - بالغ الحکمتے که در خلقت اشیا جهان جهان لطائف (که صاحب طبعان از دریافت آن بعجز

گرایند) ودیعت نهان * لراقمه * * نظم *

خدایا بحکم تو اندر جهان * زمین ساکن است و روان آسمان
بزرگی ده جنّ و آدم توئی * همه شه شهنشاه عالم توئی

و درود نامحدود برقافله سالارے که پس از بعثت اتباع احکام الٰهي نموده قلت متابعان و کثرت مخالفان را بنظر در نیاورد و بر گمراهان ضلالت منش غوایت بنیان تاخت و تاراج برده شکستهای متواتره داده جزای اعمال در کنار آنها نهاد - تا آنکه دین متینش روی عالم را فرا گرفت - و باطراف و اکناف رسیده رواج و روائي یافت * لراقمه * * نظم *

محمد شه ملک دنیا و دین * که تیغش برانداخت بنیاد کین
بخیل رسل جمله تاج سر اوست * که ختم سري چون نبوّت برو ست

و بر آل خیر مآل و اصحاب نیک نصاب او باد - که رکن رکین ایوان حکم راني و درے از معمورۀ همه داني او یند *

اما بعد بر تماشائیان این بازیچۀ عبرت و ناظران این تماشا گاه اعتبار مخفي نماند - که والد مغفور راقم این سطور میر عبد الرزاق (که مخاطب به صمصام الدوله گردیده) در ایامے (که بقطب پورۀ اورنگ آباد حالت انزوا داشت) چون در فن سیر خیلے آگاهي بهم رسانیده (حتّی که احوال سلاطین تیموریۀ هندوستان و اُمرای عهد آنها سر زبانش بود) و در نسب داني قسمے مهارتش رسیده (که اکثرے نام و احوال نیاگان خود ازو

تحقیق میکردند) برای صرف وقت مشغلهٔ اندیشیده بتالیف این نسخه (که مشتمل است بر احوال اُمرای عهد پادشاهان مزبور) توجه مي‌گماشت - چنانچه احوال بسیارے ازانها مسوده نموده و جمعے از تسوید به تبییض برده بود - پس ازان (که نواب آصف جاه بر سر عنایت آمده بحضور طلبداشته بکار سرکار خود مامور گردانید - و بستر نواب نظام‌الدوله شهید دیواني سرکار خود سپرده صاحب اختیار ساخت) اتمام آن نسخه در پردهٔ التوا ماند - روزے محرر این کلمات ظاهر نمود که نسخهٔ خوبے تمهید یافته - اگر اتمام مي پذیرفت - آن بزرگ بر زبان آورد که تو تمام خواهي کرد - بستر آن مبرور بوکالت نواب صلابت جنگ امتیاز اندوخته آخر سر در سر آن‌کار کرد - و خانه بتاراج آمد - آن اجزا بغارت مردم رفت - بعد از چند سال قدرے اجزا بدست آمد - میر غلام علي آزاد سلمه الله (که با آن مغفور دوستی بسیار داشت) آن اجزا را فراهم آورده خطبه و تمهید نوشته احوال آن مرحوم ضمیمه ساخت - و پس ازان جزوے چند دیگر هم بهم رسید - چون راقم را فرمودهٔ آن بزرگ بخاطر مي خلید همواره بخیال آن سرگرمي داشت - تا آنکه

در سال (۱۱۸۲) هزار و یکصد و هشتاد و دو هجري شروع نموده احوال تتمهٔ مردم از کتب تاریخ فراهم آورده انضمام داد و تمهیدے (که والد مرحوم در ابتدا خود نوشته - و محرر بر بیاضے

نقل گرفته بود) و خطبه و تمهیدے (که میر آزاد نوشته) با چهار ترجمه (که آن هم مرقوم قلم میر آزاد است) نیز ثبت نمود *

کتبي (که در وقت تالیف بنظر محرر این سطور بود) بدین تفصیل است - اکبرنامهٔ شیخ ابوالفضل مبارک - طبقات اکبري تالیف خواجه نظام الدین احمد - منتخب التواریخ تالیف شیخ عبد القادر بداوني - گلشن ابراهیمي مشهور بتاریخ فرشته تالیف محمد قاسم - عالم آرا تالیف سکندر بیگ منشی شاه عباس دارای ایران - هفت اقلیم تالیف امین احمد رازي - زبدة التواریخ تالیف نورالحق - اقبال نامه تالیف معتمد خان بخشي - جهانگیر نامه که جنت مکاني احوال دوازده سالهٔ خود نوشته - ذخیرة الخوانین تالیف شیخ فرید بهکري - مجمع الافغاني که کسے برای خانجهان لودي نوشته - پادشاه نامه تالیف ملا عبد الحمید لاهوري و محمد وارث - عمل صالح تالیف محمد صالح کنبو - رقائع قندهار - عالمگیر نامه تالیف محمد کاظم منشي - مرآت العالم تالیف بختاور خان خواجه سرا - تاریخ آشام - خلاصة التواریخ که در عهد عالمگیر پادشاه هندوئے نوشته تاریخ دلکشا مشتمل بر بعضے سوانح عهد عالمگیري که هندوئے نوشته مآثر عالمگیري تالیف مستعد خان محمد شافي - بهادر شاه نامه تالیف نعمت خان عالي - لبّ لباب تالیف خوافیخان تاریخ محمد شاهي - فتحیه تالیف یوسف محمد خان - تذکرهٔ

مجمع النفائس تاليف سراج الدين علي خان آرزو - مرآت واردات تاليف محمد شفيع وارد تخلص - جهان كشا تاريخ نادر شاه تذكرهٔ سرو آزاد و خزانهٔ عامره هر دو مولف مير غلام‌علي آزاد مرآت الصفا تاليف مير محمد علي برهانپوري - تاريخ بنگاله *

امید از مطالعه کنندگان این کتاب آنست که اگر سهوے یا خطائے بنظر آید در اصلاح کوشند - و بنظر عیب پوش پوشند *

مخفي نماند که مغفور مبرور جامع این نگارین نامه بنای تقدیم و تاخیر احوال اشخاص که مذکور اند بر سال فوت قرار داده چون سال فوت بعضے معلوم نشده بنابران تا سالے که احوال آنها نگارش یافته همان سال را بجای سال فوت اعتبار نموده شد *

للّٰه المنه این نامهٔ طرب افزا در سال (١١٩٤) یکهزار و یکصد و نود و چهار هجري باتمام رسید - و تاریخ اتمام او چنین صورت گرفت *

* نظم *

قلم حدیقهٔ آراست از بهار سخن * پسند اهل خرد عیش‌گاه هر دانا
سواد کلک بهار آفرین راقم آن * شکست ناز ارم رشک جنة الماوی
١١٩٤
دبیر عقل رقم‌کرد سال اتمامش * زهے ادیب مصاحب مآثرالامرا

تمهیدے که مولف مغفور این نسخه هنگام شروع بقید قلم آورده

از مبادی سن رشد و تمیز با وصف صرف اوقات بمتداولات

درسیهٔ شوقے بتصفّح سیر و تاریخ بود - هرگاه فرصتے دست میداد برخے بسرگذشت سلاطین سابقه عبرتے فرا میگرفت - و لختے از احوال ذوفنونان بلند مرتبه تنبیه(۲) میشد - گاهے کلام حکما و(۳) اصحاب تقی بصیرتے مي افزود - و وقتے موزون سخنان شعرا اهتزازے مي‌آورد تا آنکه در عشرهٔ ثالثهٔ سنین ندامت قرین (که ازان بعمر تغیر رود) زمانه بکشاکش ملازم پیشگي افگند - و اوقات به تحصیل معاش صرف گردید - پس ازان ترفّه و تنعّم باشغال دیگر انداخت مساس صفحهٔ نماند - و آشنائيِ کتاب از میان رفت - مگر گاه گاهے اندیشهٔ تسوید اندوختها پیرامون خاطر میگردید - تا ارمغانیئے بنورسان عالم شهود سرانجام یابد - اما زمانه بزبان حال مي‌سرائید *

* نظم *

* دماغ برفلک و دل بپای مهر بتان *

* چگونه حرف زنم دل کجا دماغ کجا *

ناگاه از نیرنگيِ تقدیر و بوالعجبيِ روزگار در سنه (۱۱۵۵) یکهزار و یکصد و پنجاه و پنج عزلتے و انزوائے روی داد - که بظاهر آبستن هزاران تشویش و خلش توهم میشد - لیکن دل رهین فراوان آسودگي و آسایش بوده این فرصت غیر متصور و فراغ نامترقب را مغتنم پنداشت - و همان دیرین آرزو سراپای دل گرفت

---

(۲) در [بعض نسخه] تنبیهے (۳) نسخهٔ [۱] نقي - یا اصحاب نهي باشد *

و کهنه تمنّا بتازگي گل کرد - اما ملاحظهٔ تجدید ترتیب مانع تحریر گردید - چه هر آئینے و روشے (که بخیال میگذشت) پیشینیان بدان اسلوب دفترها پرداخته اند - و سایر فرق را از صاحب کمالان معنوي و والا دستگاهان صوري رأساً وضمناً و اصالةً و تبعاً هم بعنوان بسط و اطناب وهم برسم ایجاز و اختصار استیعاب و استیفا نموده - و دل بدان نسق نمي گرائید - و از قبیل اعلام معلوم مي شمرد - که بغتةً بخاطر فرو ریختند که اگر از آغاز نخستین سال جلوس عرش آشیاني (که نصرت اکبر ازان مُنبي ست) تا زمان حال اُمرای والا شان و نوئینان بلند مکان (که در نوبت دولت خود برخے به نیروی اقبال و حسن نیت خیر مآل مصدر اُمور فخیمه و مظهر کارهای عظیمه گشته گوی نیکنامي بستوده انجامي برده اند - و جوقے بباد بروت شوکت و دستگاه و نخوت مال و جاه بخود سري و گردن کشي وبال و نکال اندوخته) به تنسیق حروف تهجي نگارش پذیرند و در ضمن احوال مقالات غریبه و حکایات عجیبه و تدابیر صایبه و کاردانیهای شگرف و فوج کشیهای سترگ و بهادري نمایان و مردانگی شایسته گذارش یابد و تقریباً کلیات سوانح دو صد سالهٔ سلاطین ستوده شیم تیموریهٔ هندوستان شکر الله سعیهم با بسیارے کهنه خانوادها ذکر پذیرد هرآئینه بتازه نگارین صفحهٔ تالیف نقشے نو مي بندد - و این نامه را از مولّفات دیگران امتیازے

بهم میرسد - لهذا دل نوي گزین را بدین ترتیب غریب آئین داعیهٔ تصمیم یافت - و چهرهٔ مقصود بشگرف وجه روی نمود *

(۲)
اگرچه درین وقت کتابے موسوم بذخیرة الخواقین تصنیف شیخ معروف بهکري متضمن احوال اُمرا بنظر رسید و اکثر مطالب آن ضمیمهٔ این نسخه گردید لیکن چون بنای آن بر اخبار سماعي مخالف تحقیق اهل این فن بود و ماخذ این نسخه کتب معتبرهٔ ثقات است رجحانے بدیهي و مزیتے ظاهر بران متحقق و ثابت گشت - و چون در عهد عرش آشیاني (که منتهای مناصب امارت پنجهزاري‌گري بود - مگر در آخر دولت آن پادشاه والا جاه دو سه کس بمنصب هفت هزاري پایهٔ عزت برافراختند) نوکري پادشاهي قدرے عظیم و منصبها اعتبارے سترگ داشته بسیارے در قلیل منصبے صاحب جمعیت و دستگاه بوده اند بنابرین تا پانصدي آنوقت مذکور ساخت - و تا عهد فردوس‌آشیاني و اواسط زمان خلدمکان (که کثرت مناصب و مراتب بمیان آمد) تا سه هزاري و صاحب طبل و علم بقید تحریر آورد

(۳)
و بعد ازان بنابر یساق پر مشاق دکن و افزایش نوکران و کم حاصلی ملک آن حلاوتها نماند - و رفته رفته این دایره وسیعتر گردید چنانچه درین زمانهٔ بے خیر و برکت (که بسا هفت‌هزاري بهفت

---

(۲) نسخهٔ [ج] الخوانین (۳) در [بعضے نسخه] پر مساق *

و هشمت روزگار خسارت زدهٔ ننگ و نام اند - و در هر ناحیه و جانب بسیارے شش هزاري و پنج هزاري سیلي خور شش و پنج چرخ بد سرانجام) بهفت و پنج اکتفا نمود - و بیشترے اسلاف (۲) (که بزاویهٔ نشینیِ خمول فرسوده اند) به طفیلي داستان اخلاف گرامي رتبه بنام‌آوري جاوید زندگي اندوختند - و بسیارے ابنا و احفاد (که از بے رشدي بمناصب عالیه ترقي نکرده) در ذیل نیاگان بلند مرتبه بفروغ بیان چهرهٔ احوال افروخته - و جوقے بذا بر کمالے از کمالات صوریهٔ حسبیه بلا تقید منصب معتبر بنگارش آمد و این نسخهٔ جامعهٔ کثیر الآثار بمآثر الاُمرا مسمی گردید *

چون درین دودمان سلاطین تیموریه برای هر یکے از آبای سامیه و اُمهات صافیه لقبے تعین مي یابد (چنانچه صاحبقران مراد از امیر تیمور است - و فردوس‌مکاني اشاره بظهیر الدین محمد بابر پادشاه - و جنت آشیاني عبارت از نصیرالدین محمد همایون و عرش آشیاني لقب عظیم جلال‌الدین محمد اکبر است و جنت مکاني ایما به نورالدین محمد جهانگیر - و فردوس آشیاني و اعلی حضرت هردو خطاب شهاب الدین محمد صاحبقران ثاني شاه جهان‌است - و خلدمکان مراد از نفس‌نامیِ محیي‌الدین محمد اورنگ‌زیب عالمگیر غازي ست - و خلد منزل قطب‌الدین

---

(۲) در[بعضے نسخه] فرموده اند *

محمد معظم شاه عالم مخاطب ببهادر شاه است - و والدهٔ ماجدهٔ عرش آشیاني حمیده بانو بیگم ملقبه بمریم مکاني - و أم محترمهٔ خلد مکان ارجمند بانو بیگم مخاطب به ممتاز محل - و همشیرهٔ کلان ایشان جهان آرا بیگم مدعو به بیگم صاحبه اند) بنابرین درین کتاب هرجا ضرورت داعي بود بنابر اختصار بالقاب اکتفا رفت - و بنام دیگر پادشاهان تصریح بکار آمد - مگر بعضے جا محمد شاه پادشاه را بلقب فردوس آرامگاه یاد نموده شد *

خطبه و تمهیدے که میر غلام علی آزاد ادامه الله بر سر اجزای فراهم آمدهٔ ابتداءً نوشتند

چون نسخهٔ مزبور رواج یافته فی الجمله نام شهرتے تحصیل نموده و نیز خطبهٔ مذکوره مشتمل بر احوال مولف مرحوم بود راقم سطور آنرا ضمیمهٔ کتاب گردانید *

حمد شاهنشاهے که اورنگ نشینان سلطنت را رتبهٔ والای جهانباني کرامت نمود - و مسند طرازان امارت را منصب پیش دستي این گروه والاشکوه مرحمت فرمود - و صلوة و سلام بر جهان پناهے که نظم و نسق کار امت بچه رونق پرداخت - و عالم جن و بشر را بمهر خدا داد نبوت مسخر ساخت - و آل فرخنده خصال که شاهزادهای والاتبار اند - و اصحاب تقدس انتساب که وزرای عالي مقدار اند *

اما بعد این کتابیست ممتاز و کارنامه ایست بے انباز تصنیف مورد تائیدات یزدانی جامع کمالات انسانی امیر بے نظیر نواب صمصام الدوله شاه نواز خان علیه‌الرحمة و الرضوان که بخامهٔ سحرطراز بتحریر این‌نسخه پرداخت - و مدت پنج سال باحیای جمعے ابنای جنس خود صرف ساخت - ماهران فن اخبار و محققان وقائع روزگار مي‌شناسند که مصنف علیه الرحمة چه قدر خون از رگ اندیشه چکانیده - و مراتب تحقیق مطالب و تصحیح مقاصد بکجا رسانیده - اما اوراقے که بتسوید در آمد قریب دوازده سال در طاق نسیان ماند - و این طاؤس رعنا در کنج قفس بال و پرے بیفشاند (۲) - فرصت دست نداد که مسوده از سواد به بیاض بر آید و شب یلدا بصبح عالم‌افروز گراید - تا آنکه مصنف علیه‌الرحمة را جرعهٔ شهادت چشاندند - و نتائج طبع والا را بگرد یتیمي نشاندند - خانهٔ مصنف بتاراج درآمد - و کتب‌خانه یکقلم شیرازهٔ جمعیت گسیخت - فقیر غلام علي متخلص بآزاد حسینی واسطی بلگرامي (که با مصنف علیه الرحمة دوستی لانهایت داشت) بر فقدان این کارنامهٔ بے نظیر دستهای افسوس برهم مالید - و مدتے ریشهٔ سراغ در شش جهت دوانید - هیچ گل نکرد که این نسخه کجا رفت - و بدست که افتاد - بعد یک سال کامل از شهادت

---

(۲) در [چند نسخه] نیفشانده ●

مصنف علیه الرحمة سررشتهٔ تفحص بجائی رسید - و یوسف گم‌گشته چهرهٔ پیدائي وا نمود - طرفه شگفتگي بهم رسید - و عجب انشراحے دست داد - فی‌الفور آستین بترتیب و تبییض این مسوده بر شکست و اوراق پریشان را شیرازهٔ جمعیت بر بست - و هرگاه این نسخهٔ مجزّا از کتب خانهٔ مصنف علیه الرحمة هجرت نموده جای دیگر افتاد از بے احتیاطي اجزاء نسخه یکجا نماند - و حکم اوراق خزان بهم رساند - بعد محنت تمام اوراق پراگنده فراهم رسید - لیکن ترجمهٔ قطب الملک عبدالله خان وزیر اعظم محمد فرخ سیر پادشاه (که مصنف علیه الرحمة بقلم داده بود) بمعرض تلف درآمد و ترجمهٔ امیر الأمرا سید حسین علي خان برادر قطب الملک از اول ناقص بدست افتاد - و ترجمهٔ نواب آصف جاه و خلف او نواب نظام الدوله شهید مصنف علیه الرحمة خود بتحریر در نیاورد - و تنگ چشمیِ روزگار فرصت نداد - جلالت شان این هر چهار امیر آفتاب‌نظیر ظاهر - و اثبات تراجم اینها درین نامهٔ والا قدر از جملهٔ ضروریات - اتفاقاً فقیر تراجم اربعه را در تالیف خود سرو آزاد لباس رقم پوشانیده - ترجمهٔ قطب الملک و نواب (۲) آصف جاه و نواب نظام الدوله شهید از سرو آزاد درینجا نقل افتاد - و ترجمهٔ امیر الأمرا سید حسین علي خان هر قدر که

---

(۲) نسخهٔ [۱] بعینها از سرو آزاد *

بدست آمد بحال داشته آغاز آن از سرو آزاد انضمام پذیرفت و بعضے تراجم دیگر ضروري درین اجزا نیست - مثل ترجمهٔ شیخ ابو الفضل صاحب اکبر نامه که عمدگی او حاجت شرح ندارد و مصنف علیه الرحمة در انشا تتبع شان او میکند - و ترجمهٔ سعدالله خان وزیر اعظم فردوس آشیاني - و مصنف علیه الرحمة در بعضے مواضع حوالهٔ مطلبي بزبان قلم میدهد - و محل حواله ناپیدا ست - ازینجا مستفاد میشود که نامه طراز علیه الرحمة تراجم عمدگان را (٢) در سلک تحریر کشیده - لیکن تندباد حادثه بغارت برد - و نیز قلم مصنف علیه الرحمة بعضے تراجم را ناتمام گذاشت - هرچه شد شد - و هرچه ماند ماند - اکنون کرا دماغ که این تراجم را فراهم آرد - و بالحاق پردازد - و دیباچهٔ کتاب مصنف علیه الرحمة خود املا نمود - مگر تحریر حمد و صلوة باقي مانده بود - فقیر (٣) فقرات حمد و صلوة نوشته مصدّر ساخت - و درین مقام اول ترجمهٔ مصنف علیه الرحمة ثبت میشود - بعد ازان شروع در تحریر اصل کتاب میرود - بعونه سبحانه تعالی *

---

(٢) نسخهٔ [اب] عمده را (٣) نسخهٔ [ب] فقیر در مکان حمد و صلوات آیهٔ قرآني را تبرکا تاج عنوان ساخت *

نواب صمصام الدوله شاه نواز خان شهيد خوافي اورنگ آبادي رحمه الله تعالی

نام اصلی او میر عبد الرزاق است - و اصلش از اعیان سادات خواف - جدّ اعلای او میر کمال الدین در عهد اکبر پادشاه از خواف سرے بهند کشید - و در سلک عمدهٔ نوکران پادشاهي درآمد - پسرش میرک حسین در زمان جهانگیري نوکري درگاه سلطاني بامتیاز داشت - پسرش میرک معین الدین مخاطب به امانت خان در عهد شاه جهاني بمنصب عمدهٔ فرق امتیاز(۲) برافراخت - و در عهد عالمگیري بدیواني لاهور و ملتان و کابل و کشمیر بنوبت سرفرازي یافت - و هنگامے (که صوبه داري ملتان بشاهزادهٔ شاه عالم نامزد شد) نیابت صوبه داري بامانت خان ضمیمهٔ دیواني قرار یافت - و او باقتضای خطاب خود در کمال امانت و دیانت بسر مي‌برد *

وقتے در ایام دیواني حکم سلطاني بنام او صدور یافت - که فلان‌شخص را روانهٔ درگاه باید ساخت - امانت خان آن شخص را طلبیده تکلیف رفتن درگاه سلطاني کرد - آن شخص گفت اگر شما کفیل آبروی من میشوید میروم - امانت خان جواب داد که من بر شخصے که با پدر و برادران سلوک چنین و چنان

---

(۲) نسخهٔ [ج] اعتبار *

کرده باشد (یعني عالمگیر پادشاه) اعتماد ندارم - چگونه کفیل میتوانم شد - منهیان این خبر را به پادشاه رسانیدند - پادشاه در غضب آمد - و از منصب و جایگیر و دیوانی خالصه (۲) عزل کرد - امانت خان ایامے معدود بیکار ماند - آخر پادشاه را نقش خاطر شد که این شخص از خدا ترسید - و ملاحظهٔ من نکرد - همین وصف والا مربي شد - پادشاه او را باز نواخت و بمنصب و جایگیر و دیوانی خالصه پیرایهٔ امتیاز بخشید و نوعے شخصیت او ذهن‌نشین شد - که در جمیع مهمات قول و فعل او را اعتماد کلي بهم رسید - ایامے (که پادشاه در هذه بود - و صوبه‌داری دکن بخانجهان بهادر کوکلتاش عنایت فرمود) دیوانی دکن و بخشي گري و وقائع نگاري به امانت خان مرحمت شد - او دیواني را باستقلال تمام کرد - خان جهان بهادر اکثر بخانهٔ او مي‌آمد - و او را نظامت اورنگ آباد هم شده بود *

از جملهٔ پسران او چهار کس اعتبار بهم رسانیدند - اول میر عبد القادر دیانت خان - دوم میر حسین امانت خان که یکے بدیوانی تن و دیگرے بدیوانی خالصه سرفرازي یافت و نیز امانت خان را حکومت بندر سورت مقرر شد - و بعد

---

(۲) نسخهٔ [اب ج] جایگیر و خدمت عزل کرد *

فوت او حکومت آنجا بدیانت خان عنایت شد - و این دیانت خان پیش از حکومت صورت بدیوانی دکن مامور شده بود و بعد حکومت سورت دو باره بدیوانی دکن سر عزت برافراخت

سیوم میر عبدالرحمٰن وزارت خان - متخلص بگرامي - او بدیوانی مالوه و دیوانی بیجاپور سربلندي یافت - شعر برجسته میگفت و دیوانے فراهم آورده - ازوست

* نظم *

* تا قافله سالار جنون فال سفر زد *

* دیوانهٔ ما دامن صحرا بکمر زد *

* دیگر *

* فصل گل آمد و من توبهٔ بیجا کردم *

* چه ستم برقدح و جور بمینا کردم *

* با رفیقان زخودرفته سفر دست نداد *

* سیر صحرای جنون حیف که تنها کردم *

چهارم کاظم خان که بدیوانی ملتان سرفرازي یافت - میر حسن علي (۲) پسر کاظم خان مذکور پدر نواب صمصام الدوله شاه نواز خان است - و نسب نواب صمصام الدوله از جانب مادر بمیر حسین امانت خان که بالا مذکور شد میرسد - میر حسن علي والد نواب صمصام الدوله در عمر بیست سالگي فوت کرد و فرصت نشو و نما نیافت *

---

(۲) نسخهٔ [ب] حسین علي *

مخفي نماند که اولاد میرک معین الدین امانت خان مذکور بعد کثرت رسید - و محلهٔ عظیمے ازین قبیله در بلدهٔ اورنگ آباد آبادي پذیرفت - و دیوانئ دکن و اکثر خدمات عمدهٔ این ممالک باین دودمان تعلق گرفت - و عالمے از فیض این خاندان بهره اندوخت - دیوانئ دکن بعد میر عبدالقادر دیانت خان به خلف او علي نقي خان مقرر شد - و بخطاب پدر یعني دیانت خان مخاطب گردید - و بعد وفات او این منصب والا بمیرک محمد تقي پسر او تفویض شد - و خطاب وزارت خان یافت - و بعد از انتقال او ببرادرش میر محمد حسین خان تقرر گرفت - میر محمد حسین خان در عهد نواب آصف جاه و بعد آن در کمال اعتبار بسر مي‌برد - و آخرها بخطاب یمین‌الدوله منصور جنگ سرفرازي یافت - و او و نواب صمصام الدوله در یکروز بمرتبهٔ شهادت فایز شدند *

اکنون باحوال نواب صمصام الدوله زبان قلم را رطب مي‌سازم مناقب این امیر بے نظیر زیاده ازانست که زبان قلم تقریر تواند کرد - یا وسعت قرطاس احاطه تواند نمود - حقا که چشم روزگار امیرے باین جامعیت کمالات ندیده - و سپهر کهن سال صاحب دولتے باین حیثیت در میزان نظر نسنجیده - از عنفوان نشونما آثار رشد از ناصیهٔ او پیدا بود - و انوار استقبال از جبین حال جلوه مینمود - ولادت او بیست و نهم رمضان سنه (۱۱۱۱)

احدی عشر و مائة و الف در دار السلطنت لاهور واقع شد
چون اقرباء او اکثر در اورنگ آباد بودند باین علاقه در ریعان شباب
از لاهور باورنگ آباد آمد - در آوائل بمنصبی از پیشگاه نواب
آصف جاه (طاب ثراه) سرفرازی یافت - و بعد چندے بدیوانی
پادشاهی صوبهٔ برار مامور شد - و مدتے برین عهده قیام نمود
و بر وجه احسن سرانجام داد - نوعیکه نواب آصف‌جاه نوبتے
فرمود - کار میر عبد الرزاق خان نمکی دارد - چون محمد شاه والی
دهلي در سنه (۱۱۵۰) خمسین و مائة و الف نواب آصف جاه را
بحضور خود طلبید و نواب آصف جاه خلف الصدق خود نواب
نظام الدوله ناصر جنگ را به نیابت خود در دکن گذاشته عازم
دارالخلافه شد صحبت نواب صمصام‌الدوله با نواب نظام الدوله
گیرا افتاد - نواب نظام‌الدوله او را بدیوانی سرکار خود و دیوانی
پادشاهي هردو سرافراز فرمود - و او هردو خدمت عمده را
باستقلال تمام سرانجام داد - و دیانت و امانت را بسرحد
کمال رسانید *

چون نواب آصف جاه از هند بدکن لوای معاودت برافراخت
مُغویان نواب نظام الدوله را بر سر مخالفت والد بزرگوار آوردند
رای نواب صمصام الدوله برین نبود - بلکه تحریض بر موافقت
مینمود - چون جمّ غفیر از مغویان هر طرف بودند گفتهٔ نواب
صمصام الدوله پیش نرفت - روزے که با پدر و پسر جنگ واقع

شد نواب صمصام الدوله بر فيل رديف نواب نظام الدوله بود
چون فوج نواب نظام‌الدوله شکست خورد و مردم آصف جاهي (۲)
فيل او را حلقه کردند حرز الله خان نبيرهٔ سعد الله خان وزير
(که با نواب صمصام الدوله آشنائي داشت) با او گفت - که
نظام الدوله بخانهٔ پدر ميرود - شما کجا ميرويد - شرط رفاقت (۳)
تا وقتيکه بايد بجا آورديد - اکنون ازين مهلکه کناره بايد کرد
مشار اليه از فيل فرود آمده يکسو شد - و مدتي معاتب نواب
آصف جاه ماند - و انزوائي (۴) اختيار نمود - درين ايام بتحرير و تسويد
مآثرالامرا اشتغال ورزيد - و مدت پنج سال اوقات برين منوال
گذرانيد - آخر نواب آصف جاه در پايان عهد خود مطابق سنه
(۱۱۶۰) ستين و مائة و الف او را از عتاب بر آورد - و بدستور
سابق بديواني برار مامور ساخت - و عنقريب نواب آصف جاه
در گذشت - و نواب نظام‌الدوله بر مسند پدر به نشست - و نواب
صمصام الدوله را از برار طلبيده بديواني سرکار خود بدستور
سابق سرفراز ساخت - و او باستقلال تمام عهدهٔ ديواني را
(که کار وزارت شش صوبهٔ دکن است) سرانجام داد - و چون نواب
نظام الدوله حسب الطلب احمد شاه فرمانرواى هندوستان قصد

---

(۲) نسخهٔ [ا] مردم آصفجاه (۳) نسخهٔ [ج] نواب نظام الدوله (۴)
در [بعضى نسخه] انزوا اختيار نمود *

شاه جهان آباد کرد نواب صمصام الدوله را بدکن گذاشت - و وقت وداع انگشتری خود را باز عنایت کرد - و فرمود این مهر سلیمانی ست - لیکن نواب نظام الدوله تا دریای نربده (۲) رفته بر طبق حکم سلطانی بدکن عطف عنان نمود - و چون رایات نواب نظام الدوله در ملک ارکات خرامید و بر مظفر جنگ ظفر یافت نواب صمصام الدوله هر چند بنواب نظام الدوله عرض کرد که اقامت این آلکا (۳) مصلحت نیست محمد علي خان پسر انور الدین خان شهادت جنگ گوپاموئي را باتفاق فرنگیان انگریز درین ملک باید گذاشت که اینها برای تنبیه نصارای (۴) فراسیس پهولچهري (۵) کفایت میکنند نواب نظام الدوله گوش نکرد - و بعضی کوتاه اندیشان (که بنابر اغراض نفسانی خود اقامت آن ملک میخواستند - و برای منفعت جزوي چشم از انتظام کلي پوشیدند) مزاج نواب نظام الدوله را بر سر اقامت آن ملک آوردند - تا آنکه گذشت آنچه گذشت *

بعد شهادت نواب نظام الدوله ریاست بمظفر جنگ رسید

---

(۲) نسخهٔ [اب ج] نربدا - بالف (۳) در [نسخها] الکه بها مي نویسد اما در کتب لغت آلکا بالف آمده (۴) نسخهٔ [ج] نصارای فراسیس کفایت میکنند (۵) در [بعضی نسخه] پهلچهري - و در [بعضی] پهلچري - و در [بعضی] پهلچري - و در [بعضیها] پهلچیري *

و ازان ملک عطف عنان فرمود - و قریب شهر کرپه (۲) رسیده بقتل رسید - و مسند ریاست بتمکن نواب صلابت جنگ امیر الممالک خلف الصدق نواب آصف جاه زینت پذیرفت - و الویهٔ فیروزي از نواحئ کرپه بر سر شهر کرنول رسید - نواب صمصام الدوله تا اینجا همراه لشکر بود - در کرنول از لشکر جدا شده بر جناح استعجال خود را باورنگ آباد رسانید - فقیر محرر ترجمه نیز باتفاق وقت (۳) با نواب صمصام الدوله از لشکر باورنگ آباد آمد نواب صمصام الدوله بشهر رسیده چندے خانه نشیني اختیار کرد و نهم رجب سنه (۱۱۶۵) خمس و ستین و مائة و الف قصد حضور نواب امیر الممالک بحیدرآباد کرد - و بعد وصول حضور بصوبه داری حیدرآباد امتیاز یافت - و بعد چندے از صوبه داري معزول شده باورنگ آباد آمد - و گوشهٔ انزوا برگزید - تا آنکه نواب امیر الممالک باورنگ آباد تشریف آورد و چهاردهم صفر سنه (۱۱۶۷) سبع و ستین و مائة و الف نواب صمصام الدوله را بعطای خلعت وکالت مطلق خود و از اصل و اضافه بمنصب هفت هزاري هفت هزار سوار و خطاب صمصام الدوله برنواخت - و او مدت چهار سال بمنصب وکالت مطلق پرداخت و بحسن رای و تدبیر مهمات جزوي و کلي را طرفه رونقي داد

---

(۲) یا کڑپه باشد (۳) در [چند نسخه] باتفاق نواب ۵

باوصف بے اسبابي طلسمے بر بست - که عقل عقلا را حیران ساخت - چه وقتي (که وکالت باو مقرر شد) سرکار نواب امیرالممالک عجب حالتي داشت - که از بے زري نوبت بفروخت اثاث البیت رسیده بود - نواب صمصام‌الدوله نوعے حسن تردد نمود که آب رفته بجوی آمد - و نسق بر هم خورده باز انتظام پذیرفت - سرکشان حلقهٔ اطاعت در گوش و کج‌مزاجان غاشیهٔ راستي بر دوش کشیدند و امن عجیے در ممالک بهم رسید - و رعایا و برایا در ظلال عدالت و انصاف طرفه آسودگي یافتند - و در عرصهٔ چهار سال مدت وکالت‌خود جمع و خرج ملک را برابر کرد - مي‌گفت سال آینده انشاءالله تعالی جمع بر خرج مي‌افزاید *

بالجمله بعد تقرر وکالت عنقریب رایات نواب امیرالممالک را در اهتزاز آورد - و بارادهٔ تنبیه رگهو بهوسله جانب برار متوجه شد و رگهو را مالش داده پنج لک روپیه پیشکش بر گرفت - و از برار رو بطرف نرمل کرد - سریا راو (۲) زمیندار نرمل از عهد نواب آصف‌جاه پای تمرد افشرده مکرر فوج سرکار را غارت کرده بود نواب صمصام الدوله بحکمت عملي اورا مقید ساخت - و ملک او را بضبط سرکار عالي درآورد - و در سال اول از وکالت این دو کار عمده بر کرسي نشاند - و ایام برشگال در حیدرآباد

---

(۲) در [بعضے نسخه] سریا راو *

گذرانید - و در سال دوم از وکالت سنه (۱۱۶۸) ثمان و ستین و مائة و الف نواب امیرالممالک را بملک میسور برد - و از راجهٔ میسور پنجاه لک روپیه پیشکش بر گرفت - و اوائل موسم برشکال بحیدرآباد معاودت نمود - درین ایام سلطان دهلي عالمگیر ثاني برای نواب صمصام الدوله ماهي و مراتب فرستاد - شخصی این مصرعه تاریخ یافت * ع *

۱۱۶۸
* از شاه هند آمد ماهي و هم مراتب *

در سال سیوم از وکالت سنه (۱۱۶۹) تسع و ستین و مائة و الف کمک راو بالاجي کرد - بیانش (٢) اینکه راو بالاجي شهر سانور را محاصره کرد - افاغنهٔ سانور حصار شهر را مستحکم نموده پای جلادت افشردند - و بارها از حصار برآمده مردم مورچال را زدند - راو بالاجي عاجز آمد - و استمداد از نواب صمصام الدوله کرد - سبحان الله مثل راو بالاجي (که ممالک دکن و هند را بتصرف در آورده - و پادشاه دهلي و ارکان (٣) سلطنت را متزلزل ساخته) رجوع بنواب صمصام الدوله آورد - و دست بدامن استعانت زد - نواب صمصام الدوله نواب امیرالممالک را بکمک راو بالاجي برد - و لشکر را بسانور رسانید - و مورچال قایم کرده و آتش کاری توپخانه بجائی رسانید که افاغنه رنگ باختند

---

(٢) نسخهٔ [ب] شانور (٣) نسخهٔ [ب] و سلطنت اورا *

و در مصالحه زدند - بعد ازین نواب صمصام الدوله در فکر بر انداخت نصاری افتاد *

مخفي نماند که چون نواب نظام الدوله ناصر جنگ برای دفع مظفر جنگ بملک ارکات رفت مظفر جنگ باعانت نصاری فراسیس ساکن پهولچهري مصاف داده شکست یافت - نصاری به پهولچهري خزیدند - و مظفر جنگ دستگیر شد - باز نصاری باتفاق افاغنه راه غدر پیمودند - و نواب نظام الدوله را شهید ساختند و مظفر جنگ را بسرداري برداشتند - نوبي (که راقم ترجمه در سرو آزاد مفصل بقلم آورده) اینکه پیش ازین نصاری در بنادر مخصوص بودند و پا از حد خود بیرون نمیگذاشتند - بعد شهادت نواب نظام الدوله (۲) چیره شدند - و لذت ملک گیري دریافتند - بعضی ملک ارکات را فراسیس بتصرف درآورد - و بعضی آن اُلکا را نصارای انگریز فراگرفت و نیز انگریز بر بنگاله مسلط شد - و قلعهٔ بندر سورت را گرفت و هلمّ جرّا (۳) ابتدای بنای تسلط نصاری اینست *

القصه بعد شهادت نواب نظام الدوله مظفر جنگ نصارای فراسیس را نوکر گرفت - و رفیق خود ساخت - و بعد قتل او نصاری بصیغهٔ نوکري در رکاب نواب امیر الممالک شدند و سیکاکل و راج بندري و دیگر مواضع را در جایگیر خود گرفتند

---

(۲) در [اکثر نسخه] خیره (۳) نسخهٔ [ج] ابتدای تسلط نصاری *

و طرفه اقتدارے بہم رسانیدند - که حکم حکم ایشان شد
موسي بوسي سردار نصاری بخطاب سیف الدوله عمدة الملک
نامورى اندوخت - و حیدر جنگ صاحب اختیار سرکار عمدة الملک
گردید - جنس و فصل حیدر جنگ اینکه نام اصلی او
عبدالرحمن است - پدرش خواجه قاذدر بلخي در عهد نواب
آصف جاه از بلخ آمده اعتبارے پیدا کرد - و فوجدار مچهلي بندر
شد - و محاسبهٔ سرکار بر ذمهٔ او برآمد - و او در مچهلي بندر
با بعضے نصاری آشنا شده بود - باین علاقه به بندر پهولچهري رفت
و در پناه نصاری نشست - حیدر جنگ دران وقت خرد سال بود
و کورندور نام کپتان یعني حاکم پهولچهري او را بسیار دوست
میداشت - و چون مظفرجنگ رئیس شد کورندور جمعے نصاری را
بسرداری موسي بوسي همراه مظفر جنگ کرد - و عبدالرحمن را
(بنابر اینکه جهت جامع بین المسلمین و النصاری است) همراه
موسي بوسي داد - و چون عبدالرحمن جوهر قابل بود ترقی عظیمے
کرد - و حل و عقد سرکار فرنگي بدست آورد - و باسد الله
حیدر جنگ مخاطب شد *

الحاصل نواب صمصام الدوله بعد انفصال معاملهٔ افاغنهٔ سانور
خواست که نصاری را از میان بردارد - نواب امیرالممالک باشارهٔ
نواب صمصام الدوله نصاری را از نوکري بر طرف کرد - نصاری
از لشکر جدا شده راه حیدر آباد گرفتند - و شهر حیدر آباد را

در اختیار خود کرده متحصّن شدند - نواب امیر الممالک متعاقب (۲) رسیده شهر را محاصره کرد - قریب دو ماه محاصره ماند - و جنگها باهم واقع شد - آخر بنا بر نفاق اعیان بصلح انجامید - و عمدة الملک و حیدر جنگ آمده ملاقات نمودند - و چون در ایام محاصره انتظام جایگیرات نصاری برهم خورده بود عمدة الملک و حیدر جنگ رخصت گرفته بطرف راج بندري و سیکاکول (۳) محالات جایگیر خود رخت بربستند - نواب صمصام الدوله برشکال در حیدرآباد بسر برد

و در سال چهارم از وکالت سنه (۱۱۷۰) سبعین و مائة و الف از حیدرآباد برآمد - رام چندر مرهته از عهد نواب آصف جاه بهالکي و غیره محالات توابع صوبهٔ بیدر جایگیرات لکوک در تصرف داشت - و از بے سلیقگي و بے حیثیتي بتقدیم لوازم نوکري نمي رسید - نواب صمصام الدوله خواست که جایگیرات را ازو انتزاع نماید - رامچندر باستعداد اسباب جنگ پرداخت - و حرکت مذبوحي کرده حلقهٔ اطاعت در گوش کشید - و جایگیرات او سواي بهالکي بضبط سرکار عالي درآمد - نواب صمصام الدوله اوائل برشکال با نواب امیر الممالک باورنگ‌آباد آمد - و درین ایام فوجے را فرستاده قلعهٔ دولت آباد را محاصره کرد - و از سادات بخاري (که از عهد عالمگیر پادشاه قلعه داري را متوارث بودند) قلعه را گرفت

---

(۲) در [اکثر نسخه] بتعاقب رسیده (۳) در [بعضے جا] میکاکل •

بعد ازین فلک شعبده‌باز ورق گردانی آغاز کرد - و در شکست نواب صمصام الدوله کمر کین بر بست - و آن همه عقل و هوشی که داشت ازو باز گرفت *

مجملا شرح واقعه اینکه - زر مشاهرهٔ سپاه بسیار بر ذمهٔ سرکار بود - مُغویان سپاه را برغلانیدند - سپاه هنگامهٔ تقاضا برپا نمودند نواب صمصام الدوله اگر قصد میکرد بسرانجام دو لک روپیه این فتنه فرو می نشست - چون وقت زوال دولت رسیده بود اعتنا نکرد - بتاریخ ششم ذي القعده سنه (۱۱۷۰) سبعین و مائة و الف مردم سپاه نواب شجاع‌الملک بسالت‌جنگ خلف نواب آصف جاه را از خانه برآورده پیش نواب امیر الممالک بردند - و خلعت وکالت مطلق از عزل نواب صمصام الدوله دهانیدند - طرفه بلوای عام شد - و اوباش و بازاریان شهر غلو کرده خواستند که بر خانهٔ نواب صمصام الدوله ریزند اما اسبابی بظهور آمد که تا شام بلوی در توقف افتاد - شب اهل بلوی متفرق شدند - نواب صمصام الدوله اندیشید که فردا اگر یورش نمایند با آنها مقابل شده نمي توان جنگید - بهتر آنکه کناره باید کرد - نیم شب احمال و اثقال ضروري بر افیال بار نمود و خانه را با امتعهٔ لکوک و اقسام نفائس و تنسوقات وا گذاشت و با جمیع اهل بیت ذکور و اناث قصد قلعهٔ دولتاباد کرد - از رفقاء او قریب پانصد کس سوار و پیاده حق رفاقت بجا آوردند - مشعلها

روشن‌کرده مصلح از خانه برآمد - و رو بظفر دروازهٔ حصار شهر پناه آورد - محافظان ظفر دروازه تاب اقامت نیاورده رو بفرار نهادند قفل دروازه شکسته از دروازهٔ شهر پناه برآمد - و قریب بصبح هشتم ذی القعده سنه (۱۱۷۰) سبعین و مائة و الف بدولتاباد رسید بعد رفتن او بقلعه اثاث البیت او قدرے بتاراج غارتگران رفت و اکثر بضبط سرکار عالي درآمد - بعد چندے فوجے از سرکار تعین‌شد و قلعهٔ دولتاباد را محاصره کرد - و جنگها درمیان آمد *

نواب صمصام الدوله بشمائل رضیه و خصائل مرضیه متحلي بود اما گاه باشد که حق‌تعالی نظرکردهای خود را از نظر خلق مي‌اندازد و برای رفع مراتب اُخروي در دار الامتحان دنیا ببلائے مبتلا مي‌سازد مصداق این معني در نواب مذکور مشاهده افتاد - که با آن فضائل و شمائل جمیع خلائق امیر و فقیر و درباري و بازاري ازو برگشتند و جز بگیر و بکش حرفے بر زبان (۲) نمي آوردند - اگر کسے بر جادهٔ وفا قایم بوده دوستيِ او را بحال داشت کجا یارا که دم زند یا سلسلهٔ تلاشے جنباند - فقیر تنها خود را بر آشوب قیامت زدم و نظر از مخالفت تمام عالم برداشتم - و با نواب شجاع الملک ملاقاتها نموده بنای مصالحت گذاشتم - و برای تمهید قواعد اصلاح و تشئید مباني آشتي مکرر بقلعه رفتم - و بچه سحر پردازي

---

(۲) نسخهٔ [ب] زبانها *

و افسون کاري محاصرهٔ قلعه را بر خيزانيدم - و هنوز شروط مصالحه باتمام نرسيده بود که نواب نظام الدوله ثاني ناظم صوبهٔ برار از ايلچپور باورنگ‌آباد تشريف آورد - و نواب امير‌الممالک او را بمنصب والاي ولي عهدي خود مخصوص ساخت - و بنظام الملک آصف جاه مخاطب گردانيد - نواب آصف جاه ثاني راقم ترجمه را طلبيده باستمالت نواب صمصام الدوله مامور ساخت - و طومار مطالب او را موافق استدعا دستخط فرموده حوالهٔ فقير نمود طومار را گرفته بقلعه رفتم - و اورا سرگرم ارادهٔ حضور ساختم - نواب آصف جاه سرداران عمده را باستقبال فرستاد - نواب صمصام الدوله غرهٔ ربيع الاول سنه (۱۱۷۱) احدي و سبعين و مائة و الف از قلعه برآمده در ظاهر قلعه با سرداران استقبال ملاقات نمود - و همان روز ملازمت نواب آصف جاه ثاني و نواب امير‌الممالک حاصل کرد و مورد انواع مراحم گرديد *

درين ايام بالاجي راو بارادهٔ مخالفت قريب اورنگ آباد رسيد و بسواس راو پسر خود را مقدمة الجيش کرد - و راجه رام چندر (که از موطن خود بعزم حضور نواب امير الممالک بسندکهير سي کروهي اورنگ آباد رسيده بود) مرهته او را درانجا محاصره نمود - و قافيهٔ او را تنگ ساخت - نواب آصف جاه از اورنگ آباد بسندکهير (۲) نهضت فرمود - و رام چندر را از ورطهٔ

(۲) نسخهٔ [ب] بسند کهيرا *

هلاکت وا رهانید - و در عرض راه محاربات عظیمه بوقوع آمد
(۲)
نواب آصف جاه داد شجاعت و جگر داري داد - و جمعی کثیر
اعادي را بشمشیر آتشبار سپند مجمر ساخت - نواب صمصام الدوله
درین نهضت ملتزم رکاب بود - درین اثنا خبر آمد که عمدة الملک
موسي بوسي و حیدر جنگ از کار جایگیرات خود فراغ حاصل
کرده قصد حضور نواب امیر الممالک دارند - و بحیدر آباد
(۳)
رسیدند - و حیدر جنگ نواب صمصام الدوله را متواتر خطوط
نوشت - و آن‌قدر مراتب اخلاص بمعرض اظهار درآورد که
مشار الیه را بر اخلاص او اعتماد کلي بهم رسید - و از مکرو بیم
غفلت تام روی داد - و لشکر فیروزي از سندکهیر معاودت نموده
در حوالیٔ شاه گدهه رسیده بود که حیدر جنگ بحضور رسید
و لشکر بهیئت مجموعي بارزنگ آباد آمد - و سواد شمالیٔ
شهر مخیم شد *

نواب صمصام الدوله زمام اختیار خود را بکلي بدست
حیدر جنگ سپرد - و او براه چاپلوسیها در آمد - و دامے از مکر
و فریب بر چید - هرچند آشنایانے که بر خداع او آگاه شدند
بصراحت و کنایت بنواب صمصام الدوله خبر کردند باور ننمود
و تکیه بر اخلاص دشمن نموده خیر خواهیٔ آشنایان را در میزان

---

(۲) نسخهٔ [ج] جمعی اعادي را (۳) نسخهٔ [ج] خط نوشت *

اعتبار نسنجید - تا آنکه بتاریخ بیست و ششم رجب سنه (۱۱۷۱) احدی و سبعین و مائة و الف نواب امیر الممالک بسیر باغ بیگم واقع اورنگ آباد تشریف برد - و حیدر جنگ مادهٔ خداع آنجا مهیا ساخت - نواب صمصام الدوله و نواب یمین الدوله که بالا مذکور شد حسب الطلب در باغ بیگم رفتند - هر دو را نظر بند کردند - و بلشکر برده هر کدام را در خیمهٔ علیحده جای دادند - و میر عبدالحي خان و میر عبدالسلام خان و میر عبد النبي خان پسران نواب صمصام الدوله را نیز طلبیده با پدر در یک خیمه مقید ساختند - و (۲) دور خیمه محافظان نصاری نشستند - و خانهٔ نواب صمصام الدوله را دو باره آنچه جمع شده بود بغارت بردند - و مستورات سادات را از خانه اخراج نمودند و اقربای نواب صمصام الدوله را و متوسلانی که فی الجمله استطاعتی داشتند آنها را در قید شدید کشیدند - و زرها گرفتند - و ستمی بر سادات گذشت که واقعهٔ کربلا بتازگي صورت گرفت *

الحاصل این حرکات بر حیدر جنگ مبارک نیامد - نواب آصفجاه ثاني درین فکر افتاد که نقش هستی اورا از صفحهٔ روزگار بشوید - وجهش اینکه حیدر جنگ با نواب صمصام الدوله نقض عهد کرد - و اطمینان ازو برخاست - وجه دیگر اینکه حیدرجنگ

(۲) نسخهٔ [ج] و در خیمه *

اول نواب آصف‌جاه را بے پر و بال ساخت - بعد ازان بقید نواب صمصام‌الدوله پرداخت - بیانش اینکه نواب آصف جاه فوج سنگینے از برار در رکاب آورد - و رتق و فتق مهمات ملکي و مالي در قبضهٔ اقتدار خود کرد - حیدر جنگ دید که با وصف نواب آصف جاه نقش تسلط من درست نمي‌تواند نشست - در شکست نواب آصف جاه افتاد - و بانواع حیله سازي فوج را از نواب جدا ساخت و زر سپاه هشت لک روپیه از نزد خود تسلیم نمود - و نواب را تنها ساخت - بعد ازان نواب صمصام الدوله را مقید کرد - و خاطر خود را از هردو طرف جمع نمود - و خواست که نواب آصف جاه را ببهانهٔ صوبه داري حیدر آباد بحیدر آباد فرستد - و در قلعهٔ گلکنده نگاه دارد - و میدان را براي جولان خود خالي سازد و ندانست که تقدیر بر تدبیر مي خندد *

سیوم رمضان قریب باستوا سنه (۱۱۷۱) احدی و سبعین

و مائة و الف حیدر جنگ در خیمهٔ نواب آصف جاه آمد نواب آصف جاه پیشتر با مشیران خود مخفي قتل حیدر جنگ قرار داده بود - حضار محفل خاص حیدر جنگ را گرفته ذبح کردند و نواب آصف‌جاه بر اسپے سوار شده از لشکر تنها بر آمد - و این همه توپخانهٔ فرنگ در مقام حیرت معطل ماند - و جرأتے نمود که کارنامهٔ رستم و افراسیاب را منسوخ ساخت - از مذبوح شدن حیدر جنگ عمدة الملک موسي بوسي و دیگر اعیان لشکر

هوش باختند - و درین رستخیز واقعه طلبان نواب صمصام الدوله و یمین الدوله و میر عبدالغني خان پسر خرد نواب صمصام الدوله را شربت شهادت چشانیدند - طرفه اینکه حیدر جنگ (که در حقیقت قاتل این سادات است) چهار گهري پیشتر از سادات بقتل رسید - و قتل او را نواب صمصام الدوله بگوش خود شنید و گفت که حالا سلامت ما (۲) هم بنظر نمي آید - و باستقلال تمام مستقبل قبله نشست - تا آنکه لچهمنان (۳) نام هندوئے از رفقاء نصاری آمد - و شهید ساخت - پدر و پسر را در مقابر آباء (که جانب جنوبی شهر قریب بدرگاه شاه نور قدس سره است) زیر خاک سپردند - و یمین الدوله را در قبرستان آبای او (که پائین گنبد شاه نور قدس سره است) دفن ساختند - راقم ترجمه تاریخ شهادت هر سه سید آیهٔ کریمهٔ (وجوهٌ یومئذٍ مسفره) ۱۱۷۱ یافت - و نیز تاریخ شهادت نواب صمصام الدوله درین قطعه نظم کرد * نظم *

رفت صمصام الدوله زجهان * سیوم ماه شریف رمضان

سال این واقعه آن سید خود * گفت ما کشتهٔ عبدالرحمن ۱۱۷۱

و نیز این رباعی مستزاد در تاریخ نظم ساخت * * رباعي *

* صمصام الدوله آن امیـــر والا - دانش آگاه *

* ناحق شده کشته درکمینگاه دغا - وا مظلوماه (۴) *

(۲) نسخهٔ [ب] سلامتئ ما (۳) نسخهٔ [ج] لچهنان (۴) نسخهٔ [ب] این غم جانکاه *

* آزاد بعرض میرساند تاریخ - یاران‌شنوید *
۱۱۷۱

* کردند شهید ناکسان سید را - انا للـــه *

مخفي نماند که میر عبدالحي خان و میر عبدالسلام خان روز شهادت والد خود محفوظ ماندند - سببش اینکه میر عبدالحي خان را بتقریبے یک روز پیشتر از پدر جدا ساختند - و میر عبدالسلام خان را بعارضهٔ بیماري از خیمه در عمارت فرستادند - ازانجا که حیات هردو برادر مقدر بود حافظ مطلق (تعالی شانه) در دل اعدا انداخت که هردو پسر را از پدر جدا نمودند - در سلامت میر عبدالحي خان و میر عبد السلام خان نکتهٔ بخاطر راقم ترجمه القا شد که الاسماء تتنزّل من السماء - اسم حي و سلام کار خود کرد - و هر کدام مسمّای خود را محفوظ داشت *

القصه بعد کشته شدن حیدر جنگ نواب امیر الممالک و نواب شجاع الملک و عمدة الملک موسي بوسي و ذوالفقار جنگ برادر حیدر جنگ (که بعد قتل او قایم مقام شد) قصد حیدرآباد کردند - و بعد وصول حیدر آباد ذوالفقار جنگ بطرف راج بندري و سیکاکل محالات جایگیر خود رفت - و عمدة الملک راه پهولچهري گرفت - با ذوالفقار جنگ و زمیندار سیکاکل جنگ درمیان آمد ذوالفقار جنگ شکست فاحش خورد - و سپاه تمام بغارت درآمد و کارخانجات جواهر خانه و توشه خانه و افیال و توپخانه بدست زمیندار افتاد - و با معدودے جان بسلامت برد - و لچهمنان

قاتل نواب صمصام الدوله بقتل رسيد - و همچنين محمد حسين جماعه دار فرقهٔ كارديان (٢) (كه با جماعهٔ خود بر نواب صمصام الدوله و اقربا و رفقاء او متعين بود - و انواع بدسلوكيها بعمل آورد) خود با جماعه كشته شد - و عمدة الملک موسي بوسي (كه بطرف پهولچهري رفت) چيدا پٽن (٣) بندر انگريز را محاصره كرد و مكرر آتش كارزار اشتعال گرفت - آخر انگريز غالب آمد و عمدة الملک با كمال خستگي به پهولچهري گريخت - و در چند ماه انتقام خون سادات گل كرد - بلكه انتقامے (كه از ذات حيدر جنگ شد) نواب صمصام الدوله بگوش خود شنيده رفت *

نواب صمصام الدوله جامع الكمالات بود - و با جميع علوم آشنا مسائل هر فن در خزانهٔ حافظه حاضر داشت - و در شعرفهمي دم يكتائي ميزد - و مصطلحات زبان فارسي خوب مي‌دانست ميرزايان ولايت (كه با او بر ميخوردند) در مصطلحات داني تعجب ميكردند - ميگفت من در دو چيز دعوي دارم - يكے عدالت كه بدقائق معاملت چنانكه بايد وا ميرسم - و حق را از باطل جدا مي‌سازم - دوم شعرفهمي - روزے با راقم ترجمه گفت كه اين مطلع فيضي مشهور است * * بيت *

---

(٢) نسخهٔ [ب] جمعدار (٣) در [بعضے نسخه] چيدا پڈن *

* مرا براه محبت دو مشکل افتاد است *
* که خون گرفته ام و یار قاتل افتاد است *

مطابق معنئ ظاهر یک مشکل خون گرفته شدن عاشق است و مشکل دوم قاتل افتادن یار - پس نجات متعذّر - و بخاطر من معنئ دیگر رسیده - یک مشکل اینکه عاشق خون گرفته است مبادا سوای معشوق دیگرے اورا کشد - مشکل دوم اینکه یار قاتل افتاده است - مبادا سوای عاشق دیگرے را کشد - هردو امر بر عاشق ناگوار است - منشئ بے بدل بود - و انشاء او در خطوط نویسي طور خاصے دارد - حیف که مُنشآت او جمع نشد - اگر تدوین مي یافت چشم ناظران را کحل الجواهر میکشید - در تاریخ داني یکتای عصر مي‌زیست - خصوص احوال امرا و سلاطین تیموریهٔ هند که نسّابهٔ این گروه بود - برهانش همین کتاب مآثر الامرا ست که قدر آنرا صاحب این فن مي‌شناسد - کتب‌خانهٔ عظیمے از کتب عربي و فارسي فراهم آورد - و اکثر این کتب را بدست خود مقابله و تصحیح نمود - درین هنگامه کتب خانه برهم خورد اوصاف حمیدهٔ او زیاده ازان است که زبان تقریر ادا نماید - مثل علو مزاج و متانت رای که ارسطو را شاگرد او توان گفت - و وقار و تمکین و کوچک‌دلي و غمخواري خلائق و عدالت و حیای چشم و وفا و صفا و صدق و راستي - با صفت دروغ سخت ناخوشي داشت - و دروغ گو را اصلا در نظر اعتبار نمي آورد و زرے

که او را حاصل مي‌شد همان وقت ده یکي برای مستحقان بر مي آورد - و خزانهٔ ده یکي علیحده میشد - و بر ارباب استحقاق صرف مي یافت - امیرے امارت زیب بود - وقتے که بر مسند مي‌نشست بے تکلف شان امارت را زیب میداد و شکوه ریاست در جبین او بچه رونق جلوه مینمود - در هفته دو روز برای عدالت مقرر داشت - جمعه و سه‌شنبه - و مدّعي و مدّعی علیه را در حضور خود طلبیده بنفس نفیس متوجه تنقیح میشد - مراتب نظم و نسق ملک همه هر دست داشت در روز و شب اصلا خلوتے برای مشورت ملکي نبود - و هیچ مشیرے نداشت - دانایان عصر بر علوّ نظر و وفور عقل او آئینهٔ حیرت بودند - نماز صبح خوانده متوجهٔ مهمات میشد وقت استوا قیلوله میکرد - و نماز ظهر خوانده باز رو بمهمات مي آورد - و تا نیم شب بلکه بیشتر بکارهای مالي و ملکي مي پرداخت - و اصناف مردم ارباب مطالب سوال و جواب خود را خود بالمواجهه مي کردند - و واسطهٔ دخل نداشت در دیوان بجبروت مي‌نشست - و در خلوت بکوچک دلي و انبساط تمام اختلاط میکرد *

نواب سالار جنگ بهادر نقل کرد که نواب صمصام الدوله بعد آمدن از قلعهٔ دولت آباد با من گفت که چنین معلوم شده بود که این اسباب ظاهري (که نزد من جمع شده) هیچ

باقي نماند - گفتم چه طور معلوم شد - گفت چنین بمن آگاهي دادند - و نیز نواب مذکور نقل کرد که روزے (که وکالت را ازو گرفتند - و هنگامهٔ عجبے برپا شد) من و جمع کثیر در خانهٔ نواب صمصام الدوله شب بیتوتت کردیم(۲) - مردم را از فکر خواب نبرد - پگاه تر (که با نواب صمصام الدوله برخوردم) گفت امشب بحضور خواب رفتم - و نیز نقل کرد که نواب صمصام الدوله با من گفت که پیش از رفتن قلعه موجودات فراشخانه گرفته شد - دو صد و کسرے زیاده قالین و شطرنجي برآمد و روزے (که بقلعه رفتم) هیچ فرش نبود - دران حالت اصلا تغیرے بخاطر راه نیافت - راقم ترجمه گوید وقتے (که نواب نظام الدوله بملک ارکات تشریف برد - و بر مظفر جنگ ظفر یافت) عمال آن ملک حضور طلب شدند - و بعلاقهٔ دیواني بر در نواب صمصام الدوله خیمه نصب کرده آنها را جای دادند - روزے از خیمهٔ نواب صمصام الدوله بر آمدم - شخصے دویده آمد - و گفت که حاجي عبدالشکور عامل معزول میگوید - که من در اختیار سزاوالانم - از جا جنبیدن نمیتوانم - شما تا اینجا تصدیع کشید - فقیر با عامل مذکور آشنا نبودم - لیکن نرفتن دور از شیوهٔ مروت دیدم - رفتم - او از محاسبه و تقید سزاوالان

---

(۲) نسخهٔ [ب] شب خواب بذوبت کردیم *

شکایت کرد - همان ساعت نزد نواب صمصام الدوله برگشتم(۲) و گفتم حاجي عبدالشکور نام عاملے در زمرۀ عمال بر در حاضر است او را روبرو باید طلبید - نواب گفت ضابطه نیست که عامل محاسبه‌دار روبرو بیاید - گفتم نمیگویم که محاسبۀ او معاف شود همین قدر میخواهم که یک مرتبه روبرو شود - نواب در مقام انکار بود - و من در مقام اصرار - آخر نواب او را روبرو طلبید و حالت او را مشاهده کرد - و شفقت بسیار نمود - گفت فردا بر در خانۀ نواب نظام‌الدوله حاضر باید شد - و چوبدارے را تاکید کرد که هر وقتے که فلاني حاضر شود مرا خبر باید کرد - فردا حاجي عبدالشکور بر درخانه حاضر شد - و چوبدار خبر رساند نواب صمصام الدوله بنواب نظام الدوله عرض کرد - که حاجي عبدالشکور نام عاملے در زمرۀ عمال محاسبه دار طلب حضور شده میر غلام علي بمن گفت که اورا یک مرتبه رو برو باید طلبید گفتم عامل محاسبه دار روبرو نمي آید - هرچند انکار بمبالغه کردم میر مرا نگذاشت - ناچار رو برو طلبیدم - حالا من هم بحضرت همین عرض دارم که یک مرتبه آن شخص رو بروی حضرت بیاید - نواب نظام‌الدوله حکم فرمود که حاضر شود همین که از در در آمد و نظر نواب نظام الدوله بر هیئت او

---

(۲) در [بعضی نسخه] رفتم ٭

افتاد چه میبیند - پیر نود سالهٔ منحنی - پیراهنی در بر و دستار سبزی بر سر - و عصا و تسبیحی (۲) در دست - صورت ولایت و محل ترحم - نواب نظام الدوله او را نزدیک (۳) خود طلبید و نشاند - و حرفها پرسید - و بر فرد محاسبهٔ او دستخط معاف کرد - و یومیه معین نمود - و سواری از سرکار خود عنایت نموده رخصت فرمود - مناقبی (که از نواب صمصام الدوله رنگ بست بیان شده) نمی از سحاب و پرتوی از آفتاب است حق تعالی آن مرحوم را برحمت خاص نوازد - و صدر بهشت برین را بجلوس او مزین سازد *

پوشیده نماند که بعد (۴) از شهادت نواب صمصام الدوله چون لشکر بحیدرآباد رفت میر عبدالحي خان را همراه برده در قلعهٔ گلکنده نگاه داشتند - و میر عبدالسلام خان بنابر بیماری در اورنگ‌آباد ماند - او را بقلعهٔ دولت آباد فرستادند - و نواب آصف‌جاه ثانی بعد قتل حیدر جنگ شبدیز عزم جانب برار جولان داد - و فوج و سامان حرب فراهم آورده کمر به تنبیه جانوجی پسر رگهو بهونسله بر بست - و با وصف قلت جمعیت این طرف و کثرت غنیم لوای فیروزی برافراخت - و بعد ازان

---

(۲) نسخهٔ [ج] تسبیح (۳) نسخهٔ [ب] نزدیک طلبید (۴) نسخهٔ [ج] بعد شهادت نواب •

(ری توجه بحیدرآباد آورد - نواب امیر الممالک (که برای نظم و نسق ملکی جانب مچهلی بندر خرامیده بود) عطف عنان نمود - و در سواد حیدرآباد ملاقات هر دو برادر واقع شد نواب آصف جاه بدستور سابق بر مسند (۲) ولایت عهد نشست و زمام مهمات (۳) مالي و ملکي بقبضهٔ اقتدار خود در آورد

و پانزدهم ذیقعده سنه (۱۱۷۲) اثنین و سبعین و مائة و الف میر عبدالحي خان را از قلعه برآورده از سرنو احیا فرمود سابق خطاب میر عبدالحي خان (۴) شمس الدوله دلاور جنگ بود بعد برآمدن از قلعه بخطاب پدر (یعني صمصام الدوله صمصام جنگ) و منصب ششهزاري پنج هزار سوار مورد عنایات گردید - و میر عبدالسلام خان هم حسب الحکم از قلعهٔ دولت آباد برآمد - و با اهل بیت خود برخورد - سلمهما الله تعالی *

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی - اما بعد عرض میدارد فقیر عبد الرزاق الحسیني الخوارزمي الاورنگ آبادي که از مبادئ سن رشد و تمیز الخ (۵) - انتهی کلامه *

---

(۲) نسخهٔ [ب] بر مسند والای ولي عهدي نشست (۳) نسخهٔ [ج] مهام (۴) نسخهٔ [ب] خان بهادر (۵) یعني تا آخر آنکه پیشتر در صفحهٔ [۵] گذشت *

مقدمه در فهرست کتاب

باید دانست که برخی ترجمهای رقمزدهٔ کلک بانی این نسخه بنابر راه یافتن افراط و تفریط بمسودها ناقص بود - حتی‌المقدور باتمام و اصلاح آن کوشیده بعد اختتام آن فهرس اسامی مردم مذکور الاحوال را جزو کتاب ساخته بعد اسماء ملحقه قاف الحاق بشنگرف رسم نمود - که فارق باشد میان گفتگوی آن بزرگ ومن هیچمدان - و این مجموعهٔ جلیل القدر بنقوش هفت صد و سي ترجمه زیب و زینت گرفت - چنانچه تفصیل ذیل آئینه‌دار این مدعا ست *

۸۵

حرف الالف - هشتاد و پنج ترجمه

اسمعیل بیگ دولدي (ق) - اعتبار خان خواجه عنبر (ق) افضل خان خواجه سلطان - ادهم خان کوکه - اشرف خان میر منشي - ابراهیم خان اوزبک (ق) - آصف خان عبدالمجید اسکندر خان اوزبک - الغ خان حبشي (ق) - اعتماد خان خواجه سرا - آصف خان خواجه غیاث الدین علي - اعتماد خان گجراتي - امیر فتح الله شیرازي - و کیفیت وضع تاریخ الهي اسمعیل قلي خان ذوالقدر - آصف خان میرزا قوام الدین جعفر بیگ افضل خان شیخ عبد الرحمن - اسلام خان چشتي فاروقي ابوالفتح خان دکني - و بیان مذهب مهدویّه - احمد بیگ خان کابلي - اعتماد الدوله میرزا غیاث بیگ طهراني - و احوال نورجهان

بیگم - اعتبار خان خواجه سرا (ق) - ابراهیم خان فتح جنگ
۲ اسد خان معموري - اودا جي رام - افضل خان شکر الله
اخلاص خان حسین بیگ (ق) - آصف خان ابو الحسن مشهور
بآصف جاهي - و احوال ممتاز محل - اهتمام خان (ق) - اسلام
خان مشهدي - اصالت خان عبد الهادي - امیر خان ابو البقا
اعظم خان میر محمد باقر - اعتقاد خان شاه پور - الله یار خان
پسر افتخار خان - احمد خان نیازي - آتش خان حبشي (ق)
الله قلي خان اوزبک - الف خان امان بیگ - احمد بیگ خان
برادرزادهٔ ابراهیم خان - اوزبک خان نذر بهادر - اخلاص خان
شیخ الهدیه (ق) - افتخار خان خواجه ابو البقا - ارادت خان
میر اسحق - اشرف خان خواجه برخوردار (ق) - الله وردي (۲)
خان - اکرام خان سید حسن (ق) - الله یار خان میر
توزک (ق) - اسلام خان میر ضیاء الدین حسین - احتشام خان
اخلاص خان (ق) - اصالت خان میرزا محمد - اعتماد خان شیخ
عبد القوي - الله وردي خان پسر الله وردي خان - اعتقاد خان
میرزا بهمن یار - اقضی القضات قاضي عبد الوهاب - و احوال
قاضي شیخ الاسلام - اسلام خان رومي - اعظم خان کوکه - افتخار
خان سلطان حسین - آتش خان جان بیگ (ق) - امانت خان
میرک معین الدین احمد - ایرج خان ولد قزلباش خان - اشرف

---

(۲) نسخهٔ [ا] الله وردي خان غرق - یا عرق - والله اعلم •

خان میرزا محمد اشرف - آغر خان پیر محمد (ق) - ارسلان (۲)
خان ارسلان قلي (ق) - امیر خان میر میران - و احوال
صاحب جي صبیهٔ علي مردان خان - امانت خان میر حسین - ارشد
خان میر ابو العلا (ق) - اسمعیل خان مکها (ق) - ابو نصر خان
پسر شایسته خان (ق) - امان الله خان نبیرهٔ الله وردي خان
ابراهیم خان پسر علي مردان خان - احسن خان سلطان حسن (ق)
امیر خان عبد الکریم - آصف الدوله جملة الملک اسد خان
امیر الامرا حسین علي خان - اعتقاد خان محمد مراد فرخ شاهي
و کیفیت گرفتاري محمد فرخ سیر پادشاه - اعتماد الدوله محمد
امین خان بهادر (ق) - اخلاص خان اخلاص کیش (ق) - امین (۳)
خان دکني - امین الدوله امین الدین خان بهادر سنبهلي (ق) (۴)
اعتماد الدوله قمرالدین خان بهادر (ق) - امیرالامرا غازي الدین
خان بهادر فیروز جنگ (ق) - ابوالخیر خان بهادر امام جنگ (ق)
ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ (ق) - آصف الدوله
امیرالممالک (ق) - اسمعیل خان بهادر پني (ق) * (۵)

۲۹

حرف الباء - بیست و نه ترجمه

بیرام خان خانخانان - و احوال سلیمة سلطان بیگم - بهادر
خان شیباني - باز بهادر بایزید - بابا خان قاقشال - بهادر

(۲) در [بعضی نسخه] میر محمد اشرف (۳) در [بعضی نسخه] امین خان
چیني بهادر (۴) در [بعضی نسخه] سنبلي (۵) یا پگني باشد *

پسر سعید بدخشي (ق) - باقي محمد خان کوکه (ق)
پاینده خان مغل (ق) - پیشرو خان مهتر سعادت (ق)
بهادر الملک (ق) - بیرم بیگ ترکمان - بهادر خان اوزبک (ق)
بیکلر خان - بالچو قلیج (۲) (ق) - بے بدل خان سعیدای گیلاني
و کیفیت تخت طاؤسي - باقر خان نجم ثاني - بهرجي زمیندار
بکلانه - و احوال آن الکا - بهادر خان روهله - پردل خان بیرام خان
باقي خان چیله قلماق - پرتهي راج راتهور (ق) - بهرام سلطان ولد
نذر محمد خان - و احوال خانان توران - و کیفیت استرداد بلخ
بهادر خان باقي بیگ - پادشاه قلي خان تهور خان - و کیفیت
ابتدای بغي سلطان محمد اکبر - بزرگ امید خان (ق) - بهره مند
خان میر بخشي - باقي خان حیات بیگ - و کیفیت نظر بند
نمودن سلطان محمد معظم (۳) - بسالت خان میرزا سلطان نظر (ق)
بیان خان شیخ فاروقي (ق) - برهان الملک سعادت خان (ق) *

۱۶

حرف التاء - شانزده ترجمه

تردي بیگ خان ترکستاني - تاتار خان خراساني (ق)
ترسون محمد خان - تولک خان قوچین (ق) - تردي خان (ق)
ترخان مولانا نورالدین - تخته بیگ سردار خان (ق) - تاش بیگ
تاج خان (ق) - تربیت خان عبدالرحیم (ق) - تهور خان میرزا
محمود - تربیت خان فخر الدین احمد - تقرب خان حکیم داؤد

---

(۲) در [بعضی نسخه] بالچوقلیچ (۳) در [بعضی نسخه] اعظم *

تربیت خان شفیع الله - تربیت خان میر آتش - و کیفیت تسخیر قلعهٔ ستاره - ترکتاز خان (ق) - تیغ بیگ خان میرزا کل (ق) *

۲
حرف الثاء - دو ترجمه

ثاني خان هروي - ثناء الله خان امان الله خان (ق) *

۱۷
حرف الجیم - هفدهٔ ترجمه

جعفر خان تکلو - جلال خان قورچي (ق) - جگه مال برادر خرد راجه بهارهمل (ق) - جانش بهادر (ق) - جهانگیرقلي خان لاله بیگ - جگناتهه پسر راجه بهارهمل (ق) - جان سپار خان ترکمان - جادو رای کایتهه - جهانگیر قلي خان شمس الدین جگراج عرف بکرماجیت (ق) - جان نثار خان قدیمي - جان سپار خان خواجه بابا (ق) - جلال کاکر (ق) - جعفر خان عمدة الملک جان سپار خان پسر مختار خان - جان نثار خان خواجه ابوالمکارم (ق) - چورا (۲) من جات *

۲۲
حرف الحاء - بیست و دو ترجمه

حاجي محمد خان سیستاني - حسن خان کهتریه (۳) - حیدر محمد خان آخته بیگي (ق) - حاجي یوسف خان (ق) حکیم مسیح الدین ابوالفتح - حکیم عین الملک شیرازي (ق) حکیم همام - حسن بیگ خان بدخشي شیخ عمري - و کیفیت

---

(۲) یا جورا من جات باشد (۳) در [بعضی نسخه] تکریه *

بغي خسرو - حكيم علي گيلاني - و حقيقت جنگ فيلان
در حضور عرش آشياني - و كيفيت حوضے كه حكيم مزبور ساخته
حاكم بيگ داماد اعتماد الدوله - و احوال اچهد روپ سنّاسي
حكيم صدرا مسيح الزمان - حبش خان سيدي مفتاح - و احوال
بعضے عادلشاهيه - حيات خان داروغهٔ آبدار خانه (ق) - حسام الدين
خان - حكيم حاذق گيلاني - حقيقت خان اسحٰق بيگ (ق) - حسين
بيگ خان اوزبک - حسن علي خان بهادر عالمگيرشاهي - و احوال
رضي الدين خان - حكيم الملک مير مهدي - و بيان عروض
استسقاى محمد اعظم شاه (ق) - حسين خان خويشگي - و احوال
شاه بيگ - حميد الدين خان بهادر عالمگيرشاهي (ق) *

۴۴

حرف الخاء - چهل وچهار ترجمه

خضر خواجه خان - و احوال سكندر سور - خواجه جلال الدين
محمود - خواجه معظم برادر مريم‌مكاني - خان زمان علي قلي
خواجه جهان هروي - خان عالم چلمه بيگ - خانخانان منعم بيگ
خان جهان حسين قلي بيگ - خواجه شاه منصور شيرازي
خداوند خان دكني - خواجه نظام الدين احمد - خواجه
شمس الدين خوافي - و تحقيق خواف - خواجگي فتح الله (ق)
خواجگي محمد حسين (ق) - خواجه جهان كابلي جهانگيري
خسرو بے اوزبک - خان اعظم كوكه - و كيفيت فوت سلطان مظفر
گجراتي - و ارتداد اكبر پادشاه - خانخانان عبد الرحيم - و احوال

میان فهیم - خدمت پرست خان رضا بهادر - خان جهان لودي
خان عالم برخوردار - خواجه ابوالحسن تربتي - خان زمان امان الله
خواجه جهان خوافي (ق) - خان دوران نصرت جنگ - خان جهان
بارهه (ق) - خسرو سلطان ولد نذر محمد خان - خواجه
عبد الهادي (ق) - خوشحال بیگ کاشغري (ق) - خواص
خان بختیار خان (ق) - خلیل الله خان برادر خرد امالت
خان - خان دوران سید محمود - خانزمان میر خلیل - و کیفیت
عشق سلطان -اورنگ زیب با زین آبادي - خواجه عبد الرحیم
خان (ق) - خانزمان شیخ نظام - خانجهان بهادر کوکلتاش میر ملک
حسین - خدا بنده خان پسر شایسته خان - خان عالم اخلاص خان (ق)
خانجهان بهادر کوکلتاش خان علي مراد (ق) - خاندوران امیر الامرا
خواجه عاصم - و احوال نادر شاه (ق) - خدا یار خان تتهي (ق)
خان زمان میواتي - خواجه عبدالله خان (ق) - خواجم قلي خان
بهادر (ق) *

۲۱

حرف الدال - بیست و یک ترجمه

دریا خان عنایت - دستم خان (ق) - دولت خان لودي
دیانت خان قاسم بیگ (ق) - دلاور خان کاکر - داراب خان
میرزا داراب - دربار خان روهله - دیانت خان دست بیاضي
دیندار خان بخاري (ق) - دولت خان خواص خان - دانشمند
خان - داؤد خان قریشي - دیانت خان حکیم جمالا (ق) - داراب

خان بن مختار خان - دلیر خان داوزي (۳) - دلیر خان عبد الرؤف (۲) میانه (ق) - دیانت خان میر عبدالقادر - داؤد خان و بهادر خان و سلیمان خان (ق) - دلاور خان بهادر (ق) - دیانت خان میر علي نقي - دهیراج راجه جی سنگهه سوائي (ق) *

حرف الذال - شش ترجمه

۶

ذوالقدر خان ترکمان (ق) - ذوالفقار خان قرامانلو - ذوالفقار خان محمد بیگ - ذوالفقار خان نصرت جنگ - ذکریا (۴) خان بهادر هزبر جنگ (ق) - ذوالفقار الدوله میرزا نجف خان بهادر *

حرف الراء - هشتاد ترجمه

۸۰

روپسي برادر زادهٔ راجه بهارهمل (۵) (ق) - راجه بهارهمل - رای سرجن هادا (ق) - رای لونکرن کچهواهه (ق) - راجه بیربر راجه تودرمل کهتري لاهوري - و ضوابط مستحدثهٔ او - راجه بهگونت داس - راجه مدهکر بندیاله (ق) - راجه رام چند بگهیله (ق) - رامچند چوهان (ق) - راجه بکرماجیت پترداس (ق) رای بهوج پسر رای سرجن هادا (ق) - رای درگا سیودیه (۶) (ق) رای رای سنگهه بهورتهیه - و کیفیت قلعهٔ دیوگدهه (۷) (ق) - راجه

---

(۲) در [اکثر نسخه] بني مختار (۳) در [بعضی نسخه] داورئي - اما گمان برم که داؤد زئي باشد (۴) املای صحیح زکریا ست بزای معجمه عجب که مولف این نام را در ذال آورده (۵) نسخهٔ [ا] بهارامل (۶) در [بعضی نسخه] سیسودیه (۷) نسخهٔ [ا] آیوگدهه *

رامداس کچهواهه - راجه باسو (ق) - راجه مان سنگهه پسر
راجه بهگونت داس کچهواهه - و کیفیت اُلکای اُدیسه - راجه
راج سنگهه کچهواهه (ق) - راجه رایسال درباري - رانا سکرا پسر
رانا اودي سنگهه (ق) - راجه مها سنگهه و جگت سنگهه (ق)
راجه سورجمل پسر راجه باسو - راجه سورج سنگهه رانهور (ق)
راجه بکرماجیت رای رایان - و کیفیت قلعهٔ کانگره - رای
گوردهن سورج دهج - راجه بر سنگهه دیو بندیله (ق) - رستم
خان شغالي (٢) - رانا کرن پسر رانا امرا (ق) - راو رتن هادا پسر
راو بهوج (ق) - راو سور بهورتهیه (٣) (ق) - راجه بهارتهه بندیله (ق)
راجه ججهار سنگهه بندیله (ق) - راجه روز افزون (ق)
رحمت خان میر فیض الله (ق) - راجه انوپ سنگهه
بدگوجر - راجه گج سنگهه پسر راجه سورج سنگهه (ق) - راجه
رامداس نروري (ق) - راجه کشن سنگهه بهدوریه (ق) - راو
امر سنگهه پسر کلان راجه گج سنگهه (ق) - رای مکند کایتهه (٤)
راجه جگت سنگهه پسر راجه باسو (ق) - راجه جیرام بدگوجر (ق)
رشید خان انصاري - و کیفیت جلاله و نیاگانش - راجه
بیتهل داس کور (ق) - راجه بهار سنگهه بندیله (ق) - راو
ستر سال هادا نبیرهٔ راو رتن (ق) - راجه سیورام کور (ق) - راجه

---

(٢) در [بعضی نسخه] شمالي (٣) در [بعضی نسخه] بوندیله (٤) در [بعضی نسخه] کایت - یا کاتب باشد *

اندرمن دهندهيره (ق) - رام سنگهه ولد کرمسي راتهور (ق) روپ سنگهه راتهور (ق) - رستم خان مقرب خان (ق) - راجه انروده گور (ق) - راجه راجروپ (ق) - راجه رگهوناتهه (ق) رحمت خان حکيم ضياء الدين - و احوال فوت دارا شکوه و مراد بخش (ق) - راجه تودرمل شاهجهاني (ق) - راو کرن بهورتهيه (ق) - راجه سجان سنگهه (٢) بنديله (ق) - راجه ديبي سنگهه بنديله (ق) - راجه راى سنگهه سيوديه (ق) - راجه رام سنگهه کچهواهه (ق) - رشيد خان الهام الله (ق) - راو بهار سنگهه هادا (ق) - رضوي خان سيد علي (ق) - رندوله خان غازي (ق) روح الله خان اول پسر دوم خليل الله خان - روح الله خان خانه زاد خان (ق) - راو (٣) داپمت بنديله - و کيفيت کلاه پوشان فرنگ (ق) - رامسنگهه هادا (ق) - رستم دل خان - راجه جهيله رام ناگر (ق) - راجه محکم سنگهه کهتري (ق) - رعايت خان ظهير الدوله (ق) - روشن الدوله رستم جنگ (ق) - راجه چندر سين (ق) - راجه سلطانجي (٤) بنالکر - راجه گوپال سنگهه گور (ق) راجه ساهوجي (٥) بهونسله (ق) - رکن الدوله سيد لشکر خان بهادر نصير جنگ - راجه بير بهادر (ق) *

---

(٢) يا سبحان سنگهه باشد (٣) در (بعضي نسخه) راو داپپ (٤) يا نبالگر باشد (٥) در [چند جا] بهوسله نوشته *

٥٤

حرف الزاء - چهار ترجمه

زین خان کوکه - زاهد خان پسر صادق خان (ق) - زاهد خان کوکه (ق) - زبردست خان (ق) *

٥٥

حرف السین - پنجاه و پنج ترجمه

سیف خان کوکه - سید محمود خان بارهه (ق) - سید احمد خان بارهه (ق) - سلطان خواجه نقشبندي - و کیفیت مشیري عرش آشیاني - سید حامد خان بخاري (ق) - سید عبد الله خان پسر میر خوانندہ (ق) - سمانجي خان قرغوچي (ق) سید راجو بارهه (ق) - سعید خان چغتا - سید قاسم و سید هاشم بارهه (ق) - سیف خان سید علي اصغر (ق) - سردار خان خواجه یادگار (ق) - سید دلیر خان بارهه - و کیفیت فیل سفید (ق) سید هزبر خان بارهه (ق) - سیف خان میرزا صفي - سرافراز خان چغتا (ق) - سید شجاعت خان بارهه - سپهدار خان محمد صالح (ق) - سعید خان بهادر ظفر (٢) جنگ - سردار خان شاه جهاني سرافراز خان پسر لشکر خان (ق) - علامي سعدالله خان - و کیفیت دولتخانهٔ خاص - و حقیقت قرار داد داشتن تابینان (ق) - سید منصور خان بارهه - سجان سنگهه و پرمدیو پسران سورجمل سیودیه (ق) - سید عالم بارهه (ق) - سید هدایت الله صدر (ق) سید اختصاص خان بارهه عرف سید صلابت خان (ق) - سید

---

(٢) نسخهٔ [ا] ظفرجنگ چغتا *

شجاعت خان بهادر بهکري (ق) - سعادت‌خان پور ظفر خان (ق)
سیادت خان میر زین‌الدین علي (ق) - سید مظفرخان بارهه و سید
لشکرخان بارهه - سبل سنگهه (۲) سیودیه (ق) - سرافراز خان پلولي (۳)
سید اختصاص خان سید فیروز خان (ق) - سید عزت (۴) خان
عبدالرزاق گیلاني (ق) - سید امیرخان خوافي (ق) - سربلند خان
خواجه رحمت‌الله (ق) - سیف خان فقیر الله - سیف الله خان
میر بحر - سید عبدالله خان بارهه (ق) - سردار خان چیله
و کیفیت نظر بند شدن سلطان محمد معظم - سیادت خان سید
اوغلان (ق) - سیدي یاقوت خان حبشي (ق) - سرافراز خان سید
لطیف (ق) - سید حسین خان بارهه (ق) - سید رستم خان
دکني (ق) - سعد الله خان هدایت الله (ق) - سید نجم الدین
علي خان بارهه (ق) - ستر سال بندیله (ق) - سعادت الله خان (ق)
سیف الدوله عبد الصمد خان بهادر دلیر جنگ (ق) - سیف الدوله
سید شریف خان بهادر (ق) - سعد الله خان بهادر مظفر جنگ (ق)
سادات خان ذوالفقار جنگ (ق) - سراج الدوله انور الدین خان
بهادر ظفر جنگ (ق) *

٥٤

حرف الشین - پنجاه و چهار ترجمه

شمس الدین محمد خان - شاه قلي خان نارنجي (ق) - شاه

---

(۲) در [بعضی نسخه] سنبل سنگهه (۳) در [اکثر نسخه] بلولي

(۴) یا عرب خان باشد *

بداغ خان (ق) - شيخ گدائي كنبو - شيخ محمد بخاري (ق)
شاه محمد خان قلاتي - شيخ احمد فتحپوري - شاه فخر الدين (ق)
شجاعت خان عرف مقيم خان عرب - شيخ عبدالنبي صدر
شيخ عبد الرحيم لكهنوي - شيخ جمال بختيار (ق) - شهاب الدين
احمد خان - شيخ ابراهيم پور شيخ موسى (ق) - شيرويه
خان (ق) - شيخ عبدالله خان - و مجملے از احوال شيخ محمد
غوث و شيخ بهاول - شيخ ابو الفيض فيضي - شهباز خان كنبو
شريف خان اتگه (ق) - شاهم خان جلاير - شاه قلي خان محرم
شيخ ابوالفضل مبارك - شير افگن خان علي قلي بيگ - شريف
خان اميرالامرا - شجاعت خان شيخ كبير - شمشير خان ارسلان بے
اوزبك (ق) - شيخ فريد مرتضى خان بخاري - شجاعت خان
سلام‌الله عرب (ق) - شاه بيگ خان ارغون - شاه نواز خان بهادر ميرزا
ايرج - شير خواجه (ق) - شهباز خان معروف بشيرو روهله (ق)
(٢)
شير خان تونور - شير خان تربتي - شاه قلي خان وقاص حاجي (ق)
شادي خان اوزبك (ق) - شجاعت خان شادي بيگ (ق)
شاه بيگ خان اوزبك (ق) - شير خان سيد شهاب بارهه (ق)
شيخ مير خوافي (ق) - شاه نواز خان صفوي - شمس الدين خان
پسر كلان نظر بهادر (ق) - شمشير خان حيات تربتي (ق) - شجاعت
خان رعد انداز بيگ خان (ق) - شهامت خان سيد قاسم بارهه

---

(٢) در [نسخها] تربتي نوشته •

شمشیر خان تربتي - شیخ عبد العزیز خان (ق) - شریف الملک حیدرآبادي - شایسته خان امیرالامرا - شجاعت خان محمد بیگ ترکمان (ق) - شجاعت خان بهادر محمد شاه نام (ق) - شهداد خان خویشگي - شجاع الدوله - و احوال احمد شاه دراني (ق) شجاع الملک امیرالامرا (ق) *

حرف الصاد - ٩ نه ترجمه

صادق محمد خان هروي - صادق خان میربخشي - صلابت خان روشن ضمیر (ق) - صفدر خان خواجه قاسم (ق) - صف شکن خان میرزا لشکري (ق) - صف شکن خان محمد طاهر (ق) صفي خان پسر دوم اسلام خان مشهدي - صلابت خان خواجه میر خواني - صف شکن خان میر صدرالدین (ق) *

حرف الضاد - ١ یک ترجمه

ضیاء الدوله پسر خواجه سعد الدین خان (ق) *

حرف الطاء - ٢ دو ترجمه

طیب خواجه جویباري - طاهر خان طاهر شیخ (ق) *

حرف الظاء - ٢ دو ترجمه

ظفر خان پسر زین خان کوکه (ق) - ظفر خان خواجه احسن الله (ق) *

۳۰

حرف العين - سي ترجمه

علي قلي خان اندرابي (ق) - عبدالله خان اوزبک - عبدالمطلب خان (ق) - عرب بهادر - علي مردان بهادر (ق) - عزت خان خواجه بابا (ق) - عوض خان قاقشال (ق) - عبد الله خان فيروز جنگ - عزيزالله خان پسر يوسف خان (ق) - عاقل خان عنايت‌الله - و احوال ستي خانم (ق) - عبدالرحيم بيگ اوزبک (ق) عرب خان نور محمد (ق) - علي مردان خان امير الامرا و کيفيت هنگامهٔ اوزبکان در بلخ - عبدالله خان سعيد خان (ق) عسکر خان نجم ثاني (ق) - عبدالرحمن سلطان (ق) - عبدالرحيم خان پنجمين پور اسلام خان مشهدي (ق) - عنايت خان خوافي عبد الرزاق خان لاري (ق) - عاقل مير عسکري (ق) - عزيزالله خان پسر سيوم خليل الله خان (ق) - علي مردان خان حيدر آبادي (ق) - عيسى خان مبين (۲) - عنايت الله خان (ق) عضد الدوله عوض خان بهادر قسور جنگ (ق) - عبد العزيز خان بهادر شيخ مقبول عالم (ق) - عمدة الملک امير خان مير اسحٰق (ق) - علي محمد خان روهله (ق) - علي وردي خان ميرزا بندي (ق) - عماد الملک غازي الدين خان پسر امير الامرا فيروز جنگ (ق) *

---

(۲) در [بعضي نسخه] متين - و در (بعضي جا) مئين *

٧

حرف الغين - هفت ترجمه

غازي خان بدخشي - و كيفيت اختراع سجده پيش عرش آشياني غيرت خان خواجه كامگار - غالب خان بيجاپوري (ق) - غضنفر خان پسر الله وردي خان - غيرت خان محمد ابراهيم (ق) غازی الدين خان بهادر فيروز جنگ - غازی الدين خان بهادر غالب جنگ (ق) *

١٥

حرف الفاء - پانزده ترجمه

فرحت خان مهتر سكائي (ق) - فتح خان حبشي - و احوال ملك عنبر - فدائي خان ميرظريف - فدائي خان ميرزا هدايت الله فاضل خان آقا افضل(٢) اصفهاني - فيروز خان خواجه سرا (ق) فتح جنگ خان روهله - فاخرخان نجم ثاني (ق) - فيض الله خان پسر زاهد خان كوكه - فتح جنگ خان ميانه - فاضل خان شيخ مخدوم صدر (ق) - فدوي خان محمد صالح و صفدر خان محمد جمال الدين (ق) - فاضل خان برهان الدين - فضائل خان مير هادي - فتح الله خان بهادر عالمگير شاهي *

٢٩

حرف القاف - بيست و نه ترجمه

قرا بهادر خان (ق) - قاسم محمد خان نيشاپوري (ق) - قتلق قدم خان (ق) - قمر خان (ق) - قيا خان كذك - قطب الدين خان اتكه

---

(٢) در [چند نسخه] فاضل *

قاسم علي خان (ق) - قريش سلطان كاشغري - قاسم خان مير بحر
قطب الدين خان شيخ خوبن - قليج خان اندجاني - قاسم خان تمكين (۲)
قاسم خان جويني - و كيفيت هوگاي بندر - قبچاق خان امان بيگ
قزلباش خان افشار (ق) - قزاق خان باقي بيگ اوزبك - قاضي
محمد اسلم - قليچ خان توراني - قاسم خان مير آتش - قباد خان
مير آخور - قطب الدين خان خويشگي پسر دوم نظر بهادر
قوام الدين خان اصفهاني - قلعه دار خان ميرزا علي - قليچ خان
خواجه عابد پور عالم شيخ (ق) - قاسم خان كرماني - قطب الدين
خان خويشگي عرف بايزيد - قطب الملك سيد عبد الله خان
قادر داد خان بهادر انصاري (ق) - قطب الدوله محمد انور
خان بهادر *

حرف الكاف - ٩ نه ترجمه

كمال خان گكهر - كاكر علي خان (ق) - كنور جگت سنگهه
كشن سنگهه راتهور - كاكر خان عرف جهان خان (ق) - كار طلب
خان (ق) - گنج علي خان عبد الله بيگ (ق) - گيري سنگهه
كامگار خان پسر دوم جعفر خان (ق) *

حرف اللام - ٥ پنج ترجمه

لشكر خان اكبري - لشكر خان مشهدي - لشكر خان جان نثار
خان - لطف الله خان - لطف الله خان صادق (ق) *

---

(۲) در [بعضے نسخه] نمكين *

حرف المیم - یکصد و پنجاه و دو ترجمه

مصاحب بیگ - ملا میر محمد خان شیروانی - میر شاه ابو المعالی - محمد سلطان میرزا - مهدی قاسم خان - محمد قاسم خان بدخشی - محمد قلی توقبائی (ق) - محمد قلی خان برلاس - مجنون خان قاقشال - میر محمد خان مشهور به خان کلان - معین الدین خان فرنخودی (ق) - مهر علی خان سلدوز (ق) - میرزا میرک رضوی خان (ق) - محمد مراد خان پسر امیر بیگ (ق) - مظفر خان تربتی - میر معز الملک اکبری - میر علی اکبری موسوی - میرزا شرف الدین حسین (٢) محب علی خان پسر میر نظام الدین علی - معصوم خان فرنخودی میر گیسوی خراسانی - مخدوم الملک عبد الله - و احوال شیخ حسن علائی - میر زاده علی خان (ق) - میرزا فولاد بیگ پسر خدا داد برلاس - و مجملے از احوال ملا محمد تتوی - میرزا سلیمان - محب علی خان رهتاسی - میر ابو تراب گجراتی - میر شریف آملی - و تحقیق مردم نقطویه - میر مرتضی سبزواری معصوم خان کابلی - میرزا مظفر حسین صفوی - میرزا جانی بیگ ارغون - و احوال صوبهٔ تتهه - میرزا یوسف خان رضوی مادهو سنگهه کچهواهه (ق) - میر حسام الدین - مخصوص خان برادر خرد سعید خان چغتا (ق) - میر معصوم خان

(٢) در [چند نسخه] لفظ علی نیست ٭

بهکري - میرزا شاهرخ - میرخلیل الله یزدي - و احوال شاه
نعمت الله ولي - محمد قلي ترکمان (ق) - مهتر خان انیس (ق)
میرزا غازي بیگ - میران صدر جهان - میرزا چین قلیچ
میرزا فریدون خان برلاس (ق) - معتمد خان شیخ قاسم (ق)
میرزا علي بیگ اکبر شاهي - میر جمال الدین انجو - میرزا
راجه بهار سنگهه (ق) - میر فضل الله بخاري - معظم خان
شیخ بایزید (ق) - محمد تقي سیم ساز - ملا محمد تتهه
محمد خان نیازي - مظفر خان میر عبد الرزاق - مقرب خان
شیخ حسو - مرتضی خان انجو - مصطفی بیگ ترکمان (ق)
مهابت خان خانخانان - مختار خان سبزواري - میر محمد
امین میرجمله - و کیفیت اصفهان - معتمد خان - مرشد قلي
خان ترکمان - و احوال مرشد قلي خان لله استجلو - مخلص خان
برادر کلان الله وردي خان - معتمد خان محمد شریف - میرزا
رستم صفوي - موسوي خان صدر (ق) - مبارز خان روهله - مهیس
داس راتهور (ق) - میر سید جلال صدر - و احوال ملا محمد
صوفي مازندراني - محمد زمان طهراني (ق) - مادهو سنگهه
هادا (ق) - میرزا والي - مکرمت خان ملا مرشد - و کیفیت بلدهٔ
شاه جهان آباد - میرزا حسن صفوي - مرتضی خان سید نظام
معتقد خان میرزا بیگي - میرزا عیسی ترخان - محمد علي
خان محمد علي بیگ - مغل خان پسر زین خان کوکه - میر

شمس (ق) - مرشد قلي خان خراساني - و كيفيت دهار و دكن
ملتفت خان - معمور خان مير ابوالفضل - مكند سنگهه هادا (ق)
معتمد خان محمد صالح خوافي (ق) - مبارک خان نيازي
ميرزا ابو سعيد - مصطفى خان خوافي - ميرک شيخ هروي
مانو جي و پرسو جي - ملا علاء الملک - مير جمله (۲) معظم خان
و احوال سلطان شجاع - و كيفيت جنگ بهادر و آسام - ميرزا نوذر
ميرزا ابو المعالي - محمد صالح خان ترخان - ملا احمد نايته
و تحقيق نوايت - مخلص خان قاضي نظاما (ق) - ميرزا راجه
جي سنگهه کچهواهه (ق) - محمد قلي خان بهوسله - ميرزا سلطان
صفوي - ميرزا مكرم خان صفوي - ميرزا خان منوچهر - مهابت
خان لهراسپ - مبارز خان مير كل - مرتضى خان سيد شاه
محمد (ق) - مهاراجه جسونت سنگهه راتهور - مير سيد محمد
قنوجي - و حكايت شيخ محمدي - ملتفت خان مير ابراهيم حسين
محمد امين خان مير محمد امين - مختار خان شمس الدين
مغل خان بلخي - محمد علي خان خانسامان - مهابت خان
حيدرآبادي - موسوي خان مير معز (۳) - محمد بديع سلطان (ق)
مصطفى خان كاشي - و حكايت آمدن محمد اعظم شاه نزد
خلد مكان (ق) - مخلص خان عالمگيري - مرتضى خان سيد

---

(۲) در [بعضي نسخه] مير محمد سعيد مير جمله معظم خان (۳) در
[بعضي نسخه] ميرزا معز *

مبارک خان (ق) - محتشم خان میر ابراهیم - مطلب خان سبزواري میرزا صفوي خان (ق) - منور خان شیخ میران (ق) - مختار خان قمرالدین - میرزا یار علي بیگ (ق) - میر احمد خان اول - محمد اسلم خان (ق) - منعم خان خانخانان بهادر شاهي - میرزا محمد هاشم خلیفه سلطان - محمد مراد خان پسر مرشد قلي خان محمد حسین (ق) - میرزا شاه نواز خان صدر الدین - مکرم خان میر اسحٰق - میر ویس غلزي (ق) - محمد یار خان پسر میرزا بهمن یار - میر جمله خانخانان عباد الله نام (ق) مرحمت خان بهادر غضنفر جنگ (ق) - محمد کاظم خان - و احوال مولف تا رویداد انزوا - مبارز خان عماد الملک - معز الدوله حیدر قلي خان اصفهاني (ق) - موتمن الملک جعفر خان (ق) مها راجه اجیت سنگهه راتهور - و کیفیت فوت سلطان محمد اکبر (ق) - میر احمد خان ثاني - و کیفیت هنگامهٔ محبوب خان در کشمیر - معزالدوله حامد خان بهادر صلابت جنگ (ق) - محمد غیاث خان بهادر غیاث بیگ (ق) - محمد خان بنگش (ق) موتمن الدوله اسحٰق خان (ق) - مشهور خان خویشگي - محتشم خان میر خان - مقرب خان پسر امین خان (ق) - مبارز الملک سربلند خان - مها راجه جانوجي جسونت بنالکر (ق) مجدالدوله عبدالاحد (۲) خان (ق) *

---

(۲) در [بعضی نسخه] عبد الصمد خان *

۱۵

حرف النون - پانزده ترجمه

نیابت خان عرب (ق) - نور قلیج (ق) - نقیب خان میر غیاث الدین - نورالدین قلي (ق) - نظر(۲) بهادر خویشگي - نجابت خان میرزا شجاع - نوازش خان عبدالکافي - نامدار خان (ق) ناصر خان محمد امان (ق) - نصیر الدوله صلابت جنگ (ق) نظام الملک آصف جاه - نظام الدوله ناصر جنگ - نجیب الدوله شیخ علي خان بهادر (ق) - نجیب الدوله نجیب خان (ق) نظام الملک نظام الدوله آصف جاه *

۵

حرف الواو - پنج ترجمه

وزیر جمیل (ق) - وزیر خان هروي - وزیر خان مقیم نام (ق) وزیر خان حکیم علیم الدین - وزیر خان محمد طاهر *

۶

حرف الهاء - شش ترجمه

هاشم خان پسر قاسم خان (ق) - هادي داد خان (ق) هوشدار خان - هزبر خان خلف آله وردي خان (ق) - همت خان میر عیسی - همت خان سپهدار خان *

۸

حرف الیاء - هشت ترجمه

یوسف محمد خان کوکلتاش (ق) - یوسف خان کشمیري (ق) یوسف خان ولد حسین خان تکریه (ق) - یعقوب خان بدخشي (ق)

---

(۲) در [چند جا] نذر بهادر بذال معجمه نوشته *

یاقوت خان حبشي - یوسف محمد خان تاشکندي - یکه‌تاز خان عبدالله بیگ - یلنگتوش خان بهادر (ق) *

حرف الالف - اسمعیل بیگ دولدي

از آمرای فردوس مکاني ست - در دلاوري و کنگاش مسلم وقت بود - چون همایون پادشاه از ملک عراق مراجعت نمود و بمحاصرهٔ قلعهٔ قندهار پرداخت و کار بر محصوران دشوار گردید و آمرا از میرزا عسکري جدائي گزیده هریک از قلعه پایان آمده خود را نزد پادشاه مزبور رسانیدند مشار الیه نیز شرف زمین بوسي دریافت - و پس از فتح قندهار حکومت زمین داور بمشار الیه مقرر شد - و در ایام محاصرهٔ کابل او بهمراهي خضر خواجه خان بر سر شیرعلي نوکر میرزا کامران [که بر طبق گفتهٔ میرزا از کابل بنابر غارت قافلهٔ ولایت (که بچاریکاران رسیده بود) رفته بعد غارت بنابر انسداد طرق (که مردم پادشاهي نموده بودند) نتوانست بکابل رسید - لهذا بجانب غزنین شتافت] تعین گردید - و در کتل سجاوند بشیرعلي مذکور رسیده بجنگ در پیوست - و مردم پادشاهي ظفرمند گردیده با فراوان غنائم بحضور جنت آشیاني رسیده مشمول عنایت گردیدند - و چون قراچه خان (که تقدیم خدمات شایان نموده مطرح عنایت بیغایت شده بود) بدر تنگ حوصلگي زده جمعی کثیر را از راه برده بجانب بدخشان نزد میرزا کامران روان شد موصی الیه هم از فریب خوردهای او بود

ازین جهت در حضور پادشاه باسمعیل خرس ملقب گشته - و پس ازانکه پادشاه خود متوجه ملک بدخشان گردید روز جنگ با میرزا کامران مشار الیه دستگیر شد - و بشفاعت منعم خان جان‌بخشي یافته سپرد او شد - و در یورش هندوستان همراه رکاب خسرواني بود - و پس از فتح دهلي بهمراهی شاه ابوالمعالي بجانب لاهور نامزد شد - تتمهٔ احوالش بملاحظه نیامده *

* اعتبار خان ناظر *

خواجه عنبر نام خواجه سرای مقرب فردوس‌مکاني بود - در سالے (که همایون پادشاه عزیمت عراق مصمم نموده از متصل قندهار روانه شد) او را با جمعے دیگر بنابر آوردن هودج مریم مکاني رخصت فرمود - او رفته خدمت پسندیده بجای آورد - و در سنه (۹۵۲) نهصد و پنجاه و دو هجري او در کابل بحضور رسیده ادراک سعادت ملازمت نمود - پادشاه اورا در خدمت شاه زاده محمد اکبر تعین فرمود - و پس از انتقال جنت آشیاني اکبر پادشاه او را روانهٔ کابل فرمود - که محمل مریم مکاني والدهٔ پادشاه را بحضور آورد - چنانچه در سال دوم جلوس او در رکاب مریم مکاني بشرف ملازمت امتیاز اندوخت - و بعد چندے بحکومت دهلي علم افتخار افراخته درانجا درگذشت *

* افضل خان *

خواجه سلطان علي نام - ابتدا در سرکار جنت آشیاني باشرف

خزانه اختصاص داشت - از رشادت و کاردانی مشمول الطاف
همایونی گشته در سنه (۹۵۶) نهصد و پنجاه و شش صاحب دیوان (۲)
خرج گردید - یعنی بمساعدت طالع ارجمند بمشرفی بیوتات امتیاز
یافت - و چون در سنه (۹۵۷) نهصد و پنجاه و هفت هجری میرزا
کامران برادر خرد جنت آشیانی در مخالفت برادر بزرگوار (که
زیاده بر پدر اشفاق و الطاف مرعی میداشت) بر دارالملک کابل
استیلا یافت با متصدیان و ملازمان پادشاهی در مقام گرفت و گیر
در آمده خواجه را نیز مقید ساخت - و بزجر و تعدی نقد و جنس
بر گرفت - و چون نهضت هندوستان پیش‌نهاد عزم پادشاهانه
گردید خواجه بوالا منصب میر بخشیگری علم ترقّع می افراشت
چون واقعهٔ ناگزیر جنت آشیانی بمیان آمد تردی بیگ خان
(که ادعاء امیر الأمرائی داشت) باتفاق خواجه بانتظام مهمّات
دهلی پرداخت - ازانکه در جنگ هیموی مشهور خواجه بهمراهی
هردار انتظام بخش فوج قول بود در هنگامے (که آن بقال فتنه ساز
خود بر قول تاخت آورد) خواجه را پای ثبات از جا رفته باتفاق
اشرف خان میر منشی و مولانا پیر محمد شروانی (که برای
شکست هنگامهٔ سپه سالاری تردی بیگ خان تابوئے می جست)
مسلک فرار اختیار نمود - چون اُمرا انهزام خورده با هزاران
خجالت و شرمساری بموکب اکبری (که از صوبهٔ پنجاب

---

(۲) در [اکثر نسخه] در سال نهصد •

بقصد محاربهٔ هیمو بسهرند (۲) رسیده بود) پیوستند بیرام خان تردي بیگ خان را فرصت نداده از هم گذرانید - و خواجه را با میر منشي (که گمان نفاق و زرداري میداشت) نظربند نمود - و پس ازان خواجه با میر منشي فرار نموده سفر حجاز اختیار کرد - و در سال پنجم اکبري بشرف آستان بوس استسعاد یافتند - و مورد افضال عرش آشیاني شده بپایهٔ والای امارت و منصب سه هزاري مرتقي گردید - مآل کار او و تاریخ فوتش بنظر شیرازه بند این پریشان اوراق نرسیده *

* ادهم خان کوکه *

پسر خرد ماهم انگه است - که بفزوني عقل و درستي اخلاص نسبت قوي بعرش آشیاني داشت - از زمان آسایش گهواره تا آرایش تخت بدوام ملازمت و وفور اعتبار و کثرت محرمیّت و اعتماد ممتاز بود - در برهم‌زدگي دولت بیرام خان شریک غالب گشته تمشیت مهام ملکي و مالي از پیش خود گرفت - و با آنکه منعم خان وکیل السّلطنت هم شد باستقلال تمام بکارها مي پرداخت - ادهم خان از اُمرای پنج هزاري ست ابتدا بمحاصرهٔ مانکوت در رکاب پادشاهي به بهادري و راد مردي (۳) بلندنامي اندوخته - آن قلعه ایست در کوهستان

---

(۲) نام سابقش سرهند است - در زمان اکبر شاه بسهرند زبان‌زد روزگار گشت (۳) نسخهٔ [ب] دلاوري - و راد مردي بمعنیٔ دلاوري ست *

مواکب بر قلّهٔ کوه فلک فرسا متضمن بر چهار قلعه - بر فراز کوهچها بطرز غریب ساخته اند - که تمامی آن یک حصن بنظر می آید - سلیم شاه وقتی (که از مهم گکهران برگشت) اساس آن گذاشت - تا برای لشکر پنجاب ماُمنی باشد - میخواست لاهور را ویران کرده آنجا آباد سازد - چه آن شهریست بزرگ - مسکن اقسام تجّار و اصناف مردم - باندک توجّه لشکر عظیم و یراق فوجها مهیّا توان کرد - چون سر راه فوج مغل واقع شده بود مبادا درانجا رسیده استعداد فراوان بهم رساند و کار از علاج بگذرد - درین اندیشه اجلش در رسید - در سال دوم سکندر سور درانجا متحصّن گشته آخر بزینهار گرائید - و قلعه تسلیم نمود - سال سیوم بیرام خان (که همیشه از ادهم خان متوهّم می بود) محال هتکانتهه (۲) نزدیکی آگره مسکن طایفهٔ بهدوریه (که تمرّد و سرکشی آنها با سلاطین روزگار شهرهٔ آفاق (۳) بود) بجاگیرش مقرر کرد - تا بدین وسیله هم متمرّدان آن نواحی سزا یابند - و هم او در حضور نباشد - و بیک خیال دو کار شگرف صورت گیرد - با چندے از امرا رخصت داد ادهم‌خان بکوشش نمایان آن ضلع را عملی ساخته ارباب عصیان را بر انداخت - و بعد از آوارگی بیرام خان و اختتام کارش عرش‌آشیانی آخر سال پنجم مبادی سنهٔ (۹۶۸) نهصد و شصت

---

(۲) نسخهٔ [ج] هتهکانتهه (۳) نسخهٔ [ا ب] آفاق است *

و هشت هجري اورا با پير محمد خان شرواني و امراء ديگر بتسخير ولايت مالوه (كه بيداد گري و مدهوشي باز بهادر مكرر بعرض رسيده بود) تعيين نمودند - چون بنواحي سارنگپور (كه مستقرّ او بود) پيوست باز بهادر از مستي و بيهوشي (كه شب و روز درين كار بود) اندكے بخود آمده در مقام پيكار نشست - پيوسته از طرفين دلاوران رزم آزموده بر آمده لوازم نبرد بجا مي‌آوردند - تا روزے چپقلشے عظيم بميان آمد - باز بهادر شكست خورده بجانب خانديس فرار نمود ادهم خان بسرعت شتابان خود را بسارنگپور رسانيده تمام اموال و اسباب اورا با پاتّران و كنيزان (كه نغمهٔ حسن و حسن نغمهٔ ايشان درآفاق امتياز و اشتهار داشت) (۲) متصرف شد - و ازين كاميابي و حصول خزائن و دفائن و امتعهٔ نفيسه (كه اندوختهٔ سالها بود) كلاه نخوت او كج شد - و نشهٔ (۳) غرورش افزود هر چند پير محمد خان نصيحت كرد سودمند نيفتاد - مملكت مالوه بامرا تقسيم كرده چند زنجير فيل از جملهٔ غنائم همراه صادق خان ارسال حضور نمود - و خود بعيش و عشرت مشغول گشت - بخاطر عرش آشياني گران رسيد - اصلاح او اهم دانسته در شازده روز از آگره ايلغار فرمود - و بيست و هفتم شعبان

---

(۲) نسخهٔ [ج] انتشار و اشتهار داشت (۳) درفارسي نشه مي‌نويسند - اما اين لفظ كه عربي ست در اصل نشوة است •

سال ششم وقتی (که ادهم خان بعزیمت تسخیر قلعهٔ گاگرون دو کروهی سارنگپور بر آمده میرفت) ناگاه موکب اقبال پیدا شد - بدریافت شرف زمین‌بوس مباهي گشت - عرش آشیاني یکسر بخانه اش رفته فرود آمدند - گویند ادهم خان خیال فاسد در سر داشت - و بهانه مي جست - روز (۲) دوم ماهم انگه با مردم محل رسید - و پسر را از گران خواب غفلت هوشیار ساخته آداب پیشکش و ضیافت بتقدیم رسانید - و آنچه از باز بهادر بدست آورده بود از صامت و ناطق با همه پاتران بنظر اشرف گذرانید - عرش آشیاني برخی را باو مرحمت نموده بعد وقفهٔ چهار روز علم معاودت بآگره افراشتند *

گویند چون عرش آشیاني لوای معاودت بر افراختند در منزل اول ادهم خان از سفاهت و بیخردي ماهم انگه مادر خود را (که صاحب اختیار محل بود) بران داشت که دو مغنّیهٔ حسینه از پاتران باز بهادر مخفي بدو حواله نماید - که بنابر رواروي کسے بحال آنها نخواهد پرداخت - اتفاقا همان ساعت بپادشاه خبر رسید - حکم مقام فرموده مردم را بتفحّص برگماشت - ادهم خان مضطر گشته هر دو را بصحرا سر داد چون متفحّصان گرفته آوردند ماهم انگه آن بیگناهان را بقتل رسانید - و عرش آشیاني اغماض فرمودند - لیکن همین سال باقتضای

---

(۲) نسخهٔ [ب] دهم - اما صحیح دوم است *

مصلحت ملکي حکومت مالوه به پیرمحمد خان باستقلال مقرر شد و ادهم خان حسب الطلب بحضور رسید *

چون شمس الدین محمد خان اتکه بقرب و اعتبار لوای تفوّق و برتري افراخته درجمیع امور خلافت دخل تمام داشت این مدهوش جواني و سیه مست دولت همواره برو حسد بردے - منعم خان خانخانان (که گرفتار همین بیماري بود) همواره بکهنه عیاري آن مغرور تهور و مغلوب خشم را بفتنه و غدر تحریک مینمود تا آنکه دوازدهم رمضان سال هفتم در دولتخانهٔ پادشاهي اتکه خان و منعم خان با أمرای دیگر مشغول مهمات سلطنت بودند - ادهم خان بے اعتدالانه با جمعے از خود بے اعتدال تر رسید - همه بتعظیم برخاستند - اتکه خان نیم قیامے نمود - آن بے محابا دست بخنجر کرده متوجه اتکه خان شد - و اشاره بهمراهان کرد - بزخمهای جانگزا کار آن آفتاب دولت تمام کردند و پس ازان ادهم خان بے باکانه شمشیر در دست گرفته متوجه محل سرا شده بر ایوان مرتفع (که بر دور محل خاصه بود) برآمد - غوغا بلند گشت - عرش آشیاني از خواب بیدار شده از دیوار قصر سر بر آورده استکشاف احوال نمودند وبخشم و غضب شمشیر گرفته برآمدند - همین که ادهم خان بنظر آمد فرمودند که اي بچهٔ لادهٔ اتکهٔ مرا چرا کشتي آن گستاخ پیش دویده دستهای عرش آشیاني گرفت - و گفت

پادشاه غور فرمایند - اندک تلاش واقع شده - پادشاه دست از چنگ او کشیده مشتے بقوت بر روی او زدند - که معلق (۲)
۸ بزمین افتاد - بفرحت خان خاصه خیل و بسنگرام هوسناک (که ایستاده بودند) فرمودند - که چه تماشا میکنید - این دیوانه را بر بندید - آنها فرمان پذیر گشته بر بستند - حکم شد که (۳) از بالای صفّه سر نگون اندازند - دو مرتبه انداختند - تا گردن آن خون سر شکست - و باین طرز آن سفّاک هتّاک (۴) مطابق سنه (۹۶۹) نهصد و شصت نه هجري بقصاص مکافات رسید
۹۷۰
حسب الارشاد هردو نعش را روانهٔ دهلي ساختند - (دو خون شد) تاریخ است - گویند (۵) ماهم انگه (که درین وقت بر بستر بیماري افتاده بود) شنید که ادهم خان چنین بے اعتدالي نموده پادشاه مقید کردند - مهر مادري برداشته اورا بملازمت آورد شاید پسر را وا رهاند - پادشاه ماهم انگه را دیده فرمودند که ادهم انگهٔ ما را کشت - ما هم اورا کشتیم - آن عاقلهٔ روزگار گفت خوب کردند - اما نمي دانست که بسیاست رسیده - چون بیقین پیوست حفظ آداب حضور نموده بظاهر جزع و فزع

(۲) نسخهٔ [ب] معلق زنان افتاد (۳) در [بعضے نسخه] دیوانه سر را
(۴) نسخهٔ [ج] هتاک بقصاص مکافات رسید (۵) چون این واقعه در سنه (۹۶۹) بوه تاریخ [دو خون شد] که عددش ۹۷۰ است غلط نخواهد بود زیراکه تاریخ گویان فرق یک یا دو عدد جایز داشته اند ٭

نگرد - لیکن رنگ از رو رفت - و دل بهزاران زخم مجروح گشت - پادشاه نظر بر قدم خدمت او وتسلي خاطرش پرداخته رخصت خانه فرمودند - آمده بسوگواري نشست - و مرضے که داشت رو بتزاید آورد - و بعد ازین واقعه بچهل روز بدار بقا شتافت - عرش آشیاني مشایعت نعش او نموده رقتها کردند و باعزاز و احترام روانهٔ دهلي ساخته عمارت عالي حسب الحکم بر مزار ماهم انگه و ادهم خان اساس یافت *

* اشرف خان میر منشي *

محمد اصغر نام - از سادات حسیني مشهد مقدس است و صاحب طبقات اکبري او را از سادات عرب شاهي شمرده یحتمل که بنابر عموم و خصوص تباینے درین‌کلام نباشد - اما آنچه علامي شیخ ابو الفضل اورا سبزواري نوشته لامحاله از تحریفات نسخه نویسان است - در فن انشا و دقائق سخن ید طولی داشت و سرموئے از دقت یابي و موشگافي فرو نمي‌گذاشت - و در خطاطي و خوش نویسي بهفت قلم استاد - خصوص در تعلیق و نسخ تعلیق سرآمد روزگار و یگانهٔ دهر بود - علم جفر را با عمل ورزیده - در ملازمان جنت‌آشیاني انسلاک یافته بمزید قرب و عزت درجهٔ اعتبار پیموده بخطاب میرمنشي امتیاز یافت - و پس از فتح هندوستان بخدمت میر عرضي و میر مالي اختصاص گرفت - و در قضیهٔ تردي بیگ خان (که با هیمو بقال در سواد

دهلي اتفاق افتاد و اکثرے دل باخته راه گریز سپردند (۲) او (که در امر جنگ مشیر و همداستان بود) نیز درفرار زده متهم بنفاق و بد دلي گردید - روزے (که بیرام خان تردي بیگ خان را بقتل آورد) اشرف خان را با سلطان علي افضل خان بعلت گریز پائي مقید ساخت - و پس ازان سفر حجاز اختیار نموده سال پنجم اکبري سنه (۹۶۸) نهصد و شصت و هشت هجري هنگامے (که عرش آشیاني از ماچهیواره باختتام مهم بیرام خان متوجه کوه سوالک بود) شرف آستانبوس دریافت ازان بعد همواره مشمول عواطف پادشاهي بوده بافزایش منصب سر برافراخت - سال ششم هنگام معاودت رایات پادشاهي از مالوه بخطاب اشرف خاني مشرف گردید - و در یساق بنگاله بهمراهي خانخانان منعم خان دستوري یافت - در سنه (۹۷۳) نهصد و هفتاد و سیوم در بلدهٔ گور (که بنابر سمیّت هوا وباي عام شیوع یافته اکثر نوئینان عمده رهگراي فنا گشتند) رخت هستي بر بست - بدو هزاري منصب رسیده - و با کمالات دیگر موزون طبع بود - گاه گاهے اشعار صاف متین انشا میکرد ازو ست * * نظم *

* یا رب تو مرا بآتش قهــــر مسوز *
* در خانهٔ دل چراغ ایمـــان افروز *

(۲) در [اکثر نسخه] نیز بدر زده •

* این خلعت بندگي که شد پارة ز جرم *

* از راه کرم برشتـــهٔ عفـــو بدوز *

و در تاریخ آبشخورے (که مولانا میر در دار الخلافهٔ آگره بنا کرده) گفته * * نظم *

* در راه خدا کرده بنا ملا میر *

* چاهے ز براي نفع مسکین و فقیر *

* گر تشنه لبے بپرسد از سال بنا *

* گوئي (۲) آبے ز بقعهٔ خیر بگیر *

پسرش میر مظفر نیز در عهد اکبري بمنصب مناسب پایه افزای روزگار خود گشته در سال سي و هشتم بحکومت ولایت اوده مي پرداخت - حسیني و برهاني نبائر اشرف خان در دور اعلی حضرت بمنصب قلیل سرافرازي داشتند *

* ابراهیم خان ازبک *

از آمرای جنت آشیاني ست - در سال فتح هندوستان اورا همراه شاه ابو المعالي بلاهور تعین کردند - که اگر سکندر سور از کوهستان برآمده دست اندازي در ممالک پادشاهي نماید تدارک آن باحسن وجوه بظهور رسد - پس ازان خان مزبور سرهرپور (۳) مضاف جونپور بجاگیر یافته همواره با علي قلي خان

---

(۲) نسخهٔ [ج] گوید (۳) در [بعضے نسخه] نرهرپور - و در [بعضے] به سرهرپور مضاف جونپور جاگیر یافته

خان زمان بحفظ آنحدود مي‌پرداخت - تا آنکه بعهد عرش آشياني آثار بغي خانزمان و سکندر خان اوزبک بر روی روز افتاد - و اشرف خان مير منشي فرمانے مشتمل بر موعظت پيش سکندر خان برد - سکندر خان بگرمي بر خورده گفت که ابراهيم خان آقسقال يعني ريش‌سفيد و قرب جوار است - او را رفته مي‌بينم - و باتفاق وی متوجه بارگاه خسرواني ميشوم - بدين اراده بسرهرپور رفت و ازان جا هر دو باتفاق نزد خان‌زمان رفتند - و قرار دادند که خان مذکور همراه سکندر خان بسمت لکهنو رفته آتش خلاف افروزد - چنانچه خان مذکور بدان سمت شتافته مصدر هنگامه آرائي شد *

چون منعم خان خانخانان با علي‌قلي خان‌زمان ملاقات کرده قرار بندگي ازو به تجديد گرفت و از حضور خواجه جهان (که مدار عليه مهمات سلطنت بود) رسيد خانخانان خواست که باتفاق او بخيمهٔ خان‌زمان رود - و خان مزبور را بگرو در لشکر خود طلبيد - و قرار برين يافت که خان‌زمان والدهٔ خود و خان مزبور را با پيشکش لايق روانهٔ حضور نمايد - لهذا خانخانان و خواجه جهان رو ببارگاه سلطاني نهادند - و خان مزبور را تيغ و کفن در گردن انداخته بنظر والا رسانيدند - و پس از قبول اين معني و عفو جرائم خان زمان تيغ و کفن را از گردن او فرود آوردند - و چون بار ديگر خان‌زمان و سکندر خان سال دوازدهم

اکبري سلسله جنبان بغي و عدوان گشتند خان مذکور باتفاق سکندر خان بجانب اوده شتافت - و چون سکندر خان راه (۲) بنگاله گرفت خان مزبور بوساطت خانخانان بعفو جرائم مشمول عواطف گشته داخل متعینان خانخانان گردید - تاریخ فوتش بنظر نیامده - پسرش اسمعیل خان است که علي قلي خان زمان قصبهٔ سندیله در جایگیر او داده بود - چون سال سیوم اکبري قصبهٔ مزبور بجایگیر سلطان حسین خان جلایر از حضور مقرر شد او در عمل دادن ایستادگي بمیان آورد - پس ازانکه بزور گرفت فوجي از خان زمان آورد - و جنگي کرده شکست یافت *

* آصف خان خواجه عبدالمجید هروي *

(۳)
از فرزندان شیخ ابوبکر تایبادي ست - که از صاحب کمالان وقت بود - امیر تیمور چون در سنه (۷۸۲) هفت صد و هشتاد و دو بتسخیر هرات (که در تصرف ملک غیاث الدین بود) رو آورد بتایباد رسیده کس نزد شیخ فرستاد - که چرا به تیمور ملاقات نمي کني - گفت مرا با او چه کار - امیر خود رفت و بشیخ گفت - چرا ملک را نصیحت نکردي - جواب داد نصیحت کردم نشنید - خدای تعالی شما را برو گماشت - اکنون شما را نصیحت میکنم بعدل - اگر نشنوید دیگرے را بر شما

(۲) نسخهٔ [ا] بعفو تقصیرات مشمول (۳) نسخهٔ [ب] ایبادي - و در [بعضي نسخه] تایبادي *

آصف خان از جواسیس استکشاف مداخل و مخارج آن ملک کرده در سال نهم با ده هزار سوار عزیمت آن دیار نمود رانی (که درانوقت جمعیت فراهم نداشت) با معدودے آمادهٔ جنگ شد - و گفت منکه سالها ریاست آن ملک کرده باشم در حوصلهٔ فطرت من گریختن کي گنجد - مردن بناموس خوشتر از زیستن بعار است - اعیان آنولایت سماجت از کار بردند که قرار داد جنگ مستحسن - اما سررشتهٔ تدبیر از دست دادن نه آئین شجاعت (۲) است - چندے بجاهای محکم بسر باید برد تا تفرقهٔ لشکر بجمعیت گراید - بنابرین چندے باین وضع گذرانید - چون آصف خان گدهه را متصرف شده دنبال نمي گذاشت رانی سران لشکر را طلبیده گفت که خاطر من خواهان جنگ است - هر که خواسته باشد برود - جنگ من شق ثالث ندارد - یا مردن است یا فتح - بمحاربه رو آورد چون بیرساه پسرش زخمها برداشت گفت از معرکه او را برآورده بمامنے رسانند - و چون خود زخمي گشت بمعتبرے گفت که مغلوب جنگ شده ام - مبادا مغلوب نام و ننگ شوم حق نمک بجا آر - و بخنجر کار مرا اتمام کن - او جرأت نکرد ناچار جمدهر برآورده کار خود ساخت - آصف خان بتسخیر چورا گدهه (که قلعه ایست دارالملک آنجا - و بکثرت خزائن

(۲) نسخهٔ [ب] فراست *

و دفائن بر اکثر ممالک مزیت داشت - و بیر ساه مستحکم /
ساخته بود) روی توجه آورد - و پس از آویزش چون بیر ساه
مردانه فرو رفت قلعه مفتوح گردید - و بعد ازین فتح (که سرآمد
فتوحات آصف خان بود) صاحب جواهر و خزائن بیقیاس شده
نخوت و غرور را بخود راه داد - و بیراه روي پیش گرفت - از
هزار فیل غنیمت دو صد فیل بحضور فرستاد - اما سال دهم (که
خان زمان شیباني باتفاق امرای اوزبکیهٔ شرقي علم بغي برافراشته
مجنون خان قاقشال را در قلعهٔ مانکپور محصور ساخت) آصف
خان با پنج‌هزار سوار بکمک رسید - و چون عرش آشیاني باطفای
نایرهٔ آن فساد بدان‌ناحیه پیوست او شرف ملازمت دریافته نفائس (۲)
غنائم گذهه پیشکش نموده مجلای سپاه بنظر درآورد - و بتازگي
مشمول عواطف گشته بتعاقب فیهٔ باغیه نامزد شد - لیکن متصدیان
سلطنت (که چاشنهٔ خور رشوتهای او شده بودند) دریغوقت از راه
طمع و حسد ذخیره اندوزي و خیانت ورزی او برمز و ایما میگفتند
سخن سازان دو رویه یکی را هزار ساخته بآصف خان میرسانیدند
و او دل بای میداد - تا بیستم صفر (۹۷۳) نهصد و هفتاد و سه
حفظ مرتبهٔ خود نکرده بتوهم واهي گریخت - و در سال یازده
(که مهدي‌قاسم خان بحکومت گذهه تعین شد) آصف خان بهزاران
حسرت دل ازان‌ملک برداشته با وزیرخان برادر خود حسب الطلب (۳)

(۲) در [اکثر نسخه] ملازمت دریافته (۳) نسخهٔ [ب] خرابي •

خانزمان در جونپور بدو ملحق گشت - در صحبت اول تجبّر و نخوت او دیده از آمدن پشیمان گردید - و چون معلوم کرد که خانزمان چشم بمال او دوخته بجدائي فرصت‌جو گردید - درین اثنا خان زمان او را همراه برادر خود بهادر خان بر سر افغانان فرستاده وزیر خان را نزد خود نگاهداشت - بذیرین هر دو برادر موعد فرار قرار داده براه مانکپور هریکے گریخت - بهادر خان بتعاقب شتافته در آویخت - مردم آصف خان بهزیمت پراگنده شده خود دستگیر گشت - که ناگاه وزیر خان بسر وقت بهادر خان رسیده از سرگذشت آگهي یافت - چون مردم بهادر خان بتاراج اشتغال داشتند وزیر خان خود را راست کرد - ناچار بهادر خان فرار گزید - و اشاره کرد که آصف خان را (که بالای فیل مقید بود) از هم بگذرانند یک دو شمشیر حواله کردند - سرانگشت دست جدا شده بر سر بیني زخمے رسید - که وزیر خان آمده خلاص ساخت - و هردو برادر در سنه (۹۷۳) نهصد و هفتاد و سه بکرّه آمدند - آصف خان وزیر خان را نزد مظفر خان تربتي بآگره فرستاد - تا بوسیلهٔ او عفو جرائم شود - مظفر خان (که بموجب طلب در سنه (۹۷۴) نهصد و هفتاد و چهار روانهٔ پنجاب بود) وزیر خان را همراه بردہ در شکار گاه بملازمت عرش آشیاني رسانیده استشفاع تقصیرات نمود - حکم شد که آصف خان باتفاق مجنون خان در کرّه مانکپور بمحافظت سرحد قیام نماید - و در همین سال

(که عرش آشیاني بر سر خانزمان و بهادر خان ایلغار فرموده آنها را علف تیغ بیدریغ ساخت) درین جنگ آصف خان مراتب جانفشاني بکمال فدویت بتقدیم رسانید - و در سنه (۹۷۵) نهصد و هفتاد و پنج پرگنهٔ بیاک از تغیر حاجي محمد خان سیستاني بجاگیرش مقرر شد - که سرانجام خود نموده درمهم رانا اودیسنگهه منقلای لشکر فیروزي باشد - چون در اواسط ربیع الاول سنه مذکور عرش آشیاني از آگره بمالش رانا نهضت نمود رانا قلعهٔ چیتور را بجیمل نامی (که سابق در قلعهٔ میرتهه بود) سپرده خود بزوایای کوهستان متواري گشت - آصف خان در محاصرهٔ آن قلعهٔ استوار (که بر فراز کوهی ست - و ارتفاعش قریب بیک کروه - و آن کوه میان دشت مسطحی ست که بلندي و پستي (۲) مطلقا ندارد - و از پایان دورش شش کروه - و جائیکه دیوار است سه کروه - و سوای حوضهای بزرگ و سنگین که از آب باران پر میشود چشمهٔ آبی بالا نیز هست) مصدر خدمات شایسته و مورد کارهای دست بسته گردید - پس ازان (که بعد از چهار ماه و هفت روز محاصره بیست و پنجم شعبان سنه مزبور سال دوازدهم اکبري قلعه مفتوح شد) تمام سرکار چیتور بجاگیر آصف خان مقرر گشت *

---

(۲) نسخهٔ [ا ب] بلند و پستي *

* اسکندر خان اوزبک *

از سلاطین زادهای آن قوم است - در خدمت جنت آشیانی مصدر کارهای شایسته گشته ابتدای عزیمت هندوستان بخطاب خانی امتیاز یافت - و پس از فتح بحکومت آگره اختصاص گرفت و در هنگامهٔ هیمو آنرا گذاشته در دهلی بتردی بیگ خان پیوست و بهمراهی او بسرداری جرانغار رو به پیکار آورد - چون دلیران هر دو سو دل از جان برداشته باهم آویختند هراول و جرانغار پادشاهی شرائط مردانگی بتقدیم رسانیده هراول و برانغار غنیم را از پیش برداشته بتعاقب شتافت - و غنائم فراوان بدست افتاده سه هزار کس از مخالف بخاک نیستی فرو رفت - درین هنگام (که فتح چنین کرده در پی گریختها شتاب داشتند) هیمو بر تردی بیگ خان تاخته بفرار آورد - بهادران (که از تعاقب برمیگشتند) حیرت زده براه تردی بیگ خان میشتافتند - بالجمله اسکندر خان ناچار از معرکه عنان‌تاب گشته در سهرند بملازمت عرش‌آشیانی رسید - و در فوج منقلا با علی قلی خانزمان بجنگ هیمو (۲) تعین گشت - و پس از فیروزی بتعاقب هزیمت یافتگان و حراست دارالملک دهلی از دست برد اوباشان دستوری یافت - او مسارعت نموده خیلی از نفوس شریره و اشخاص معطله را از زندان زندگانی خلاص ساخت - و غنائم موفوره اندوخت - و در جلدوی

(۲) نسخهٔ [ا] هیمون *

گردانیده پسندیده بخطاب خان‌عالم علم افتخار افراشت *

چون خضر خواجه خان حاکم پنجاب از پیش روی سکندر خان سور (که مدعی ملک بود) برگشته در لاهور باستحکام برج و باره همت گماشت و او تحصیل آنولایت را مفت وقت دانسته سرگرم اجتماع مردم گردید عرش آشیانی عجالة الوقت سکندر خان را سیالکوت و آنحدود در جاگیر داده بر جناح استعجال روانه فرمود که اعتضاد خضر خواجه خان باشد - و پس ازان بتیولداری اوده کامیاب گردید - چون آرام و آسایش شوره مزاجان واقعه طلب در فساد انگیزی و فتنه پژوهی میباشد دهم سال اسباب طغیان سرانجام داده راه‌سداد واگذاشت - اشرف خان میرمنشي از بارگاه سلطنت تعین شد که مستمال تفقدات ساخته بحضور بیارد - او چندے بلیت و لعل گذرانیده نزد خان زمان شتافت - و باتفاق یکدیگر رایت بغي برافراخته هر یک بناحیهٔ دستمایهٔ آشوب گشتند - چنانچه اسکندر خان با بهادر خان شیباني یکتائي گزیده در نواحی خیرآباد با میر معزالملک مشهدي (که از جانب پادشاه بمالش آن طایفهٔ ناسپاس تعین شده بود) عرصهٔ کارزار برآراست هرچند آخرها بهادر خان چیره دستي یافت اما اسکندر خان اول جنگ شکست خورده آوارهٔ دشت هزیمت گردید - و در سال دوازدهم (که خانزمان و بهادر خان بار دیگر محرک سلسلهٔ بغي و فساد گشتند) اسکندر خان را (که نیز در اوده دم نخوت میزد)

محمد قلي خان برلاس با فوج گران بر سرش تعین گشته در اوده محصور نمود - مدتے از طرفین جنگ قایم بود - چون خبر کشته شدن خانزمان و بهادر خان رسید اسکندر خان شکیب پای داده از در مکر و تزویر در آمد - و آشتي پیش گرفت - و چندے بدین حیل بسر برده با اهل و عیال بکشتیٔ چند (که براي همین روز آماده مي‌داشت) نشسته از دریا گذشت - و پیغام نمود که من بر همان عهدم - عنقریب میرسم - چون زبانش با دل موافق نبود اُمرا از دریا عبور کرده سر در دنبالش گذاشتند - او خود را بقصبهٔ گورکهپور (که درانوقت در تصرف افغانان بود) رسانیده نزد سلیمان کراني حاکم بنگاله شتافت - و همراه پسرش بتسخیر اُدیسه رفت - چون برگردید افغانان بودنش در میان خویش مناسب ندیده با وی در کمین غدر شدند - خان مذکور آگهي یافته بخانخانان (که در جونپور بود) ملتجي شد - سپه‌سالار استمزاج پادشاهي نموده بهزاران‌امید طلب داشت - اسکندر خان ایلغار کرده بخانخانان پیوست - خان سپه سالار سال هفتدهم سنه (۹۷۹) نهصد و هفتاد و نه هجري همراه خود بملازمت پادشاهي آورده بذریعهٔ شفاعت آن عمدة الملک صفح جرائم او شده به تیولداریٔ سرکار لکهنو مورد التفات گردید - و وقت رخصت بعنایت چارقب و کمر و شمشیر مرصع و اسپ با زین طلا سرافرازي یافته با خانخانان تعین گشت - و چون بلکهنو رسید بعد چندے مزاج عنصریٔ او

از اعتدال طبعي بيرون رفته بر بستر بيماري افتاد - تا دهم جمادي الاول سنه (۹۸۰) نه صد و هشتاد تار و پود هستي او گسيخت از امراى سه هزاري بود *

* الغ خان حبشي *

از غلامان سلطان محمود گجراتي ست - در سلطنت او اعتبار يافته بمرتبهٔ سرداري رسيد - عرش آشياني در سال هفدهم جلوس (كه متوجه احمد آباد بود) خان مذكور با جمعيت خود باتفاق سيد حامد بخاري پيش از امراى ديگر آمده استلام سدهٔ سلطنت نمود - و سال هيزدهم به تيول مناسب سرافراز گرديد و سال بيست و دوم بهمراهي صادق خان به تنبيه راجه مدهكر بنديله زميندار اوندچه تعين گشته در روز نبرد آثار جلادت بظهور آورده چپقلشهاى مردانه كرد - و سال بيست و چهارم [چون راجه تودر مل و غيره براى دفع فتنهٔ عرب (كه آخرها به نيابت خان مخاطب گشته - و دران سال در مضافات صوبهٔ بهار گرد فساد انگيخته بود) مرخص شده] او نيز باتفاق صادق خان بكمك راجهٔ مذكور مقرر شد - و در گوناگون ترددات شريك خان مزبور بود - در جنگي (كه چينهٔ (۲) باغي كشته شد) سرداري جرانغار تعلق باو داشت - و مدتها تعينات صوبهٔ بنگاله بود تا آنكه درگذشت پسرانش بجاگيرات سرافراز گرديده درانجا بسر مي برند *

(۲) در [بعضي نسخه] چينه - و در [بعضي نسخهاى اكبرنامه] خبيطه *

* اعتماد خان خواجه سرا *

پهول ملک نام - در ایام حکومت سلیم شاه بجوهر رشدے که داشت بخطاب محمد خان ممتاز گشت - چون دولت افغانان بر افتاد او در سلک ملازمان اکبري منسلک گردیده خدمات شایسته بتقدیم رسانید - و بنابر آنکه متصدیان اشغال سلطنت از خیانت ورزي و بد نیتي یا از بیوقوفي و ناپروائي در معموري خانهٔ خود کوشش نموده گنجها برای خود سامان مي دادند و در تحصیل خزانهٔ پادشاهي تا بتکثیر و افزونی آن چه رسد اهمال مي‌ورزیدند عرش آشیاني در سال هفتم بعد سنوح قتل شمس الدین خان اتگه خود بدین کار توجه گماشت - محمد خان بمقتضای کارداني مکنون ضمیر پادشاهي دریافته در باب تحصیل خزانه و تعمیر آن مقدمات معقوله ذهن نشین ساخت - و از پیشگاه خلافت بخطاب اعتماد خان و منصب هزاري اختصاص یافته جمیع خالصات بدو مفوض گردید - در اندک فرصتی بحسن تردد و لطف کفایت او قسمے که مرکوز خاطر عرش آشیاني بود کارخانهٔ عظیم البنیان خزانه بوجه شایسته انتظام گرفت و در سال نهم هنگامے (که ماندو بپرتو نزول رایات پادشاهي فروغ آگین شد) میران مبارک شاه والیِ خاندیس بارسال پیشکش مصحوب ایلچیان کاردان اظهار بندگي و فدویت نموده درخواست که صبیهٔ رضیهٔ خود را بحرمسرای سلطاني در آورده

بپذیرائی ملتمس او اعتماد خان (که معتمد نیک اندیش بود) مامور گردید - چون نزدیک بقلعهٔ آسیر رسید میران مبارک شاه باکرام و احترام بدرون قلعه برده آن عفیفه را با جمعے از اعیان ولایت خود و سرانجام گزیده روانه ساخت - اعتماد خان وقتے (که عرش آشیانی از ماندو مراجعت باگره فرموده) در نخستین منزل شرف آستانبوس دریافت - پس ازان مدتے بهمراهی خانخانان منعم و خانجهان ترکمان تعین بنگاله بوده بصدور مردانگي و شگرف پرستاري نفس (۲) نیکو خدمتي مي افزود چون بحضور رسید ازانجا (که بعدالت پژوهي و کار شناسي اتصاف داشت) در سال بیست و یکم سنه (۹۸۴) نهصد و هشتاد و چهار از انتقال سید محمد میر عدل بحکومت بهکر از حدود دیبالپور مالوه دستوري یافت - و از کار طلبي لشکر بصوب سیهوان برده چیره دستي نمود - و بمصالحت باز گشت *

چون کامیابي و مقصود آرائي بیشترے را سر رشتهٔ خرد از دست برد [خاصه این طایفه را (که در حقیقت ببدهنجاري و هرزه درائي مفطور اند) چه آزمون کاران دانشور چنان برگذارند که جز آدمي هرجاندارے را که خصي کنند ازان سرکشي فرو نشیند و مردم زاد را بر افزاید] اورا غرور افزوده از زیردستان اعتبارے نگرفته پیوند دلها در نظر نیاورد - و با سکنه و مخادیم آنجا

(۲) در [بعضي نسخه] نقش •

بد سلوکي پیش گرفت - و با این خوی نکوهیده با نوکر در داد و ستد گفتگوی بےآزرمي کردے - و حیله افروزي را تدبیر اندوزي نام نهاده حق نگذاردے - در سال بیست و سیوم سنه (۹۸۹) نهصد و هشتاد و شش (که عرش آشیاني بمملکت پنجاب انتهاض فرمود) او خواست سپاه خود را بجهت داغ اسپان روانهٔ حضور نماید - از خرد غنودگي پیشین وامها (که بروزگاران داده بود) سرانجام اندیشید - هرچند تهیدستي خود وا نمودند دل نهاد حق گذاري نشد - صبحے مقصود علي نام نوکرے (که یک چشم بود) با برخے بد گوهران فرومایه آن خواب آلود غفلت را از هم گذرانید - برخے برادهٔ او عرض احوال خود مي نمود برهم شده گفت که بر چشم کور تو باید شاشید - او بے توقف جمدهر بشکمش زد - که نفس نکشید - اعتماد پور (۲) شش کروهی آگره آباد کردهٔ اوست - تالاب کلانے و عمارتے ساخته مقبرهٔ هم برای خود اساس گذاشته بود - همانجا مدفون گردید *

* آصف خان خواجه غیاث الدین علي قزویني *

پسر آقا ملای دوات دار - مشهور است که در عهد شاه طهماسپ صفوي از باریابان مجلس شاهي بود - و دیگر پسرانش (۳) میرزا بدیع الزمان و میرزا احمد بیگ بوزارت بلاد عظیمهٔ ایران اختصاص داشتند - گویند از اولاد شیخ الشیوخ شیخ شهاب الدین

(۲) نسخهٔ [ب] اعتماد خان پور (۳) نسخهٔ [ب] و پسرانش *

سهروردي ست - که از کمال اشتهار و نهایت کمال محتاج بیان و توصیف نیست - او در نسب به محمد بن ابي بکر الصدیق میرسد - و در تصوف انتساب بعم خویش شیخ نجیب الدین سهروردي دارد - جامع علوم ظاهر و باطن و شیخ الشیوخ بغداد بود - و صاحب تصانیف رایقه (۲) - مثل عوارف المعارف در سنه (۶۳۲) ششصد و سي و دو یا در برحمت حق پیوست

خواجه غیاث الدین علي بطلاقت لسان و کسب کمال اتصاف داشت - و خالي از جلادت و پردلي نبود - چون بهندوستان وارد گردید برهنموني بخت سعید مشمول عنایت عرش آشیاني گشته به بخشیگري امتیاز یافت - و چون در سنه (۹۸۱) نهصد و هشتاد و یک در ایلغار نه روزهٔ گجرات و محاربه با شورش افزایان آنجا (که میرزا کوکه را در احمد آباد محاصره داشتند) خدمات مستحسنه بتقدیم رسانیده بود بخطاب آصف خان سر افتخار بر افراخت - و هنگام معاودت الویهٔ ظفر طراز پادشاهي بدار الخلافه او را بجهت تمشیت مهمات بخشیگري آن صوبه (که باستصواب میرزا کوکه در رفاه و اصلاح سپاه کوشد) مامور ساخت - و در سال بیست و یکم بصوب ایدر (که مضاف صوبهٔ احمد آباد گجرات است) با جمعي از امرا تعین شد - که آن سرزمین را از خس و خاشاک

(۲) در [بعضی نسخه] لایقه .

سرکشان گردن فراز پاک سازد - زمیندار آنجا نراین داس راتهور
از غرور افزائي و تباه اندیشي با برخے از تهور گزیدان از تنگنای
کوهستان برآمده عرصهٔ مبارزت آراست - چپقلشهای سخت
از طرفین جوهر زدای همت و مردانگي گردید - فوج هراول
پادشاهي را پای ثبات از جا رفت - میرزا مقیم نقشبندي (که
مقدمة الجیش بود) دران گرمیِ آویزش شربت گوارای واپسین
در کشید - نزدیک شد که چشم زخمے عظیم رسد - آصف خان
با سرداران برانغار و جرانغار پای جلادت افشرده بکارزار
در آمد - مخالف باندازهٔ توانائي گرد پیکار انگیخته غبار آلود
هزیمت گشت - و در آخر سال بیست و سیوم عرش آشیاني
اورا از مزیت اعتبار و وفور اعتمادش بجانب مالوه و گجرات
رخصت فرمود - که سپاه مالوه را باستصواب شهاب الدین احمد
خان ناظم آنجا بداغ رسانیده بگجرات شتابد - و بصوابدید (۲)
قلیج خان حاکم آن دیار رونق افزای جنود پادشاهي گشته
از چگونگیِ سپاه چراغ شناسائي افروزد - آصف خان کاربند
حکم پادشاهي شده بلوازم امر مرجوعه و مراسم خدمت ماموره
از روی راستي و درستي مي پرداخت - تا در سنه (۹۸۹)
نهصد و هشتاد و نه در گجرات ابلق ایام خود را بداغ اجل
رسانید - از پسرانش یکے میرزا نورالدین است - که چون

---

(۲) نسخهٔ [۱] و بصوب دیگر قلیچ خان ٭

سلطان خسرو گرفتار گردید و جنت مکاني روزے چند حوالهٔ آصف خان میرزا جعفر فرمود نور الدین (که پسر عم آصف خان میشد) تنها پیش خسرو رفته صحبت میداشت - و قرار داده بود که هرگاه قابو بدست افتد از قید برآورده کامروا گرداند پس ازان (که خسرو حوالهٔ اعتبار خان خواجه سرا شد) نور الدین هندوئے را (که نزد خسرو میرفت) همراز گردانیده هر کرا از فدائیان خسرو در مي آورد بآن هندو نوشته میداد تا در پنج شش ماه قریب چهار صد کس هم عهد و پیمان گشته خواستند که در اثنای راه قصد جنت مکاني نمایند - اتفاقا یکی از رفقا بتقریبی کبیده (۲) خواجه ویسي دیوان شاه زاده سلطان خرم را ازین ماجرا آگهي داد - او فورا بشاهزاده اظهار نموده بجنت مکاني رسانید - همان زمان باحضار آن خون‌گرفتها حکم شد نور الدین و محمد شریف پسر اعتماد الدوله را با چندے دیگر بر دار کشیدند - و طومار اسم نویسی آنها را (که از پیش هندوی اعتبار خان بر آمده) بالتماس خان جهان لودي ناخوانده در آتش انداختند - و الّا کس بسیارے بیاسا میرسیدند *

* اعتماد خان گجراتي *

از غلامان هندوی سلطان محمود والیِ گجرات بود - چون

(۲) نسخهٔ [اب] کبیده - و هر دو صحیح است *

سلطان را اعتماد تمام بدو بهم رسید در حرم خود محرم ساخته آرایش زنان باو حواله نمود - اعتماد خان بجهت ملاحظه و احتیاط کافور خورده اسقاط رجولیت از خود کرد - ازانجا (که بعقل معاش و متانت وضع و صلاح ظاهري اتصاف داشت) بتدریج بپایهٔ امارت برآمد - چون در سنه (۹۶۱) نهصد و شصت و یک سلطان بعد انقضای هیزده ساله سلطنت بغدر برهان نام خادمے کشته شد و آن بد گوهر ببهانهٔ طلب سلطاني دوازده امیر را نامهٔ زندگي در پیچید اعتماد خان از پیش بیني گرفته بامدادان یکجهتان را فراهم آورده به پیکار برآمد - و آن شایان نیستي را از هم گذرانید - چون سلطان فرزند نداشت اعتماد خان برای تسکین نایرهٔ فتنه و فساد رضی الملک نام خرد سالے را از اولاد سلطان احمد بانيِ احمد آباد بر سریر خلافت اجلاس داده بسلطان احمد شاه مخاطب گردانید و زمام مهمات دارائي بقبضهٔ اقتدار خود در آورده جز نام پادشاهي برو نگذاشت - سلطان پس از پنج سال از احمد آباد برآمده بسید مبارک بخاري (که از اعاظم اُمرا بود) پیوست و بعد از جنگ از اعتماد خان شکست خورده آوارهٔ دشت سرگرداني گشت - و باز چون نزد اعتماد خان آمد او همان سلوک پیش گرفت - سلطان از نابخردي (۲) همواره با همدمان خود

(۲) نسخهٔ [ب] با مردمان خرد ه

مشورت قتل او میکرد - اعتماد خان آگهي یافته پیش دستي نموده از میان برداشت - و در سنه (۹۶۹) نهصد و شصت و نه طفلي نتهو (۲) نام را (که ازان طبقه نبود) بحضور امرا آورده قرآن برداشت - که این پسر صلبي سلطان محمود است - مادرش آبستن بود - سلطان بمن سپرد - که اسقاط حمل نمایم - لیکن پنج ماه سپري گشته بود - بدان قیام ننمودم - ناچار امرا تصدیق نموده بسلطان مظفر ملقب ساخته بسلطنت برداشتند - و وزارت بر نهج سابق باعتماد خان بازگردید - اما مملکت را امرا میان خودها تقسیم کرده هریکے مستقل گشت - و با هم در افتاده غالب و مغلوب یکدیگر بودند *

چون اعتماد خان سلطان را باختیار خود نگاه میداشت چنگیز خان پسر اعتماد الملک غلام ترک دم استقلال زده با اعتماد خان بر سر این (که اگر سلطان مظفر في الواقع پسر سلطان محمود است چرا اورا مطلق العنان نمي‌سازي) بتنازع برخاست - و آخر باعانت مرزایان باغیه (که از عرش آشیاني گریخته باو پیوسته بودند) بر سر اعتماد خان لشکر کشید - او بے استعمال سیف و سنان سلطان را گذاشته بدونگرپور شتافت - پس از چندے الف خان و جهجهار خان (که از امرای حبشیه بودند) سلطان را آورده باعتماد خان سپردند - و خود جدا شده باحمد آباد بچنگیز

(۲) در [بعضی نسخه] نتهوه

خان پیوستند - و ازو بےجہت متوهم گشته بقتلش برداختند اعتماد خان ازین ماجرا آگہي یافته سلطان را همراه گرفته باحمد آباد آمد - چون أمرا با یکدیگر کمر منازعت چست بستند میرزایان باغیه بشنیدن اختلال آندیار از مالوه برگشته بہرونچ و سورت را متصرف شدند - سلطان هم (که انتهاز فرصت (۲) میجست) روزے از احمد آباد برآمده نزد شیر خان فولادي (که طرف راجع داشت) شتافت - اعتماد خان بشیر خان نوشت - که نتهو پسر سلطان محمود نیست - من میرزایان را طلبیده بپادشاهي بر میدارم - أمرائی (که با شیر خان متفق بودند) گفتند - که حضور ما اعتماد خان مصحف برداشته الحال این سخن از روی عداوت میگوید - شیر خان بر سر احمد آباد فوج کشید - اعتماد خان متحصن گشته بمیرزایان التجا آورد - و هنگامهٔ شورش گرم شد - چون نزاع و جدال بطول انجامید اعتماد خان دید که کارے پیش رفت نمي‌شود - و اصلاح این ولایت برهم خورده از اندازهٔ طاقت او بیرون است - بعرش‌آشیاني ملتجي گشته ترغیب تسخیر گجرات نمود - پادشاه در سال هفدهم سنه (۹۸۰) نهصد و هشاد چون به پتن گجرات رسید سنگ تفرقه در جمعیت شیر خان افتاده - و میرزایان نیز به بہرونچ شتافتند - و سلطان مظفر (که از شیر خان جدا شده

---

(۲) در [نسخہای صحیحهٔ اکبر نامه] بروچ آمده ●

دران نواحي سراسیمه میگشت) دستگیر مردم پادشاهي گردید
اعتماد خان با دیگر امرای گجرات دل در دولتخواهي بسته وجوه
دراهم و روُس منابر را بنام اکبري مزین ساخته با امیران
و سرداران آندیار باستقبال بر آمده ملازمت حاصل نمود
چون چهاردهم رجب این سال بلدهٔ احمد آباد بقدوم پادشاهي
رونق گرفت برده و چانپانیر و سورت به تیول اعتماد خان
و دیگر امرا قرار یافت - آنها استیصال میرزایان بر ذمهٔ کاردانی
خود گرفتند - چون پادشاه بسیر دریای شور متوجه گردید امرای
گجرات (که بعذر سرانجام اسباب در شهر توقف نمودند) چون
مدتی خلیع العذار بسر برده بودند دانستند که دیگر محال است
که بدستور سابق تسلطی بهم رسد - در فکر گریز افتادند - اختیار الملک
گجراتي از همه سبقت جسته فرار گزید - ناگزیر دولتخواهان پادشاهي
اعتماد خان را با دیگران بحضور آوردند - اورا از نظر انداخته
(۲)
چندے حوالهٔ شهباز خان شد - و درسال بیستم بنازگي مشمول
عواطف فرموده ریاست دربار معلی مفوض بدو گشت (که آنچه
از نقیر و قطمیر فیصل یابد (خصوص معاملهٔ جواهر و مرصع آلات)
بدیده وری او قرار گیرد - و در سال بیست و دوم چون بقافله سالاری
میر ابوتراب گجراتي مردم روانهٔ حجاز شدند اعتماد خان (که
از دیرباز آرزوی طواف اماکن شریفه داشت) نیز رخصت

(۲) در [بعضی نسخه] نموده •

رفت - و پس از مراجعت پتن گجرات باقطاع یافت - و در سال بیست و هشتم از تغیر شهاب الدین احمد خان بایالت گجرات سربلند گشته با جمعی از منصبداران روشناس عمده دستوري یافت - هرچند بعضی مقربان دولتخواه عرض کردند [آنروز (که او نیرو بکمال داشت - و دوستداران یکرو فراوان) چارهٔ خود سران گجرات نیارست نمود - امروز (که عنصري پیکر در کاهش و همراهان یکدل ناپدید) فرستادن او بدین خدمت چگونه سزاوار باشد] در نگرفت *

چون اعتماد خان باحمد آباد درآمد شهاب الدین احمد خان عزیمت حضور نمود - ملازمان حق ناشناس او (که سابق هم بزر پرستاري در کمین جانگزائي بوده بمداراي ناهنجار خس پوش میشد) ازو جدا گشته ببسیچ آنکه جاگیر از دست رفت - تا بدار الخلافه رسیده نشود و خرجها بمیان نیاید و داغ صورت نگیرد بلب نانی رسیدن دشوار - همان بهتر که سلطان مظفر را (که در پناه لوبهه کاتي (۲) روزگار میگذرانید) بسري برگرفته سر بشورش برداریم - هرچند کارآگهان باعتماد خان برگذاردند که شهاب الدین احمد خان دست از دلاسا برگرفته بدرگاه میرود و أمراي کمکي هنوز نرسیده - آن سزاوار که او را ازین سفر بازداشته

---

(۲) نسخهٔ [ب] لونهه کاتي - و در [بعضی نسخهٔ اکبرنامه] لونیه کاتهي و در [بعضی] لونیه کاتهي *

اقطاع را روزے چند باو باید وا گذاشت - یا لختے خزینه برکشاده چارهٔ شورش آنها نمود - یا هنوز که هنگامهٔ ناسپاسان فراهم نیامده بچستي و چالاکي کار آنها بانجام باید رسانید هیچ کدام نپذیرفته گفت - فتنه را نوکران او بنیاد کرده اند - او خواهد نشاند - یا جواب خواهد گفت - چون سلطان مظفر بآشوب گرایان پیوست و آتش فتنه شعله‌ور گشت ناگزیر اعتماد خان ببرگردانیدن شهاب الدین احمد خان (که تا قصبهٔ کدهي بیست کروهی احمد آباد راه سپرده بود) شتافت - اگرچه خیر اندیشان گفتند (که درین شورش که غنیم بدوازده کروه رسیده شهر را پرداختن کار آسان را برخود دشوار کردن است) سودمند نیامد *

سلطان مظفر شهر را خالي پنداشته جلو ریز آمده متصرف گشت - و جمعیتے فراهم آورده آمادهٔ پیکار گردید و بمجرد تقارب هنوز کارزار دست نداده بود که بیشترے از همراهان شهاب الدین احمد خان جوش سوحقیقتي زده راه بیوفائي سپردند - و سخت سراسیمگي رو آورد - اعتماد خان و شهاب الدین احمد خان به پتن شتافته متحصن گشتند و خواستند که ازین ملک برکناره شوند - ناگاه پارهٔ کمکي سپاه و برخے مردم از غنیم جدا شده در رسیدند - اعتماد خان از پیشین حال پندے گرفته زرها داده سرگرم خدمت گردانید

و خود با شهاب الدين احمد خان به نگاهداري ايستاده مردم را بسرکردگی شیر خان پسر خود بکارزار شیر خان فولادي فرستاده چیره دست آمد - درین اثنا میرزا خان عبد الرحیم (که با فوج شایسته بمالش سلطان مظفر و سرتابان گجرات تعین شده بود) در پیوست - و اعتماد خان را در پتن گذاشته با شهاب الدین احمد خان روانهٔ مقصود گردید - اعتماد خان مدتی در حکومت آنجا گذرانیده در سنه (۹۹۵) نهصد و نود و پنج در گذشت دو هزار و پانصدي منصب داشت - اگرچه صاحب طبقات اکبري او را چهار هزاري نوشته - شیخ ابوالفضل گوید هراس و فریب و نا درستي با تدرے آراستگي و سادگي و فروتني معجون ساخته گجراتي نام کرده اند - و ازان میان اعتماد خان را سرآمد آن گروه گردانیده اند *

* امیر فتح الله شیرازي *

در حکمت نظري و عملي یکتای روزگار بود - اگرچه در دانشگاه خواجه جمال الدین محمود و مولانا جمال الدین شرواني و مولانا کرد و میر غیاث الدین منصور شیرازي فراوان شناسائي اندوخت لیکن پایهٔ دانش ازانها بلند تر گشت (۲) - علامي ابو الفضل چنان سراید که اگر کهن نامهای دانش مفقود شوند او اساس نو بر نهد و بران رفتها آرزو نبرد *

* نظم *

(۲) نسخه [ج] گذاشت *

* هم علم را بقوت عقلش سر قدر *

* هم عقل را بشوکت علمش علوّ شان *

عادل شاه بیجاپوري بهزاران خواهش از شیراز بدکن طلبیده و وکیل مطلق خود ساخت - پس ازانکه روزگارش سپري شد سال بیست و هشتم سنه (۹۹۱) نهصد و نود و یک بفرمان طلب عرش آشیاني بفتحپور رسید - خانخانان و حکیم ابو الفتح پذیرا شده بملازمت آوردند - و باصناف نوازش پادشاهي اختصاص یافته در کمتر زمانے بدولت مصاحبت و پایهٔ قرب و منزلت برآمد - و بخدمت صدارت امتیاز گرفت - دختر مظفر خان تربتي بازدواجش درآوردند - گویند بسه هزاري منصب رسیده و در جشن سر آغاز سال سیم بامین الملکي بلند رتبه گردید - حکم شد که راجه تودرمل مهمات ملکي و مالي بصوابدید میر رو براه کند - و کهن معاملها (که از زمان مظفر خان تشخیص نیافته) بانجام رساند - میر فصلے چند (که متضمن کفایت سرکار و رفاه رعایا بود) برگذارد - پذیرفته شد - و در همین سال بخطاب عضد الدوله ناموري اندوخته برهنموني راجي علي خان (۴) مرزبان خاندیس دستوري یافت - ازانجا بناکامي برگردیده بخان اعظم (که بتاخت ولایت دکن و مالش سران آندیار تعین شده بود) پیوست - چون او با شهاب الدین احمد خان و دیگر کمکیان

(۴) در [بعضی نسخه] راجه علي خان *

بد سلوکي پیش گرفت آن مهم نسقے درست نیافت - میر فراوان آزار یافته سال سي و یکم اندوهناک نزد خانخانان بگجرات شتافت *

گویند میر بسرانجام مهام دکن رخصت یافته بود - چون میان اعظم خان کوکه و شهاب الدین احمد خان نقش صحبت درست ننشست راجي علي خان از مشاهدهٔ نفاق اُمرا لشکر دکن را بخود متفق ساخته بمقابله بر خاست - هرچند میر خواست اورا براه آرد صورت نبست - ناچار بگجرات نزد خانخانان آمد که او را بکمک برد - بنابر وجهے آن هم دست نداد - ازانجا ناصیه‌سای آستان خلافت گشت - سال سي و چهارم سنه (۹۹۷) نهصد و نود و هفت هجري وقت معاودت پادشاه از کشمیر بعارضه در شهر ماند - حکیم علي را در تشخیص و تجویز لغزشے رفت صاحب بداوني گوید چون خود حکیم بود بمنع حکیم مصري ممتنع نشده چارهٔ تپ محرق بهریسه نمود - و زندگي بسپرد در خانقاه میر سید علي همداني گذاشته بودند - بحکم پادشاهي برداشته بر فراز کوه سلیمان که دلکشا جائے ست نگاه داشتند ۹۹۷ فرشته بود تاریخ یافته اند - عرش آشیاني بفوت میر بسیار متاسف و اندوه گین شده بر زبان مبارک گذرانیدند (۲) - که میر وکیل و حکیم و طبیب و منجم ما بود - اندازهٔ سوگواري ما

(۲) نسخهٔ [ب] بر زبان گذرانید *

كه نتواند نگذاشت - اگر بدست فرنگ افتادے و همگي خزائن در برابر خواستے بآرزوی این سودا فراوان سود کردے - و آن گرامي گوهر را بس ارزان اندوختے (٢)

* نظم *

* شهنشاه جهان را در وفاتش دیده پر نم شد *
* سکندر اشک حسرت ریخت کافلاطون ز عالم شد *

شیخ فیضي در مرثیهٔ او قصیدهٔ غرا گفته - این چند بیت ازانجا ست *

* نظم *

* هرگز نمرده اند و نمیرند اهل دل *
* حرفے ست نام مرگ برین قوم ترجمان *
* بر قد روح پیرهنے بیش نیست تن *
* گیرد چو کهنه گشت سپهر کهن ستان *
* بارے ست برحیات و غبارے ست بر نشاط *
* پوشیدن لباس کهن بر توانگران *
* لیکن کریم کیست درین قحط سال جود *
* کو جامه کهنه ناشده بخشد بناتوان *

در طبقات آورده که امیر فتح‌الله (با آنکه در جمیع علوم عقلي و نقلي در ایران و هند بل در ربع مسکون قرین خود نداشت) از نیرنجات و طلسمات ماهر بود - آسیائے ساخته که خود حرکت میکرد - و آرد میشد - و آئینهٔ درست کرد که از دور

---

(٢) نسخهٔ [ج] گوهر گرامي را *

و نزدیک اشکال غریبه مرئي میگشت - و آنکه بیک چرخ دوازده بندوق پر میشد (۲) نیز از اختراع او ست - صاحب بداوني نوشته که میر دنیا دوستي بمرتبهٔ داشت که با این بزرگ‌رتبگي دست از معلمی صبیان نمیکشید - بخانهٔ اُمرا رفته بپسران ایشان رسمي علوم مي‌آموخت - و حرمت علم نگاه نمیداشت در جلو پادشاه تفنگ بر دوش و کیسه بر کمر پیاده میدوید و در فنون پهلواني رستمي میکرد - و مشهور است که میر با این علم و فضل در حق پادشاه میگفت - که اگر در خدمت این کثرت‌آرای وحدت‌گزین نمي‌رسیدم راهے بایزد شناسي نمي‌بردم میر در سنه (۹۹۲) نهصد و نود و دو هلالی هجري تاریخ الٓهي وضع کرد - از دیرباز عرش‌آشیاني را اندیشه آن بود که در آباد بوم هندوستان تازه سال و مه بکار آید - که تاریخ هجري با کهنگي از ناکامي آگهي مي‌بخشد - و آغاز آن روز شماتت اعدا و کلفت احبا ست - لیکن از انبوهی دانش‌وران رسمي که روائی تاریخ را ناگزیری دین پندارند پیدائي نمي گرفت - میر و امثال او (که بآئین الٓهي گرویدند) این تاریخ را اساس بر نهاده فرامین بممالک محروسه جهت اجرای آن قلمي گشت - بنای آن بر زیج جدید گرگاني گذاشته جلوس اکبر را سر آغاز بر گرفتند

---

(۲) نسخهٔ [ج] بر میشدند •

و سال و ماه شمسي حقيقي شد - و كبيسه از ميان بر افتاد و نام ماه و روز فارسي بحال خود ماند *

* اسمٰعيل قلي خان ذو القدر *

برادر خرد حسين قلي خان خانجهان از أمراى اكبري ست در جنگ جالندهر چون بيرام خان شكست خورده بر گشت مردم پادشاهي بتعاقب پرداخته اسمٰعيل قلي خان را زنده بدست آوردند - و پس از انكه برادرش نوازش يافت او نيز بعاطفت پادشاهي اختصاص گرفته بهمراهئ برادر مصدر كارها ميشد و چون خانجهان در صوبه‌دارئ بنگاله رخت هستي بر بست او با اموال و اسباب برادر بحضور رسيده مورد الطاف گرديد - و در سال سيم بمالش الوس بلوچ (كه راه سرتابي سپرده مراسم اطاعت و پرستاري بجا نمي‌آوردند) مامور شد - چون ببلوچستان در آمد لختي بوميان تمرد پيش گرفته زود زينهاري گشتند - و سران آن طايفه غازي خان و وجيه (۲) و ابراهيم خان دولت ملازمت دريافتند - از پيشگاه خلافت آن آباد ملك بآنها باز گرديد و در سال سي و يكم (كه راجه بهگونت داس را بعلت جنون از حكومت زابلستان بر گردانيدند) اسمٰعيل قلي خان بجايش قرار يافت - اما او از گرم بازاري خام آرزوها بميان آورده از نظر افتاد - حكم شد كه بر كشتي نشانده از راه بهكر روانهٔ حجاز

(۲) نسخهٔ [ا] و جهيه - و نسخهٔ [ج] و جهتيه *

نمایند - ناچار بتضرع و لابه‌گذاري رو آورد - اگرچه پذیرفته شد لیکن ازانجا باز داشته بمالش یوسف زئي تعین گشت - ناگاه از نیرنگی فلکي اقسام بیماریها بعلت فساد هوا در کوهستان سواد و بجور پدید آمد - سرداران آن الوس خود بخود پیش خان آمده بعجز گرائیدند - چون زین خان حاکم زابلستان کار بر جلالهٔ روشاني (۲) بمرتبهٔ تنگ گرفت که او از تیراه بدین کوهستان درآمد زین خان بتلافي پیشین خجالت (که در هنگامهٔ بیربر تهاون نموده بود) بکوهستان در شد - و صادق خان از حضور دستوري یافت که در دشت سواد جا گیرد - تا جلاله بهر طرف که رو گذارد گرفتار گردد - و اسمعیل قلي خان که تهانه‌دار آن دشت بود از آمدن صادق خان تباه سگالي پیش گرفت و گذرگاه را خالي گذاشته روانهٔ درگاه شد - ناگاه جلاله راه یافته بدر زد - ازین جهت اسمعیل قلي خان چندے معاتب گردید و در سال سي و سیوم بایالت گجرات سرفرازي یافت - و چون شاهزاده سلطان مراد در سال سي و ششم بدارائی مالوه دستوري گرفت اسمعیل قلي خان بپایهٔ وکالت شاهزاده بلند نامي اندوخت - اما بامور اتالیقي نیارست نیک پرداخت - سال سي و هشتم صادق خان بجایش رفته او طلب حضور شد - و سال

---

(۲) در [نسخها اکثر جا] روشاني آمده - و نسخهٔ [۱] روستاني - و اغلبکه روستائي باشد ٭

سي و نهم بکالپي که در تیولش بود دستوري یافت - تا بآبادی جاگیر در کوشد - و در سال چهل و دوم سنه (۱۰۰۵) هزار و پنج هجري بمنصب چهار هزاري باند رتبه گردید - گویند بسیار عیش دوست بود - و در مآکل و ملبوس و فرش و ظروف تکلف تمام بکار مي‌برد - هزار و دویست زن داشت - چون بدربار میرفت مهر بر ازار بند آنها میکرد - آخر همه ستوه آمدند و اتفاق کرده مسموم نمودند - پسرانش ابراهیم‌قلي و سلیم قلي و خلیل‌قلي در عهد اکبري مناصب مناسب داشتند *

* آصف خان میرزا قوام الدین جعفر بیگ *

پسر میرزا بدیع الزمان ولد آقا ملای دوات دار قزویني مشهور است - میرزا بدیع الزمان هم در زمان داراي ایران شاه طهماسپ صفوي وزیر کاشان بوده - و میرزا جعفر بیگ نیز همراه جد و پدر باریاب مجلس شاه میشد - در سال بیست و دوم اکبري سنه (۹۸۵) نهصد و هشتاد و پنج در ریعان شباب تازه از عراق وارد هند گشته همراه عم خود میرزا غیاث الدین علي آصف خان بخشي (که از مهم ایدر وا پرداخته بحضور آمده) ملازمت پادشاهي دریافت - عرش آشیاني بمنصب دویستي داخلی آصف خان سرافراز فرمود - او بکم منصبي راضي نشده ترک مُجری و آمد و رفت دربار نمود - این استغنا بر خاطر پادشاه گران آمده بحال تباه به بنگاله (که در آنوقت آب و هوای

مسموم داشت - و گناهگارے را که میفرستادند اغلب زنده بر نمیگشت) تعین کرد *

گویند مولانا قاسم کاهي ماوراءالنهري (که از کهنه شاعران بود و بکمال آزادي میزیست) در آگره برخورده مستفسر احوال گشت چون معلوم کرد گفت تو نغزک جواني - به بنگاله مرو - میرزا گفت چه کنم - توکل بر خدا کرده میروم - خوش طبعانه گفت زینهار توکل برو مکن - که همان خدا ست که مثل امام حسین را در کربلا برده شهید ساخت - اتفاقا میرزا چون به بنگاله پیوست خانجهان ترکمان صوبه‌دار آنجا بیمار بود - در گذشت - و مظفر خان تربتي بجایش منصوب گردید - چندے نگذشته که بغي قاقشالان و شورش معصوم خان کابلي گرد ناایمني دران ناحیه برانگیخت - و بجائے کشید که مظفر خان در قلعهٔ ٹانڈه در آمده محصور گشت - میرزا همراه بود - چون اورا گرفته کشتند اکثرے رفقا بطلب زر گرفتار شدند - میرزا ببذله گوئي و نکته سرائي ازان باز خواست رهائي یافته در فتح پور سیکري بسجود قدسي آستان سلطنت جبین سعادت افروخت - ازانجا (که بخواري و ناکامي بر آورده بودند - و او برهنموني اقبال باز خود را بفتراک دولت بست) بر خاطر پادشاهي پسندیده آمد در اندک زمانے بمنصب دوهزاري و خطاب آصف خان بر نواخته از تغیر قاضي علي بخشي بیگي بمیر بخشي گري علم اعتبار

افراخت - و بمالش رانا زمیندار اودیپور تعین شد - از مراتب تاخت و تاراج (٢) و قتل و اسر دقیقهٔ فرو نگذاشت - و در سال سي و دوم (که اسمعیل قلي خان ترکمان بنابر خالي گذاشتن درهٔ که جلال‌الدین روشاني ازان بدر رفت معاتب گردید) آصف خان بجای او بتهانه داری دشت سواد تعین گشت - و در سال سي و هفتم سنه (١٠٠٠) هزار هجري (چون جلالهٔ روشاني که نزد عبد الله خان اوزبک والی توران رفته بود ناکام برگشته در تنگناهای تیراه آغاز فساد نمود - وافغانان افریدي و اورک زئي پیمان را گسسته بدو گرویدند) آصف خان از پیش گاه خلافت باستیصال او نامزد گشته در سنه (١٠٠١) هزار و یکم باتفاق زین خان کوکه تذبیه واقعي بجلاله نموده اهل و عیال اورا با وحدت علي (که برادرش مي‌گفتند) و دیگر خویشان و یکجهتان او قریب چهار صد کس دستگیر ساخته بحضور آورد - و در سال سي و نهم (چون کشمیر از میرزا یوسف خان تغیر کرده باحمد بیگ خان و محمد قلي افشار و حسن عرب و غیره ایماق بدخشي تنخواه شد) آصف خان دستوري یافت - که آنولایت را بتازه جاگیر داران درخور بخش نموده زعفران و شکاری جانور بخالصه بازداده او جمع را بدستور قاضي علي سي و یک لک خروار و هر یک بیست و چهار دام قرار داده بشایستگي تقسیم اقطاع نموده

---

(٢) در [اکثر نسخه] تالان *

در سه روز از کشمیر بلاهور رسید - و در سال چهل و دوم چون مملکت کشمیر بسبب جاگیر داران متفرقه رو بویرانی آورد آصف خان بحکومت آندیار اختصاص گرفت - و درسال چهل و چهارم آغاز (۱۰۰۸) هزار و هشت هجري از تغیر رای پتر داس (۲) بدیوانی کل سر برافراخته دو سال باستقلال تمام سرانجام داد و چون در سنه (۱۰۱۳) هزار و سیزده شاه زاده سلطان سلیم خیال بغی از سر وا کرده بتقریب تعزیت مریم مکاني بملازمت پدر بزرگوار رسید و دوازده روز در غسل خانه نظر بند مانده مشمول عواطف و اشفاق گشت قرار یافت که صوبهٔ گجرات در تیول خود گرفته صوبهٔ آله آباد و بهار را (که بے حکم متصرف است) وا گذارد - چنانچه صوبه داری بهار بنام آصف خان مقرر شد و بمنصب سه هزاري امتیاز یافته بتعلقه مرخص گردید - و چون سریر خلافت بجلوس جهانگیري رونق گرفت طلب حضور گشته باتالیقی شاهزاده سلطان پرویز تحصیل افتخار نموده به تنبیه رانا (که مهم سر دست آنوقت بود) تعین شد - اما بنابر شورش سلطان خسرو از راه برگردانیده در سال دوم (۱۰۱۵) هزار و پانزده هجري هنگام انتهاض الویهٔ جهانگیري بکابل از تغیر شریف خان امیر الامرا (که به بیماری صعب در لاهور ماند) بخدمت والای وکالت و منصب پنج هزاري و عنایت قلمدان مرصع بلند مرتبه

(۲) در [بعضی نسخه] متر داس •

گشت - و (چون دنیاداران دکن خصوص ملک عنبر حبشي بعد فوت عرش آشیاني از کم فرصتي و قابو جوئي قدم جسارت و جرأت پیش گذاشته بسیارے از محالات بالا گهات را از تصرف اولیای دولت بر آورده - و خانخانان از هنگامه‌سازي و شورش‌طلبي در آغاز کار باطفای نایره نپرداخته وا گذاشت - تا آتش فتنه بالا گرفت - و پس ازانکه خود متعهد تمشیت مهم دکن گردید استدعای کمک نمود) جنت مکاني سلطان پرویز را باتالیقیِ آصف خان میرزا جعفر تعین فرموده اعاظم اُمرا مثل راجه مانسنگهه و خانجهان لودي و امیرالامرا و خان اعظم و عبد الله خان (که هر یکے باقراده تسخیر ملکے را بسنده بود) از پی یکدیگر رخصت دکن یافتند - اما از بے رشدیِ شاهزاده و افراط شراب و ارتکاب مغیرات کارے صورت نبست - بلکه بعلت نفاق اُمرا هر مرتبه که لشکر ببالا گهات بردند بزبوني و رسوائي بر گشت - و با آن همه سر و سرداري بسبب اختلاف آرا از آصف خان تدبیرے پیش رفت نشد - تا در سال هفتم (۱۰۲۱) هزار و بیست و یک هجري در همان جا باجل طبعي در گذشت - صد حیف ز آصف‌خان ۱۰۲۱ تاریخ است - از یکتایان روزگار بود - در همه فن صاحب یک فن - و در هر هنر تمام - فهم تند و فطرت بلند او شهرهٔ آفاق - خود میگفت هرچه من بدیهه نفهمم بیمعني خواهد بود گویند بیک نگاه تمام سطر را میخواند - در فراست و کارداني

و اجرای مهام ملکي و مالي ید بیضا داشت - و بظاهر و باطن آراسته - شعر و انشای او کمال متانت دارد - باعتقاد جمعے بعد از شیخ نظامی گنجه مثنوی خسرو و شیرین به ازو کسے نگفته در عشرت آرائی خسرو و شیرین گوید * * نظم *

* هوس مطلق عنان شد شوق خود کام *
* سر دست صنم بگرفت با جام *
* چندین بے نقل دادن باده تا کی *
* بده بوسه که هم نقل است و هم مي *
* فتادش تن ز تاب شرم در تب *
* ز نام بوسه زد تبخاله اش لب *
* ملک بگرفت و شوقش کرده سرمست *
* ز دستش جام و بوسیدش لب و دست *
* صنم هر دم ز آب دیده آن شب *
* ز نقش بوسه شستے دامن لب *

این چند بیت نیز ازوست * * نظم *

هرکس که شبے نشست با تو * بسیار بزور (۲) ما نشیند
تا با چو توئے توان نشستن * دل پهلوی ما چرا نشیند
از حق مگذر نمي توان دید * با دلبر اگر خدا نشیند
جعفر ره کوی یار دانست * مشکل که دگر ز پا نشیند

(۲) نسخهٔ [ج] بروز ما *

* دیگر *

* شد حال غیر ظاهر بروی ز یک تغافل *

* در بوالهوس شناسي باشد محک تغافل *

گویند شوقے به گل و گلزار و باغ و چمن بسیار داشت نخل و نهال بدست خود مي نشاند - اکثر روز بیل در دست کار میکرد - و زنان هم بسیار جمع کرده بود - در بیماري واپسین یکصد سهیلي را از محل برآورد - از اناث و ذکور اولاد بسیار گذاشت - اما هیچ کس از پسرانش پیش آمدے نکرد - میرزا زین‌العابدین بمنصب هزار و پانصدي هزار و پانصد سوار رسیده در سال دوم شاه جهاني از سرمایهٔ زندگي تهي ذمت شد - پسرش میرزا جعفر که همنام و هم تخلص جد خود بود شعر را خوب میگفت - در هر موسم بفراهم آوردن جانوران شغفے داشت - میان او و زاهد خان کوکه و میرزا ساقي (۲) پسر سیف خان اختلاط تمام بود اعلی حضرت اینها را سه یار مي نامید - آخر ترک منصب نموده باکبرآباد سکونت گرفت - فردوس آشیاني بسالیانه موظف فرمود - و در عهد عالمگیري باضافه سرافرازي یافت - در سنه (۱۰۹۴) هزار و نود و چهار پیمانهٔ حیاتش لبریز گردید

ازو ست * * نظم *

* نمي دهند بهر بوالهوس ریاست عشق *

---

(۲) در [نسخهای اکبرنامه] شافي نوشته *

* کسی که باب سردار گشت سردار است *

* دیگر *

* درین که کوهکن از ذوق داد جان چه سخن *
* همین که تیشه بسر دیر زد سخن باقي ست *
* هزار بلبل شوریده خاک شد جعفر *
* هنوز رسم خود آرائی چمن باقي ست *

دیگر از پسران آصف خان سهراب خان نیز در عهد اعلی حضرت بمنصب هزار و پانصدي هزار سوار فایز گشته بمنزل خاموشان جا گزید - و دیگرے میرزا علي اصغر است - که در همه برادران عیاش و نا مقید بود - زبان باختیار نداشت - حرف بے صرفه و بے محل بسیار میزد - در یساق پرینده میان پادشاهزاده شاه شجاع و مهابت خان سپه سالار سنگ اندازیها نمود - پس ازان در مهم ججهار بندیله تعین گشت - چون قلعه دار دهاموني در تاریکی شب بدر رفت مردم لشکر بقلعه در شده دست تطاول بغارت اموال کشادند - ناچار خاندوران به ممانعت تاراجیان بقلعه درآمد - شخصے از سمت جنوبي فریاد زد که در یکے از برجها جمعے از مقهوران ظاهر میشوند - علي اصغر گفت که من رفته دستگیر میکنم - هرچند خاندوران منع نمود که شب است - درین قسم هجوم عام (که دوست و دشمن تمیز نمیشود) رفتن خوب نیست ممنوع نگشته بدانجانب شتافت - چون بالای دیوار قلعه بر آمد

ناگاه گل مشعلے (که غارتگران روشن کرده بپژوهش مال میگشتند)[(۴)]
بانبار باروت (که درته برجے بود) افتاده آتش گرفت - تمام
آن برج با هشتاد گز دیوار دو جانب آن که ده گز عرض داشت
پرید - علي اصغر با برخے از همراهان و جمعے از غارتگران که بالای
دیوار بودند بهوا رفته متلاشي شد - صبیهٔ معتمد خان بخشي
در خانه داشت - چون دست تصرف بآن عفیفه نرسانیده بود
بعد ازین واقعه بحکم پادشاهي خانزمان بعقد خود در آورد *

* افضل خان شیخ عبدالرحمٰن *

پسر علامیِ فهامي شیخ ابوالفضل است - در خدمت پدر
تربیت یافته - در سال سي و پنجم عرش آشیاني برادر زادهٔ
سعادت یار کوکه را بدو پیوند بیوگاني دادند - چون پسرے ازو
متولد شد پادشاه به بشوتن مسمی فرمود - که نام برادر اسفندیار
بود از پهلوانان عجم - در هنگامے (که شیخ ابوالفضل بمهم سالاریِ
دکن مامور گردید) تیر روی ترکش شیخ او بود - هرگاه کارے
رو میداد و هرجا ضرور میشد شیخ عبد الرحمٰن را میدوانید - و او
به نیروی پردلي و آگهي سرانجام گزیده میداد - در سال چهل
و ششم (که ملک عنبر حبشي علي مردان بهادر حاکم تلنگانه را
دستآویزه دستگیر ساخته آن ولایت را متصرف شد) شیخ او را
با فوجے جرار از ساحل گنگ بدان سو روانه نمود - و شیر خواجه را

(۴) نسخهٔ [ب] بفروغش مال مي‌کشیدند *

که در پتهري بود برفاقتش سرگرم ساخت - شیخ عبدالرحمن باتفاق
(۲)
شیرخواجه از نزدیکی ناندیر عبور گنگ نموده قریب بآب مانجرا
با ملک عنبر در آویخته لوای فتح و نصرت برافراخت - الحق
شیخ عبدالرحمن با شجاعت و کار داني درست اندیش روزگار شیخ
بود - با آن همه ذخیرهٔ خاطر (که جنت مکاني را از جانب پدرش
بود) در ایام فرمان روائی ایشان بزور خدمت و حسن پرستاري
بل بمحض یاوري طالع و بختمندي خود را مورد التفات پادشاهي
گردانیده بخطاب افضل خان و منصب دو هزاري سرفرازي یافت
و در سال سیوم باضافهٔ منصب و صاحب صوبگی بهار و پتنه از تغیر
اسلام خان بلند رتبه گشت - چون گورکهپور که شصت کروهی
پتنه است بنازگي از پیش گاه خلافت و جهانباني بجاگیر او
مرحمت شد افضل خان شیخ حسام بنارسي و غیاث بیگ را (که
بخشي و دیوان آن صوبه بودند) با جمعے از منصب داران
دران بلده گذاشته خود بگورکهپور نهضت نمود - اتفاقا قطب
(۴) (۳)
نام مجهولے از مردم اوچهه در زيّ درویشي بولایت اجینه که
در نواحي پتنه واقع است رسیده خود را سلطان خسرو وا نموده
بانواع مواعید مفسدان واقعه طلب آنجا را بفریفت - و با خود
متفق ساخت - و در کمتر فرصتے جمعے فراهم آورده بجناح استعجال

---

(۲) در [بعضے نسخه] مانچرا (۳) در [اکثر نسخه] اوچه (۴) در [بعضے نسخه] اجنیه - یا اجیته باشد ‌‌•

به پتنه شتافته یکسر بقلعه درآمد - شیخ بنارسي (۴) از آسیمه سري باستحکام قلعه نپرداخت - با غیاث بیگ از راه دریچه خود را بکشتي رسانیده راه فرار سپرد - مفتنان اموال افضل خان و خزانهٔ پادشاهي را متصرف گشته صلاي داد و دهش درداده بجمعیت مردم پرداختند افضل خان بمجرد استماع این خبر بمالش او گرم و گیرا رو آورد - آن جعلي قلعه را مستحکم ساخته خود با فوج در کنار آب پن پن عرصهٔ نبرد آراست - و باندک زد و خوردے سر رشتهٔ جمعیت او از هم گسیخت - و دیگر بار خود را بقلعه رسانید - افضل خان پاشنه کوب بقلعه درآمد - آن وخیم العاقبت دست و پاي زده چند کس را ضایع ساخته دستگیر گشته بیاسا رسید - چون این ماجرا بعرض جنت‌مکاني رسید فرمان شد که بخشي و دیوان را با منصبدارانے (که در حراست شهر مساهله نموده اند) از همانجا سر و ریش تراشیده معجر پوشانیده واژونه بر خر نشانده روانهٔ درگاه سازند - و در شهرها و قصبها سر راه تشهیر نمایند - تا موجب عبرت سایر نامردان کوته اندیش گردد - و در همان ایام افضل خان را نیز عارضهٔ طاري شده بود - طلب حضور گردید - و پس از ادراک ملازمت مدتے گرفتار الم دمل بوده سال هشتم از دار فنا بملک بقا پیوست *

(۴) نسخهٔ [ب] شیخ حسام بنارسي

* اسلام خان چشتی فاروقی *

شیخ علاؤ الدین نام داشت - از نبائر شیخ سلیم فتحپوری ست بوفور اخلاق مرضیه و فزونی صفات پسندیده سرآمد اقارب و عشائر خود بود - و بیمن نسبت کوکلتاشی جنت مکانی به منصب پادشاهی و مزید عزت و اعتبار اختصاص داشت - و همشیرهٔ علامی فهامی شیخ ابوالفضل بار منسوب بود - چون سریر خلافت بجلوس جهانگیری زینت پذیرفت بخطاب اسلام خانی و منصب پنج هزاری بلند رتبگی یافته بصوبهداری بهار چهرهٔ مراد افروخت و در سال سیوم ازانتقال جهانگیر قلی خان لاله بیگ بصاحب صوبگی مملکت وسیع بنگاله سرفراز گردید - چون آن ولایت از زمان شیر شاه در تصرف امرای افغان در آمده بود در عهد عرش آشیانی عساکر گران و جنود سنگین بسری نوئینان عظام تعین یافت و مدتها تلاش و تردد عظیم و قطره و پویهٔ سترگ بکار رفت تا آن فیئهٔ مسلطه مستاصل گشتند - بقیه ازان قوم در سرحدها مانده - ازان میان عثمان خان پسر قتلوی لوهانی نامے به بزرگی برآورده مکرر با افواج پادشاهی مبارزتها نمود - خصوص در ایام حکومت راجه مانسنگهه که هر چند مساعی نمایان بتقدیم رسانیده خار بن فساد او برکنده نگشت - چون نوبت باسلام خان رسید فوجے بسرداری شیخ کبیر شجاعت خان (که قرابت قریبه با خان مذکور داشت) با امرای کمکی از اکبرنگر ترتیب داده برسراو تعین نموده

و به نیروی پردلي و شهامت آن شجاع مشهور پس از جنگی (که ماحی کارنامهٔ رستم و اسفندیار تواند شد - چنانچه مفصل در احوال خان مذکور رقمزدهٔ کلک خبر سنج گشته) عثمان خان بعدم سرا شتافته برادرش زینهاري گردید - در جلدوی این نیکو خدمتي در سال هفتم بمنصب شش هزاري علم امتیاز افراخت - و سال هشتم سنه (۱۰۲۲) یک هزار و بیست و دو هجري ایام زندگیش بسر آمد - نعش اورا به فتح پور سیکري که مولد و مدفن نیاگان اوست نقل نمودند - احوال او از نوادر حالات است - صلاح و اتقای او بمرتبهٔ بود که غالبا در مدت العمر بمسکر و منهي ارتکاب ننموده - و با وصف آن جمیع طوائف رقاصیهٔ (۲) تمام صوبهٔ بنگاله را (از لولی و هورکني و کنچني و تومني) بهشتاد هزار روپیه درماهه نوکر کرده سالے نه لک و شصت هزار روپیه بآنها میرسانید - و مردم خوانهای زیور و اقسام اقمشهٔ بخششي گرفته مي استادند - انعام میکرد - و توزک امارت را بجائے رسانیده بود که جهروکه درشن (۳) خاص و عام و غسلخانه که لازمهٔ سلاطین است بعمل مي آورد - و فیلان را بجنگ مي انداخت - و در لباس تکلف نمیکرد زیر دستار تاقیه میگذاشت - و زیر جامه پیراهن مي پوشید و از طعام تصرفي یکهزار لنگري بتکلف میکشیدند - لیکن اول

---

(۲) نسخهٔ [ب ج] رقاصهٔ تمام (۳) نسخهٔ [ب] جهروکه درشن خیمه خاص و عام و غسلخانه ●

پیش او نان جوار و باجري و ساگ و خشکهٔ برنج سانهي مي‌آوردند - همت و سخاوت او ناسخ داستان جود حاتم و معن گشته یکهزار و دو صد فیل بمنصبدار و نوکر خود در صوبه‌داری بنگاله بخشید - و یک قلم بیست (۲) هزار کس از سوار و پیاده از قوم شیخ زاده نگاه داشت - پسرش اکرام خان هوشنگ نام همشیره زادهٔ شیخ ابوالفضل میشد - مدتے تعینات دکن بود - در آخر عهد جهانگیري بقلعه داری آسیر مامور شد - دختر شیرخان تونور در خانه داشت - بار نساخت - برادرانش همشیرهٔ خود را از خانهٔ او بردند با وصف انتساب چنین خاندان ظالم طبیعت بود - در اواسط عهد اعلی حضرت بنابر وجهے از جاگیر و منصب دو هزاري هزار سوار افتاده نقدي مقرر شد - در فتح پور انزوا گرفته بتولیت مزار شیخ سلیم چشتي قیام مي نمود - در سال بیست و چهارم درگذشت - برادر علائی او شیخ معظم بتولیت روضهٔ مذکوره سرافرازي یافت - و در سال بیست و ششم بفوجداری فتح پور و از اصل و اضافه بمنصب هزاري هشتصد سوار امتیاز گرفت - و در جنگ سموگدهه (۳) (که با دارا شکوه درفوج التمش بود) در عین گرمی کارزار مردانه نقد هستي بر افشاند *

* ابوالفتح خان دکني *

از اولاد میر سید محمد جونپوري ست - بسبب مصاهرت

(۲) نسخهٔ [۱] هشت هزار (۳) در [اکثر نسخه] سموکره *

جمال خان حبشي بمراتب سترگ دنيوي متصاعد گرديده در شجاعت و سخاوت علم اشتهار افراخت - گويند چون در عهد مرتضى نظام شاه سلطان حسن بن سلطان حسين سبزواري كه احمد نگر را بود بخطاب ميرزا خان مخاطب گشته بمنصب پيشوائي آن دودمان بلند رتبه گرديد از بد سرشتي و تبه رائي ميران حسين پسرش را از دولتاباد برآورده باحمد نگر سرير آرا ساخت - و مرتضى نظام شاه را بتعذيب تمام روانهٔ عدم نموده زياده بر سابق علم (۲) استقلال و اقتدار افراشت - پس از چندے مفتنان مزاج طرفين را از يكديگر منحرف ساختند - چون حسين نظام شاه از كوتاه فكري و نا تجربگي كلمات تهديد آميز اكثر بر زبان راندے ميرزا خان علاج واقعه را پيش از وقوع كاربند گشته او را در قلعه مقيد ساخت و اسمعيل پسر برهان شاه را (كه او در آن وقت از دست برادر خود مرتضى نظام شاه گريخته ملازم عرش‌آشياني بود) تخت‌نشين آن مملكت نمود - و روز جلوس ساير اُمراى مغل را بقلعه طلبيده بمباركباد اشتغال داشت - كه ناگاه جمال خان حبشي كه منصبدار صده بود (۳) با ديگر دكني و حبشي اتفاق كرده بر دروازهٔ قلعهٔ احمد نگر هجوم آورد - كه از چند روز حسين نظام شاه را نديده ايم - او را بنمائيد - ميرزا خان از غايت نخوت و استكبار

(۲) نسخهٔ [ا] علم استقلال در اقتدار افراشت (۳) نسخهٔ [ج] منصبدار بود ٭

در جواب بجنگ و جدل پرداخت - چون کارے پیش نرفت ناچار میرزا خان سر حسین نظام شاه را (۲) بر سر نیزه کرده بالای برج نصب نمود - و فریاد زدند که اینست سر کسے که برای او نزاع دارید پادشاه ما اسمٰعیل نظام شاه است - برخے بمشاهدهٔ این حال خواستند برگردند - جمال خان گفت که الحال ازین مرد انتقام کشیده عنان پادشاه را بدست خود باید آورد - و الا مال و ناموس ما در معرض تلف است - بسعي او بلوای عام گشته بدروازهٔ قلعه آتش زدند - میرزا خان ناچار بجانب جنجیر گریخت - و آنها داخل قلعه گشته غریب‌کشی غریب نمودند - میرزا محمد تقي نظیري (۳) و میرزا صادق اردوبادي (۴) و امین اعز الدین (۵) استرابادي را (که هریک بمنصب پیشوائي و امیري (۶) رسیده دران عصر بکمالات رسمي در اقالیم سبعه نظیر خود نداشت) با بسیارے از وضیع و شریف مغل از نوکر و سوداگر ته تیغ کشیدند - و میرزا خان را نیز از جنجیر گرفته آورده اعضایش را از هم جدا کرده سر بازار آویختند *

جمال خان (که مهدوي مذهب بود) زمام مهمات پادشاهی اسمٰعیل شاه بقبضهٔ اقتدار خود آورده او را (که کوچک سال

---

(۲) در [بعضی نسخه] سر حسین را (۳) در [بعضی نسخه] نظري (۴) نسخهٔ [ج] ازدوبادي (۵) نسخهٔ [ب] عزالدین (۶) در [بعضی نسخه] و امرائي رسیده *

بود) نیز بمذهب خود خوانده خطبهٔ اثنا عشریه را برانداخت و بتربیت طایفهٔ مهدویه همت گماشته قریب ده هزار سوار مهدوي جمع ساخت - دران هنگام این‌قوم از هر جانب باحمد نگر رو آوردند - سید الهداد (که از احفاد میرسید محمد جونپوري ست که دعوی مهدویت نموده) با پسر خود سید ابوالفتح وارد دکن گردید - چون سید الهداد بزهد و ریاضت و تقاوت و پرهیزگاري شهرت داشت جمال خان بدو اخلاص بهمرسانیده دختر خود را بپسرش سید ابوالفتح نسبت نمود - آن سید زاده یک مرتبه بدولت عظیم رسیده صاحب اسباب و دستگاه گشت - چون برهان شاه از هرج و مرج دکن و فرمان روائی پسر واقف گردید از عرش آشیاني رخصت گرفته بولایت موروثي در آمد - و بامداد راجه علي خان فاروقي و ابراهیم عادل شاه در حوالی روهنکهیره با جمال خان جنگ نموده لوای چیرگي برافراخت - از قضا جمال خان بزخم تفنگ کشته گشت - و اسمٰعیل نظام شاه دستگیر گردید * ع * بگو مروج مذهب سر جمال گرفت *
۹۹۹
بطریق تعمیه تاریخ آن واقعه است *

برهان نظام شاه از سر نو مذهب امامیه را رواج داده بقتل مهدویه و غارت اموال ایشان حکم عام فرمود - در اندک زمانے نام و نشان آنها نماند - سید ابوالفتح با برادر زن خود (که پسر جمال خان باشد) گرفتار گشته مدتها در حبس گذرانید - پس از

استمداد از زندان گریخته فوج متفرق جمال خان را جمع نموده ملکے از بیجاپور بتصرف آورد - ابراهیم عادل شاه علي آقا ترکمان را بر سرش تعین کرد - اتفاقا علي آقا کشته شد - سید ابوالفتح فیلان و اسپان او را بدست آورده صاحب سرانجام گشت ناچار عادل شاه بتفویض منصب عمده و تنخواه پرگنهٔ کوکاک مستمال نموده پس از چندے در مقام غدر شد - سید باقتضای وقت والده و زن خود را بر اسپان سوار کرده جریده ببرهانپور ایلغار نمود - خانخانان مقدم او را گرامي داشته منصب پنج هزاري تجویز فرموده صاحب طبل و نقاره گردانید - و پس ازان به تیولداری مانکپور و صوبه‌داری الهٰ‌آباد مامور گشته دران دیار نامے بشجاعت و مردانگي برآورد - و در سال هشتم جهانگیري بهمراهیٔ شاهزاده سلطان خرم بمهم رانا تعین گشته بسنه (۱۰۲۳) هزار و بیست و سیوم هجري در تهانهٔ کونهلمیر بیمار گشته در پور ماندل در گذشت *

میر سید محمد جونپوري سر چشمهٔ مهدویه است - اویسي بود - از فراوان روحانیه فیض بر گرفته بر صوري و معنوي علم چیره دست آمد - برخے مرید و خلیفهٔ شیخ دانیال دانند - که خلیفهٔ راجي حامد شاه مانکپوري ست - حنفي مذهب بود در اواخر (۹۶۰) نهصد و شصت هجري از شوریدگیِ حال و غلبهٔ وقت دعویٔ مهدویت کرد - بسیارے بدو گرویدند

و بسا خوارق برگذارند - گویند چون بافاقه آمد ازان دعوی برگشت اما جمعی (که زمان صحو ادراک نکموده‌اند) بر همان اعتقاد ماندند جوقی بر انکه مراد او از (انا مهدیٌّ) مهدی هادي ست نه مهدی موعود بلسان شرع - و بعضی گویند که در واقعهٔ بسید نمودند که هاتفی میگفت (انت مهدیٌّ) لهذا دانست که من مهدی موعودم - و مدتی برین بوده از جونپور بگجرات شتافت - سلطان محمود کلان والی آنجا به نیایش برخاست - از تنگ چشمی زمانیان بهند نیارست بود - یازش ایران زمین نمود - که ازان راه بحجاز رود - در اثنای سفر (۲) بروي کشف شد که این محض ابتلا بوده - بمریدانی که همراه بودند گفت حق تعالی خطرهٔ مهدویت از دل من محو کرد - اگر بسلامت بر گردم همه را ازانچه خوانده ام بر گردانم - چون بفراه رسید در گذشت و همان جا آسود - جهلهٔ ضلالت کیش بیشتری از افغان پنی و لختی از قوم دیگر اورا مهدی موعود دانسته آن مذهب مخترع را لازم گرفته اند - مولف این اجزا را با یکی از مقتدای این طایفه اتفاق صحبت افتاد - ظاهر شد که سوای مسئلهٔ ما نحن فیه قواعد و اصولی چند از احادیث استنباط کرده معتقد خود ساخته اند - که مخالف اصول و فروع مذاهب اربعه است *

---

(۲) نسخهٔ [۱] اورا کشف شد *

* احمد بیگ خان کابلی *

چغتائي ست - و ابا عن جد خانه زاد دودمان تیموریه نیاکانش درین سلسله برتبهٔ امارت رسیده - جدش میر غیاث‌الدین ترخان از امرای صاحب تراني بود - مشارالیه مدتها در کابل بموافقت میرزا محمد حکیم گذارانیده - و داخل یکهای میرزا بود - چه جوانان یکه تاز میدان شجاعت و بهادری (که بقرب و اعتبار میرزا اختصاص داشتند) بدان نام مشهور بودند - پس از فوت میرزا محمد حکیم بآستان بوسی اکبري استسعاد یافته بمنصب هفت صدي کامیاب عزت و دولت گشت - و در سنهٔ (۱۰۰۲) هزار و دو هجري (که کشمیر از تغیر میرزا یوسف خان رضوي بجاگیرداران متفرقه تنخواه شد) سرحلقهٔ آنها او بوده پستر چون همشیرهٔ میرزا جعفر آصف خان بعقد ازدواج خود در آورد ثروت و مکنتے دیگر بهم رساند - و اعتبارے افزونتر پیدا کرد - و در عهد جهانگیري درجه پیمای اوج امارت شده به منصب سه هزاري و خطاب خاني علم اشتهار برافراشت و بحکومت کشمیر چهرهٔ ناموري برافروخت - و در سال سیزدهم معزول شده بحضور رسید - و پس از چندے دور حیاتش سپري گردید - چون مردانهٔ پردل بود و بفضل و کمال بهره‌مند هفتصد سوار چیده با خود داشت - پسرانش همه سپاهي و دلاور - سرآمد آنها سعید خان بهادر ظفر جنگ است که

بمنتهای مراتب منصب رسیده فخر دودهٔ خود گردید - و احیای
نام نیاگان خویش نمود - برخی اوضاع و اشیا را بنام او تا حال
در هندوستان نسبت میدهند - - زبان زد خاص و عام است
احوالش جدا بشرح و بسط ثبت گردیده - و پسر کلانش
(۲)
محمد مسعود نامی در جنگ افاغنهٔ تیراه بکار آمده - دیگر
پسرش مخلص الله خان افتخار خان است - که در مبادی جلوس
شاه جهانی باضافهٔ پانصدی دو صد و پنجاه سوار به منصب
دو هزاری هزار سوار و بخطاب مذکور مفتخر گردید - و در سال
دوم باضافهٔ هزار سوار و فوجداری جمو سر بر افراخت - و پستر
اضافهٔ پانصدی یافته در سال چهارم بشهرستان نیستی شتافت
و پسر دیگرش ابوالبقا ست - که با برادر کلان خود سعید خان
بهادر می‌بود - در سال پنجم تهانه داری پایان بنگش یافته
در سال پانزدهم چون قلعهٔ قندهار بتصرف پادشاهی در آمده
در جایزهٔ جنگی که با قزلباش در میان آمد سعید خان بخطاب
بهادر ظفر جنگ و او باصل و اضافه بمنصب هزار و پانصدی
هزار سوار و خطاب افتخار خان سرافرازی یافت *

* اعتماد الدوله میرزا غیاث بیگ طهرانی *

(۳)
پسر خواجه محمد شریف هجری تخلص است - که در مبادی

---

(۲) نسخهٔ [ج] پسر دیگرش (۳) نسخهٔ [ب] پسر خرد محمد
شریف هجری تخلص است *

حال بوزارت تاتار سلطان ولد محمد خان شرف الدین اوغلي تکلو که بیگلر بیگی خراسان بود اختصاص داشته - از مشاهدهٔ کارداني و رشادتش محمد خان وزارت خود را با جمیع مهام بوای رزین او تفویض نمود - و پس از فوتش قزاق خان پسرش خواجه را صاحب اختیار خود ساخت - چون روزگارش سپري گشت پرتو التفات شاه طهماسپ صفوی بر احوال او تافته بوزارت هفت سالهٔ یزد امتیاز یافت - چون آنرا بآئین شایسته سرانجام داد بوزارت اصفهان ماموز شده در سنه (۹۸۴) نهصد و هشتاد و چهار در گذشت * یکی کم ز ملان وزرا * تاریخ است - برادرانش خواجه میرزا احمد و خواجگي خواجه اند - اولین پدر میرزا امین مولف هفت اقلیم است - کلانتری ري با تصدّی خالصه (۲) داشت - طبعش موزون بود - شاه از کمال عاطفت مي‌فرمود * * بیت *

میرزا احمد طهراني ما * ثالث خسرو و خاقاني ما

و دومین نیز صاحب سخن است - پسرش خواجه شاپور که در شاعري مسلم و مشهور است - و خواجه را دو پسر بود - آقا محمد طاهر وصلي تخلص - و میرزا غیاث الدین محمد معروف بغیاث بیگ - که با صبیهٔ میرزا علاء الدوله آقا ملا منسوب بود بعد فوت پدر غیاث بیگ از ناسازی روزگار با دو پسر و یک دختر بطریق فرار روانهٔ هند شد - در راه اسباب بغارت رفته احوال

(۲) در [بعضی نسخه] خالصات *

بمرتبهٔ انجامید که همگي دو استر سواري بود - که بنوبت سوار میشدند - چون بقندهار رسید صبیهٔ دیگر مهرالنسا نام متولد گشت ملک مسعود تاجر قافله باشي که بعرش آشیاني روشناس بود از حال او مطلع شده بسلوک پسندیده پیش آمد - چون بفتح پور رسید (۲) معرفي نموده به ملازمت پادشاهي کامیاب گردانید - او بحسن خدمت و وفور رشادت بمنصب سه صدي رسیده سال چهلم بدیوانی کابل نامزد شد - و پس ازان بتدریج به منصب هزاري و دیوانی بیوتات اختصاص یافت *

و چون سلطنت بجنت مکاني رسید در سر آغاز جلوس میرزا را بخطاب اعتماد الدوله سرافراز ساخته با میرزا جان بیگ وزیر الملک شریک دیوانی سرکار والا گردانیدند - و در سنه (۱۰۱۶) هزار و شانزده هجري محمد شریف پسرش از تباه خردي با جمعي متفق شده خواست سلطان خسرو را از قید بر آورد که زود گرد شگافته شد - و راز مخفي بر ملا افتاد - جنت مکاني او را با دیگران بیاسا رسانید - میرزا در خانهٔ دیانت خان محبوس گشته بجریمهٔ دو لک روپیه رهائي یافت - چون دخترش مهرالنسا زوجهٔ شیر افگن خان بعد کشته شدن او حسب الحکم بحضور رسید ازانجا (که از سابق منظور نظر محبت پادشاهي بود چنانچه در احوال شیرافگن خان ثبت افتاد) خواستگاري بمیان آمد

(۲) در [بعضی نسخه] معرفتي نموده *

او بدعوی خون شوهر ایستادگي نمود - جنت مکاني بنابر آنکه قطب الدین خان کوکلتاش بدست شوهرش کشته شده معاتب فرموده بسلیمه بیگم والدهٔ سببی خود بخشیده - روزے چند بناکامي گذرانید - در جشن نوروز سال ششم سنه (۱۰۲۰) هزار و بیست هجري بتازگي نظرفریب گشته کهنه خواهش نوي گرفت و دیرین آرزو تازگي پذیرفت - بهزاران سور و سرور بازدواج در آمد اولاً نور محل و ثانیاً نور جهان بیگم خطاب یافت - و بتقریب این نسبت خاص اعتماد الدوله بوکالت کل و منصب شش هزاري سه هزار سوار و علم و نقاره بلندپایه گردید - و سال دهم بعنایت مخصوص محض (که در حضور نقاره بنوازد) از سایر آمرا امتیاز گرفت - و در سال شازدهم سنه (۱۰۳۱) یکهزار و سي و یک (که مرتبهٔ دوم گاگشت کشمیر نصب العین عزیمت پادشاهي شد). چون حدود سیبا (۲) مهبط رایات گردید پادشاه جریده بسیر قلعهٔ کانگره متوجه گشت - روز دیگر بنابر آنکه احوال اعتماد الدوله تنگ شده آثار یاس از چهرهٔ احوالش ظاهر گردید نور جهان بیگم شروع باضطراب کرد - ناچار عطف عنان باردو نموده بعیادت تشریف بخانهٔ اعتماد الدوله ارزاني داشت - وقت سکرات بود گاهے از هوش میرفت - و گاهے افاقت میشد - بیگم بجانب پادشاه اشاره نموده بپدر گفت - که میشناسید - او در چنین (۳) وقت این بیت

(۲) یا سیبا باشد (۳) نسخهٔ [۱] در چنان وقتی .

انوري خواند * * نظم *

* آنکه نابینای مادر زاد اگر حاضر شود *

* درجبین عالم آرایش به بیند مهتري *

پس از دو سه ساعت برحمت حق پیوست - بچهل و یک کس بفرزندان و خویشان او خلعت ماتمي عنایت شد *

اعتماد الدوله اگرچه شعر نمي گفت اما تتبع شعر متقدمین بسیار کرده - در انشا ید طولی داشت - و شکسته را متین (۲) و آبدار مي نوشت - و خوش محاورهٔ رنگین صحبت شگفته رو بود - جهانگیر پادشاه میگفت که صحبت او به از هزار مفرح یاقوتي ست و با نویسندگي و معامله فهمي نیک اندیش کار روا بود و خوش سلوک پسندیده معاش و بسیار عاقبت بین سلیم النفس با دشمن هم عداوت نمیکرد - و اصلا غضب نداشت - بند و زنجیر و تازیانه و دشنام در خانه اش نبود - اگر همه واجب القتل بودے همین که بدو ملتجي شدے یا هفتهٔ مجرائیِ او گشته رهائي یافته بمطلب خود رسیدے - و با این همه آسایش طلب نبود - همه روزش در جزرسي و نوشتن میگذشت - در دیوانیِ او محاسبهٔ عمال پادشاهي که از مدتها ملتوي بود انفصال یافت *

نور جهان بیگم با حسن صوري خوبیهاي معنوي بسیار داشته برسائیِ طبع و درستیِ سلیقه و شعور تند و فکر بجا یگانهٔ روزگار

(۲) نسخهٔ [ا] مبین *

بود - پادشاه میگفت تا او بخانهٔ من نیامد زینت خانه و معنی
(۲)
کدخدائي نفهمیده بودم - اکثر زیور و لباس و اسباب تزئین و تقطیع
(۳)
که معمول هند است اختراعي و ابداعی او ست - مثل دو دامني
جهت پیشواز و پنچتولیه جهت اوڙهني و بادله و کناري و عطر
و گلاب که بعطر جهانگیري موسوم است و فرش چاندني همه
وضع او ست - و بمرتبهٔ پادشاه را شیفته و مطیع خود ساخته بود
(۴)
که جز نامے از پادشاهي بجهانگیر نماند - مکرر میگفت که من
سلطنت را بنور جهان پیشکش کردم - جز یک سیر شراب و نیم
سیر گوشت دیگر هیچ چیز نمیخواهم - وفی الواقع بغیر از خطبه
آنچه لوازم فرمان روائي بود بیگم بعمل مي آورد - حتی در جهروکه
نشسته مجرای اُمرا میگرفت - و سکه بنام او زدند * نظم *

* بحکم شاه جهانگیر یافت صد زیور *
* بنام نور جهان پادشاه بیگم زر *

و طغرای مناشیر باین عبارت رقم مي یافت - حکم علیه عالیه
مهد علیا نور جهان بیگم پادشاه - و بقدر سي هزاري منصب
محالات تنخواه شد - گویند تیول این سلسله آنچه حساب کردند
نصف ممالک محروسهٔ پادشاهي بود - جمیع خویشان و منسوبان
این دودمان حتی غلامان و خواجه سرایان منصب خاني و ترخاني

---

(۲) نسخهٔ [ج] لباس تزئین (۳) در [بعض نسخه] دو دامن (۴) نسخهٔ
[ا] از پادشاه ٭

یافتند - هیره کنیز دائي دل آرام مرضعهٔ بیگم بجای حاجي کوکه صدر اناث شد * * بیت *

* کنند خویش و تبار از تو ناز و میزیبد *
* بحسن یک تن اگر صد قبیله ناز کند *

و بیگم در انعام و بخشش نیز افراط داشت - گویند روزے که بحمام میرفت سه هزار روپیه خرج مقرري بود - و در محل پادشاهي از دوازده ساله تا چهل ساله کنیز بسیار جمع شده بود باحدي و چیله عقد کرده داد - اما هرچند نسوان صاحب ملکات رضیه باشند در اصل سرشت بنقصان عقل مفطور اند - با این همه خوبیها آخر خمیر مایهٔ شورش و آشوب هندوستان گشت چه دخترے که از شیرافکن خان داشت بشاهزاده شهریار پور خرد جنت مکاني داده در فکر ارتفاع دولت او افتاد - و مزاج جهانگیري را از چنین خلف رشید وارث مملکت (که بخطاب شاه بلند اقبال شاهجهان ملقب بود) منحرف نموده کار بجائے رسانید که بفوج کشي و قتال و جدال انجامید - و عالمے بچار موجهٔ فنا فرو رفت - چون تقدیر برآن رفته بود (که سریر خلافت بجلوس صاحب قرآن ثاني زینت یابد) هیچ فایده بر سعیهای بیحاصلش مترتب نگشت - پس از جلوس اعلی حضرت بسالیانهٔ دو لک روپیه موظف ساختند - گویند بعد از جنت‌مکاني جز لباس سفید نپوشید و در مجالس شادي باختیار خود ننشست - سال نوزدهم سنه

(۱۰۵۵) هزار و پنجاه و پنج در سن هفتاد و دو سالگي در لاهور ودیعت حیات سپرد - و در مقبرهٔ (که در حوالی روضهٔ جنت‌مکاني خود بنا نموده بود) مدفون گردید - بیگم طبع موزون نیز داشته مخفي تخلص میکرد - ازو ست * * نظم *

* دل بصورت ندهم تا شده سیرت معلوم *
* بندهٔ عشقم و هفتاد و دو ملت معلوم *
* زاهدا هول قیامت مفکن در دل ما *
* هول هجران گذرانده‌یم قیامت معلوم *

* اعتبار خان خواجه سرا *

از معتمدان جنت مکاني بود - و از صغر سن پادشاه پرستاري اختصاص داشت - چون خسرو بعد فرار گرفتار گردیده بحضور آمد و هنگام نهضت پادشاهي از لاهور بکابل شریف خان امیرالامرا (که خسرو سپرد او بود) بنابر بیماري در لاهور ماند خسرو حوالهٔ موصی‌الیه شد - نامبرده ابتدا بمنصب در خور سرفرازي یافته سال دوم حویلی گوالیار به تنخواه او مقرر گشت - و سال پنجم به منصب چهار هزاري هزار سوار کامیابي اندوخت - و سال هشتم از اصل و اضافه بپایهٔ پنجهزاري دو هزار سوار لوای شادکامي برافراشت - و سال دهم باضافهٔ هزار سوار برفراز بلندرتبگي برآمد و سال هفدهم به منصب پنج هزاري چهار هزار سوار فایز شد چون بسیار پیر گشته بود بتفویض صوبه داری مستقر الخلافه

و حراست قلعه و خزائن آنجا سر افتخار بآسمان رسانید - و سال هیزدهم (که پادشاهزاده شاه جهان از ماندو کوچیده عزیمت ملازمت پدر نمود - و فیمابین بآتش‌افروزی جمعے شعلهٔ فتنه زبانه بر کشید) پادشاهزاده بفتح پور رسیده توقف داشت - و پس از رسیدن افواج پادشاهي طرح داده بیک سو مایل‌گردید - پس ازانکه موکب خسروي بنواحي اکبرآباد رسید او چون در حراست آنجا شرائط نیکو بندگي بتقدیم رسانیده بود از اصل و اضافه بمنصب شش هزاري پنج هزار سوار و عطای خلعت و شمشیر مرصع و اسپ و فیل درجهٔ اعتلا پیمود - و وقت موعود پا بعدم سرا کشید *

* ابراهیم خان فتح جنگ *

خلف اعتماد الدوله میرزا غیاث است - ابتدا از پیشگاه جنت مکاني ببخشیگري و واقعه‌نویسي احمدآباد گجرات مامور شد دران هنگام شیخ فرید مرتضی خان صوبه‌دار آنجا چهار بخشي را (که میخواستند بضابطه کار کنند) دخل نداده بود - میرزا ابراهیم از کار شناسي و زمانه سازي اصلا نام تعلقه نگرفته هر روز بمجری میرفت - پس از یک ماه شیخ گفت که چرا بکار مرجوعه قیام نمي‌نمائي - میرزا گفت مرا با کار غرض نیست - همین لطف نواب میخواهم - شیخ بوکیل حضور بر نوشت که هرچه او باعتماد الدوله نوشته باشد بے کم و کاست بر نگارد - چون میرزا غیر از خوبیهای شیخ هیچ بقلم نمي آورد وکیل به بیان واقع مطلع ساخت

مرتضی خان بآرامیده وضعي و سنجیده روزگاری میرزا استحسان نموده مهمات منصبداران بار را گذاشته حویلي و فیل و نقد از خود رعایت کرد - و پس از دو سه روز بمهماني در خانهٔ میرزا رفته جمیع اسباب تزک از فرش و ظروف طلا و نقره و دیگر لوازم (که از سرکار خود فرستاده بود) هبه نمود - و در آخر مجلس دستکي بنام منصبداران گجرات نوشت - که ضیافت بخشي نمایند پنجاه هزار روپیه در تحت اسم خود و پنجاه هزار روپیه بنام دیگر اهل مناصب و لک روپیه بزمینداران (۲) تفریق فرموده بمتصدیان خود گفت - که بالفعل از خزانهٔ من این مبلغ بمیرزا برسانید - و شما بمرور تحصیل کرده داخل خزانه کنید - و مکرر بحضور نوشته در عرض یک سال بمنصب هزاري برآورد - چون سلسلهٔ اعتمادالدوله پیش آمد کرد میرزا بحضور رسیده در سال نهم به منصب هزار و پانصدي سه صد سوار و بخطاب خاني سرفراز گشته بخدمت بخشیگری حضور اختصاص یافت - و بتدریج به منصب والای پنج هزاري و خطاب ابراهیم خان فتح جنگ لوای تفوق برافراشته بصاحب صوبگی بنگاله و اردیسه دستوری یافت *

چون در سال نوزدهم که شاهزاده شاه جهان از راه تلنگانه عازم بنگاله شد احمد بیگ خان برادر زادهٔ او (که بنیابت اردیسه

(۲) نسخهٔ [۱] بر زمینداران *

مي پرداخت) بر سر زه ينددار كروهه (۲) رفته از سنوح اين امر غريب به پپلي (كه حاكم نشين آن صوبه است (۳)) رسيده بنه و بار خود برداشته بكتك (كه دوازده كروه است) شتافت - و چون استعداد مقاومت درخود نديد راه بنگاله پيش گرفت - شاهزاده باردیهه در آمده بابراهیم خان مصحوب جان نثار خان و اعتماد خان خواجه ادراک پیغام فرستاد - كه چون از نیرنگي تقدیر گذر موکب منصوره بدین دیار افتاده اگرچه وسعت این ملک در نظر همت جولانگاه نگاهی بیش نیست اما چون این سرزمین سر راه واقع شده سرسري نمي توان گذشت و گذاشت - اگر او ارادهٔ رفتن حضور داشته باشد تعرض بدو و تصرف بمال و ناموس او نیست و اگر توقف را اصلح داند بهرجا كه درین ملک اقامت گزیند بدو مسلم است - ابراهیم خان (كه از صیت نهضت رایات شاهي از ڈهاكه باكبرنگر آمده بود) در جواب معروض داشت - كه فرمودهٔ حضرت ترجمان احكام الهي ست - و جان و مال بندها بحضرت تعلق دارد - اما آئین نمک شناسي و حقوق تربیت پادشاهي سد راه من شده - نه بملازمت میتوانم رسید - و نه قرار فرار بخود داده روی خجلت بامثال و اقران توانم نمود - و چون پادشاه این دیار به پیر غلام سپرده اند برای زندگی مستعار مجهول الكمیت

---

(۲) در [بعضی نسخه] كرونبه - و در [بعضی] كردهه (۳) نسخهٔ [۱] این صوبه است ‌ ه

که معلوم است چه مانده - نمي‌توان در کار ولي نعمت تهاون ورزید - ناچار سر خود را پانداز سم ستوران موکب اقبال ساخته میخواهم بعد از قتل من این ملک به بنده‌های درگاه ارزاني باد چون مردم او متفرق بودند و حصار اکبرنگر وسعتے عظیم داشت ابراهیم خان بمقبرهٔ پسر خود [که یک کروهی قلعه بر کنار دریای گنگ (که سابق پایان آن جریان داشته - و از مدتے بفصل مذکور افتاده) در کمال استحکام و رزانت اساس گذاشته] تحصن جست تا از جانب دریا کمک نوازه و آذوقه نیز تواند رسید *

شاهزاده از قول و فعلش (که حرف قتل بر زبان رانده و بپای خویش بمقبره در آمده) شگون فتح فرا گرفته دران بلده پرتو نزول افکنده بهادران را به محاصرهٔ آن محوطه بر گماشت پس ازانکه از درون و بیرون نیران قتال التهاب گرفت عبدالله خان فیروز جنگ و دریا خان روهله (بنابر آنکه آنطرف آب زه و زاد اکثر همراهان ابراهیم خان بود) از دریا گذشتند - ابراهیم خان سراسیمه گشته با احمد بیگ خان (که در همان ایام باو پیوسته بود) از حصار بر آمده عرصهٔ کارزار آراست - جنگے عظیم بمیان آمد احمد بیگ خان مردانه استاده زخمها برداشت - ابراهیم خان از مشاهدهٔ این حال تاب نیاورده جلو انداخت - درین تاختن سر رشتهٔ انتظام از هم گسیخت - بیشترے همراهان دست بکار نا برده راه گریز سپردند - ابراهیم خان با معدودے پای همت

افشرد - هر چند مردم خواستند که ازان مهلکه بر آرند راضي (۲) نشد و گفت که وقت من مقتضی این کار نیست - چه به ازین که جان در کار آقا سپري شود - هنوز سخنی تمام نشده بود که از جوانب هجوم آورده بزخمهای جان ستان کارش تمام ساختند - چون عیال و اموال ابراهیم خان در ڈهاکه بود احمد بیگ خان خود را درانجا رسانید - شاه زاده نیز از راه دریا بدان سو راهي گشت ناگزیر مشار الیه ملازمت دریافت - و قریب چهل لک روپیه نقد سوای دیگر اجناس از اقمشه و فیل و غیره بقید ضبط شاهزاده درآمد - احمد بیگ خان ازان هنگام مورد عنایت شاهي بود - در سال اول جلوس منصب عمده یافته حاکم ٹتهه و سیوستان گردید و پس ازان بایالت ملتان امتیاز اندوخت - و باز بحضور رسیده پرگنهٔ جایس و امیتهی پورب (۳) بجاگیر او قرار گرفت - همانجا باجل طبعي در گذشت - ابراهیم خان اولاد نداشت - اهلیهٔ او حاجي حور پرور خانم (که خالهٔ نور جهان بیگم میشد) زندگی دراز یافته تا اواسط عهد عالمگیري در دار الخلافهٔ شاه جهان آباد کول جلالي بطریق التمغا داشت - بجمعیت و رفاه گذرانیده در گذشت *

---

(۲) نسخهٔ [ا] راضي نشد که وقت من (۳) نسخهٔ [ب] امیتهي پوري بجاگیر او *

* اسد خان معموري *

پسر عبد الوهاب خان عنايتي (۲) تخلص برادر خرد مظفر خان معموري ست - كه در سخن طرازي و عبارت سنجي سليقهٔ درست داشت - و صاحب ديوان است - در عهد جهانگيري ابتدا بخشي قندهار شد (۳) - پس ازان كه سلطان داور بخش پسر خسرو باتاليقي خان اعظم كوكه صاحب صوبهٔ گجرات گرديد او را ببخشيگري آن ولايت برنواختند - همانجا وديعت حيات سپرد اسد خان سپاهي‌دوست بود - چون همراه عم خود مظفر خان به تتهه شتافت جوانان خوب ارغونيه نوكر كرده همراه گرفت (۴) و نامے بهمت و جوانمردي برآورد - و در پيشگاه سلطنت نيز پايهٔ اعتبار خويش برتر افراخت - و چون سلطان پرويز باتاليقي مهابت خان بتعاقب شاهزاده وليعهد رخصت يافت او هم در سلک كمكيان منتظم گشت - مهابت خان بعد از رسيدن برهان پور او را بمحافظت ايلچ پور تعين كرد - چون ساير أمرا و منصبداران دكن بكمک ملا محمد عادل‌شاهي معين شدند او نيز همراهي برگزيد - ناگاه در جنگ بهاتوري (كه مابين ملا محمد و ملک عنبر اتفاق افتاد) چشم زخمے عظيم بعادل شاه رسيد و برخے أمراى پادشاهي دستگير شدند - و خان مزبور گرم و گيرا

---

(۲) نسخهٔ [ج] عنائي تخلص (۳) نسخهٔ [اب] شده پس ازان (۴) در [بعضے نسخه] سرمايهٔ اعتبار خويش ٭

ازان معرکه بر آمده خود را به برهان‌پور رسانید - و چون شاهجهان از بنگاله معاودت نموده بمحاصرهٔ آن بلده پرداخت خان مذکور باتفاق راو رتن تحصن جسته در نگاهداشت شهر مساعی جمیله بتقدیم رسانید - و کارهای دست بسته نمود - شاهزاده ناچار بے نیل مقصود برخاست - و او از پیشگاه خلافت و جهانبانی ببخشی‌گری دکن سر بلند گردید *

گویند خانجهان لودي (که بعد فوت سلطان پرویز بایالت دکن مستقل گشت) بفاضل خان آقا افضل که دیوان دکن بود از روی تعظیم بر مي‌خاست - و برای او قیام نمي‌نمود - بسیار اظهار ملالت کردے - و گفتے که برای مغلے بر مي‌خیزد - و برای من سید بر نمي خیزد - در مبادی جلوس اعلی حضرت از خدمت معزول گشته بحضور شتافت - و چهارده زنجیر فیل پیشکش گذرانید و چون در ایام محاصرهٔ برهان‌پور مردم او در مواجههٔ مردم شاهي زبان بدشنام و فحش کشوده بودند سخت متوهم و خوفناک بودے - ازانجا که صاحبقران ثاني دریای کرم و معدن عفو بود بالطاف پادشاهانه خوشدل و خورسند ساخت - و در سال دوم بخدمت فوجداری لکهي جنگل باضافهٔ پانصدي ذات بمنصب (۲) دو هزار و پانصدي دو هزار و پانصد سوار معزز و مفتخر گردانید

(۲) نسخهٔ [ج] بمنصب دو هزار و پانصدي هزار و پانصد سوار *

و در سال چهارم سنه (۱۰۴۱) هزار و چهل و یکم هجري در لاهور بساط هستي در نوردید *

* اوداجي رام *

از برهمنان دکن است - بهوشیاري و فطانت صاحب نام و نشان گشته زمینداري ماهور تا مهکر بدست آورد - و به نیروي بخت بیدار و رشادت و کار طلبي نزد ملک عنبر اعتبارے بهم رسانیده صاحب حشم و جاه گردید - و در عهد جنت مکاني در سلک ملازمان پادشاهي انسلاک یافته بمنصب چهار هزاري ذات و سوار پایه برتر افراخته در کمکیان دکن امتیاز یافت - چون خالي از زور و مکر نبود نزد همه صوبه داران دکن نقش او بوقار و بزرگي نشسته - هرگاه عساکر منصوره ببالاگهات دکن بر مي‌آمد بنابر شناسائي آن سرزمین صوابدید کارها براي او مفوض میشد - و او از نیک طینتي در کارسازي خلق کوشیده وسیلهٔ کامیابي عالمے میگشت - سال هفدهم جهانگیري پادشاه زادهٔ ولیعهد شاه جهان عزیمت بنگاله وجههٔ همت ساخته از برهانپور بماهور رسید - امراي دکنیه را که چشم داشت رفاقت ازانها نبود رخصت فرموده احمال و اثقال زیاده را با فیلان حوالهٔ اوداجي رام نموده در قلعهٔ ماهور گذاشت - و چون مشارالیه در تقدیم خدمات پادشاهي هم مساعي جمیله بکار مي‌برد مهابت خان زیاده تر از همه عزت و اعتبارش افزود *

چون سال نوزدهم اُمرای پادشاهي را بکمک عادل شاهیه با ملک عنبر در موضع بهاتوري پنج کروهي احمد نگر اتفاق جنگ افتاد و از کشته شدن ملا محمد لاري سردار لشکر بیجاپور سر رشتهٔ انتظام آنها گسیخت جادو رای و اوداجي رام دست بکار برده راه هزیمت سپردند - و بشومي اینها شکست عظیم بر فوج پادشاهي افتاد - لشکر خان ابو الحسن و میرزا (۴) خان منوچهر و عقیدت خان بخشي دکن با رشیدا پسرش و چهل و دو منصبدار اسیر سرپنجهٔ تقدیر گشته گرفتار قید ملک عنبر آمدند - بدنامي این چشم زخم با آنکه جادو رای کانتیه عمده تر بود عاید حال اوداجي رام گشته بسوء تدبیر و گریز پائي زبان زد مردم گردید - و متاع اعتبارش کساد یافته گرمي بازارش بآن رونق نماند و چون سال سیوم ساحت برهانپور از پرتو قدوم اعلی حضرت ضیا پذیرفت و افواج گیتي کشا باستیصال خانجهان لودي تعین یافت اوداجي رام را بعطای چهل هزار روپیه و اضافهٔ هزاري هزار سوار بمنصب پنج هزاري پنج هزار سوار برنواخته آب رفته بجوی آمالش باز آمد - و در سال ششم سنه (۱۰۴۲) هزار و چهل و دو هجري بهمراهي خانخانان مهابت خان در ایام محاصرهٔ قلعهٔ دولت آباد دیرین مرضے که داشت اشتداد نموده رخت هستي بر بست *

(۴) در [بعضے نسخه] میرزا جان منوچهر *

اوداجي رام با آنكه بحيله كاري و تزوير شهرت گرفته بود ليكن نامے بهمت و سخاوت برآورده - در فيض رسانئ خلائق تقصير نميكرد - و ازين رو سر آمد اُمراى دكنيه بود - باوجود ضعف بنيه در پيرانه سالي بعشق و شاهد بازي حريص بود - زني داشت مشهور براى باگهني - كه پس ازو امور زميداري را بآئين شايسته سرانجام ميداد - چون مردم كار آمدني نوكر داشت بعد فوتش سپهسالار باقتضاى وقت (كه مردم او متفرق نگردند) جگ جيون پسرش را با وجود صغر سن سه هزاري ذات دو هزار سوار منصب تجويز نموده مخاطب باوداجي رام ساخت - و او چون بسن رشد و تميز رسيد از نظم و نثر فارسي و حسن خط بهرهٔ تمام برگرفت و اوضاع اهل دكن را ترک داده برنگ اُمراى هند معاش برساخت - و بعزت و وقار بسر برده ماهور در جاگير داشت پس ازو هر كه بجانشينئ آن سلسله نشسته خود را اوداجي رام مي‌ناميد - از غرائب اتفاق همهٔ آنها لاولد بودند - كار بمتبنئ (۲) افتاد - بلكه جگ جيون را نيز متبنئ مي‌شمارند - و چون بعد او نوبت بونكت راو رسيد آن حالت و منصب و آن دولت و جمعيت نماند - برسوم ديسمكهي اوقات ميگذرانيد - پس ازو در متبنايش مادهو راو و شنكر راو قليل منصبے يافته محالات زميندارئ سركار ماهور و باسم بينهما تقسيم يافت - و رفته رفته

---

۲) نسخهٔ [ج] كار به تبني افتاد ●

از پیر شدن آنها و تسلط حکام (۲) دخل دیسمکي هم منقطع گشته اگر احیانا در مکانے گماشتهٔ دخیل باشد بازگشت بآنها ندارد درین ایام نخستین از منصب و جاگیر افتاده درگذشت - و دومین فی الجمله در پرگنهٔ باسم دخلے دارد - و رسومي میگیرد *

* افضل خان علامي ملا شکرالله شیرازي *

در دار العلم شیراز پس از دانش‌اندوزي مدتے بدرس و افادهٔ علوم رسمي اشتغال داشت - چون از راه دریا به بندر سورت رسیده وارد خطهٔ برهانپور شد خانخانان (که مقناطیس دانا بود) صید احسان خود نموده نگاهداشت - و بمصاحبت برگزید بعد ازان بشاهزاده شاهجهان پیوسته میر عدل لشکر ایشان شد و در مهم رانا منشي و مصاحب همراز بود - چون بصوابدید او مصالحت با رانا قرار یافت بیش از پیش اعتبارش افزوده بدیواني سرکار پادشاه زاده امتیاز گرفت - و پس از انجام یافتن آن یساق بالتماس شاهي از پیشگاه فرمان روائي بخطاب افضل خان ناموري اندوخت - و در مهم دکن از جانب شاهزاده با راجه بکرماجیت بمرافقت وکلای عادل (۳) شاهیه به بیجاپور شتافته او را بشاهراه عقیدت و فرمان‌برداري رهنمون گشته پنجاه زنجیر فیل کوه شکوه و نفائس جنس و نقد و مرصع آلات برسم پیشکش آورده از نظر گذرانید - و در سال هفدهم (که پرگنهٔ دهولپور شاهزاده

(۲) در [چند نسخه] تسلط احکام دخل (۳) نسخهٔ [ج] عادل شاه *

بجاگیر خود در خواسته دریا خان را بپاسبانی آن تعین نمود - و پیش ازین استدعا آن پرگنه بسلطان شهریار تنخواه گشته از طرف او شریف الملک دخیل کار گردید - و فیما بین پرخاش انجامیده اتفاقا تفنگی بچشم شریف الملک رسیده کور ساخت) زمانه را خمیر مایهٔ فتنه بدست افتاد - مزاج نور جهان بیگم (که جانب شهریار را داشت) بآشوب گرائید - جنت مکانی هم (که زمام اختیار خود بقبضهٔ اقتدار بیگم سپرده بود) باغرای (۲) او از پسر ولیعهد دل دگرگون فرمود - و شاهزاده (که بجهت مهم قندهار از دکن طلب (۳) حضور شده بود) موقوف گشته آن یورش بر شهریار باتالیقی میرزا رستم صفوي قرار گرفت - و بشاهزاده حکم شد که عوض جاگیر قدیم از صوبهٔ دکن و گجرات و مالوه بتصرف آورده هر جا ازین مکان خواسته باشد محل اقامت نماید - و امرای کمکي برای یساق قندهار روانه کند غرض آنکه اگر شاهزاده بتغیر جاگیر و جدائی مردم تن در دهد بمرور فتورے دیگر بجمعیت و سامان او راه خواهد یافت - و اگر بشورش در آید و طریق سوء ادب پیش گیرد ناگزیر تادیب او را وجههٔ همت سازند - تا روزگار فتنه پرداز پیشتر چه نیرنگیها بر روی کار آرد *

شاهزاده افضل خان را بحضور روانه نمود - که ببراهین عقلي خاطر نشین جنت مکاني نماید که این کنکاش محض خطا ست

---

(۲) در [بعضی نسخه] باغوای او (۳) در [بعضی نسخه] طلب شده بود *

سهل انگاری چنین مهم سترگ غیر از بداندیشی دولت ثمرهٔ ندارد - امور کلي بر رای زنان مفوض نداشته خود بنظر دوربین بسنجند - و حاشا که در ارادت این معتقد فتورے واقع شده باشد اگر بگفتهٔ بیگم جاگیر من تغیر مي‌فرمایند باین وضع میان دشمنان چگونه بسر برد - التماس آنست که جاگیر مالوه و گجرات نیز تغیر شود - و بندر سورت که دروازهٔ مکه است عنایت فرمایند که رفته مذروي شوم - و همگي غرض شاهزاده آنکه شاید غبار شورشے که مرتفع گشته بآبیاری مدارا و ملایمت فرو نشیند - و پردهٔ آزرم و ادب از میان برداشته نشود - اما بدخواهان واقعه طلب نوعے اسباب فساد را آماده نساخته بودند که باصلاح کوشي افضل خان نتیجهٔ مرتب گردد - اگرچه جنت مکاني متاثر شده به بیگم فهمانده‌اند بیگم زیاده بر سابق بعناد و عداوت افزوده بے نیل مقصود رخصت معاودت داد - چون شاهزاده را بیقین پیوست (که هرچند مدارا بکار رود محمول بر زبوني داشته بر تحکم خواهد افزود) ناچار پیش از اجتماع افواج پادشاهي باید شتافت یحتمل که این حجاب از میان برگرفته آید - چون این قصة (۲) درین اوراق هرجا بقدر اقتضای مقام تحریر یافته بتکرار نپرداخته بمطلب مي‌گراید - که پس ازانکه شاهزاده از مقابل پدر عطف عنان نموده بماندو و ازانجا ببرهان پور طرح اقامت انداخت

(۲) نسخهٔ [ب] قضیه ●

افضل خان بنابر برخے مصالح مهمات برفتن بیجاپور دستوري یافت و چون شاهزاده از وصول عساکر حضور توقف برهانپور صلاح ندیده براه تلنگانه عازم بنگاله گردید اکثر ملازمان راه بیوفائي سپردند میرزا محمد پسر افضل خان نیز با اهل و عیال فرار نموده جدائي گزید - شاهزاده سید جعفر بارهه را که بشجاعت خان مخاطب گشته با خان قلي اوزبک برادر کلان قلیچ خان شاهجهاني بدنبال فرستاد که تا مقدور بمواسا برگردانند - و الا سرش بیارند او پای همیت افشرده بکمانداري ایستاد - هرچند بسخن سرائي و چرب زباني دلدهي نمودند موثر نشد - خان‌قلي را از پا درآورده و سیدجعفر را زخمي‌ساخت - و خود هم مردانه جان درباخت و چون شاهزاده همواره در صدد تدارک مافات بوده استرضای خاطر پدر بزرگوار را جویا بود بعد از مراجعت بنگاله افضل خان را با پیشکشے شایسته در سنه (۱۰۳۵) هزار و سي و پنج سال بیستم جهانگیري روانهٔ حضور ساخت - جنت مکاني از نا مهرباني افضل خان را هم در حضور نگاهداشته بخدمت خانساماني مباهات بخشید - و سال بیست و دوم (که انتهاض الویهٔ پادشاهي بسیر کشمیر اتفاق افتاد) افضل خان بنابر صعوبت راه با کارخانجات زاید در لاهور ماند و هنگام مراجعت سانحهٔ ناگزیر رداد - شهریار در لاهور خود را بسلطنت موسوم‌ساخته افضل‌خان‌را وکیل و مدار علیه جمیع‌مهمات گردانید - و چون او در باطن دولتخواهی شاهجهان مضمر داشت

رزمے (که شهریار افواج مرتب ساخته بسرداری سلطان بایسنغر بمقابلهٔ آصف خان تعین کرد - و خود هم سوار گشته از عقب راهي شد) بر گذارد که رفتن خود شایان دولت و مناسب حال نیست - توقف تا رسیدن خبر لشکر ضرور است - بمبالغه نگاهداشت تا مردم بے سر و پا (که زرهای مفت گرفته فراهم شده بودند) بدون سردار بے آنکه هنگامهٔ ستیز و آویز گرم شود پریشان گشتند ناچار شهریار بقلعهٔ ارک خزید - و چون در سنه (۱۰۳۷) هزار و سي و هفت فردوس آشیاني سریر آرای هندوستان گردید بیست و ششم جمادی الآخر (۲) سر آغاز جلوس بوسیلهٔ فضائل صوري و معنوي و ذریعهٔ اخلاص خالص و عقیدهٔ راسخ و قدم خدمت و وفور مزاجداني و کار شناسي (که بمزید اعتبار و مزیت اعتماد امتیاز داشت) از دارالسلطنت لاهور رسیده دولت ملازمت اندوخت و باضافهٔ پانصدي پانصد سوار بمنصب چهار هزاري ذات و دو هزار سوار سر بلند گشته بخدمت میر ساماني بدستور سابق منصوب گردید - و در سال دوم از تغیر ارادت خان ساوجي بخدمت والا مرتبت دیواني کل و اضافهٔ هزاري هزار سوار پایه بلند تر افراخت * مصرع * * شد فلاطون وزیر اسکندر * (۱۰۳۸) تاریخ است و در سال ششم برای تحصیل مجد و شرف التماس قدوم پادشاهي بمنزل خود (که مسمی و مورخ بمنزل افضل است (۱۰۳۸)) نمود

---

(۲) نسخهٔ [ب] جمادي الثاني ‏•

و از محل رکوب خلافت پناهي تا منزل خود (که بیست و پنج جریب مسافت داشت) اقسام اقمشه پاانداز گستردن - و در سال یازدهم بمنصب هفت هزاري سر افتخار بکیوان رسانید. و در سال دوازدهم که سنش بهفتاد رسیده بود عارضهٔ جسماني طاري گشته (۲) آثار ارتحال بر وجنات احوالش لایح گردید - اعلی حضرت بعیادت بسر وقت او تشریف فرموده بذل تفقدات نمودند - دوازدهم رمضان سنه (۱۰۴۸) هزار و چهل و هشت هجري در لاهور ازین سرای پر ملال درگذشت - تاریخ فوتش یافته اند * ع *

۱۰۴۸

* ز خوبي برد گوی نیک نامي *

فاضل مهذب الاخلاق بود - اعلی حضرت مکرر مي‌فرمود که در بیست و هشت ساله ملازم پیشگي در حق هیچ کس از افضل خان سخن بد نشنیده ام - در فصاحت حسان وقت بود - و در هیئت و هندسه و حساب نیز مهارتے داشت - آنچه گویند (با این همه علم و دانش اصلا بکاغذ نمي رسید - و سیاق دان نبود) یحتمل که بنابر عالي‌جاهي و بے‌پروائي باشد - بلے تمام اختیار بر دیانت رای ناگر گجراتي (که پیش‌کارش بود) گذاشته - همه جواب و سوال (۳) او مي‌کرد - چنانچه یکے از ظرفا بعد فوتش در مرثیه گفته که چون فرشتها در قبر سوال نمودند خان گفت که از دیانت رای بپرسید که جواب شما خواهد داد - مقبرهٔ او آنروی آب جون واقع اکبرآباد است

(۲) در [بعضی نسخه] عمرش (۳) نسخهٔ [ج] چنانکه ه

فرزندے ازو نماند - برادر زادۂ خود عنایت الله خان مخاطب بعاقل خان را به پسري برداشته بود *

* اخلاص خان حسین بیگ *

از والا شاهیان فردوس آشیاني ست - پس از انکه اعلی حضرت بر تخت پادشاهي نشست سال اول او به منصب دو هزاري هشت صد سوار و انعام شش هزار روپیه نقد لوای کامراني برافراشته بدیواني صوبۂ برهان پور مامور گردید - و سال سیوم باضافۂ دو صد سوار کام دل برگرفت - و سال چهارم بفوجداري اجمیر سرمایۂ سربلندي اندوخت - و سال سیزدهم مطابق سنه (۱۰۴۹) هزار و چهل و نه هجري سفر آخرت اختیار کرد - نعیم بیگ پور او بمنصب پانصدي دو صد و بیست سوار مرتقي گشته سال پانزدهم رو بعدم خانه نهاد *

* آصف خان (۲) مشهور بآصف جاهي *

میرزا ابوالحسن نام پسر اعتماد الدوله و برادر کلان نور جهان بیگم است - پس ازان که بیگم بشرف ازدواج جنت مکاني اختصاص گرفت میرزا بخطاب اعتقاد خاني و خانساماني امتیاز یافت و در سال هفتم جهانگیري سنه (۱۰۲۰) هزار و بیست هجري صبیۂ او ارجمند بانو بیگم را (که به ممتاز محل موسوم است

---

(۲) نسخۂ [ا ب] آصف خان ابوالحسن مشهور بآصف جاهي *

و دختر زادهٔ میرزا غیاث الدین آصف خان میشد) در عقد تزویج شاهزاده سلطان خرم مخاطب بشاهجهان در آوردند - و سال نهم بخطاب آصف خاني و اضافهای پی در پی بمنصب شش هزاري شش هزار سوار سر افتخار برافراخت - و دران آیام که میان جنت مکاني و شاهزاده شاه جهان غبار کلفت و ملال برخاست بد اندیشان واقعه طلب آصف خان را بجانب داری شاهزاده متهم داشته مزاج بیگم را از چنین برادرے که رکن رکین خلافت بود منحرف ساختند *   * بیت *

* چون غرض آمد هنر پوشیده شد *

* صد حجاب از دل بسوی دیده شد *

و او را مخل مطلب پنداشته بتقریب آوردن خزائن آگره از حضور برآوردند - اما آصف خان بخابر وصول شاهزاده بفتح پور بر آوردن خزانه از قلعهٔ مبارک آگره صلاح وقت ندانسته بحضور برگشت و هنوز بحوالی متهرا نه پیوسته بود که ارباب کنگاش بزم شاهي بمبالغه عرض کردند که درین هنگام مثل آصف خان سردارے را از دست نباید داد - چه فوت چنین قابو خلاف آئین حزم و هوشیاري ست - شاهزاده که (۲) (همگي همت والاي او بتحصیل رضاجوئی پدر بزرگوار مصروف بود) عمدا مسامحهٔ بکار برد - و پس از انکه شاهزاده از مقابل پدر والا قدر عنان تاب گشتهٔ بمالوه

---

(۲) نسخهٔ [ا ب] که شاهزاده را که همگي •

شتافت سال هیزدهم آصف خان بصاحب صوبگی بنگاله رخصت یافت - اما دران ایام (۲) که روانه شدن شاهزاده به بنگاله بتحقیق پیوست بتقریب نگرانی خاطر بیگم از جدائی برادرزاده از راه برگردانیدند چون در سال بیست و یکم سنه (۱۰۳۵) هزار و سي و پنج بر کنارهٔ آب بهت از مساهله و مسامحهٔ او مهابت خان استیلا یافته جنت مکاني را بدست آورد آصف خان (که سلسله جنبان این همه فساد بود) پس ازین حرکت بے برکت دید که سعي بجائے نمیرسد و رهائي از چنین دشمن قوي غیر متصور است - ناگزیر بقلعهٔ اٹک که در تیولش بود شتافته متحصن گشت - مهابت خان بسرکردگی میرزا بهره‌ور پسر خود جمعے را فرستاد که گرم و گیرا رفته محاصره نمودند - و بعد ازان خود شتافته بعهد و پیمان بر آورده با ابوطالب پسر و خلیل الله خویش او نزد خود نگاه میداشت و پس ازانکه از حضور آواره گشت در گذاشتن آصف خان تهاون مي نمود - بعد از مبالغه از جانب پادشاهي خاطر خود بعهد و سوگند وا پرداخته روانهٔ درگاه ساخت - درین هنگام آصف خان بصاحب صوبگی پنجاب اختصاص یافته منصب والای وکالت نیز ضمیمهٔ مراحم گردید - و بعد آن بمنصب هفت هزاري هفت هزار سوار لوای ناموري افراشت - و در سنه (۱۰۳۷) هزار و سي و هفت هجري سال بیست و دوم جنت مکاني هنگام معاودت

(۲) نسخهٔ [ج] در همان ایام •

از کشمیر چون از منزل راجور کوچ نمود در اثنای راه پیالهٔ معتاد خواست - همین که بلب نهاد گوارا نیفتاد - و تا رسیدن منزل حال بدین منوال بود - روز دوم بیست و هفتم صفر سفر آخرت گزید - غریب شورشے در اردو افتاد - آصف خان داور بخش پسر خسرو را از قید برآورده بسلطنت موهوم برداشت - او باور نمیکرد بایمان غلاظ تسلي بخش خاطر او شده روانهٔ منزل پیش گشت بیگم (که خواهان سلطنت شهریار بود) میخواست آصف خان را با اعظم خان میر بخشي (که هر دو رکن رکین سلطنت و مخل مدعای او بودند) مقید نماید - هرچند کسان بطلب برادر فرستاد آصف خان عذرے خواسته نزد او نرفت - بیگم نیز با نعش جنت‌مکاني از عقب راهي‌شد - آصف خان بنارسي‌نام هندو مشرف فیل خانه را (که در تیزروي و سبک تگي شهرتے داشت) از منزل چنگیزهتي بخدمت شاهجهان کسیل نمود - و چون وقت مقتضی تحریر نبود این خبر را بتقریر او حواله کرده انگشتری مهر خود باو سپرد - تا سجلے باشد بر اعتماد - و آن‌شب در نوشهره بسر برده روز دیگر از کوه بر آمده در بهنبهر نزول نمودند - و بتجهیز و تکفین پرداخته نعش را پیشتر فرستادند - تا در باغے (که بیگم آنطرف آب لاهور اساس نهاده بود) بخاک سپارند - چون مجزوم و متیقن وضیع و شریف بود (که این همه توطیهٔ استدامت دولت شاهجهان است - و داور بخش گوسفند قرباني بیش نیست) همه

اُمرا و سایر بندها فرمان‌پذیر آصف خان بودند - و او (که از بیگم مطمئن خاطر نبود) سررشتهٔ احتیاط از دست نداده مردم را از آمد و رفت نزد بیگم ممنوع ساخت - بلکه گویند بیگم را از محل پادشاهي برآورده در منزل خود جا داد - چون بسه کروهی لاهور رسید سلطان شهریار (که بعلت داء الثعلب موی ریش و بروت ریخته و از تف آتشک آباه زده پیشتر بلاهور شتافته بود) خود را باسم بے مسمای سلطنت موسوم ساخته در عرض یک هفته بصرف هفتاد لک روپیه لشکرے فراهم آورده بسرداری میرزا بایسنغر پسر سلطان دانیال از آب گذرانید - و خود با دو سه هزار سوار در ظاهر شهر لاهور ایستاده انتظار نیرنگی تقدیر داشت * ع *

* منتظر تا فلک از پرده چه آرد بیرون *

بعد تلاقی فریقین در حملهٔ اول انتظام فوجش از هم گسیخت - و دست بکار نا برده هر کدام براهے شتافت - شهریار ازین خبر موحش بهبود خویش نسنجیده بقلعه در آمد - و خود را بپای خویش بدام افکند - اُمرا بدرون ارک شتافته داور بخش را سریر آرا ساختند - و شهریار را (که بحرم‌سرای جنت‌مکاني رفته در کنجے خزیده بود) فیروز خان خواجه سرا بیرون آورده به آله وردي خان سپرد - او فوطهٔ کمرش کشوده هر دو دستش بآن بسته پیش داور بخش حاضر ساخت - و پس از تقدیم کورنش و تسلیم محبوس گشته بعد از دو روز مکحول گردید *

و چون این ماجرا از روی نوشتهٔ ساهوکاران معلوم شاهجهان شد خدمت پرست خان رضا بهادر را از احمد آباد گجرات پیش آصف خان بلاهور فرستاد - و بخط خاص ترقیم یافت که درین وقت (که آسمان آشوب طلب و زمین فتنه‌خیز است) اگر داور بخش را با دیگر شاهزادگان آوارهٔ صحرای عدم نمایند بصلاح قریب‌تر است آصف خان روز یکشنبه بیست و دوم شهر ربیع الآخر (۲) سنه مذکور داور بخش را دستگیر ساخته خطبه بنام شاهجهان خواند - و بیست و ششم جمادی الاول او را با گرشاسپ برادرش و سلطان شهریار را با طهمورث و هوشنگ پسران سلطان دانیال از زندان زندگانی برآورد - چون فردوس آشیانی باگره رسیده سریر آرای هندوستان گشت آصف خان با شاهزاده دارا شکوه و محمد شجاع و محمد اورنگ زیب (که نبسهٔ او می شدند) و سایر امرا از لاهور باگره رسیده دوم رجب همین سال بزمین بوس خلافت استسعاد یافته بخطاب یمین الدوله آصف خان و در مخاطبات بلفظ عمو سرش بفلک برین رسید - و بپایهٔ والای وکالت و تفویض مهر اوزک و منصب هشت هزاری هشت هزار سوار دو اسپه سه اسپه (که تا آن وقت هیچ امیرے بدان مرتبه نرسیده بود) بلند مرتبه گردید - و پس ازان (که یمین الدوله در مجلای فوج خود پنج هزار سوار خوش‌اسپهٔ درست‌یراق از نظر گذرانید) منصب نه هزاری نه هزار سوار و جاگیر

(۲) نسخهٔ [ب] ربیع الثاني •

سیر حاصل پنجاه لک روپیهٔ وصولي مرحمت شد - و در آغاز سال پنجم از برهان‌پور جهت گوشمال محمد عادل شاه بیجاپوري بتزک تمام و فوج سنگین دستوري یافت - و چون حوالیِ بیجاپور مخیم عساکر نموده دست بزدن و بستن برکشاد محمد امین مصطفی خان (۲) داماد ملا محمد لاري و خیریت (۳) خان عم رندوله خان حبشي از قلعه برآمده به پیشکش چهل لک روپیه آشتي قرار داده بقلعه برگشتند خواص خان که مدار علیه سلطنت بیجاپور بود از ویرانیِ آن ملک و قلت آذوقه و کمیِ کاه و هیمه در فوج پادشاهي آگهي یافته بدفعیه مي‌پرداخت - گویند درین یساق نه قحط غله فقط بود - بلکه فقدان همه مایحتاج بجائے رسیده که جفت کفشے بچهل روپیه مي ارزید و نعل بندیِ یک اسپ بده روپیه میشد - ناچار یمین الدوله از گرد بیجاپور برخاسته بسمت رای باغ و مرچ که ملکے آباد بود سرے کشیده از تاخت و تاراج دقیقهٔ فرو نگذاشت - چون برشکال بر سر رسید مراجعت نمود *

گویند درین مهم روزے در مجلس خلوت آصف خان تقریبے شد - اعظم خان گفت که الحال پادشاه محتاج ما و شما نیست آصف خان گفت غیر از ما و شما هم کار ملکي نخواهد شد - این حرف بپادشاه رسید - گران آمد - فرمود که احسان او بر ذمهٔ من ثابت است - لیکن آینده در امور خلافت باو تصدیع نباید داد

---

(۲) نسخهٔ [ج] داماد محمد لاري (۳) در [بعضی نسخه] خبرت خان *

پس ازان صحبتها اگرچه کج دار و مریز بود لیکن بظاهر سر موئے در رتبه و اعتبار نکاست - بلکه پس از فوت مهابت خان در سال هشتم خطاب والای خانخانانی و سپه سالاري ضمیمۀ القابش گردید - سال پانزدهم سنه (۱۰۵۱) هزار و پنجاه و یک در لاهور بکوفت ممتد استسقا بعالم بقا خرامید - گویند با خوش‌خوري اشتهای بسیار داشت - یک من شاه جهانی خوراک شبانه روزي میشد - و چون بیماري بدیر کشید بیک پیاله نخود آب اکتفا مي‌نمود - (زهے افسوس آصف‌خان) تاریخ است * در حوالی مقبرۀ جنت مکاني مدفون گشت - حسب الحکم عمارتے و باغچۀ ترتیب یافت - روزے که اعلی حضرت بعیادت او رفتند سوای حویلی لاهور که به بیست لک روپیه مرتب شده و دیگر منازل و بساتین دهلي و آگره و کشمیر دو کرور و پنجاه لک روپیه از جواهر و نقد و طلا و نقره و اجناس دیگر نوشته از نظر اعلی حضرت گذرانید که همه ضبط سرکار شود - پادشاه بیست لک روپیه بسه پسر و پنج دختر او و حویلی لاهور بدارا شکوه مرحمت نموده تتمه ضبط فرمود *

آصف خان از هر علم بهره داشته - و معقولات را بیشتر ورزیده لهذا در القابے (که برای او در دفاتر پادشاهي مي‌نوشتند) این فقره داخل است (شعله افروز فطرت اشراقیان دانش‌آموز طبیعت مشائیان) و او خوش‌نویس درست محاوره و سیاق دان

معامله فهم بود - محاسبهٔ عمال خالصه و امرای دیگر خود فیصل
مي‌کرد - احتیاج برهنموني کسے نبود - اخراجات و مصارفے که در
سرکارش بود بعقل نمي‌گنجد - خصوص در ضیافت قدوم پاشاه
و شاهزادها و بیگمان که بقرابت قریبه اکثر اتفاق میشد - سوای
پیشکش و نذور (که مبلغے خطیر بودے) چه تکلفها که در اطعمه
و اشربه بکار نمي رفت - و چه آرا و پیرا که بیرون و درون را
در نمي‌گرفت - و نوکر هم عمده و بیش قرار نگاه میداشت - و مثل
پدر بسیار ملایم و متواضع بود - پسران و خویشان آن نوئین
منیع الشان (که درین دولت والا اقتدار بمراتب سترگ امارت
فایز گشته اند) درین صحائف هریکے بجای خود رقم پذیر شده
اما ممتاز محل (که (۴) صبیهٔ قدسیهٔ او ست) در سن بیست سالگي
بشرف همخوابگي فردوس‌آشیاني در آمده چهارده نوبت متکفل
بار حمل گشت - ازان جمله چهار پسر و سه دختر تا آخر ایام
سلطنت والد ماجد نضارت بخش چارچمن زندگي بودند - سال
چهارم جلوس سنه (۱۰۴۰) هزار و چهلم هجري در بلدهٔ برهان پور
آن عفیفه را (که عمرش از سي و نه سال در گذشته بود) بمجرد
تولد دختر ستوده سیر موسوم بگوهر آرا بیگم حال متغیر گشت
بطلب پادشاه اشاره نمود - اعلی‌حضرت بکمال اضطرار رسیدهٔ بملاقات
واپسین ذخیرهٔ مدت دوري اندوختند - هفدهم ذیقعده بیگم

---

(۴) در [بعضے نسخه] لفظ که نیست *

ور باغ زین آباد آفروی آب تبتی بامانت مدفون گردید * * ع *
* جای ممتاز محل جنت باد * تاریخ است *
۱۰۴۰

گویند محبتی مفرط میان زوجین مکرمین بود - چنانچه اعلی حضرت بمفارقت آن پرده نشین خلوتکدهٔ عدم مدتها ترک ملبوس رنگین و استماع نغمه و استعمال عطریات فرموده ترتیب جشن و اعیاد موقوف نمود - و تا دو سال از جمیع مستلذات اجتناب بعمل آمد - و متروکهٔ آن مرحومه (که زیاده بر یک کرور روپیه بود) نصف به بیگم صاحبه و تتمه بدیگر فرزندان تقسیم یافت و پس ازین واقعه بشش ماه شاهزادهٔ محمد شجاع و وزیر خان و ستي خانم صدر النسا نعش آن مغفوره را باکبرآباد برده جنوب رویه مشرف بر دریای جون (که تعلق براجه مانسنگهه داشت و ارثاً براجه جیسنگهه رسیده بود) دفن کرده روضهٔ رفیعه بکمال طراحي و تقطیع (که نظیر آن در هندوستان نیست) بصرف پنجاه لک روپیه در مدت دوازده سال صورت انجام گرفت - و سي موضع از حویلیِ اکبرآباد و پرگنهٔ نگرچند (۲) بحاصل یک لک روپیه از قرار دوازده ماه و محصول دکاکین و سرای متعلقهٔ آن مقبره که دو لک روپیه است وقف نمودند *

* اهتمام خان *

از والا شاهیان فردوس آشیانی ست - سال اول جلوس بمنصب

(۲) در [بعضی نسخه] مکرچند *

هزاري دو صد و پنجاه سوار مورد تفضل شد - سال سیوم [چون الکۀ دکن معسکر پادشاهي گردید - و سه فوج بسرداری سه امیر جهت مالش خان جهان لودي و تخریب ملک نظام الملک دکني (که او را پناه داده بود) تعین یافت] او بهمراهی اعظم خان بداروغگی(۲) توپ خانۀ آن فوج اختصاص گرفت - و در محاربۀ (که اعظم خان بر سر خان جهان لودي تاخت آورد - و بهادر برادر زادۀ خانجهان بمدافعه پا قایم ساخت) در برآمدن بر قلۀ کوه او باتفاق بهادر خان روهله از پیش‌قدمان بوده مصدر تردد نمایان گردید - و پس ازانکه اعظم خان عزیمت استیصال مقرب خان و بهلول پیش‌نهاد همت ساخته جانب جامکهیري راهي گشت او به تسخیر قلعۀ تلنگي ۱ نامزد شده در گرفتن آن نیکو خدمتي بظهور آورد - سال چهارم از اصل و اضافه بمنصب هزاري چهار صد سوار امتیاز یافته به تهانه‌داری جالنه مامور گشت - و سال پنجم باضافۀ دویست سوار سربلندي پذیرفت - و سال ششم بمنصب دو هزاري هزار و دویست سوار سرمایۀ امتیاز اندوخت - و سال نهم (که اعلی‌حضرت نوبت دوم بدکن تشریف فرمود - و سه فوج بسرداری سه عمده بگوشمال ساهو بهونسله و تخریب ملک عادل خانیه مرخص شد) او باضافۀ سه صد سوار بهمراهی خان دوران دستوري پذیرفت و در محاصرۀ قلعۀ اوسا حصول مجرا نموده بعد تسخیر بتفویض

(۲) نسخۀ [۱] و داروغگی *

قلعه‌داری آنجا سر عزت بر افراخت - و سال دهم بعنایت نقاره کوس شادماني نواخت - و سال سیزدهم ازانجا عزل یافته حسب‌الالتماس شاه‌زاده محمد اورنگ زیب بهادر حاکم دکن به تهانه داری کهیرله مضاف برار لوای امتیاز بر افراشت - و سال چهاردهم از دکن بحضور شتافته بمرحمت خلعت و اسپ و فیل به تهانه داری غوربند از تغیر همت خان طبل شادکامي زد - و سال ۲۰ وزم همراه شاهزاده مراد بخش بتسخیر بلخ و بدخشان شتافته بعد افتتاح قلعهٔ غور (۲) بحراست آن مخصوص گشت - و چون ظاهر شد که سلوک خوب با مردم آنجا ندارد سال بیستم تغیر شده در همان سال مطابق سنه (۱۰۵۶) هزار و پنجاه و شش هجري در گذشت *

* اسلام خان مشهدي *

میر عبد السلام مخاطب باختصاص خان است (۳) - از دیرین ملازمان ایام شاهزادگی فردوس آشیاني ست - در ابتدا سمت منشي‌گري داشت - در سنه (۱۰۳۰) یکهزار و سي سال پانزدهم جهانگیري (که الویهٔ شاهي مرتبهٔ ثاني باصلاح مهمات دکن باهتزاز آمد) میر بوکالت دربار مامور شده به منصبی درخور و خطاب اختصاص خان سرافرازي یافت - در هنگامی (که مزاج جنت مکاني از جانب شاهزاده منحرف شده او را از حضور بر آوردند) بخدمت شاهي پیوسته در گردش فلکي از رکاب شاهي انفکاک

(۲) نسخهٔ [ا] غوري (۳) نسخهٔ [ج] میر عبد الله مخاطب •

نجست - و پس از انکه قلعهٔ جنیر مطرح اقامت شاهي گردید (چون دران ایام ابراهیم عادل شاه رخت زندگاني ازین جهان فاني بر بسته بود) بتعزیت و دلجوئی ولي عهد او محمد عادل شاه رخصت بیجاپور یافت - اختصاص خان مراسم تسلیه و آداب سفارت چنانچه شاید بتقدیم رسانیده در سرآغاز جلوس اعلی حضرت بر سریر فرمان روائی هندوستان با پیشکش گران و اقسام جواهر بیش بها سعادت استلام عتبهٔ خلافت اندوخته بمنصب چهار هزاري دو هزار سوار و خطاب اسلام خان و خدمت بخشي گری دوم و عرض مکرر (که متصدی آن جز معتمد نشاید) سر برافراخت - و چون اعلی حضرت باستیصال خانجهان لودي لوای عزیمت بدیار جنوبي برافراشت او بحراست اکبرآباد (که مستقر الخلافه و دارالسلطنت هند بوده) مامور شد - و چون شیر خان تونور ناظم گجرات سال چهارم بساط هستي در نوردید اسلام خان به تفویض منصب پنجهزاري و مرزبانی آن دیار نامزد گردید - و در آخر سال ششم بوالا پایهٔ میر بخشي گري تصاعد نمود - (بخشی ممالک) تاریخ است * و سال هشتم از تغیر اعظم خان بنظم ممالک فسیحة المسالک بنگاله دستوري یافت - و در انجا ابواب فتوحات شگرف بر روی روزگارش کشوده گردید - مالش آشامیان بآئین گزین - و اسیر شدن داماد مرزبان آشام - و تسخیر قلاع که (۲) یکروز در عرض دو پهر پانزده حصار

(۲) نسخهٔ [ج] قلاع آنها که یکروز *

مفتوح گشت - و گرفتن سري گهات و ماندو - و تهانه‌نشین شدن تمام محال کوچ‌هاجو - و بدست افتادن پانصد سفینهٔ آنها در سال یازدهم پیرایهٔ وقوع گرفت - و مانک رای برادر مرزبان مگهه (که باستقلال حکومت چاتگام داشت) از استیلای مردم رخنگ ملتجي باسلام خان گشته سال دوازدهم سنه (۱۰۴۸) (۲) هزار و چهل و هشت در جهانگیرنگر معروف بڈهاکه بخان مذکور پیوست - و در سال سیزدهم اسلام خان حسب الطلب بحضور رسیده بوصول رتبهٔ رفیعهٔ وزارت دیوان اعلی چهرهٔ برتري افروخت - و چون خاندوران نصرت‌جنگ صاحب صوبهٔ دکن کشته شد اسلام خان در روز جشن سال نوزدهم بمنصب شش هزاري ذات و سوار چهرهٔ کامیابي افروخته بمرزباني آن ولایت اختصاص گرفت - و برادر و پسران و داماد او باضافهٔ مناصب خوش‌داي اندوخته بهمراهي تعین گشتند *

گویند چون خبر فوت خاندوران رسید اعلی حضرت باسلام خان فرمود که کسے را برای صوبه‌داري تجویز نمایند - او بخانه آمده با مشیران هوا خواه خود گفت - که پادشاه چنین فرموده - بعد از تامل راي آنچه بخاطر میرسد نام خود باید گرفت - گفتند این چه رای صواب است - وزارت اعظم و قرب حضور باجه بحکومت دکن نمیدهد - گفت مسلّم - اما آنچه بذهن درآمده پادشاه برای

(۲) در [اکثر نسخها] سنه (۴۸) چهل و هشت - اغلبکه رقم هزار را بقصد اختصار ترک گفته *

وزارت سعدالله خان که بدو سر التفات است بهانه‌طلب شده - مبادا بتقریبی عزل بمیان آید - پس درین صورت چه بهتر - همه باستحسان رای او گرائیدند - همان روز آخر وقت بخلاف معمول و استمرار شمشیر و سپر بسته بدربار حاضر شد - پادشاه استفسار فرمود عرض کرد - حکم شده بود که کسے را بجهت دکن برگزیند - سوای غلام دیگرے بخاطر نرسید - مستحسن افتاده فرمودند که نیابت وزارت بکه باید داد - گفت بهتر از سعدالله خان کسے نیست منظور شد - همین که او رهگرای تعلقه گردید وزارت کل بالاصالت به سعدالله خان تفویض یافت - درست قیاسي و راست اندیشی اسلام خان برهمگنان ظاهر گشت - و در سال بیستم از اصل و اضافه بعالي منصب هفت هزاري هفت هزار سوار امتیاز یافت *

و چون از برهانپور به بلدهٔ اورنگ آباد انتهاض نمود عارضهٔ جسماني طاري گشت - دانست که سفر واپسین است - بصوابدید چتر بهوج کاتب سرکار خود و خواجه عنبر متصدی جاگیر دفاتر را سوخته اموال را بپسران و برادران و سایر مردم محل خفیه قسمت کرده طومار بیست و پنج لک روپیه روانهٔ حضور ساخت - چهاردهم شوال سال بیست و یکم سنه (۱۰۵۷) هزار و پنجاه و هفت پیمانهٔ حیاتش لبریز گردید - حسب الوصیت در سواد آن معموره مدفون گشت - و مقبره و باغے طرح انداخت تا امروز اگرچه کهنگي دریافته تر و تازگي دارد - خواجه عنبر

بر سر قبر نشست - اعلی حضرت ازین ماجرا آگهي یافته نظر بر دیرین بندگی او اغماض نمود - و در خور هرکدام به پسرانش رعایت اضافه و خدمت فرمود - و چتر بهوج بدیوانی مالوه سرافراز گردید *

اسلام خان از علم معقول و منقول و انشا و خط بهرهٔ تمام داشت و در مهمات پادشاهي حریص بود - نمي‌خواست که بدیگر ارباب کار دخل دهد - و کارها را بدقت و سختي مي‌کرد - اهل دکن (که از خاندوران دلریش بودند) چشم مرهمي داشتند - حاصل نشد اما در ملک آبادي همتے گماشت - و ذخائر قلاع را بغایت فروخته از سر نو مرتب کرد - اسپ و فیل خوب در سرکارش جمع شده بود با آنکه طاقت سواری اسپ نداشت لیکن در تیمار و احتیاط آن سعي بلیغ مي کرد - شش پسر داشت - ازان جمله احوال اشرف خان و صفي خان و عبدالرحیم خان جدا گانه ثبت شده پسر سیومین او میر محمد شریف بعد فوتش به منصب هزاري دو صد سوار سر افرازي یافته - و سال بیست و دوم فردوس آشیاني همراه سلطان محمد اورنگ زیب بمهم قندهار شتافته - و سال بیست و چهارم بداروغگی مرصع آلات نامور شد - پستر ببخشیگري و واقعه‌نویسی دارالخلافه چهرهٔ عزت برافروخت - آخرها متصدی بندر سورت گردید - در ایام استیلای مرض اعلی حضرت (که سلطان مراد بخش ارادهٔ سلطنت نمود) او را گرفته محبوس ساخت

چهارمین میر محمد غیاث بعد فوت پدر بمنصب پانصدي صد سوار سر بلند گردیده سال بیست و هشتم فردوس آشیاني بخشي‌گري و واقعه نویسي برهان پور و داروغگي کرکیراقخانهٔ آنجا یافت - و در عهد عالمگیري مکرر متصدي بندر سورت و بخشي و واقعه نگار اورنگاباد شده سال بیست و دوم بساط حیات در نوردید ششمین میر عبدالرحمن سال شانزدهم عالمگیري بحجابت حیدر آباد دستوري پذیرفته چندے بخشي و وقائع‌نگار بلدهٔ اورنگاباد بود مدتے باختہ بیگي‌گري و داروغگي عرض مکرر مي‌پرداخت *

* اصالت خان میر عبدالهادي *

پسر میر میران یزدي ست - که با پدر خویش میر خلیل‌الله در سال دوم جهانگیري از حادثهٔ ناالاني رخت ناکامي بدار الامن هندوستان کشید - یعني مزاج شاه عباس ماضي صفوي از میر انحراف یافته برسر عتاب و غضب شتافت - و سحر جمعیت احوالش بشب دیجور تفرقه انجامید - ناچار بپاي فرار بادیهٔ غربت پیمود - چون ازان مهلکهٔ نیم جانے بسلامت بدر بردن مغتنم خود میدانست پسر زادها عبدالهادي و خلیل الله را بنابر صغر سن و مضیق فرصت نتوانست همراه برداشت هر دو در عراق ماندند - هنگامے که خان‌عالم بسفارت ایران دیار اختصاص یافت جنت‌مکاني از کمال التفات و مهرباني باحوال میر میران در نامهٔ نامي اشاره بطلب پسرانش بر زبان خامه

گذارش فرمود - شاه عالي جاه از فرط مروت و مردمي آن هر دو هجران دیدهٔ جفا کشیده را روانهٔ هند ساخت - و پس از تلثیم سدهٔ خلافت و جهانباني بسرچشمهٔ افضال جنت مکاني دامن احوال آن دو غم آمود (که غبار آلود حوادث بود) شست و شو یافت *

میر عبدالهادي در سال سیوم شاهجهاني بخطاب اصالت خان مورد الطاف خسرو زمان گشته بحسن عقیدت و اخلاص و مزید پرستاري و جانفشاني پایهٔ اعتبار بر افراخت - و در سال پنجم بهمراهی یمین الدوله بمالش عادلشاهیه و پی سپر ساختن مملکت بیجاپور رخصت یافت - چون بحوالی بهالکي رسیده قبل نمودند اهل آن مکان از کوتاه نظري روزانه بسر دادن توپ و تفنگ پرداخته در تاریکی شب از طرفی که مورچال نداشت بدر رفتند - اصالت خان (که از پیش قدمان این فوج بود) از جلادت و جسارت فراز قلعه برآمده بالای چوبین تختی (که در زیر آن ادوات آتشبازي گذاشته بودند) ایستاد - ناگاه آتشی بآن آلات در گرفت - و با آن تخت اورا بهوا برده بمکانی که انبار گاه بود افتاد - پارهٔ از دست و ریش بباروت سوخته - اما بپاسبانی لطف ایزدي از آسیب هلاک محفوظ ماند - و در سال ششم از اصل و اضافه بمنصب هزار و پانصدي ذات پانصد سوار و بخدمت بخشي گری فوج متعینهٔ شاه شجاع (که به یساق پرینده دستوري یافته) سر بلند گردید - و دران مهم در تقدیم خدمات پادشاهي بمرتبهٔ کوشید

که مهابت خان سپه سالار با همه کج خلقي متوجه احوالش گشته دستخط قبوض و برات بنیابت خود بخان مذکور وا گذاشت و چون ازان سفر بحضور رسید در سال هشتم از تغیر باقر خان نجم ثاني به تفویض صوبهداري دار الملک دهلي باذن پایگي یافته باضافهٔ هزار و پانصدي ذات هزار و هفتصد سوار (که بواسطهٔ ضبط صوبه افزوني جمعیت ناگزیر ست) بمنصب سه هزاري دوهزار و پانصد سوار و عنایت علم و فیل و خلعت خاصه چهرهٔ کامیابي برافروخت - و چون جکتا (۲) زمیندار موء (۳) از ناسپاسي سر خودسري برافراشت از پیش گاه خلافت سه فوج سي هزار سوار ازان جمله یکے بسرداري اصالت خان تعین گردید - خان مذکور بمحاصرهٔ نور پور پرداخته هر روز اسباب تضئیق محصوران آماده تر میگردانید چون قلعهٔ موء (که قوي اعتضاد جکتا بود) بسعي بهادران منصور مفتوح گردید متحصنان نور پور نیم شبے راه گریز پیموده آن مکان را بآساني وا گذاشتند - پستر اصالت خان باتفاق سران دیگر رو به تسخیر تاراگدهه آورد - و آن مهم را بآئین شایسته بانجام رسانید و در سال هیزدهم بخدمت جلیل القدر میر بخشي گري از انتقال صلابت خان فایز گردید *

چون تسخیر بلخ پیش نهاد همت پادشاهي گشت بامیرالامرا ناظم کابل اشاره رفت - که تا رسیدن عساکر قاهره از بدخشانات

---

(۲) در [بعضے نسخه] چکتا (۳) نسخهٔ [ج] مور *

هرچه تواند بتصرف آرد - و اصالت خان با برخی از منصبدار و احدي در مبادئ سنه (۱۰۵٤) هزار و پنجاه و پنج هجري رخصت کابل یافت - که از چغتا و دیگر الوسات حوالئ کابل و ثغور آن جوانان کار طلب فراهم آورده امیر الامرا تجویز منصب نموده باقي را در سلک احدیان منسلک سازد - و از مناهج توران دیار آگهي گرفته راهی که دشوار گذار نباشد اختیار نموده به تصفیهٔ طرائق آن پردازد - خان مزبور بعد فراغ از امور مرجوعه و پس از تعین عساکر حضور در سال نوزدهم بهمراهئ امیر الامرا از غوربند گذشته خواست عازم بدخشانات گردد - چون بکلهار (۲) رسید ظاهر شد که راه بکمال صعوبت است - و آذوقه نایاب - بصوابدید امیر الامرا اصالت خان با ده هزار سوار کار طلب با هشت روزه آذوقه بقصد تاخت خنجان (۳) و اندراب بر سبیل ایلغار از هند گذشته بنواحئ اندراب رسید - و مواشئ بسیار با سایر اسباب و اموال اهالئ آنجا غنیمت گرفته احشام علي دانشمندي (۴) و ییلاق (۵) کرمکي با خواجه زادها اسمٰعیل اتائي و مودودي و قاسم بیگ میر هزارهٔ اندراب را همراه بر داشته بهمان سرعت عنان مراجعت بر تافت و چون همدرین سال شاه زاده مراد بخش با لشکر منصور بجانب بلخ دستوري یافت خان مذکور بسرکردگئ فوج طرح دست راست

---

(۲) نسخهٔ [ا] بکلها رسید (۳) نسخهٔ [ج] جنجهان (۴) در [بعضے نسخه] ییلاق (۵) نسخهٔ [ج] کرنکي *

متعین گردید - و از کابل پیشتر باستعجال راهي شده در توسیع مضائق راه کمال جد و جهد بکار برد - و پس از وصول عساکر پادشاهي ببلخ در آغاز سال بیستم باتفاق بهادر خان زوهله بتعاقب نذر محمد خان والئ توران شتافته بدستبرد نمایان آوارهٔ بادیهٔ فرار گردانیده باضافهٔ هزاري بمنصب پنجهزاري بلند آوازه گشت و چون شاهزاده دل نهاد توقف آن ولایت نگردیده علم معاودت افراخت حکومت آنجا ببهادر خان و اصالت خان تفویض یافته استیصال اهل تمرد و فساد به نخستین واگذاشته کار سپاه و خزانه و احوال پردازی رعایا بدومین باز گردید - و در آخر همین سال بیستم سنه (۱۰۵۷) هزار و پنجاه و هفت خوشي لبچاک با پنج هزار سوار الملانان باشارهٔ عبد العزیز خان والئ بخارا از گذر کلیف گذشته اراده داشت که بصوب درهٔ کز و شادمان (که چراگاه دواب لشکر پادشاهي بود) آواره گردد - اصالت خان مالش آن مفسد بمبالغه بعهدهٔ خود گرفته بگام سرعت روانه گشت وقتي بمحاذیل رسید که اینها پارهٔ مواشئ آن حدود رانده میبردند رستمانه با مخالفان در آویخته بسیارے را بر خاک هلاک انداخت و استخلاص مواشي نموده بتعاقب بقیة السیف پرداخت - چون شب پردهٔ ظلام افکند در درهٔ کز فرود آمد - و بجهت تجدید وضو چلته را بر کند - بتصرف هوا گرفتار تب گشته بشهر برگردید و بهمان کوفت بر بستر ناتواني افتاده در عرض دوهفته بساط حیات

در نوردید - و چون هنوز چهل مرحله از منازل عمر طی نکرده بسلسلهٔ جنبانی بخت کارفرما از حقیقت ورزي و وفا سرشتي مصدر کارهای شگرف میشد پادشاه از فوتش قرین تاسف و تحسر شده بر زبان گذرانید که اگر اجل فرصتش میداد امور عمده ازو تمشیت مي یافت - و مرتقی مدارج عالیا مي گشت - اصالت خان در زمان خویش بحسن سلوک و نیکو معاشي شهرت تمام داشت - و در مروت و حیای چشم یکتای روزگار بود - حرف درشت بر زبانش نرفته - و در شکست کسے نمیکوشید - و شجاعت با تدبیر هم آغوش داشت - پسرانش سلطان حسین افتخار خان و محمد ابراهیم ملتفت خان و بهاءالدین اند - و بجای خود مذکور - آخرین چندان ترقي نکرده *

* امیر خان میر ابوالبقا *

رشید ترین پسران قاسم خان نمکین است - به کار شناسي و معامله داني سرآمد برادران بود - و بارجمندي و بختیاري ممتاز اخوان - بحضور پدر در عرصهٔ تلاش پا پیش گذاشته بمنصب پانصدي رسید - و پس از فوت پدر بتدریج اوج پیمای مراتب عالیه گردید در عهد جنت مکاني بمنصب دو هزار و پانصدي هزار و پانصد سوار سرافرازي یافته بنیابت یمین الدوله بحکومت صوبهٔ ملتان تعین گشت - و در سال دوم شاهجهاني چون مرتضی خان انجو صوبه‌دار تته رخت هستي بربست خان مزبور باضافهٔ پانصدي ذات

پانصد سوار بمنصب سه هزاري دو هزار سوار سر برافراخته بنظم آنصوبه مامور شد - و در سال نهم هنگام معاودت شاهزاده از دولتاباد بدارالخلافه به تیولداری سرکار بیر مضاف صوبهٔ دکن (۲) تعین شده چندے در کمکیان آنولایت انتظام داشت - و در سال چهاردهم از تغیر قزاق خان بضبط الکاي سیوستان رخصت یافت - و در سال پانزدهم از تغیر شاد خان بار دیگر بصاحب صوبگی تتهه اختصاص گرفت - و همانجا در سال بیستم سنه (۱۰۵۷) هزار و پنجاه و هفت هجري پیمانهٔ حیاتش برآمود - و درگورخانهٔ پدر موسوم بصفهٔ صفا که بر کوه متصل جنوب رویهٔ قلعهٔ بهکر است مدفون گردید - زیاده بر صد سال عمر داشته و اصلا در حواس و قوایش فتورے واقع نشده - در زمان جهانگیري بخطاب میرخان معروف بود - اعلی حضرت بافزایش الف بخطابش یک لک روپیه ازو پیشکش گرفته بامیر خان نامي فرمود - او هم مثل پدر اولاد بسیار داشت - پسر کلانش عبدالرزاق نهصدي شاه جهاني ست - در سال بیست و ششم جلوس اعلی حضرت در گذشته - دیگر ضیاءُالدین یوسف که در اواخر عهد فردوس آشیاني بمنصب هزاري ششصد سوار فایز گشته و پستر بخطاب ضیاءُالدین خان درجهٔ اعزاز پیموده - نبیره اش میر ابوالوفا نامي که در آخرهای زمان خلد مکان داروغگیِ جانماز خانه ضمیمهٔ خدمات دیگر داشت و بجدت فهم و درستیِ استعداد روشناس پادشاه قدر شناس بود

---

(۲) نسخهٔ [ج] صوبهٔ اورنگ‌آباد دکن •

و دیگر پسرش که شاید از همه خرد تر خواهد بود میر عبدالکریم ملتفت خان است - که مقرب حضرت عالمگیر پادشاه بود - و بخطاب پدر مخاطب گشته - احوالش جدا بتحریر در می‌آید - صبیهٔ خان مرحوم درخانهٔ شاهزاده مراد بخش بود - اما این وصلت شگرف پس از فوت خان مزبور بعد مدتها واقع شد - چه شاهزادهٔ مرقوم را از دختر شاهنواز خان صفوي فرزندے نمیشد - اعلی حضرت در سال سیم آن عفیفه را که شایستگی ازدواج شاه زاده داشت یک لک روپیه از جواهر و دیگر اشیا بطریق جهاز عنایت فرموده باحمدآباد فرستاد که در عقد نکاح شاهزاده که دران وقت صاحب صوبهٔ آن ولایت بود در آرند *

* اعظم خان میر محمد باقر عرف ارادت خان *

از نجبای سادات ساوه است - که از بلاد قدیمهٔ عراق است خشک شدن بحیرهٔ آنجا بمیلاد سعادت بنیاد جناب خاتم‌النبیین (صلی الله علیه وآله) بین الناس مشهور - میر ابتدا که وارد هند گردید از جانب آصفخان میرزا جعفر بفوجداری سیالکوت و گجرات و پنجاب شتافته پس ازان بدامادی خان مذکور شهرتے گرفته بروشناسی جنت‌مکاني امتیاز یافت - و بعدآن بوسیلهٔ یمین‌الدوله آصف خان ترقي کرده به منصب عمده و خدمت خانساماني افتخار اندوخت - و چون درین کار دولت خواهي و جز رسی بسیار بکار برد مشمول عواطف پادشاهانه گشته سال پانزدهم از خانساماني

بصوبه‌داري کشمیر سر بر افراخت - و ازان جا بحضور رفته بمنصب والای میر بخشي‌گري بلند رتبه گردید - پس از ارتحال جنت مکاني در هنگامهٔ شهریار با یمین الدوله همداستان و یکجهت بوده لوازم حسن عقیدت و مراسم نیکو بندگي بتقدیم رسانیده - و پیش از یمین الدوله از لاهور بآگره آمده دولت ملازمت فردوس‌آشیاني دریافت - و باضافهٔ پانصدي هزار سوار بمنصب پنجهزاري ذات و سوار و مرحمت علم و نقاره و بحالیِ میربخشي‌گري سر برافراخت و بعد ازان بر طبق التماس یمین‌الدوله پنجم رجب سر آغاز جلوس وزارت دیوان اعلی بدو اختصاص گرفت - و در سال دوم بناظم صوبجات دکن مامور گشت *

و چون مبادیِ سال سیوم معمورهٔ برهان‌پور بفر قدوم اعلی حضرت رونق و بها یافت ارادت خان شرف اندوز آستان بوس شده بخطاب اعظم خان علم مباهات افراشت - و بسریِ سه فوج پنجاه هزار سوار بمالش خان جهان لودي و تسخیر مملکت نظام شاهیه دستوري یافت - خان مزبور برشکال را در دیول‌گانون گذرانیده چون موضع رام پوري ساحل گنگ مخیم گردید و ظاهر شد که هنوز خانجهان از نواحیِ بیر بر نیامده اردو در مجهلي‌گانون (۲) گذاشته شبگیر نمود و بغتةً بر سر خانجهان رسید - او که راه فرار بسته دید و پای گریز شکسته ناگزیر آمادهٔ پیکار گشت - اما چون اکثر مردم عساکر پادشاهي

(۲) نسخهٔ [ج] منجهلي گانو یا مچهلي گانو باشد *

بتاراج بنه و بارش پرداخته بودند افواج از ترک افتاد - خانجهان درین فرصت بر کوه بر آمد - و پای همت افشرده تلاش و ترددے نموده آخرالامر راه فرار سپرد - اگرچه از جنگ چنین فوج سنگین بدر رفتنش دشوار مي‌نمود با آنکه بهادر خان روهله و برخے راجپوتیه در جانفشاني تقصیر نکردند لیکن لشکر پادشاهي که زیاده بر سي کروه نوردیده بود و طاقت طاق گشته نتوانست دنبال گرفت - و پس ازانکه او درپناه دولتاباد خزید اعظم‌خان بمالش نظام‌شاهیه رو آورد - هنگامے که بسه کروهي دهارور رسید خواست قصبه را تاخته تسخیر قلعه را (که بدشوار کشائي و فزونيِ اسباب قلعه‌داري در دکن مشهور - و برفراز پشتهٔ واقع شده از دو جانب جرهای عمیق دشوار گذار دارد) بوقت دیگر واگذارد - اهل قلعه بانداختن تیر و تفنگ اشتغال ورزیدند و مردم قصبه (که اسباب و اموال بخندق در آورده بودند) باستظهار آن بجنگ میکوشیدند - ناچار جمعے بخندق در شده دست نهب و اسر کشوده غنیمت بسیار بر گرفتند - اعظم خان از فرط دلیري و دلاوري شب پیاده بخندق در آمده بعد ملاحظه معلوم کرد که در یک جانب آن دریچه ایست بگچ و سنگ برآورده - آنرا به بیل و کلند شگافته بقلعه در میتوان آمد - و سنگ انداز هم ندارد و طرز قلعه داري هم خوب نیست - دل بکشایش حصار برنهاد و بازو بجرأت و جسارت برکشاد - نگهبانان قلعه را از مشاهدهٔ کار طلبي و پیکار گزیدنيِ بهادران دست از کار و کار از دست رفت

بیست و سیوم جمادی الاخری سال چهارم سنه (۱۰۴۰) هزار و چهل یورش نموده خان اعظم با سایر سران ازان دریچه درآمد سیدي سالم قلعه‌دار و اهل و عیال اعتبار‌راو و شمس عم ملک بدن و جدهٔ مادری نظام شاه با همگي عمله و فعله اسیر گشتند - و اسباب بسیار بغارت رفت - و قلعه بفتح‌آباد مسمی گردیده حراست آن بمیر عبدالله رضوي مقرر شد - اعظم خان بمنصب شش هزاري شش هزار سوار بلند رتبه گردید - و چون کار نظام شاه از نظام و رونق افتاد و مقرب خان (که سپه سالار او بود) باعظم خان ملتجي گشته در همین سال در سلک ملازمان پادشاهي انتظام گرفت خان مذکور به پیغام رندوله خان بیجاپوري (که بوسیلهٔ شما اگر عفو تقصیرات عادل شاه شود متکفل مي‌شوم که دیگر او پا از دایرهٔ انقیاد بیرون ننهد) بر کنار آب مانجرا رسیده فرود آمد اتفاقا روزے گروهے از مخالفان هجوم‌کرده (۲) بهادر خان روهله و یوسف محمد خان تاشکندي را زخمي ساخته دستگیر کردند - و بسیارے از لشکر پادشاهي قتیل و اسیر گردید - اعظم خان بطرف چتکوبه (۳) و بهالکي و بیدر رفت - که شاید تلافی جسارت آنها نماید - بنابر فقدان آذوقه و علیق برگشته از گنگ گذشت - و چون بوضوح پیوست (که نظام شاهیه بارادهٔ مصالحه با بیجاپوریان ببالاگهات

(۲) در [بعضی نسخه] روزے کهیٔ مخالف هجوم‌کرده (۳) نسخهٔ [ب] چنکوبه - و در [بعضی نسخه] جتکوبه ●

برآمده بجانب قلعهٔ پرینده شتافته اند) عنان عزیمت بدان صوب منعطف گردانید - و قلعهٔ مذکور را گرد گرفت - چون بیست کروهی آن گیاه نمانده بود بے نیل مدعا برخاسته بدهارور در آمد[۲] - و در همین سال حسب الطلب بحضور رسید - اعلیحضرت فرمود که درین یساق از تو دو کار شایسته یکے آواره ساختن خانجهان و دوم فتح قلعهٔ دهارور بوقوع آمد - و دو خطا نیز واقع شد - چه بعد التجای مقرب خان نبایستے بسمت بیدر شتافت - و هرگاه تسخیر پرینده صورت‌پذیر نبود توقف چرا بایست کرد - خان‌مذکور بخطای خود اعتراف نمود - و چون تمشیت مهمات دکن ازو چنانچه باید نشد معزول گردید - و در سال پنجم از انتقال قاسم خان جوینی بصوبه‌داری بنگاله رخصت یافت - در انجا جمعیت نیک فراهم آورد اکثر از مردم ایران بودند - سال هشتم بحکومت اله‌آباد نامزد گشت و در سال نهم بنظم صوبهٔ گجرات تعین شد - و چون منکوحهٔ شاهزاده محمد شجاع دختر میرزا رستم صفوي درگذشته بود در سال دوازدهم سنه (۱۰۴۹) هزار و چهل و نه هجري صبیهٔ اعظم خان را برای شاهزاده خواستگاري کردند - سلطان زین العابدین از بطن او متولد شد *

اعظم خان در مملکت وسیع گجرات مدتها بضبط و ربط پرداخت - در سال چهاردهم از کار طلبي بر سر زمیندار جام (که

(۲) نسخهٔ [ج] بدهار درآمد *

بخلاف سایر بومیان سر باطاعت در نمي آورد) فوج کشیده بنوانگر که حاکم‌نشین آن ولایت است رسید - جام از مستی نخوت بهوش گرائیده بتقبل یکصد اسپ کچهي و سه لک محمودي برسم پیشکش و برانداخت دار الضرب آنجا که سکهٔ محمودي میزد راه انقیاد و اطاعت پیموده اعظم خان را دید - او ازان خود سر را پرداخته باحمدآباد معاودت نمود - و پس ازان به تیولداری اسلام آباد متهرا مامور شده سرا و پوره در انجا احداث نمود و بعد آن بحکومت بهار شتافت - در سال بیست و یکم بجهت صوبه داری کشمیر طلب رفت - او عرضي نمود که مرا تحمل سرمای آن دیار نیست - از تغیر میرزا حسن صفوي بحراست سرکار دار الخیور جونپور مباهي شد - و در سال بیست و دوم سنه (۱۰۵۹) هزار و پنجاه و نه بعد از طی هفتاد و شش مرحله از مراحل عمر در بلدهٔ مسطور از عالم فاني بجهان جاوداني انتقال نمود - تاریخ فوتش از کلمهٔ (اعظم اولیا) ۱۰۵۹ مستفاد مي‌گردد در باغی که پیش از انقضای سال حکومت بر کنار دریای جونپور اساس گذاشته و تاریخ بنای آنست * ۱۰۵۸ * ع *

* بهشت نهم بر لب آب جوی *

مدفون گردید - پسرانش بمناصب عمده ترقي‌کردند - احوال هر یکے جداگانه تحریر یافت - گویند اعظم خان بصفات حسنه اتصاف داشت - مگر در محاسبهٔ عمال تشددے مي‌کرد - در سلطنت

تیموریه باصدار کارهای نمایان مزیت و رجحان گرفته از ابتدا تا انتها بعزت و آبرو گذرانید - البته خالي از صفای نیت نخواهد بود که تا امروز (که قریب صد سال گذشته) اخلاف و اعقاب او در هر زمانے برفعت و اعتلا ناموري داشتند - چنانکه این صحیفه از هر کدام باز گوید *

* اعتقاد خان میرزا شاپور *

پسر اعتمادالدوله و برادر آصف خان است - در لطافت مزاج و نظافت وضع و صفای معاش و تکلف ملبوس و نفاست اطعمه و مبالغه در الوان آن از یکتایان روزگار بود - گویند دران وقت یمین الدوله و میرزا ابوسعید و باقر خان نجم ثاني بخوش طعامي شهرهٔ آفاق بودند - اما او درین امر از هرسه بیش بوده - در سال هفدهم جهانگیري بصاحب صوبگی کشمیر سر افتخار بر افراشت و مدتها در حکومت آنجا گذرانید - و درین مدت برنج مکود و پان کنگیري از برهان پور برای او مي بردند - در ایام صوبه‌داري او حبیب چک و احمد چک (که سرهاي بیمغز آن شوریشتان بدعوی ریاست آن مملکت آگنده بود) فسادهای عظیم بر انگیخته آخر کار رخت ادبار به تبت کشیدند - اعتقاد خان (که بمنصب پنجهزاري ذات و سوار اختصاص داشت) در سال پنجم جلوس اعلی حضرت از کشمیر معزول شده در آغاز سال ششم باحراز سعادت ملازمت مستسعد گردیده نفائس و نوادر کشمیر از کاکیهای پر قاز (که

مشکین پرچم سلسله مویان را بیتابیِ رشکش چون موی آتش دیده سرگرم پیچ و تاب دارد) و انواع شال از جامه وار و کمربند و گوش‌پیچ طرحدار خصوصا پشمینه از لوس و کرک که جانوری ست وحشي ماکول‌اللحم (که در ولایت قرا تبت (۲) بهم‌رسد) و قالیچهای شال باف خوش قماش و خوش طرح (که گزی بصد روپیه مرتب مي‌شود - و قالیچهای کرمان نسبت بآن حکم پلاس دارد) برسم پیشکش از نظر انور گذرانید - و در همین سال هفدهم شعبان خدمت صوبهٔ دهلي از تغیر لشکر خان نامزد او گردید - و در سال شازدهم از تغیر شایسته خان بصوبه‌داریِ بهار مامور شد - چون زمیندار پلاوُن متعلقهٔ آن صوبه بسبب کثرت تراکم اشجار و تشابک اغصان سر نخوت بر افراشته تن باطاعت حکام در نمیداد اعتقاد خان در سال هفدهم زبردست خان را با فوجی آراسته کسیل کرد - او بکمال دلیري و چستي از کتلهای دشوار گذار و جنگلهای خاردار گذشته مفسدان سر راه را از تیغ بیدریغ گذرانید - پرتاب زمیندار آنجا در مقام ایاي درآمده بوسیلهٔ خان مذکور بتقبل لک روپیه پیشکش هر ساله اعتقاد خان را در پتنه دریافت - و از پیشگاه خلافت بر وفق ملتمس اعتقاد خان بمنصب هزاري ذات و سوار سر برافراخته پلاوُن را بیک کرور دام قرار داده جاگیرش تن گردید و چون در سال بیستم شاهزاده محمد شجاع از بنگاله طلب

(۲) نسخهٔ [ج] قراتیت •

حضور گشت نظم آن ولایت (که در آبادي و فراخي و فزوني محصول و کثرت مواد معیشت با اقلیمے مساوي ست) نیز بعهدهٔ اعتقاد خان تفویض یافت - و چون بار دیگر صوبهٔ بنگاله بشاه شجاع نامزد گردید اعتقاد خان ازان دیار بر آمده بآهنگ احرام آستان سلطنت رهگرا گردید - هنوز بحضور نرسیده بود که نظم صوبهٔ اودهه باو قرار گرفته فرمان بصدور پیوست که هر جا رسیده باشد بعد از وصول بتعلقه شتابد - و در سال بیست و سیوم سنه (۱۰۶۰) هزار و شصتم هجري اعتقاد خان از بهرایچ روانه شده بمستقر الخلافه رسیده سپنجي سرای دنیا را پدرود نمود گویند اول کسے (که در اکبر آباد طرح حویلیهای جدید انداخت) سه کس بودند - خواجه جهان جهانگیري - و خواجه ویسي دیوان سلطان پرویز - و اعتقاد خان - و از همه مطبوع تر و مصنوع تر حویلئ خان مذکور بود - چون پسند طبع دقت آفرین اعلی حضرت افتاد خان مشار الیه پیشکش نمود - ازان رو که بهترین منازل آن شهر بوده در سال شازدهم بعلي مردان خان امیر الامرا بطریق انعام مرحمت شد *

* آله یار خان *

پدرش افتخار خان ترکمان که در عهد جنت مکاني از کمکیان بنگاله بود - چون نظم آن مملکت باسلام خان چشتي تفویض یافت او فوجے را بسرکردگی شجاعت خان شیخ کبیر بر سر عثمان خان

(۲)
لوحاني (که دران حدود سرخود سري و تمرد مي افراخت) کمیل نمود - سرداری برانغار نامزد افتخارخان بود - چون کارزار ترازو گردید و هر فوجے مقابل خود گرم مجادله گشت عثمان خان فیل مست جنگي را پیش انداخته بر هراول فوج پادشاهي تاخت - و آن را زیر و زبر ساخته بکارزار افتخار خان پرداخت خان مذکور پای همت افشرده دست و بازوی نبرد بر کشاد و پس ازان (که جمعے از نوکران و رفقای قدیمش بگلگونهٔ جان‌نثاري چهرهٔ رادمردي بر افروختند) آن سرشار نشهٔ جلادت مردانه جرعهٔ ممات در کشید *

اله یار خان پس از جان‌فشانیِ پدر مورد نوازش جنت‌مکاني گشته بمرور ایام پایهٔ دولت و امارت برتر افراخت - در اواخر عهد آن پادشاه عالي‌جاه و سرآغاز جلوس صاحبقراني به منصب دو هزار و پانصدي اختصاص داشت - و بدستور قدیم در کمکیان بنگاله انتظام یافت - قاسم خان ناظم آن مملکت عنایت الله پسر خود را با خان مذکور به تسخیر بندر هوگلي (که از مشاهیر بنادر بنگاله است) رخصت نمود - در حقیقت سرداري و کار فرمائي مفوض بخان‌مشار الیه بود - دران فتح مصدر خدمات شایسته گشته بتدابیر صایبه و بهادریهای نمایان در سال پنجم درخت کفر و ضلال فرنگ
(۳)

(۲) نسخهٔ [ا] نوهاني (۳) نسخهٔ [ب] درخت تسلط فرنگ که دران مرزو بوم *

(۲)
(که دران مرز و بوم رگ و ریشه فرو برده بود) برافگنده بجای
ناقوس آواز تسبیح و تهلیل بلند گردانید - و در جلدوی آن باضافهٔ
سواران و منصب سرافراز گشت - و پس ازان خان مذکور در
صوبه‌داری اسلام‌خان باتفاق برادرش میر زین‌الدین‌علي سیادت خان
بولایت کوچ‌هاجو که شمالی بنگاله است لشکر کشیده در استیصال
(۳)
مخاذیل آشامیان (که در اعانت مرزبان ولایت مذکور کوشیده محالات
سرحد پادشاهي را بجبر و قهر متصرف شده بودند) مساعی جمیله
بکار برده بسیارے ازان تفسیده دلان بادیهٔ ضلالت را از سرچشمهٔ انتقام
سیراب ساخته بدستبردهای قوي سرکشان آن ناحیه را عبرت پذیر
و فرمان بردار گردانیده سالم و غانم معاودت نمود - و از پیش گاه
خلافت بمنصب سه هزاري سه هزار سوار تارک افتخار برافراخت
و در همان صوبه حیات مستعار بپایان آورده در سال بیست و سیوم
آغاز سنه (۱۰۶۰) هزار و شصت رخت هستي بربست - صاحب
اولاد و عشیره بود - پسرانش اسفندیار و ماه یار و ذوالفقار بجاگیر
و تیول در خور و تعیناتی آن صوبه کام اندوز بوده دومین در سال
بیست و دوم بحضور پدر و سیومین در سال بیست و ششم بعد
از والد خود در گذشتند - و رحمن یار برادرش سال بیست و پنجم
بالتماس شاهزاده محمد شجاع ناظم آن دیار از اصل و اضافه

(۲) نسخهٔ [ا ج] بجای ناقوس تسبیح و تهلیل (۳) در [بعضی
نسخه] آساميان ٭

بمنصب هزار و پانصدي هزار سوار و بخدمت حراست جهانگیرنگر سر برافراخت - پستر بخطاب رشید خان مخاطب گشته در سال بیست و نهم بنیابت شاهزاده محمد شجاع بحراست صوبهٔ اوڈیسه مقرر شده بود - از رفتن آن دیار تقاعد نموده به نخستین کار مي پرداخت - هنگامی (که شجاع از مقابل عالمگیر شاه روگردان شده ببنگاله رخت ادبار کشید - و بتعاقب معظم خان خانخانان بےثبات گشته دست و پای بیحاصل میزد - و در سال دوم عالمگیري بجهت گذرانیدن برشکال در ٹانده طرح اقامت انداخت) چون شنید (که رشید خان در مقام سرکشي و خلاف است - و مجموع زمینداران آنحدود بموافقت او دم از مخالفت میزنند - و مي‌خواهد با نوارهٔ پادشاهي بمعظم خان پیوندد) لهذا مهین پسر خود زین‌الدین را با سید عالم بارهه تعین نمود - تا او بعد از وصول بجهانگیرنگر تمهید کشتن رحمٰن یار کرده از روی غدر و مکیدت بفسانه و فسون روزے او را در بارعام طلبیده بمردم اشاره نمود - هر یک حربه انداخته از هم گذرانیدند (۲) *

* احمد خان نیازی *

پسر محمد خان نیازي ست - بشجاعت و سخاوت اتصاف داشت - و بجمیع ملکات رضیه موصوف بود - در عهد جنت‌مکاني چون رحیم خان دکني (که از امرای نظام شاهیه بود) با جنود

(۲) در [بعضے نسخه] گذرانید *

فراوان بر سر ایلچپور آمده آنرا جبرا و قهرا بدست آورد با آنکه فوج گران از جیوش پادشاهي دران حوالي نبود احمد خان در آغاز شباب از جلادت فطري و تهور ذاتي با مردم قلیل مکرر بآن متصرف و متغلب عرصهٔ مصاف بر آراسته بآویزش نمایان و دستبردهای شایان اورا از شهر بر آورده علم نامآوري بر افراشت و ازان وقت پیوسته در یساق پر مشاق دکن به تقدیم خدمات پادشاهي مساعیِ مشکور بکار برده در ایام محاصرهٔ دولت آباد بهمراهیِ خانزمان بهادر بآوردن خزانه و رسد غله (که از برهانپور بکتل روهنکیره (۲) رسیده بود) روانه گشت - خان زمان احمد خان را (که فی الجمله کسل مزاج داشت) با بهار (۳) سنگهه بندیله در ظفرنگر گذاشت - اتفاقا هردو سردار با معدودے نزدیک قصبهٔ فرود آمده سپاه خود را همراه خانزمان راهي ساختند - ناگاه یاقوت خان حبشي (که بعادلشاهیه پیوسته بود) بهیئت مجموعي که بر سر خانزمان میرفت آنها را با مردم قلیل در میدان خالي یافته بےمحابا ریخته بجنگ در پیوست - احمد خان با بهار سنگهه بندیله نوعے پای ثبات افشرد که آن خیره سران را روی کار نمانده انگشت حیرت بدندان گرفته پشت گردانیدند - روز فتح عنبرکوت نیز تردد نمایان از احمد خان سرزد - و مردم کار آمدنیِ او بسیار بکار آمدند - چنانچه مهابت خان میگفت که شریک غالب این فتح اوست - و در یساق

(۲) در [نسخهای اکبرنامه] روهنکهیره (۳) نسخهٔ [ج] پهار سنگهه *

پرینده روزے (که بر سر کهی غنیم مهابتخان چیرگی نمود) احمد خان تلاشهای بجا کرده مورد تحسین و آفرین گشت - و ازین رو خان سپه سالار در احترام و اعزازش کوشیده سوای خان زاده نام نمي گرفت *

چون سال نهم ساحت دولتاباد به پرتو ورود اعلی حضرت منور گردید خان مذکور باضافهٔ پانصدي پانصد سوار بمنصب دو هزار و پانصدي دو هزار سوار سر برافراخته بهمراهیِ شایسته خان (که بتسخیر سنگمنیر و ناسک دستوري یافته بود) معین گردید او از کار طلبي باجازت سردار انفتاح قلعهٔ رام سج (۲) وجههٔ همت ساخته آنرا به نیروی تدبیر و بازوی شهامت از دست مردم ساهو برآورده بحوزهٔ تصرف درآورد - و پس ازان بعنایت نقاره بلندپایگي یافته ملتزم رکاب پادشاهي بود - پستر بفوجداریِ گلشن آباد کام دل اندوخت - چون نهال استعدادش نشو و نما یافتهٔ آن سرزمین بود بهمعنانیِ سرور و انبساط عنان عزیمت بدان دیار تافت - و در سال بیست و سیوم از اصل و اضافه بمنصب سه هزاري ذات و سوار مباهي گشته بصیانت قلعهٔ احمد نگر سرافراز گردید - و در سنه (۱۰۶۱) هزار و شصت و یکم آغاز سال بیست و پنجم برحمت الهي پیوست - ملکهٔ شجاعت و سخاوت ارثي داشت - و دیگر اوضاع و اطوارش هم در کمال استواري بود - در سرکارش هرگز برطرفي نمیشد

---

(۲) نسخهٔ [ب] رام سیج *

جاگیرے (که در وجه علوفهٔ کمے تنخواه میکرد) گویا ملک او بود - اگر ده بیست اضافه هم مي‌آورد دست متصدیان سرکارش بباز یافت آن نمي رسید - و باوجود اسباب دولت و بزرگي با همه کس سر تواضع فرود آوردے - و بکمال خاکساري و خدا شناسي بسر بردے - و از بسیاري عشائر و اولاد تمندار عمده بود - چون پدرش اشتي‌برار را وطن قرار داده مدفن خود ساخت مشار الیه در آبادي قصبه کوشیده طرح باغے انداخت - و بتاسیس مسجدے عالي و مقبرهٔ پدر پرداخت - مدتها باقامت اذان و صلواة زیارتگاه خلائق بود - درین ایام غیر از اجداث کهنه نه از قطان نامے و نه از مساکن نشانے مانده *

* آتش خان حبشي *

از امراي حکام دکن ست - در عهد جنت‌مکاني بدرگاه پادشاهي ملتجي شده بمنصب درخور سرافرازي یافته پس ازان (که سریر خلافت بجلوس فردوس آشیاني زیب و فر پذیرفته) در سال اول از اصل و اضافه به منصب دو هزاري هزار سوار امتیاز اندوخته سال سیوم (که دکن مورد فوج پادشاهي گشت) بانعام بیست و پنجهزار روپیه مفتخر گشته در افواج متعینه جهت گوشمال خانجهان لودي و تادیب نظام الملک دکني بهمراهي شایسته خان مختص گشت - و پس ازان در کمکیان صوبهٔ دکن انتظام یافت دور محاصرهٔ دولت آباد همراه خانخانان مهابت خان و پستر

باتفاق خان زمان سرگرم مهمات سرکار پادشاهي بود - پستر بحضور رسیده سال سیزدهم بخلعت و اسپ و انعام ده هزار روپیه کام دل برگرفته بخدمت فوجداري بهاگل‌پور مضاف صوبهٔ بهار بلندرتبگي حاصل ساخت - و سال پانزدهم (که شایسته خان ناظم آنجا بر سر پرتاب زمیندار پلاؤن (۲) لشکر کشید) او بسرکردگی برانغار معین گردید سال هفدهم بحضور رسیده یک زنجیر فیل بطریق پیشکش گذرانید و ظاهرا باز تعینات دکن گشته سال بیست و چهارم از دکن آمده یک فیل دیگر پیشکش نمود - و سال بیست و پنجم مطابق سنه (۱۰۶۱) هزار و شصت و یک هجري بملک عدم شتافت *

* الّه قلي خان اوزبک *

پسر النگ توش مشهور است - که از قزاقان و یکه‌تازان توران‌دیار بوده - اصلش از الوس المان - نامش جتي (۳) - در جنگی سینه را تاخته ازان وقت در السنهٔ عوام بالنگتوش اشتهار یافت - النگ در ترکي برهنه است - و توش سینه را گویند - نوکر نذر محمد حاکم بلخ بود - وکهمرد (۴) را با لواحق و توابع با هزارجات در تیول داشت - و چون نوکر علوفه خوار کم داشت ایمانچي و غارتگر بسیار فراهم آورده پائین قندهار و غزنین بتاخت و تاراج روزگار میگذرانید - و پیوسته بر سر خراسان میدوید - شاه ایران نتوانست

(۲) نسخهٔ [ا] پلامون (۳) در [بعضی نسخه] جیتي (۴) در [بعضی نسخه‌های اکبر نامه] کهمرد - و الله اعلم *

شر او را از رعایای آنحدود کفایت کرد - رفته رفته بهمین قزاقي نامے بسپه سالاري برآورد - و دست تصرف باطراف و جوانب دراز کرده بجهت ضبط هزارجات (که یورت آنها در حدود غزنین واقع است - و از قدیم بحاکم غزنین مال‌گذاري مي نمودند) حصارے اساس گذاشته تهانهٔ خود قایم نمود - و بر سر آن میان او و خانه زاد خان خانزمان پسر مهابت خان (که از جانب پدر در کابل حکم راني مي‌کرد) در سال نوزدهم جهانگیري محاربهٔ عظیم واقع شد - اوزبک و المان بسیار علف تیغ انتقام گردیدند النگ توش چنگ رسا (۲) خورده راه هزیمت برگزید - و بعد از واقعهٔ هایلهٔ جنت مکاني در سر آغاز جلوس اعلی حضرت نذر محمد خان از فرصت طلبي بهوس تسخیر کابل گران لشکرے کشید النگ توش بقصد تلافیِ مافات در قتل و غارت سکان حوالیِ کابل تقصیر نغمود - و آخرها چون ایام دولت نذر محمد خان بسر آمد و اقبالش رو بادبار آورد تیول النگ توش را بے سابقهٔ تقصیر تغیر نمود - و بهٔ سبحان‌قلي پسر خود داد - و همچنین اکثر ارکان و اعیان خود را رنجانید - و کشید بجائیکه کشید - آلهٔ تلي پیش ازانکه نذر محمد خان امام قلي خان برادر کلان خود را خلع نموده سمرقند و بخارا را ضمیمهٔ بلخ نماید مشار الیه از پدر جدا شده به مددگاري بخت بارادهٔ بندگیِ درگاه پادشاه از ماوراء النهر

---

(۲) نسخهٔ [۱] سر چنگ رسا •

سال سیزدهم بکابل رسید - پادشاه دریا نوال از راه قدر شناسي پنجهزار روپیه بطریق انعام بر خزانهٔ اتک تنخواه فرمود - و پنجهزار روپیه سعید خان ناظم کابل (که برسم مساعدت از خزانهٔ آنجا داده) آن نیز بصیغهٔ انعام محسوب گردید - وچون سال چهاردهم احراز ملازمت نمود بمنصب هزاري سرفرازي یافت - چون غریب نوازي و خاندان پروري شیوهٔ رضیهٔ فردوس آشیاني بود او را باضافهای پی در پی به منصب دو هزاري بلند پایه گردانید - و در سال بیست و دوم بهمراهی رستم خان و قلیچ خان در نبرد قزلباشیهٔ قندهار مصدر ترددات نمایان گردیده بافزایش پانصدي سرمایهٔ عزت اندوخت - و چون در سال بیست و چهارم جعفر خان بصاحب‌صوبگی بهار رخصت یافت خان مذکور بدان صوبه تعین گشت - و در سال بیست و ششم ازانجا بحضور آمده بافزونی سواران از اصل و اضافه بمنصب دو هزار و پانصدي هزار و پانصد سوار علم اعتبار افراخت *

* الف خان امان بیگ *

اصلش چغتای برلاس است - ابًا عن جد حلقهٔ ملازمی سلسلهٔ تیموریه در گوش بندگي داشته - علي شیر خان (که از معتمدان و کار پردازان صاحب قراني بود) از اجداد اوست - پدرش میرزا جان بیگ (که بتبدل احوال (۲) اختلال بمبانی اوضاع سابقهٔ او راه

(۲) در [بعضی نسخه] که تبدل احوال و توسط اختلال *

یافت) در خدمت خانخانان میرزا عبدالرحیم ملازم گردیده بزرگي
پایه افزای اعتبار و چهره آرای عمدگي گشت - چون بساط حیات
در نوردید امان بیگ بمرور دهور احیای طریقهٔ پیشین اسلاف نموده
در سلک نوکران صاحب‌قران ثاني انتظام گرفت - و بقلاوزی بخت
بیدار و پای‌مردی رشادت اطوار بمنصب هزار و پانصدي هزار
و پانصد سوار و تفویض نگهبانی قلعهٔ قندهار (۲) در مدارج دولت
و معارج اقبال متصاعد شد - و مدتے مدید و زمانے ممتد دران
حصار متانت انحصار گذرانیده در سال بیست و ششم بخطاب
الف خان جبههٔ ناموري افروخت - و در آخر همین سال سنه (۱۰۶۳)
هزار و شصت و سیوم هجري رخت زندگي ازین سپنجي سرا
بر بست - پسران جوان شایسته داشت - ازان جمله قلندر بیگ که
شش صدی شاهجهاني بود - بعد نخستین محاربهٔ دارا شکوه (که
نزدیکی عماد پور متصل سموگدهه اکبرآباد اتفاق افتاده) از موارد
تفضل عالمگیري بخطاب خاني و قلعه داری کایان مضاف صوبهٔ
بیدر سرفرازي یافته برخصت دکن جمعیت اندوخت - در بارگاه
سلطنت این‌خانواده (۳) گویا باب قلعه‌داري قرار یافته بود - خان مذکور
و پسرانش مدة العمر خود را در حفاظت حصون دکن گذرانیده
خان مذکور مدتها در کایان بسر برده پستر بحراست احمد نگر

---

(۲) در [بعضی نسخه] قندهار دکن (۳) نسخهٔ [ب] این خانواده باب قلعه داري *

و در سال پانزدهم از تغیر مختار خان بفوجداري و قلعه داری ظفرآباد بیدر تعین گشت *

و چون قلعهٔ نلدرک بتصرف اولیای سلطنت درآمد حکومت آنجا بنام او تفویض یافت - و آخرها قلعه داری گلبرگه یافته با صاحب سجادهٔ روضهٔ قدوة الواصلین سید محمد گیسو دراز رحمة‌الله علیه بر سر لختے (۲) خود سریها پیچید - و کار بجنگ و جدال رسانید - پیش از فتح بیجاپور بیک سال درگذشت - از پسرانش (که همه صاحب کار بودند) مثل میرزا پرویز بیگ که قلعه دار ملکهیر (۳) عرف مظفرنگر (که هشت کروهی گلبرگه است) بود - و نور العیان (که خطاب جانباز خاني یافته و پستر بنام جد و باز بخطاب پدر مخاطب گشت) ابتدا قلعه دار مرتضی آباد مرج شده آخر در دژبانی نصیرآباد دهارور (۴) متعلق بنکاپور (۵) سپري شده - اما نامور و عمده پرویز بیگ بود - نخست خطاب جان باز خاني یافته پس ازان به بیگلرخان مخاطب گردید - اکثر قلعه داریها داشت چون انکر (۶) فیروز گذهه مفتوح گشت قلعه داری آنجا نامزد او شد سالے نکشید که پیمانهٔ زندگیش لبریز گردید - پسرانش بیگ محمد خان قلعه دار ادوني شده - و میرزا معالي قلعه دار گلبرگه - ازانجا

---

(۲) در [بعضی نسخه] تخت - یا بخت باشد (۳) در [بعضی نسخه] ملکهر (۴) نسخهٔ [ا] دهاروار (۵) در [بعضی نسخه] بیکاپور - و در [بعضی جا] پنکاپور (۶) نسخهٔ [ا] انکر - و نسخهٔ [ب] انکیر *

بحکومت قندهار شتافته فوت کرد - پسرش برهان‌الدین قلندر است که از مدتها قلعه داری ملکهیر دارد - و الف هیچ ندارد - قلندر محض است - و بهمان چاردیوار ناپایدار که از سنگ زرد شکننده ساخته اند درساخته *

* احمد بیگ خان *

برادرزادهٔ ابراهیم خان فتح‌جنگ است - هنگامیکه صاحب‌صوبگی بنگاله بعم او مقرر بود خان مذکور بحکومت اُرڈیسه می‌پرداخت در سال نوزدهم جهانگیري مشار الیه بر سر زمیندار کردهه (که رایت سرکشي و سرتابي برافراشته بود) شتافت - ناگاه بے سابقهٔ آگهي ورود موکب شاه‌جهاني از دکن براه تلنگانه دران دیار اتفاق افتاد - ناگزیر دست ازان مهم باز داشته بموضع پپلي (که حاکم نشین آن صوبه بود) شتافت - چون تاب مقاومت در خود نمي‌یافت اسباب و اشیای خود برداشته بکتک (که از انجا دوازده کروه بجانب بنگاله است) رفته دران مکان هم که قابلیت تحصن نداشت نتوانست پای‌همت افشرد - ببردوان با صالح بیگ فوجدار آنجا پیوست - و ازانجا هم بدر زده بعم خویش ملحق گشت در روز جنگ (که ابراهیم خان را با امرای شاهي اتفاق افتاد) خان مذکور با هفتصد سوار طرح بود - چون آتش قتال اشتعال پذیرفت هراول ابراهیم خان همت بای داده جای خود گذاشت - زدوخورد بمشار الیه رسید - او مردانه تلاشها نموده زخمها برداشت - و پس

از انکه ابراهیم خان دران معرکه کشته شد احمد بیگ خان از کارشناسي و هوشیاري با وصف جراحات مولم بپامردي مردانگي و دلیري گرم و گیرا بدهاکه که عیال و اموال ابراهیم خان درانجا بود خود را رسانید - اما موکب شاهي نیز از راه دریا باشنه کوب در رسید - مشار الیه چارهٔ بجز بندگي و فرمان پذیري نیافته بوسیلهٔ مقربان شاهزاده بملازمت استسعاد یافت - و پس ازانکه سریر فرمان روائي هندوستان بوجود کرامت آمود صاحبقران ثاني زیبندگي یافت خان مذکور بمنصب دو هزاري ذات هزار و پانصد سوار سرافراز گردیده بفوجداري و تیولداري سیوستان کامیاب عزت شد - و پس ازان به نیابت یمین الدوله آصف خان بحکومت ملتان سر عزت بر افراخت - و بعد از عزل آن تعلقه چون بحضور رسید بجاگیرداري پرگنهٔ امیتهي (٢) و جایس مضاف لکهنؤ اختصاص گرفت و در سال بیست و پنجم از تغیر مکرم خان صفوي بفوجداري بیسواره و اضافهٔ پانصدي پانصد سوار امتیاز یافت - و در سال بیست و هشتم معزول شده بسبب برخي امور چندے بے منصب و جاگیر گشت و در سال سیم از پیشگاه الطاف خسرواني بحالي منصب سابق چهرهٔ مباهات بر افروخت *

* اوزبک خان نذر بهادر *

برادر کلانش یولم بهادر اوزبک - هر دو در بدو حال بنوکري عبدالله

---

(٢) نسخهٔ [ب] امیهٹي *

خان بهادر فیروز جنگ فراغبالي داشتند - بهنگام اقامت جنیر در جرگهٔ ملازمان دولت‌توامان صاحبقران ثاني منخرط گشتند - و چون سریر کیوان نظیر هندوستان نگین‌دان آن یگانه گوهر خاتم جهانباني شد انوار نوازش پادشاهي بر وجنات احوال آن دو برادر تافت هر کدام بمنصب مناسب چهرهٔ روزگار خویش افروخت - دران وقت که مهابت خان خانخانان از حضور لامع‌النور بصاحب‌صوبگي دکن شرف دستوري یافت آنها نیز بهمراهي تعین شدند - اعلی‌حضرت بالمواجهه در بارهٔ پرداخت هر دو ارشاد فرموده بتنخواه تیول آباد پیش آمده در مراعات خاطر و پاس احترام باقصی‌الغایت میکوشید یولم بیگ باجل طبعي بساط زندگي در نوردید - نذر بیگ بخطاب اوزبک خان مورد عاطفت گشته سال چهاردهم حسب الالتماس شاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر ناظم دکن باضافهٔ هزاري هزار سوار بمنصب دو هزاري دو هزار سوار و قلعه داري اوسا از تغیر مبارک خان نیازي کامیاب گردید - و در سال بیست و دوم بعنایت نقاره بلند آوازه شد - پس از مدتها (که در قلعه داري مذکور گذرانیده بحضور شتافت) تعین صوبهٔ احمدآباد گجرات گشت و در سال سیم جلوس مطابق سنه (۱۰۶۶) هزار و شصت و شش هجري صبح زندگي او بشام ممات رسید - و بخواب عدم غنود مرد عشرت دوست عیش پرست بود - بتجرع راح ریحاني خوگر و بنغمه و سرود شیفته تر - غیر ازانکه سپاه را بقرار ضابطه نگهداشتي

هرزه خرج و باد دست بود - از ما حصل تیول تا آخر سال چیزے نمي‌گذاشت - همیشه میگفت اگر جز دو دست رخت پس از مرگ من برآید عاصي باشم - پسرش تاتار بیگ دران اوان [که پادشاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر رایت عزیمت بانتزاع سلطنت برافراشت و در مقامات فرمان باری برهان‌پور (که نیم‌کروهی شهر واقع است) اکثرے را بعطای منصب و خطاب برنواخت] مشارالیه نیز بافزونی رتبه و خطاب پدر سرافرازي یافت - و در جمیع معارک هیجا ملتزم رکاب شاهي بود - چون حدیقهٔ ملک و ملت از خار و خس مخالفان سلطنت پیرایش یافت بتعیناتی دکن اختصاص گرفته بهمراهی شایسته خان امیر الامرا ناظم آنولایت در محاصرهٔ قلعهٔ چاکنه (۲) که در تصرف سیوای بهونسله بود کمر سعي بر میان عبودیت استوار بست و چون در سال سیوم آن حصن حصین بصولت و اقبال پادشاهي تسخیر پذیرفت حراست آن بعهدهٔ خان مذکور مفوض شد - پس ازان بتعلقهٔ کوکن که مسکن و ماوای مرهته است شتافت - و پیوسته با اشقیا زد و خورد داشته بجانفشاني سرخروئي یافت - برادرش محمد والي بخطاب ارني مخاطب گشته روزے چند بخشی فوج محمد اعظم شاه بوده پس ازان بقلعه داری فتح آباد دهارور و اعظم نگر بنکاپور سرفرازي یافت - و چون در گذشت پسرش ابوالمعالي بخطاب پدر فایزگردیده چندے بفوجداری بیر و پستی

---

(۲) نسخهٔ [۱] چاکنه *

بحفاظت قلعهٔ دهارور مي پرداخت - در مبادی وصول رایات آصف جاه بولایت دکن احوالش بکمال پریشاني رسید - بے مهری روزگار تدارک آن ننموده در گذشت - الحال کسے که این سلسله را برپای دارد نمانده *

* اخلاص خان شیخ الهدیه *

پور کشور خان شیخ ابراهیم بن قطب الدین خان شیخ خوبن است که احوال او بقلم درآمده - شیخ ابراهیم سال اول جلوس جنت مکاني بمنصب هزاري سه صد سوار و خطاب کشور خان امتیاز یافته سال سیوم بقلعه داری رهتاس سر عزت برافراخت - سال چهارم بحضور آمده از اصل و اضافه بمنصب دوهزاري دو هزار سوار نوازش پذیرفته بفوجداری اجینه نامزد شد - و سال هفتم در جنگ شجاعت خان با عثمان افغان (که بجانب اوتیسه علم نخوت مي‌افراشت) دلیرانه جان در کار ولي نعمت درباخت - شیخ الهدیه بمنصب درخور سرفرازي یافته سال هشتم جلوس فردوس‌آشیاني همراه پادشاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر بپشت گرمی افواج متعینه جهت تنبیه ججهار سنگهه بندیله نامزد شد - سال هفدهم از اصل و اضافه بمنصب هزار و پانصدي هزار سوار سرافرازي یافته بقلعه‌داری کالنجر مباهات اندوخت - و سال نوزدهم همراه پادشاه زاده محمد مراد بخش بتسخیر بلخ و بدخشان مقرر شده از اصل و اضافه به منصب دوهزاري هزار سوار و خطاب اخلاص‌خان نامور گشت - و سال بیستم

حسب تجویز جملة الملک سعد الله خان (که پس از معاودت شاهزاده مذکور به بذن و بست بلخ شتافته بود) باضافهٔ پانصد سوار علم امتیاز برافراشت - و سال بیست و یکم معاودت کرده حسب الحکم از پادشاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر جدا شده احراز سعادت ملازمت نمود - پستر بعطای علم لوای شادکامي برافراخت - و سال بیست و دوم از اصل و اضافه بمنصب دو هزار و پانصدي دو هزار سوار محسود اقران گشته در رکاب پادشاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر بصوب قندهار شتافت - و سال بیست و سیوم باضافهٔ پانصدي و سال بیست و پنجم بعنایت نقاره کوس بلند رتبگي زد - و نوبت دوم همراه پادشاه زاده مزبور بسمت مذکور کمر عزیمت بست و سال بیست و ششم با پادشاه زاده دارا شکوه بمهم مسطور همپائي گزیده بعنایت خلعت و اسپ با زین نقره از همچشمان تفوق جست و ازانجا همراه رستم خان به تسخیر بست گام جلادت برداشت و سال بیست و هشتم همراه جملة الملکي بتخریب قلعهٔ چیتور معین شد - و سال سیم همراه معظم خان در کمکیان دکن قرار یافته نزد پادشاهزاده محمد اورنگ زیب ناظم آنجا روانه گردید - و در محاربهٔ عادلخانیه دست جرأت برکشاده خود زخم نیزه بر ران برداشت - بعد از ظهور این تردد سال سي و یکم از اصل و اضافه بمنصب سه هزاري هزار سوار درجهٔ اعتلا پیمود - تتمهٔ احوالش بملاحظه نیامده *

* افتخارخان خواجه ابوالبقا *

برادر زادهٔ عبدالله خان فیروز جنگ است - و همشیره زادهٔ مهابتخان خانخانان - لکهنؤ جاگیرداشته در سال هیزدهم شاهجهاني بخطاب افتخار خان و خدمت تزک و عصای مرصع از انتقال میرخان (که در خانه‌جنگی صلابت خان و امرسنگهه کشته شد) سر بلند گردید - و پستر بفوجداری اکبرنگر رخصت یافته بمنصب هزار و پانصدي هزار و پانصد سوار سرافرازي یافت - و در سال بیست و ششم بهمراهی رستم خان دکني در جنگ قزلباشیهٔ (۲) قندهار شجاعت و مردانگی خود بر همگنان روشن ساخت - هنگامی که فوج قزلباش بر میمنهٔ رستم خان تاخت آورد اکثر یلان میمنه را تزلزل در بنای عزیمت راه یافت - مگر افتخار خان با سرداری چند که عنان حماست از دست نداده تلاشهای مردانه نمود - و در جایزهٔ حسن‌تردد از پیش‌گاه خلافت و جهانباني باضافهٔ پانصدي ذات و پانصد سوار بمنصب دو هزاري دو هزار سوار و عطای علم سربلند گشت - و چون فروغ رشادت و کار طلبي از ناصیهٔ احوال آن خانه زاد لایق‌العنایت تابش میداد در سال بیست و پنجم در جشن وزن شمسي باضافهٔ پانصدي و عنایت نقاره نوازش یافت - و چون سال بیست و هفتم بهمراهی مهین‌پادشاهزاده محمد دارا شکوه تعین یساق قندهار گردید حسب‌الالتماس آن شاهزاده بافزونی پانصدي ذات مباهي گشت

(۲) نسخهٔ [ب] قزلباش قندهار ٭

و در سال بیست و هشتم بتیولداري و فوجداري چوراگڈهه مضاف صوبهٔ مالوه تارک افتخار برافراشته باضافهٔ هزاري هزار سوار بمنصب سه هزاري سه هزار سوار سرمایهٔ اعتبار اندوخت - و چون در سال سیم شاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر ناظم دکن بجهت تادیب و تنبیه سلطان عبدالله قطب شاه والئ تلنگ مامور گشت و حسب منشور مطاعه شایسته خان صوبه‌دار مالوه با افتخار خان و سایر فوجداران و منصبداران تعیناتِ آنصوبه از مالوه راهي شده بلشکر شاهزاده ملحق گردید افتخار خان بامر شاهي در مورچال جنوبي باتفاق هادي‌داد خان انصاري متعین شد - و پس از انجام آن مهم باقطاع خود دستوري یافت - و چون در آخر همین سال شاهزادهٔ مذکور بتسخیر و تخریب ولایت عادل شاه والئ بیجاپور معین شد حسب‌الحکم پادشاهي افتخار خان از تیول خود شتافته بفوج شاهي پیوست - پادشاهزاده در سال سي و یکم با عساکر گران طی منازل نموده چون بحوالئ قلعهٔ بیدر رسید سیدي مرجان قلعه‌دار (که از غلامان قدیم الخدمت ابراهیم عادل شاه بود - واز سي سال بمحافظت آن قلعه مي‌پرداخت) با قریب هزار سوار و چهار هزار پیادهٔ تفنگچي و باندار و سامان و سرانجام فراوان باستحکام برج و باره همت گماشت - شاهزاده باتفاق معظم خان میرجمله در ده روز توپها را بکنار خندق رسانیده برجي (۲) را بضرب توپ خراب ساختند - اتفاقا روزے که از مورچال معظم خان یورش واقع شد

(۲) در [بعضی نسخه] برخی را *

قلعه‌دار عقب برج مذکور جرے عظیم کنده و آنرا بباروت و بان وحقه آموده خود نزدیک بدان آمادهٔ مدافعه بود که ناگاه شراره برجسته آتش بباروت درگرفت - و خرمن وجود او با دو پسرش در هم سوخت دلیران کوس فیروزي بلند آوازه ساخته داخل شهر گشتند - قلعه دار گرفتار چنگ اجل بود - پسران خود را با کلید قلعه فرستاد - روز دوم جان بسپرد - چنین حصن حصین (که سه خندق عمیق بعرض بیست و پنج گز و ژرفای پانزده گز درسنگ دارد) بمحض اقبال شاهزاده در عرض بیست وهفت روز بکمال آساني مفتوح گردید - و دوازده لک روپیه نقد و هشت لک روپیه را سرب و باروت و دیگر مواد قلعه‌داري و دو صد و سي توپ بقید ضبط در آمد - پادشاهزاده سلطان محمد معظم دومي خلف خود را با افتخار خان در قلعهٔ مذکور گذاشته خود بهمعنانيِ اقبال متوجه پیش شد - و هنوز این مهم خاطر خواه انصرام نیافته بود که بحکم حضور شاهزاده با کمکیان بجا و مقام خود مراجعت نمود - و در همان ایام مهاراجه جسونت به بند و بست مالوه تعین گشته مجموع تیولداران برفاقت او مامور گشتند - خان مذکور از چستي و چالاکي پیش از همه براجه پیوست - ناگاه فلک نیرنگ ساز امرے (که در مخیلهٔ هیچکس نمیگذشت) بمنصهٔ شهود آورد

و در مبادیِ سال سي و دوم سنه (۱۰۶۸) هزار و شصت و هشت هجري پادشاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر با جیوش دکن بعزم مستقر الخلافه بسر زمین مالوه درآمد - چون راجه سر راه بود و انتظار

همین روز مي‌کشید امادهٔ جنگ و پیکار گشت - افتخار خان با جمعے از منصبداران درمیسرهٔ او جا گرفت - و با فوج مراد بخش (که در برانغار عالمگیري بود) در آویخته بمقابله و محاربه پرداخت و بترکتاز جرأت دواسپه بجانب عدم تاخت - گویند با آنکه خواجه‌زاده نقشبندي بود مذهب امامیه اختیار کرده - و دلائل و براهین آن مذهب را بمرتبهٔ یاد گرفته بود که دیگریرا رد آن متعذر مي‌نمود پارهٔ مساس بعلم هم داشت *

* ارادت خان میر اسحٰق *

سیومي پسر اعظم خان جهانگیري ست - در عهد فردوس آشیاني پس از فوت پدر بمنصب نهصدي پانصد سوار امتیاز یافته بمیرتزکي روی عزت بر افروخت - و در سال بیست و پنجم بخطاب ارادت خان و منصب هزار و پانصدي هشت صد سوار سرافراز گشته بداروغگي فیل خانه سر برافراخت - و در سال بیست و ششم از تغیر تربیت خان بخدمت آخته بیگي مفتخر گردید - و در همین سال بمنصب دو هزاري هزار سوار و خدمت بخشيِ دوم خلعت امتیاز پوشید - و در سال بیست و هشتم باضافهٔ هشت صد سوار و خدمت فوجداريِ سرکار لکهنؤ و بیسواره از تغیر احمد بیگ خان مورد نوازش گشت - و در سال بیست و نهم بحضور رسیده از تغیر اسد خان بخدمت عرض وقائع صوبجات سرمایهٔ اعزاز بدست آورد - و از اصل و اضافه بمنصب دو هزاري دو هزار سوار کام دل اندوخت - در اواخر عهد

اعلی حضرت بنابر وجهے از منصب معزول گردیده چندے بانزوا گذرانید - در همان ایام سریر فرماندهي بوجود زیبنده نمود عالمگیري زیب و زینت یافت - برادرانش ملتفت خان و خانزمان در رکاب آن صاحب اقبال درجه پیمای اعتبار گشته اولین در نخستین جنگ دارا شکوه نقد جان در باخته بود - بعد وصول رایات پادشاهي (۲) بمستقرالخلافه او مشمول عاطفت خسروانه گشته باضافهٔ پانصدي پانصد سوار بر منصب سابق چهرهٔ کامیابي برافروخت - و در همان ایام انتهاض الویهٔ ظفر طراز از آگره بجانب شاهجهان‌آباد بقصد تعاقب دارا شکوه بصوبه‌داري اوده معین شده بمرحمت نقاره و بافزایش پانصدي پانصد سوار دیگر بمنصب سه هزاري سه هزار سوار ازان جمله هزار سوار دو اسپه سه اسپه والا رتبه گردید *

ازانجا (که کار شکني خوی دیرینهٔ فلک ناتوان بین است) گامے چند در ساحت کامراني بر خنگ مراد نرانده بود که سکندري خورده از پا درآمد - یعني بعد دو ماه و چند روز شهر ذی‌الحجه سنه (۱۰۶۸) هزار و شصت و هشت هجري ازین سپنجي سرا درگذشت - اولا دختر میرزا بدیع‌الزمان پسر آقا ملا برادر آصفخان جعفر درخانه داشت - ثانیا بصبیهٔ زاهد خان کوکه عقد بیوگاني بست - از بطن او پسر کلانش محمد جعفر است - رشدے و روشناسیئے داشت - فوت کرد - و برادر دیگرش میر مبارک الله در سال سي

(۲) نسخهٔ [۱] پادشاهي بنفس *

و سیوم عالمگیري بفوجداری جاکنه (۲) مامور شده پستر بخطاب پدر مباهي گشت - و در سال چهلم بخدمت فوجداری نواح اورنگ‌آباد و از اصل و اضافه به منصب هفتصدي هزار سوار سرفرازي یافته بناموري علم شهرت برافراشت - و پس ازان بفوجداری مندسور مالوه تعین شده در عهد خلدمنزل با خانخانان منعم خان صحبتش کوک گردیده جلیس و انیس او شد - فوجداری دوآبهٔ پتنهٔ جالندهر نامزد او شده بود - مذاق (۳) بصنوف دانش داشت - و در شعر بسیار نازک‌خیال بود - واضح تخلص میکرد - صاحب دیوان است * بیت *

* رشک فرمای دلم نیست بجز عیش حباب *
* یافت یک پیرهن هستي و آن هم کفن‌است *

در عهد محمد فرخ سیر در گذشت - پسرش میر هدایت الله (که بخطاب هوشدار خاني و پستر بارادت خاني ناموري اندوخت) در عهد خلد منزل فوجدار نورمحل متعلق صوبهٔ پنجاب گردیده و مدتها در فوجداری دک پیراهه مضاف صوبهٔ مالوه گذرانیده سال ششم محمد شاهي همراه آصف جاه بدکن آمده بعد جنگ مبارز خان از تغیر دیانت خان مرحوم چندے بدیوانی دکن پرداخته چهارهزاري منصب داشت - از دیر باز در اورنگ آباد بسر مي برد - آخرها قلعه داری گلبرگه نامزد او شده بود - در سفر ترچناپلي (۴) همراه آصفجاه

---

(۲) نسخهٔ (ا) جاکنه - و نسخهٔ [ب] جاکنه (۳) نسخهٔ [ب ج] مذاق تصوف داشت (۴) نسخهٔ [ا] ترچناپلي *

بود - و وقت معاودت قریب باورنگ آباد سنه (۱۱۵۷) یکهزار و یکصد و پنجاه و هفت بساط حیات در نوردید - فنون سپاهگري را بسیار ورزیده درین پیرانه‌سالي هم سلاح از خود جدا نمیکرد - و در شمشیر شناسي حرفهای بلند میزد - شعر را بے رتبه میگفت - و در جمع نسا حریص و کثیر الاولاد بود - پسران جوان بحضورش رخت زندگي ته کردند - در وقت تحریر پسر رشید او حافظ خان از انتقال پدر بقلعه داري گلبرگه مي پردازد *

* اشرف خان خواجه برخوردار *

خویش مهابت خان از خواجه‌زادهای نقشبندي ست - گویند چون مهابت خان بے اطلاع جهانگیر پادشاه صبیهٔ خود را بخواجهٔ مذکور منسوب ساخت پادشاه در غضب رفته خواجهٔ مذکور را روبرو طلب فرمود - و بر طبق حکم چند کوزهٔ خاردار بر خواجه زدند - چون مهابت خان رفته بشاهجهان پیوست خواجه نیز بهمراهیش آمده سررشتهٔ بندگي بدست آورد - و سال اول جلوس فردوس‌آشیاني از اصل و اضافه بمنصب هزاري پانصد سوار ذخیرهٔ اندوز نشاط گردید - و سال هشتم از اصل و اضافه بمنصب هزار و پانصدي هشت صد سوار لوای عزت برافراشت - و سال بیست و سیوم باضافهٔ هفتصد سوار تابینانش با ذات مساوي شد - و سال بیست و هشتم بتفویض قلعه‌داري اوسا مضاف دکن از اصل و اضافه بمنصب دوهزاري دو هزار سوار تکیه بر چار بالش اعتبار زد - در اوائل عهد خلد‌مکان

بخطاب اشرف خان مخاطب شده سال دوم از قلعه داری مزبور معزول گردیده بحضور رسید - سال فوتش معلوم نیست *

* الله وردی خان *

عرق شجرهٔ نسبش (۲) از دوحهٔ آل سلجوق منشعب است - گویند بسلطان سنجر سلجوقي منتهي میشود - مرد راست و درست و چست و چالاک بود - خبرهای بسیار (۳) از ایام شباب او نقل کنند - گویند بفرنگ افتاده - و بتهمت جاسوسي بگرفت و گیر آمده - اتفاقا روز عید بتقریب نیزه بازي اورا نزد حاکم آنجا حاضر کردند - درین فن کارنامها پرداخت - حاکم بتفقد احوالش شده به بیگنهی او وا رسیده قرین عزت و احترام روانهٔ هندوستان کرد (۴) - چندے در برهانپور بعیاري و طرازي (۵) گذرانیده چون برادر کلانش مخلص خان در خدمت سلطان پرویز قرب و منزلت داشت او نیز با سلطان مربوط گشته چهرهٔ کامیابي برافروخت - پستر هر دو برادر ازان رو (که در فنون شکار مهارت تمام داشتند - وجنت مکاني را بدین امر شغف وتولع بسیار بود) مطرح انظار عاطفت خسروانه گشته - الله وردي خان بخطاب معتقد خاني وخدمت قراول بیگیي اختصاص گرفت - و نقش بندگی او با جنت مکاني بعنوان مصاحبت و ندیمي نشسته همواره در سیر و شکار بدوام حضور معلی افتخار مي اندوخت - و تور کلاني که مدار شکار قمرغه بدانست

---

(۲) نسخهٔ [ج] نسبتش (۳) نسخهٔ [ب ج] چیزهای بسیار (۴) نسخهٔ [ا] گردید (۵) در [بعضی نسخه] طراري *

(که آن را بارر[۲] گویند) از تصرفات اوست - در سال بیست و یکم بصرف مبلغ بیست و چهار هزار روپیه از ریسمان ترتیب داده از نظر گذرانید - دامے ست در کمال استواري - بار هشتاد شتر - طول ده هزار ذرعهٔ پادشاهي - و ارتفاع شش - بسان سراپرده بستونهای سترگ برپا کنند - و انواع سباع و وحوش دران گرد آورده صید نمایند و بعد شنقار شدن جنت مکاني در هنگامهٔ شهریار مراتب دولتخواهي و استرضای خاطر یمین‌الدوله را کما ینبغي بجا آورده خود را شایان الطاف پادشاهي ساخت - چون همراه آصف جاهي بتقبیل سدهٔ خلافت استسعاد یافت بمنصب دو هزاري ذات و سوار و خطاب الله وردي خان سرفراز گردید - چون با مهابت خان از صمیم قلب مربوط بود در محاصرهٔ پریندہ بذل مجهود فوق مقدور نمود - اگر امرای دیگر همین قسم کاربند تقید مي‌شدند فتح بآساني صورت میگرفت - و در سال هشتم باضافهٔ هزاري ذات دو هزار سوار بمنصب چهار هزاري ذات و سوار سر برافراخته بصوبه داري مالوه از تغیر خاندوران رخصت یافت - چون سال نهم حوالی قلعهٔ دولتاباد دکن مضرب خیام پادشاهي گردید یرلیغ جلال بنام الله وردي خان (که بهمراهی شایسته خان به تسخیر ضلع سنگمنیر و جنیر شتافته بود) بصدور پیوست - که بانفتاح حصون نظام‌الملکیه (که در سمت قلعهٔ چاندور و دهرپ[۳] واقع است - و ازان جمله شش قلعه را مردم ساهو

---

(۲) نسخهٔ [ب] یاور گویند (۳) نسخهٔ [ا] دهرب *

و دو قلعه را بموجب نایکواري و شش قلعه را دیگر فتنه‌پژوهان متصرف اند - و باستظهار حصانت و استحکام آنها گرد فساد بر انگیخته زیردستان پرگنات نواحي را ایذا میرسانند) پردازد - خان مذکور اولا بپای حصار چاندور آمده آن معقل رصین را (که بر فراز کوه مرتفع واقع شده و بمتانت شهرت دارد) محاصره کرد - و بفراوان جد و جهد مفتوح ساخت - سایر گردن کشان آن ولایت از دیدن نیرنگی تقدیر جان و مال خود را در معرض زوال یافته حلقهٔ فرمان پذیري در گوش کشیدند - ابتدا کنهر راو (۲) قلعه دار انجرائي زینهار خواسته آن دژ استوار را تسلیم نمود - خان مسطور برای استمالت دیگر قلعه‌داران او را منصب دو هزاري تجویز نموده پنجاه هزار روپیه نقد از خزانه داد - و پستر حصار کاجنه (۳) و ماجنه را (که بقلعه داری دهرپ تعلق دارد) گرد گرفته بیورش دلیرانه ارکان ثبات محصوران متزلزل گردانیده بعهد و پیمان هر دو قلعه بدست آورد - و همچنین قلعهٔ رواه (۴) و جوله و اهونت و دیگر حصون متینهٔ آن سر زمین (که همه بر فراز جبال واقع شده) بآساني و زودي مسخر ساخت - مگر حصن راجدهر (که جمعی از خویشان نظام شاه درانجا بودند - و در محافظت آن فراوان سعي و کوشش بجا مي آوردند) در مدت دو ماه مفتوح نموده همت بکشایش حصار دهرپ (که بمزید استحکام و ارتفاع شهرهٔ

(۲) در [بعضی نسخه] کنهیر راو (۳) نسخهٔ [ا] کاچنه و ماچنه (۴) نسخهٔ [ب] اوله و چوله - و نسخهٔ [ج] اوله و جوله ٭

آندیار است - و در استواري پای کمے از دولتاباد نمي‌آرد) بست
چون بموجبل پاسبان قلعه از دستبردهای متوالیهٔ خان مشار الیه
هراسان شده بود بتجویز منصب سه هزاري و لک روپیه انعام آن حصار
دشوار کشا را (که تسخیر آن بے مددگاري اقبال میسر نیست) سپرده
در سلک بندها منسلک گردید - و درین سال بسیارے از معاقل
منیعه و صوائل رفیعهٔ این ولایت بعون همت کشور کشای پادشاهي
بر دست اولیای دولت قاهره (۲) کشایش یافت - چنانچه طالب کلیم
این معني را منظوم ساخت * * نظم *

* شاها بختت کشور اقبـــال گرفت *
* تیغت ز عدو ملک و سر و مال گرفت *
* چل قلعه بیک سال گرفتي که یکیش *
* شاهان نتوانند بچل سال گرفت *

بالجمله خان مزبور در سال دهم بفوجداري بیسواره و لکهنؤ رخصت
یافت - و در آغاز سال یازدهم (که مرشد قلي خان فوجدار متهرا در
اثنای تاخت بر یکے از مواضع بزخم تفنگ درگذشت) اله وردي خان
به تیولداري آنجا سر برافراخته بانتقام کشي از سرکشان آن ناحیه
دستوري یافت - و در آخر سال دوازدهم بمنصب والاي پنجهزاري
ذات و سوار بلند آوازه گشته بصاحب صوبگي دارالملک دهلي از
تغیر غیرت خان امتیاز پذیرفت - چون سال پانزدهم بآوازهٔ انتهاض

(۲) نسخهٔ [۱] اولیای قاهره * -

شاه صفي پادشاه ایران باستخلاص ولایت قندهار شاهزاده دارا شکوه با اُمرای رفیع‌مقدار و لشکر جرار بدانسو دستوري یافت و بوصول خبر درگذشتن شاه (که در ماه صفر سنه (۱۰۵۲) هزار و پنجاه و دو هجري باجل طبعي زندگي بسپرد) از کابل معاودت نمود آله وردي خان نیز بهمراهي این لشکر مامور بود - چون بعضے اطوار و اوضاع خلاف آئین اخلاص و نمک خوارگي از وی سر زد و از بیباک مزاجي زبان که باختیار نداشت سرباري گردید بعزل جاگیر و سلب منصب مورد عتاب و خطاب گشت - و چون نیکو بندگیهایش در پیشگاه خلافت ثابت و متحقق بود پرگنهٔ سنکرپور بجمع سي و چهار لک دام در وجه معاش تنخواه شد - پستر بوسیلهٔ نخستین پادشاهزاده ببحالی منصب سابق مباهي گشته در سال هیزدهم به تیولداری ایلچپور کامروائي یافت - و بعد از فوت خاندوران ناظم‌دکن در تمام صوبهٔ برار بحکم راني پرداخت - چون اسلام خان بدکن آمد صحبتش باوی برار نشد - بر وفق ملتمس حکم بطلب حضور صدور یافته در سال بیست و یکم بسعادت استلام سدهٔ سنیه فایز گردیده گورکهپور جاگیر یافت - و چون بعلت قندهار میان شاه عباس ثاني و فردوس‌آشیاني سررشتهٔ اتحاد و یگانگي انقطاع یافت و راه آمد و شد رسل انسداد پذیرفت از قضا در سال بیست و ششم غلام رضا نامے با هفت راس اسپ عراقي از بندر عباسي ببندر سورت (۲) رسیده رقمي از شاه ایران

(۲) نسخهٔ [ج] از بندر سورت رسیده ●

بنام مستحفظان طرق و شوارع آورد - که اسپے چند ملازم آلهوردي خان (۲) میرآتش مي‌برد - کسے مزاحم نشود - و این سانحه موهم آن شد که خان مذکور برخے از تنسوقات (۳) با مکتوبے مصحوب او فرستاده که چنین رقمي حاصل نمود - ازانجا که فرستادن هدیه و مکتوب به بیگانه و مخالف از آئین بندگي دور با گوناگون سیاست سزاوار بود - اما از کرم عام و فتوت فطري باز او را بتغیر منصب و جاگیر تادیب نموده حکم شد - که بلا توقف از کابل برآرند - تا در شاهجهان آباد رفته بخانهٔ خود اقامت گزیند - و بنام متصدي صورت فرمان رفت که اسپان و همگي مایعرف غلام رضا بسرکار ضبط نموده او را مغلول و مسلسل بفرستند - تا بموافق کردار بسزا رسد (۴) - و پس از آمدنش پژوهش رفت - بوضوح پیوست که او خطے لباسي با برخے ارمغاني بقللرآقاسي والي ایران گذرانده رقمي حاصل نموده - لهذا در سال بیست و هشتم (۵) حسب‌الالتماس شاهزادهٔ کلان بتازگي مشمول عنایت پادشاهي گردیده بمنصب پنجهزاري و تیولداري سرکار جونپور از تغیر مکرم خان تارک افتخار برافراخت - اگرچه درین مدت دو سال و هشت ماه از دولت آستان‌بوس محروم در انزوا گذرانید اما از شمول کرم خسروانه هفتاد لک دام بطریق مدد خرج سالیانه داشت و در هر وزن سال هزار اشرفي مي‌یافت - چنانچه تا هنگام کام اندوزي

---

(۲) نسخهٔ [ا ب] برایش مي برد (۳) در [بعضی نسخه] یا مکتوبے
(۴) نسخهٔ [ج] بفرست (۵) نسخهٔ [ب] و نهم ۰

ملازمت بعطای پنجهزار اشرفي سرافراز شده بود - در اواخر عهد سلطنت بصاحب صوبگی بهار فایز گردید *

چون ایام کوفت اعلی حضرت امتداد پذیرفت و انواع اختلال بر ملک و دولت راه یافت و شجاع دومي خلف خلافت در بنگاله مسالک خودسري پیش گرفته بر سر پتنه لشکر کشید الهوردي خان که سد راهش نمي‌توانست شد به بنارس آمده توقف گزید - شجاع پاشنه کوب بدان حوالي پیوسته از در لابه و چاپلوسي در آمده چندان بتالیف کوشید و مواعید سراسر امید بکار برد که آن آقسقال آزمونکار از جا رفته مرافقت آن مدبر اختیار کرد - و در همه احیان رفاقت آن بادیه پیمای خسران و ناکامي نگذاشت - و پس از توالي و تواتر آوارگیها اواسط رجب سنه (۱۰۷۰) هزار و هفتاد هجري شجاع خواست که از اکبرنگر رخت ادبار بتانده کشد الهوردي خان از معامله فهمي و کارشناسي رقم خذلان و نکال از ناصیهٔ حال آن رمیده بخت خوانده دانست که بر تقدیرے که بتکاپوي گریز از سطوت جیش عالمگیري آمان یابد لامحاله با دد و دام صحرای رخنگ محشور خواهد گردید - برهنموني خرد بارادهٔ پیوستن بجنود پادشاهي از همراهی او تقاعد ورزیده باکبرنگر مراجعت کرد - و چون بسیارے از مردم شجاع از بهبود حال و امید مآلش دل برگرفته قصد جدائي داشتند با او همداستان گشتند و چون الهوردي خان جوقے از خود داشت منزل خویش را استحکام

داده در مقام آن شد که اگر جمعے ازان جانب برسر او آیند بمدافعه پیش آید - و اعلان مخالفت نماید *

شجاع بشنیدن این خبر تدبیرے اندیشید - و خبرهاي غیر واقع که فروغ از صدق نداشت شهرت داده بسمت اکبرنگر برگشت - و مردم را تعین کرد که دور حویلی اورا گرفته برای یورش مترصد اشاره باشند و سراج الدین جابري دیوان خود را فرستاد که بلطائف وعده و وعید مستمال ساخته پیش او بیارد - چون از برگشتن شجاع بشهر و اشتهار اکاذیب باطله که ساختهٔ او بود ارکان ثبات جمعے (که با آله وردي خان گرویده بودند) بسستي گرائید خان مزبور ناچار بر قول و عهد نااستوار دل نهاده با سیف الله پسر بهمراهی سراج الدین روانه شد - درین حالت مردم شجاع هجوم آورده او را در میان گرفتند - و برسم گنهگاران دستها بر پشت بسته بیرون اکبرنگر پیش شجاع بردند - آن تبه رای اورا بر فیلے نشانده همراه بشهر آورده دران مقام به تیغ انتقام با پسرش از هم گذرانید - و تمامی اموال اورا متصرف شد *

آله وردي خان پسران رشید داشت - هر یکے بمنصب عمده رسید چنانچه بجای خود رقم‌پذیر خامه گشته - اما با پدر نمي ساختند مگر همین پسر کوچک میرزا سیف الله - حافظه اش بحدے بود که هرچه از ابتدای طفلي بگوش او خورده سر زبان داشت - و شعرهم میگفت - منظور نظر پدر بود - مزاح و هزل بر طبیعت آله‌وردي خان

غالب بود - بلکه بهرزه گوئي و فحاشي کشیده - حتی که این شیوهٔ نامرضیه در اولاد و عشائر او سرایت کرده تا حال (که از خاندانهای عمده نام و نشانی نماند) این سلسله بواسطهٔ این رویهٔ نا ستوده یادگار روزگار است - با این همه آله وردي خان بے ریاضت و تقوی نبود در محبت اهل بیت رسول (علیهم السلام) غلو داشت - نذور حضرات ائمه هر سال بر مي‌آورد - و از ماحصل جایگیر عشرے جدا کرده خیرات میداد - در دوستي یکتای وقت بود - با آشنای یکروزه کار صد ساله بجا مي‌آورد - از اهل دفتر بےاعتماد گردیده خود سررشته نگاه میداشت - و مداخل و مخارج هر روزه را بخط خود در طومارے مي‌نوشت - و در ساحت دهلي سرائے و باغے احداث کرده - بنام او زبان زد خلائق است *

* اکرام خان سید حسن *

از والا شاهیان خلد مکان است - مدتها بفوجداري بگلانه مضاف خاندیس (که در ایام شاهزادگي بخلد مکان فردوس‌آشیاني برسبیل انعام داده بودند) مي پرداخت - پس ازانکه خلد مکان بتقریب عیادت پدر والا قدر از برهانپور عزیمت صوبهٔ مالوه نمود او حسب الحکم ملحق گردیده مورد نوازش سلطاني شد - و در جنگ داراشکوه (که متصل سموگدهه رو داد) مصدر تردداٺ نمایان گردیده حسن مجرا بظهور آورد - و سال اول جلوس بخطاب اکرام خان مخاطب گشت - و در جنگ شجاع [چون مهاراجه جسونت سنگهه

(که سرکردگی برانغار تعلق باو داشت) نرد دغا باخته شبانه راه وطن پیش گرفت - و بجای او اسلام خان تعین یافت] نام برده باتفاق سیف خان در هراولي مثل مذکور قرار یافته هنگام زد و خورد پای همت قایم ساخته تلاشهای مردانه بتقدیم رسانید - و در هنگامی (که پادشاه بارادهٔ جنگ داراشکوه عازم اجمیر بود) او بتفویض قلعه‌داری مستقر الخلافه از تغیر رعد انداز خان چهرهٔ عزت بر افروخت و پستر ازانجا معزول گردیده بفوجداری نواحی اکبرآباد از تغیر سید سالار خان قامت قابلیت آراست - سال پنجم مطابق سنه (۱۰۷۲) هزار و هفتاد و دو هجري دیدهٔ تماشائي را از گلزار هستي درپوشید *

* الله یار خان میر توزک *

از ایام شاهزادگی خلد مکان در زمرهٔ ملازمان بود - و در جنگ مهاراجه جسونت سنگهه شرف همرکابي داشت - و در نبرد اول محمد دارا شکوه مصدر ترددات نمایان گردید - و سال اول جلوس بخطاب خاني نامور شده حسب الحکم خزانه از لشکر پادشاهي بملتان جهت اخراجات فوج (که بسرکردگی خلیل الله خان بنابر تعاقب دارا شکوه رفته بود) برد - و پس از جنگ محمد شجاع بداروغگی ملازمان جلو و از اصل و اضافه بمنصب هزار و پانصدي هزار و پانصد سوار چهرهٔ افتخار بر افروخت - سال پنجم از تغیر هوشدار خان بخدمت داروغگی غسل خانه و عطای علم سرمایهٔ مباهات

اندوخت - و سال ششم مطابق سنه (۱۰۷۳) هزار و هفتاد و سه هجري بعارضهٔ بدني بساط زندگي در پیچید *

* اسلام خان میر ضیاء الدین حسین بدخشي *

والا شاهئ قدیمئ خلد مکان است - عمرے در خدمت آن شاه قدر شناس بسر برده پیوسته مصدر خدمات عمده بود - در ایام شاهزادگي بدیوانئ سرکار شاهي چهرهٔ اعتبار مي‌افروخت - چون استیلای دارا شکوه بنابر فرط عاطفت اعلی حضرت بحالش بجائے انجامید (که از احکام سلطنت هرچه میخواست منمشي میساخت) شاهزادهٔ فتح نصیب بظاهر عزم ملازمت پدر عالي‌قدر و بباطن برداشتن برادر کلان مصمم نموده غرهٔ جمادي الاولی سنه (۱۰۶۸) هزار و شصت و هشت هجري سلطان محمد مهین خلف خود را با نجابت خان برسم منقلا از اورنگ‌آباد رخصت برهانپور فرمود میر مذکور (که تا آن وقت بخدمت دیواني قیام داشت) نیز بمرافقت سلطان دستوري یافت - متعاقب شاهزاده خود هم سایهٔ وصول ببلدهٔ مذکور انداخته بآهنگ مقصود باغ (۲) فرمانباري را (که نیم کروهئ شهر است) مخیم اقبال گردانید - میر مذکور بخطاب همت خان ناموري اندوخت - و بعد محاربهٔ جسونت بخطاب اسلام خان رایت اشتهار افراشت - و در جنگ دارا شکوه هنگامے (که رستم خان دکني عرصهٔ نبرد بر بهادر خان کوکه تنگ ساخت) او

---

(۲) نسخهٔ [ب] باغ فرح نیازي را •

با پردلان برانغار از جانب یمین مخالف در آمده مردانه وار بجنگ و پیکار در آریخت - پس از ابتسام گل فتح باقتضای مصلحت تعاقب داراشکوه ناگزیر وقت افتاد - محمد سلطان باتالیقی اسلام‌خان بنظم امور مستقرالخلافه معین گردید - و خان مذکور از اصل و اضافه بمنصب چهار هزاري دو هزار سوار و انعام سي هزار روپیه مطرح‌انظار عاطفت گشته مرخص شد - و در جنگ شجاع بهراولی فوج برانغار مامور بود - چون راجه جسونت (که بسري و سروری برانغار نخوت میفروخت) از نفاق اندوزي و غدر اندیشي راه فرار سپرد خان مزبور بجای او سردار گشت - اتفاقا در عین‌گرمی پیکار فیلی که او بران سوار بود بصدمهٔ بان رم‌کرده افواج بوهم‌خورد - و اکثر مردم‌را پای‌استقامت از جای رفت - درین اثنا پادشاه خود بکمک رسیده بقیهٔ مردم را (که قدم استقلال افشرده روی همت از عرصهٔ کارزار نتافته بودند) قوي‌دل ساخت - و پس از وزیدن نسائم ظفر اسلام خان بهمراهی سلطان محمد (که با معظم خان میر جمله و جمعی از امرا بتکامشی شجاع معین شده) دستوري یافت *

چون شجاع از چیرگی جنود منصوره با هزاران یاس و ناکامي دل از اقامت اکبرنگر برگرفته راه تانده گرفت معظم خان اسلام خان را با ده هزار سوار در اکبرنگر گذاشته ضبط و حراست این روی گنگ بعهدهٔ او تفویض نمود - و چون پنجم شعبان از دوم سال جلوس عالمگیري شجاع از پاشنه کوبیهای معظم خان بستوه آمده آوارهٔ

جهانگیرنگر گردید که رخت ادبار بسمت رخنگ کشد در همان ماه
اسلام خان بنابر نقاض خاطرے (که با سردار داشت) یا بسبب
بدمعاشي او تنگدل گشته بے صدور فرمان طلب عازم حضور گردید
بنابرین چندے بعزل منصب معاتب گشته در سال سیوم ببحالي
رتبهٔ سابق دگر بارہ کامیاب دولت شد - و در سال چهارم بصوبه‌داري
کشمیر از تغیر ابراهیم خان رخصت یافت - و هنگامے (که موکب
پادشاهي بگلگشت آن همیشه بهار خرامش نمود) در مقام نوشهره
(که پرگنه ایست وسیع بغایت معمور - و دوم منزل است از منازل
کوهستان) خان مذکور بر طبق یرلیغ طلب سرآغاز سال ششم رسیده
دولت زمین بوس دریافت - و باضافهٔ هزاري هزار سوار بمنصب
پنج‌هزاري سه هزار سوار مورد نوازش گردیده بصاحب صوبگي اکبرآباد
رایت بلندنامي افراخت - و پس از وصول بدان مصر جامع یک ماه
سالم نگذشته بود که در مبادي سنه (۱۰۷۴) هزار و هفتاد و چهار
هجري پیک اجل در رسید ؛ و مسافر ملک بقا گردید - غني کشمیري
۱۰۷۴
تاریخ فوتش یافته *مصرع* * مرد اسلام خان والا جاه *
(۲)
در مقبرهٔ صاحب المعارف و الایقان میر محمد نعمان رحمه‌الله (که
خان مذکور در خدمتش اعتقاد موفور داشت) مدفون گشت - و در
(۳)
حیات خود بتعمیر مسجدے عالي نزدیک مزار میر مذکور ثواب اندوز
۱۰۵۸
شد - تاریخ بنای آن یافتند * * باني اسلام خان بهادر *

(۲) نسخهٔ [ج] رحمة الله علیه (۳) نسخهٔ [ج] مسجدے نزدیک •

و مسجد عیدگاه کشمیر (که در غایت رفعت و متانت است) ساختهٔ اوست - خلف الصدقش همت خان میر بخشي ست - و از بناتش یکی با میر ابراهیم ولد میر نعمان مزبور عقد بیوگاني داشت - میر مشار الیه بجهت رسانیدن اجناس شش لک و شصت هزار روپیه (که عالمگیر پادشاه نذر حرمین شریفین نموده بود) در سال دوم مرخص شده دران حدود در سال چهارم باجل موعود رخت هستي بر بست بالجمله اسلام خان خالي از کمال نبود - و اشعار آبدار از جویبار طبع نکته بارش تراوش میکرد - این دو بیت ازو مشهور است * بیت *

* بیتو شام غم بروز ما شبیخون مي‌زند *
* مردم چشمم ز گریه غوطه در خون مي‌زند *
* وسعتے پیدا کن ای صحرا که امشب در غمش *
* لشکر آه من از دل خیمه بیرون مي‌زند *

* احتشام خان اخلاص خان شیخ فرید فتحپوري *

پسر دوم قطب الدین خان شیخ خوبن است - تا آخر عهد جنت‌مکاني بمنصب هزاري چهار صد سوار رسیده سال اول جلوس فردوس آشیاني باضافهٔ پانصدي دو صد سوار چهرهٔ عزت برافروخت سال چهارم بافزوني دو صد سوار و سال پنجم از اصل و اضافه بمنصب دوهزاري هزار و دویست سوار سربلند گردید - و سال هشتم بمنصب دو هزار و پانصدي هزار و پانصد سوار فایز گشته در رکاب پادشاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر بپشت گرمي افواج متعینه جهت تادیب

جهجهار سنگهه بندیله معین شد - و سال نهم در حینی (که دکن مضرب خیام سلطاني بود) بهمراهی شایسته خان جهت تسخیر قلعهٔ جنیر و سنگمنیر دستوري یافت - و بعد مسخر گردیدن سنگمنیر بتهانه‌داری آنجا ماند - و سال یازدهم با اصالت خان جهت مالش فسادپیشگان مضافات پرگنهٔ چندوار رخصت پذیرفت - و سال پانزدهم در تسخیر قلعهٔ مؤ مصدر ترددات شده بستر همراه پادشاه زاده دارا شکوه بکابل شتافت - و وقت رخصت بعطای علم رایت کامراني بر افراشت - و سال هیزدهم بنظم صوبهٔ مستقر الخلافه نامزد گردیده از اصل و اضافه بمنصب سه هزاري هزار و پانصد سوار لوای افتخار بر افراشت - و سال نوزدهم بهمراهی پادشاهزاده مراد بخش بتسخیر بلخ و بدخشان گام جلادت پیش نهاد - و چون پادشاهزاده ازانجا برگشته آمد و بهادر خان روهله بعزیمت تنبیه المانان از بلخ روانه شد اورا بمحافظت حصن شهر گذاشت - و سال بیست و دوم چون بعرض رسید (که او بنابر فزوني ارتکاب مغیرات از رفتن با راجه بیتهل داس(۳) که بکابل تعین شده بود تعلل بکار برده) از منصب و جاگیر برطرف گشته داخل لشکر دعا گردید - و سال سي و یکم مشمول عاطفت گشته بمنصب سه هزاري دوهزار سوار آب رفته بجو آورد و با شاه زاده سلیمان شکوه (که بمقابلهٔ پادشاه زاده محمد شجاع

(۲) نسخهٔ [ب] بوندیله (۳) در [بعضی نسخه] بتهل داس و در [بعضی] پتهل داس ٭

تعین گردیده بود) کمر همت بر بست - و بصوبه داری پتنه و خطاب اخلاص خان سربلندي یافت - و در عهد اول جلوس خلد مکان در کومکیان خاندوران (که بتسخیر آله آباد تعین شده بود) قرار یافته ازانجا (که خطاب اخلاص خان باحمد خویشگي عنایت گردیده بود) او بخطاب احتشام خان مخاطب گشت - و بعد جنگ و فرار شجاع از میدان وغا همراه شاهزاده محمد سلطان بیساق بنگاله پای همت برداشت - و در معارک آن صوبه قدم دولتخواهي افشرده اواخر سال ششم بحضور آمده دولت آستان بوس دریافت و سال هفتم همراه میرزا راجه جیسنگهه بمهم دکن معین شد - و پس از مسخر گردیدن پونه بتهانه داری آنجا رحل اقامت انداخت - و سال هشتم مطابق سنه (۱۰۷۵) هزار و هفتاد و پنج هجري رخت هستي بسرمنزل بقا کشید - پسرش شیخ نظام است - که پس از جنگ اول داراشکوه از پیشگاه خلدمکان بمنصب هزاري چهار صد سوار سرافرازي یافت *

* اصالت خان میرزا محمد *

پسر میرزا بدیع مشهدي ست - که از اعاظم سادات آن بقعهٔ مقدس است - و ابًا عن جد بخدمت فیض موهبت تولیت روضهٔ قدسیهٔ امام ثامن ضامن (۲) علي بن موسی رضا (علیه و علی آباءه السلام و التحیه) شرف اندوز و سعادت پذیر بود - میرزای مذکور در سال نوزدهم وارد هندوستان گشته احراز ملازمت اعلی حضرت

(۲) نسخهٔ [ب] ثامن و ضامن *

نمود - و بمنصب مناسب سرافرازي يافته صبيهٔ شاهنواز خان صفوي را بعقد ازدواج او در آوردند - و چون سال بیست و دوم شاه زاده مراد بخش بنظم دکن رخصت یافت شاه نواز خان صفوي (که بعد از فوت اسلام خان بصیانت آن ولایت تعین شده بود) وکالت و اتالیقی شاهزاده باو قرار گرفت - ازین جهت میرزای مذکور باعتبار قرابت و خویشي با خان مشار الیه دستوری دکن یافت - و بالتماس شاهزاده از اصل و اضافه بمنصب دو هزاري هزار سوار سر بر افراخت شاهنواز خان او را سرفوج دکن نموده بر سر مرزبان دیوگذهه فرستاد مشارالیه در مبادی حال توره و ضابطهٔ سلاطین ایران بکار برده در رکوب و نزول و قیام و قعود غایت اهتمام مرعي میداشت - منصبداران پادشاهي (که بدعوی خواجه تاشي با عمدها سر همسري میخاریدند) یکدفعه از وی رمیدند - پس ازانکه براه و روش هند آشنا شد در تلافی آن ایحاش کوشید - چون عقل درست و ادراک رسا داشت باندک تاخت آن بومي را مغلوب رعب و هراس ساخته بر سر معامله آورد - متعاقب شاهنواز خان رسیده بصوابدید میرزا مهم دیوگذهه را فیصل داد - چون ببرهانپور معاودت نمود در تولد فرزند مجلس بزرگانه بر آراسته شاهزاده مراد بخش را با جمیع اعیان و ارکان بمنزل خود آورد - و زرها صرف نمود *

و چون در سال بیست و سیوم صوبه داری مالوه بشاهنواز خان مفوض گشت او را تعین آن صوبه نموده بفوجداري و تیولداری

مقدور بر نواختند - و در سال بیست و پنجم بفوجداری ماندو مامور گردید - و چون در سال سیم شاهزاده محمد اورنگ زیب بتاخت و تاراج ولایت عادلشاهیه محکوم گشت میرزا نیز برطبق امر اعلی بتعیناتی شاهزاده شتافت - هنوز آن مهم بانصرام نرسیده بود که زمانه بتمهید و توطیهٔ دیگر پرداخت - و انقلاب و آشوبے بهرناحیهٔ ممالک محروسه پدید آمد - مومی الیه در دکن ماند - پس ازانکه شاهزاده محمد اورنگ زیب از بلدهٔ برهانپور لوای توجه بجانب مستقرالخلافهٔ اکبرآباد برافراخت او را بخطاب اصالت خان بمنصب چهار هزاري دو هزار سوار و عطای توغ و نقاره بلند رتبه ساخت - و پس از اولین جلوس باضافهٔ پانصد سوار کامیاب مباهات گشته بدکن مرخص گردید - و شاهزاده محمد اکبر را (که در سن رضاعت بود) با سایر پردگیان حرم دولت از دولتاباد بحضور آورده شرف استلام سدهٔ خلافت دریافت - و در همین ایام بنابر جهتے گوشهٔ عزلت برگزیده (۲) در سال سیوم بتازگي مورد عنایت خسروانه شده بمنصب پنجهزاري سه هزار سوار بلند پایه گردیده بفوجداری مرادآباد از تغیر قاسم خان سر افرازي یافت - و در سال هفتم باضافهٔ هزار سوار ممتاز شد - پس ازان عارضهٔ صعب بر مزاج او طاري گشته مدتے علیل و مریض بود - در سال نهم آخر سنه (۱۰۷۶) هزار و هفتاد و شش هجري روزگار حیاتش سپري شده بعالم بقا شتافت - برادر او میر محمود

(۲) نسخهٔ [ج] خسرواني *

(۲)

در سال چهاردهم عالمگیري تازه از ولایت رسیده بمنصب هزاري ۲ چهار صد سوار و خطاب عقیدت خان چهره آرای عزت گردید و کابلي بیگم صبیهٔ روح الله خان اول را بار پیوند بیوگاني دادند زود در گذشت *

* اعتماد خان شیخ عبد القوی *

بحلیهٔ فضل و کمال موصوف و بتدین و تشرع معروف بود - و از دیرباز در خدمت شاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر دوام حضور داشت - و از راست‌گفتاري و درست کرداري بمزید اعتماد و مزیت اعتبار علم اشتهار مي‌افراشت - هنگام نهضت الویهٔ عالمگیري از دکن بآگره بقصد انتزاع سلطنت از نهصدي بمنصب هزار پانصدي سربلند گردیده در جمیع معارک ملتزم رکاب شاهي بود بعد از جلوس بمنصب عمده درجه‌پیمای اوج امارت گردید - و در سال چهارم بخطاب اعتماد خان ممتاز امثال و اقران شد - چون بقدم خدمت و محرمیت اتصاف داشت و بسمت کار آگهي و معامله فهمي موسوم بود از سایر اعیان خلافت و نوئینان والا رتبت قرب و منزلتش افزود - گویند در خلوت بحضور پادشاه مي‌نشست

(۳)

[illegible]ـاب خلافت حرف او مسموع و عرض او مقبول بود

(۲)
اعتنا بشان مردم نمیکرد - تعالی و تبختر زیاده می‌نمود - و از غایت
تفقّه و تفسّر نهایت تشدد و تعصّب داشت *

سعیدای سرمد (که اصلش بقولی یهود و بروایتی ازمنی ست
و بعد اسلام حکمیات را در خدمت میر ابو القاسم قندرزی (۳) گذرانیده
بعنوان تجارت از کاشان به تتهه وارد گشته مفتون هندو پسری شد
و هرچه داشت یغمائی ساخته ستر عورت هم بر بدن نداشت) چون
بدهلی آمد صحبت دارا شکوه (که بمجانین حسن اعتقاد داشت)
با وی درگرفت - پس ازانکه کار پردازان تقدیر (۴) زمام امور جهانبانی
بقبضهٔ اقتدار عالمگیری سپردند ازانجا (که نیت حق‌طویت پادشاه
مذکور مصروف پاس ملّت غرّا و حفظ ظاهر احکام شریعت بیضا
بود) بملا عبد القوی حکم شد که اورا طلبیده تکلیف لباس نماید
چون سرمد را آوردند ملا گفت چرا برهنه و عریان می‌باشی - گفت
شیطان قوی ست - و این رباعی خواند * * رباعی *

* خوش بالائی کرده چنین پست مرا *
* چشمی بدو جام برده از دست مرا *
* او در بغل من است و من در طلبش *
* بدن (۵) عجبی برهنه کرده (۶) است مرا

ملا باتفاق دیگر فقها تجویز قتلش نمود - و این رباعی اورا که مستلزم انکار معراج است دستاویز کرد * * رباعي *

* آن کو سر حقیقتش باور شد *
* خود پهنتر از سپهر پهناور شد *
* ملا گوید که بر شد احمد بفلک *
* سرمد گوید فلک باحمد در شد *

و راست (۲) آنکه عمدهٔ سبب قتل او مصاحبت دارا شکوه بود - والا مثل او مجذوب برهنه چندین هرزه گویان در هر کوچه و برزن گم مي گردند *

بالجمله ملا عبد القوي در احتساب امر معروف و نهي منکر دست قوي داشت - در سال نهم سنه (۱۰۷۷) هزار و هفتاد و هفت به تیغ جسارت یکے از مجاهیل ترکمان قلندر منش کشته گردید و این سانحه خالي از غرابت نیست - تفصیلش آنکه چون تربیت خان بایلچي گري نزد شاه عباس ثاني فرمانروای ایران دیار رفته بود از ناسنجیدگي و کلفت وضع خود آداب سفارت بآئین پسندیده بجا نیاورده وحشت افزای آن شاه سودائي طبع آشفته دماغ گردیده دیرین دوستیها را غبار آمای نقاض خاطر گردانید - و کار از طرفین بفوج کشي انجامید - دران ایام سید امیر خان ناظم کابل چند مغلے ترکمان بے سر و پا را بمظنهٔ جاسوسي گرفته بحضور فرستاد

(۲) در [چند نسخه] و راستي آنکه *

اعتماد خان بتحقیق حال آنها مامور گشت - خان مذکور یکی ازان
چند کس را (که ترکمان سپاهي وضع بود) بے علاقهٔ بند و زنجیر
بخلوت طلبیده تفتیش احوال مي‌نمود - درین وقت (که عرق
جهالت آن جسارت کیش حرکت کرده) - ناگهان از جای در آمده
خود را بخادمے (که در بیرون اسلحهٔ او داشت) رسانید - و شمشیر
از دست او گرفته با تیغ آهیخته بچالاکي بر گشت - و ضربتے کاري
بخان مذکور رسانیده بهمان زخم قطع رشتهٔ حیاتش نمود - نزدیکان
آن [illegible] بتیغ انتقام از هم گذرانیدند - و خافي خان این حکایت
بنوع دیگر در تاریخ خود آورده - اگرچه تحقیق خان مزبور (که
فیمابین محرر و آن مرحوم رابطهٔ (۲) تمام بود) در جذب مرآة العالم
و عالمگیر نامه معلوم اما چون نوشته (که از زبان رفقای آن قلندر
استماع افتاد - و غرابت بیشتر دارد) درین جا ثبت میگردد - که آن
قلندر از پهلوانان عیار پیشهٔ ایران بود - که آن گروه بشوخي و
سرگله زدن از امرا بزور زر بستانند - و بهوا مي‌پرانند - ازین مرد هم
مکرر در سورت و برهان پور کارها سر زده بود - چون گذر سیاحتش
بساحت دهلي افتاد از امرای ایران رعایتها یافته قلندرے چند
فراهم آورد - و هر روز بباغے با رود و سرود میگذرانید - این مقدمه
شهرت گرفته بوخے بکیمیا گري و جوقے بدزدي و رهزني متهم کردند
و آخر بعرض رسید که جاسوس شاه است - چون جرأت و دلیری او

(۲) نسخهٔ [ج] ربط تمام •

معلوم همگنان بود کوتوال حسب الامر هنگامے که در خواب بود زنده بدست آورده مسلسل بحضور پادشاهي برد - اعتماد خان بپژوهش حال مامور شد - بعد از استفسار هرچند گفت که من سیاح گداپیشه‌ام مفید نیفتاد - تهدید زباني فرمود - آن اجل گرفته دید که رهائي نیست - گفت اگر امان دهید بگوش نواب آنچه هست میگویم چون نزدیک رسیده خم شد که چیزے بگوید باآنکه هر دو دست او بسته بودند بسرانگشتان نیمچه شمشیرے (که بر مسند اعتماد خان گذاشته بودند) چنان بچستي و چالاکي گرفته با غلاف زد که بکدو خیاره‌گر دید - بهر تقدیر پادشاه بوقوع (۲) متاثر و متاسف گشته پرتو التفات بحال باز ماندها و پسران و خویشانش را باضافهٔ منصب و دیگر مراحم کامیاب فرمود *

* آله وردي خان *

عالمگیر شاهي مهین پسر آله وردي خان مشهور است - نام داشت - اگرچه مزاج این پدر و پسر و دیگر برادران همه بمزاح و مطایبه مجبول و بشوخي و بیباکي مفطور و همه از یک کرباس بودند (چنانچه تا امروز هر که ازین سلسله است بتقاید اسلاف از سر سخریت و مضحکه فرا نمي ایستد - و در هزل جد دارد) میرزا جعفر را با پدر از ابتدا موافقت نبود - دامن همت بکمر تلاش برزده

(۲) نسخهٔ [ج] یکدو جنازه گردیده *

جدا قطره زن عرصهٔ روزگار بود - بیاوری بخت و حسن سعي مورد
الطاف اعلی حضرت گشته در سال بیست و یکم بمنصب هزاري
دو صد سوار سرفرازي یافت - و در سال بیست و سیوم بخدمت
قراول‌بیگي که ارثی اوست اعتبار اندوخت - و پستر اضافهٔ منصب
یافته بفوجداری جانپی (۲) مامور شد - و بعد از هزیمت دارا شکوه چون
باغ نور منزل بموکب عالمگیري نضارت یافت اول حکمی (که از مکمن
خاطر پادشاهي بمنصهٔ نفاذ رسید) تعین مشار الیه است بفوجداری
مهمات آن چکله و تادیب مفسدان آن سرزمین که باقطاع
داشت - و از تفرق مردم او (که بنظم و نسق مهام آن
د) مختل و نامنتظم شده تمرد سرشتان واقعه طلب
صان برداشته طریق بغي و عصیان پیموده بودند - او
فیل و از اصل و اضافه بمنصب سه هزاري سه هزار سوار
هزار سوار دو اسپه سه اسپه مباهات اندوخته رخصت
ت - و پستر بافزونی منصب و خطاب الله وردي خان
عالمگیر شاهي بلندنامي یافت - و در سال سیوم از فوجداری متهرا
تغیر شده بفوجداری گورکهپور تعین گشت - و در سال هفتم جبهه سای
آستان خلافت گشته چهارده زنجیر فیل (که از زمیندار مورنگ
گرفته بود) با نه زنجیر فیل پیشکش خود از نظر پادشاهي گذرانیده
مورد عاطفت گردید - و مدتها دران محل گذرانیده در سال نهم

---

(۲) نسخهٔ [ج] جانهي (۳) نسخهٔ [ج] یافت *

باوزایش منصب و ارسال فرمان تفویض فوجداری مرادآباد کامیاب مراد گردید - و در سال دهم از اصل و اضافه بمنصب چهار هزاری سه هزار سوار دو اسپه سه اسپه مورد عاطفت شد - و از تغیر بهادر خان کوکه بنظم صوبهٔ الهاباد شتافت - و در سال دوازدهم سنه (۱۰۷۹) هزار و هفتاد و نه هجری همانجا بساط حیات در پیچید - بشجاعت و همت شهرهٔ روزگار بود - و بجود و سخاوت دستے بلند داشت - و خالي از کمال نبود - شعر میگفت - صاحب دیوان است - ازوست * بیت *

* کمتر ز قاشقے نتوان بود در طلب *
* صد تیشه میخورد که رساند لبے بلب *

و با این خوبیها با پدر نمي ساخت - مشهور است که چون الله وردي خان بنابر جهتے بغضب سلطاني در آمد و اعلی حضرت سر دیوان فرمودند که این را کشیده بدر آرند جعفر چست و چالاک از دنگل بر آمده از عقب گریبان پدر را گرفته کشید (۲) - و بدر ساخت پدر که همیشه شاکي بود زبان شکوه دراز تر (۳) ساخت - جعفر باعتذار در آمد که هرگاه عدول از حکم پادشاهي ممکن نبود البته دیگرے باین امر اقدام مي‌نمود - دران وقت ما را جای رونمودن نمي‌ماند و شاید حمیت و غیرت آن وقت کار را بکجا میرسانید - پسرش امان الله است - چون در سال دوازدهم عم او حسن علي خان

(۲) نسخهٔ [ج] کشیده بدر ساخت (۳) نسخهٔ [ب] فراز تر ٭

بفوجداری متهرا دستوري يافت اورا فوجدار نواحی اکبرآباد ساخته باعانت خان مزبور مامور کردند - پس ازان خطاب خاني يافته بهمراهی محمد اعظم شاه در جنگ مورچال بیجاپور سال بیست و نهم مردانه شربت واپسین نوشید *

* اعتقاد خان ميرزا بهمن يار *

پسر يمين الدوله خانخانان آصف خان است - آزاده مشرب لا ابالي منش (۲) فراغت دوست عشرت گزین بود - ایام زندگاني را به بهین آئین بسر برده اسباب ثروت و مکنت آنچه باید مهیا داشته داد عیش میداد - با فوج و فوج کشي کارے نداشت - در کمال آسودگي و بیغمي شبے بروز و روزے بشب میرسانید - در میربخشیگري هرگاه میخواست بتمارض از رکاب پادشاهي تقاعد نموده در هر جا بساط آرامش و تن آساني مي گسترد - و گاهے بتقریب ملاقات برادر خود شایسته خان سرے بدکن مي کشید - و گاهے بهمین بهانه بولایت بنگاله مي شتافت - اوضاع مخترعه و کلمات متنوعهٔ او بسیار بر زبانها ست - نظر بر حقوق نیاکان عالیشان او و انتساب او بخاندان خلافت (چه اعلی حضرت و چه خلدمکان) از برخے تکلیف نوکري مرفوع القلم داشته در مراعات خاطرش میکوشیدند - و در سال دهم (۳) جلوس فردوس آشیاني به منصب پانصدي دویست سوار عز و افتخار اندوخت - و پس از فوت پدر عالیقدر باضافهٔ مناسب

---

(۲) نسخهٔ [ج] زندگي را (۳) نسخهٔ [ا] عز افتخار اندوخت *

امتیاز یافته همواره محفوف (۲) عواطف خسروانه بود در سال نوزدهم از اصل و اضافه بپایهٔ دو هزاري دو صد سوار بر آمده در سال بیست و دوم بمنصب سه هزاري سه صد سوار و خطاب خانه‌زاد خاني چهرهٔ مباهات افروخت - در سال بیست و پنجم از دکن (که بدیدن برادر خود شایسته‌خان رفته بود) معاودت نموده سعادت اندوز ملازمت پادشاهي گشت - از پیشگاه خلافت در آخر همین سال بمنصب چهار هزاري پانصد سوار و خطاب موروثي اعتقاد خان (که پدر و عم او باین نام ممتاز بودند) مطرح انظار نوازش گردیده بتفویض میر بخشي گري سرمایهٔ اعتبار اندوخت - ازانجا (که اکثر باظهار بیماري مراسم عهدهٔ مرجوعه را نمي توانست بتقدیم رسانید) سال بیست و ششم هنگام معاودت الویهٔ پادشاهي از کابل بدار الخلافه چون ساحت لاهور بعز نزول (۳) سعادت پذیر گردید التماس نمود که چندے در دار السلطنت اقامت گزیده بمعالجه پردازد - از بنده پروري بشرف دستوري بر نواخته بتقرر سالیانه شصت هزار روپیه خرسند ساختند - و پس از حصول صحت در سال بیست و هفتم بدرگاه خسروي ناصیه سا گشت - از خانه زاد نوازي ببحالي منصب و خدمت بآئین سابق سرافراز گردانیدند - و او تا آخر سال سیم بدان خدمت والا رتبت بے دواعي طمع و اغراض

(۲) در [بعضی نسخه] محفوف و مشمول عواطف خسروانه بود (۳) نسخهٔ [ب ج] بفر نزول سعادت پذیر *

نفساني در كمال استغنا و بےپروائي پرداخته ذخيرهٔ ستوده نامي اندوخت - و بعد از جنگ داراشكوه در مقام سموگدهه كه شكارگاهے ست مشهور باحراز ملازمت عالمگيري كامياب امتياز گرديده در سال پنجم باضافهٔ هزاري بمنصب پنجهزاري هزار سوار مطرح انظار عنايت خسروانه گشت - و در سال دهم بمرحمت علم اختصاص يافته بديدن برادر كلان (كه دران ايام ناظم بنگاله بود) از پيشگاه سلطنت مجاز گرديد (۲) - و مدتے دران ولايت بعيش و كامراني اوقات گذرانيده در سال پانزدهم سنه (۱۰۸۲) هزار و هشتاد و دوم هجري بسير عالم بالا شتافت - خدايش رحمت كناد - عجب مرد راست و درست بے ساخته و بے پروا بود - حق پرستي و فقير دوستي بكمال داشت *

گويند روزے بديدن مجذوبے كوچه گرد بے سر و پا شتافته بود چون اين حركات منافي سطوت امارت است پادشاه ازروی تعرض پرسيد كه كسے آنجا از بندهای پادشاهي هم بود - عرض كرد كه يكے همين سياه روی بود - و ديگر همه بندهای خدا بودند - پسرش محمد يار خان نيز در خوبيها يكتای زمان بود - احوالش جدا به تحرير آمده - و دختر او فاطمه بيگم زوجهٔ مفتخر خان بن فاخرخان نجم ثاني در آخرها پيش خلد مكان اعتبارے داشت و صدر النسا بود *

---

(۲) نسخهٔ [ب] برخصت ممتاز گرديد *

اقضی القضات قاضی عبد الوهاب

نبیرهٔ شیخ محمد طاهر بوهره است - که در پتن گجرات سکونت داشت - تحلّي بفضل و کمالات یافته بحرمین شریفین شتافت و بشیخ علي متقي (رحمه الله) پیوست - و مرید شد - و در ورع (۲) و تقوی و فن حدیث یگانهٔ روزگار گردید - چون بوطن اصلي معاودت (۳) نمود بدعتهائی (که اعتقاداً و عملاً در قوم خود شایع بود) برداشت و در شکست گروه مهدویه پیروان سید محمد جونپوري میکوشید و حسب وصیت شیخ خود مداد بجهت طلبهٔ علم راست میکرد و در وقت حل کردن آن تدریس مي‌نمود - میگفت که یکے از دیگرے چرا مانع شود - مجمع البحار غریب اللغت حدیث از تالیفات مشهور او ست - در سنه (۹۸۶) نهصد و هشتاد و شش میان اجین و سارنگپور مالوه جمعے در اثنای راه برو ریخته کارش باتمام رسانیدند گویند عهد کرده بود که تا سیاهی تشیّع و بدعتهای دیگر از دل قوم خویش شست و شو ندهد دستار بر سر نه بندد - چون در (۹۸۰) نهصد و هشتاد عرش آشیاني داخل گجرات شده با شیخ ملاقات نمود دستار را بدست خود برسرش پیچید - و گفت ایفای نذر شما برذمهٔ من‌است - و میرزا عزیز کوکه را بحکومت آنجا نامزد ساخت شیخ بیاوری میرزا اکثر رسوم آن قوم را برانداخت - پس از چندے (که ایالت آنجا بیکے از امرای ایران باز گردید) آن جماعه باعانت او

---

(۲) نسخهٔ [ب] و در زهد و تقوی (۳) نسخهٔ [ج] بموطن اصلي •

بتازگي شر خلاف برداشتند - شیخ دستار از سر بکشاد - و بعزم دار الخلافهٔ آگره کمر بست - و با وصف منع سید وجیه الدین گجراتي ممتنع نشد - و رسید آنچه رسید - نعش اورا از مالوه بنهرواله (که عبارت از پتن است) آورده بخوابگاه نیاگانش سپردند *

قاضي عبد الوهاب در علم فقه و اصول مهارت تمام داشت - و در عهد فردوس آشیاني مدتے بخدمت افتای پتن که مولد اوست مي پرداخت - هنگامے (که شاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر بانتظام مهام صوبهٔ دکن مامور گردید) قاضي بخدمت شتافته رعایت و احترام یافت - و از ابتدای جلوس آن شاه فتح نصیب بر سریر فرمان روائی هندوستان بخدمت جلیل القدر قضای عسکر در کمال استقلال و غایت نفاذ حکم و نهایت اعتبار و اقتدار اشتغال داشت و این امر چنانچه از قاضی مذکور متمشي شد از پیشینیان کسے را باین استقلال نشد - چه مزاج پادشاهي آنهمه مصروف پاس امور دینیه بود که نظم و نسق مملکتے بدین وسعت جز بحدود و سیاست شرعیه بکار نمي رفت - قضات بلاد و قصبات با حکام و ولات ثار بزر (۲) مي فروختند - قاضی حضور (که بزهد و تدین خود را وا نموده در تمشیت امور جزوي و کلي لوای انا و لا غیري مي افراشت) اُمرای عمده ازو حساب بر میداشتند و از حسد چون کباب مي سوختند

---

(۲) نسخهٔ [ب] نماز بزر مي فروختند - و در [بعضی نسخه] ناز بزر مي فروختند - اما صحیح ثار است که بمعنیٔ قصاص و داد قتیل باشد *

و با این همه میگویند که قاضي در اخذ و جر ید طولی داشت و زرهای خطیر اندوخته بود - مهابت خان لهراسپ (که به بیباکي و شوخي شهرت داشت) هنگامے (که بیساق دکن مرخص شد - و در حوالي دارالخلافه بدرخواست مساعده روزے چند فروکش نمود) دران اثنا سراغ یافت که سه چهار لک روپیه را جنس کشمیر و آگره خریدهٔ قاضي با مال تجار باحمدآباد میبرد - از قاضي دل‌پري (۲) داشت همه را کشیده طلبید - و بسپاه تنخواه نمود - پس ازانکه بعرض پادشاه رسید جواب داد که از روی اضطرار از سوداگران بطریق قرض گرفته‌ام - با منافع بآنها خواهم رسانید - قاضي سوای اغماض مصلحت ندید - و در سال هفدهم بسبب استیلای مرض از حسن ابدال برفتن دارالخلافه مجاز گردید - و سید علي اکبر قاضي لاهور بنیابت او مامور گشت - و در سر آغاز سال نوزدهم هیزدهم رمضان سنه (۱۰۸۶) هزار و هشتاد و شش هجري در شاهجهاناباد داعي اجل را لبیک اجابت گفت - چهار پسر داشت - نخستین شیخ الاسلام که بقضائی دارالخلافه قیام داشت - بموجب طلب بحضور رسیده از انتقال پدر بخدمت قضای عسکر معلی معزز گردید - او بخلاف پدر دیانت واقعي داشت - و ورع و صلاح او منسوب بریا نبود - از ترکهٔ پدر (که لک اشرفي و پنج لک روپیه نقد و جواهر و جنس بسیار بود) دامے نگرفته بدیگر ورثه قسمت نمود - بکمال نیک نفسي زیست میکرد

(۲) نسخهٔ [۱] دل بري داشت *

نظر بر فساد زمانه (که مزاجها بکذب و زور آشنا شده) انفصال قضایا بر بینه و شواهد نمي‌نمود - و بیشتر ارخای عنان میکرد - تا مدعي و مدعی‌علیه باهم بفهماند *

گویند در باب جواز مهم بیجاپور و حیدرآباد پادشاه ازو استفسار مسئله فرمود - او خلاف مرضي جواب داد - و در سال (۲) بیست و هفتم بتوفیق فطري آلهي جذبه در ربود - مستعفی خدمت گشته از تعلقات دنیوي دامن افشاند - با وجود عنایات پادشاهي و تحریض بر عدم ترک خدمت قضا عنان توجه از طرفی که رفته بود نگرداند - و بتجویز او قضای اردو بسید ابو سعید خویش قاضي عبدالوهاب که در دارالخلافه بود تفویض یافت - و در سال بیست و هشتم بسفر حجاز مرخص گشت - و پس از معاودت ببندر سورت خلد مکان باعزاز طلب داشته عنایت زیاده بحال او مبذول نمود چنانچه مکرر عطر بدست مبارک بر جامه‌اش مالید - و تکلیف قضا و صدارت بمیان آمد - ابا نموده التماس کرد که چندے رخصت وطن شود - که زیارت مقابر بزرگان و ملاقات عیال و اطفال دریافته خود را برکاب رساند - پس ازان از جناب آلهي مسئلت مي‌نمود که باز آلودهٔ عمل پادشاهي نشود - اتفاقا در سال چهل و دوم فرمان شوق عنوان مصحوب نورالحق برادرش صادر گردید - بارادهٔ آنکه بعد آمدن بحضور اگر شغل صدارت اختیار نماید باو مفوض گردد

(۲) در [بعضی نسخه] در سال هفتم ،

مشار الیه ناچار باکراه با دل ناخواه (که همواره از جناب خداوند حقیقي مستدعي بود که آلودهٔ عمل پادشاهي نشود - و زود بمقصد اعلی پیوندد) از احمدآباد بار سفر بربست - در همان ایام مرض اشتداد گرفت - و در سنه (۱۱۰۹) یکهزار و یکصد و نهم هجري طرفی (که جاذبه‌اش گریبان‌گیر بود) شتافت - پادشاه نیز نظر بر تقدس ذات او افسوس‌فرموده کلمهٔ حق برزبان راندند - که خوشا حال او که بعد ازحج خود را ملوث بامور دنیا نساخت - دریں‌سلطنت دوصد سالهٔ تیموریه در دیانت و خدا پرستي مثل او قاضیئی نگذشته (۲) - پیوسته در حالت قضا هم مستعفي بود - پادشاه نمي‌گذاشت تا به تقریب مهم بیجاپور (که جنگ مسلمین است) خود را کشید *

این امر جلیل‌القدر را دین بدنیا فروشان سخت آسان گرفته‌اند زرها برشوت خرج مي‌کنند - تا بابطال حقوق مردم صد چندان ستانند - نکاحانه و مهرانه را حلال‌تر از شیر مادر میدانند - از قضات ارذی قصبات چه توان گفت - که مس علم نصیب اعداست - و دفتر دیسپاندیه و گفتهٔ زمیندارات کتاب و شرع آنهاست - هرگاه درشان‌قضات با علم و عمل حدیثی وارد شده (که از سه قاضي یکے بهشتي ست) و خواجه محمد پارسا (قدس سره) در فصل‌الخطاب گوید آن قاضي بهشتي هم مگر قاضیی بهشت باشد اندازهٔ گمرهي و ضلالت این قوم که کمتر از جهال اند که تواند گرفت - آن مرحوم را هم چهار پسر بود

(۲) نسخهٔ [ج] ودرحالت قضا *

ازان جمله شیخ سراج الدین که دیوان برار بود - و زرهای پادشاهي بصرف آورده آخرکار خرقهٔ درویشي پوشید - و در اورنگ آباد در خدمت خواجه عبدالرحمن (که از مدتها خیرباد منصب و روزگار گفته بدر توکل زده صاحب وجد و حال بود) مرید گشت - و پس از واقعهٔ ناگزیر خلدمکان همراه شیخ خود بدار الخلافه شتافته بوقت موعود درگذشت - پسر دیگر محمد اکرم که مدتها صدارت احمدآباد داشت - و شیخ الاسلام خان خطاب یافته آخرها نابینا گشته در بندر سورت منزوي بود - درعهد خسرو زمان رخت هستي نه‌کرد - از پسران قاضي عبدالوهاب نورالحق و عبدالحق - که با یکدیگر در شکل و وضع بسیار مشابه و مانا بودند - روزے پادشاه هم اشتباه نمود که کدام یکےست - اولین باحتساب لشکر مامور بود - و دومین بدادروغگیهای حضور مي پرداخت - پسر عبدالحق محمد معالي خان که خوگر شراب و شیفتهٔ راگ بود - و خود نیز بے حجابانه میخواند - و بشکار شوق کمال داشت - درین عهد مدتها بفوجداري ملکاپور برار (که هیزده کروهي برهانپور است) قیام داشته هیزده سال پیش ازین کما بیش درگذشت *

(۲)

باید دانست که بوهره بزبان هندي بمعنی تاجر است - چون اکثر این قوم بتجارت اوقات میگذرانند باین اسم موسوم شده اند - گویند قبل ازین بچهار صد و پنجاه سال تخمینا بارشاد یکے از صلحای فضلا

---

(۲) نسخهٔ [ا] هندوي *

(که ملا علي نام داشت - و قبرش در قصبهٔ کنبایت است) جمعے از اهل گجرات (که دران وقت عموما بت پرست بودند) بدین اسلام در آمدند - و چون آن شخص مذهب امامیه داشت بهمان طریق گرائیدند - و پس ازان [که سلطان احمد (که از أمرای معتبر سلطان فیروز شاه پادشاه دهلي بود) بران دیار تصرف یافت - و اسلام شایع گردید] بتعلیم علمای وقت (که همه اهل سنت و جماعت بودند) برخے ازان جماعت باین آئین در آمدند - و چون بین الفریقین نزاع و جدال از قدیم الایام معمول و مستمر است غبار مخالفت میان یکدیگر برخاست - آنها که بر تشیع مانده اند همواره یکے از ملحای فضلا از قوم خود دارند - که در مسائل شرعیه باو رجوع مي نمایند - و خمس مال را بسادات مدینهٔ منوره مي فرستند - و زکوة را بآن رئیس فاضل میدهند - که بفقرای قوم خود قسمت (۲) مي نماید *

* اسلام خان رومي *

حسین پاشا ولد علي پاشاست - و پاشا بعرف آن ولایت عبارت از امیر است - بحکومت بصره مي پرداخت - و در ظاهر اطاعت سلطان روم مي نمود - محمد عم او بتقریبے از وی رنجیده باستانبول رفت - بداعیهٔ آنکه برادر زاده را معزول گردانیده خود منصوب شود چون مطلبش دران جا صورت پذیر نگشت پیش ابشر پاشای حلب (که عزل و نصب حکام برخے بلاد متعلقهٔ روم باختیار او بود) رفته

(۲) نسخهٔ [ج] بفقرای قوم قسمت مي نماید *

بد سلوکي و ناشایستگی اطوار برادر زاده ظاهر ساخت - و استدعای اقطاعی نمود - که محصول آن را صرف حوائج ضروري نماید - ابشر بحسین پاشا نوشت - که محلی از لواحق بصره بوی باز گذارد بعد ازانکه ببصره آمد حسین پاشا بر طبق نوشتهٔ ابشر کار بند شد و محمد را بدلجوئي نزد خود نگاهداشت - چون محمد باتفاق برادر خود پا از اندازه بیرون گذاشته بے اعتدالي آغاز نهاد حسین پاشا هردو را بند نموده روانهٔ هندوستان نمود - ایشان بلطائف الحیل برکنار لحسا از جهاز بر آمده ببغداد پیش مرتضی پاشا رفتند - و محمد ازروی تدبیر و تلبیس اتفاق حسین پاشا با قزلباش و وفور خزانهٔ او را نموده ظاهر ساخت - که اگر شما با جمعیت خویش آمده او را برآرید و حکومت بصره بمن متعلق شود همین خزانهٔ مزبور بشما عاید خواهد شد *

مرتضی پاشا این قصه بقیصر نگاشته دستوري گرفت - که از بغداد ببصره رفته حسین پاشا را بر آورد - و بصره را بمحمد سپارد - و چون این عزیمت از قوت بفعل آورده نزدیک بصره رسید حسین پاشا نیز پسر خود یحیی را با فوجے بهنبرد او فرستاد - یحیی چون دانست (که با او جمعیت بسیار است - و تاب مقاومت ندارد) راه مطاوعت سپرده باو پیوست - و حسین پاشا از شنیدن این خبر آسیمه (۲) سر شده (۳) عیال و اموال خود را به بهبها که از مضافات

---

(۲) نسخهٔ [ب] سراسیمه شده (۳) نسخهٔ [ب] منسوبه ه

شیراز است برده بقزلباش ملتجي گردید - مرتضی پاشا به بصره آمده هرچند تجسس و تفحص نمود خزانه که محمد نشان داده بود نیافت - ازین رهگذر اورا با برادر و گروهے دیگر از هم گذرانید - پس از چندے اعراب جزائر از بے هنجاري و بد سلوکی مرتضی پاشا ستوه آمده هنگامه آرای قتال گشتند - مرتضی پاشا شکست یافته ببغداد شتافت - و جمعے کثیر را از مردم او بتیغ از هم گذرانیدند و این مژده را بحسین پاشا رسانیده اورا ببصره طلبیدند - او مال و عیال خود به بهبها (۲) گذاشته به بصره آمد - و کار حکومت از سر گرفت - و ده دوازده سال دیگر بایالت و حکمرانی آن آلکا پرداخت و همواره با سلاطین عظیم‌الشان هندوستان طریقهٔ ارسال عرائض و هدایا مسلوک میداشت - چنانچه در آخر سال سیوم عالمگیري نامهٔ اخلاص طراز مشتمل بر تهنیت جلوس با اسپان عراقي‌نژاد برسم پیشکش فرستاد *

بالجمله چون فرمان روای ملک (۳) روم بنابر بواعث نزاع و خلافے که ازو سر زد یحیی پاشا را بجایش تعین فرمود مشارالیه نتوانست دران مرز و بوم اقامت ورزید - و روی رفتن نزد قیصر هم نداشت ناکام با اهل و عیال و معدودے از ملازمان جلای وطن اختیار کرده روی عزیمت بایران دیار نهاد - پس از وصول دران سرزمین بوی عنایتے نشنید - و گل التفاتے نچید - برهنمونی اقبال تصمیم عزم

---

(۲) نسخهٔ [ا] هبها (۳) نسخهٔ [ج] ممالک روم *

هندوستان نموده رهگرا گشت - و این ارادهٔ دولت آمادهٔ او در پیشگاه خلافت درجهٔ استحسان پذیرفته خلعت با پالکي و ماده فیل حوالهٔ گرز بردار شد - که در راه بآن غربت‌گزین دیار اماني و آمال رسانیده آمید وار جلائل مراحم نماید - چون دوازدهم سال پانزدهم صفر سنه (۱۰۸۰) هزار و هشتاد هجري بحوالیء دار الخلافة شاهجهان‌آباد رسید بخشي‌الملک اسد خان و صدرالصدور عابد خان تا لاهوري دروازهٔ شهر پناه پذیرا شدند - دانشمند خان میربخشي پیشوا آمد - و در بارگاه خلافت آداب موافق ضابطه بجا آورده باجازت بوسه دادن تخت و مساس دست پادشاهي بر پشت او سرش از آسمان در گذشت - یک قطعه لعل قیمت بیست هزار روپیه و ده سر اسپ پیشکش گذرانید - و بنوازش یک لک روپیه نقد و دیگر انواع عطایا سرافرازي یافته بمنصب پنجهزاري پنجهزار سوار و خطاب اسلام خان بلند نامي اندوخت - و حویلیء رستم خان دکني (که منزلے ست عالي بر لب آب جون) با فرش و دیگر لوازم و یک منزل کشتي (برای آنکه سفینه سوار از راه دریا بمجرای پادشاه مي‌آمده باشد) مرحمت گردید - و افراسیاب پسر کلانش بمنصب دو هزاري هزار سوار و خطاب خاني و دیگر پسر او علي بیگ بخطاب خاني و هزار و پانصدي ممتاز گشتند - و پس ازان باضافهٔ هزاري هزار سوار و تنخواه ده ماهه نقد و معافیء (۲) خوراک دواب چهرهٔ

(۲) نسخهٔ [ج] ده ماهه و معافیء •

مراد افروخت - و پستر بتفویض صوبه‌داري مالوه اختصاص یافت *

ازانجا (که شجاعت و فراست از جبین حالش پیدا و کارداني و ریاست از جبهٔ روزگارش هویدا بود) بالطاف پادشاهي مرتقئ والاپایهٔ امارت هندوستان شد - مرکوز خاطر خلد مکان آنکه اهل و عیال خود طلبیده دل‌نهاد توطن‌این‌مرز و بوم گردد - او بنابر وجهی در طلب قبائل و پسر سیومین خود مختار بیگ تعلل مي‌نمود و بایت و لعل میگذرانید - ازین جهت از منصب برطرف شده و از دولت حضور مهجور گردیده در اوجین رحل اقامت انداخت در آخر سال پانزدهم بالتماس عمدة الملک خان جهان بهادر ناظم دکن ببحالی منصب و خدمت فایز گشته (۲) بسرداری فوج هراولی همت‌بخش ارباب وغا گشت - و مکررا با عساکر عادلشاهیه و نبیرهٔ بهلول بیجاپوري صف آرائیها اتفاق افتاد - در نوزدهم سال یازدهم ربیع الآخر سنه (۱۰۸۷) هزار و هشتاد و هفت هجري درعین ترازو بودن جنگ با غنیم جائی که خان مذکور بود قضا را وقت تقسیم آتش در باروت اُفتاده فیل رم خورده راست در فوج غنیم رفت - مخالفان هجوم آورده گرد گرفتند - و ریسمان عماري بریدند - و چون بر زمین افتاد او را با پسرش علي بیگ خان بتهٔ تیغ در آوردند * * بیت *

* اجل راه سر کرد و اُفتاد پیش *

* کشان سوی دام فنا صید خویش *

---

(۲) در [بعضی نسخه] گشته خان مذکور بسرداری •

اورا زندگي مهلت نداد - و الا کارکردگي و خدمت طلبي با پردلي و درست انديشي جمع داشته مصدر کارهاي نمايان ميشد - بزرگي و عمدگي بار ميزيبيد - طبع موزونے هم داشت - ازوست (۲) * رباعي *

* هرچند که سير بينوائي کرديم *
* بر درگه کبريا گدائي کرديم *
* برديم برسم هديه لختے ز جگر *
* تا با سگ دوست آشنائي کرديم *

و بعد فوتش افراسياب خان از اصل و اضافه بمنصب دو هزار و پانصدي هزار و پانصد سوار و مختار بيگ (که با متعلقان پدر در سال هيزدهم باوجين رسيده غايبانه بمنصب هفتصدي صد سوار سرافراز شده بود) بمنصب هزاري چهارصد سوار سر بر افراختند و اموال خان متوفى سه لک روپيه و بيست هزار اشرفي (که در اوجين و شولا پور ضبط شده بود) بپسرانش معاف گشته حکم شد که مطالبهٔ پدر را جواب کنند - و پس ازان افراسياب خان بفوجداري دهاموني مامور شده در سال بيست و چهارم بفوجداري مرادآباد از انتقال فيض الله خان کامياب مراد گشت - و در همين سال مختار بيگ بخطاب نوازش خان مورد نوازش خسرواني گشته در سال سيم بفوجداري و قلعه‌داري مندسور رايت افتخار افراشت - و در سال سي و هفتم بحراست چکلهٔ مرادآباد مامور شد - و پس ازان

(۲) نسخهٔ [ج] داشت رباعي •

بفوجداري ماندو و ازان بعد بحکومت ايلچپور متعين گرديد - و در سال چهل و هشتم بصوبه‌داري کشمير درجهٔ اعتبار پيمود *

(۲)
* اعظم خان کوکه *

معروف بفدائي‌خان کوکهٔ مظفر حسين نام برادر کلان خانجهان بهادر کوکلتاش است - در عهد اعلی حضرت بدوام خدمات حضور بمزيد رشادت و اعتبار ناصيهٔ احوال افروخت - ابتدا بداروغگي عدالت فايز شده و پستر بمرافقت سفير بيجاپور بايصال برخے عطاياي صاحبقران ثاني بعادل شاه والي آنجا مامور گشت - و در سال بيست و دوم بخدمت توزک سر برافراخت - و در سال بيست و سيوم بخشي‌گري احديان يافت - و در سال بيست و چهارم از اصل و اضافه بمنصب هزاري چهار صد سوار و بخشي‌گري منصبداران کابل و داروغگي توپخانهٔ آنجا مفتخر گرديد - و در سال بيست و ششم شرف اندوز حضور گشته بتفويض مير توزکي بر خود باليد - و پس ازان داروغگي فيول خاصه و پستر داروغگي افيال حلقه نيز بدو مفوض شد - و در سال بيست و نهم بيافتن داروغگي گرز برداران تحصيل مباهات نمود - و از تغير تربيت خان ميرتوزکي باز ضميمهٔ کارها گرديد - و از راه نوازش و خانه زاد پروري باضافهٔ پانصدي دو صد سوار بر نواخته درآغاز سال سيم بخطاب فدائي خان مورد عواطف خسروانه گشت - و بعد ازان (که مهام فرمانروائي

---

(۲) نسخهٔ [ب ج] اعظم خان معروف بفدائي خان کوکه •

بقبضهٔ اقتدار عالمگیري درآمد) بوسیلهٔ نسبت کوکلتاشي مشمول الطاف پادشاهانه شده هنگامے (که در تعاقب دارا شکوه باغ اعزآباد سواد دارالخلافهٔ دهلي از فر نزول جهانباني نضارت تازه یافت) اورا بعطای نقاره بلند آوازه فرموده بهمراهئ امیرالامرا شایسته خان بکفایت مهم سلیمان شکوه (که از لکهنؤ بجناح استعجال طي منازل نموده ارادهٔ لحوق بپدر داشت) مرخص گردید - خان مذکور پیش از امیرالامرا بجانب بوربه (۲) شتافته آگهي یافت - که سلیمان شکوه میخواهد - که باعانت پرتهي سنگهه مرزبان سري‌نگر از گذر هردوار گذشته سرے بلاهور کشد - مشارالیه در یک شبانه روز هشتاد کروه ایلغار کرده بهردوار رسید - آن سرگردان تیه حیراني از وصول خان بدین آئین مجال عبور نیافته ناچار بکوهستان سري‌نگر در آمد فدائي‌خان معاودت نموده ناصیه‌سای آستان‌خلافت گردید - و رخصت یافت که بخلیل الله خان (که در تعاقب دارا شکوه تعین شده) پیوسته ضمیمهٔ جنود اقبال باشد - و در همین ایام (که الویهٔ عالمگیري بعزیمت ملتان بقصبهٔ قصور پرتو نزول افکنده بود) حسب الطلب بحضور آمده از انتقال ارادت خان صوبه‌دار اودهه بفوجداری آنجا و گورکهپور دستوري یافت - و بعد از جنگ شجاع و فرار او برفاقت معظم خان میر جمله مامور گردید - که ملتزم رکاب سلطان محمد بوده در تعاقب آن گریز پا پردازد - پس ازان (که سلطان محمد

---

(۲) نسخهٔ [ب] پوربه *

فوزعین نکامشي و گرمی هنگامهٔ جنگ و جدال که با عم داشت از
عیر اهتمامي معظم خان شتوه آمده بشجاع پیوست - و بستر رقوم
ادبار و بیدولتي از سیمای احوالش برخوانده قرین ندامت و تخیه
بمعسکر پادشاهي (رجع القهقری نمود) معظم خان حسب الحکم فدائي
خان را با فوجی بحراست و خبرداری آن شاهزاده تا صواب اندیش
روانهٔ حضور ساخت - و در سال چهارم از تغیر صف شکن خان
بخدمت میر آتشي خلعت سرافرازي پوشید *

چون آغاز سال ششم خطهٔ دلپذیر کشمیر مهبط موکب عالمگیري
گشت قوم سنبل (که قبیله ایست از قبائل افغان دیبازي که آن طرف
دریای نیلاب تمکن دارند) در سوالف ایام برخی از انها در موضع
(۲)
دهکوت موسوم بمعظم نگر (که این روی آب است) اقامت گزیده
مصدر شر و فساد میشدند - فوجداران و حکام بموجب حکم آنها را
(۳)
ازین طرف بآن روی آب دریا کوچانیده بودند - درین ولا آن طایفه
بمقتضای جهالت مسالک تمرد پیموده از آب نیلاب عبور نموده
تهانهٔ پادشاهي را متصرف شدند - خان مذکور (که با توپخانهٔ مذکور
در کنار دریای چناب بود) بر طبق یرلیغ والا باستیصال آن گروه
پرداخته عرصهٔ آن ناحیه را از خار وجود آنها پیرایش داد - و بندوبست
آن سرزمین نموده بخنجر خان (که بفوجداری آنجا معین شده بود)
سپرده معاودت نمود - و در همین سال وقت مراجعت پادشاهي

(۲) نسخهٔ [ب] ونکوت (۳) نسخهٔ [ب] بآن روی دریا *

از لاهور بدار الخلافه چون عرصهٔ شکارگاه کانوادهن (۲) مضرب خیام پادشاهي گشت فدائي‌خان بمالش مفسدان توابع پتنه جالندهر (که از راه نا عاقبت بیني سر فساد برداشته بودند) معین گردیده کاربند حکم گشت - سال هفتم بمنصب چهارهزاري دو هزار و پانصد سوار سر بر افراخت - و در سال دهم بفوجداری گورکهپور باضافهٔ هزار و پانصد سوار بمنصب چهار هزاري چهار هزار سوار بلندرتبگي یافت و بستر صوبه داری اودهه نیز ضمیمه گردید - و در سال سیزدهم بحضور رسیده بصاحب صوبگی لاهور اعلام سرافرازي بر افراخت چون در منزل غریب خانه شکست غریب باحوال محمد امین خان صوبه دار کابل راه یافت او از لاهور بپشاور شتافته بضبط آن نواحي پرداخت - و بستر بیساق جمو متوجه شد - و چون در همین ایام سال هفدهم سواد حسن ابدال معسکر پادشاهي گردید فدائي خان از تغیر مهابت خان بنظم کابل درجه پیمای اوج بلند نامي گشته با فوج شایان و سامان فراوان مرخص گردید - و بهراولی آغر خان بمالش افغانان بدسگال کوشیده براه بازارک و سه چوبه جنگ کنان از پشاور بجلال آباد رسید - و ازانجا بکابل رفت - و وقت برگشتن افغانان زیاده از مور و ملخ فراهم آمده سد راه گردیدند - کارزارے سخت واقع شد - فوج هراول از تورک افتاده اکثر توپخانه و بهیر بتاراج رفت - نزدیک بود که چشم زخم عظیم بار هم رسد - مردانه پای

(۲) در [اکثر نسخه] کانور و آهن *

تجلد افشرده قول را محفوظ نگاه داشت - و باز آغرخان را از تهانهٔ
گندمک طلبیده هراول ساخت - و بار دیگر بر سر کتل جلک که درهٔ
دشوار گذار است نبردے صعب اتفاق افتاد - سوای تیر و تفنگ
آنقدر سنگ فیل ربا از قلهای کوه مي‌غلطانیدند که عرصه بر لشکر
پادشاهي تنگ گردید - بمحض تائید ایزدي چندان تلاشهای دلیرانه
بکار رفت که آخرکار افغانان روگردان شده متفرق گشتند - فدائي
خان بهمعنانی فتح و نصرت بجلال‌آباد رسیده در احداث محکمها
و تعین تهانجات پرداخت - و در دفع آن طایفهٔ شورش انگیز از
مراتب تاخت و تاراج و تخریب مساکن و مواطن چندانکه ممکن بود
مساعی جمیله بفعل آورد - و در پیشگاه خلافت نیکو خدمتیهای او
مقرون تحسین و آفرین گشته بخطاب اعظم خان کوکه فرق مباهات
بذروهٔ اعلی سود - و در سال بیستم بحضور آمده از تغیر امیرالامرا
بنظم عمده صوبهٔ بنگاله اختصاص یافت - و در سال بیست و یکم
چون حکومت آن مملکت بپادشاهزاده محمد اعظم شاه مفوض گشت
صوبهٔ بهار از تغیر وکلای شاهزادهٔ مذکور نامزدش گردید - خان
مشار الیه رهگرای عزیمت تعلقه بود که نهم ربیع‌الاخر (۲) سنهٔ (۱۰۸۹)
هزار و هشتاد و نهم هجري بآخرت سرا شتافت - حویلی خان مذکور
واقع لاهور از مکانهای عمدهٔ آن بلده است - مدتها اقامتگاه صوبه‌داران
آنجا بود - پسر کلانش صالح خان (که خطاب فدائي‌خان یافته)

(۲) نسخهٔ [ب] ربیع الثاني ٭

احوالش بجای خود رقم پذیرفته - دومی پسر صفدر خان داماد خانجهان بهادر بود - در سال سي و سیوم (۲) عالمگیري در فوجداری گوالیار برگدهی تاخته (۳) به تیر بندوق درگذشت *

* افتخار خان سلطان حسین *

پسر کلان اصالت خان میر بخشي ست - چون پدرش سال بیستم شاهجهاني در بلخ جهان‌گذران را پدرود نمود پادشاه قدر شناس نظر بر نیکو خدمتیهای آن بندهٔ کار طلب تلاش منذ پسرانش را منظور نظر تربیت فرموده در سال بیست و یکم سلطان حسین بداروغگی قورخانه سرافرازي یافت - و در سال بیست و دوم بداروغگی داغ از تغیر رحمت خان سر عزت برافراخت - و در سال بیست و چهارم بفوجداري میان دو آب سرمایهٔ اعتبار اندوخت - و در سال سي و یکم باضافهٔ سواران از اصل و اضافه بمنصب هزاري پانصد سوار کامیاب دولت گردید - و بهمراهي مهاراجه جسونت (که بصلاح‌اندوزی دارا شکوه حقیقة بمقابل شاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر تعین شده) رخصت مالوه یافت - در همان ایام آن شاهزادهٔ نصرت نصیب بهمعنانی اقبال از دریای نربده گذشته بدان صوبه در آمد - راجه سد راه گشته مستعد کارزار گردید - پس ازان (که سران نامي راجپوت علف تیغ عالمگیري شدند - و مهاراجه هوش باخته راه فرار گرفت) جمعی از کمکیان بموکب عالمگیري پیوسته بسیارے جان بدر بردند

---

(۲) نسخهٔ [ج] در سال سیوم (۳) در [بعضے نسخه] بر کوئی تاخته *

سلطان حسین (که با معتبران به پیش آهنگی هراول متعین بود) خود را بکنار کشیده راه آگره سر نمود - و چون سریر فرمان روائی هندوستان بجلوس عالمگیری تزئین پذیرفت ازانجا (که جوهر ماهیت او خالي از فروغ آگاهي نبود) بانواع التفات پادشاهي مفتخر گشته باضافهٔ منصب و خطاب افتخار خان چهرهٔ مباهات افروخت و بعد از جنگ شجاع از تغیر سیف خان بخدمت آخته بیگي و ازاصل و اضافه بمنصب دو هزاري هزار سوار امتیاز گرفت - و در سال ششم از تغیر فاضل خان (که بوالا پایهٔ وزارت برآمد) بخدمت میر ساماني خلعت افتخار پوشید - و چون خان مذکور پي بمزاج پادشاهي برده بود مدتها کار را باستقلال تمام سرانجام داد *

در سال سیزدهم بپادشاه رسانیدند که شاهزاده محمد معظم ناظم دکن از بدهمنشیني و طبیعت پرستي بفریب خوشامد گویان از جا رفته ارادهٔ خود رائي و خود آرائي دارد - لهذا او را متعمد و محرم راز دانسته رخصت دکن یافت - و اندرز تلخ و شیرین در خور وقت بزبان او حواله رفت - موصی الیه خود را جلد و چسپان رسانیده امانت برگذارد - چون پادشاهزاده را مشرب اخلاص صافي بود و اخبار ناراست لمعان صدق نداشت جز تسلیم و رضا طلبي جوابي سر نزد - و برائت ذمه‌اش بر پادشاه متحقق گشت - و غضب بلطف تبدیل یافت - اما درین ضمن بسعایت بدگویان قابو جو بنابر جهتي عتاب متوجه حال افتخار خان گردید - و بعد رسیدنش بحضور

با آن همه اعزاز و اعتبارے که داشت مورد برطرفی منصب و خطاب شده گرز بردار تعین شد - که اورا از دریای اتک در گذراند - و در سال چهاردهم بعفو تقصیر و بحالی منصب و خطاب مجددا مشمول التفات گشته بنظم صوبهٔ کشمیر از تغیر سیف خان مامور گردید - و بستر از کشمیر معزول شده دران هنگام (که شورش افغانان کابل شده بود) او باقامت پشاور رخصت یافت - و در سال نوزدهم بفوجداری بنگشات نامزد گشت - و در سال بیست و یکم بحکومت اجمیر مرخص شد و پس ازان بهمراهی شاهزاده محمد اکبر دستوری یافت - و در سال بیست و سیوم بفوجداری جونپور سرافراز گردید - و در سال بیست و چهارم سنه (۱۰۹۲) هزار و نود و دو هجري همان جا بساط هستي در نوردید - پسرانش عبدالله و عبدالهادي و عبدالباقي بحضور رسیده خلاع ماتمي یافتند - و در عهد خلدمنزل یکے از انها بخطاب اصالت خان مخاطب گشته بنیابت مختار خان بامور خانساماني مي‌پرداخت - درین عهد کمال افلاس (۲) و فلاکت سرزده بدکن آمد - قدر شناسیهای نواب آصفجاه بفریادش رسیده بدیوانی دکن منصوب گردید - و آخرها بحراست حیدرآباد متعین گشت و درانجا پیمانهٔ حیاتش لبریز گردید - و دیگرے بخویشی معمور خان شهرت داشت - خطاب تفاخر خان یافته در عهد محمد فرخ سیر قلعه دار و حارس بیجاپور شده مدتها دران ویرانه بسر برد

(۲) در [اکثر نسخه] بکمال افلاس ٭

و درے از آسودگي و جمعیت بر احوال پر اختلالش نکشود - همانجا زندگي بسپرد *

* آتش خان جان بیگ *

پسر بختان‌بیگ روزبهاني ست - که سال اول جلوس خلدمکان در جنگ محمد شجاع جان‌نثار گردید - نام برده در حین حیات پدر بدولت رشناسی پادشاه فایز بود - سال بیست و یکم بخطاب آتش خان لوای ناموري افراشت - و سال بیست و پنجم از تغیر سلاح‌خان بخدمت میر توزکي چهرهٔ امتیاز بر افروخت - برادرانش یکے منصور خان - که چندے بمیرآتشي دکن مامور بود - پستر حارس اورنگ‌آباد گردید - دومین یوسف خان - که در عهد خلدمکان بفوجداری قمرنگر عرف کرنول سرافرازي داشت - و در عصر خلد منزل بنظم صوبهٔ حیدرآباد نامزد شد - و پاپرا مفسد را کشت - اعقاب اینها در دکن باقي *

مجملے از کیفیت پاپرا بزبان قلم میدهد - نام برده از اراذل اهل حرفهٔ تلنگانه بود - در عهد خلدمکان (۲) (که رستم دل خان بني‌مختار صوبه‌دار حیدرآباد بود) پاپرا مذکور خواهر خود را که مالدار بود کشته بدان دستمایه پیادگان فراهم آورده بر کوهے ملجای خود ساخت و دست رهزني و دست اندازي برمسافرین و رعایای آنطرف (۳) دراز کرد - فوجداران و زمینداران نواح در فکر گرفتن او شدند - او باستماع

---

(۲) نسخهٔ [ب] خلدمکاني (۳) نسخهٔ [ب] اطراف *

این امر نزد ونکت رام زمیندار پرگنهٔ بولاس (۲) سرکار ایلکندل شتافته نوکر او گردید - و بعد چندے دران جا شروع بقطاع الطریقی نمود زمیندار مزبور بعد اثبات دزدی او را مقید ساخت - چون پسر زمیندار مذکور کسل مند شده بود در ضمن اسارا رهائي یافته در موضع شاه پور عملهٔ پرگنهٔ تري کنده (۳) سرکار بهونگیر (۴) که جاي قلب واقع شده با سروا نامي مفسد پیشه دمساز گشت - و در انجا گدهي ساخته علانیه بتاخت و تاراج مي پرداخت - رستم دل خان قاسم خان جماعه دار را فوجدار پرگنهٔ کلپاک (که بمسافت قریب از شاه پور واقع گشته) مقرر نموده براي دستگیر ساختن پاپرا تاکید نمود - در جنگ قاسم خان کشته شد - و سروا با پر دل خان نامي جماعه دار پیادگان همراهي خود در فنون سپاه گري بشفاعت پیش آمده جنگ یافک نموده کشته گردید - پاپرا چیره شده به بناي قلعهٔ تاریکنده پرداخت - و تا ورنکل و بهونگیر میدوید - و ابواب بلا بر روي سکنهٔ آن نواح مي کشود *

خلدمنزل بعد فتح بر محمد کام بخش یوسف خان روزبهاني را صوبه دار حیدرآباد ساخته براي گرفتن پاپرا تاکید بلیغ فرمود - خان مزبور دلاور خان جماعه دار را با فوجے شایان تعین نمود - نام برده در وقتے (که آن شقي بمحاصرهٔ کلپاک سرگرم بود) بر سرش رسیده

---

(۲) نسخهٔ [ب] پولاس سرکار یلکندل (۳) نسخهٔ [ب] نوري کنده (۴) در [بعضے نسخه] بهونگر *

بعد زد و خورد او را منهزم ساخت - و در کلپاک تهانه قایم نمود
درین ضمن خسرپورهٔ پاپرا [که با جمعی کثیر از مدتی در شاهپور
محبوس و در شکنجهٔ انواع عذاب بود - و غیر از زن او (که هر روز
جنس خوردنی برای او می برد) هیچکس ماذون نبود که پیش او
برود] بدست زن خود (۲) چند عدد سوهان طلب داشته زنجیر پای
خویش و چند محبوس دیگر بریده روزی (که آن شقاوت آثار برای
شکار ماهی بیرون شاهپور رفته بود) باتفاق دیگران بر آمده پیادهای
نگهبان محبوس‌خانه و دروازهٔ قلعه را کشته متسلط گردید - باستماع
این‌خبر پاپرا مضطرب گردیده خود را نزدیک قلعه رسانید - و صدای
توپ از بالای قلعه بلند شد - چون برادرانش بزمینداران کلپاک
اشارهٔ این معنی کرده بود بمجرد رسیدن صدای توپ دلاور خان
با فوج روانه گشت - پس از رسیدن متصل شاهپور آویزو ستیزغریب
روداد - آخر پاپرا هزیمت یافته بتاریکنده شتافت - چون این خبر
بیوسف خان رسید اول میرزا علی کار پرداز خود را تعین نمود
و ثانیا خود هم با فوج شایان رسیده تا نه ماه بمحاصرهٔ تاریکنده
پرداخت - پس ازان جهندهٔ قول استادن نمود - هر که از قلعه
بر می آمد انعام می یافت - پاپرا تغیر وضع نموده از قلعهٔ مزبور
بدر زد - و بدست همان برادر زن گرفتار گردید - چون پیش یوسف
خان آوردند خان مزبور بند بند او را جدا ساخته سر او بحضور

---

(۲) در [اکثر نسخه] او بدست زن خرد •

پادشاه خورستان * * بیت *

* دهقان سال خورده چه خوش گفت با پسر *

* کای نور چشم من بجز از کشته ندروي *

* امانت خان میرک معین الدین احمد *

خان آمرزش نشان میرک معین الدین احمد امانت خان خوافي راستي منش درستي آئین - دیده ور حقیقت بین - فقیر مشرب غني مزاج - فرشته خوی قدس امتزاج - پسندیده شیم ستوده اخلاق صاحب مروت بلند وفاق - سعادت سیمای عالي فطرت - صافي ضمیر والا فکرت - موسس قواعد دیانت و امانت - مشید بنیان فتوت و سماحت - نیکو رای خیر اندیش - کم کینه و مهر بیش - اصل موطن اسلاف بزرگوار آن حمیده صفات بلدهٔ هرات دار السلطنت (۲) خراسان دیار است - جد کلانش میر حسن نام از پدر گرامي قدر خویش میر حسین (که از اعیان آن شهر بود) کیف ما اتفق رنجیده بر سبیل تهاجر بقصبهٔ خواف (که الکه ایست مختصر ازان مملکت و مردم آنجا از قدیم الایام بکیاست و فطانت شهرهٔ آفاق اند) سرے کشید - خواجه علاء الدین محمد (که از اکابر و روسای آن مکان بود) نظر بر قدم شناسائی نیاکان باستمالت و دلجوئي پرداخته درخانهٔ خود نگاهداشت - چون بوارق مجد و شرافت از ناصیهٔ حالش لمعهٔ ظهور میداد صبیهٔ خود را بحبالهٔ عقدش در آورد - ناگزیر مشار الیه

(۲) در [بعضی نسخه] که دار السلطنت *

همان جا رخت اقامت انداخته صاحب اهل و عیال گردید - پس ازان (که خواجه شمس الدین محمد خوافي مشهور خلف رشید خواجهٔ مذکور در ملازمت عرش آشیاني پایه افزای بزرگي و اعتبار گشت) میرک کمال ولد میر حسن مسطور مع پسر خود میرک حسین نزد تغائی خود بهندوستان آمده روزگار برفاه و آسودگي میگذرانید درین جا نیز با یکے از بنات سادات همشهریِ (۲) خویش پیوند بیوگاني نمود - میرک عطاءالله ازان عفیفه متولد شد - که در یساق بلخ بخشیِ پادشاهزاده محمد اورنگ زیب بود - و بمزید قرب و اعتبار امتیاز داشت - بنابر وجهے از شاهزاده جدا شده در زمرهٔ ملازمان پادشاهي انسلاک یافته بمنصب هفت صدي سرافراز گشته اولا ببخشي‌گریِ احدیان متعینهٔ کابل و پستر بدیوانیِ صوبهٔ پتنه تعین یافت - همان جا در آخر عهد اعلیٰ حضرت شمع حیاتش به تندباد اجل خاموش گردید - اما میرک حسین در عهد جنت مکاني بمنصب سلطاني و التفات خاقاني چهرهٔ عزت افروخته بکارداني و معامله فهمي سمت اشتهار گرفت - در سال هشتم جهانگیري بهمراهیِ شاه زاده سلطان خرم مخاطب بشاهجهان بر مهم رانا متعین شد - چون اُدیپور مضرب خیام شاهي گردید و مکانهای معتبر رانا تهانه نشین گشت مشار الیه ببخشي‌گري و واقعه نویسیِ کوهلمیر (۳) مامور شد

(۲) نسخهٔ [ب] همسری، خویش (۳) نسخهٔ [ب] کوپهلمیر - و در [بعضی نسخه] کوهنسلمیر •

و پس ازان ببخشي گري دکن سرمايهٔ اعتبار اندوخت - و بعده از جلوس صاحب قراني بتفويض ديواني دکن امتياز يافت - و ازان وقت تا امروز (که زياده بر صد سال است) اين کار ارثي اين خانواده شده - در سال هشتم بانعام ده هزار روپيه و عطاي خلعت و اسپ مباهي گشته بعنوان سفارت با ارمغاني يک لک و بيست و پنج هزار روپيه نزد نذر محمد خان والي بلخ برفاقت پاينده بے سفير خان مذکور رخصت يافت - و در نامهٔ پادشاهي القاب مومی‌اليه بفقرهٔ سيد صحيح النسب و پسنديده حسب مصدّر گرديد - و بعد معاودت از توران ديار بنابر جهتے معاتب گرديد - چون فوت نمود ورثه در مطالبهٔ سرکار مشغول‌الذمه ماندند - خاندوران نصرت جنگ ديرين آشنائي مرعي داشته باعانت خويش برائت آنها حاصل کرد خلف ارشد آن مرحوم ميرک معين الدين احمد مذکور در ريعان شباب بود - بعد تحصيل علوم رسميه بنوکري پادشاهي فايز گشته در سال (۱۰۵۰) هزار و پنجاهم هجري از پيش گاه خلافت ببخشي گري و واقعه نويسي صوبهٔ اجمير چهرهٔ رشد ميان همسران بر افروخت - و پس ازان اغلب که بتقريب کارے بدکن شتافت چنانچه شيخ معروف بهکري در نسخهٔ ذخيرة الخوانين (که در سال (۱۰۶۰) هزار و شصتم بتحرير در آورده) مرقوم ساخته - ميرک معين الدين پسر ميرک حسين خوافي (که حقيقت پدر و پدر کلان ايشان در بزرگي و قبيله داري از آفتاب بزرگ تر است) درين حوالي

بفهم و فراست و دانش و حسن خط بهرهٔ کامل دارد - و در دیار دگن بعزت بسر مي‌برد - در سال بیست و هشتم شاهجهاني بهمراهی شاهزاده دارا شکوه بیساق قندهار رفته بعد معاودت ازان مهم در همین سال مطابق سنه (۱۰۶۴) هزار و شصت و چهار هجري از پیشگاه فردوس‌آشیاني بخدمت دیواني و بخشیگري و واقعه‌نویسی صوبهٔ ملتان نوازش یافت - و زمان ممتد دران دیار گذرانید - وضیع و شریف و صغیر و کبیر آنجا نظر برراستي و درستي و صلاح و تقوی (که پیرایهٔ حالش بود) حلقهٔ ارادت در گوش کشیده مریدانه سلوک میکردند - تا امروز میرک جیو زبان زد اهل آن دیار است - دوکروهی شهر باغی و حویلئی طرح کرده - که بکوتلهٔ میرک جیو شهرت دارد و در عهد عالمگیري بدیوانی صوبهٔ کابل اختصاص گرفته بخطاب امانت خان مخاطب گردید *

هرچند نزول اسما از مبدأ فیاض بمناسبت مسمی ست و مسمی را در مطابقت اسم جهد بجا اما این جا نتوان گفت که اسم عین مسمی ست - بلکه این را ازو هزاران شرف و بها ست - در عالم ایجاد و تکوین هیچ صفتی بامانت و دیانت نمیرسد - بس عزیز و کم‌یاب - هرجا گل کند بهار نمو برکات است - و سرمایهٔ علو درجات کیمیای اقبال و سعادت است - و سرچشمهٔ افزوني و زیادت - در چار بازار روزگار سودها بدلالگی دیانت برده اند - و در حدیقهٔ زندگاني ثمرات مقصود از شجر امانت چیده *

بالجمله در سال چهاردهم عالمگیري از اصل و اضافه بمنصب هزاري دو صد سوار و از تغير عنايت خان بديواني خالصهٔ شريفه و عنايت دوات بلور اعزاز اندوخت - و چون سال شازدهم اسد خان (كه پس از فوت جعفر خان بامور وزارت بر سبيل نيابت مي پرداخت) دست از كارها كشيد حسب الحكم خان مذكور و ديوان تن افراد دفتر خودها بدستخط و مهر خويش مي‌رسانيدند ازانجا [كه همم ارباب ديانت (كه بےشوب ريا و غرض باشد) مصروف (۲)
احقاق حق و بهبود ولي‌نعمت است] اصلا از لومت لايم خوف و ترس ندارد - دران ايام بيگمات محل و خواجه سرايان معتبر (كه بپادشاه راه سخن داشته مغرور قرب و اعتبار بودند) بشوم‌طمعي خود مجوز و مكلف كارهاي بے ضابطه شده مكرر سفارش بيجا ميكردند - چون اينجا سفارش وقعے نداشت و هرچه متضمن كفايت سركار و رفاه خلق‌الله مي‌بود بے تحريک محركے بعمل مي‌آمد قطعا تيغ شان نبريد - ناگزير كمر بستيزه چست بسته چون ناخن كاوش آنها هيچ جا بند نشد بتقرير عبد الحكيم پيش‌دست پرداختند ازانجا (كه بسبب سفارش پيوسته دل‌نگران و براي استعفا بهانه جو مي بود بهمين تقريب در سال هيزدهم در مقامات حسن ابدال مستعفي گرديد - هرچند پادشاه فرمود (كه تقرير پيش‌دست موجب استعفا نمي‌گردد) قبول ننمود - چون نقش ديانت و كارداني بر لوحهٔ

---

(۲) در [بعضے نسخه] خيف و ترس •

خاطر پادشاهي مرتسم بود فورا خدمت حراست دار السلطنۀ لاهور و قلعه داري آنجا تفويض يافت - و هنگام رخصت ديواني صوبه نيز (۲) ضميمه گشت - هرچند از قبول كار مالي ابا آورد پادشاه فرمود كه پسر كلانش عبدالقادر سرانجام خواهد داد - درانجا هم سواي حويلي خواني پوره متصل چوک كلان حويلي و حمام طرح نموده كه مشهور عالم است - در سال بيست و دوم هنگامي (كه مواد اجمير مضرب خيام پادشاهي بود) بتفويض ديواني صوبجات دكن خلعت امتياز يافت - ازان بعد تا امروز اين ديواني اكثر درين دودمان مانده چون سال بيست و پنجم خجسته بنياد اورنگ آباد بورود موكب پادشاهي فيض‌آمود گرديد حويلي نظام شاه مشهور بسبز بنگله (كه بالفعل حاكم نشين آن بلده است) محل سكونتش بود - بشاهزاده محمد اعظم شاه تعلق گرفت - خان مغفور خواست كه گدهي هرسول را كه دو كروهي شهر است خريد نموده بطريق ملتان ببودباش خود بيارايد - پادشاه حويلي ملک عنبر را كه متصل شاه گنج است تجويز فرمود - آن مرحوم باستعارت راضي نشده از سركار والا ابتياع نمود چنانچه آن هم بكونله اشتهار گرفته *

اوائل سال بيست وهفتم چون نهضت پادشاهي بجانب احمدنگر تصميم يافت ازانجا (كه پيش‌نهاد خاطر ممالک پيراي خليفۀ زمان تسخير بيجاپور و حيدر آباد بود) آن حق آگاه از جنگ مسلمين

---

(۲) در [بعضي نسخه] صوبۀ نبير *

احتراز لازم شمرده فرد استعفای نوکري (که سر دست داشت) گذرانید - پادشاه قدر شناس متفرس گشته همراه نگرفت - و بحراست خجسته بنیاد گذاشت - پس از چند ماهے سال (۱۰۹۵) هزار و نود و پنج هجري طایر روح پر فتوحش (۲) بسیر هوای حدیقهٔ جنان پرواز نمود - جنوبئ شهر (که متصل آن درگاه عرفان پناه شاه نور حمامي واقع شده) آسود * سید بهشتي شد * ۱۰۹۵ تاریخ این واقعه یافتند - حقیقةً اطلاق این حرف مرگ بر امثال این بیدار دلان (که بتحصیل حسنات صوري و انخار مثوبات معنوي زندگئ ابد دارند) از مرسومات است * * بیت *

* هرگز نمرده اند و نمیرند اهل دل *
* حرفے ست نام مرگ برین قوم ترجمان *

حقایق آگاه میان شاه نور حمامي (که درویش صاحب کمال بود) اکثر میفرمود - که آنچه مردم از ما مي‌طلبند این بابای پیر دارد و اشاره بآن شناسا دل مي‌نمود *

خوافي خان صاحب تاریخ لب لباب (که مرد صادق القول انصاف پژوه است) آورده - که دیانت دار واقعي (که ترقئ خویش ملحوظ نداشته رفاه خلق بیش از کفایت سرکار منظورش باشد و در حکومت او ضررے مالي و جاني باحدے نرسیده) بجز امانت خان کمتر شنیده و دیده شد - مکرر عمال مطالبه دار و زمینداران

(۲) نسخهٔ [ا ب] بسر هوای *

نادار در محبوس خانه قریب بهلاکت رسیده برای سرکار غیر از مظلمه و بدنامي حاصلی نبود - قلیلی بقدر حال بوعده و قسط بهرکس مقرر نموده سرداد - چنانچه در لاهور یکدفعه ازین وجوه نقصان دو لک روپیه از نوشتهٔ اخبار نویسان بعرض رسید - بر خاطر پادشاهي گران گذشت - چون بر کیفیت حال اطلاع شد استحسان فرمودند در دکن هم ده دوازده لک روپیه بابت بقایای سنوات بر ذمهٔ رعایای سقیم‌الحال بود - که هر سال احدیان و منصبداران تعین شده دامی وصول نا کرده خود مبلغی موقوفانه گرفته طومار ندارد مي‌آوردند همین‌قسم مبالغ خطیر از پیشکش به بومیان نادار یک قلم معاف نمود - اتفاقا روزی پادشاه تعریف دیانت او مي‌کرد - عرض نمود که مثل من خاین دیگری نخواهد بود - هر سال مال ولي نعمت را بر باقي‌داران معاف مي‌نمایم - پادشاه فرمود که میدانم شما خزانهٔ آخرت ما را معمور میکنید - انتهی کلامه *

في الواقع در پیش گاه خلافت نقش نوکری آن بزرگوار با این منصب قلیل (که زیاده بر دو هزاري نبوده) بوضع غریب نشسته بسا امور که در دایرهٔ مردمي (۲) نمي‌گنجید اگرچه همه حکم پادشاهي بودی از خدا ترسي و مهربان‌دلي بعمل نمي‌آورد - و ازان جهت که خلاف مرضی آقا ست استعفای نوکري مي‌نمود - پادشاه حق‌آگاه نظر بر بی غرضي و راست مزاجی او بتغافل میگذرانید *

---

(۲) نسخهٔ [ب] مروت *

از مخلص خان بخشي نقل کنند که میگفت امانت خان طرفه جا در مزاج خلدمکان داشت - دران هنگام (که بلدهٔ اورنگ آباد بقدوم پادشاهي زینت پذیرفت) شاهزاده معز الدین عرضي نمود که کارخانجات ما بسبب قلت مکان ببرون شهر افتاده درین برشکال بوسیده مي‌شود - حویلیهای سنجر بیگ متوفی که حمامش مشهور آن شهر است (که بناژگي داخل‌نزولي شده (۲) و هنوز ورثه اش برنیامده) برای نگهداشت اسباب مطلوب - پادشاه بنا بر تعلقه بآن مرحوم پروانگي فرمود - ناشنیده انگاشت - باز عرضی شاهزاده از نظر گذشت بمحمد علي خان خانسامان (که در قرب و اعتبار سهیم و شریک نداشت) حکم شد - که بامانت خان سزاوليي نموده آن مکان را بکسان شاهزاده حواله نماید - آن حق‌پرست باین هم اعتنا نذمود - تا آنکه روزے در سواري (که هر دو در جلو بودند) محمد علي خان عرض کرد که برای حویلیِ مرشد زاده هرچند سزاولي نموده بجائے نرسید پادشاه متوجه امانت خان شدند - خان مذکور بےمحابا عرض‌کرد که هرگاه درین برق و باران بشاه زاده جا بهم نمي رسد مردم سنجر بیگ را کجا سرو سایه پیدا مي‌شود - من بر خود مي ترسم که کل و کورے چند دارم - فردا این‌روز بر آنها ست - معا فرد استعفای نوکري گذرانید - که این کار بدیگرے مقرر شود - پادشاه سر فرو برده هیچ نگفت *

---

(۲) در [اکثر نسخه] شده هنوز *

در اوضاع معیشت ضوابط اغنیا بکار نمي برد - و به تکلفات دنیاداران اصلا آشنا نبود - و تحلي بفضل و کمالات رسمیه نیز داشت ترجمهٔ شرعة الاسلام (۲) (که نسخه ایست جامع در آداب شریعت) از مولفات او ست - و در خط شکسته و نستعلیق صاحب تعلیم و تصرف است - هفت پسر و هشت دختر داشت - از همه اعقاب کثیر مانده - الا وزارت خان متخلص بگرامي (که پسر دوم اوست) بحسنات شگرف سرآمد اوان بود - طبع موزون داشت - صاحب دیوان است - این شعر ازو مشهور * * بیت *

* تا قافله سالار جنون فال سفر زد *

* دیوانهٔ ما دامن صحرا بکمر زد *

یک پسر داشت موسوم بمبرک معین خان - پیش ازین چندے ودیعت حیات سپرد - ازو فرزند نماند - احوال دیگر اخلاف آن غفران پناه مثل میر عبد القادر دیانت خان و میر حسین امانت خان ثاني و کاظم خان جد بیواسطهٔ محرر این اوراق جداگانه بر صفحهٔ بیان ثبت گردیده - از حسن نیت آن بزرگوار است که درین انقلاب آباد روزگار (که بیک بست وکشاد مهره چه خاندانهای عظیم الشان گرفتار ذلت و خواري نگشته - و تا چشم زدن آنکه سر بفلک میسود بخاک راه یکسان گردیده) فرزندان او بچهار واسطه تا حالت تحریر (که (۱۱۵۹) هزار و یک صد و پنجاه و نهم هجري ست) بعزت

(۲) در [بعضي نسخه] شرعیه *

و آبرو دیوانی دکن و دیگر خدمات عمده بے تفرقۂ حادثۂ روزگار (که کمتر بدیگران مشاهده میشود) دارند *

* ایرج خان *

خلف رشید قزلباش خان افشار است - در حیات پدر برشادت وکارطلبي نامے برآورده مصدر بهادري و پردلي گردید - و در خدمت داروغگی توپخانۂ دکن بکارداني و بیغرضي شهرت تمام گرفت - چون پدرش در سال بیست و دوم شاهجهاني در قلعه داری احمدنگر درگذشت او را از اصل و اضافه بمنصب هزار و پانصدي هزار و پانصد سوار و خطاب خاني و محافظت قلعۂ مذکور سرافراز ساختند از همت فطري و کرم ذاتي مردم پدر را نگذاشت که متفرق شوند همه را از سپاه و شاگردپیشه نگهداشت - و جویای نام گشت - و از سعادتمندي و نیک اندیشي قرض پدر را بر ذمۂ خود گرفته بپرورش خویش و تبار همت مصروف نمود - در سال بیست و چهارم باضافۂ پانصدي برنواخته از انتقال قزاق خان بتهانه داری پاتهري مضاف صوبۂ دکن نوازش یافت - و پستر بحضور رسیده در سال بیست و پنجم بخدمت میرتوزکي چهرۂ افتخار برافروخت - و چون پادشاهزاده دارا شکوه با لشکرگران بیساق قندهار مامور شد بخشیگري بخان مزبور تفویض یافته بعطای علم تارک مباهات افراخت و پس از معاودت ازان مهم بفوجداری جمو و کانگره و انعام پنجاه و هفت محل از کوهستان مزبور سربلند گردید - و در سال سیم

چون شاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر ناظم دکن بمالش (۲) علي عادل شاه و تاخت و تاراج ملک او مامور شد خان مزبور نیز بهمراهی میر جمله (که با لشکر جرار حضور کمکی شاهزاده قرار پذیرفته) رخصت یافت - و شاهزاده بعد از کشایش قلعهٔ بیدر اورا باتفاق نصرت (۳) خان و کارطلب خان بسمت احمدنگر (که مردم سیوا و مذاجي بهونسله سر بشورش برداشته بودند) کسیل نمود - بنابر حدوث عارضه بمزاج اعلیحضرت دارا شکوه از کمین جوئي و قابو طلبي (که همیشه در شکست برادران میکوشید) مهم بانجام نارسانیده آمرای کمکي را بسزاولی شدید طلب حضور نمود - ایرج خان (که با داراشکوه ربط تمام داشت - و خود را داراشکوهي میگرفت) باتفاق معتقد خان پسرکلان نجابت خان نقاره زنان راه هندوستان گرفت - گویند شاهزاده بوزیر خان نایب برهانپور نوشته بود که باستمالت هر دو پرداخته نگاهدارد - و الا فریب و غدرے بکار برده آنها را دستگیر نماید - چون بظاهر بادهٔ مزبور پیوستاند خان مذکور بتقریب ضیافت استدعای قدوم نمود - میخواستند که طریق اجابت پیمایند - آگهي شد که زیر کاسه نیم کاسه هست - همان وقت کوچ کرده براه افتادند - و از دریای نربده بدست قاصدان شاهزاده ایرج خان این بیت نوشته داد ظاهرا بوزیر خان فرستاده باشد * * بیت *

---

(۲) نسخهٔ [ب] بمالش عادل شاه (۳) نسخهٔ [ج] نصیر خان و در [بعضے نسخه] نصیري خان *

* صد شکر که از فربدهٔ پایاب گذشتیم *

* صدگوز و نود ریش که از آب گذشتیم *

و چون بحضور رسید بفوجداری یکے از محلات شرقیه دستوری یافت و در ایام جنگ باشارهٔ دارا شکوه جمعیت زیاده نگاه داشته روانهٔ مستقرالخلافه شده بود - نتوانست خود را بر وقت رسانید - و پس ازان (که کوس کامیابی عالمگیری بلند آوازه شد - و داراشکوه پی سپر دشت فرار گردید) خان مذکور ناصیهٔ خجالت بر زمین ضراعت گذاشته باستشفاع عمدة الملک جعفر خان بعفو جرائم مشمول مراحم خسروانه گشت - و در همان ایام خان مشار الیه بصوبه داری مالوه رخصت یافت - ایرج خان نیز در سلک کمکیان آنصوبه انسلاک گرفت و در آغاز سال سیوم بفوجداری بهیلسه (۲) مضاف صوبهٔ مسطور سرمایهٔ عزت اندوخت - پس ازان بفوجداری ایلچپور اختصاص گرفت و چون سال نهم دلیر خان بتحصیل پیشکش چاندا و دیوگدهه (۳) تعین یافت خان مذکور نیز بمرافقت او مامور شد - و بتقدیم نیکوخدمتی دران مهم مورد عنایت پادشاهی گشته از اصل و اضافه بمنصب دوهزار و پانصدی دو هزار سوار چهرهٔ دولت افروخت - پس ازان مدتے بتعیناتی دکن گذرانیده در سال نوزدهم بار دیگر بفوجداری ایلچپور از تغیر خانزمان متعین گشت - و در سال بیست و چهارم بنظم صوبهٔ

---

(۲) نسخهٔ [ا] بهسلیه - و نسخهٔ [ب] بهسله (۳) نسخهٔ [ج] چاندوا و دیوگدهه *

برهان پور فرق اعتبار بلند نمود - و بعد ازان بصاحب صوبگی برار سرمایهٔ اعزاز اندوخت - بیست و سیوم رمضان آغاز سال بیست و نهم سنه (۱۰۹۹) هزار و نود و ششم هجري بساط حیات در نوردید - و در باغ خودش (که پیوسته بدیوار قصبهٔ ایلچپور است) مدفون گشت - متصل آن سرائی و پورهٔ احداث نموده - و مقابل قصبه کنار رود خانهٔ (که از میان مي‌گذرد) طرح سکونت ریخته - تا حال واماندهایش همان جا اقامت دارند - مشار الیه بسیار خوش وضع و صاحب سلوک بود - و طعام خوب بوفور داشت - و چون اسباب و دستگاهے زیاده بر امارت او بود همواره پریشان و قرضدار مي بود ابتدا صبیهٔ صادق خان میر بخشي در خانه داشت - و بدان سبب گردن اعتبار بیش از دیگران بر مي‌افراشت - ازان عفیفه اولاد نشده درگذشت - خان‌مزبور را سه پسر بود - هیچ‌کدام ترقي نکرد - میر مومن خویش او از همه رشیدتر بود - چندے بنیابت حسن‌علي‌خان بهادر عالمگیر شاهي بصوبه‌داری ایلچپور مي پرداخت - کلان‌تر پسران او میرزا عبدالرضا چون متکفل محاسبهٔ ذمهٔ پدر شد سرا و پوره را بلا شرکت قابض گشت - لا ولد بود - زوجه اش مشهور ببهو بیگم (۲) مامای صالحه - تا وصال اوقات خود را بشایستگي بسر برده - وجه معاش همان محصول پوره بود - دیگرے میرزا منوچهر که در جواني درگذشت - ازو پسرے ماند اوباش وضع - بهو بیگم مذکوره دخترے

---

(۲) نسخهٔ [ج] بیگم تا وصال *

از برادر خویش بفرزندي گرفته بازدواج او در آورد - پیش ازین هفت سال کما بیش چون آن صالحه رخت هستي ته کرد همه چیز بطریق ارث باو باز گردید - و بعد دو سال او هم راه عدم پیمود و پسرانش متصرف اند - سیومین میرزا محمد سعید بیشتر در ملازم پیشگي گذرانیده راه و رسمے داشت - بشعر و سخن آشنا و از همه جا با خبر بود - ازوست * * بیت *

* نقشے که بر زر است ندانید سرسري *

* این گرد نامه ایست که حاضر کند پري *

خطاب پدر یافته چندے تحصیلدار چاندا بود - آخرها پریشان شد و هیچ جا ناخنش بند نگردید - سر زده بسمت کرناٹک شتافت چندے همراه عبدالقادر خان پسر عبدالنبي خان میانه در بالاگهات کرناٹک گذرانید - پستر بپایان‌گهات رفته درانجا پیمانهٔ هستیش پر شد - اولاد نداشته - درین پیرانه سالي هم خالي از حسن صورت نبود - با راقم محبتے داشت - غفر الله له *

(۲)

* اشرف خان میر محمد اشرف *

پسر کلان اسلام خان مشهدي ست - بجامعیت کمالات نفسانیه موصوف - و باحتواي فضائل انسانیه معروف - هنگامے (که پدر عالي‌قدرش ناظم دکن بود) او از جانب والد بحراست بلدهٔ برهانپور مي پرداخت - چون آن خان مغفرت نشان ودیعت حیات سپرد

---

(۲) نسخهٔ [۱] میرزا محمد اشرف *

مشار الیه باضافهٔ پانصدي دو صد سوار بمنصب هزار و پانصدي پانصد سوار مورد مرحمت پادشاهي گردید - و در سال بیست و ششم بداروغگیِ داغ سرافرازي یافت - و چون سال بیست و هفتم شاهزاده دارا شکوه با عساکر موفوره بیساق قندهار دستوري یافت میر مذکور باضافهٔ پانصدي و خدمت دیوانیِ آن فوج سر برافراخته بخطاب اعتماد خاني چهرهٔ ناموري برافروخت - و پس ازان بداروغگیِ کتاب خانهٔ سرکار والا پیرایهٔ اعزاز یافت - و در انجام سال سي و یکم (که زمان قریب الاختتام فرمان روائیِ اعلیٰ حضرت است) بخدمت دیواني و بخشي گریِ فوج سلیمان شکوه (که باتالیقیِ میرزا راجه جیسنگهه بر سر شجاع غفلت آئین تعین شده بود) امتیاز یافت و پس از جنگ سموگدهه و هزیمت دارا شکوه چون الویهٔ ظفر طراز عالمگیري بجهان ستاني ارتفاع آسماني گرفت خان مذکور از مرافقت سلیمان شکوه تخلف ورزیده از اسلام آباد متهرا بعز بساط بوس رسیده کامیاب افزایش منصب گردید - و در همین ایام چون موکب پادشاهي بعزم تعاقب دارا شکوه از دریای ستلج عبره نمود خان مشار الیه بصوبه داریِ کشمیر (۲) از تغیر لشکر خان دستوري یافت - و در سال چهارم بمناسبت اسم بخطاب اشرف خاني بلند نامي گرفت - و در سال دهم از تغیر رضوي خان بخاري بخدمت دیوانیِ سرکار بیگم صاحبه خلعت سرفرازي پوشید - و در سال سیزدهم بمنصب سه هزاري

(۲) نسخهٔ [ج] بفوجداریِ کشمیر ؞

و خدمت خانسامانی والا مرتبه گردید - مدتی بدان کار پرداخته در سال بیست و یکم بواقعه‌خوانی مامور شد - و چون سال بیست و چهارم همت خان میر بخشی درگذشت اشرف خان مسند آرای بخشیگری اول گردیده بدرست فهمی و ملایمت کارها بتقدیم رسانید (۲) و نهم ذی‌القعده سال سیم سنه (۱۰۹۷) هزار و نود و هفت هجری (که پنج روز از فتح بیجاپور گذشته بود) شمع زندگی آن شرافت نشان خاموش گشت - بصلاح و عبادت و پرهیزکاری و نقاوت آراستگی داشت - و از بسکه ذایقه اش چاشنی‌گیر نعمت تصوف بود مثنوی مولانا را انتخاب نموده بمطالعهٔ آن التذاذ وافر می برد رتبهٔ خطوط نسخ و شکسته و تعلیق و نستعلیق را بدرجهٔ کمال رسانید اصاغر و اکابر از شکسته نویسی او سر مشق درست قلمی می‌گرفتند پسر نداشت *

* آغر خان پیر محمد نام *

از اُمرای عهد خلد مکان است - نسب این قوم بآغر نام (که از اولاد یافث بن نوح علیه السلام بود) منتهی می‌شود - لهذا بدین لفظ ملقب گشته اند - اکثر این مردم بجوهر جرأت و جلادت موصوف در هرجا علم جانفشانی برافراشته نامے بجگرداری برآورده اند وقت سلطنت فردوس آشیانی حسین قلی نامے (که ازین فریق با تمن خود بنوکری پادشاهی امتیاز یافت) بمنصب هزار و پانصدی

(۲) در [بعضی نسخه] سی و یکم *

هشتصد سوار و خطاب خاني رسيده سال بيست و پنجم فوت نمود
نام برده سال اول جلوس عالمگيري بسرداري قبيله قرارگرفته (۲) همراه
شاهزاده محمد سلطان و معظم خان بتعاقب محمد شجاع جانب
بنگاله تعين گرديد - و در معارک آنجا داد دليري و دلاوري داده
ترددات شايسته بظهور رسانيد - گويند روزے لشکر پادشاهي را عبور
از آب گنگ بايستي کرد - و آن طرف آب مذکور مردم محمد شجاع
با سامان حرب فراهم شده مستعد ممانعت بودند - نام برده (که
بقراولي لشکر پادشاهي مامور بود - و پيش پيش دلير خان هراول
ميرفت) اسپ را بآب زده همين که بالاي آن کنار برآمده چپقلش
عظيم روداد فيل مستي (که پيش روي فوج خصم بود) آمده اورا
با اسپ بخرطوم برداشته دور انداخت - نام برده در همان گرمي
بضرب شمشير کار فيلبان را ساخته بجاي او نشست - درين ضمن دلير
خان اين ماجرا بچشم خود ديده از عقب رسيد - و تحسين گويان
برگرد وي گرديد - نام برده گفت فيل براي آن خداوند گرفته ام
بمن اسپے از اسپان کوتل مرحمت شود - دلير خان گفت فيل هم
بشما مبارک - و دو اسپ خوب جهت وي فرستاد *

بالجمله مومي اليه سال سيوم بخطاب خاني سر برافراخته همراه
خانخانان بمهم آشام شتافت - و کارهاي دست بسته بتقديم رسانيد
با آنکه خانخانان از ترددهاي او راضي بود اما چون منلان او شيوهٔ

(۲) نسخهٔ [ب] قرار يافته *

تعدي بر اهل دیهات بکار برده خلق در زحمت مي افکندند و ممانعت پیش نمي رفت في الجمله در حق او تغافل داشت - ازین جهت خان مزبور آزرده گشته سال پنجم خواه نخواه دستک راه از خانخانان گرفته روانهٔ حضور گردید - اگرچه خانخانان این ماجرا بپسر خود محمد امین خان که میربخشي بود نوشت و او بعرض پادشاه رسانید ولهذا آغرخان چند روز از ملازمت و مجرا ممنوع و بتغیر منصب معاتب ماند اما باز ببحالي منصب مورد نوازش گشته در کمکیان صوبهٔ کابل انتظام پذیرفت - و دران صوبه بتنبیه افاغنهٔ خیبر (که فساد پیشگان مقرري اند) گام سعي فراختر زده دقیقهٔ از زد و کشت و تخریب اماکن و مساکن آنها فرو نگذاشت - سال سیزدهم طلب حضور گردیده بیساق دکن (که سیوا بهونسله سر تمرد برداشته بود) نامزد گشت - درانجا نیز جوهر مردانگي بر روی روز افکنده مکرر بر سر افواج مرهته تاخته هزیمت داد - پستر حسب الحکم به پیشگاه سلطنت شتافته سال هفدهم باز بمهم افاغنهٔ کابل مرخص گردید - و این مرتبه نیز به نیروی شجاعت چنانچه باید بتادیب آنها پرداخت - سال هیزدهم بتهانه داری جگدلک قامت قابلیت آراست - سال بیست و چهارم براه داری کابل و عطای نقاره کوس امتیاز بر نواخت - و سالها در دار الملک بکارهای پادشاهي سرگرم ماند - سال سي و پنجم (که پادشاه او را بدکن طلبداشته) پس از وصول بنواح اکبراباد مردم جات (که دران ایام شیوهٔ سرکشي و قطاع الطریقي داشتند) بر سر قافله

ریخته چند ارابهٔ عقب مانده را تاراج نموده مردم را باسیری گرفتند - نام برده بدریافت این خبر بر گدهی آنها تاخته گرفتها را از چنگل آنها رها ساخت - و متهورانه بمحاصرهٔ گدهی دیگر پرداخت درین ضمن گولی بندوق باو رسیده مطابق سنه (۱۱۰۲) یک هزار و یکصد و دو هجري بدار آخرت پیوست - پسرش آغر خان ثاني ست - که رفته رفته بخطاب پدر سر بلند گشته - در عهد فردوس آرامگاه هم زنده بود - نامے به بلند رتبگي بر آورده بوقت موعود درگذشت *

* ارسلان خان *

پسر الله‌وردي خان اول است - ارسلان‌قلي نام داشت - سال پنجم جلوس خلد مکان از تغیر خواجه صادق بدخشي بفوجداري بنارس سرفرازي یافته سال هفتم از تغیر ضیاءالدین خان بفوجداري سیوستان صوبهٔ تته و از اصل و اضافه بمنصب هزاري نهصد سوار ازان جمله هفتصد سوار دو اسپه سه اسپه و خطاب ارسلان خان نامور گشت و سال دهم بفوجداري سلطان پور بلهري (۲) نامزد شده منصب دو هزاري هشتصد سوار دو اسپه سه اسپه قرار یافت - و سال چهلم باضافهٔ پانصدي درجهٔ تصاعد پیمود - تتمهٔ احوال او مسموع نشد *

* امیر خان میر میران *

پسر خلیل الله خان یزدي ست - والدهٔ مکرمه او حمیده بانو

---

(۲) نسخهٔ [ب] ملهري *

بیگم صبیهٔ سیف خان و صبیه زادهٔ یمین الدوله آصف خان است
در سال بیست و نهم شاهجهانی باضافهٔ پانصدي صد سوار بمنصب
هزار و پانصدي پانصد سوار چهرهٔ امتیاز برافروخته بخدمت
میرتوزکي سرفرازي یافت - و در سال سي و یکم چون خلیل‌الله
خان بصوبه داري دهلي اختصاص گرفت اورا بخطاب میرخاني
برنواخته بهمراهي خان مذکور تعین نمودند - و در عهد خلد مکان
بعد فوت پدر باضافهٔ منصب فایز گشته بفوجداري کوهستان جمو
پایهٔ اعتبار برافراخت - و در سال دهم بهمراهي محمد امین خان
میربخشي بمالش فیهٔ طاغیهٔ یوسف‌زئي مامور گشته سردار اورا
با جمعی بنواحي شهباز گدهه (که نزدیک لنگرکوت است) تعین نمود
او مواضع حوالي آن را غارت نموده در فضای کوه کره مار (۲) درآمده
چند قریهٔ دیگر را آتش‌زده بخاک برابرساخت - و با مواشي بسیار
باشکر معاودت نمود - و در سال دوازدهم از تغیر حسن علي خان
بداروغگي منصبداران جلو جبههٔ اعزاز افروخت - و در همین سال
از انتقال الله وردي خان عالمگیر شاهي بصوبه داري الهاباد قامت
مباهات برآراسته از اصل و اضافه بمنصب چهار هزاري سه هزار سوار
دو اسپه بلند پایه گشت - و در سال چهاردهم از خدمت معزول شده
سعادت ملازمت اندوخت - و بنابر جهتي روزے چند بسلب منصب
معاتب گردید - و در همین سال ببحالي مورد انظار عاطفت گشت

(۲) نسخهٔ [ب] کره بار *

و چون در سال هفدهم از پیشگاه خلافت و جهانباني فوجداري ایرج باو نامزد گردید بعلت ابا و امتناع ازان کار از منصب برطرف شده گوشهٔ انزوا برگزید - و در سال هیزدهم بتازگي مشمول عواطف خسروانه گشته بخطاب امیر خان و اضافهٔ منصب درجه پیمای علو مرتبت شد - و بایالت صوبهٔ بهار رخصت یافت - و درانجا بمالش عالم و اسمعیل و دیگر افغانان شاهجهان پور و کانت کوله مساعی موفور بظهور آورده آنها را (که بعد از استیلای افواج پادشاهي بپناه قلعه درآمده بودند) دستگیر نمود - و در سال نوزدهم بتقبیل آستان سلطنت افتخار اندوخته در رکاب شاه عالم بهادر بیساق کابل مرخص شد *

(۲) از دیر این مرز و بوم بسکونت گزیني گروها گروه افغان بلغاک خانهٔ شورش و فساد گردیده - خصوص در عهد عرش آشیاني - که هر جوقے بخود سري و فتنه گري گردن افراخته و از عصیان منشي باهم یکتائي گزیده غبار طغیان برانگیختند - عساکر پادشاهي بقصد استیصال آن مفتنان بد سرشت مدتها آن زمین را پي سپر سم ستوران داشت چون بقتل و غارت از اندازه افزون خرابي تمام بآن جمع نافرجام راه یافت هرچند بسیارے بزوایای ناکامي و پیغولهای گمنامي در ساختند لیکن هنوز اطفای نایرهٔ بغي و فساد آن اشرار بالکلیه واقع نشده همواره مهم کهنه لنگ درمیان بوده به نیروی شمشیر زني

(۲) نسخهٔ [ب] از دیرباز این مرز و بوم *

سعید خان بهادر ظفر جنگ اکثر خار بن شورش این طایفهٔ بد سرشت کنده گردید - و پس ازان بتوالیِ مرور و عبور (۲) موکب فردوس‌آشیانی بدارالملک کابل و آمد و شد افواج گران پادشاهي (که بتسخیر بلخ و بدخشان و جهت مهم قندهار ازین راه تعین یافته) بیشترے ازینها ترک شورش انگیزي نموده پای ادب در دامن اطاعت پیچیدند و بسیارے از خود سران (که در مرز و بوم خود بسربرده گردن بربقهٔ باج گذاري نمي‌دادند) از حد خویش قدم فراتر گذاشتند - بالجمله مهمات آن ولایت نظم و نسق شایسته گرفته صورت امنے بظاهر پدید آمد - و پس ازانکه نوبت فرمان روائي بخلد مکان رسید بنابر سستي و فراغت دوستیِ صوبه داران آن جسارت اندیشان تبه رای هوای فساد در دماغ پندار افکنده لوای خلاف و عصیان برافراشتند و چون زنبور خانه دفعةً بر شوریده مثل مور و ملخ بر جوشیدند و مانند خیل زاغ و زغن فضای آن ناحیه را در گرفتند - چه فوجهای پادشاهي دستخوش تاراج آن نکوهیده کاران گردیدند - و اُمرای عمده در مقابل آنها غیر از خود را بغارت دادن و کشته شدن طرفے نبستند - آخرالامر رایات پادشاهي بحسن ابدال برافراخته شد و تدابیر بسیار بکار رفت - قلع ریشهٔ فساد آنها نگردید - و بعد معاودت بلاهور شاهزاده محمد معظم بخطاب شاه عالم بهادر امتیاز یافته تعین آن مهم گشت - و پادشاه زاده بتفرس درست

---

(۲) در [بعضے نسخه] بتوالي و تواتر عبور موکب ٭

و رای صائب خود یا از غیب دانی (که اهل دول اکثر ملهم می‌باشند) (۲)
بند و بست آن مملکت برهم خورده منحصر بصوبه‌داری امیر خان (۳)
دانسته تجویز آن کار بحضور بر نگاشت - خان مذکور در سال بیستم
سنه (۱۰۸۰) هزار و هشتم هجری چهارم شهر محرم از تغیر
اعظم خان کوکه بنظم آن صوبه رایت ناموری بر افراخت - و ابتدا
بهراولی آغر خان بمالش افغانان حوالی پشاور از قرار واقع پرداخته
فوجی بسرکردگی خان مذکور بر لمغانات کسیل نمود - و آغر خان
دران نواحی افغانان کشی زیاده نموده با ایمل خان (که بشاه شهرت
یافته دران کوهستان سکه بنامش میزدند) کار بمشت و گریبان
رسانید - و از جسارت و پردلی درین حالت (که مردمش راه هزیمت
سپرده بودند) قدم ثبات افشرد - نزدیک بود که از پای درآید - برخی
هوا خواهان او جان نثاریها نموده عنانش گرفته ازان مهلکه برآوردند
و امیر خان پس از ضرب دست نمایان بتدریج چنان بتالیف
و استمالت آن بیگانگان شهرستان آدمیت پرداخت که سران آن طایفه
از وحشت و رمیدگی برآمده بے وسواس پیش او آمد و شد
میکردند - و حساب بر میداشتند - و در حکومت بیست و دو ساله
هرگز چشم زخمے باو نرسید - و هیچ زبونی و بدعملی نکشید
در سال چهل و دوم بیست و هفتم شوال سنه (۱۱۰۹) یکهزار
و یکصد و نه هجری جهان گذران را وداع نمود - در مذهب امامیه

(۲) نسخهٔ [ب] برهم زده (۳) نسخهٔ [ا] هشتم *

متعصب بود - و زرهای بسیار بفضلا و صلحای ولایت ایران میفرستاد بدارالخلافه در مقبرهٔ پدرش مدفون گردید - امیرے بود تمام‌دانش خرد آئین - مدبران روزگار و متدبران آموزگار نسخهٔ تدبیرات کلیه و جزویه اگر از حاشیهٔ ضمیرش بردارند سزاست - فکر حکمت آمیزش سوء المزاج فساد را از طبیعت ملکی برآورد - و سبابهٔ نبض شناس زمانهٔ او رگ خواب فتنه گرفت - کارهای دست بستهٔ اش دست ستمگران بر پشت عجز بر بست - و کوششهای پای برجای او هرزه گردان کوی رهزنی (۲) را از پا نشاند - بنیاد جور برافگند - بال و پر از ستم برکند - بلند اقبالی والا دولتی (۳) - که هرچه ریاض اندیشه‌اش نهال تدبیر کاشت بثمرات تقدیر بارور گردید - بر لوحهٔ ارادت او جز نقش مراد ننشست - و بر صفحهٔ امیدش غیر معنی مقصود صورت نبست - سرگروههای (۴) افغان را (که سر خود سری بمهر و گردن از فلک برتر می‌افراشتند) چنان بربقهٔ استمالت کشید که بایلی آرزومند گشتند و آن وحشی نژادان رمیدهٔ آشنئی را چنان صید اخلاص و دوستی نمود که خود را بفتراک اطاعت بستند - از نیرنگ پردازیهای درست اندیشی او سران آن‌قوم باهم بساط منازعت گسترده در پی یکدیگر افتادند - غریب تر آنکه هر یکے باصلاح کار خود بصوابدید او توسل می‌جست *

---

(۲) در [بعض نسخه] بال پرواز ستم (۳) نسخهٔ [ج] بلند اقبال والا دولتی (۴) نسخهٔ [ا ب] سرکردهای *

گویند نوبتے کم طایفهٔ از طوائف افغانان ماند که گرد ایمل خان فراهم نیامد - هرکه دران کوهستان بود آذوقهٔ چند روزه برداشته حاضر شد - حشرے و انبوهے مجتمع گردید - که تلافي و تدارک آن بفوج صوبه‌دار کابل ممکن نبود - امیرخان مضطرب گشته از عبدالله خان خویشگي (که از مشاهیر منصبداران و اعیان کمکیان بود - و بفراست و کیاست معروف) مکاتیب مزوره بسردار هر طایفه نویسانید - که ما مدتها منتظر لطیفهٔ غیبي بودیم - که سلطنت بافغانان منتقل شود الحمد لله که امید دیرین برآمد - لیکن از اوضاع این شخص (که بپادشاهي برداشته اند) مطلع نیستم - اگر قابل سلطنت باشد بنویسند - ما هم خود را برسانیم - که اختیار نوکري مغل ناچاریست آنها در جواب تعریف ایمل خان نوشته ترغیب آمدن نمودند - عبدالله خان باز نوشت که این اوصاف مسلم - اما عمده در ریاست عدالت و رعایت سویت است در جانب و اجانب - بنابر امتحان باو تکلیف نمایند که آنچه ملک بتصرف آمده بمیان قوم تقسیم نماید اگر حیف و میلے دارد ظاهر خواهد شد - سران طوائف بر رای او عمل نموده باو پیغام کردند - او ایستادگي کرد - که ملک قلیل بمردم کثیر چگونه بخش شود - بمجرد این حرف دو روئي و اختلاف پدید آمد - بسیارے از جهله و عوام برخاسته رفتند - ناگزیر شروع بتقسیم نمود - چون البته مراعات شیعهٔ خود و آنها (که قریب‌تر بودند) واجب دید دگر باره گرد نزاع و غبار تنازع برخاست

هر یکے از سران و سرداران راه موطن خود گرفته بعبدالله خان ممنونیها نوشتند - زوجهٔ محترمه‌اش مشهور بصاحبجي دختر نیک اختر علي‌مردان خان امیرالامرا عجب کدبانوی عاقله و ضابطهٔ کار شناس بود - بیشتر در مقدمات ملکي و مالي شریک و سهیم میشد و به نیک اندیشي و معامله فهمي کارهای عمده منمشي مي‌نمود *

گویند شبے از سوانح کابل فوت امیر خان گوش زد خلد مکان گردید - همان وقت ارشد خان را (که مدتے دیوان کابل بود - و دران ایام بدیواني خالصه اختصاص داشت) طلب داشته باضطراب فرمود - که سخت امرے رویداد - که امیرخان درگذشته - و ملکے (که مهیای هزار شور افزائي و فتنه‌انگیزي ست) خالي مانده - تا رسیدن سردار دیگر مبادا فسادے سر کشد - خان مزبور بجرأت عرض کرد که امیر خان زنده است - که میگوید مرده - پادشاه حواله بسوانح داد - گفت مسلم - لیکن ضبط و ربط و رتق و فتق آن ملک وا بسته بصاحبجي ست - تا او هست احتمال تخلل ندارد - خلد مکان همان وقت بآن مدبرهٔ کاردان نوشت - که تا رسیدن شاهزاده شاه عالم بهادر بخبرداري پردازد *

(۲)

گویند چون برآمد و درآمد ازان کوهستان پر شر و شور صوبه‌داران را خالي از دشواري نیست لشکر سردارے مرده چگونه بسلامت بر مي آید - صاحبجي فوت امیر خان را چنان مخفي کرد

---

(۲) در [اکثر نسخه] برآمد درآمد *

که اصلا صدائی و ندائی بلند نشد - و شخصی را مشابه بامیر خان ساخته در پالکی آئینه دار نشانده طي منازل مي‌نمود - و سپاه هر روز میدید - و مجرا میگرفت - بعدازانکه از کوهستان بر آمد بتعزیت پرداخت *

گویند تا رسیدن بهادر شاه (که مدتے ممتد کشید) صاحبجي زیاده بند و بست آن ولایت نمود - چون اکثر قبائل سران افاغنه بتعزیت امیر خان آمده بودند همه را باعزاز نزد خود نگاهداشته بافغانان پیغام کرد - که آنچه مرسوم شما ست بگیرید - و دست فتنه انگیزي و رهزني کوتاه ساخته پا از اندازه فراتر منهید - و الا این گوی و میدان - اگر من غالب آمدم تا قیام قیامت نامے بر صفحهٔ روزگار خواهد ماند - آنها از سر انصاف بتجدید عهد و پیمان پرداخته اصلا سر از اطاعت او نه پیچیدند *

از برخے ثقات شنیده شد که این بانوی عصمت آئین در ایام جواني روزے چوډول سوار از کوچهٔ میگذشت - فیل خاصهٔ پادشاهي (که در تمام فیلان سر حلقه بود) در عین شورش مستي از روبرو پیدا شد - هرچند ارباب اهتمام خواستند که آنرا برگردانند فیلبان (که این قوم خالي از شرارت نمي باشند - و غرور خاصگی پادشاهي سرباري بود) هرگز ممنوع نگردید - و بے محابا فیل راند - هرچند ازین طرف دست به تیرهای ترکش بردند فیل خرطوم خود را بر چوډول انداخته خواست که در پیچیده بمالد - کهاران چوډول را

بر زمین انداخته بدر زدند - آن شیر زن بدوکان صرافی (که متدانی چوتولش بود) بر جسته بحجرهٔ آن خزیده دروازه بر بست - امیرخان روزے چند از غیرت هندوستان زائی بتهاجر و ناخوشي پرداخت اعلی حضرت بمواجهه فرمودند - که او کار مردانه کرد - و ستر خود و ناموس تو نگاهداشت - اگر فیل بخرطوم پیچیده بعالمے میٔمود کدام آبرو مي ماند *

بالجمله امیرخان را از صاحبجي فرزندے نشد - و چون او بر خان مزبور سخت غالب بود در کمال اخفا مدخولها نگاهداشته اولاد بسیار بهم رسانید - و آخر الامر بر صاحبجي هم ظاهر گشته بنظر التفات و تربیت برنواخت - و پس ازانکه دو سال بعد فوت امیر خان در بند و بست کابل گذرانیده ببرهان پور رسید چون از پیشگاه خلافت برخصت بیت الله مجاز شده بود پسران را روانهٔ حضور نموده خود به بندر سورت شتافت - پستر بنابر تفتیش مال امیر خان حکم رفت - که صاحبجي نیز بحضور بیاید - تا رسیدن فرمان جهاز او راهي شده بود - دران اماکن شریفه بسبب صرف مبالغهای خطیر شریف مکه و غیره باعزاز و احترام پیش آمدند پسر کلان امیر خان بخطاب میر خاني و منصب هزاري شش صد سوار سرافرازي یافته با صبیهٔ بهره مند خان میر بخشي کدخدا شد و در عهد بهادر شاه بنیابت آصف الدوله بنظم صوبهٔ لاهور چندے مامور بود - دیگرے از پسرانش میرزا جعفر عقیدت خان است

که در زمان خلد منزل بصوبه‌داری پتنه شتافته پستر به بخشیگری پادشاهزاده عظیم‌الشان متعین گشت - و احوال میرزا ابراهیم مرحمت خان و میرزا اسحق امیر خان (که بیش از همه برادران علم اشتهار و ناموری برافراخته - و هردو با خدیجه بیگم زوجهٔ روح‌الله خان ثاني از یک مادر اند) جداگانه نقش پذیر خامه گشته - و دیگر پسران چندان اعتبار نیافتند - مثل هادي خان که بنیابت مرحمت خان به پتنه رفته - و سیف خان که بفوجداری پورنیه مي پرداخت و اسد الله خان که بتجویز نظام الملک آصف جاه به بخشي‌گری دکن فایز گشته *

* امانت خان ثاني *

میر حسین پسر سیوم امانت خان خوافي ست - بحسن رشادت و جوهر فراست جلیس و انیس والد خویش بود - پس‌از رحلت آن آگاه‌دل پسندیده اخلاق نسبت بسایر اخوان منظور نظر خلیفة‌الرحمن حضرت خلدمکان گردیده با کم‌منصبیها نقش اعتبار درست نشست گویا (من برکة البرامکة) (۲) بقیهٔ همه اعتبارات بود که والد مرحومش داشت - که همه این‌سلسله مشمول نوازش خانه‌زاد پروري بودند گویند روزے پادشاه قدر شناس ببار عام بر آمد - خان مذکور با پسر چون بسراپرده در آمد چوبدارے (که این‌طایفه از عضوضت

(۲) در [بعضی نسخه] من برکة البرامکة بقیده همه اعتبارات بود - و در نسخهٔ [ب] بجای بقیده البقیه نوشته *

و گزندگي قاطبهٔ شایان چوب و لایق دار است) دست پسر گرفته باز داشت - خان مذکور از فرط غضب و خشم پاس ادب و حفظ حضور ننموده برگشته آن سلاطت آئین را زیر مشت گرفت - و رفته عرض نمود - که هرگاه خانهزادان بامثال این مردم ننگ و غیرت خود بای دهند در کار حضرت ازینها چه توقع ناموس و حمیت است پادشاه بخاطر داشت او تمام چوکی آنروز ازین فرقه بر طرف فرمود *

بالجمله چون کاردانی خان مشار الیه دل نشین پادشاه شده بود در ایام قریب باختتام سال سي و یکم (که بلدهٔ بیجاپور بنزول ظفر شمول موکب سلطاني رشک امصار و اقطار گردید) در آغاز سال سي و دوم بخطاب پدر فرق اعزاز برافراخته مواد ناموري اندوخت و بدیواني صوبهٔ دارالظفر بیجاپور متعین گشت - چون آخر سال سي و سیوم رایات فیروزي آیات از قصبهٔ بدري (که هفده کروهي شمالي بیجاپور است) باهتزاز آمده سواد قطب آباد کلکله (۲) مضاف تورکل (۳) (که جنوبي بیجاپور بمسافت دوازده کروه بر کنار دریای کشنا ست) مضرب خیام نصرت اعتصام گردید خان مومی الیه از دیواني بیجاپور بدفترداري تن از تغیر حاجي شفیع خان پایهٔ اعتبار بلند تر افراخت - و در سال سي و ششم از تغیر معمور خان بحراست خجسته بنیاد جبههٔ کامراني افروخت - و باضافهٔ سواران و منصب از اصل و اضافه بهزار و پانصدي نهصد سوار درجهٔ اعزاز پیمود

(۲) نسخهٔ [ب] کلکه (۳) در [بعضی نسخه] نورکل *

و در همین سال طلب حضور شده خدمت بیوتاتی رکاب از انتقال
خواجه عبدالرحیم خان تفویض یافت - و درین ضمن مکرر بقلعه‌داری
ارک خجسته بنیاد هم مامور گشته و آخرها به متصدي‌گری بندر
مبارک سورت اختصاص گرفته رخصت یافت - و مهمات آنجا را
بشگرف کاري و نیک اندیشي متمشي گردانیده بکفایت سرکار والا
و امنیت رعایا در پیشگاه خلافت درجهٔ استحسان یافته بفزونی
منصب تحصیل شادکامي نمود - نظر بر اسباب رفاه و ترتیبات
سترگ دنیوي در بارهٔ او مظنون خلائق بود - بعموم بے‌مهری فلک
بهار دولتش در آغاز بخزان گرائید - که سال چهل و سیوم سنه
(۱۱۱۱) یکهزار و یکصد و یازده هجري بگل چیدنی باغ همیشه بهار
جنان خرامید - بیرون معمورهٔ مذکور متصل شهرپناه مدفون است
چهار پسر داشت - اولین میر حسن مرحوم - که بصبیهٔ عفیفهٔ محمد
مراد خان اوزبک عقد ازدواج داشت - پدر والدهٔ راقم حروف است
در مقامات کلکله در عین شباب بشیوع وبای جان‌ربا در گذشت
پسر ایشان کمال‌الدین علي خان - که باخلاق ستوده و سلامت نفس
ممتاز همسران - در حالت تحریر بمتصدي‌گری محالات خجسته‌بنیاد
تیول آصف جاه مامور است - دومین میر سید محمد ارادت مند
خان - که بدامادی عم خویش دیانت خان میر عبدالقادر اختصاص
داشت - در عهد خلد مکان به بیوتاتی خجسته بنیاد و در عهد
خلدمنزل بدیوانی برهان پور چهرهٔ امتیاز افروخت - سیومین میر

سید احمد نیازمند خان - که بکرات دیوانی برار سرانجام داده در اوائل عهد خسرو زمان ببنگاله شتافت - جعفر خان ناظم آنجا بسابقهٔ محبت و احسان والد مرحومش قدوم او را باعزاز تلقي نموده بداروغگی نواره (که عمده ترین خدمات آن صوبه است) نامزد ساخته از بارگاه خلافت بخطاب امانت خان و اضافهٔ منصب امتیاز بخشید - و بعد از سپري گشتن او بفوجداری محالات آن صوبه مي پرداخت - در سال (۱۱۵۷) هزار و یکصد و پنجاه و هفت داعي حق را لبیک اجابت گفت - چهارمین میر محمد تقي فدویت خان - که عمهٔ حقیقی این نگارنده بار منسوب است - در عهد خلدمنزل ببخشیگری برهان پور سرافرازي یافت - در حادثهٔ میر احمد خان ناظم آنجا (که در جنگ مرهته شهید شد) اکثر متصدیان آن بلده بگرفت و گیر آمدند - هر یکی بریو و رنگ از چنگ آن فرقهٔ بد آهنگ رهائي جست - او از سادہ لوحي خود را به بود را نموده مبلغی خطیر داد - و استخفافی برخود نپسندید - اخلاف همه باقي ست *

* ارشد خان میر ابوالعلا *

همشیره زاده و خویش امانت خان خوافي ست - مدتها تعینات صوبهٔ کابل ماند - در سال چهل و دوم جلوس خلد مکان بحضور رسیده از انتقال کفایت خان بخدمت دیوانی خالصه سر عزت برافراخت - و بشیوهٔ امانت و دیانت و حسن رسائي در کارها قصبی

در مزاج پادشاه جا کرد که محسود اقران گردید - ازآنجا (که فلک ناتوان‌بین چهرهٔ دستی کسے را بدیدهٔ رضا نمي‌بیند - و همیشه سنگ تفرقه بر شیشه خانهٔ مراد مردم میزند) روزے چند بفراغت نفسے نکشید - و بآسوده دلي دمے چند بر نیاورد - که بحکم کارکنان قضا و قدر سال چهل و پنجم مطابق سنه (۱۱۱۲) هزار و یکصد و دوازده هجري بخواب واپسین رفت - پسر کلانش میر غلام حسین است که بخطاب کفایت خان مخاطب گردید - ازو دو پسر مانده بود یکے میر حیدر که آخر خطاب پدر یافته - و دومین میر سید محمد که بخطاب جد خود نامور گشته *

* اسمٰعیل خان مکها *

سابق نوکری سه‌بندي در ضلع کرناتک حیدر آباد میکرد - سال سي و پنجم جلوس خلدمکان حسب التماس ذوالفقار خان بهادر بمنصب پنجهزاري پنجهزار سوار و خطاب خاني سر برافراخته همراه بهادر مذکور بمهم کشایش قلعهٔ خنجي (۲) مامور گردید - سال سي و هفتم چون در ایام محاصرهٔ قلعهٔ مزبور میان محمد کام بخش و اسد خان و ذوالفقار خان صحبت به بیمزگي کشید ذوالفقار خان دست از محاصره برداشتن مصلحت وقت دیده افواج و اضراب را از مورچال طلبداشت - نام‌برده (که آن طرف قلعه جای مورچال او بود) زود نتوانست رسید - سختا کهورپره و غیره مقاهیر (که در

(۲) نسخهٔ [ب] خنجي *

انتهاز قابو بودند) درمیان آمده با وی بجنگ پیوستند - ازانجا که جمعیت او قایل بود زخمي و اسیر مرهته گشته یک سال مقید مانده بسعي اچم نایر (که از سابق شناسائي داشت) (۲) زر معتدبه داده از دست آنها مخلصي یافته سال سي و هشتم بعتبه بوسي خلافت آئینهٔ بخت را جلا داد - و باضافهٔ هزاري ذات و خدمت راه داري از اندي (۳) تا مرتضی آباد فرق عزت برافراخت - سال چهل و یکم بتعلقهٔ فوجداري اسلام گذهه عرف راهیري از تغیر عبدالرزاق خان لاري مشمول عواطف شد - سال چهل و پنجم بفوجداري بغي شاهدرک رایت بلند رتبگي برافراشت - خاتمهٔ احوالش بنظر نیامده *

* ابونصر خان پسر شایسته خان *

سال بیست و سیوم جلوس خلدمکان از تغیر لطف الله خان بخدمت عرض مکرر امتیاز پذیرفته سال بیست و چهارم (که سلطان محمد اکبر آثار بغي بعرصهٔ ظهور آورد - و در رکاب پادشاه فوج کم بود - بنابران اسد خان بطلایه جانب تالاب بهکر مامور شد) او نیز بهمراهي خان مذکور دستوري یافت - پستر قوربیگي شده سال بیست و پنجم معزول گردید - پس ازان بنظم صوبهٔ کشمیر شتافته سال چهل و یکم ازانجا تغیر گردیده بعزل مکرم خان بصوبه داري لاهور سر افتخار برافراخت - و بوجهي از منصب افتاده سال چهل و پنجم

---

(۲) نسخهٔ [ب] داشت از دست آنها (۳) نسخهٔ [ب] از مندي تا مرتضی آباد *

مشمول عواطف شده از تغیر مختار خان بحکومت مالوه و از اصل و اضافه بمنصب سه هزاري هزار و پانصد سوار سرمایهٔ اعزاز اندوخت - بعد ازان چندے تعینات صوبهٔ بنگاله بود - سال چهل و نهم بصوبه‌داری اوده و از اصل و اضافه بمنصب سه هزاري دو هزار و پانصد سوار آئینهٔ بخت را جلا داد - بعد ازان بر سرگذشت او اطلاع نشده *

* امان الله خان *

نبیرهٔ آله وردي خان عالمگیر شاهي ست - پدرش غالبا امان‌الله (۲) خان است پسر خان مذکور - که بعد فوت پدر بفوجداری نواحی آگره تعین گردیده خطاب خاني یافت - و در سال بیست و دوم بفوجداری گوالیار مقرر شده در جنگ مورچال بیجاپور مردانه شربت وایسین در کشید - مشار الیه گویا خطاب پدر یافته بمنصب هزاري پانصد سوار در خانه زادان روشناس و منصبداران کار طلب امتیاز داشت - در اواخر عهد عالمگیري بجگرداري و جانبازی خویش پیش آمده بمرتبهٔ امارت اوج پیما گردید - چون در آغاز سال چهل و هشتم پادشاه جهاد آئین همت بتسخیر قلاع اشقیا گماشت از کشایش قلعهٔ راجگده را پرداخته عنان عزیمت بانفتاح حصار تورنا (که چهار کروهی قلعهٔ مذکور است) تاخت *

مشهور است که در اواخر عهد خلد مکان اکثر قلاع متعلقهٔ سیوا

---

(۲) نسخهٔ [ج] امان‌الله است *

(که از دست گماشتگان او انتزاع شده) امرای تردد کار بتحصیل مجرای خود زرے بمستحفظان قلعه می‌رسانیدند - و آنها تسلیم قلعه می‌نمودند - و این ماجرا بے کم و کاست بپادشاه میرسید چنانچه مکرر اتفاق افتاد که همان قدر مبلغ بعد فتح در انعام صاحب اهتمام عنایت شد - مگر این‌قلعه - که بزور مردانگي و ضرب شمشیر بدست اولیای دولت قاهره آمد - تفصیل این اجمال آنکه تربیت خان از جانب دروازه بمورچال دوالي نشست - و محمد امین خان بهادر از جانب دیگر راه برآمد بر محصوران محدود ساخت - سلطان حسین مشهور بمیر ملنگ از طرفے و امان‌الله خان از سوئے کمر جانفشاني بر بست - تا آنکه پانزدهم ذي‌القعده سنه (۱۱۱۵) یکهزار و یکصد و پانزده هجري هنگام شب امان الله خان از طرفےکه بود چند نفر پیادهٔ ماولیه (۲) را تحریض بران کرد که اولا یکے ازانها وداع جان گویان تا سنگچین قلعه رسیده مال یعني کمند بر سنگے محکم نمود - تا بیست و پنج نفر ازان جوق بمدد کمند بالای کوه الوندمانند برآمده داخل قلعه شدند - و آوازهٔ گرفت وگیر در دادند خان مزبور و عطاءالله خان برادرش و چندے دست از جان شستها پاشنه کوب در رسیدند - و حمید الدین خان (که هر جانب کمین فرصت جویان مي‌گشت) بشنیدن این‌خبر بوضع پیش‌رفتها ریسمان در کمر بسته بعقب رسید - و دفعةً کفار را که بمقاومت برخاستند

---

(۲) نسخهٔ [ب] مالیه را •

بتیغ بے دریغ آوردند - و بقیة السیف بارک خزیده امان طلبیدند
قلعه بفتوح الغیب نامي گشت - و امان الله خان باضافهٔ پانصدي
دو صد سوار دو اسپه فرق اعتبار افراخت - و ازان بعد مورد اعطاف
خسرواني گشته همواره بتلاشهای شایان در تقدیم امور ماموره انواع
تحسین و آفرین مي‌اندوخت - و باضافهای پی‌در پی چهرهٔ مباهات
مي‌افروخت - پس از فتح واکنکیره در جایزهٔ نیکو خدمتي بعطای
نقاره بلند آوازه گردید - و پس از واقعهٔ ناگزیر خلدمکان بهمراهی
محمد اعظم شاه از دکن بهندوستان شتافته در جنگ بهادر شاه
زد و خورد بهادرانه نموده زخمهای کاري برداشت - و حیات مستعار را
پدرود نمود *

* ابراهیم خان *

خلف ارشد امیر الامرا علي مردان خان است - در سال
بیست و ششم سنه (۱۰۶۳) هزار و شصت و سه هجري از پیشگاه
صاحب قران ثاني از راه تفضل و مهرباني بخطاب خاني چهرهٔ
کامراني افروخته سرمایهٔ شادماني اندوخت - چون سال سي و یکم
پدرش درگذشت از اصل و اضافه بمنصب چهارهزاري سه هزار سوار
لوای بلند نامي افراخت - و در محاربهٔ سموگدهه در میمنهٔ فوج
داراشکوه منتظم بوده بعد از شکست از نا تجربگي و کوتاه اندیشي
رفاقت شاهزاده مراد بخش را موصل مقصود انگاشته برگزید - چه
آن پادشاهزادهٔ نخوت و غرور آماده از نابخردي و بیدانشي باشتهار

عارضهٔ اعلی حضرت خطبه و سکه در ممالک گجرات بنام خود نموده خویشتن را مروج الدین نامیده پادشاه مستقل می‌اندیشید و چاپلوسیهای مزورانهٔ عالمگیری و مواعید کاذبهٔ عرقوبی آن مدبر پخته کار (که باقتضای مصلحت وقت بآن خام‌خیال مسلوک میشد) بر مواد پندار او افزوده غره تر ساخت - با آنکه پس از جنگ داراشکوه و خلع اعلی حضرت و سلب اختیار ایشان زمام رتق و فتق سلطنت من حیث الاستقلال بقبضهٔ اقتدار عالمگیری در آمد - لیکن آن سرشار نشهٔ بیخردي و ناداني پی باصل کار نبرده بندهای پادشاهي را بتجویز خطاب و باضافهٔ ده پانزده بر مناصب و مواجب و انواع دلجوئي و استمالت جانب خود مي‌کشید - ازین جهت جمعے گول همراهی او اختیار کردند - چون خلدمکان ازان اجتماع نامفید و از حرکات بے اندازهٔ آن ساده لوح بلید بحدوث آشوب و فتن متفطن گشت در لباس دوستي کارش باتمام رسانید *

تبئین این اجمال آنکه روزے (که عالمگیر پادشاه بعزم تعاقب دارا شکوه از اکبرآباد بر آمد - و گذر سامي معسکر اقبال گردید) مراد بخش از رفاقت پهلو تهي نموده با بیست هزار سوار (که فراهم آورده بود) در شهر متوقف گشت - مردم بسیارے بطمع جاه و حشم از لشکر عالمگیري نیز جدا شده بدو پیوستند - و جمعیت او سمت ازدیاد پذیرفت - خلد مکان کس فرستاده مستفسر وجه تخالف و تقاعد از مرافقت شد - او پریشاني را عذرخواه آورد

لاجرم محمد اورنگ زیب بهادر بیست لک روپیه ارسال داشته پیغام کرد - که بر طبق قرار داد پس از انصرام این مهم ثلث غنائم با ولایت پنجاب و کابل و کشمیر بآن مسند آرای سلطنت تفویض خواهد یافت - مراد بخش کوچ کرده همراهي گزید - چون ظاهر قصبهٔ متهرا مضرب خیام شد رای پادشاه بآن قرار یافت که اورا (که هر روز از اوضاعش بر تخالج خاطر مي‌افزاید) از میان بردارد لهذا مکرر اظهار شوق ملاقات نموده استشارهٔ ملکي را بهانهٔ طلب ساخت - هرچند خیر اندیشان او (که استشمام رایحهٔ غدر مي‌نمودند) سر باز زدند آن ساده لوح محض واهمه پنداشته گفت - با وصف عهد و پیمان موکد بقرآن مظنهٔ بخاطر راه دادن از طریقهٔ مسلماني دور است * ع * * صید را چون اجل آید سوی صیاد رود * دوم شوال سنه (۱۰۶۸) یکهزار و شصت و هشت بشکار سوار شده بود (۲) که خلد مکان بغتةً باظهار درد شکم قلق و اضطراب بجائی رسانیده که در شکارگاه خبر باو رسیده آن بکید و مکر نا آشنا عطف عنان نموده یک سر بدولت خانهٔ ایشان فرود آمد - خلد مکان بتعظیم و احترام پیش آمده بخلوتگاه برده طعام کشیدند - و پس ازان بساط استراحت ممهد گردانیده قرار یافت که بعد از قیلوله بکنکاش ملکي پردازند - او بکمال بے تکلفي یراق وا کرده بخواب رفت خلد مکان خود بحرم سرا شتافته پرستارے را فرستاد - که سایر

(۲) نسخهٔ [ب] سوار شده بود خلد مکان ٭

یراق را برداشته آورد - درین وقت شیخ میر (که در کمین بود) با جمعی در رسید - از آواز سپر و سلاح جوانان چون بیدار شد صحبتی دیگر مشاهده نمود - نفس سرد برآورده گفت که با همچو من درست اخلاص نرد دغا باختن و حرمت قرآن نداشتن سزاوار نبود خلد مکان دران وقت پس پرده ایستاده بود - جواب داد که اصلا در بنای پیمان فتورے راه نیافته - جان آن برادر مصون و مامون است لیکن اوباشے چند گرد شما جمع آمده - و کج تلاشي و بدمعاشي بافراط کشیده - روزے چند پا در دایرهٔ انزوا کشیدن لازم - همان زمان مقید ساخته با دلیر خان و شیخ میر روانهٔ دارالخلافه گردید - شهباز خان خواجه سرا (که منصب پنجهزاري داشت - و عمدهٔ دولتش بود) با دو سه معتبر دیگر که همراه بودند گرفتار گشت - و لشکر او وقتے خبردار شد که کار از دست رفته بود - ناچار هر یکے بملازمت پادشاهي رسیده درخور مرتبه نوازش یافت - ابراهیم خان نیز بسجده گاه خجالت جبهه سای سعادت گشت - اما در همان ایام بنابر جهتے از منصب معزول گشته در دارالخلافه بسالیانه موظف گردید - و در سال دوم از پیشگاه خلافت بمنصب پنجهزاري پنجهزار سوار تحصیل افتخار نموده بصوبه داري کشمیر مامور شد - و پس از انتقال خلیل الله خان بصوبه داري لاهور نوازش یافت - و در سال یازدهم از تغیر لشکرخان بصوبه داري بهار مرخص گشت - و باز سال نوزدهم ترک نوکري کرده منزوي گردید - و در سال بیست و یکم از تغیر قوام الدین خان

بایالت کشمیر نامزد شد - و پس‌ازان بصاحب صوبگی مملکت وسیع بنگاله سربرافراخت - و چون در سال چهل و یکم دارائی آن ألکۀ فسیحه بشاهزاده محمد اعظم (۲) دومین خلف شاه عالم بهادر مفوض گشت او از تغیر سپه دار خان بنظم الهآباد شتافت - و پس‌ازان بحکومت لاهور امتیاز یافته سال چهل و چهارم چون آن‌صوبه بشاهزاده شاه عالم مقرر شد خان مزبور بمحافظت کشمیر (که آب و هوای آنجا بمزاج او خیلے موافقت داشت) مامور گردید - و در سال چهل و ششم از تغیر وُکلای شاهزاده محمد اعظم شاه (که بدرخواست خود حضور طلب گشته بود) بنظم و بست صوبۀ احمدآباد گجرات بدو تفویض یافت و بنابر بعد مسافت (که تا رسیدنش مدتے میکشید) شاهزاده بیدار بخت ناظم مالوه بحراست آنصوبه تعین‌شد - و پس از رسیدن ابراهیم خان باحمدآباد (که هنوز جا گرم نکرده) شاهزاده که انتظار او داشت از بیرون شهر کوچ هم نکرده (۳) بود که خبر واقعۀ خلدمکان رسید *

گویند ابراهیم خان (که خود را اعظم شاهي ميگرفت) فورا بشاهزاده مبارک‌باد گفته فرستاد - بیدار بخت در جواب گفت که قدر عالمگیر پادشاه را ما میدانیم - چه شد که یک چندے فلک بکام ما گردید - الحال مردم خواهند دانست که بکدام دیوانه سروکار مي‌افتد (۴) - پس ازانکه خلدمنزل تخت آرای سلطنت شد

---

(۲) نسخۀ [ب] محمد عظیم (۳) نسخۀ [ج] ننموده بود (۴) نسخۀ [ج] سروکارے افتاد *

محمد عظیم الشان بسبب نا خوشی بنگاله ارادهٔ اخذ و جر ازو داشت - خانخانان مراعات خاندان و عمدگی او منظور داشته غایبانه واسطهٔ کارهایش گشت - و از پیشگاه خلافت بارسال فرمان صوبه داری کابل و عنایت خطاب علي مردان خان مورد نوازش ساخت - خان مذکور بپشاور شتافته توقف گزید - اما بند و بست آن صوبه بقسمی که بایست ازو صورت نگرفت - لهذا صوبه داری آنجا بناصر خان قرار یافت - او بابراهیم آباد سودهره (که سي کروهی لاهور است و بطریق وطن داشت) آمده (۲) چند ماهی گذشته بود که باجل طبعي درگذشت - (۳) خلف رشیدش زبردست خان است - که در ایام صوبه داری پدر خود در بنگاله بررحیم خان نام افغانی (که سر فساد برداشته خود را رحیم شاه نامیده بود) فوج کشیده جنگ صعب رو داد - و افغان مزبور شکست فاحش یافت - و سال چهل و دوم عالمگیری بنظم صوبهٔ اودهه و از اصل و اضافه بمنصب سه هزاري دوهزار و پانصد سوار و سال چهل و نهم از گذاشت محمد اعظم شاه بنسق صوبهٔ اجمیر و از اصل و اضافه بمنصب چهار هزاري سه هزار سوار قامت قابلیت آراست - و دیگری یعقوب خان است که در عهد خلدمنزل بنیابت آصف الدوله صوبه‌دار لاهور شده بود - و پس از فوت پدر بخطاب ابراهیم خاني امتیاز یافته - گویند بشاه عالم

(۲) در [بعضی نسخه] نگذشته بود (۳) نسخهٔ [ج] زبر دست خان است که احوالش علیحده تحریر یافته و دیگری یعقوب خان است که ٭

نگینے یمنی گذرانده بود - که جرم ذاتی او نقش الله و محمد و علی افتاده - هرچند پژوهش رفت که شاید عملی باشد آخر باتفاق مبصران مشخص شد که اصلی ست *

* احسن خان سلطان حسن *

عرف میر ملنگ همشیره زادهٔ محمد مراد خان است - از روشناسان بارگاه عالمگیری بود - و بمنصبی درخور سرفراز - سال پنجاه و یکم چون پادشاه درخود آثار ضعف و از محمد اعظم شاه (که نامے بشجاعت بر آورده - و امرای صاحب مدار را رام ساخته) نسبت بکام‌بخش رو به بےاعتدالی مشاهده نمود ازانجا که پاس شاهزادهٔ درم مد نظر داشت نام‌برده را ببخشی‌گری او بر نواخته در بارهٔ خبرداری تاکید فرمود - لهذا او همواره کمر بسته در سواری آمد و رفت دربار اهتمام قرار واقع می‌کرد - محمد اعظم شاه مکرر شکایت او با پدر ظاهر ساخت - فایده نبخشید - آخر بزیب‌النسا بیگم همشیرهٔ اعیانی خود شقه نوشت - و دران مندرج نمود که تدارک شوخی آن بےادب کارے نیست - اما پاس حضرت مانع است پادشاه بعد ملاحظه در جواب شقه دستخط فرمود که این همه مغلوب هراس نشود - محمد کام بخش را جائے رخصت می‌نمائیم پس ازین شاهزادهٔ مرقوم را اسباب سلطنت عنایت کرده بجانب بیجاپور فرستاد - پس از وصول بقلعهٔ پرینده چون خبر ارتحال پادشاه رسید اکثر امرای متعینه بے اطلاع برخاسته رفتند - سلطان

حسن در جذب قلوب مابقي كوشيده بعد رسيدن بيجاپور سعي جميله بكار برد - كه سيد نياز خان قلعه دار كليد سپرده بملازمت پيوست - شاهزاده اورا بمنصب پنجهزاري و خطاب احسن خان و خدمت مير بخشي‌گري سربلند گردانيد - و چون شاهزاده از بيجاپور كوچيده گلبرگه را بتصرف آورده بر واكنكيره (كه باز بتصرف پيرما (۲) نايك زميندار رفته) آمد در تسخير آن هم خان‌مذكور ترددات بتقديم‌رسانيد - پستر پسر شاهزاده را بطريق توره همراه گرفته بر سر كرنول رفت - و ازانجا زر گرفته بجانب اركات (كه داؤد خان پنّي بفوجداري آنجا مي‌پرداخت شتافت - و دقيقهٔ از دقائق خيرخواهي شاهزاده فرونگذاشت - و با قلت زر و عسرت بر لشكر بانصرام مهمات طريق جانفشاني پيمود - و باز بشاهزاده ملحق‌گرديد - پس از رسيدن بچهار منزلي حيدرآباد در استمالت رستم دل خان سبزواري (كه صوبه‌دار آنجا بود) پرداخته او را بملازمت شاهزاده آورد - چون حكيم محسن خان مخاطب بتقرب خان (كه بپايهٔ وزارت امتياز داشت) باحسن خان شيوهٔ حسد (كه خانه برانداز دولتهاي كهنه است) ورزيده هميشه شاهزاده را حرفهاي بے اصل رسانيده خاطر او را از خان مزبور متنفر مي‌ساخت دران ايام (كه مابين خان مذكور و رستم دل خان مراسم جوشش نظر بدولتخواهي شاهزاده بيش از پيش مرعي بود) تقرب‌خان ظاهر نمود كه اينها در فكر و مشورت

---

(۲) در[بعضي نسخه] هرما ‌•

دستگیر ساختن حضرت اند - شاهزاده (که در اصل مزاج بسودا مجبول و دران ایام از کثرت افکار آن نشه در بالا گردیده بود) پس از کشتن رستم دل خان (که در احوالش مبین شده) خان مزبور را از خانه طلبیده محبوس ساخت - و بانواع تعذیب روانهٔ ملک عدم گردانید گویند هرچند مردم پیش ازین واقعه باو خبر رسانیدند (که شاهزاده در تدبیر حبس شما ست) او (که همواره مسلک دولتخواهي مي سپرد) قبول این معني نکرد - این مقدمه در سنه (۱۱۲۰) هزار و یکصد و بیست هجري بوقوع آمد - برادر کلانش میر سلطان حسین سال دوم بهادرشاهي بدولت ملازمت رسیده بمنصب هزاري دو صد سوار و خطاب طالع یار خان چهرهٔ عزت بر افروخت *

* امیر خان سندهي *

میر عبدالکریم نام داشت - پسر امیر خان بن امیر ابو القاسم نمکین مشهور است - چون جدش را ناحیهٔ بهکر در ایام حکومت خویش دلنشین افتاد دران گل زمین طرح وطن ریخته عاقبت خانهٔ خود را پر ساخت - پدرش نیز در ایالت تته بمتقاضیِ (۲) اجل جان سپرده در جوار والد خویش مدفون شد - ازین جهت مسقط الراس و محل نشو و نمای اکثر ازین خاندان آن مرز و بوم است - لهذا بسندهي زبان زد گردیده - و الا اینها از سادات هرات اند - چنانچه در احوال نامهٔ نیاکانش مبرهن گشته - و نیز در ترجمهٔ امیر خان

---

(۲) نسخهٔ [ب] بمقتضای اجل *

مرحوم گذشته - که او مثل پدر خود کثیر الاولاد بود - و در سن صد سالگي هم از توالد و تناسل باز نایستاده - میر عبد الکریم کوچک ترین برادران است - ازانجا [که برای خدمت حضور سلاطین (که معبر بخواصي ست) جز امرا زادگان و خانه زادان معتبر شایستگي ندارند] مشار الیه در بدو حال بخواصي اختصاص گرفت و پس ازان بسرداری خواصان سرافرازي یافت - و چون عروج دولت و صعود ثروت در طالع او مودع دست تقدیر بود در سال بیست و پنجم (که بلدهٔ اورنگاباد بقدوم سعادت‌لزوم پادشاهي خجسته بنیاد گردید) موصی الیه منظور نظر تربیت خسرواني گشته بخدمت داروغگی جا نماز خانه اعتبار قرب خدمت اندوخت - و پستر خدمت امانت هفت چوکي بانضمام جا نماز خانه یافت - و چون پیش آمد و ترقی او مرکوز خاطر پادشاهي بود داروغگی نقاش‌خانه نیز تفویض پذیرفت - و در آخر سال بیست و هشتم بتقصیرے معاتب شده از داروغگی جانماز خانه معزول گردید - و چون در سال بیست و نهم شاهزاده شاه عالم بهادر با خانجهان بهادر افواج ابوالحسن والی تلنگ را زده و برداشته بلدهٔ حیدرآباد را بتصرف در آورد مصحوب مشار الیه خلعت و جواهر بپادشاهزاده و امرای عظام متعینه ارسال یافت - چند کسے دیگر هم از روشناسان (که هر کدام بکارے مامور شده بود) با هم یکتائي ورزیده براه افتادند - چون بچهار کروهی حیدرآباد رسید شیخ نظام حیدرآبادي با جمعیتے ریخته همراهان را

عرضهٔ تلف گردانید - نجابت خان و اصالت خان (که قلیچ خان ناظم ظفرآباد برسم بدرقه داده بود) بسابقهٔ معرفتی (که با مخالف داشتند) بدو پیوستند - جواهر و خلاع مرسله و دیگر اسباب و متاع سوداگری و رهگذاری مردم (که قافله گویان همراه شده بودند) بغارت رفت - میر عبد الکریم را (که زخمی شده در میدان افتاده بود) دستگیر کرده نزد ابو الحسن بردند - پس از چهار روز اورا از گلکنده بحوالی حیدرآباد بمعسکر شاهزاده رسانیده خود را یکسو کشیدند محمد مراد خان حاجب خبر یافته بخانهٔ خود برد - و بانواع دلجوئی پیش آمد - و بعد التیام زخمها ملازمت پادشاهزاده نمود - و احکام ارشاد پیام (که بگذارش زبانی حوالهٔ او بود) برگذارد - و از خدمت ایشان رخصت شده با خانجهان بهادر (که طلب حضور شده بود) بآستان سلطنت جبهه سا گردید - و درایام محاصرهٔ گلکنده چون شریف خان کروره گنج اردو بتحصیل جزیهٔ هر چهار صوبهٔ دکن رخصت یافت خدمت کرورگی گنج به نیابت خان مذکور ضمیمهٔ خدمتش گردید - و در همین ایام داروغگی جرمانه (۲) نیز بوی تعلق گرفت - و در سال سی و سیوم بجایزهٔ نیکو خدمتی کروره گنج (که فراوانی و ارزانی برابر قحط و غلای حیدرآباد نمود فاحش کرد) در بارگاه خلافت مستلزم مجری گردیده بخطاب ملتفت خان مورد التفات شایان گشت - بعد ازان از انتقال خواجه حیات خان خدمت

---

(۲) نسخهٔ [ب] جریب نیز *

آبدار خانه نیز باو مفوض شد - و در سال سي و ششم بخدمت قورب رتبت داروغگی خواصان از انتقال انور خان پسر وزیر خان شاهجهاني و از اصل و اضافه بمنصب هزاري سر عزت برافراخته در تقرب و مزاج داني محسود اماثل شد - و در سال چهل و پنجم بخطاب خانه‌زاد خان تحصیل ناموري نمود - و پس ازان از کمال عنایت بافزایش لفظ میر بر خانه زاد خاني چهرهٔ عزت افروخت - و بعد آن بخطاب میر خان مخاطب گردید - و در سال چهل و هشتم پس از تسخیر حصار تورنا بخطاب موروثی پدرش امیر خان سر باوج ناموري سود - و درانوقت بر زبان پادشاه گذشت که پدر شما میر خان (که امیر خان شد) در برابر الف یک لک روپیه در جناب اعلی حضرت فردوس آشیاني پیشکش کرده بود - شما چه مي‌گذرانید - عرض نمود هزار هزار جان فدای ذات مقدس باد جان و مال همه تصدق حضرت است - روز دیگر مصحف مجید بخط یاقوت از نظر گذرانید - فرمودند چیزے گذرانیدید که دنیا و مافیها بهای آن نتواند شد - بعد فتح واکنکیره بافزوني پانصدي از اصل و اضافه بمنصب سه هزاري کامیاب دولت گردید - و در اواخر عهد خلد مکان مقرب آن حضرت خاقان بود - و در مصاحبت و محرمیت فوق نداشت - چه شب و روز بباریابی حضور تفوق مي اندوخت - در مآثر عالم گیري آورده که در مقامات دیوا پور سه کروهی واکنکیره انحرافے بمزاج پادشاه عارض شد - و اشتداد

و استیلای آن بجائے رسید که گاه گاه مدهوشي رميداد - ازانجا (که سن بنود رسیده) پاے تمام بمردم در آورد - نزدیک بود که از هول آن حادثه ملک بهم برآید *

امیر خان نقل کرد که روزے درین ایام در نهایت ضعف زیر لب میگفتند * * بیت *

* بهشتاد و نود چون در رسیدي *
* بسا سختي که از دوران کشیدي *
* وزانجا چون بصد منزل رساني *
* بود مرگے بصـــورت زندگاني *

مرا که گوش بران افتاد زود بعرض رسانیدم - که حضرت سلامت شیخ گنجه (رحمه الله) برای تمهید یک بیت این همه ابیات گفته و آن این است * * بیت *

* پس آن بهتر که خود را شاد داري *
* دران شادي خدا را یاد داري *

فرمودند باز بخوانید - چند مرتبه تکرار یافت - اشاره رفت نوشته بدهید - نوشته دادم - مدتے مي خواندند - توانائي بخش توے عطا کرد - صباح آن بدیوان مظالم برآمدند - فرمودند که بیمن شما مارا صحت کامل داد - و طرفه طاقتے بجان ناتوان آورد - خان مذکور بجودت فهم و حدت ادراک و شگرفی حیثیت و بلندی استعداد (که ازان بقابلیت تعبیر رود) ممتاز بود - در محاصرهٔ بیجاپور روزے

[که پادشاه برای ملاحظهٔ دمدمه (که برابر کنگرهٔ قلعه برده بودند) سوار تخت روان تا کنار خندق تشریف آورد - و از جانب قلعه گولهای توپ چرخ آشوب از بالای تخت میگذشت] مشار الیه (که دران‌وقت داروغهٔ جانماز خانه بود) هنوز پا بعرصهٔ اعتبار نگذاشته بداهة مصرع تاریخ * فتح بیجاپور زودي مي‌شود * ۱۰۹۹
بر پارچهٔ کاغذے بقلم سرب نوشته از نظر گذرانید - پادشاه بفال نیک برگرفته فرمودند - خدا کند چنین باشد - در همان هفته افتتاح قلعه صورت انصرام گرفت - و بعد تسخیر حصار گلکنده * مصرع *
* فتح قلعهٔ گولکنده مبارک بادا * ۱۰۹۹ تاریخ یافته
از پیش‌گاه خلافت مورد تحسین گشت - و چون مواد پندار و خود آرائي آماده داشت کله گوشهٔ نخوت بر سر بےنیازي کج میگذاشت - و با کم منصبي از جمیع نوئینان بلند مقدار یکسر و گردن برخود مي‌بالید - امیر زادهای خاندان در جلو او راه میرفتند نگاه درست بجانب کسے نمیکرد - نقش اعتبارش در بارگاه سلطنت آن چنان برکرسي نشست که عمدها دست‌نگر و منت پذیر او بودند - چون حکم شده بود [که سوای کسے (که پالکي بار از سرکار پادشاهي عنایت شده) دیگرے از پادشاه‌زاده و امرا پالکي سوار در کلال بار نیاید] پس از چندے جملة الملک اسد خان و او (که درانوقت ملتفت خان بود) باجازت سوار آمدن فرق افتخار افراختند بعد ازان بهره‌مند خان و مخلص خان و روح الله خان مجاز گشتند

ازین جا رتبهٔ او توان شناخت - که چه قدر در دل پادشاه جا کرده
در دیانت هم قدم میگذاشت - اهل روزگار بفرمایش او جنس
هر دیار بقیمت نصف و ثلث ارسال می‌کردند - دیده و دانسته
نگاه می‌داشت - و در پرده قدغن استیعاب حصص ارز (٢) می‌نمود
و بعد ارتحال خلد مکان همراه محمد اعظم شاه رفته چون صاحب
جمعیت و فوج نبود در گوالیار همراه بنگاه ماند - و پس ازانکه
تخت خسروي بجلوس بهادر شاه زیبایش گرفت و امرای عهد سلف
از مخلص و مخالف بافزونی مناصب کام دل اندوختند او نیز
از اصل و اضافه بمنصب سه هزاري پانصد سوار مورد مرحمت شد
لیکن آن قرب و مصاحبت کو - و آن ناز و تبختر با که - نا چار
بقلعه‌داری اکبرآباد در ساخته گوشه گزید - و از نا دیدنیها را رست
منعم خان خانخانان (که در اهلیت و مروت یکتای روزگار بود) از
دیرین بزرگداشتها صوبه‌داری آگره نیز بوی تفویض نمود - و پستر
از صوبه‌داري معزول شده بقلعه داري میگذرانید *

چون در اواسط عهد محمد فرخ سیر پادشاه مرحوم بنابر استقلال
سادات بارهه وهنی بامور سلطنت راه یافته باقتضای مصلحت
پیش‌آمد امرای عالمگیري در افتاد عنایت‌الله خان و حمیدالدین
خان بهادر و محمد نیاز خان همه بتازگي مورد نوازش گشتند
خان مذکور را نیز از آگره طلب حضور نموده بداروغگی خواصان

---

(٢) در [بعضي نسخه] حصص از سر مي‌نمود *

ممتاز گردانیدند - و پس از خلع آن پادشاه مرحوم چون زمام سلطنت
بقبضهٔ اقتدار سادات بارهه در آمده او را از تغیر افضل خان
صدرالصدور خدمت صدارت کل نامزد کردند - گویند قطب الملک
بمراعات پیشین رتبه تعظیم و توقیر او از دست نمیداد - و بر گوشهٔ
مسند خود می‌نشاند - در همین ایام داعیِ حق را لبیک اجابت
گفت - پسرانش هیچ‌کدام رشدے نکرده با اندوختهٔ پدر بسنده نمودند
مگر ابوالخیر خان - که بنابر قرابت با خاندوران خواجه عاصم
در عهد پادشاه مرحوم خطاب خاني یافته جمعیت و دستگاه داشت
و همراه خان‌مزبور بسر مي‌برد - میر ابوالوفا نبیرهٔ ضیاءالدین خان
برادر کلان امیر خان نسبت بپسران او نامے داشت - و در اواخر عهد
خلدمکان بداروغگیِ جانماز خانه درجهٔ اعزاز مي‌پیمود - و قابلیت
و استعداد او ذهن‌نشین پادشاه بود - چنانچه روزے عرضه داشت
پادشاهزاده بهادر شاه بخط رمز از نظر گذشت - چون رمز معلوم‌نمیشد
پادشاه بیاض‌خاص بمیر مذکور حواله نمود - که ما دوسه رمز واضح‌نوشته
گذاشته‌ایم - آنرا با این سنجیده استنباط مطلب نماید - مشار الیه
بیاوریِ دقت نظر و سرعت فکر رموز مستورهٔ مسطوره (۲) باستخراج آورده
مضمون عرضه‌داشت را نوشته گذرانید - و درجهٔ استحسان یافت *

* آصف الدوله جملة الملک اسد خان *

محمد ابراهیم نام پسر ذوالفقار خان قرامانلو ست - نواسهٔ

(۲) نسخهٔ [ب] رموز مسطورة باستخراج *

صادق خان میر بخشي و خویش یمین‌الدوله آصف خان میشد - از حداثت سن و ریعان شباب بحسن صورت و تناسب ظاهري منظور مراحم و عواطف اعلی حضرت بوده در همسالان و اقران امتیازے تمام داشت - سال بیست و هفتم بخطاب اسد خان و خدمت آخته بیگي نوازش یافته آخرها ببخشي گري دوم پایهٔ اعتبار افراخت - چون سریر خلافت بجلوس عالمگیري مزین شد مشمول عنایت گشته مدتها سرگرم بخشي گري دوم بوده سال پنجم بمنصب چهار هزاري دو هزار سوار تحصیل افتخار نمود - سال سیزدهم بعد فوت وزیر معظم جعفر خان بتفویض نیابت وزارت و مرحمت خنجر مرصع و دو بیرهٔ پان بدست خاص مباهات اندوخت - حکم شد که رسالهٔ پادشاهزاده محمد معظم نویسد - و مهر پادشاه زاده دیانت خان منجم مي‌کرده باشد - و در همین‌سال از بخشیگري دوم معزول‌گشته در سال چهاردهم از انتقال لشکر خان بانتصاب (۲) خدمت میر بخشي‌گري اعلام سرافرازي بر افراخت - و غرهٔ ذي‌الحجه سال شازدهم اسد خان استعفای نیابت نمود - حکم والا پیرایهٔ صدور گرفت که امانت خان دیوان خالصه و کفایت خان دیوان تن پائین‌تر از مهر دیوان اعلی مهر خود کرده مهمات دیواني سرانجام دهند - دهم شعبان سال نوزدهم آن خان ستوده اطوار باز بنوازش دوات مرصع کار و خدمت جلیل‌القدر وزارت اعظم بلندنامي یافت

---

(۲) نسخهٔ [ج] بانتساب خدمت *

و آخر سال بیستم (که خانجهان بهادر کوکلتاش از دکن معزول و معاتب گردید - و تا تعین صوبه‌دار نظم مهمات آنجا بدلیر خان نامزد گشت) جملة الملک با لشکر فراوان و سامان شایان بدکن رخصت یافته بخجسته بنیاد رسیده بود که برخی اخذ و جر بعرض پادشاه رسید - شاه عالم بنظم دکن مرخص شد - و اسد خان برگشته در مبادی سال بیست و دوم در کشن‌گدهه مضاف صوبهٔ اجمیر ملازمت نمود - و چون سال بیست و پنجم رایات پادشاهي بمالش سنبهای بهونسله (که پادشاهزاده محمد اکبر را در ملک خود جای داده بود) بعزیمت دکن در اهتزاز آمد جملة الملک را با شاهزاده عظیم‌الدین در اجمیر گذاشتند - تا راجپوتیه دران نواح غبار شورش نتوانند برانگیخت - پس ازان درسال بیست و هفتم در احمد نگر بتقبیل عتبهٔ خلافت جبهه افروز گشته بعد فتح بیجاپور بعنایت مسند وزارت با تکیه‌گاه زربفت و سوزنیء چکن‌دوز مربع نشین چاربالش استقلال گردید * ع * زیبا شده مسند وزارت * تاریخ است

۱۰۹۷

و پس از کشایش قلعهٔ گلکنده باضافهٔ هزار سوار بعلو مرتبت هفت هزاري هفت هزار سوار مرتقي شد - و سال سي و چهارم بتنبیه غنیم آن روی دریای کشنا و انفتاح قلعهٔ نندیال عرف غازي‌پور و نظم و نسق بالاگهات کرناتک حیدر آباد تعین گشت - جملة الملک بعد تصرف نند یال درکرپه (که سرحد کرناتک است) چهاوني داشت پادشاهزاده محمد کام‌بخش از حضور بانتزاع قلعهٔ واکنکیره

دستوري يافت - چون روح الله خان بانصرام آن مهم مامور شد او بامتثال حکم جهان‌مطاع بکمک جملة الملک عنان توجه انعطاف داد - پس از وصول موکب شاهي بکرپه سال سي و هفتم حکم رسيد (۲) که هردو بکمک ذوالفقار خان (که محاصرۀ خنجي دارد) متوجه شوند بعد از رسيدن آنجا بنابر لختے دواعي ميان پادشاهزاده و جملة‌الملک رنجشے واقع شد - و بسعايت بدسگالان فتنه‌پژوه سرگراني و آشفتگي طرفين گرمي گرفت - جملة الملک بدست آويز مراسلات مخفيۀ پادشاهزاده (که با (۳) راى قلعه‌نشين بوساطت بعضے ناعاقبت انديشان درميان داشت) بحضور نوشته مجاز گرديد - که راو دلپت بونديله شب و روز حلقۀ در خانۀ پادشاهزاده بوده بے رخصت اسد خان سواري و ديوان و آمد و شد مردم بيگانه نشود - دربن اثنا از جاسوسان قلعه‌رو متحقق گشت - که کام‌بخش بخاسازي و رغم جملة‌الملک در شب تار قرار رفتن قلعه داده - لهذا اسد خان بکنگاش ذوالفقار خان و ساير سرداران لشکر فوج محاصرۀ قلعه را بيگاه طلبيده گستاخانه بخانۀ پادشاهزاده درآمده نظربند ساخت - و از خنجي برخاسته (۴) حسب‌الحکم کام بخش را روانۀ حضور نمود - و خود چندے در سنکر توقف ورزيد - پس ازان طلب حضور گشته از مقدمۀ کدورت اسر پادشاهزاده واهمۀ بسيار بخاطرش جا داشت - روز ملازمت چون

---

(۲) در [بعضے جا] خنجي نوشته (۳) نسخۀ [ا] که با راماى قلعه‌نشين (۴) نسخۀ [ج] سکهر - و در [بعضے نسخه] سکر ٭

بسلامگاه رسید ملتفت خان داروغهٔ خواصان قریب تخت استاده بود آهسته خواند * * ع * * در عفو لذتیست که در انتقام نیست * پادشاه فرمودند که بجا خواندید - اجازت قدمبوس داده محفوف عواطف ساختند *

و چون خلد مکان در سال چهل و سیوم سنه (۱۰۱۰) یک هزار و ده هجری پس از اقامت چهارساله در اسلام پوری معروف ببرمپوری بعزیمت حق طویت جهاد بتسخیر قلاع و تخریب اُلکهٔ سیوای بهونسله قدم جهان کشا در رکاب یک ران گیتی نورد گذاشت نواب قدسیه زینت النسا بیگم را با خدمهٔ محل همانجا نگاهداشته اسد خان بمحراست و حفاظت تعین گردید - و در سال چهل و پنجم مبادی مهم کهیلنا حسب الطلب از بنگاه باستلام آستانهٔ اقبال آشیانه شرف اندوخته بخطاب امیر الامرا چهرهٔ امتیاز افروخت - و فتح الله خان و حمیدالدین خان و راجه جیسنگهه بسرکردگی او تعین تسخیر آن قلعهٔ فلک شکوه گشتند - بعد فتح چون کسلی عارض مزاج امیرالامرا گردید حکم عنایت شیم عز صدور یافت که از طرف اندرون دیوان عدالت (که بموجب حکم بدیوان مظالم موسوم گشته) براه رو برآمده در کتهرهٔ بتفاوت یکذرع زینهٔ حجره بنشینند - تا سه روز نشست پس ازان حکم شد که عصا بدهند - بعد ارتحال خلدمکان پادشاهزاده محمد اعظم شاه نیز باعزاز و احترام او کوشیده در امر وزارت استقلالش افزود - و چون از گوالیار متوجه جنگ بهادر شاه شد

اسد خان را با بنگاه و همشیرهٔ اعیانی خود زینت النسا بیگم (که خلد منزل مخاطب به بیگم‌صاحب نمود) درانجا گذاشت - چون نسیم فیروزي از مهب ایزدي عنایت بپرچم بهادر شاه وزید آن شاه مروت کیش حلم آئین نظر بر دیرین بندگي و قدم اعتبار او از راه نوازش طلب حضور ساخت - برخی باریابان قرب گفتند که با اعظم شاه شریک غالب جمیع کارها او بود - فرمود که دران آشوب اگر پسران ما در دکن مي‌بودند بتقاضای وقت رفاقت عموی خود مي‌نمودند بعد ملازمت بخطاب نظام‌الملک آصف‌الدوله و خدمت وکالت (که در سوالف ایام صاحب اختیار جمیع مهام ملکي و مالي میشد) و نواختن نوبت در حضور سر عزتش از فلک برین گذرانید - و چون پادشاه رعایت خاطر منعم خان خانخانان (که حقوق بسیار ثابت کرده وزیر اعظم بالاستقلال بود) (۲) اهم مي‌شمرد و وزیر باید که سر دیوان ایستاده کاغذ بدستخط وکیل مطلق رساند چنانچه یکان دفعه بعمل آمد و این معني بر خانخانان گراني کرد لهذا مقرر شد که آصف الدوله که کبر سن دریافته مشغول عیش و نشاط است بشاهجهاناباد رفته بفراغت و آسودگي بگذراند - و وکالت را نیابةً ذوالفقار خان سرانجام نماید - لیکن در جنب اقتدار خانخانان سوای مهر وکالت (که بر اسناد و احکام بعد مهر وزارت میشد) دیگر امرے در وکالت نماند - آصف الدوله در دارالخلافه پنج وقت نوبت

---

(۲) نسخهٔ [ج] با استقلال •

کامراني نواخته زیستی گوارا و عافیتی مهیا داشت - چون نوبت سلطنت بجهاندار شاه رسید و ذوالفقار خان راتق و فاتق خلافت گردید مراتب نوکري از میان برخاست - دو سه باري که بدربار رفت پالکي سواره بدیوان عام فرود آمده متصل تخت نشست - پادشاه در مخاطبات عمو مي گفت - پس ازانکه جهاندار شاه از آگره شکست خورده گریخت و یکسر بخانهٔ آصف‌الدوله رسید خواست تا دیگر باره ساز و سرانجام فراهم آورده بکارزار پردازد - ذوالفقار خان نیز رسیده درین‌کار مبالغه از حد برد - اسد خان (که مرد تجربه کار کهنه روزگار و نیک نفس عافیت طلب بود) راضي نشده بپسر گفت - که معزالدین بادمان خمر و انهماک لهو و لعب و سفله نوازي و نا قدر شناسي قابل فرمان روائي نمانده - چه لازم که چنین کسی را بطرفی برده فساد تازه برپا و فتنهٔ خوابیده بیدار کنیم - و باعث خرابی ملک و تضیع (۲) عالم شویم - خدا عالم است که مآل کار بکجا منجر شود - هرکه از نژاد تیموریه سریرآرا گردد ما و شما را اطاعت او لازم است - همان روز اورا مقید ساخته بقلعه فرستاد - و ندانست که تقدیر بر تدبیرش میخندد - و این مآل گزیني و عاقبت‌اندیشي موجب افنای جان‌شیرین پسر و زوال آبرو و دولت موروثی او گردد - اما چون استطلاع بتقدیر و دیده‌وري بسرائر آن مقدور بشر نیست آدم بیچاره بدان جهت ملوم و مطعون چرا باشد

---

(۲) نسخهٔ [ب] و تصدیع عالم •

بایست وقت و صلاح مآل همین بود - مگر گویند که حمیت و غیرت یا عرف و طبیعت بل انصاف و مروت اقتضای آن نمیکرد که پادشاه هند با این همه حقوق و نوازش در چنین وقتی حادثه‌زده باعتماد او بخانه‌اش در آید - و استشارهٔ احوال خود کند - اورا گرفته بدشمن دهد - که با سوء حال بکشد - اگر خود از پیری تاب قطره و پویه نداشت بآنها را میگذاشت - بهر دشت و صحرا که قاعد ادبارشان میکشید می‌شتافتند - و خود زیاده بر آنچه کشید می‌کشید - بهر تقدیر محمد فرخ سیر چون دید که شاه و وزیر مدبر تباه هوش بدار الخلافه رفته - مبادا بطرفی سر کشند - و فتنهٔ نو بر خیزد معرفت میر جمله سمرقندي باستمالت نامهای پیاپی بنام پسر و پدر بانواع نوازش و چاپلوسي دل وسواس زدهٔ هر دو را مطمئن ساخت - گویند سادات بارهه (که درین امور شریک مصلحت پادشاه نبودند) تا اینجا نمي‌دانستند - بلکه یقین داشتند که اینها بعرصه خواهند در آمد - چرا ممنون احسان خود نباید کرد - پیغام کردند که بمعرفت ما ملازمت نمایند - تا ضررے بحال شما عاید نگردد چون کار کنان تقدیر در فکر دیگر بودند پدر و پسر باعتماد مواعید مرقومهٔ پادشاهي غره گشته اعتنا بسادات بارهه نکرده رجوع بآنها کسر شان خود دانستند - میر جمله چون از پیغام سادات مطلع شد شتابان تقرب خان شیرازي را نزد آصف‌الدوله فرستاد که اگر استرضای پادشاه مطلوب است زینهار بقطب‌الملک و امیرالامرا متوسل نشوید

گویند که تسم قران هم درمیان آورد - هرگاه پادشاه بباره پلهٔ دهلي رسید آصف الدوله با ذوالفقار خان بطمانینت تمام رفته ملازمت نمودند پادشاه بعنایت جواهر و خلعت و کلمات نوازش تسلي بخش گشته رخصت نمود - و فرمود که ذوالفقار خان بنابر مصلحت برخی امور حاضر باشد - آصف الدوله نکوهش مآل از سیمای حال در یافته با دل زار و چشم خون فشان بخانه آمد - همان روز ذوالفقار خان را قسمی که در احوال او تحریر یافته کشتند - فردای آن اسد خان را محبوس ساخته خانه‌اش بضبط در آورده چیزے نگذاشتند و صد روپیه یومیه جهت اخراجات او از سرکار پادشاهي قرار یافت - در جشن جلوس خواستند جواهر و خلعت برای او بفرستند - حسین‌علي خان امیرالامرا استدعا نمود که خود ببرد - گویند امیر الامرا بهمان دیرین روش آداب بتقدیم رسانید - او هم بدستور قدیم در مجي و ذهاب دست بر سینه گذاشته پان بدست خود داده رخصت کرد

و در سال پنجم سنه (۱۱۲۹) هزار و یکصد و بیست و نه بعمر نود و چهار سالگي ازین دار پرملال درگذشت - چنین امیر نیک‌طینت کم آزار و متحمل با وقار بحسن صورت و نیکوئی شیم (که با زیردستان برفق و مدارا و با همچشمان بشان و تمکین باشد) در امرای قریب‌العهد دیگرے نگذشته - از ابتدای نشو و نما بکامیابي و کامراني بسر برده همواره بطاس مراد درششے (۲) میزد

(۲) نسخهٔ [ج] درشش میزد •

نراد دغاباز فلک دست آخر باو کج باخت - و قزاق انقلاب نزدیک بمنزل برامن آباد جمعیت او دو اسپه تاخت - از چرخ بے مروت صبح نشاطے ندمید که شام کدورتها سر نزد - و لقمهٔ حلوائے بکام نریخت که صد نوالهٔ زهر نیامیخت - این وفادشمن با که پیوست که نگسیخت - و با هرکه نشست زود برخاست * * بیت *

* پشیمان مي شود زود از عطای خویشتن گردون *

* چو خور گر قرص نانے صبح بخشد شام میگیرد *

از خوبیهای جملةالملک نقل کنند که چون خلدمکان در سال چهل و هفتم بعد تسخیر قلعهٔ کندانه (۲) موسوم ببخشنده بخش بارادهٔ انقضای برشکال در محي‌آباد پونا آمد کیف ما اتفق دایرهٔ امیرالامرا در زمین پستے واقع شد - و خیمهٔ عنایت‌الله خان دیوان خالصه و تن بر مکان مرتفع - پس از مرور چند روز (که خان مزبور جای سراپردهٔ محل سرا محوط هم ساخته بود) نسبت خواجه سرای امیرالامرا (که صاحب اختیار سرکار او بود) گفته فرستاد - که ازین مکان بر خیزید - که خیمهٔ نواب ایستاده خواهد شد - خان گفت خوب است اما مهلتے بدهند تا جای دیگر درین مثل بهم رسد - او تند ترک جواب داد - عنایت الله خان ناچار بمکانے دیگر انتقال نمود این ماجرا بپادشاه رسید - مصحوب حمیدالدین خان بجملةالملک پیغام شد - که شما این جا را بعنایت الله خان بدهید - و خود

---

(۲) نسخهٔ [ا] کهندانه *

برخاسته بجای دیگر بروید - اسد خان اند کے مکث کرد - حکم شد که بخانهٔ عنایت الله خان رفته معذرت خواهید - اتفاقا دران وقت عنایت الله در حمام بود - جملة الملک آمده در دیوانخانه نشست او جلد برآمد - امیرالامرا دستش گرفته بخانه آورد - و یک تقوز پارچه اقامت گویان تواضع کرد - و تا انتهای مدت صحبت و رفاقت و پس ازان هم هیچ گاه بهیچ وجه اظهار گله و بیدماغي ننمود و در مهرباني و دلداري افزود - چنین کسان هم در زیر آسمان بوده‌اند گویند اخراجات محل و اهل نغمه و نشاط آنقدر داشت که مداخل بدان وفا نمي‌کرد - و بسبب بواسیر دایمي بے ضرورت بر زمین نمي‌نشست - همیشه در خانه بمهد نشیني میگذرانید - سوای ذوالفقار خان عنایت خان نام پسرے از بطن نول بائي (۲) مخاطب براني داشت - خط را خوب مي‌نوشت - بداروغگی جواهر خانه و منصب مناسب امتیاز یافت - بحکم پادشاه دختر ابوالحسن حیدرآبادي را بعقد او درآوردند - اما باوباش وضعي افتاده سودائے بهم رسانید - و رخصت دارالخلافه یافته ناهنجار روي پیش گرفت همواره از سوانح دهاي نالش او بعرض میرسید - در همان حالت درگذشت - پسرش صالح خان درعهد جهاندار شاه خطاب اعتقادخان و منصب عمده یافته بود - برادرش میرزا کاظم از هم‌نشینی رقاصان وبزم سارنگیان (۳) یک قلم ننگ و ناموس را بتاراج داده باتبع اسالیب

(۲) نسخهٔ [ا] نول بالي - و نسخهٔ [ج] نول بای (۳) نسخهٔ [ا] شایگان •

درهای رسوائي بروزگار خود مي‌کشود *

* اميرالامرا سيد حسين علي خان (۲) *

برادر خرد قطب الملک عبدالله خان است - که بجای خود مذکور شود - قطب الملک وزير اعظم محمد فرخ سير پادشاه بود و سيد حسين‌علي خان بمنصب اميرالامرائي تارک مباهات بآسمان مي‌سود - اينها از اعاظم سادات بارهه اند - و اکابر شرفای هند - هردو برادر فرقدين فلک سيادت و نيرين سپهر امارت بودند - متحلي باکثر شمائل سنيه - و خصائل رضيه - خصوص سخاوت و شجاعت که ازين دو صفت والا آثار غرا بظهور رساندند - و نقشهائي (که طراز صفحهٔ دولت باشد) بر لوح روزگار نشاندند - و از مبادي ايام عروج تا منتهي بخوبي و نيکنامي بسر بردند - و از آبياري عدل و احسان عرصهٔ هند را رشک فردوس برين ساختند - ليکن در اواخر ايام دولت راه غلط پيمودند - و تا روز قيامت داغ بدنامي با خود بردند - اما نزد ارباب انصاف منشای عزل پادشاه محض پاس آبرو و حفظ جان عزيز بود - اينها مدة‌العمر جانفشانيها نمودند - و لوازم دولتخواهيها بتقديم رسانيدند - پادشاه چشم از حقوق پوشيده در صدد قلع و قمع افتاد - و تا زنده بود همين خيال در سر داشت آخر اين رای سقيم باعث زوال سلطنت شد - و دولت پادشاه و سادات هردو برهم خورد *

---

(۲) نسخهٔ [ب] خان بهادر *

قاضي شهاب‌الدين ملک‌العلما (قدس سره) در مناقب السادات مي فرمايد - که امارت صحت (۲) سيادت خلق محمدي ست و سخاوت هاشمي و شجاعت حيدري - بايد که سيد صحيح النسب ازين ملکات بهرهٔ وافي داشته باشد - و احيانا بحکم نفس اماره اگر مرتکب عصياني شود آخر کار سببي رو ميدهد که باعث نجات اخروي مي‌گردد - مصداق اين کلام درين هر دو برادر مشاهده افتاد - که مظلوم ازين عالم رفتند - و غازهٔ شهادت بر رو ماليدند - نام اصلي قطب‌الملک حسن علي ست - و نام اصلي اميرالامرا حسين علي شهادت اول بزهر واقع شد - و شهادت ثاني بخنجر - اميرالامرا اگرچه برادر خرد قطب الملک است اما در سخاوت و شجاعت و علو همت و تمکين و وقار از برادر کلان فايق بود - در عهد خلدمکان بحکومت رنتهپور و آخرها بفوجداري هندون بيانه مي‌پرداخت (۳) چون برادرش بعد رحلت خلدمکان در لاهور مشمول عواطف شاه عالم گرديد سيد حسين‌علي‌خان با فوج شايسته در حوالي دهلي دولت ملازمت پادشاه دريافت - و در جنگ محمد اعظم شاه مصدر جلائل ترددات گشته بمنصب سه هزاري و عنايت نقاره سربلند گرديد و بوساطت شاهزاده عظيم‌الشان بنيابت صوبه‌داري عظيم آباد پټنه رخصت يافت - در اواخر عهد خلدمکان صوبه داري بنگاله بسپه‌دار

(۲) نسخهٔ [ب] که آثار صحت سيادت (۳) نسخهٔ [ج] هندول بيانه مي پرداخت ٭

خان مخاطب باعزالدوله (۲) خانجهان بهادر از تغیر شاهزاده عظیم‌الشان مقرر گشت - محمد فرخ سیر خلف عظیم‌الشان (که بنیابت پدر در بنگاله بود) طلب حضور شده بپتنه رسید - چون مدتها بخودسري گذرانیده و نسبت ببرادران دیگر نزد جد و پدر رتبه نداشت رفتن حضور شاق و ناگوار پنداشته بعذر عسرت اخراجات اوقات پرستي میکرد - تا آنکه شاه عالم شنقار شد - محمد فرخ سیر خطبه و سکه بنام پدر نموده در فراهم آوردن مردم همت گماشت - درین اثنا خبر کشته شدن عظیم‌الشان رسید - در ربیع‌الاول سنه (۱۱۲۳) ثلث و عشرین و مائه والف خود سریر آرای سلطنت گشت - و سید حسین علي خان ناظم پتنه را بوعدهٔ عنایات مستمال ساخته رفیق گردانید - و ازین جهت سید حسن علي خان ناظم الهآباد نیز طریق رفاقت سپرد در کمتر زمانے افواج کثیره مجتمع گشت - اما بنابر قلت خزانه تا رسیدن اکبرآباد دوازده هزار سوار بیش نماند - حسین‌علي خان در روز جنگ (که در حوالي مستقر الخلافه با جهاندار شاه اتفاق افتاد) باتفاق حسن بیگ صف‌شکن خان (که نایب صوبه‌داري اودیسه بود) و زین الدین خان پسر بهادر خان روهیله بمقابل ذوالفقار خان (که توپ و ضرب‌زن بسیار پیش رو چیده ایستاده بود) اسپان تاخته بزنجیرهٔ توپخانه در آمد - چون عرصهٔ وغا بر خود تنگ دید بآئین ناموس پرستان هند پیاده گشته بزخمهای طاقت ربا بزمین افتاد

(۲) نسخهٔ [ج] بعز الدوله ٭

و آن دو سردار با جماعهٔ او بسیار مردانه زندگي سپردند - حسین علي خان پس ازین فتح نمایان بخطاب امیرالامرا بهادر فیروزجنگ و منصب هفت هزاري هفت هزار سوار و خدمت عمدهٔ میربخشیگري کوس بلند مرتبگي نواخت - و در سال دوم با فوج گران سنگین به تنبیه اجیت سنگهه راتهور (که لوای سرکشي و تمرد در موطن خود مي افراشت) مامور گردید - تا میرتهه هرجا تعلقهٔ او بود لکدکوب تاراج و پی سپر غارت ساخت - راجه از بیم ناکي به بیکانیر بدر زده باستوار جاها خزید - درین یساق آنچه از اجرای حکم امیرالامرا نقل کنند این ست که چون دیهات اجیت سنگهه و جیسنگهه باهم مخلوط اند و رعایای تعلقهٔ اولین بهراس رو بفرار میگذاشتند بتاراجیان حکم میشد - که مواضع ویران را یغما ساخته آتش زنند - و بآباد مزاحمت نرسانند - رعایای اجیت سنگهه این را (۲) دیده معرفت رعایای جیسنگهه قول گرفته مي آمدند - همان وقت سزاولان تعین میشدند که بتاراجیان بگویند که آتش فرو نشانند - و آنچه گرفته اند مسترد سازند اصلا درین حکم تخلف نمیشد - سزاولان آن اشیاء منهوبه را بالتمام در دیه جمع میکردند - بعضی ثقات (که از مردم دیهات بسیار استفسار کردند) باتفاق میگفتند - که غیر از سوختن دیگر هیچ نقصانے بما نشده راجه چون خرابی خود دید ازمآل کار اندیشیده وکلای معتبر فرستاده بتقبل پیشکش و فرستادن کنور ابهی سنگهه پسر کلان خود بحضور

---

(۲) نسخهٔ [ج] این راه دیده *

و دادن صبیه بپادشاه (که بزبان عرف آن‌دیار دوله نامند) مستدعی
عفو جرائم گردید - چون میر جمله در حضور صاحب دستخط پادشاهی
شده هرکه باو رجوع می‌آورد منصب و جاگیر دستخط کرده میداد
و هر روز مزاج پادشاه را از سادات منحرف تر می ساخت
امیرالامرا بمصالحه راضي شده کنور را همراه گرفته باستعجال
مراجعت کرد - و فوجے جهت دوله گذاشت - که متعاقب بیارد
درین سفر غریب قضیهٔ اتفاقي رو داد *

گویند چون امیرالامرا بشانزده کروهی میرتهه رسید معتبران راجه
با یک هزار و پانصد سوار جهت مصالحه آمده ملازمت نمودند
و استدعای مقام کردند - چون اشتهار داشت (که اظهار اینها فروغے
از راستي ندارد - و بحیله‌وري مي‌خواهند نگاه دارند - تا راجه
باحمال و اثقال بدر رود) حسین علي خان پیغام کرد که اگر مصالحه
واقعي ست تا رسیدن کنور شما مقید و مسلسل باشید - آنها اول
از راه ننگ و عار راضي نگشته آخر قبول کردند - امیرالامرا
چار کس معتبر را زنجیر کرده حوالهٔ جماعه‌داران عمده نمود - چون
جماعه‌داران همراه گرفته از دیوانخانه برآمدند لچهای لشکر بمجرد
دیدن این‌حالت بر ذخیرهٔ آنها دویدند - جنگ در پیوست - هرچند
مردم بممانعت تعین شدند اما لچها همه را بچشم زدنے بتلف
جان و مال در آوردند - امیرالامرا آن چار کس را از قید برآورده
معذرت خواست - و بآنها نیز تیقن شد که این حرکت بے‌اراده سرزده

براجه نوشتند - لیکن راجه پیش‌ازان بشنیدن این‌ماجرا فرار نموده بود
ناچار امیرالامرا بمیرتهه شتافته توقف نمود - تا مصالحه صورت گرفت
و پس از رسیدن دهلي تقریب صوبه داري دکن درمیان آمد
حسین علي خان میخواست که خود ملتزم حضور باشد - و نیابت
بدستور ذوالفقار خان بنام داؤدخان مقرر شود - پادشاه بگفتهٔ مشیران
دمساز راضي نمیشد - تا آنکه گفتگوی خصومت‌آمیز درمیان آمده
بطول انجامید - و بعد اللتیا و اللتي قرار یافت که میر جمله اول
بصوبه‌داري پتنه رهگرا گردد - بعدازان امیر الامرا (که عزل و نصب
کل خدمات دکن باختیارش مفوض گشته) رخصت شود - چنانچه
سال چهارم سنه (۱۱۲۷) هزار و یکصد و بیست و هفت روانهٔ دکن
گشته وقت رخصت بالمواجهه عرض کرد که اگر در غیبت من
میر جمله بحضور رسید یا بقطب‌الملک قسمی‌دیگر سلوک شد (۲) در عرض
بیست روز مرا رسیده دانند - چون بمالوه رسید راجه جیسنگهه سوائي
صوبه‌دار آنجا ازسرراه کناره گزید - تا ملاقات واقع نشود - امیر الامرا
بحضور نوشت - که این حرکت او اگر بر طبق اشاره است حکم شود
از همین جا برگردم - و الا فرداست که داؤد خان هم این مسلک
پیش خواهدگرفت - چون ابتدای سلطنت واسطهٔ جان‌بخشي داؤد
خان سادات شدند و بتازگي امیرالامرا نیابت صوبه‌داري برهان‌پور
از پادشاه بنامش مقرر کرده او از گجرات بدان معموره رسیده

(۲) نسخهٔ [ب] مسلوک شد *

تمکن گزیده بود - در جواب فرمان رسید که در ازای قباحت نا فهمی جیسنگهه عزل و نصب اورا باختیار شما گذاشتیم - و از داؤد خان وقوع چنین حرکات چه احتمال دارد - احیانا اگر مصدر ادای نامناسبی شود روانهٔ حضور نمایند - اما از بددلي و سفله مزاجي که پادشاه داشت بوساطت خاندوران مخفي بداؤد خان تحریض مخالفت نمود - چون امیرالامرا از نربده عبور کرد ظاهر شد که داؤدخان سررشتهٔ موافقت گسسته خیال ملاقات هم درسر ندارد - حسین علي خان در فکر اصلاح او فتاده بتفصیلی (که در ذکر احوال داؤد خان رقمزدهٔ کلک احوال‌نویس شده) پیغامها بمیان آمد - حاصل آنکه در صورت توافق ملاقات لازم - و در شکل تخلف روانهٔ حضور (۲) باید شد - از ما مزاحمت نیست - داؤد خان پای جهالت افشرده کار بپرخاش رسانید - ناچار یازدهم رمضان در فضای آن شهر عرصهٔ مبارزت آراسته گشت - و جنگی بشایستگي رو داد - با آنکه تفنگ کاري بداؤد خان رسیده بود مردانه درآمده متصل امیر الامرا دیگر باره بجنگ درپیوسته نقد جان درباخت - امیر الامرا پس ازین فتح صولت افزا (که رعب افزای سران و سرکشان دکن گردید) خجستهٔ بنیاد را اقامت جا ساخته فوجی بسرکردگی ذوالفقار بیگ بخشي به تنبیه کهندو دیهاریه (۳) سیناپتی راجه ساهو (که در صوبهٔ خاندیس قلعها

---

(۲) در [بعضی نسخه] روانهٔ حضور شوند (۳) در [بعضی نسخه] کهرو و بهاریه و در [بعضی] کهندو و بهاریه *

احداث کرده تهانه قایم مي‌نمود - و باخذ چوتهه شورش‌آمای آن ضلع بوده قافلها را بتاراج مي‌برد) تعین کرد - او در پرگنهٔ بهانیر (۲) با اشقیا دوچار گشته باویزش درآمد - مرهتّه باندک زد و خورد بآئین و رسمے که دارند منتشر گشته فرار گزیدند - فوج جنگ دکن نادیده (که از خم و چم مرهتّه آگاه نبود) شادان و نازان دنبال آنها گرفت که ناگاه آن تبه کاران بهیئت مجموعي چنان گرم و گیرا هجوم آوردند که ذوالفقار بیگ (که از فرط تهور پیش آهنگ همه بود) با جمعے کشته گشته باقي فوج یغمائي شد - هرچند سیف‌الدین‌علي خان و راجه محکم‌سنگهه بمالش آن‌گروه شقاوت‌پژوه تعین شدند و تا بندر سورت شتافتند و پس ازان محکم‌سنگهه تا ستاره (که مسکن و بنگاه ساهو ست) دقیقهٔ از نهب و تالان فرو نگذاشت اما جبر این کسر و تلافيء این شکست موافق صولت و شکوه امیرالامرا صورت نگرفت نظر بر اسباب ظاهر (که وفور خزائن و کثرت سپاه و عزم بلند و شجاعت فطري حسین علي خان داشت) مي‌بایست شرذمهٔ ضالهٔ مرهتّه بسرچنگهای رسا و مالشهای مستوفي سرحساب میشدند لیکن [چون پادشاه بتحریک و اغوای دولت براندازان خود غرض بدستور داؤد خان در باب مخالفت امیرالامرا بسرداران جنوبيء دکن حتی راجه ساهوی بهونسله (که بزور و تحکم راجهٔ دکن گشته) بایما و صراحت کوتاهي نمیکرد - و در دهلي با قطب الملک هر روز

---

(۲) نسخهٔ [ج] بهانپور •

صحبتی تازه و نزاعی نو برمي‌انگیخت - که هر ساعت صدای بگیر و ببش بگوش میرسید - و او از تنهائي و بیباکي ترغیب آمدن ببرادر مي‌نوشت] لا علاج امیرالامرا از دشمن خانه بدشمن بیگانه ساخته در سنه (۱۱۳۰) یکهزار و یکصد و سي هجري معرفت سنکراجي[(۲)] ملهار و محمد انور خان برهانپوري مصالحه با راجه ساهو (بشرط عدم تاخت و تاراج ملک و تعرض شوارع و طرق و نگاهداشتن پانزده هزار سوار در رکاب ناظم) قرار داده اسناد چوتهه و دیسمکهی شش صوبهٔ دکن بمهر خود یا تنخواه کوکن و غیره ملکی (که راج قدیمش مي نامند) حواله نموده گماشتگان[(۳)] اورا همه جا شریک و دخیل ساخت - اگرچه درین سودا بمقتضای وقت سود و بهبود پنداشت اما نظر بمآل زیانی سترگ اندوخت - و نیل بدنامي برچهرهٔ حال خود تا مرور دهور کشید - هرچند که خذلان دین و خفض اسلام عیاذا بالله درین کار منوي و مضمر او نباشد لیکن در ضمن تسلط کفر از یکی بده رسید و هر روز سر ببالیدگي کشید - اما منصف دوربین در مي‌یابد که درین کار شامت و وبال عاید روزگار کیست - و چون مصالحه[(۴)] با مرهته و ایفای عهد و پیمان برفاقت و ناخوشیهای پادشاه با قطب‌الملک همه دواعی انتهاض امیر الامرا بود بهندوستان نیز آمد آمد بزبانها شایع گشت - پادشاه بخیال محال و سد راه شدن امیرالامرا

---

(۲) نسخهٔ [ا] شکراجي - و نسخهٔ [ب] شنکراجي (۳) در [چند نسخه] گماشتداران (۴) نسخهٔ [ج] مسالمه با مرهته ٭

محمد امین خان چین بهادر را ببهانهٔ بند و بست مالوه که سر راه دکن است مرخص ساخت - و پس ازان (که بحرف طرازي و کاربردازي اعتقاد خان بتازگي شاه و وزیر نرد (۲) دغا باهم باختند) پادشاه اخلاص خان را (که با هردو برادر اخلاص مند گفته میشد) باصلاح مزاج حسین علي خان و باز داشتن از عزیمت حضور مرخص کردند - امیرالامرا (که تصمیم عزیمت کرده باستماع دوستي تازهٔ شاه و وزیر متوقف بود و انتظار خبر ثاني مي کشید) باز برهم زدگي مسموع شده غرهٔ محرم سنه (۱۱۳۱) هزار و صد و سي و یک با فوج دکن و مرهته بشوکت و صولت تمام از خجسته بنیاد رکضت (۳) نمود - و معین الدین نام مجهول الحال را بپسري شاهزاده اکبر برداشته باظهار هواخواهي و فدویت بپادشاه نوشت - که در تعلقه راجه ساهو سرے کشیده بود دستگیر گردیده - نزد خود طلبیدم - در امثال این امور احتیاط و تقید صلاح دولت دانسته خود بحضور مي آرم - اواخر ماه ربیع الاول در حوالي دار الخلافه جانب لات فیروزشاه دایره نمود - و خلاف ضابطهٔ حضور نوبت نواخته داخل خیمه شد - و مکرر ببانگ بلند گفت که من از نوکري پادشاه برآمدم - و پس ازانکه بوساطت قطب الملک تکالیفے چند با شروط و عهود پذیرا یافت پنجم ربیع الآخر ملازمت نموده گذارش گلها کرد - و مشمول نوازش و مرحمت بیکران رخصت یافت - و باز هشتم ماه مذکور بشهرت سپردن شاهزادهٔ جعلي سوار

---

(۲) نسخهٔ [ب] نرد دغا (۳) نسخهٔ [ب] نهضت نمود •

شده بحویلیٔ شایسته خان (که از پیشگاه خلافت باو عنایت شده بود) داخل گشت - قطب الملک با مهاراجه ببند و بست قلعه شتافته هیچکس را درانجا نگذاشتند - چون فوت قابو معبر بسوء تدبیر است و اغماض چنین وقت خیرباد جان و آبروی خود گفتن مباشر امرعظیم و مرتکب کار خطیر گشتند - چنانچه در ذکر قطب‌الملک مرقوم خامه گردیده - و هنوز دو ماهے نگذشته بود که نیکوسیر پسر پادشاهزاده محمد اکبر (که در قلعهٔ اکبرآباد مقید بود) باتفاق احشام آنجا علم خلاف برافراشت - امیرالامرا بر جناح استعجال رسیده در محاصرهٔ سه ماه و چند روز بسازش هزاریهای احشام آنجا قلعه برگرفت و اموال قلعه را متصرف گشت - و چون قطب الملک بمقابل راجه جیسنگهه سوائي (که بقصد مخالفت از آنبیر برآمده بود) بفتحپور سیکري رسید امیرالامرا نیز ملحق شد - و بعد مصالحهٔ راجه میان برادران بر سر اموال آگره کدورتها بر خاست - و پیغامهای درشت و تلخ از طرفین گذارش یافت - اما آخرکار از پخته‌کاری راجه رتن چند شیوع و اعلان نیافته به بیمزگیٔ تمام قلیلے ازان بقطب الملک عاید شد چون مشیت ایزد بیهمال (که بمصلحتهای او که تواند پی برد) بدان تعلق گرفته بود (که هردو برادر ببادهٔ کامیابي لبے تر ساخته شورابهٔ بیمرادي در کشند - و گامے چند بمقصود شتافته ره سپر ناکامي گردند) مساهلهٔ سترگ و غلطے فاحش سرزد - که با تصدیٔ چنین امر خطیر (که دولتے عظیم بچرخ آوردند) بملاحظهٔ یک دیگر

سریر آرای هندوستان نگشتند - اگر یکے بدیگرے سر فروتني و انقیاد فرود مي‌آورد یا امیرالامرا (که بعلوشان و جلالت قدر وعزمے بلند و همتے بجا و شجاعتے مفرط و دانشے درست شهرت تمام داشت - و بصولت و مهابت رعب افزای دور و نزدیک بود) قطب الملک را از میان برداشته مربع نشین چار بالش سلطنت میشد اغلب که پیش میرفت و زمانهٔ دراز دولت در خانوادهٔ ایشان امتداد مي‌گرفت - چنانچه باستاني نامها از احوال گذشتگان آگاهي مي بخشد - بالجمله بنابر هنگامهٔ جهیله (۲) رام و گردهر بهادر امیرالامرا با محمد شاه پادشاه و قطب الملک از فتح پور باگره معاودت نموده تا انفصال قضیه اقامت آنجا ناگزیر افتاد - چون گردهر بهادر پس از فوت جهیله (۲) رام سر استکبار مي‌خارید حیدر قلي خان یا محمد خان بنگش تعین گشته بوساطت راجه رتن (۳) چند باشتي و مصالحه خاطر ازان طرف وا پرداختند - درین ضمن فلک نقشے نو بر صفحهٔ روزگار کشید نظام الملک بهادر فتح‌جنگ (که بحسن تدبیر و نیروی پردلي ممتاز امرای عالمگیري ست) استشمام رایحهٔ غدر و عناد از سادات نموده گام سرعت بدکن برگرفت - و در کمتر زمانے دلاور خان بخشي امیرالامرا را (که با فوج چیدهٔ جرار بتعاقب بود) و عالم علي خان برادر زاده و متبنای حسین‌علي خان را (که بنیابت صوبه‌داري دکن مي پرداخت - وبا فوج مرهته و متعینهٔ آنجا بعزم‌قتال باستقبال رسیده)

(۲) در [بعضے نسخه] چهیله رام (۳) نسخهٔ [ج] مساله ۰

بآویزشهای پی‌در پی دست‌خوش تاراج جان و مال ساخت - غریب حالتے بحسین علي خان رو داد - نمي‌دانست که مآل کار بکجا خواهد کشید - و هوش و حواس باخته هر روز تدبیرے مي اندیشید برخے گفتند که چون قبیلهٔ نواب در دکن است بارسال فرمان صوبه داري دکن نظام‌الملک را مستمال باید ساخت - و بمرور و تدریج بتلافي و تدارک باید پرداخت - درین اثنا خبر رسید که سید مبارک خان بخاري قلعه دار موروثي دولت آباد با آنکه از طرف حسین علي خان بتغیر جاگیر آزرده خاطر بود بپاس ناموس سیادت زن و زاد امیرالامرا را با توابع و اسباب پیش از رسیدن نظام‌الملک بخجسته بنیاد در قلعه جا داده از دستبردهای اعادي مصون و محفوظ نگاهداشت - پارهٔ هوش رفته بجا آمد - بمشورت و کنکاش بسیار پادشاه را همراه خود گرفته نهم ذي‌القعده بعزیمت دکن با پنجاه هزار سوار موجودي سوای‌آنکه نگاهداشت علی‌العموم شروع کرده و باطراف و جوانب زرها برای سپاه فرستاده از اکبراباد کوچ نمود *

سبحان الله این دو برادر سیما امیرالامرا سخاوت و کرم و حلم و مواسات فطري داشتند - هرگز مجوز ستم و بیداد بمتنفسے نشدند اما مقلب القلوب نوعے صرف دلها نمود که پیش آوردهای سادات هرچند میدانستند (که زوال‌دولت اینها متضمن خانه براندازي ماست) الهي این کشتي غرق شود باهم مي‌گفتند - از بیگانگان چه توان گفت

چون اعتماد الدوله محمد امین خان چین بهادر (۲) بنابر قرابت قریبهٔ خود با نظام الملک متوهم گشته با وجود عهد و پیمان امیرالامرا جزم کرد که آخر کار دست ازو هم برنخواهند داشت بفکر غدر افتاد - و میر حیدر کاشغری را (که از ترکان دوغلات بود - وجد کلانش میر حیدر صاحب تاریخ رشیدي همواره ملتزم رکاب بابري و همایوني بود - و چندے بفرمانروائی کشمیر رسیده - و از جهت میرشمشیري اینها را میر گویند) بران داشت که منتهز قابو گشته بکید و حیله بقطع رشتهٔ حیات امیرالامرا اقدام نماید *

گویند سوای والدهٔ پادشاه و صدر النسا محل و سعادت خان نیشاپوري (که از فوجداري هندون بیانه بحضور رسیده با محمد امین خان همراز گشته بود) دیگرے ازین شر سر آورده (۳) آگهي نداشت اگرچه به ثبوت رسیده که شبے (که حامل این سانحه بود) میر جمله باظهار هواخواهي بامیرالامرا ازین مقوله اطلاع داد - جواب گفت که من مگر خربوزه ام - که کسے بکارد زند - و اصلا التفات نکرد - بهر تقدیر ششم ذي الحجه (۱۱۳۲) هزار و صد و سي و دو سال دوم از جلوس که منزل توره (که از فتحپور سي و پنج کروه عرفي ست) مخیم عساکر گردید اعتماد الدوله ببهانهٔ تهوع و برهم زدگیٔ دل به پیش خانهٔ حیدر قلي خان میر آتش فرود آمد - و حسین علي خان بعد از داخل شدن پادشاه بمحل سرا برگشته پالکي سواره راه خانه گرفت - همین که

(۲) نسخهٔ [ج] امین خان بهادر (۳) در [بعضے نسخه] سر بباد داده *

متصل دروازهٔ کلال‌بار رسید میر حیدر که روشناس و راه حرف داشت احوال خود نوشته بدست امیرالامرا داد - و شروع به ضعیف نالی زبانی نمود - چون دید که او مشغول خواندن است آنچنان بچستی و چالاکی خنجر آبدار بپهلوی آن بهادر نامدار رسانید که کارش بآخر انجامید - و نور الله خان پسر اسدالله خان مشهور بنواب اولیا که پیاده همراه میرفت بضرب شمشیر میر حیدر را از پا در آورد مغلان از هر طرف دویده نور الله خان را از هم گذرانیدند - و سر امیرالامرا جدا کرده نزد بادشاه بردند - چون مردم حسین علی خان برسیدن منزل هر یکے بجائے و مقامے قرار گرفته غافل از شعبده بازی فلک دوار بودند دران وقت نتوانستند رسید - مگر سید غیرت خان (۲) که بمجرد استماع بے آنکه بجمع مردم پردازد با معدودے رسیده کشته گشت - و جوقے دیگر هم دست و پای بے‌حاصلی زدند - پس ازین هنگامه لاش امیرالامرا (که به بیحرمتی افتاده بود) با لاش غیرت خان و نور الله خان بحکم پادشاهی نماز جنازه خوانده و تابوتها را بزر بفت گرفته خواستند روانهٔ اجمیر نمایند - اما بنابر کوچ کهار میسر نیامد - و زربفت هم لچها کشیده بردند - بعد ازان باجمیر نقل کرده در جوار پدرش سید عبد الله خان مرحوم مدفون ساختند *

از بعضے ثقات مسموع شده که پیش ازین واقعه مرد صالح در رؤیا

---

(۲) نسخهٔ [ب] غرث خان *

دید که سیدالشهدا ثالث ایمهٔ اثناعشر کرام (علیه و علی آبائه السلام)
خطاب بامیرالامرا کردند - و فرمودندکه * بلغ وعدک - وغلب عدوک * (١١٣٢ ١١٣٢)
پس ازان سانحه چون حساب نمودند هر فقره تاریخ بود - با صنعت
تقلیب - میر عبد الجلیل حسینی واسطي بلگرامي (رحمه الله)
قصیدهٔ غرائی در مرثیهٔ حسین علي خان گفته - تا تاریخ دریندجا
ثبت گردید * * ابیات *

* آثار کربلا ست عیان از جبین هند *
* زد جوش خون آل نبي از زمین هند *
* شد ماتم حسین علي تازه در جهان *
* سادات گشته اند مصیبت نشین هند *
* از داغ دل زدند چراغان اشک جوش *
* این است نوبهار گل آتشین هند *
* گیتي چرا سیاه نگردد ز دود غم *
* خاموش شد چراغ نشاط آفرین هند *
* نیلي ست زین معامله پیراهن عرب *
* رزخون گریه سرخ شد ست آستین هند *
* رستم نشان حسین علي خان شهید شد *
* از خنجرے که بود نهان در کمین هند *
* آن صفدرے که از قلم تیغ بارها *
* تحریر کرد نسخهٔ فتح مبین هند *

* منقاد او شدند ازان سرکشان دهر *
* کز داغ ضبط کرد نشان بر سرین هند *
* تیغش بروز معرکهٔ خصم تیره بخت *
* چون برق میشگافت صف آهنین هند *
* فرزند مصطفی خلف الصدق مرتضی *
(۲)
* کز روی فخر بود بدانش یمین هند *
* هند از شهادتش تن بے روح گشته است *
* یعنی که بود او نفس واپسین هند *
* عالم چو قبر در نظر خلق شد سیاه *
* افتاد تا ز خاتم دهر آن نگین هند *
* از دست ابن ملجم ثانی شهید شد *
* گوئی ز کوفه است گل ماتمین هند *
* هند اینچنین مصیبت عظمی ندیده است *
* دیدیم داستان شهور و سنین هند *
* کاهیده است صبر و تذاور شد ست غم *
* اینها نصیب ماست زغث و سمین هند *
* ای دوستان آل و محبان اهل بیت *
* غمگین شوید بهر حسین حزین هند *
* تا حق اهل بیت رسالت ادا شود *

---

(۲) نسخهٔ [ب] بذاتش *

* بر رغم این جماعهٔ منصوبه بین هنذ *

* سال شهادتش قلم واسطي نوشت *

۱۱۳۲

* قتل حسین کرد یزید لعین هند *

حق این‌است که در قریب‌العهد کم امیرے باین خوبي گذشته - باکثر ستوده خوها متفرد بود - و در همت و مروت یکتا - وفور طعام وکثرت اطعام سرکار او مشهور است - اجرای بلغور خانها از غلهٔ خام و پخته و احداث مجالس یازدهم و دوازدهم هر ماه در بلاد عظیمهٔ دکن نموده که تا حال جاري‌ست - درین مجالس با مشائخ و فقرا بخضوع و انکسار بنفس خود خدمت مي‌نمود - پیش از آمدن (۲) دکن زر مهم سازي نمي‌گرفت - پس‌ازان محکم‌سنگهه و دیگر متصدیان باظهار کمي مداخل و افزوني خرج مزاجش را برین آوردند - معهذا گویند اموال ملا عبدالغفور بهره ملک التجار بندر سورت (که زیاده بر یک کرور روپیه بود) حیدر قلي خان متصدي بندر باوجود وارث ضبط نمود - در همان ایام انقلاب سلطنت رو داد - و عبدالحي پسر متوفی باستغاثه بحضور رسید - و جهت معافي اموال پانزده لک روپیه نذر بامیرالامرا نوشته داد - روزے پگاه‌تر او را طلبیده نذر را با اموال بخشید - و خلعت داده رخصت وطن‌نمود - و گفت امشب مرا بر سرمال این مرد با نفس خود مجادله افتاد - آخر بر نفس طامع غالب آمدم •

---

(۲) در [بعضي نسخه] از برآمدن دکن •

* اعتقاد خان فرخ شاهي

محمد مراد نام کشمیري اصل است - در عهد خلدمنزل بوکالت جهاندار شاه و منصب هزاري و خطاب وکالت خاني امتیاز داشت و در ایام جهاندار شاه ترقي کرده چون نوبت سلطنت محمد فرخسیر رسید داخل کشتنیها گشت - اما ربط سابق با سادات باعث جان بخشي او شده منصب هزار و پانصدي و خطاب محمد مراد خان یافت - و داخل یساولان ترک گردید - چون محمد امین خان بخشي دوم بمالوه رخصت یافت (تا شاید سد راه امیرالامرا از دکن تواند شد) در کوچ توقف میکرد - محمد مراد خان بسزاولي تعین گشت با دهن دریدگي و زبان درازي که داشت فایده نکرد - سر دیوان آمده عرض نمود - که اطاعتے در سر ندارد - که سزاولي کسے موثر شود پادشاه جواب ندادند - باز بے محابا عرض کرد - که اگر درین وقت اغماض شود هیچ نمي ماند - پادشاه گفتند چه باید کرد - گفت ببنده حکم شود که رفته بگوید - همین وقت کوچ نماید - والا بخشیگري تغیر فرمودند شما ابلاغ حکم کنید - رفته آن قدر تشدد بکار برد که همان روز کوچ نمود - این جرأت و دولتخواهي پسند پادشاه شده بارباب خلوت فرمودند - و بوسیلهٔ هم وطنی صاحبهٔ نسوان والدهٔ پادشاه بیشتر مورد عنایت گشت - چون پادشاه بنابر مخالفت و منازعت با سادات بارهه و تسلط و اختیار آنها مکدر و متالم بود هر روز فکرے تازه و مشورتے نو در استیصال آنها مینمود - و از کم فطرتي و بے جرأتي

بجائے نمیرسید - روزے وکالت خان قابو یافته بپادشاه درین مقدمه
چندان بنیرنگیء افسانه و افسون باغ سبز جلوه داد و گفت بے آنکه
کار اهل خلاف بمصاف رسد در اندک فرصتے شیرازهٔ تسلط آنها از هم
می‌پاشد که فرخ سیر (که لوامع دانش و تمیز فرونشانده بود) اصلا بکنه
کار پی نبرده فریفتهٔ او گشت - و در همه‌کارها محرم همراز و یار دمساز
کرده در ایام معدود بمنصب هفت‌هزاري ده هزار سوار برآورد
و بخطاب رکن‌الدوله اعتقاد خان بهادر فرخ شاهي بلند مرتبه ساخت
روزے نبود که جواهر ثمینه و اجناس نفیسه بار مرحمت نمي‌شد
سرکار مرادآباد را صوبه قرار داده موسوم برکن‌آباد فرموده در جاگیرش
بطریق التمغا عنایت شد - و بصوابدید او جهت برانداختن دولت
سادات سربلند خان از پتنه و نظام‌الملک بهادر فتح جنگ از مرادآباد
و مهاراجه اجیت سنگهه از جوده پور وطنش طلب حضور گشتند
و با هریکے هرروز صحبت مشورت منعقدمیگشت - اگر کسے اظهار مینمود
(که اگر بیکے خلعت وزارت عنایت شود استقلال قطب‌الملک میکاهد
و بمرور وهنے تمام بحال او راه خواهد یافت (۲)) میفرمودند برای
وزارت بهتر از اعتقاد خان کسے نیست - امرا [که از پیش‌آمد
چنین مرد کم اصلے (که بهرزه گوئي و بد وضعي شهرهٔ عالم بود)
دل بري داشتند (۳)] کي بوزارت او راضي بوده دل‌نهاد کار میشدند
ناچار پهلو تهي میکردند - و فی‌الواقع چه طور سودائي بود - ارتکاب

---

(۲) نسخهٔ [ب] راه یابد (۳) در [بعضے نسخه] دل بري داشتند ه

مهالک و تعب‌کشي و جان‌کني ازین کس باشد - و وزارت و دولت نصیب دیگرے * * بیت *

* من عاشق و معشوق بکام دگران است *

* چون غرهٔ شوال که عید رمضان ست *

و غریب تر آنکه با این همه توقع کارهای خطیر ازین امرا اکثرے را بتغیر جاگیر و خدمت آزرده خاطر فرمودند - و قطب الملک آنرا مغتنم پنداشته باستمالت و اعانت هر یکے پرداخته ممنون خود میساخت - و این فکرهای لاطایل و کنکاشهای باطل که * مصرع * * نهان کی ماند آن رازے کزو سازند محفلها * مفصل چون بقطب‌الملک میرسید او برای حفظ آبرو شروع بنگاهداشت عام کرده بحسین علي خان امیرالامرا نوشت - که کار از دست رفته - زود از دکن باید رسید - پادشاه از تصمیم عزیمت امیرالامرا آگاه گشته از سر نو بفکر التیام و اصلاح افتاده اعتقاد خان و خاندوران را بخانهٔ قطب‌الملک فرستاده تجدید عهد و پیمان بایمان غلاظ و شداد درمیان آورد - از طرفین تدارک مافات قرار یافت - هنوز ماهے نگذشته بود که بطفل مزاجي و کم حوصلگی پادشاه این‌همه مراتب آشتي نسیاً منسیا گردیده غبار کدورت و ناخوشی طرفین بیش از پیش تهیج گرفت وبکرات همین صحبت رو داد - بعضے امرای تجربه کار کناره گزیني را وقایهٔ آبرو فهمیده خود را کشیدند - وچون امیرالامرا از دکن رسید پس از استحکام عهود و شرائط ملازمت دریافت - اما اوضاع

پادشاهي و برهم‌کاري مردم ديده توقع اصلاح برداشت - و بفکر ديگر افتاد - هشتم ربيع الثاني بتقريب ملازمت ثاني قطب الملک را باتفاق اجيت سنگهه ببذن و بستن قلعهٔ ارک فرستاد - غير از اعتقاد خان کسے از مردم پادشاهي در قلعه نماند - قطب‌الملک با پادشاه شکوه و اعادهٔ بے عنايتيها سر کرد - محمد فرخ سير هم بر آشفته جواب ميداد - تا آنکه منجر بحرفهاي خشن شده - اعتقاد خان خواست که بسخنان ابله فريب ميانجي‌گري نمايد - چون از طرفين سررشتهٔ اختيار از دست رفته بود سيد عبدالله خان اورا مخاطب بدشنام ساخته گفت - از قلعه برآرند - پادشاه برخاسته بمحل رفتند و اعتقاد خان جان بدر بردن غنيمت دانسته راه خانه گرفت قطب الملک شب باحتياط تمام در قلعه گذرانيده صبح نهم ربيع‌الآخر پادشاه را مقيد نمود - و تا آن‌وقت بر هيچ‌کس معلوم نبود که در قلعه چه گذشت - عوام کشته شدن عبدالله خان شهرت دادند اعتقاد خان باظهار فدويت با جمعيت خود سوار شده در بازار سعدالله خان بمقابل فوج اميرالامرا خر حمله نموده دست و پاي بيحاصلي ميزد - که نوبت جلوس رفيع‌الدرجات بلند آوازه گشت - اعتقاد خان را بخفت تمام دستگير ساخته خانهٔ اورا بضبط در آوردند - و بباز يافت جواهر نفيسه (۲) (که باو انعام شده بود - و اکثرے متفرق ساخته) ذلت و خواري ميکشيد - فرخ سير را بعد سلطنت شش‌سال و چهار ماه

(۲) در [بعضے نسخه] جاگير و منصب که باو •

سوای یازده ماه فرمان‌روائی جهاندار شاه (که در ایام پادشاهئ خود داخل‌کرده بود) از سلطنت خلع نموده بالای‌ترپولیهٔ قلعهٔ ارک که جای تنگ و تاریک است مکحول نموده بتعذیب تمام نگاهداشتند - گویند نور بصرش بالکلیه زایل نشده بود *

از ثقهٔ عمده که مقرب سادات بود مسموع شده که چون قرار یافت (که میل بچشم او باید کشید) قطب‌الملک بے آنکه بکسے ظاهر نماید سرمه دان استعمالئ خود را سر دیوان به نجم الدین علي خان داد که حکم پادشاه است - رفته میل بچشم فرخ‌سیر کشند - درین وقت فرخ سیر جزع بسیار کرد - و بجائے رسانید که ناچار بزیر کشیدند پس ازان که دید در بصارت نقصانے نشده در اخفای آن میکوشید و هرگاه چیزے مي‌خواست مي‌گفت - برین بصبر ترحم نمایند قطب الملک و امیرالامرا تبسم کرده میگفتند - که بخیال او گویا ما مطلع نیستیم - بهر تقدیر از ساده لوحي بمستحفظان بوعدهٔ مناصب عمده مشورت برآوردن‌خود میکرد - که نزد راجه جیسنگهه سوائي‌رساند چون‌این‌خبر بصاحب مداران خلافت رسید باقتضای صلاح ملکي‌دوبار مسموم نمودند - از سخت جاني کارگرش نیفتاد - آخر بتسمه‌کشي که بدعت مستحدثهٔ او بود رهگرای فنا ساختند - روزے که تابوتش بمقبرهٔ همایون‌پادشاه مي‌بردند طرفه بلوای‌عام واقع شد - دو سه هزار مرد و زن شهر خصوص لچه و فقیر بازاري جمع گشته گریه‌کنان همراه میرفتند - و سنگها بمردم سادات زده نفرین میکردند - و تا سه روز

بر قبرش مجتمع گشته مولود خواني نمودند *

سبحان‌الله مردم درین مقدمه حيدري و نعمت اللهي شده اند يكے ميگويند *　　* رباعي *

* ديدي كه چه با شاه گرامي كردند *
* صد جور و جفا ز راه خامي كردند *
* تاريخ چو از خرد بجستم فرمود *
۱۱۳۱
* سادات بوی نمک حرامي كردند *

ديگرے گفته *　　* رباعي *

* با شاه سقيم آنچه شايد كردند *
* از دست حكيم هرچه آيد كردند *
* بقراط خرد نسخهٔ تاريخ نوشت *
۱۱۳۱
* سادات دواش آنچه بايد كردند *

اما پر ظاهر است كه در ازای حقوق پادشاهي قديما و جديدا (كه بر ذمهٔ خانه زادان موروثي ثابت و متحقق است - سيما در حق اين دو برادر كه در نوكري بآقائي رسيدند) صدور اين حركت قبيح ازينها (كه ظلمے صريح بود با كفران نعمت كه هر يک بانفراده در رذالت و شناعت تام تمام بود) نه حق حقيق است - حاشا وكلا - بلے اينها هم طرفه خدمتے بتقديم رسانيدند - كه ببذل جان و ايثار مال كوتاهي نكرده پادشاه هندوستان ساختند - ليكن بنظر انصاف نه اين حق است - بل اداى حق است - و مقتضاى نمک خوارگي - اما

نفس خود کام چه میگوید - و عقل دور اندیش معاش چه مي‌فرماید
آیا دفع شر پیش از وقوع بقدر میسور واجب نیست - منفعت خویش
جبلی نفس انساني شده - اگر سبقت درین امر نمیکردند بتلف
جان و آبرو گرفتار میگشتند - اگرچه بعنوان دیگر هم حفاظت ازین بلیه
میسر بود - که در مبادی حال آنها از خدمات حضور دست کشیده
بکار عمدهٔ سرحدے اکتفا مي‌نمودند - حب جاه و ریاست که بدترین
ذمائم است نگذاشت - و دریخوقت مدعیان باین هم کی میگذاشتند
بهر تقدیر اگر باصل کار وا نگرند خود محمد فرخ سیر مادهٔ فساد
سلطنت خود گشته - از بےتجربگي و نابخردي غلطها ازو سرزد - اول
منصب والای وزارت را [که اصلا مناسبتے بسادات بارهه ندارد - چه
در عهد عرش‌آشیاني تا زمان خلدمکان (که بآغاز و انجام دستور العمل
سلطنت هندوستان اند) سادات بارهه بمناصب عمده ترقي کردند - اما
اقل مرتبه بدیوانی صوبهٔ یا متصدي‌گری پادشاهزادهٔ نامزد نگشتند]
بایستے باینها تفویض نمیکرد - و اگر نظر بر حقوق آنها از راه قدرداني
و اقتضای مروت زمام خلافت بقبضهٔ اقتدار آنها داده بود بایستے
بگفتهٔ سخن سازان خود غرض (که در پردهٔ دولتخواهي کار هزاران بدخواه
آماده مي‌کنند) این قسم نوکران اخلاص کیش را (که جان و مال خود
برای او دریغ نکردند - و آینده نیز بےموجب ازانها بداندیشي متصور
نبود) باین مرتبه نمیرسانید - آنچه دید از خود دید - و هرچه کشید
از خود کشید - قلم جولاني شد - و بکجا رسید - عفا الله عنهم *

[٣٤]

اعتقاد خان دولت و عزت بباد داده مدتی خانه نشین بود - چون امیرالامرا به تیغ انتقام کشته گردید قطب الملک (۲) بشاهجهان آباد رفته باستمالت اکثر امرای قدیم و جدید (که از عرصهٔ روزگار بدر رفته در گوشهٔ انزوا بناکامی بسر می‌بردند) پرداخت - ازانجمله اعتقاد خان را ببحالی منصب خوشدل ساخته مبلغی بمدد خرج و نگاهداشت رساله داد - اما چنانچه او میخواست نقش مرادش ننشست - زیاده بچند کروه رفاقت ننموده بدهلی بر گشت و تا زیست منزوی بوده باجل طبعی درگذشت - هرچند بسخافت و جلافت مشهور بود لیکن فیض عام داشت - در کم‌فرصتی دولت خود عالمی را کامیاب ساخت - با این‌همه مردم بچیزهای بد نسبت میکردند

* نکته * دولت مزیل عیب نمی‌باشد * * بیت *

* غنی از دولت دنیا نگردد عیب کس زایل *
* که زر نتواند از روی محک بردن سیاهی را *

بلکه مُظهر آنست * * شعر *

* عیب ناقص در لباس زر کجا پنهان شود *
* ماه نو چون پیرهن پوشد کلف عریان شود *

* اعتماد الدوله محمد امین خان چین بهادر (۳) *

پسر میر بهاءالدین بن عالم شیخ است - که احوالش در ضمن ترجمهٔ قلیچ خان عابد خان پیرایهٔ ترقیم یافته - میر بهاءالدین مدتها

---

(۲) نسخهٔ [ا] و قطب‌الملک (۳) نسخهٔ [ب] خان بهادر *

بجا نشینیء بزرگان خود مي‌پرداخت - چون انوشه خان والیء اورگنج با پدر خود عبدالعزیز خان حاکم بخارا بمنازعت پیش آمد میر باتهام اتفاق با پسر مذکور کشته گردید - خان مذکور دست از وطن برداشته عزیمت دیار هند نمود - و سال سي و یکم جلوس خلدمکان بدکن پاتابهٔ غربت کشوده شرف اندوز ملازمت پادشاهي گردید و بمرحمت منصب دو هزاري هزار سوار و خطاب خاني سرمایهٔ ناموري اندوخت - و همراه خان فیروز جنگ (که بتسخیر قلاع وتنبیه غنیم مامور میشد) سررشتهٔ تعیناتي بدست آورد - و سال چهل و دوم چون قاضي عبدالله صدر فوت نمود او حسب‌الطلب از انجا بحضور رسیده بعنایت خلعت صدارت کل و انعام سه عدد انگشتری زمرد میناکار نقش بلند رتبگي درست کرد - و در هنگامی (۲) [که موکب پادشاهي بتسخیر قلعهٔ کهیلنا (که بعد فتح به تسخرلنا موسوم شده) متوجه گردیده محاصرهٔ آن بمیان آمد] خان مذکور باضافهٔ دو صد سوار امتیازیافته تعین گشته که از کتل انبه‌گهات بتل کوکن (۳) شتافته ازان طرف راه آمد و شد بر محصورین قلعهٔ مذکور مسدود سازد - خان مذکور کمرهمت بسته بدانجانب شتافت - و تردد نمایان بظهور آورده پشتهٔ (که بدست مقاهیر بود) بکشش و کوشش مستخلص گردانید و در جلدوی آن بخطاب بهادری بلندآوازه گشت - و سال چهل‌وهشتم از اصل و اضافه بمنصب سه هزار وپانصدي هزار و دوصد سوار چهرهٔ

---

(۲) در [بعضی نسخه] و هنگامیکه (۳) در [بعضی نسخه] بتلکوکن *

کامیابی برافروخت - و سال چهل و نهم در محاصرهٔ قلعهٔ راکنگیره و تعاقب زمیندار آنجا (که وادی فرار پیموده بود) خدمات شایسته بتقدیم رسانیده از اصل و اضافه بمنصب چهار هزاري هزار و درصد سوار چهرهٔ بخت را نور آگین ساخت - و پستر به تنبیه مقاهیر مامور شده چون سالم و غانم برگشت سال پنجاه و یکم باضافهٔ سهصد سوار و خطاب چین بهادر رایت امتیاز برافراشت - و چون همراه سلطان کام بخش تعین گردیده بود در چند روز خبر رحلت خلدمکان شنیده بے اطلاع احدے (۲) ازانجا نزد اعظم شاه آمد - و صحبت آنجا نا دلچسپ دیده از اثنای راه (که شاهزاده مزبور جانب هندوستان متوجه بود) جدائي گزیده باورنگاباد آمد - و پس ازان (که خلدمنزل ظفر یافته بعزیمت جنگ با سلطان کام بخش برادر خود رایت توجه بدکن برافراخت) او بملازمت پیوسته بعد مراجعت خسروانی بهندوستان بتفویض خدمت فوجداری مرادآباد قامت قابلیت آراست - و سال چهارم جلوس آن پادشاه با جمعے بمهم کرد دامن همت بر کمر عقیدت زد - چون نوبت سلطنت به محمد فرخ سیر رسید بوساطت قطب الملک و حسین علي خان دولت ملازمت دریافته از اصل و اضافه بمنصب شش هزاري شش‌هزار سوار و خطاب اعتماد الدوله نصرت جنگ و تقرر بخشي گری دوم درجهٔ اعتلا پیموده - و سال پنجم جلوس آن پادشاه به بند و بست صوبهٔ مالوه

---

(۲) نسخهٔ [ب] بے اطلاع ازانجا ٭

دستوري پذيرفت - و چون دران ايام حسين علي خان از دکن روانهٔ بارگاه خلافت شده کسے را نزد خان مذکور (که متصل اجين بگردآوري جمعيت سرگرم بود) پيامهای لطف آميز رعب افزا گفته فرستاد - او بے انتظار حکم سلطاني راهی دارالخلافه شد ازين جهت بپاي عتاب درآمده از خدمت و منصب معزول گرديد درين ضمن (که حسين علي خان بدارالخلافه رسيده محمد فرخ سير را مقيد گردانيد) خان مذکور با جمعيت خود رفته با مردم سادات ملحق شد - در عهد سلطنت سلطان رفيع الدرجات ببحالي منصب قديم و بخشي‌گری دوم آب رفته بجو آورد - و بعد چندے ميان او و حسين علي خان صحبت برهم شده بنقاض باطن انجاميد - و چون حسين علي خان در اوائل سلطنت فردوس‌آرامگاه بعنوانے (که در احوالش بذوک خامه گذشته) کشته‌گرديد و غيرت‌خان همشيره زاده‌اش طريق گستاخي پيموده جيب زندگي را بچنگ اجل در داد خان مذکور از اصل و اضافه بمنصب هشت هزاري هشت هزار سوار دو اسپه سه اسپه و يک کرور و پنجاه لک دام بطريق انعام و تسليم تعلقهٔ وزارت و خطاب وزير الممالک بوالا پايهٔ امارت تصاعد نمود و در همان سال بعد چهار ماه از تقرر وزارت مطابق سنه (۱۱۳۳) هزار و صد و سي و سه هجري رخت زندگاني را ته کرد - اميرے بود شجاعت نشان و سير فکر - رفقا خصوص مغليه را در کار سازيهای معاملات (که خود هم ميگرفت) رعايت ميکرد - در کم‌فرصتي ايام وزارت

از نوکران پادشاهي هرکه شکایت بےجاگیري پیش او برد از محال پانباني (۲) جاگیر او مقررکرده چوبدار خود را محصل نموده سند جاگیر تیار ساخته بدست خود بآن کس مي سپرد - پسرش اعتمادالدوله قمرالدین خان است - که ترجمه‌اش علیحده نوکریزخامه شده *

* اخلاص خان اخلاص کیش *

هندو پسرے بود از قوم کهتري بلي (۳) - نام اصلی او دیبي داس نیاکانش قانون گوئي قصبهٔ کلانور (که از دارالسلطنت لاهور بفاصلهٔ چهل کروه است) داشتند - نام برده از سن صبی بکسب علوم مشغوف بود - و در دارالسلطنت سکونت ورزیده و بصحبت علما و فقرا رسیده صاحب استعداد گشت - و چون با ملا عبدالله سیالکوتي نسبت شاگردي داشت بوساطت او ملازمت خلدمکان حاصل نموده باخلاص کیش موسوم گردید - و بمنصب کمے سال بیست و پنجم مشرف متاع خانه و سال بیست و ششم مشرف جانماز خانه و سال بیست و نهم مشرف عرائض و سال سیم پیش دست روح‌الله خان میربخشي از تغیر یارعلي‌بیگ و سال سي و سیوم از تغیر شرف‌الدین واقعه‌نویس کچهري (۴) خانسامان و بستر امین جزیهٔ صوبهٔ بیدر و سال سي و نهم امین و فوجدار پرگنهٔ اندور از تغیر محمد کاظم شد و درین سال منصب او چهار صدي سه صد و پنجاه سوار مقرر

---

(۲) در [بعضے نسخه] پانپاني (۳) نسخهٔ [ا] نلي (۴) در [اکثر نسخه] صوبهٔ بدره

گردیده سال چهل و یکم باز بخدمت پیش دستی روح الله خان خانسامان چهرهٔ عزت برافروخت - و سال پنجاهم از راه عنایت نام او بلفظ محمد مصدّر شده بوکالت شاه عالم بهادر مقرر گشت - پس از ارتحال خلد مکان چون اعظم شاه بنابر وکالت مذکوره ازو ناخوش بود بوساطت بسالت خان میرزا سلطان نظر باظهار بے تقصیری پرداخته پروانگي گرفته در اورنگاباد ماند - و بعد تسلط خلد منزل بحضور آمده از اصل و اضافه بمنصب دو هزار و پانصدي یکهزار سوار و خطاب اخلاص خان و تفویض خدمت عرض مکرر بساط بلندمرتبگي گسترد - گویند چون سر دربار برای عرض تعلقهٔ مذکور پیش میرفت ازانجا که پادشاه هم عالم بود بتقریب مقدمات علمي گفتگو بطول میکشید - تعلقه داران دیگر ساکت شده کنایه میکردند که الحال کشاف و مشکوٰة درمیان آمد - امور دنیوي موقوف باید داشت - چون همت پادشاه و وزیر آنوقت بسیار بلند افتاده بود درخواست هیچ یکے رد نمیشد - خان مزبور (که در متصدي‌گري بسختي و دقت زبان‌زد بود) بخانخانان ظاهر نمود که نهال عالم‌نوازي پادشاه جز بیجاگیري اکثر مردم بار نخواهد آورد - خانخانان بد نامي تحقیق این امور قبیح نسبت بخود دانسته تکلیف آن باخلاص خان نمود - خان مزبور هم متحمل تشنیع مردم نشده دست ازان کشید - و مستعد خان محمد ساقي (۲) برین کار مقرر گردید - و در

(۲) در [بعضے جا] محمد شافي نوشته ٭

وقت جهاندار شاه ذوالفقار خان دیوانی تن بر تعلقهٔ سابق افزوده با خود رفیق ساخت - و در عهد محمد فرخ سیر (که هنگامهٔ دار و گیر بلند شده بود - و بعضی امرا نظر برو نیز داشتند) قطب‌الملک و حسین علی خان پاس رابطهٔ قدیم مرعي داشته اورا بوطن خود (که قصبهٔ جانسهته باشد) (۲) روانه نمودند - بعدتر بپادشاه عرض نموده اسناد بحالی منصب و جاگیر سابق فرستاده طلبداشتند - اگرچه بخاطر وارستگی مزاج بنوکري راضي نبود اما بمبالغهٔ هردو برادر آمده ملازمت نمود - و بخدمت میر منشي‌گري و تحریر تاریخ متضمن واقعات آن عهد مامور گردید - و پس از برداشتن محمد فرخ سیر بمنصب هفت هزاري ترقي کرد - و در عهد فردوس آرامگاه نیز بخدمت مذکور مي‌پرداخت - مرد مزاج گرفتهٔ دربار دیده بود غیر از لباس سفید نمي پوشید - گویند درکم منصبي نیز عمدها عزت او مي‌کردند - واقعات محمد فرخ سیر بقید قلم در آورده به پادشاه‌نامه موسوم‌کرد - بوقت موعود چهره را بنقاب عدم پوشید *

* امین خان دکنی *

پسر خانزمان شیخ نظام است - در جنگ محمد اعظم شاه باتفاق فرید (۳) برادر دیگر مقدمة الجیش و هراول برادران خود خان‌عالم و منور خان بود - تلاش و ترددے در خور نام و نشان خانوادهٔ خویش بسیار نمود - چون روزے چند از حیاتش باقي بود سالم ماند - گویند

---

(۲) یا جانسهته باشد (۳) در [اکثر نسخه] فرید صاحب برادر دیگر ه

وقتی (که خانعالم و منور خان بمقابلهٔ عظیم‌الشان مخان سبک ساختند)
آن هر دو برادر پیش آهنگ بجانب چپ شاهزاده ریخته مردم
روبرو را برداشته عقب برآمدند - آنها چون بسوی یسار خویش
(۲)
نگاه کردند بنگلهٔ شاهزاده بنظر درآمد - برگشته با سي سوار پروانه وار
خود را همان طرف زدند - خلد منزل بعد فتح متوجه احوال خان
مسطور شده با آنکه طرف مخالف بود اما ازانکه بقیه ایست از دودهٔ
شجاعت و بردلي مشمول نوازش گردانیده بصوبه داری نانديړ
مباهي ساخت - و پس ازان بفوجداری سرا (که عبارت از کرناټک
(۳)
بیجاپور است - و آن آلکائیست وسیع زر خیز) مامور گردید - و چون
پیوسته بدان سرکار ولایات متصرفهٔ زمینداران متفرق است هر کدام
بقدر مرز و بوم خویش پیشکش بادشاهي ادا مینماید - ازانجمله
میسوریا (که مرزبان سرپرنگ پټن است - و آن مملکتیست بجمع افزون
از چهار کرور روپیه - و در دکن هیچ زمینداری باعتبار ساز و سرانجام
و بسطت ملک و وفور خزائن سهیم و نظیر چه که بعشر عشیر آن
نمیرسد) پیشکشی مقرري دارد - فوجدار سرا هم باندازهٔ زور خویش
قلیل و کثیر میستاند - و در صورت زیاده طلبي بفوجکشي مي‌انجامد
(۴)
چنانچه با خان مذکور اتفاق افتاده فوجی گران بسرداري دلوا (که
عبارت از بخشی لشکر است) بمقابله تعین گردید - بعد تلاقی فریقین

---

(۲) نسخهٔ [ب] مردانه وار (۳) در [بعضی نسخه] نامور گردید (۴) نسخهٔ [ب] بسرداري دلوای *

و کوششهای مردانهٔ طرفین مردم خان مذکور از کثرت مخالف همت باخته راه فرار گزیدند - آن بهادر با سه صد جوان دلاور پای ثبات افشرده نزدیک بود که نقدجان در بازد - ناگاه تیرے از دست او بسردار رسیده بکوی‌عدم برد - هزیمت صورت نصرت گرفت - و شکست (۲) رنگ فتح پذیرفت - نقش حکومت درست نشست - و عمل قرار واقع نقش بست - مردم اطراف و جوانب حساب برداشتند و دردستها بصري و سرداري بشناختند - پستر بخان مذکور فوجداری کرنول مفوض گشته در عهد فرخ سیر بتجویز حیدر قلي خان دیوان مستقل دکن بصوبه داری برار نامزد گردید - نایب او دخل یافته هنوز خود در بالاگهاٹ محال تیول قدیم خویش بود - که از آمدآمد امیرالامرا حسین علي خان از کوته اندیشي بخویشتن داري زده استقبال را لختي بمکث انداخت - امیرالامرا پس از فراغ جنگ داؤد خان از همراهان خویش اسد علي خان جولاق را (که جد او از ترکان علي مردان خاني بود) بضبط برار فرستاد - و بعد ازان که ملازمت دریافت صوبهٔ مذکور بدو وا گذاشت - و چون عوض خان بهادر از حضور بحکومت آنجا تعین گردید خان مزبور بایالت ناندیر شتافت - و از آزوري و بےانصافي باغوای زمینداران پرگنهٔ بودن مضاف ناندیر با جاگیردار آنجا ماندهاتا (که پدرش کانهوجي (۳) سرکیا از مرهتهای پنجهزاري بود - و در عهد خلدمکان مصدر کارها

(۲) یا بکوعدم باشد (۳) نسخهٔ [ب] ماندها نام که ه

شده) پرخاش بیجا سرکرده بعهد و پیمان بدست آورده از پا در آورد - و پس ازان بسابقهٔ نزاع بفکر مالش جگپت یلمه (که نرمل را بتغلب گرفته) افتاد - آن بومي دریافته بفتح سنگهه متبنای راجه ساهو (که مکاسدار آن ضلع بود) استعانت جست - قضا را وجهی دیگر (که یاور اندیشهٔ آن بدسگال گردد) پیدا شد - تفصیلش آنکه در همان ایام صلح مرهته قرار یافته نیل این بدنامي بر ناصیهٔ احوال امیرالامرا تا قیام قیامت کشیده شد - چنان مقرر گشت که از محال که بسبب استحکام مکان و زور طلبی حکام و مرزبان چوتهه متعذر الوصول باشد امیرالامرا اعانت نماید - چون در تعلقهٔ خان مزبور در هنگامهٔ شورش‌افزائی اشقیا هم از برخی جاها یکدام بطریق چوتهه نداده بودند یا وصف مکرر نوشتن و خواندن امیرالامرا تن باین عار و ننگ نداد ودر ادای چوتهه تهاون صریح بکار برد - آن‌صوبه از تغیر او بمیرزا علي یوسف خان (که از اشجعان روزگار بود) نامزد گردید - خان مذکور (که بشهرت عزل در استقلالش اختلالی واقع شده بود) بتقریب شادی صبیهٔ خود بدالکنده شتافت - که یکدفعه فتح سنگهه باتفاق جگپت بسرش رسید - او نظر بر خاندان و عنوان خود کرده از بسیاری خصم نیندیشیده با مردم کمی باستقبال رفته - ازانجا (که درین انقلاب آباد اقبال با ادبار توام - و دولت و نکبت بهم است) خان مسطور (که بهروزش سپري شده خسران و زیان روی آورده بود) بدست آن‌ناکسان اسباب و اثاثهٔ امارت را باخته و ننگ و ناموس چندین‌ساله

بباد داده آخرها رهائي یافته ببالکنده نشست - پس ازان سید عالم‌علي خان بهادر در ایام صاحب‌اختیاري دکن مجددا اورا ببحالي صوبهٔ فاندیر مستمال ساخته در جنگي (که با نواب فتح جنگ اتفاق افتاده) بسرداري دست راست تعین فرمود - آن نابکار تیره روزگار بخلاف سپاهي پیشگان و نام آوران دست بکار نبرده تماشائي گردید و خط بطلان بر کارنامهاي نیاکان خویش کشید - اگرچه بعد فتح فتح‌جنگ بتعلقه مرخص نمود اما وقارش از دلها برخاست - و اعتبار در دیدها نماند - در همان ایام (که عوض‌خان بهادر بنابر شلتاقش در مقدمهٔ بازگردانید برار دل پري داشت (۲)) باعث عزل او شده متهور خان بهادر خویشگي را بجایش نصب نموده - او بمجرد استماع این‌خبر نزد نواب فتح‌جنگ (که دران وقت متوجه ادوني بودند) شتافت اما روی نیافت - برگشته بقصبهٔ پربني (۳) محال جاگیر خود (که دوازده کروهي پتهري سمت) آمده فروکش نمود - و در محلات مشروط فاندیر مزاحم عمل (۴) گردید - هرچند خان منصوب در اصلاح کوشید از جهالت و ناداني براه نیامد - و آخر کار خود را در قید او داده مدتے زنداني ماند - چون بسرش مقرب خان (که در احوالش نیز اشارتے باین سرگذشت رفته) بنوکري سرفراز گردید باستشفاع او رهائي یافته دیهات پنجاه هزار روپیه از بالکنده باخراجات او مقرر شد

---

(۲) نسخهٔ [ب] دل بري داشت (۳) نسخهٔ [ب] پرمني (۴) در [بعضے نسخه] عامل ◦

و مدتے دست نگر پسر بسر برده چون از دست او بجان آمده بود در سال ششم محمد شاهي خود را بخجسته بنیاد رسانیده دست التجا بدامن معاضدت و مساعدت عوض خان بهادر زده ببحالی جاگیر و منصب امیدواریها اندوخت - درین اثنا آصف جاه از هندوستان قدوم فرمود - و جنگ مبارزخان درمیان آمد - باقتضای وقت استمالت تازه یافته کمر رفاقت بمیان عزیمت بربست - و بتهیهٔ سرانجام روزے چند در شهر مانده برآمد - چون از ادبار زدگي و ذلت کشي پی در پی عقل و هوش باخته مسخ شده بود از خام خیالي ورق برگردانده راه برگردانید - وبایلغار و شبگیر بمبارزخان (که مخفي وپنهان سلسله جنبان عهد و پیمان شده بود) در پیوست - روز جنگ بے آنکه تلاش و تردد ازو سرزند بآب تیغ مخالفان نقش هستی او از صفحهٔ روزگار محو و ناچیز گشت - و کان ذلک في سنة (۱۱۳۷) سبع و ثلثین و مائة و الف *

* امین الدوله امین الدین خان بهادر سنبهلی *

از شیخ زادهای قصبهٔ مذکور است - که از دارالخلافه شرقي شمالي واقع شده - نسبش به تمیم انصاري میرسد - خان مذکور آغاز ملازم پیشگي بنوکری جهاندار شاه عز افتخار (۲) اندوخت - و در عهد محمد فرخ سیر داخل یساولان گردید - و در عهد فردوس آرامگاه پیش آمد نموده بپایهٔ میر توزکي مرتقي شد - و رفته رفته بمنصب

(۲) در [بعضی نسخه] عز و افتخار *

چهار هزاري و پستر بپايهٔ شش هزاري شش هزار سوار و خطاب امين‌الدوله و عطاى محال سنبهل (۲) بكامل سه لک روپيه در تيول لواى ناموري برافراخت - مشغوف يار باشي و عيش پرستي بود - در همان عهد بعد رفتن نادر شاه از هندوستان روانهٔ ملک عدم گشت عمارت و باغ و سرا در موطن خود بسيار بكيفيت بنا نهاده - از پسرانش امين الدين خان و ارشد خان نام و نشانے داشتند *

* اعتماد الدوله قمرالدين خان بهادر *

مير محمد فاضل نام پسر اعتماد الدوله محمد امين خان بهادر است - اواخر عهد خلدمكان بمنصب در خور و خطاب قمرالدين خان نامور گرديده در عهد محمد فرخ سير بمنصب عمده و بخشيگري احديان مرتقي گشته در سال چهارم با عبدالصمد خان دلير جنگ بمهم كرد تعين يافت - و سال اول جلوس فردوس آرامگاه بعد كشته شدن حسين‌علي خان (كه غيرت خان همشيره زاده اش باتفاق مردم بارهه بر لشكر پادشاهي هجوم آورد) نام برده آثار دلاوري بظهور رسانيده پستر بمنصب شش هزاري شش هزار سوار و تفويض تعلقهٔ بخشي‌گري دوم از گذاشت پدر خود و داروغگي غسل خانه ضميمهٔ تعلق احديان مدارج ترقي پيمود - و چون پدرش بدار القرار شتافت اگرچه براى وزارت نظام الملک آصف جاه از دكن طلب حضور گرديد او باضافهٔ منصب و خطاب اعتماد الدوله سربلندي

---

(۲) در [بعضى نسخه] بكابل *

اندوخت - چون آصف جاه بعد تفویض وزارت صحبت خود
کوک ندیده دل از بودن حضور برگرفت و بتقریب بدکن معاودت
نمود تعلقهٔ وزارت در سنه (۱۱۳۷) هزار و یکصد و سي و هفت
هجري بنام او قرار یافت - مدتها بعیش و سرور گذرانید - یکبار
در سنه (۱۱۴۷) هزار و یک صد و چهل و هفت هجري (که بالاجي راو
مرهتّه در ضلع مالوه هنگامه برپا کرد) او باتفاق خاندوران هریکے با فوج
علیحده تعین شد - و چهار جنگ غالبانه کرد - و مقدمه بصلح
انجامید - و بار دوم همراه پادشاه بمهم علي محمد خان روهیله (که
آثار طغیان بظهور آورده بود) از شاه جهان آباد برآمد - اما برغم
عمدة الملک و صفدر جنگ واسطهٔ افغان مزبور شده بملازمت
پادشاهي آورد - و دفعهٔ سیوم همراه شاهزاده (که بعد سلطنت
باحمد شاه ملقب گشته) با فوج بسیار بارادهٔ مقابلهٔ احمد شاه
دراني (که از لاهور اینطرف آمده بود) تا سرهند رفت - روزیکه
مقابله قرار داده بودند ناگاه گولهٔ اجل از توپخانهٔ قضا بار رسید
و مطابق سنه (۱۱۶۱) یکهزار و یکصد و شصت و یک هجري بدار
باقي پیوست - فراغت درست بود - و بحسن خلق و شیوهٔ تواضع
و فیض رساني نامے بنیکي بر آورده مقبول خاطر صغیر و کبیر گردید
روادار اذیت هیچ کس نشد - املاک پدرش (که بعضے بتعدي
بتصرف آمده بود) قیمت واجبي نموده تتمه بمالکان رسانید
و هرکه بفروخت راضي نشده مسترد گردانید - ادب مجبول

مزاجش بود - گویند در ایامے (که آصف جاه بدارالخلافه میرفت) نظر بکلان سالی او با وصف وزیر بودن برای خدمت او بر می‌خاست بعد درگذشتن او پسرش میرمنو چابک دستي بکار برده با چند هزار سوار بر سر اعدا تاخت - و آنها را قسمے از میدان برداشت که راه وطن پیش گرفتند - بدین تقریب بخطاب معین الملک رستم هند مخاطب شده صوبه‌دار لاهور و ملتان گشت - و در سنه (۱۱۶۲) هزار و یکصد و شصت و دو هجري (که شاه دراني از کابل متصل لاهور وارد شد) جنگ سهل بمیان آمده بصلح انجامید - شاه بدستور نادرشاه از سیالکوت و گجرات و اورنگ‌آباد و پرسرور چهار محال پیشکش خود (۲) (۳) مقرر کرده برگردید - و در سنه (۱۱۶۵) یکهزار و یکصد و شصت و پنج هجري باز بلاهور رسیده تا چهار ماه جنگ داشت - و بنفاق آدینه بیگ خان و کورامل نوکران خود مغلوب گردیده بملازمت پیوست - شاه از جانب خود نایب لاهور مقرر کرده مراجعت نمود معین الملک سنه (۱۱۶۷) هزار و یکصد و شصت و هفت هجري روزے بشکار رفت - و طعام خورده درد احشا بهمرسید - از اسپ فرود آمده خواست قي کند - نشد - و دست هم اجابت نگردید - ناگاه جان بحق سپرد - و سند حکومت لاهور شاه بنام پسرش (که دوساله بود) کرده فرستاد - بنابر صغر سن او مادرش مستولي بر مهمات بود - ازین جهت رفقا متنفر شدند - درین ضمن پسر مذکور باجل

---

(۲) نسخهٔ [ب] از تتهه و سند و سیالکوت (۳) نسخهٔ [ا] بر سرور *

طبعي فوت نمود - و حکومت بخود بیگم یعني مادر طفل مزبور عاید شد - بعد چندے خواجه عبدالله خان پسر عبدالصمد خان بیگم را قید نموده نیابت صوبه از شاه طلب داشت - و از هنگامهٔ تنخواه سپاه پای استقامت او از جا رفت - و کار ببیگم رجوع گرفت - پس ازان میرزا جان نامي جماعه‌دار بیگم را مقید نمود - و آخر بصلح منجر شد - پستر عماد‌الملک بر لاهور دویده بیگم را بقید آورد چنانچه در احوال عماد‌الملک مفصل پیرایهٔ نگارش پذیرفته - و پسر دیگر اعتماد‌الدوله انتظام‌الدوله خانخانان است - که در عهد احمد شاه بتعلقهٔ وزارت از تغیر صفدر جنگ سرفراز شد - و سنه (۱۱۹۷) هزار و یکصد و شصت و هفت هجري بدست اقارب خود کشته گردید و یکے از پسرانش فخر‌الدوله است - که یک سال قبل از تحریر وارد دکن گشته در رفاقت نظام الدوله آصف جاه مي‌گذراند - بحال محرر این اوراق مهرباني دارد - دیگر اخلاف هم ازو باقي مانده *

* امیرالامرا غازي‌الدین خان بهادر فیروز جنگ *

پسر کلان نظام‌الملک آصف جاه و برادر اعیانی ناصر جنگ است نام اصلي او میر محمد پناه - پیوند خویشي با قمرالدین خان وزیر داشت - پدر او را از صغر سن بحضور فردوس‌آرامگاه گذاشت - درانجا نشو و نما یافته ابتدا ببخشي‌گری احدیان سرفرازي پذیرفت - و در سنه (۱۱۵۳) هزار و یک صد و پنجاه و سه هجري (که پدرش بانتقال خاندوران بخدمت میر بخشیگري سرفراز شده بدکن آمد)

او بنیابت تعلقهٔ مزبور بپایهٔ بلند رتبگي بر آمد - و پس از فوت پدرش در عهد احمد شاه قریب سه سال سادات خان میربخشي بود - پستر تعلقهٔ مرقوم و خطاب امیر الامرائي بنام او قرار یافت پس از شهادت ناصرجنگ خاطرش بحکومت ملک دکن کشید اتفاقا دران ایام (که ایلچی شاه دراني رسیده بود) صفدر جنگ ملهار راو هولکر را حسب ایمای پادشاه بوعدهٔ مبلغ خطیر همراه گرفته بحضور آمد - و پیش از رسیدن او جاوید خان پیغامهای شاه را قبول نموده ایلچي را رخصت نمود - صفدر جنگ حیران شد که هولکر را چه علاج نماید - امیرالامرا با هولکر اتفاق جسته او را برین راضي ساخت که صوبه داري دکن بنام امیرالامرا مقرر شود - او دست از تقاضای زر موعوده خواهد برداشت - لهذا از پیش گاه سلطنت بصوبه‌داري دکن و خطاب نظام‌الملک سر عزت برافراخت - پستر سند صوبهٔ خاندیس بنام مرهته بمهر خود کرده داده باميد اعانت آنها در عین برسات گل ولای صوبهٔ مالوه طی کرده وارد بلدهٔ برهان‌پور گردید - پستر باورنگ‌آباد آمده هفده روز توقف نمود - و بمرگ مفاجات (که طعام خورده بمستراح رفت - و برآمده قي کرد) مطابق

سنه (۱۱۶۵) هزار و یکصد و شصت و پنج هجري بملک بقا پیوست استعداد علمي داشت - و آخرها همتے در مزاج او بهم رسیده بود پسرش غازي‌الدین خان ثالث است - که خطاب عماد‌الملک یافته و احوالش جداگانه سمت ارتسام پذیرفته *

* ابوالخیر خان بهادر امام جنگ *

از شیخ زادهای فاروقي ست - نسبش بشیخ فریدالدین شکرگنج (۲) میرسد - وطن اصلي بزرگانش میرپور (۲) سرکار خیرآباد (۳) اوده (۴) است از چندے بشکوه آباد سکونت گرفته بشکوه آبادي زبان زد گشت پدرش شیخ بهاءالدین در عهد خلدمکان بمنصب و تعلقهٔ صدارت و احتساب شکوه آباد سرفراز بود - نامبرده ابتدا بمنصب سه صدي سربلند گردیده مدتے برفاقت مرحمت خان در شادي آباد ماندو صوبهٔ مالوه بود - سالے (که نظام الملک آصف جاه از مالوه عزیمت دکن نمود) نام برده موافقت او گزید - چون مرد سپاهي کار دیده و درین مقدمات راي درست داشت منظور نظر تربیت گردیده در بزم مشورت دخیل گشت - و بمنصب دو هزار و پانصدي و خطاب خاني و عطاي جاگیر در خور عز امتیاز یافته بفوجداري نبي نگر (۵) عرف اَنذور قوال قامت لیاقت آراست - چون در سنه (۱۱۳۶) هزار و یکصد و سي و شش هجري آن امیر بےنظیر از دارالخلافه مراجعت بدکن نمود خواجم قلي خان قلعه‌دار دهار و فوجدار ماندو صوبهٔ مالوه را همراه گرفته خان مذکور را درانجا گذاشت - پستر (که قطب الدین علي خان پذکوري بتعلقات مزبوره از حضور منصوب گردید) نام برده پیش آصف جاه آمده چون نظم صوبهٔ خاندیس بحفیظ الدین خان

---

(۲) در [بعضي نسخه] رحمة الله علیه میرسد (۳) نسخهٔ [ب] نیاکانش (۴) در [بعضي نسخه] راهر پور یا رامپور پور (۵) در [بعضي نسخه] بذي نگر عرف اَنذور *

مقرر شد تعینات او گردید - و در تنبیه افواج مرهته کردن نمایان بظهور آورد - رفته رفته از اصل و اضافه بمنصب چهار هزاری دو هزار سوار و خطاب بهادر و عطای علم و نقاره رایت اعتبار برافراخت و گاهے بفوجداری گلشن آباد و لختے به نیابت خاندیس و چندے بخدمت فوجداری سرکار بگلانه نامزد گشت - و در عمل ناصرجنگ خطاب شمشیر بهادر یافته نایب صوبهٔ خجسته بنیاد شد - و در عمل مظفر جنگ باز بنظامت خاندیس سربلندي پذیرفت - و در عمل صلابت جنگ از اصل و اضافه بمنصب پنجهزاري چهار هزار سوار و عطای پالکی جهالردار سربلندگشته بخطاب امام جنگ مخاطب شده در جنگے (که وقت دیوانی راجه رگهناتهه داس با مرهته رو داد) سرکردگي مثل هراولي داشت - گویند بآرزوی شهادت دران جنگ جویای مرگ بود - اما بحسب اقتضای تقدیر بعد جنگ به نقرهٔ

قلیلی مطابق سنه (۱۱۶۶) هزار و یکصد و شصت و شش هجری پا بعدم سرا گذاشت - مرد جری بود - در گفتگو بےباک - مناسبت بمذکورات علمي هم داشت - سالے (که بابو نایک نام سردار مرهته جمعیت بسیار فراهم آورده برای گرفتن چوتهه کرناتک حیدر آباد بآن سمت شتافت) او با فوجے از سرکار تعین شد - که رفته باتفاق انور الدین خان تعلقه دار کرناتک مذکور و عبدالنبي‌خان فوجدار کرپه و بهادرخان فوجدار کرنول به تنبیه او پردازد - چنانچه تاختن او بر فوج مقاهیر و گرفتن اشیا و اسباب آنها تسمے (که شکست فاحش

یافته آن سردار دیگر برنخاست) زبان‌زد خاص و عام است - دو پسر ازو باقي ماند - کلاني ابوالبرکات خان بهادر امام‌جنگ - جوهر جرأت داشت - در جواني درگذشت - و دومین شمس‌الدوله ابوالخیر خان بهادر تیغ جنگ - که در حالت تحریر مورد عنایت نظام‌الدوله آصف جاه است - و بمنصب پنج‌هزاري پنج هزار سوار و علم و نقاره و دیوانداري محال یلغرب صوبهٔ بیدر سرافراز - اخلاق حمیده و توفیق کلمة الخیر دارد *

* ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ *

میرزا مقیم نام خواهر زاده و خویش برهان‌الملک است - پدرش خطاب سیادت خان داشت - نام برده پس از فوت خسر از پیشگاه فردوس‌آرامگاه بنظم صوبهٔ اودهه مامور گردید - و به تنبیه مفسدان آن جا پرداخته متقاد ساخت - و در سنه (۱۱۵۵) هزار و یکصد و پنجاه و پنج هجري برطبق حکم پادشاه بکومک علي وردي خان ناظم صوبهٔ بنگاله (که افواج مرهته درانجا غبار فساد برداشته بود) بعظیم‌آباد پتنه شتافت - در جلدوی آن قلعهٔ رهتاس وچناته باو مرحمت شد - چون ناظم مذکور متوهم شده حکم پادشاه متضمن موقوفي کومک رسانیده او بصوبهٔ خود مراجعت کرد - و سنه (۱۱۵۶) هزار و یکصد و پنجاه و شش هجري حسب‌الطلب بحضور آمده بانضمام داروغگي توپخانه چهرهٔ رشادت برافروخت - و سنه (۱۱۵۹) هزار و یکصد و پنجاه و نه هجري صوبهٔ الهآباد نیز از انتقال عمدة الملک امیر خان بوی قرار

گرفت - و در سال (۱۱۶۱) هزار و یکصد و شصت و یک هجري (که شاه دراني از قندهار قاصد هند گشته از لاهور این طرف آمد) او بر وفق حکم بادشاهي همراه سلطان احمد شاه تا سرهند شتافته پس از کشته شدن اعتماد الدوله قمرالدین خان پای استقامت محکم داشته نبرد شایسته بظهور آورد - تا آنکه شاه دراني معاودت نمود - چون بعد یک ماه ازان بیست و هفتم ربیع الثاني سنه مذکور فردوس آرامگاه به نعیم جاوداني پیوست و احمد شاه پادشاه بر تخت سلطنت نشست و در ایام معدود خبر ارتحال آصف جاه از دکن رسید صفدر جنگ بخاطر جمع خلعت وزارت پوشید - ازانجا (که با علي محمد خان روهله خاطر بري داشت) قایم خان بنگش را بر سر سعدالله خان پسر روهله مزبور تحریک کرد - چون قایم خان با برادران بتفصیلے (که در احوال پدر او محمد خان بنگش ثبت یافته) کشته شد پادشاه را برداشته بر سر احمد خان بنگش برادر قایم خان برده تقاضای اموال قایم خان نمود - پادشاه در بلدۀ کول توقف فرمود و صفدر جنگ بدریا گنج (که فرخ آباد از انجا بیست کروه است) شتافت - مادر احمد خان آمده بر شصت لک روپیه معامله انفصال کرد - پادشاه معاودت بدارالخلافه فرمود - و صفدر جنگ برای تحصیل زر قرار داده قدرے توقف ورزیده بضبط محالات متعلقۀ احمد خان پرداخت - و نولرای نامي را از قوم کایتهه (که ابتدا در سرکارش نوکر کم رتبه بود - و رفته رفته ترقي پیما گشته نایب صوبۀ

اودهه گردید) در قنوج داشته خود بحضور آمد - نام برده در هنگامهٔ
افاغنه بکار آمد - صفدر جنگ باجتماع فوج پرداخته باتفاق سورجمل
جات برسر احمد خان بنگش شتافت - و معرکهٔ کارزار آراسته شکست
فاحش یافته سنه (۱۱۶۳) هزار و یکصد و شصت و سه هجري
بدارالخلافه رسید - درین ضمن احمد خان بنگش در صوبهٔ اله آباد
و اودهه گرد فساد برداشته از نهب و غارت و سوختن مکانها دقیقهٔ
فرونگذاشت - لهذا صفدر جنگ در سال دیگر با ملهار هولکر و جي اپا
سندهیه (که هردو سردار معتبر مرهته بودند) اتفاق جسته بعزیمت
مقابلهٔ احمد خان کمر همت چست بست - این مرتبه هزیمت
بر افاغنه افتاد - آنها رفته در دامن کوه مداریه (که شعبه ایست از کوه
کمایون) پناه گرفتند - و آخر بعجز گرائیده خاطرخواه صفدرجنگ
صلح قرار یافت - درین اثنا (که آمد آمد شاه درانی از لاهور
بجانب دهلي زبانزد شد) او بموجب فرمان پادشاه هولکر را بوعدهٔ
زر خطیر همراه گرفته سنه (۱۱۶۵) هزار و یکصد و شصت و پنج هجري
بدارالخلافه آمد - چون جاوید خان بهادر خواجه سرا (که مدار علیه
سلطنت بود) با قلندر خان ایلچي شاه درانی دار و مدار کرده اورا
برگردانید صفدر جنگ داخل بلده شده ازانجا (که با خواجه سرای
مذکور دلجمعي نداشت) روزیکه بخانه اش وارد گشته بود اورا ازهم
گذرانیده مهمات سلطنت بقبضهٔ اقتدار در آورد - و پس ازان پادشاه
بتحریک انتظام الدوله خانخانان پسر قمرالدین خان باو پیغام کرد

که داروغگی غسل خانه و توپخانه را بگذارد - او بمطلب پی برده روزے چند خانه‌نشین شده درخواست رخصت تعلقه نمود - چون منظور نگردید بے رخصت برآمده بر دو کروهی بلدهٔ مزبور توقف گزید - و هر روز فساد در قدکشیدن بود - تا آنکه صفدرجنگ شاهزادهٔ جعلي را بتوزکي برداشت - و احمد شاه تعلقهٔ وزارت از تغیر او بانتظام الدوله مقرر فرمود - و عماد‌الملک بمحاربهٔ صفدر جنگ برخاسته تا شش ماه جنگ درمیان بود - آخر بوساطت انتظام‌الدوله بقرار بحالی صوبهٔ الهٔآباد و اوده صلح صورت گرفت - صفدر جنگ بتعلقهٔ خود عازم گردیده هفدهم ذي‌الحجه سنه (۱۱۶۷) هزار و یکصد و شصت و هفت هجري درگذشت - پسرش شجاع الدوله است که ترجمه اش جداگانه سمت ایراد پذیرفته *

* آصف الدوله امیر الممالک *

سیومین پور نظام الملک آصف جاه است - نام اصلی او سید محمد - درحین حیات پدر بخطاب خاني و اسم صلابت جنگ بهادر مخاطب گردیده بصوبه داری حیدرآباد اختصاص گرفت - و پس از فوت پدر چون ناصر جنگ شهید برای دفع فتنهٔ مظفر جنگ متصل بندر پهلچري شتافت او نیز همراه بود - پس از وقوع شهادت ناصر جنگ باتفاق مظفر جنگ مراجعت نمود - چون در اثنای راه مظفر جنگ بر دست افاغنه کشته شد ازانجا (که او نسبت بدیگر برادران کلان سال بود) برمسند حکومت نشست - و از حضور

احمد شاه پادشاه باضافهٔ منصب و خطاب آصف الدوله ظفر جنگ پیرایهٔ امتیاز یافت - و ثانیا لفظ امیر الممالک افزوده شد - راجه رگهناتهه داس (۲) (که مدار مهمات او بود) جمعی از کلاه پوشان فرانسیس را (که همراه مظفرجنگ کمر عزیمت بسته بودند) دلدهي نموده رفیق ساخت - و باورنگ آباد رسیده سنه (١١٦۴) هزار و یکصد و شصت و چهار هجري بملک مرهته شتافته بآنها بقتال پرداخت - آخر صلح بمیان آورده بحیدرآباد رفت - و در اثنای راه رگهناتهه داس بدست سپاه ملازم کشته گشت - و رکن الدوله سید لشکر خان وکیل مطلق سرکار او شد - و سال دوم (۳) (که غازي الدین خان فیروز جنگ برادر کلانش بصوبه داری دکن مامور شده باتفاق مرهته بخجسته بنیاد رسید) اگرچه او در چند روز گذشت (۴) اما مرهته بدستاویزاسناد او اکثر ملک خاندیس و بعضی محالات صوبهٔ خجسته‌بنیاد کشیده گرفت کارهای خانگی او مدت حکومتش منوط برای کار پردازان بود - چون سند صوبه داری دکن بنام برادر او نظام‌الدوله آصف‌جاه (که از سابق بنام‌ولیعهدي دخیل امور مملکت بود) از پیشگاه سلطنت صدور یافت ناچار اورا بکنجی برنشاند - و در حبس‌گاه مطابق سنه (۱۱۷۷) هزار و یکصد و هفتاد و هفت هجري انتقال نمود - و شهرت یافت که نگهبانانش کشتند •

(۲) نسخهٔ [ب] فراسیس (۳) در [بعضی نسخه] سال دوم آن که (۴) در [بعضی نسخه] در گذشت •

* اسمٰعیل خان بهادر پنی *

پدرش سلطان خان بصیغهٔ جماعه داري میگذرانید - صبیهٔ او بسرمست خان منسوب بود - و او پسر عظمت خاناست - که در جنگ سید دلاور علي خان (۲) بر روی فیل عضدالدوله عوض خان پیاده شده جان‌نثار گردید - پستر سرمست خان و سلطان خان برتبهٔ جاگیر داري مرتقي گشتند - اسمٰعیل خان با هزار سوار بشیوهٔ ارثي در سرکار صلابت‌جنگ و نظام‌الدوله آصف‌جاه نوکر بود - چون طالعش عروجے داشت رفته رفته بنیابت نظامت و متصدي‌گری محالات صوبهٔ برار چهرهٔ عزت برافروخت - چون با جانوجي بهوسله (۳) (که دران وقت تعلقه دار صوبهٔ مذکور از جانب مرهته بود) از سابق معرفت داشت بکجدار و مریز نقش عمل داري را درست ساخت - و مدتها راتق و فاتق مهمات آنجا ماند - آخرها بنابر اعتیاد بمکیفات (۴) دماغش از کار رفته آثار خودسري بعرصهٔ ظهور در آورد - و این معني باعث رحشت مزاج نظام الدوله آصف جاه گردیده تادیب او مصمم فرمود و سالے (که جهت تنبیه پسران رگهوجي بهوسله سمت ناگپور نهضت نمود) اگرچه نامبرده کشته شدن رکن الدوله کار پرداز سرکار آن نوئین دانش‌مکان را توطیهٔ اصلاح شمرده خود را با جمعیت قلیل متصل لشکرش رسانید التفات نیافته حرفهای غضب شنید - خواست بمکان

---

(۲) نسخهٔ [ب] عوث خان (۳) در [بعضی جا] بهونسله نوشته (۴) نسخهٔ [ب] ازدیاد مکیفات *

خود برگردد - درین ضمن فوجے (که بر سر او تعین شده بود) نمودار گردید - ناچار با سي چهل سوارے (که در ان وقت شرط رفاقت ادا نمودند) اسپ بمیدان نبرد تاخته صفوف برقنداران را برهم زده درمیان فوج سواران در آمد - بهر که میرسید شمشیرے حواله میکرد چون بدنش جراحت بسیار داشت در وسط فوج رسیده از اسپ درافتاد - و مطابق سنه (۱۱۸۹) هزار و یکصد و هشتاد و نهم هجري جان بجان‌آفرین سپرد - پسرانش (۲) صلابت خان و بهلول خان مورد ترحم شده محال بالا پور و بدنیره بي‌بي و کرنج کانون صوبهٔ برار بجاگیر یافتند - و با جمعیت بنوکري مي پردازند *

* حرف الباء *

* بیرام خان خانخانان *

بچه واسطه بعلي شکر بیگ بهارلو (که از اعاظم طوائف ترکمان قراقوئیلو ست) میرسد - در زمان ارتفاع دولت این سلسله مثل قرا یوسف و پسرانش قرا سکندر و میرزا جهان‌شاه (که بسلطنت عراق عرب و آذربایجان رسیدند) علي شکر بیگ ولایت همدان و دینور و کردستان اقطاع یافت - تاحال آن ولایت بقلمرو علي‌شکر مشهور است پسرش (۳) پیر علي بیگ در زمان حسن پادشاه آقا قوئیلو (که باستیصال

(۲) در [بعضی نسخه] بجهان آفرین (۳) نسخهٔ [ب] میر علي بیگ *

قراقوئیلو پرداخت) بحصار شادمان آمده نزد سلطان محمود میرزا روزے چند بسر برده بفارس شتافت - و با حاکم شیراز محاربه کرده منهزم گشت - و در همان ایام بر دست امرای سلطان حسین میرزا کشته شد - و پس ازان پسرش یار بیگ در زمان شاه اسمعیل صفوي از عراق بر آمده در بدخشان سکونت گرفت - و ازانجا نزد امیر خسرو شاه بقندز رفت - و پس از انقضای دولت او با پسر خود سیف علي بیگ (که پدر بیرام خان باشد) ملازم بابر پادشاه گردید - بیرام خان در بدخشان متولد شد - و بعد از فوت پدر ببلخ رفته تحصیل علم مي‌نمود - در شازده سالگي بخدمت جنت آشیاني آمده روز بروز در ظل عنایت تربیت مي یافت - تا بسعادت قرب و مصاحبت و امارت رسید - و در قضیهٔ نامرضیهٔ قنوج جان‌سپاریها کرده سنبل(۲) رویه افتاد - و براجه متر سین (که از زمینداران معتبر آن سرزمین بود) در قصبهٔ لکهنور التجا برد - چون این خبر بشیر خان رسید طلبداشت در راه مالوه باو پیوست - شیرخان برخاسته معانقه کرد - و درجلب خاطرش سخنان فریبنده گفت - و بتقریبي برزبانش گذشت - هر که اخلاص دارد خطا نمیکند - بیرام خان در جواب گفت چنین است هرکه اخلاص دارد خطا نخواهدکرد - و از نزدیک برهان‌پور بهزار گونه بیقراري باتفاق ابو القاسم حاکم گوالیار فرار نموده سمت گجرات راهي شد - در راه ایلچيِ شیر خان (که از گجرات مي‌آمد) آگاه گشته

(۲) در[بعضی نسخه] سنبهل *

کس فرستاد - و ابوالقاسم را (که بصورت وجثه نمودے داشت) (۲) همراه گرفت - بیرام خان از نیک ذاتي و جوان‌مردي بمبالغه گفت - که من بیرام خانم - ابوالقاسم مردمي بجای‌آورده گفت - این ملازم من است میخواهد که فدای من شود - دست ازین باز دارند - بیرام خان بدین طریق نجات یافته بگجرات پیش سلطان محمود رفت - و ابو القاسم را از ناشناسي از هم‌گذرانیدند - بارها شیر خان میگفت - که همان زمان (که بیرام‌خان گفت - که هرکه اخلاص دارد خطا نمیکند) فهمیده بودم که با ما نمي‌سازد - سلطان محمودگجراتي‌نیز تکلیف رفاقت کرد - بیرام خان قبول ننمود - و رخصت سفرحجاز گرفته ببندر مبارک سورت آمد و ازانجا بولایت هردوار شتافته بعزم ملازمت جنت‌آشیاني ره گرای ولایت سنده گردید - تا آنکه هفتم محرم سنه (۹۵۰) نهصد و پنجاه در وقتي [که پادشاه از ولایت مالدیو مراجعت کرده در قصبهٔ جون (که بر کنار آب سنده واقع است - و بکثرت حدائق و انهار ممتاز اکثربلاد آنجا ست) طرح اقامت انداخته بودند] شرف قدمبوس دریافته مورد عنایت گردید - حسب اتفاق روزیکه داخل جون میشود پیش از ملازمت اول گذرش (۳) بر جنگ‌گاه افتاد - که فوج پادشاهي با ارغونیان محاربه داشت - بیرام خان خود را آمادهٔ جنگ ساخته مردانه کارزار کرد - چنانچه سپاه نصرت‌قرین متحیر ماندند - که همانا از جنود غیبي ست - و چون ظاهر شدکه بیرام‌خان است غریو از مردم

---

(۲) نسخهٔ [ج] داشت گرفت (۳) در [اکثر نسخه] گذارش •

برخاست - و در سفر عراق عمدهٔ ملازمان ورفاکیش بود - شاه ایران هم اورا بحسن فراست و تهذیب اخلاقش منظور نظر ساخت چون شاه عالي قدر بجهت انبساط خاطر جنت آشیاني گاهے بزم جشنے ترتیب میفرمود وگاهے طرح شکارے مي انداخت روزے (که صحبت چوگان بازي و تبق اندازي بود) اورا بخطاب خاني سرفراز کرد - بعد معاودت از عراق با منشور نصائح شاهي و فرمان موعظت بنیان همایوني نزد میرزا کامران رفته بفکر صحیح خود چنان بخاطر آورد که بمیرزا (که نشسته باشد) هر دو منشور دادن مناسب نیست - و استاده تعظیم بجا آوردن از میرزا مستبعد - مصحفے بدست گرفته برسم پیشکش آورد - میرزا بجهت تعظیم آن راست ایستاد -درانوقت هر دو منشور گذرانید - و چون جنت آشیاني بعد فتح قندهار (که بموجب وعدهٔ شاه بقزلباشیه سپرده) ارادهٔ تسخیرکابل مصمم کردند مأمنے براي اهل وعیال ضرور بود - لهذا قلعه را جبرا ازانها گرفته حوالهٔ بیرام خان نمودند و بشاه معذرت نوشتند - که بیرام خان فدوي طرفین است - باو حواله کردیم - و چون در سنه (۹۶۱) نهصد و شصت و یک بعضے فتنه سازان از جانب بیرام خان سخنان غیر موقع بپادشاه رسانیدند خود بقندهار آمدند - ظاهر شد که آنچه گفته اند از صدق پرتو نداشت - مورد نوازش شد - و در یساق هندوستان عمدهٔ جمیع سرداران و پیش قدمان معرکه او بوده به نیروي شهامت و جسارت فتحهاي نمایان کرد خصوص در جنگ ماچهیواره - که بسرداري خود بمردم قلیل با افاغنهٔ

بسیار جنگ کرده غالب آمد - و سرهند وغیره پرگنات جاگیر یافته بخطابهای عالیه (یار وفادار و برادر نیکو سیر - و فرزند سعادت مند) اختصاص گرفت - و در سنه (۹۶۳) نهصد و شصت و سه باتالیقی شاهزاده محمد اکبر ممتاز گشته به تنبیه سکندر خان سور و انتظام مهام صوبهٔ پنجاب با شاهزاده تعین یافت - و در همین سال دوم ربیع الآخر روز جمعه (که عرش‌آشیاني در قصبهٔ کلانور مضاف پنجاب بر تخت جلوس نمودند) بیرام خان وکیل السلطنت شد - و حل و عقد امور خلافت و رتق و فتق جنود نصرت برای صواب نمای‌او تفویض یافت و بخطاب والای خانخانان کوس‌ناموري بلندآوازه ساخته درمخاطبات بخان بابا مخاطب گشت - و در سنه (۹۶۵) نهصد و شصت و پنج با سلیمه سلطان بیگم (که جنت آشیاني در حیات خود با بیرام خان نامزد کرده بودند) عقد ازدواج اتفاق افتاد *

او صبیهٔ میرزا نورالدین محمد و خواهر زادهٔ جنت‌آشیاني ست میرزا پسر علاُءالدین محمد - و او پسر خواجه حسین - که بخواجه‌زادهٔ چغانیان (۲) شهرت دارد - و نبیره زادهٔ خواجه حسن عطار - و ایشان بیواسطه فرزند خواجه علاءُ الدین - که خلیفهٔ خواجه نقشبند اند - صبیهٔ شه بیگم دختر علي شکر بیگ جد سیوم بیرام‌خان (که در خانهٔ سلطان محمود بن سلطان ابوسعید بود) بخواجه زاده منسوب شده - بملاحظهٔ این نسبت گیتي ستاني دختر خود کلبرگ بیگم را بمیرزا انتساب

(۲) نسخهٔ [ا] جغانیان *

فرمودند - و بدین مناسبتها این نسبت واقع شد - بیگم طبع موزون داشته مخفي تخلص میکرد - این شعر مشهور ازوست * * شعر *

* کاکلت را من ز مستي رشتهٔ جان گفته ام *
* مست بودم زین سبب حرف پریشان گفته ام *

بعد فوت بیرام خان عرش‌آشیاني بیگم را بنکاح خود آوردند - در سال هفتم جهانگیري فوت کرد *

سبحان الله باین قرب و منزلت و آن استقلال و اقتدار و آن همه دانائي و معامله داني و وفور اخلاص و عقیدت امورے چند از نیرنگیِ تقدیر برلوحهٔ ظهور نقش‌بست - که مزاج عرش‌آشیاني ازان بزرگ منش منحرف گشت - و في‌الحقیقت فتنه سازان حسد آگین از ناتوان‌بیني و خود غرضي یکے را بصد رسانیده مزاج پادشاه نوجوان را بر گردانیدند - و خوشامد سازان خانه براندازطبع آن امیرکهن سال را از جا بردند - که آنچه بایست بمراعات آن نپرداخت - چنانچه روزے بیرام خان بکشتي سیر دریای جون میکرد - یکے از فیلان پادشاهي از جوش مستي بآب درآمده بطرف کشتي دوید - اگرچه فیلبان بزور تمام نگاهداشت اما خانخانان بتوهمے که داشت اضطراب بسیار نمود - و پادشاه بمراعات خاطر او فیلبان را نزد او فرستادند او حفظ تورہ نکردہ فیلبان را گردن‌زد - ازین حرکت نهایت مزاج پادشاه بر آشفت - و مفارقت او و ترک مدارا بدو تصمیم نمودند - چنانکه در سنه (۹۶۷) نهصد و شصت و هفت عرش‌آشیاني از آگره ببهانهٔ

شکار روانهٔ دهلي شدند - و درانجا رسیده بطلب امرا احکام فرستادند و شهاب‌الدین احمدخان باستصواب ماهم انگه بتمشیت مهمات ملکي مامور شد - خانخانان میخواست خودرا بملازمت رساند - عرش‌آشیاني پیغام فرستادند که درین مرتبه دیدنها نخواهد شد - بهتر اینکه بحضور نیاید - برخے براندند که پادشاه بعزیمت صرف شکار بر آمده چون بسکندر آباد دهلي رسید بترغیب ماهم‌انگه بشوق ملازمت مریم‌مکاني ارخای عنان بدهلي نمود - هیچ از جانب بیرامخان غبارے بر حاشیهٔ خاطر نبود - اگرچه حساد و اشرار از ابتدا در فکر آن بودند (که طرح دیگر بر روی کار خودها آورده مدعا یاب شوند) و بقابو سخنی (که موجب بےالتفاتي شود) بحضور میگفتند خصوص ادهم‌خان و مادرش ماهم انگه اما چون صفای عقیدت بیرام خان در مرآت ضمیر پادشاهي منطبع بود آن حرفهای بے فروغ پذیرائي نمي‌یافت - لیکن چون گفته اند * * شعر *

* هرچند باغیار عنایت نظرے هست *

* گوئیم بدیشان که سخن را اثرے هست *

اهل عناد (که فرصت جو بودند) درین وقت کدورتها ذهن‌نشین ساختند *

بالجمله او هم از راه درست اعتقادی خود اثاثهٔ سلطنت را باامرای عمده روانهٔ حضور کرده درخواست سفر حجاز نمود - و باز بوساوس بد نفسان چند خود را بمیوات انداخت - و چون آوازهٔ فوج

پادشاهي بتعاقب او شهرت گرفت همه مردم پادشاهي ازو جدا شدند او هم آمن توغ و علم و نقاره و سایر ادوات امارت مصحوب حسین قلي بیگ همشیر زادهٔ خود بحضور فرستاد - و بامرا (که نامزد تعاقب شده بودند) (۲) نوشت - که من از همه دست برداشته ام - براى چه تصدیع میکشید - مرا از مدتها زیارت عتبات عالیات نصب العین همت بود - الحال سر رشتهٔ روائي مقصود بدست افتاد - ناچار امرا نیز برگشتند - چون رای مالدیو راجهٔ جودهپور سر راه گجرات بود و با خان نزاع داشت از ناگور به بیکانیر شتافت - و رای کلیان مل زمیندار آنجا بقدم اخلاص پیش آمده لوازم مهمانداري بتقدیم رسانید - درین اثنا شهرت یافت که ملا پیر محمد از گجرات رسیده بتعاقب مامور شد - فتنه انگیزان مزاج بیرام خان بر شورانیدند - و قرار مخالفت داده بپنجاب عنان تاب ساختند - و باز بفریب کلپتره سرایان تیره بخت پرده از روی کار برداشته رو به پنجاب گذاشت - و در جمع مردم کوشیده بامرای اطراف نوشت - که ارادهٔ سفر حجاز داشتم - لیکن چون معلوم شد (که ماهم انگه و غیره مزاج پادشاهي را منحرف ساخته آوارگی مرا بخود نسبت میدهند) لهذا بخاطر رسید که یک دفعه سزای بد کرداران داده متوجه سفر مبارک شوم و ملا پیر محمد شرواني را (که درینولا علم و نقاره یافته متعهد اخراج من گشته) دریابم *

---

(۲) نسخهٔ [ج] نامزد شده بودند *

بالجمله همین چیزها باعث برآشفتگی او شده مغلوب غضب گردید - و نتوانست خود را باز داشت - مفتنان هم فرصت دیده زیاده تر مزاجش را بشورش آوردند - بهر تقدیر چون بغي خانخانان باعلان رسید عرش‌آشیاني اتکه خان را منقلا ساخته خود هم متعاقب از دهلي برآمدند - دران وقت خانخانان در گرفتن جالندهر اهتمام داشت - آمدن اتکه خان معلوم کرده بمقابله (۲) شتافت - و بعد محاربهٔ سخت خانخانان هزیمت یافته در تلواره (که جائے ست مستحکم در کوه سوالک) براجهٔ آنجا راجه گنیس (۳) پناه جست - چون صیت وصول موکب اکبري بنواحي کوهستان رسید مردم پیش‌آهنگ او از قلعه برآمده جنگ نمودند - گویند دران زد و خورد سلطان حسن خان جلایر از لشکر پادشاهي کشته شد - و سر او را بریده نزد خانخانان بردند - بے اختیار گریسته گفت زندگی من گرای آن نمیکند که باعث خون این‌قسم جماعه شوم - بتاسف تمام جمال خان غلام خود را بحضور فرستاده درخواست عفو جرائم نمود - عرش آشیاني منعم خان را با امرای دیگر درون کوه فرستاد - که بعهد درست طمانینت افزای خاطر بیرام‌خان شده بملازمت بیارند - در ماه محرم سنه ۹۶۸ (نهصد و شصت و هشت) سال پنجم خانخانان بحوالي ارنو رسید - جمیع امرا پذیرا گشته باعزاز تمام آوردند - و چون روبرو آمد رپاک در گردن انداخته سر بپای پادشاهي گذاشت - و به های های گریست - عرش‌آشیاني

---

(۲) نسخهٔ [ب] بمقابل (۳) یا گنیش

از کمال رأفت در آغوش گرفته رو پاک از گردن او برداشتند - و پرسش احوال فرموده بدستور معین حکم نشستن فرمودند - و خلعت فاخره (که در بر داشتند) التفات فرموده رخصت زیارت اماکن شریفه دادند چون بشهر پتن متعلقهٔ گجرات (که پیش ازین بنهرواله موسوم بود) رسید چند روز جهت آسایش محمل اقامت کشاد - دران ایام موسی خان فولادي حاکم آن‌شهر بود - و طوائف افغانان بر سر او جمع آمدند ازان جمله مبارک خان لوحاني (که پدر او در جنگ ماچهیواره بقتل رسیده بود) انتقامی بخاطر آورد - و نیز زن کشمیری سلیم شاه با دختری که ازو بود همراه قافلهٔ بیرام خان عزیمت حجاز داشت و مقرر شده بود که به پسر بیرام خان نسبت نماید - ازین رهگذر هم افغانان شورشی داشتند - روز جمعه چهاردهم جمادي‌الاول سنه مذکور بیرام خان بسیر کولابی (که سیرگاه آن شهراست - و بسهس‌لنگ شهرت دارد - چه هزار بتخانه دو رویهٔ آن حوض است) رفته - در وقت فرود آمدن از کشتي آن جاهل چنان وا نمود که برای دیدن آمده وقت ملاقات خنجری حواله کرد - که کارش تمام شد - دوین وقت کلمهٔ (الله اکبر) بر زبان خانخانان رسیده ازین عالم در گذشت و بسعادت شهادت (که از مدتها بدعا میخواست - و از اهل‌الله استدعا میکرد) فایز گردید - گویند حجامت و غسل روز چهار شنبه بنیت شهادت ازسالها ناغه نمي‌کرد - چنانچه در زمان استقلال یکی ازسادات ساده لوح این را شنید - و در مجلس او برخاسته گفت - به نیت

شهادت نواب فاتحه خوانیم - تبسم کرده گفت - میر این چه غمخواري ست - شهادت میخواهم - اما نه باین زودي *

القصه از وقوع این سانحه هر کدام از ملازمان بجائی شتافت و بیرام خان در خاک و خون افتاده - جمعے از فقرا قالب خونین اورا برداشته حوالی مقبرهٔ شیخ حسام (که از مشائخ آنجا بود) بخاک سپردند - و بعد ازان بسعي حسین قلي خان (۲) خانجهان بمشهد مقدس مدفون گشت - قاسم ارسلان مشهدي در تاریخ این واقعه گوید - و گویند او پیش ازین سانحه بمدتے در خواب دریافته گفته بود * * بیت *

* بیرم بطواف کعبه چون بست احرام *
* در راه شد از شهادتش کار تمام *
* در واقعه هاتفے پی تاریخش *
* گفتا که شهید شد محمد بیرام *

نعش خان را بدهلي نقل نموده حسب وصیت در سنه (۹۸۵) نهصد و هشتاد و پنج بمشهد رضویه بردند - بیرام خان در شعر بسیار درست سلیقه بود - تصائد (۳) غرا و در اشعار استادان دخلهای بجا دارد و آنهارا جمع نموده دخلیه نام کرده - گویند زمانے (که بیرام خان درقندهار بود) جنت آشیاني این رباعي نوشتند * * رباعي *

---

(۲) در [بعضی نسخه] حسین علي خان (۳) در [بعضی نسخه] قصائد غرا دارد - و در اشعار اوستادان دخلهای بجا *

* ای آنکه انیس خاطر محزوني *
* چون طبع لطیف خویشتن موزوني *
* بی یاد تو من نیم زمانی هرگز *
* اما تو بیاد من محزون چوني *

* بیرام خان در جواب نوشت * * رباعي

* ای آنکه بذات سایهٔ بیچوني *
* از هر چه ترا وصف کنم افزوني *
* چون میداني که بیتو چون میگذرد *
* چون مي‌پرسي که در فراقم چوني *

گویند شبی همایون پادشاه با خان مخاطبه داشت - و او را غفلتی دست داد - فرمودند بتو میگویم - خان متنبه شده گفت پادشاهم حاضرم - لیکن شنیده ام که در ملازمت سلاطین حفظ چشم و در خدمت درویشان نگاهداشت دل و پیش علما پاسبانیِ زبان باید کرد - درین فکر بودم - که چون در حضرت هرسه چیز جمع شده - کدام یک را توانم نگاهداشت - پادشاه را این لطیفهٔ او بداهةً خوش آمد (۲) تحسین نمودند *

صاحب طبقات اکبري نوشته که بیست و پنج کس از ملازمان بیرام خان بمنصب پنجهزاري رسیده صاحب علم و نقاره شدند حق این ست که بیرام خان بفضل و کمال و صلاح و تقوی و همت

(۲) نسخهٔ [ج] فرمودند *

و کرم آراستگي داشت - و مدبر شجاع و کاردان قوي دل بود - نظر بر اسباب ظاهر حقے عظیم برین خانوادهٔ عالیهٔ تیموریه ثابت کرد. درچنین اختلال ایام [که هنوز سلطنت همایون پادشاه انتظامے نگرفته بود که از میان رفت - و پادشاهزادهٔ خوردسال ناتجربه کار - سوای پنجاب تمام ملک از تصرف بدر رفته - افغانان باآن همه کثرت و هجوم بدعوی سلطنت لوای انا ولاغیري مي افراشتند - و درهرگوشه وکنار واقعه طلبان طبل مخالفت مي زدند - امرای چغتیه (که دلدهٔ اقامت هندوستان نبودند) مشورت رفتن کابل میدادند - میرزا سلیمان قابو یافته در کابل خطبهٔ خود خواند] بمحض نیروی جگرداري و ثبات پائي و حسن تدبیر صایبه و فکر رضیهٔ بیرام خان آب رفته بجو آمد - و سلطنت را استقرارے بهمرسید - عرش آشیاني هم بانواع دلجوئي و نوازش جمیع مهام مفوض بدو داشته تمهما ازو گرفت - که آنچه مناسب و صلاح کار باشد بعمل آرد - مداهنه و مراعات کسے منظور نباشد - واز لومت لایم نترسد - و این مصرع خواند * مصرع *

* دوست گو دوست شود هر دو جهان دشمن باش *

چون روز بروز اقتدار و تسلط خانخانان زیاده ترشد خار حسد در دلها شکست - ناتوان بینان حسد پیشه (۲) به شقیقه سازي و نمامي دروغ و راست را باهم مي بافتند - و یکے را بصد رسانیدهٔ مزاج پادشاهي منحرف میساختند - خانخانان هم در اقتدار و استقلال

---

(۲) نسخهٔ [ج] نفاق پیشه *

خود دیگرے را بچشم اعتبار نیاوردہ اعتنا بشان آنها نمی‌کرد اما بدمظنگی و توهم بخود راه داده بود - که زود از جا در می‌آمد پس از برهمزدگی هم خانخانان اصلا ارادۂ بغی نداشت - بمجرد ابلاغ پیغام پادشاهی (که میر عبداللطیف قزوینی آورد) اثاثه و اسباب امارت بحضور فرستاده ارادۂ سفر حجاز نمود - فتنه اندوزان طرفین نگذاشتند - مخالفان بزمینداران سر راه نوشتند - که نگذارند بسلامت بدر رود - و موالف باغرا و اغوا پرداخت - که مردمے (که در هیچ مرتبه نبودند) برانداختن شما را بحسن تدبیر خود بسته بکامیابی نازش (۲) نمایند - و شما را با این همه حقوق بذلت و خواری برآرند - مردن بناموس به از زیستن بعار است - و بجائے رسانیدند که موجب خسار و نکال او گردید * نکته * آدمی‌را خویشتن بینی وحب جاه بروز بد می‌نشاند - و در مهالک و آفات می‌اندازد - ازین‌است که حب دنیا راس الخطایا ست * * بیت *

* آفت سر و برگ هوس آرائی جاه است *

* سر باختن شمع ز سامان کلاه است *

* بهادر خان شیبانی *

محمد سعید نام - برادر خانزمان علی‌قلی‌خان - و از امرای پنجهزاری اکبری ست - در وقت نهضت الویۂ همایونی بتسخیر هندوستان زمین‌داور بدو تفویض یافته بود - بعد چندے از بدسرشتی

(۲) در [بعضی نسخه] برانند *

هوای گرفتن قندهار در سرش پیچید - و خواست که بمکر و خدیعت کار پیش برد - میسر نشد - ناچار اوباش واقعه طلب گرد آورده آمادهٔ جنگ و جدال گشت - شاه محمد خان قلاتي (که از طرف بیرام خان بمحافظت قلعه مي پرداخت) کومک هندوستان را دور دیده قلعه را استحکام داده بشاه ایران ملتجي شد - و حسب طلب او فوجی از قزلباش رسیده ناگهاني بر سر بهادر خان ریخت او جنگهای سخت کرده کارے نساخت - رو بگریز آورد - چون نتوانست دران ضلع بسر برد سال دوم جلوس وقتے (که عرش آشیاني بمحاصرهٔ مانکوت اشتغال داشتند) شرمگین بدرگاه آمد - و بوسیلهٔ سفارش بیرام خان عفو تقصیر او شده ملتان از تغیر محمد قلي خان برلاس بجاگیرش مقرر گشت - و در سال سیوم بهادر خان با بسیارے از امرا بتسخیر مالوه نامزد گشته - در همان ایام برهمزدگی دولت بیرام خان بمیان آمد - خان مذکور اورا باز گردانید - تا خود آن ولایت را در حیطهٔ تصرف آورد - و باز ازین فکر برگشت - بهادر خان در دهلي بحضور رسیده بصوابدید ماهم انگه منصب بزرگ وکالت حوالهٔ او شد - چندروزے نکشید که اتاوه به تیولش مقرر گشته رخصت یافت - سال دهم (که خانزمان برادر کلانش مخالفت ورزید) اورا باتفاق سکندر خان اوزبک بولایت سرپار فرستاد - که ازان راه بهند درآمده خلل انداز شود - ازین جهت عرش آشیاني فوجے بسرداري میر معز الملک مشهدي تعین کرد - هرچند بهادر خان

در عجز زد و گفت مادرم با ابراهیم خان ازبک بحضور شتافته عفو تقصیرات من و برادرم شد میر معز الملک قبول نمموده بجنگ درآمد - اگرچه سکندر خان (که با او همداستان بود) رو بفرار گذاشت اما بهادر خان بر فوج میر معز الملک ریخت - شاه بداغ خان (که از امرای سپاهي منش بود) دستگیر گشت - و میر بهزیمت رو آورد - چون عفو جرائم خانزمان و او شده بود تلافی این حرکت در تراخي افتاد - و ازانجا [که عفو جرائم مشروط بدان بود (که تا اردوۂ پادشاهي درین ضلع ظلال افگن است خانزمان از آب گنگ نگذرد) و همین که عرش آشیاني بسیر قلعهٔ چناده (۲) توجه فرمود علي قلي خان مساهله نموده از آب گنگ گذشت] پادشاه بغضب در آمده برسر او ایلغار نمود - و باشرف خان (که در جونپور بود) حکم رفت - که مادرش را مقید سازد - بهادر خان ازین ماجرا آگهي یافته بتعجیل تمام بر سر جونپور شتافته بر قلعه دست یافت - و اشرف خان را مقید نموده مادر خود را از قید برآورد - و جونپور و بنارس را یغمائي کرده تا مراجعت پادشاه خود بدر زد - اما باز بسبب صفح جرائم خانزمان و بعجز و ضعیف نالي منعم خان بتدارک بے اعتدالیهای بهادر خان متوجه نشدند - تا آنکه سال دوازدهم سنه (۹۷۴) نهصد و هفتاد و چهار هجري همراه برادر از کمال بے آزرمي و ناحق شناسي با عرش آشیاني عرصهٔ مبارزت پیمود - چون باباخان قاتشال بر فوج

(۲) یا بسوی *

خانزمان حمله برد بهادر خان مقابل گشته اورا برداشت - ناگاه اسپش تیرخورده چراغ پا شد - و بر زمین انداخت - مردمش از مشاهدهٔ این حال متفرق گشتند - دلاوران فوج فیروزي بر سرش هجوم آوردند - وزیر جمیل بیگ (۲) (که متصدي منصبدار آن وقت بود) از بدذاتي و آزمندي چیزے گرفته رها کرد - درین اثنا دیگرے باو رسیده اورا ردیف خود ساخت - و نزد پادشاه آورد - عرش آشیاني فرمودند - بهادر خان ما با شما چه بد کردیم - که این همه باعث فتنه و فساد شدید - گفت الحمدلله علی‌کل حال - شاید هنوز بےحقیقتی خود مجزوم نبود - والا حرف ندامتے بر زبانش میگذشت - بالحاح دولت‌خواهان درهمان وقت بشهباز خان حکم شد - که بدم شمشیر گردنش از بار سبک ساخت - طبع موزون داشته شعر میگفت این مطلع ازوست * بیت *

* آن شوخ جفا پیشه دگرسنگ گرفته *
* گویا بمن خسته ره جنگ گرفته *

* باز بهادر *

بایزید نام پسر شجاعت خان سور - که بزبان عوام هند بسجاول‌خان مشهور است - چون شیرشاه مالوه را از ملوخان مخاطب بقادرشاه بر گرفت مشار الیه را (که از امرا و خاصه خیلان او بود) سپه سالار آن دیار ساخت - و در زمان سلیم شاه بحضور شتافته بعد چندے

---

(۲) نسخهٔ [ج] وزیر بیگ *

ناخوش [۲] شده برخاسته بمالوه آمد - سلیم شاه فوجکشي نمود - او پناه براجهٔ دونگرپور برد - آخر سلیم شاه اورا بعهد و پیمان پیش خود طلبیده همراه نگاهداشت - و مالوه بامرا تقسیم نمود - پس ازان در زمان عدلي بتازگي حکومت مالوه یافته میخواست خطبه و سکه بنام خود کند - در سنه (۹۶۲) نهصد و شصت و دو باجل طبعي درگذشت - باز بهادر بجای پدر نشست - و اکثر مخالفان را بر انداخته در سنه (۹۶۳) نهصد و شصت و سه چتر بر سر گرفته خطبه بنام خود خواند - و تمام مالوه را بحیطهٔ تصرف در آورده فوجے بر سر گدهه (که ملکے ست وسیع) کشید - و از راني درگاوتي (که ریاست آن ولایت مي‌نمود) شکست یافته بتلافیِ آن نپرداخت - و مشغول بعیش و عشرت شد - و بنای دولت خود را بر آب و باد گذاشت یعني بمرتبهٔ شیفتهٔ باده پیمائي و نغمه آرائي گردید که شب از روز نشناخته غیر ازین در امر بهیچ کارے نمي‌پرداخت *

باده را حکمت اساسان قدرے معین و زمانے مشخص قرار داده بملاحظهٔ ترتیب ترکیب عنصري نسبت ببعضے طبائع و امزجه تجویز فرموده‌اند - و بنغمه دانش پروران دوربین در هنگام کلالت طبع و ملالت ضمیر (که از فرط اشتغال بمهمات دنیوي بهم رسد) بجهت کسب انتعاش طبیعت و انبساط حال توجه نموده - نه آنکه هر دو را از مقاصد عظمیٰ اندیشیده همواره اوقات گرامي را که بدل ندارد

(۲) نسخهٔ [ج] ناخوش برخاسته *

بدان گذرانند - باز بهادر (که خود در فنون سرود و نغمه استاد وقت بود) در فراهم آوردن پاتران همگي همت مصروف داشت - همه بحسن نغمه طاق - و نغمهٔ حسن آنها مشهور آفاق - سرآمد آن طایفه روپ متي نام - گویند پدمني بود - که قسم اول است (٢) از اقسام اربعهٔ نسوان - که دانشوران هند تقسیم کرده اند - یعني آنچه صفات خوب زنان است از روی ترکیب عنصري درو مي‌باشد - و باز بهادر را با او علاقهٔ غریب بود - اشعار هندي پیوسته در عشق او گفتي - و دلے خالي کردے - داستانهای حسن و عشق اینها تا حال بر زبانها شایع است *

در سال ششم اکبري سنه (٩٦٨) نهصد و شصت و هشت هجري ادهم خان کوکه با امرای دیگر بتسخیر مالوه تعین شد - باز بهادر در کروهي سارنگپور (که مقر او بود) قلعه کرده نشست - و جنگ مي‌نمود - و مردمش همه (که آزرده خاطر بودند) تن ده نگشتند آخر محاربهٔ سخت نموده هزیمت خورد - چون چند کسے اعتمادي بر سر زنان و پاتران گذاشته بود (که اگر خبر شکست من رسد همه را ته تیغ کشند - چنانچه رسم هندوستان است) چون صورت شکست نمودار شد نقش حیات چندے بآب شمشیر محو گشت - و جمعے زخمي شده رمقے از زندگي بردند - و بعضے را نوبت نرسید - افواج پادشاهي بشهر در آمد - فرصت نشد که دیگر بدان امر پردازند

(٢) در [بعضے نسخه] روپ منى - یا روپ بتي باشد *

ادهم خان همه را متصرف شده بجست و جوی روپمتي (که زخم کاري داشت) افتاد - چون این نغمه بگوش او رسید وفا بجوش آمد پیالۀ زهر هلاهل بدوستکامی بازبهادر مردانه درکشید *

و چون از تغیر ادهم خان حکومت مالوه به پیر محمد خان شرواني تفویض یافت باز بهادر (که درجنگلهای مابین خاندیس و مالوه (۲) آواره میگشت) فوجی فراهم آورده بآویزش درآمد - بتازگي از پیر محمد خان شکست یافته بمیران مبارک شاه والی خاندیس پناه برد - او لشکر خود همراه ساخت - درین ضمن با پیر محمد خان (که بعد فتح بیجاگده با معدودے بغارت برهان پور شتافته با غنائم فراوان برگشته بود) مقابله واقع شد - از قضا هزیمت بر پیر محمد خان افتاد - او در فرار سراسیمه از دریای نربده مي گذشت - از اسپ جدا شده غریق بحر فنا گردید - امرای جاگیردار مالوه دل از دست داده بآگره رفتند - بازبهادر بفراغ خاطر مجددا مالوه را متصرف گشت - بسنوح این واقعه در سال هفتم عبد الله خان اوزبک (که از امرای اکبري بود) با جمعی از عمدها بضبط و ربط آن ولایت مامور شد - بازبهادر پیش از وصول جنود پادشاهي پای ثبات بلغزش داده رو بفرار آورد - و از رعب تعاقب عساکر منصوره در تنگنای کوهستان خود را انداخت - و عمرے بآوارگي بسر برد - چندگاه نزد بهرجي زمیندار بگلانه رفت - و ازانجا در گجرات بچنگیز خان و شیر خان

---

(۲) نسخۀ [ب] جنگلهای خاندیس و مالوه *

گجراتي توسل جست - و پس ازان بنظام الملک دکني رو آورد و همه جا خسران زده گشته برانا اودي سنگهه پناه برد - و در سال پانزدهم عرش‌آشياني حسن خان خزانچي را فرستاد - که او را بنويد عواطف اميدوار ساخته بملازمت آورد - ابتدا بمنصب هزاري سرافرازي يافت - و آخرها بمنصب دو هزاري ذات و سوار رسيده باز بهادر و روپ متي هر دو بر پشتهٔ (که در حاق وسط تالاب اجين افتاده) آسوده اند *

* بابا خان قاقشال *

بعد از مجنون خان سرآمد امراي قاقشاليه در عهد عرش‌آشياني او بود - در جنگ خانزمان دستبردے نمايان و سبقتے شايان بکار برد - و در سال هفدهم سنه (۹۸۰) نهصد و هشتاد در نخستين يورش گجرات شهباز خان مير توزک در ترتيب يسل اهتمام مي‌نمود آن ترک معامله نشناس از نخوت و پندار باو در افتاده بدرشتي پيش آمد - پادشاه بجهت تاديب او و اصلاح ساير بيراه روان سياست عظيم فرمود - و در همان ايام به‌نيکو پرستاري مشمول نوازش پادشاهي گرديد - پس از کشايش بنگاله (که سرکار گهوزاگهات در تيول قاقشالان مقررشد) بعدفوت مجنون‌خان‌قاقشال اگرچه سري بنام پسرش جباري بيگ بود اما عمدگي به باباخان (که آقسقال آن‌طايفه بوده) بازگرديد چون در ترويج و روائي آئين داغ از پيشگاه خلافت قدغنها بکار رفت متصديان سخت گير دکان طمع و آز بر چيده از بے پروائي و اغماض

سردار تابین (۲) باشیها را بقیمت سر موری میکشیدند - چنانچه بابا خان مکرر بمظفر خان صاحب صوبهٔ بنگاله گفت - که هفتاد هزار روپیه بطریق ارمغان بکار پردازان گذرانده ام - و هنوز صد سوار بداغ نرسیده اصلا او بتدارک نپرداخت - چون بهمین دواعي در سال بیست وچهارم معصوم خان کابلي با چندی از تیولداران بهار گرد طغیان برانگیخت بابا خان (که قابو میجست) با برخی جاگیر داران بنگاله پیش آهنگ قدم فرسایان طریق عصیان گردید - و در سنه (۹۸۹) نهصد و هشتاد و نه باتفاق خالدي (۳) خان سرها تراشیده طاقیه پوشیده در شهر گور (که سابق بالکهنوتي شهرت داشت) فرود آمد - و مکرر بافواج پادشاهي زد و خورد نموده هر مرتبه بناکامي در آمد - تا آنکه بعجز گرائیده زینهاري گشت - مظفر خان با آنکه شورش صوبهٔ بهار مي شنید باستکبار زده عذر پذیر نمیشد - که یک دفعه معصوم خان با مفتنان دیگر بآمد آمد فوج حضور از صوبهٔ بهار بر آمده بفساد پیشگان بنگاله پیوست - این هردو فریق بهم متفق شده تباه کاریرا از سرگرفتند و آخرکار در سال بیست و پنجم مظفر خان را (که در تانده محصور شده بود) بدست آورده بقتل رسانیدند - و چون اختر زمانه بکامیابي بر خاست و دوران بمراد گردید تقسیم ولایت و تجویز مناصب و خطاب بمیان آمد - بابا خان بخطاب خانخانان خود را

(۲) در [اکثر نسخه] قابین باشیها را قیمهٔ سرموری (۳) در [بعضی نسخهٔ اکبر نامه] خالدین خان آورده *

ملقب ساخته ایالت بنگاله بخود نامزد نمود - و در همین سال در عین چیره دستي به بیماري خوره گرفتار گشت - هرروز در سیر گوشت دران ریش گاه نهاده طعمهٔ جانور ساختي - و میگفت که نمک حرامي مرا بدین تباه حالي نشانده - و درهمین حالت در گذشت *

* بهادر *

پسر سعید بدخشي ست که چندے عمل‌گذار سرکار ترهت بود سال بیست و پنجم جلوس عرش‌آشیاني (که امرای بهار گرد ناسپاسي بلند ساختند) سعید پسر مذکور را در محالات متعلقه گذاشته با سرکشان پیوست - بهادر از غنوده بختي مال خالصهٔ پادشاهي را صرف سپاه نموده علم‌بغي برافراخت - و سکه و خطبه بنام خود کرد گویند این بیت در سکه قرار داده بود *　　* بیت *

* بهادر ابن سلطان بن سعید ابن شه سلطان *
* پسر سلطان پدر سلطان زهے سلطان بن سلطان *

چون سعید بگفتهٔ معصوم خان کابلي رفت (که آن شوریده مغزرا باندرز ره گرای یک‌جهتي گرداند) او از بے آزرمي پدر را بزندان فرستاد پدر باندک زمانے بسرداري او دل نهاد - چون شاهم خان جلایر بر پتنه رفته مظفر گردید سعید مزبور دران جنگ بکو نیستي افتاد بهادر در ایام هنگامه پردازي اهل طغیان از حوالي ترهت برآمده بسیارے معموره بر گرفت - و سرکار حاجي‌پور در تصرف او بود

هرطرف دست و پای میزد - تا آنکه صادق خان فوجی را برسر او فرستاد - و چپقلش نمایان رو داد - و دران آشوبگاه پیمانهٔ هستی او سال بیست و پنجم اکبري مطابق سنه (۹۸۸) نهصد و هشتاد و هشت هجري لبریز گردید *

* باقي محمد خان *

کوکهٔ عرش آشیاني و برادر کلان ادهم خان است - مادرش ماهم انگه - که نسبت خاص با پادشاه بهم رسانیده - در ایامے (که عنان رتق و فتق مقدمات سلطنت باختیار او بود) شادی کدخدائی خان مذکور شروع نمود - پادشاه بنابر خاطرداشت او دران عشرتخانه تشریف بردند - خان مزبور بپایهٔ سه هزاري رسید - از تاریخ شیخ عبدالقادر بداوني معلوم میشود که در سال سیم جلوس در ولایت گدهه‌کتنگه (که بجاگیر خان مزبور مقرر بود) داعی حق را لبیک اجابت گفت *

* پاینده خان مغل *

برادر زادهٔ حاجي محمد خان کوکي پسر بابا قشقه برادر کوکي‌ست - که از امرای عظام فردوس مکاني بوده - حاجي محمد در اکثر یورشها با رکاب همایوني شرف اختصاص داشت - در مهم بنگاله بهمراهی آن پادشاه مشمول نوازش بود - پس از فتح صوبهٔ مذکور چون پادشاه در جنت آباد رحل اقامت انداخت و شیر خان سور بنارس را بتصرف آورده قدم فتنه خیز در نواح

جونپور گذاشت خان مذکور از پیش پادشاه گریخته نزد میرزا نورالدین محمد (که در قنوج جا داشت) رسید - و میرزا هندال را برین پله آورد که خطبه بنام خود خواند - چون در جنگ شیر خان سور مکرر چشم زخم بفوج پادشاهي رو نمود پادشاه از نواح تته و بهکر شده کارے نساخته متصل قندهار رفت - و درانجا نیز بنابر نفاق میرزا عسکري پا قایم نتوانست شد - لهذا عزیمت عراق مصمم کرده بدان صوب شتافت - پس از وصول به سیستان حاجي محمد از میرزا عسکري جدا شده بموکب همایوني پیوست - و در سفر عراق و یورش قندهار و مهم کابل در رکاب سلطاني مصدر (۲) ترددات بود - آخر حال چون بداندیشي او سمت ظهور یافت او را با برادرش شاه محمد (که در بدآموزي و بےاندامي استاد بود) گرفته عالم را از لوث وجود آنها پاک گردانید - گویند حاجي محمد در جرأت منفرد بود - شاه مکرر میگفت که پادشاهان را این طور خدمتگارے مي‌باید - روز قبق اندازي او قبق زد - و از پادشاه جلدو گرفت - پاینده محمد سال پنجم اکبري همراه منعم خان از کابل آمده شرف بساط بوس دریافت - و در آخر همین سال بهمراهي ادهم خان بنابر فتح مالوه تعین گردید - و سال نوزدهم بهمراهي منعم خان خانخانان بتسخیر بنگاله شرف رخصت پذیرفت - و سال بیست (۳) و دوم بهمراهي راجه بهگونت داس به تنبیه رانا پرتاب دستوري

---

(۲) نسخهٔ [ب] سال (۳) نسخهٔ [ب] بهگوانداس *

یافت - و در جنگ خانخانان عبدالرحیم (که با مظفر گجراتي روداد) سردار هراول بود - سال سي و دوم اقطاع در گهوزا گهات یافته بدان صوب مرخص گردید *

* پیشرو خان *

مهتر سعادت نام از غلامان جنت‌آشیاني‌ست - که شاه طهماسپ دارای ایران داده بود - و در تبریز تربیت یافته - همواره در خدمت آن پادشاه گذرانده - و پس از ارتحال‌آن مغفور درخدمت عرش‌آشیاني بکارها پرداخته - سال نوزدهم پادشاه او را بنابر گذارش بعضے مراتب بامرا بصوب بنگاله تعین نمودند - چون عجلت لازمهٔ این کار بود او کشتي سواره براه دریای گنگ روانه گردید - و پس از وصول بحدود تعلقهٔ گجپتي (۲) (که از زمینداران نامور صوبهٔ بهار بود) بدست کسان او گرفتار گشت - چون جگدیس پور (که محکم‌ترین ماوای گجپتي بود) بتسخیر درآمد و او کنج نشین زاویهٔ خمول شد بوالعجبی تقدیر خان مذکور را ازان بلیه رستگاري بخشید گویند مردم بسیارے (که بدست آن بغاوت سرشت گرفتار بودند) اکثرے را روانهٔ نیستي‌سرا گردانید - خان مذکور را نیز بهمین اراده حوالهٔ کسے نمود - داش یاري نکرد - بدیگرے سپرد - او هر چند صرف قوت نمود شمشیر از نیام بر نیامد - تا چار باشارهٔ گجپتي (که دران وقت سراسیمگي داشت) بر فیل با خود نشانده روان شد

---

(۲) در[بعضے نسخه] جگپتي *

اتفاقا فیل انس نا گرفته و بد رفتار بود - آن مرد خود را بپایان انداخت - فیل لکدسے بور زده آواز هولناک نموده رو بگریز نهاد - وازان صدای مهیب هر یکے از فیلان بناحیتی شتافت - فیل سواری خان مذکور به بیابانے رسید - خان مذکور خواست که هر دو دست رسن بستهٔ خود در گلوی فیلبان انداخته بافشرد - فیلبان بفراوان سعي خود را پایان انداخته نجات خود درگریز شمرد - قریب طلوع صبح فیل آرامش گزید - خان مذکور خود را بزیر افگند - و پس از افاته رو براه آورد درین ضمن سوارے از منتسبانش (که بجست وجوی او مي‌گردید) دوچار شد - و او را براسپ خود سوار کرده راهي گشت - سال بیست و یکم خان مزبور بحضور رسیده بملازمت پیوست - بعدچندے باندرز گوئی نظام الملک دکني (که دست از آمیزش مردم کشیده بزاویهٔ تنهائي بسر مي‌برد) دستوري یافت - و سال بیست و چهارم آصفخان ملازم او را با تنسوقات بحضور آورد - پستر بنصیحت‌گذاری بهادر خان پسر راجي علي خان حاکم آسیر رخصت پذیرفته چون درنگرفت و پادشاه محاصرهٔ قلعهٔ مزبور فرمود روز مفتوح شدن مالي‌گذهه تردد شایسته نمود - و تا سال چهلم اکبري بمنصب سه صد و پنجاهي رسیده - و پس از فوت آن پادشاه مورد عنایت جهانگیري گردیده از اصل و اضافه بمنصب دو هزاري سرمایهٔ عزت اندوخت - و بخدمت فراشخانه مامور بود - سال سیوم مطابق سنه (۱۰۱۶) هزار و شانزده هجري رخت سفر بمنزل عقبی برد

پادشاه نظر بحقوق او خدمت یک پیشخانه بپسر او مرحمت فرمود *

* بهادر الملک *

گویند اصل وطن او پنجاب است - مدتے بنوکری سلاطین دکن گذرانیده پستر بدرگاه عرش‌آشیاني ملتجي گشته غاشیهٔ بندگي بر دوش گذاشت - سال چهل و سیوم قلعهٔ پونار مضاف صوبهٔ برار بر دست او کشایش یافت - آن قلعه ایست بر تلے بنا نهاده سه طرف او آب ندي ست - که هرگز پایاب نمي‌شود - پس ازان مکرر در جنگها مصدر گوناگون تردد شده نامے براد مردي برآورد سال چهل و ششم (که اورا باتفاق حمید خان بنگاهبانیء ملک تلنگانه گذاشتند) ملک عنبر فوجے از ملک (۲) برید همراه گرفته شورش آغاز نهاد - اینها با کم جمعے بغرور مردانگي پای مقابله افشردند و در کنار دریای مانجرا آویزش درگرفت - و بقضای‌آسماني شکست بریشها افتاد - حمید خان دستگیر شد - نام برده بفراوان سعي از آب گنگ برگشته به پناه (۳) گاه در آمد - در سال هشتم جهانگیري بعطای علم کامیاب گردید - و سال نهم باضافهٔ منصب و عنایت فیل ممتاز شد - وقت موعود پا در دامن عدم کشید - گویند سجع نگین او این مصرع بود *	* مصرع *

* مقبول دوست هرکه شود او بهادر است *

---

(۲) نسخهٔ [۱] ملک نرید - اما غالبا ملک برید صحیح است (۳) در [چند نسخه] به پناگاه *

* بیرم بیگ ترکمان *

میر بخشی ایام شاهزادگی فردوس‌آشیانی ست - و دران وقت از عمده‌های دولت ایشان بود - بمنصب عالي و خطاب خاندوراني امتیاز داشت - چون شاهزاده بسبب کافر نعمتی رستم خان شغالي از مقابل سلطان پرویز برگشته از نربده عبور نموده کشتیها بجانب خود کشیده گذرها را بتوپ و تفنگ استحکام‌داد بیرم‌بیگ را بسرداری جمعی در کنار آب گذاشته خود ببرهانپور شتافت - چون مهابت خان با سلطان پرویز بساحل نربده رسید رو بروی بیرم بیگ رزم طلب گشت - پیوسته از طرفین جنگ توپ و تفنگ میشد - مهابت خان عبور متعذر دیده دست بگربزي و حیله زد - و بوساطت راو رتن بخانخانان میرزا عبد الرحیم بچاپلوسي نوشت و خواند نموده سلسله‌جنبان آشتي گردید - خانخانان نیز بشاهزاده شاهجهان مبالغه نمود - که خدمت این صلح بعهدهٔ بنده مقرر شود - اگر خاطر خواه ملازمان صورت‌پذیر نگردد فرزندان مرا سیاست فرمایند - و بر طبق آن قسمهای غلاظ در میان آورد - چون آوازهٔ صلح انتشار یافت در احتیاط گذرها هم تهاونے رو داد - مهابت خان پیش از رسیدن خانخانان وقت شب از آب گذشت - و خانخانان نیز آن همه عهد و پیمان را بر طاق نسیان گذاشته بمعسکر پادشاهي پیوست - ناگزیر بیرم بیگ روانهٔ برهان پور شد - پس ازان در یورش بنگاله چون حوالی بردوان مخیم شاهي گردید صالح بیگ برادر زادهٔ آصف خان جعفر

فوجدار آنجا با وصف حصار خام متحصن گشت - عبد الله خان بلوازم محاصره پرداخته کار برو تنگ ساخت - نا چار برآمده حسب الحکم شاهي محبوس زندان ادب شد ٭ و سرکار بردوان بجاگیر بیرم بیگ مرحمت شده بتنسیق آن الکا رخصت گرفت چون شاهزاده پس از ضبط ولایت بنگاله ببهار شتافته آن مملکت را بدست آورد بیرم بیگ از بردوان رسیده بحراست صوبهٔ بهار اختصاص گرفت - پس ازانکه شاهزاده را بحوالی بنارس تقابل و مواجهه با لشکر پادشاهي اتفاق افتاد و وزیر خان بایالت بهار تعین گشت بیرم بیگ حسب الطلب بدولت حضور کامیابي اندوخت - روزے (که سلطان پرویز محمد زمان بخشي خود را از دریا گذرانید) بیرم بیگ خاندوران مامور شد - که قابو یافته دستبردے نماید - او از فرط غرور و نخوت محمد زمان را بنظر اعتبار نیاورده باندک مایه مردم در جائے (که دریای گنگ و جون بهم پیوسته) بر سرش تاخته زخمها برداشت - و جان را رایگان در باخت - پسرش حسن بیگ از عرصهٔ نبرد زخمي برآمده پس از چندے او نیز در گذشت ٭

٭ بهادر خان اوزبک ٭

ابوالنبي نام از بزرگ زادهای توران است - در عهد عبدالمومن خان بعمدگي رسیده حکومت مشهد مقدس داشت - پس از کشته شدن خان مزبور هرچند باقي خان بدلاسا پرداخت بدستاویز عزم زیارت کعبه نجات جسته بهندوستان آمد - و سال چهل

و هشتم ملازمت عرش آشیاني دریافت - و بمنصب در خور نوازش یافته بعنایت کمر خنجر مرصع کام دل برگرفت - و پس از جلوس جهانگیري چهل هزار روپیه در مدد خرج یافته با پنجاه و هفت منصبدار بکمک شیخ فرید مرتضی‌خان که بتعاقب خسرو شتافته بود تعین گردید - و سال پنجم از تغیر تاج خان فوجداری صوبهٔ ملتان باو مرحمت شد - و سال هفتم از اصل و اضافه بمنصب سه هزاري سه هزار سوار و خطاب بهادر خاني امتیاز اندوخته از انتقال میرزا غازي بحکومت قندهار چهرهٔ بلند پایگي بر افروخت - و پستر باضافهای متواتره بمنصب پنجهزاري سه هزار و پانصد سوار درجهٔ اعتلا پیمود - و سال پانزدهم عذر ضعف باصره را در پیش کرده استعفای تعلقه‌داری قندهار نمود - گویند چون آمدآمد فوج دارای ایران بر زبانها افتاد نام برده از بےپروائي (۲) بودن خود قرار نداده دولک روپیه در مهم سازی متصدیان پادشاهي صرف نموده تعلقه را گذاشت - پس ازان در صوبهٔ اکبرآباد جاگیر یافته رایت کامیابي برافراشت - هنگامی (که رایات شاهجهاني از اجمیر متوجه اکبرآباد بود) آمده بملازمت پادشاهي پیوست - تتمهٔ احوالش بنظر نرسیده *

* بیگلرخان *

سعدالله نام خلف سعید خان چغتائی اکبري ست - مشار الیه از اُمرا زادهای خوش همه چیز بود - بحسن صورت و متانت وضع

---

(۲) در [اکثر نسخه] بے پروگي *

و شیرینیِ گفتار شهرتے داشت - و در چوگان بازي و فنون سپاه‌گري گوی مسابقت از امثال و اقران مي‌ربود - در زندگیِ پدر بوشادت و اعتبار نامے برآورده - عرش آشیاني در سال چهل و ششم دخت میرزا عزیز کوکه را بوی بیوگاني پیوند داده - دماغ عالي داشت و در جلوس و نهوض و رکود و رکوب ضابطهٔ شاه زادها بکار مي‌برد وهمواره جویای نام مي‌بود - چون پدرش فوت کرد باوجود کم‌منصبي نوکران عمدهٔ پدر را نگاهداشت - در مبادیِ عهد جهانگیري بخطاب نوازش خان سر افتخار برافراخته - چون سال هشتم سنه (۱۰۲۲) هزار و بیست و دوم هجري (۲) سواد دارالخیر اجمیر مضرب خیام جنت مکاني گردید علاج مهم کهنهٔ لنگ رانا (که از دیر باز انجام نمي پذیرفت) منحصر در تعین شاهزاده شاهجهان دانسته آن اقبال‌مند را با عساکر قاهره رخصت فرمود - مشارالیه نیز کمکي بود چون اودیپور (که مقر رانا ست) اقامتگاه شاهي گردید نوازش خان با برخے از امرا تعین کوبنهلمیر (۳) (که درون کوهستان واقع شده) گشت - و فقدان غله بجائے رسید که بیک روپیه یک آثار بهم نمي‌رسید - عالمے از بے‌ناني جان داد - دران وقت خان‌مذکور از فرط همت و مروت با صدکس هرروز طعام میخورد - با آنکه نقد نداشت

---

(۲) نسخهٔ [ب ج] بیست و دو هجري (۳) نسخهٔ [ج] کوپنهله یر و نسخهٔ [ب] کونبهال میر - و در [بعضي نسخهٔ اکبرنامه] کونهلمیر آمده والله اعلم •

ظروف طلا و نقره فروخته خرج بیوتات مي‌نمود - چون زمانهٔ آشوب طلب میان جنت مکاني و شاهزادهٔ ولي‌عهد غبار رنجش و ناخوشي برانگیخته محبتها را بعناد و کینه بدل ساخت و مزاج طرفین بشورش گرائید موکب پادشاهي با معدودے از لاهور روانه شده تا وصول بدهلي جمعیت نیک فراهم آمد - نوازش خان نیز از تیول خود (که در صوبهٔ گجرات داشت) گرم و گیرا بحضور آمده باستلام عتبهٔ خلافت ناصیه افروز گشت - چون چنین اوقات آزمونگاه جوهر عقیدت و اخلاص است مورد هزاران آفرین شده مشمول انواع الطاف گردید - و بهمراهی عبد الله خان (که بکار فرمائی فوج هراول مامور بود) تعین شد - اتفاقا بمجرد تلاقی فوج پادشاهي و مردم شاهي عبد الله خان بموجب قرار داد پنهاني جلو ریز بلشکر شاهزاده پیوست - نوازش خان غافل از ته کار دانست که این اسپ تاختن برای جنگ است - مشار الیه با برخے از منصبدار (۲) و تابین مردانه بزد و خورد درآمده تلاشهای شایسته و چپقاش‌نمایان بتقدیم رسانیده نامے بشجاعت و بهادري برآورد - و بیش از پیش مطرح عنایات خسروانی گشته بخطاب بیگلرخان و فوجداري و تیولداری سرکار سورتهه و جوناگدهه و منصب دو هزاري دو هزار و پانصد سوار علم مباهات بر افراخت - و مدتها دران دیار باعتبار و اقتدار بسر برده بعد جلوس اعلی حضرت اگرچه بافزونیِ هزاري

---

(۲) در [اکثر نسخه] منصبداران ٭

ذات سرافرازي يافت ليكن در همان سال تغير گشته در سال سيوم سنه (۱۰۳۹) هزار و سي و نهم هجري(۲) وديعت حيات سپرد - و در باغ سرهند بجوار قبر پدرش مدفون گرديد - بعد ازو ازين سلسله كسي ترقي نكرد *

* بالجو(۳) قليچ شمشير خان *

برادر زاده و داماد قليچ خان جاني قرباني ست - سال هشتم جلوس جنت مكاني از اصل و اضافه بمنصب هزاري هفتصد سوار رسيده و سال نهم بپايهٔ دو هزاري هزار و دويست سوار كامياب شده تعين صوبهٔ بنگاله گرديد - و پستر مدتها متعين صوبهٔ كابل مانده در سال اول جلوس فردوس آشياني بمنصب دو هزاري هزار و پانصد سوار چهرهٔ افتخار برافروخت - چون پس از فوت جنت مكاني نذر محمد خان والي بلخ مع فوج در نواح كابل آمده غبار فتنه بلند ساخته بمردم پادشاهي (كه در بلدهٔ مزبور بودند) پيغام تهديد انجام فرستاد و اينها بمقتضاى وفاداري سر باز زدند نام برده (كه درين مردم بود) نقش وفا پژوهي او بيش از پيش خاطر نشين پادشاه شد - سال دوم باشارهٔ لشكر خان ناظم با جمعي بر سر ضحاك(۴) و باميان رفت - اوزبكان برعب قلعه را خالي كرده رو بفرار نهادند - سال سيوم همراه سعيد خان در مالش كمال الدين روهله پسر ركن الدين (كه

---

(۲) نسخهٔ [ب] سي و نه هجري (۳) در [بعضي نسخهٔ اكبرنامه] بالچو قليچ (۴) در [بعضي نسخه] ضحاك باميان *

در عهد جنت‌مکاني بمنصب چهار هزاري سر بلند گشته پستر از فتنهٔ سکالي دران نواح سر استکبار برداشته بود) حسن مجرا بظهور آورده از اصل و اضافه بمنصب دو هزار و پانصدي هزار و هشتصد سوار و خطاب شمشیر خان بلند رتبگي اندوخت - سال چهارم تهانهٔ هردو بنگش بار مفوض گشته از اصل و اضافه بمنصب سه هزاري دو هزار و پانصد سوار درجهٔ اعتلا پیمود - سال پنجم مطابق سنه (۱۰۴۱) هزار و چهل و یک هجري پا به نیستي سرا گذاشت حسن خان پسرش بمنصب هشتصدي سه صد سوار سرافرازي داشت - و علي قلي برادر او بمنصب نهصدي چهار صد و پنجاه سوار ارتقا پذیرفته سال هفدهم جلوس اعلی حضرت دار فنا را گذاشت *

* بے بدل خان سعیدای گیلانی *

شعر را خوب میگفت - در عهد جنت مکاني بهندوستان آمده در سلک ملازمان پادشاهي انتظام یافت - و در زمرهٔ شعرا منسلک گردید - و در عهد فردوس آشیاني بوسیلهٔ معامله فهمي و کارداني بخطاب بے بدل خان امتیاز گرفته مدتها بداروغگی زرگر خانهٔ سرکار والا اختصاص داشت - و سریر مرصع (که موسوم بتخت طاؤسي بود) باهتمام او در مدت هفت سال بمبلغ یک کرور روپیه (که سه صد و سي و سه هزار تومان عراق و چهار کرور خانی رایج ماوراء النهر است) صورت اتمام یافته - در جلدوی آن اورا بزر سنجیدند - الحق تختے بدان قیمت و زیبائي در هیچ زمانے و عصرے

جلا افروز دیدهٔ تماشائي نشده - و امروز در هیچ اقلیمے نظیر و مثالش یافته نمیشود * بیت *

ثانیش بچشم در نیامد * هرچند نظاره کرد احول

چون بمرور ایام اقسام جواهر ثمینه در جواهرخانهٔ پادشاهي فراهم آمده در آغاز جلوس بر ضمیر اعلی حضرت منطبع گردید - که از تحصیل چنین نفائس مطمح نظر جز دولت آرائي نیست - پس در جائے بکار باید برد که هم تماشائیان از حسن آن نتائج بحروکان بهره برگیرند و هم کار سلطنت را فروغے تازه پدید آید - سوای جواهر خاصه (که اندرون محل مي باشد - و دو کرور روپیه قیمت آن ست) از جواهرے (که در کارخانه بود) قریب سه کرور روپیه ازین جمله ببهای مبلغ هشتاد و شش لک روپیه انتخاب نموده به بےبدل خان حواله فرمود تا بیک لک توله طلای ناب (که دو صد و پنجاه هزار مثقال است و مبلغ چهارده لک روپیه قیمت آن) تختے بطول سه گز و ربع و عرض (۲) دو و نیم گز و ارتفاع پنج گز بسرکار (۳) خود مرتب نماید - سقف آن از درون بیشتر میناکار و لختے مرصع و از بیرون بترصیع لعل و یاقوت مغرق - و آنرا بزمردین اساطین دوازده گانه بر افراشته - و بالای آن دو پیکر طاوس مکلل بجواهر زواهر و میان هر دو طاوس درختے مرصع بلعل و الماس و زمرد و مروارید تعبیه شده - و برای عروج سه پایه نردبان مرصع بجواهر آبدار ترتیب یافته - و از جملهٔ یازده

---

(۲) نسخهٔ [ب ج] دو نیم گز (۳) در [بعضے نسخه] بسرکار خود *

تختهٔ مرصع (که بر دور آن برای تکیه نصب گشته) تختهٔ میانگی (که پادشاه دست‌گذاشته تکیه‌زده مي‌نشینند) ده لک روپیه قیمت دارد ازان میان لعلے ست بارزش لک روپیه - که شاه عباس صفوي برسم ارمغان بجنت مکاني ارسال داشته - و ایشان در جلدوی فتح دکن باعلی‌حضرت فرستاده - نخست اسم امیر تیمور و میرزا شاهرخ ومیرزا الغ بیگ بران نقش بود - بعد از انقلاب ایام بدست شاه افتاده نام‌خود بران مرتسم‌ساخت - جنت‌مکاني‌نام‌خود را با نام عرش‌آشیاني نقش‌فرمود - و پس ازان اعلی‌حضرت نیزنام خود را بران برنگاشت در جشن نوروز سال هشتم سیوم شوال سنه (۱۰۴۴) یک هزار و چهل و چهار بران سریر عدیم النظیر جلوس فرمود - حاجي محمد خان (۲) قدسي * اورنگ شهنشاه عادل * تاریخ یافته - و مثنویئے در تعریف آن گفته - ازانجا ست این بیت ۰ ۱۰۴۳　　* بیت *

* رساند گر فلک خود را بپایش *
* دهد خورشید و مه را رو نمایش *

و بے بدل خان نیز یکصد و سي و چهار بیت گفته - که هر مصراع دوازده بیت تاریخ ولادت پادشاه است - و از هر مصراع سي و دو بیت ما بعدآن تاریخ جلوس برمي‌آید - و هرمصراع باقي نود بیت تاریخ نهضت کشمیر از اکبرآباد (که در سنه (۱۰۴۳) یکهزار و چهل و سه واقع شده) و معاودت باگره و جلوس بر تخت‌طاوسي ست

---

(۲) نسخهٔ [ج] محمد جان قدسي ۰

و این رباعی مشهور نیز از نتائج طبع بےبدل اوست * * رباعي *

* آني که سریرت آسمان پایه بود *
* بر ملک جهان عدل تو پیرایه بود *
* تا هست خدا تو نیز خواهي بودن *
* زیرا که همیشه ذات با سایه بود *

در اوائل عهد خلد مکان باهتمام امینا بموجب حکم خلیفهٔ زمان دیگر بر ترصیع و ترتیب تخت طاؤسي افزوده قیمت از کرور روپیه هم برگذشته - و در سال هزار و یکصد و پنجاه و دو (که شهنشاه والا جاه نادر شاه ساحت دار الخلافهٔ شاهجهاناباد را بفروغ جبروت خود شکوه آمود گردانید) آنرا از پادشاه وقت برگرفته ضمیمهٔ غنائم هندوستان ساخت *

* باقر خان نجم ثاني *

این سلسله بمیرزا یار احمد اصفهاني میرسد - او ابتدا بمصاحبت میر نجم گیلاني (که وکیل السلطنت شاه اسمعیل صفوي بود) نامے برشادت و کارداني بر آورد - و چون امیر نجم درگذشت شاه زمام امور وکالت بقبضهٔ اقتدار او سپرده بنجم ثاني مخاطب ساخت و رتبهٔ اورا از جمیع اُمرای عظیم الشان درگذرانید * * مصرع *

* نجم ثاني که نباشد بدو کونش ثاني *

گویند اسباب جاه و حشمت او بجائے رسید که قریب دو صد گوسفند هر روز صرف شیلان او ميشد - و هزار قاب طعام لطیف راتبه بود

و در سفرها چهل قطار شتر زیر باورچي‌خانهٔ او مي‌کشیدند - در یساق ماوراء النهر با آنکه جریده شتافته بود سیزده دیگ نقره در مطبخ او بار میشد - و چون شوکت و عظمت امیر نجم ثاني بدرجهٔ اعلی رسید و نخوت و جبروتے بدو راه یافت متعهد فتح توران گشت - شاه بطریق کمک همراه فردوس مکاني (که از تسلط اوزبک دست ازان ملک باز داشته بشاه التجا برده بود) رخصت نمود نجم ثاني از آب آمویه گذشته از قرار واقع بقتل و نهب پرداخت سلاطین اوزبکیه در غجدوان کوچه بند شده لوازم کارزار بجا آوردند امرای قزلباش (که بار در مقام نفاق و خیانت (۲) بودند) در محاربه تساهل بکار بردند - ناگزیر امیر نجم پای ثبات افشرده کوشش فراوان بتقدیم رسانیده دستگیر گشت - و در سنه (۹۱۸) نهصد و هیزده عبدالله خان اوزبک بقتل رسانید - گویند پدر باقر خان مدتے دیوان خراسان بود - از فلک زدگي تفرقه باحوالش راه یافت باقر خان با کمال بے سامانی بهند آمد - چون جوان با حیثیت بود در ملازمان عرش آشیاني انتظام گرفته بمرور بمنصب سه صدي امتیاز یافت - و برخے برانکه در عهد جنت مکاني از ولایت رسیده روز ملازمت دریستي پنج سوار منصب تجویز شد - اتفاقا دران زمان خانجهان لودي تازه بعرصه آمده از پادشاه پرسید که این جوان کیست - جنت مکاني تمام احوال نجم ثاني بیان کرد - خانجهان

(۲) در [بعضے نسخه] خباثت ٭

عرض کرد که حیف با این شناسائي این منصب - بنابران بخدمتي ملي سوار سرافرازي یافت - ازانجا (که در طالع مسعودش عروج و معودے مودع دست تقدیر بود) دختر خدیجه بیگم همشیره زادهٔ نور جهان بعقد ازدواج او در آوردند - و دفعهٔ ابواب دولت و رفعت بر روی روزگارش کشوده گشت - و بمنصب دو هزاري و حکومت ملتان با فوجداری آب علم خان اختصاص یافت - و او از کارداني و کار طلبي جمعیت بسیار نگاهداشته از بلوچان و درانیان و ناهر (۲) (که مابین ملتان و قندهار عالے سمت دیگر) پیشکشها گرفته صاحب خزانه و ساز و سرانجام سترگ گردید - و باقرآباد ملتان بنام او شهرت دارد - جهانگیر پادشاه از فرط عنایت بخطاب فرزند مخاطب مي‌نمود - در هنگامهٔ شاهزاده شاهجهان صوبه دار اوده بود - با فوجے آراسته خود را بحضور رسانیده مورد تحسین و آفرین گشت - و در آخر زمان جنت‌مکاني بصوبه‌داری اڈیسه نامزد گردید و دران الکا کارهای نمایان بمنصهٔ ظهور آورد - در سال چهارم شاهجهاني بکهیره پاره (۳) در کروهی چهتر دوار (۴) (که تنگنائی سمت مابین اڈیسه و ولایت تلنگ - و تنگیش بمرتبه ایست که اگر جمع قلیلی از تفنگچي و کماندار سر راه بگیرند طریق عبور مسدود میگردد و آن طرف کهیره پاره بفاصلهٔ چهار کروه منصور گڈهه قلعه - که منصور

---

(۲) نسخهٔ [ا] وناهر که (۳) نسخهٔ [ب ج] بکهیر پاره (۴) نسخهٔ [ج] چهپر دوار*

نامي غلام قطب الملک بنا نهاده باسم خود موسوم گردانید) فوجے کشیده از نهب و غارت آنحدود دقیقهٔ فرو نگذاشت - چون بحوالی قلعه رسید نبرد مردانه نموده غنیم را رهگرای هزیمت ساخت و قلعگیان از مشاهدهٔ جرأت و جسارت او هراسان گشته بذیل ندامت و زنهار متمسک شدند - و قلعه تسلیم کردند - مدتے در صوبهٔ داری اُدیسه گذرانید - پدرش (که از کبر سن منقلب الاحوال با پسر بسر مي‌برد) درانجا در گذشت - و در سال پنجم بسبب بدسلوکي و بیداد با رعایای اُدیسه معزول گشته چون بحضور رسید در سال ششم بصاحب صوبگیٔ گجرات سر برافراخت - و پس ازان بنظم صوبهٔ اله‌آباد مامور گشت - و درانجا سال دهم آغاز سنه (۱۰۴۷) هزار و چهل و هفت هجري باجل طبعي درگذشت *

در شجاعت و مردانگي بے همتا و در فنون سپاهگري سرآمد اهل روزگار بود - در تیر اندازي ید طولی داشت - جهانگیر پادشاه در روزنامچهٔ خود مي‌نویسد - که شبے در حضور من باقر خان شیشهٔ نازکے سپید در روشنیٔ مشعل نگاهداشته بقدر پر مگسے از موم چیزے ساخته بران شیشه چسپاند - و بالای آن برنجے و برو فلفلے گذاشت و از تیر اول فلفل را برداشت - و از تیر دوم برنج را - و از تیر سیوم موم را از شیشه بر گرفت - که اصلا تکانے بشیشه نرسید - گویند باقر خان بشنیدن آواز کرنا ازان جهت که رستم مي‌شنید بسیار محظوظ بود - و نقار خانه بس بتکلف آراسته داشت - روزے حکیم رکنای

کاشي بدیدنش رفت - در حضور او کرنا سر دادند - حکیم گفت نواب سلامت رستم گاه‌گاه کرنا مي‌شنید - باقرخان در نظم و نثر و خط امتیازے تمام داشت - و دیوانے ترتیب داده - ازو ست * * شعر *

* سوی چمن خرام و بریز آبروی گل *
* تا بعد ازین نگه نکند کس بسوی گل *
* آن غنچه نیست‌کز حسد روی چون مهت *
* گردیده است غصه گره برگلوی گل *
* باقر اگر رود بگلستان بغیر دوست *
* خارش بدیده گر نظر افتد بروی گل *

میرزا صابر پسر رشیدش در آغاز جواني درگذشت - و احوال فاخرخان پسر دومش جداگانه تحریر یافته *

* بهرجي زمیندار بگلانه *

از هزار و چهار صد سال مرزبانی این‌دیار بآبا و اجداد او تعلق داشته - اینها خود را از اولاد راجه جیچند راتهور (که راجهٔ قنوج بود) میگیرند - و هرکه حاکم این ملک بود بهرجي نامند - در سوالف ایام صاحب سکه بودند - و چون میان گجرات و دکن واقع شده بهر طرف (که نیرو بیشتر مي‌دیدند) اطاعت گونه میکردند - از مدتے پیشکشی گجرات شده والیان خاندیس بنابر قرب و جوار دستبردے مي‌نمودند در سنه (۹۸۰) نهصد و هشتاد (که ملک گجرات بحوزهٔ تصرف عرش آشیاني در آمد - و عرصهٔ دلکشای بندر مبارک سورت مهبط

رایات پادشاهي گشت) بهرجي بملازمت رسیده میرزا شرف‌الدین حسین یزنهٔ پادشاه را (که طغیان ورزیده بعزیمت دکن عبورش درین حدود افتاده مقید نگاهداشته بود) از نظر گذرانید - و مورد نوازش گشت - و ازان باز مرزبان این‌ملک همواره بادای پیشکش پادشاهي راه انقیاد پیموده وقت‌کار حسب‌الطلب صوبه‌داران دکن حاضر میشد *

چون این ولایت از یک طرف بخاندیس و دیگرجانب بگجرات پیوسته میانهٔ ملک پادشاهي ست شاهزاده محمد اورنگ زیب در ایام صوبه‌داري اول محمد طاهر را (که بوزیر خان مخاطب گشته) با مالوجي دکني و زاهد خان کوکه و سید عبد الوهاب خاندیسي بتسخیر بگلانه تعین فرمودند - بعد محاصره بجدکاری بهادران فیروزمند بارے قلعهٔ مولهیر(که حاکم‌نشین‌آنجاست) (۲) بتصرف درآمد بهرجي مادر خود را بمصالحه فرستاده بعهد و پیمان در سال دوازدهم قلعه تسلیم نموده بملازمت شاهزاده رسید - اعلی‌حضرت اورا بمنصب سه هزاري دو هزار و پانصد سوار بر نواخته بر طبق التماس او پرگنهٔ سلطان پور (که از ایام قحط مشهور دکن ویران افتاده) بطریق وطن مرحمت شد - و ملک بگلانه داخل صوبهٔ خاندیس گشت - و رامگیر (۳) (که مضاف بگلانه است) از تصرف سوم دیو (۴) داماد بهرجي نیز مفتوح شد - چون خرج از دخل بیشتر داشت به بهرجي واگذاشته

---

(۲) در [اکثر نسخه] ملهیر آورده (۳) یا رامگدهه باشد (۴) یا شوم دیو باشد *

ده هزار روپيه پيشكش هر ساله مقرر گرديد - بعد فوت بهرجي بيرم ساه (۲) پسرش را اعلى حضرت بشرف اسلام در آورده بخطاب دولتمند خان و منصب هزار و پانصدي سرافراز نموده عوض سلطان پور پرگنهٔ پونار (۳) خانديس برسم انعام مكرمت فرمود - تا عهد خلدمكان زنده بود - دران قصبه عمارات عالي مطبوع بتكلف ساخته - تا حال آثار او باقي ست * بيت *

* از نقش و نگار در و ديوار شكسته *

* آثار پديد است صناديد عجم را *

بكلانه (۴) ملكي ست بيشتر كوهستان - طول صد كروه - و عرض سي شرقي كالنه و ندربار (۵) - غربي سورت - شمالي تهلي (۶) و بندهياچل جنوبي سنبهاچل (۷) - كه بالاي او ناسك و غيره واقع است - سابق سه هزار سوار و ده هزار پياده مي بود - و دو شهر عظيم داشت انتاپور - و چنتا پور - دريغولا دهي بيش نمانده - هفت قلعهٔ نامي دارد - و همه كوهي - ازان دو بس نامور - مولهير موسوم باورنگ گدهه (۸) بيك كروهي قصبهٔ دارد آباد - آب موس (۹) روان شصت كروه عرفي

---

(۲) نسخهٔ [ا] بيرم سا - و نسخهٔ [ج] بيوم شاه (۳) در [اكثر نسخه] پورنار خانديس (۴) نسخهٔ [ج] فايده ٭ بكلانه ملكي ست (۵) در [بعضي نسخه] نذر بار - (۶) در [بعضي نسخه] پتلي - يا تبتي باشد (۷) نسخهٔ [ب ج] سهياچل (۸) نسخهٔ [ج] باوزبك گدهه (۹) در [بعضي نسخه] موس ٭

از خجسته بنیاد است - و سالهیر موسوم بسلطان‌گذهه مرتفع ترین قلاع و قلهای آنجا ست * * بیت *

* چه سالهیر فرزند عرش مجید *

* برفعت بود از پدر هم رشید *

و دیگر هنگدهه و جولهیر(۲) و بیسول(۳) و نانیه(۴) و سالوته(۵) - این مرز و بوم بشادابي و سیرابي و افزونی اشجار مثمره و نباتات متنوعه و انبهٔ فراوان و برنج گزیده بهترین جاهای دکن است - در زمان حکام پیشین ده لک روپیه حاصل داشته - وشش و نیم کرور دام جمع مشخص شده چون بقحط ویران گشت و مکرر پی سپر جنود قاهره گردید بعد تسخیر بقرار دوازده ماهه چهار لک روپیه مقرر شد - الحال در دفاتر ازین هم یازده هزار روپیه کم کرده تنخواه مي‌نمایند - همگي سي و دو پرگنه از قدیم مي‌نویسند - و درین وقت بیست و هفت ازان هم سه چهار محال سایر داخل است - که مفقود شد - و آنچه دیهات این مرز و بوم در کوهستان سمت جوار واقع است کم حاصل در تصرف بهیلان *

* بهادر خان روهله(۶) *

پسر دریا خان داودزئي ست - در زندگی پدر بوسیلهٔ نیکوپرستاري

---

(۲) نسخهٔ [ب] جونیر - و نسخهٔ [ج] چولیر (۳) نسخهٔ [ج] پیسول - یا پیپول باشد (۴) نسخهٔ [ج] ناتیه (۵) یا سالونه (۶) نسخهٔ [ج] باز بهادر روهله *

بدولت روشناسیِ شاهزاده شاهجهان چهرهٔ امتیاز افروخت - و چون پدرش ساحت بیوفائي پیموده از شاهزاده جدا گشت بهادر خان دست توسل بفتراک عنایت شاهي مستحکم تر ساخته از رکاب اقبال انفکاک ننمود - پس از جلوس بمنصب چهار هزاري دو هزار سوار سرافراز گشته به تیولداریِ سرکار کالپي و مالش سرکشان آن مرز و بوم دستوري یافت - چون در نخستین سال جلوس ججهار تیره روزگار بغي ورزیده باوندچهه متحصن گشت و افواج قاهره از هر جانبی بملک او رو آورد عبدالله خان فیروز جنگ باتفاق بهادر خان از جانب کالپي (که مشرق رویهٔ آن سر زمین است) درآمده بر حصار ایرج (که هر برجش از کمال ارتفاع سر بفلک مي سود) سر سواري یورش نمود - مخالف بر بهادران هجوم تمام آورده هنگامهٔ نبرد گرم گردانید - خان مذکور با تابینان خود پا پیاده فیلی صف شکن بر رو داشته بسرعت باد بسوی دروازه دوید - و بیاوریِ آن اهرمن نهاد در هم شکسته قطره زنان بقلعه در آمد - و هندوان سیه فام را بتیغ سوسن رنگ برنگ داغ لاله در خون نشانده گلگونهٔ فتح بر چهرهٔ دلاوري کشید - در جایزهٔ این تردد نمایان و فتح شایان بنوازش نقاره بلند آوازه گشت - و پس ازان بهمراهیِ اعظم خان ناظم دکن باستیصال خانجهان لودي تعین گردید - چون اعظم خان ایلغار نموده در راجوریِ بیر بر سر خانجهان رسید او با معدودے همگي سه صد و پنجاه سوار برآمده بمتانت و استقلال روانه شد

هرگاه جمعی از عساکر پادشاهي بار قریب مي‌رسیدند برگشته به تیراندازي آنها را باز میداشت . چون بکوه راجوري برآمد بهادر خان بقدم استعجال خود را رسانیده (۲) با برادر زادهٔ او بهادر خان (که منصب هزاري داشت - و به بردای و مردانگي استظهار وی بود) درآویخته در کشش و کوشش کارنامهٔ دلیري و دلاوري بر روی کار آورد - که روکش داستان رستم و اسفندیار گشت - اما چون از قلت همراهان آخرکار کار به تنگي گرائید پیاده شده هر مرتبه پروانه وار خود را بر شعلهٔ شمشیر آتشبار مخالف میزد *

گویند چون بدو زخم تیر (که بر رو و پهلو برداشته بود) بزمین افتاد مخالفان خواستند سرش ببرند - فریاد زد که من یاد و پسر دریا خانم - خانه‌زاد شما - خانجهان مردم را منع کرد - پس ازانکه اعظم خان در سال چهارم بعد فتح قلعهٔ قندهار بارادهٔ تاخت بهالکي و چنکوبه (۳) کنار آب مانجرا مخیم عساکر ساخت بر طبق قرارداد (که هنگام نزول تا برپا شدن خیام افواج بجای خود قیام نموده هرفوجے با چند سردار بنوبت یک کروه دور از لشکر ایستاده خبردار باشند - تا مردم اردو گاه و هیمه بفراغ خاطر بیاورند) روز نوبت خان مزبور (چون اثرے از غنیم ظاهر نبود) سررشتهٔ احتیاط از دست وا هشته با قلیلے از لشکرگاه پیشتر رفته نشست - اتفاقا دیهے دران

---

(۲) نسخهٔ [ج] رسانیده برادر زادهٔ بهادر خان (۳) در [بعضی نسخه] چنکوبه *

نزدیکي بود - که مردم آنجا بجهت حفظ مال و مواشي خود از دستبرد اهل اردو مستعد جنگ شدند - بهادر خان آگهي یافته با دیگر امرا (که زیاده بر هزار کس نبود) بکومک شتافت - رندوله خان عادلخاني با تمام مخاذیل هجوم آورد - و امرا دست جلادت کشوده تلاشها بتقدیم رسانیدند - چون عرصه تنگ گشت از اسپان فرود آمده دل بر جانفشاني نهادند - شهباز خان (که از امرای سه هزاري بود) نقد جان برفشاند - و بهادر خان و یوسف محمد خان تاشکندي از زخمها بیخود افتادند - غنیم آنها را برداشته در بیجاپور مقید نگاهداشت - چون یمین‌الدوله در سال پنجم بتخریب مملکت عادلشاهي مامور گشته بحوالی بیجاپور رسید عادل شاه هردو را رها نمود - بهادر خان باستلام سدهٔ خلافت جبهه افروز گشته باضافهٔ منصب و افزونئ اعتبار مورد عواطف شاهانه گردید - و بتازگي بجاگیرداری کالپي و قنوج و مضافات آن محال سربلندي یافت خان مذکور بگوشمال سرکشان ملکوسه (۲) (که در شدت و کثرت از سایر متمردان آن دیار اشتهار دارند - و از رعیت تا سپاهي آنجا (۳) بےسلاح نمي‌باشد - حتی کشاورز هم بهنگام شیار تفنگ پر کرده بر قلبه بسته فتیله روشن ساخته بشغل خویش مي‌پردازد - و ازین رو بلوازم رعیتي مطلقا نمي پردازند - و دران هنگام در مقام بیرگانون (۴) که استوار ترین

(۲) نسخهٔ [ب] ملکوته (۳) در [بعضی نسخه] اینجا (۴) نسخهٔ [ا] مرگانون - یا پیر گانو باشد ‌•

جاها سمت فراهم آمده از نهایت زیاده‌سری بشورش‌انگیزی درآمدند و یکبارگی از ادای مراسم رعیتی سر باز زدند (۲) بهمعنانی تائید ایزدی همت گماشته دفعةً بر سر آن بد عاقبتان ترکتاز نمود - غریب کارزارے فیمابین در پیوست - بهادر خان سپر حمایت آلهي بر سر کشیده بدیوار بست رسید - مقاهیر پای کمے نیاورده دست از جلادت و تهور بر نداشتند - انجام کار دست و گریبان شده بهم در آویختند و جمع غفیر بدستبرد پردلان سر باخته بقیة السیف رو بفرار گذاشتند بهادر خان بتخریب آن مکان پرداخته بمقر خود باز گشت - و ازین گونه فتحے (که دران سرزمین مفسد خیز نصیب هیچ کس نشده بود) نقش خان ظفرقرین بر وفق دلخواه درست نشین گردید - و پس ازین در تعاقب راجه ججهار سنگهه بندیله در همراهی عبدالله خان فیروز جنگ و خاندوران بهادر مساعی جمیله بکار برد - چون آن مدبر از گدهه و لانجي گذشته بولایت چاندا در آمد بهادر خان (که پاشنه‌کوب او میرفت) چون کوفتے داشت نیکنام عموی خود را با معدودے پیش فرستاد - که اورا بخود مشغول سازد - ججهار از مشاهدهٔ جسارتش برگشته اورا درمیان گرفت - نیکنام بزخمهای منکر با هفت کس درمیان افتاد - درین اثنا بهادر خان باتفاق خاندوران از عقب رسیده بر قلب آن تیره بخت تاخت - و آن گروه پریشان روزگار را چون بنات‌النعش متفرق ساخت - وچون از عبدالله

---

(۲) در [اکثر نسخه] خان مذکور بهمعنانیٔ تائید ایزدی ٭

خان فیروز جنگ در استیصال چنپت بندیله مساهله و تهاون سرزد در سال سیزدهم بهادرخان بتیول داری اسلام آباد وقلع وقمع آن شقاوت گرا رخصت یافت - اما اهل غرض نگذاشتند - و بپادشاه خاطر نشان کردند - که بتبدیل کهنه را روهیل کهنه کردن صلاح ملکی نیست - زود معزول گردید - بعد ازان در مهم جگتا (۲) و تسخیر مؤ داد شجاعت و جلادت داده تردد نمایان خود بر عالم ظاهر ساخت - همراهان خان مزبور بکار فرمائی سردار از کشتها نردبان ساخته بر مورچال مقاهیر میدویدند - دران روز هفتصد افغان از تابینان او بکار آمدند - ودر سال بیست و دوم (۳) بحراست ملتان تعین شد - و ازان رو (که فصل ربیع بے جاگیر بود) بمتصدیان مهمات دیوانی حکم شد - که طلب اورا در مطالبه مجری دهند - ودر یساق بلخ بهراولی شاهزاده مراد بخش جوهر زدای آئینهٔ همت و مردانگی گشت - چون شاهزاده بپای کتل طول (که سرحد قلمرو پادشاهي و ملک بدخشان است) رسید اصالت خان با بیلداران سرکار پادشاهي و چندین هزار مزدور (که امیرالامرا علي مردان خان از بلوکات (۴) کابل جمع آورده بود) تعین شد - که تا سرا بالا مقدار یک کروه بارتفاع دوگز پادشاهي و سرا زیر (که بدخشان رویه است) تا نیم کروه بعضے جا دو و نیم کروه کمابیش برف از سر راه برداشته باطراف بیندازند - و کوچهٔ (که شتر با بار بگذرد) بسازند

---

(۲) یا چکتا باشد (۳) نسخهٔ [ب] بیست و چهارم (۴) در [بعضے نسخه] از ماوکات کابل •

و باقي را آنچنان درهم بکوبند که اسپ و شتر تواند گذشت - چون
این کار ازانها متمشي نشد و بدون آن عبور متعذر بود بهادر خان
باتفاق اصالت خان تمامی سوار و پیادهٔ خود را ببرداشتن برف
و کشودن راه واداشت - لشکریان بهر دست‌افزارے که یافتند برف را
کنده بدامن و دست بر کنار از راه میریختند - بجدکاری بهادرخان
تا یک کروه (که برف بسیار بود) بعرض دوگز راه پیدا شد - چون
شاهزاده سایهٔ وصول انداخت نذر محمد خان والی توران ببهانهٔ
سرانجام ضیافت رفتن باغ مراد شهرت داده بشرغان شتافت - بهادر
خان حسب‌الاشارهٔ شاهزاده باتفاق اصالت خان بتعاقب روانه شد
قریب ده هزار سوار اوزبک و المان (که برسر نذر محمد خان جمع
شده بودند) بآمدآمد فوج پادشاهي از بیم نهب و اسر با عیال و اموال
راه اندخود گرفتند - نذر (۲) محمد خان با جوقی قلیل آمادهٔ کارزار گشته
بچهار کروهی شرغان بجنگ پیوست - بمجرد سردادن بان (که گاهے
آن صدای مهیب بگوش آنها نرسیده بود) ثبات از دست داده
رو بفرار گذاشتند - ناچار نذر محمد خان بے آویز و ستیز جلو
گردانیده باندخود رفت - و ازانجا روانهٔ خراسان گردید - بهادر خان
اگرچه بافزونی منصب سرفرازي یافت اما درین حال (که وقت
تعاقب بود - و باندک تکتک پا یقین بود - که نذر محمد خان
گرفتار میشد) آن خان شهامت نشان عمدا خود را دزدید - یا از

(۲) در [اکثر نسخه] گرفت •

سست همتیِ همراهان یا بمصلحتے دیگر کار بغد نگشت - ذخیرۀ خاطر پادشاهي گردید *

چون شاهزاده مراد بخش دلنهاد اقامت آن ولایت نشده بے‌اجازت صاحبقران ثاني عازم کابل گردید صوبه‌داریِ بلخ و پاسبانیِ آن الکا بعهدۀ بهادر خان باتفاق اصالت خان قرار یافت - و پس ازانکه شاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر ظلال افکن آن دیار گشت بهادر خان در هراولي در جنگ اوزبکیه (که از مور و ملخ افزون بودند) کارنامهای مردانگي و بهادري برساخت - درهنگام مراجعت ازان مرزوبوم چنداولیِ اردو باهتمام او قرارگرفت - و درگذرانیدن اردو تعبهای بسیار کشید - چون بکتل تنگ شر (۲) (که دومنزلیِ هندو کوه است و نشیب دشوار نورد دارد) رسید برف شروع در بارش نمود - تمام شب تا دو پاس روز دیگر مي‌بارید - بصد محنت بقیۀ اردو و لشکر ازان گریوه گذرانید - درین هنگام از شدت بارش برف یک شبانه روز استاده ماند - هزارۀ تنگ چشم فراخ آز بآرزوی ربودن مال بیش از بیش بر مردم اردو هجوم مي‌نمودند - و خان مذکور بتائید اقبال دشمن مال هر مرتبه آن گروه شوریده روزگار را مالش داده رهگرای ناکامي میگردانید - چون مابین کتل هندو کوه رسید یک روز توقف نموده همگي پس‌ماندگان را پیش راهي ساخت - و بعد ازان خود گذشت - از دشواریِ راه و شوریدگیِ هوا و فرط برف از آغاز مرور

---

(۲) نسخۀ [ج] تنگ شتر - و در [بعضے نسخۀ اکبرنامه] تنگ شیر *

تا انجام ده هزار جاندار قریب نصف آدم و همه دواب هلاک گردید اسباب بسیار زیر برف ماند - چون بهادر خان بفراز کتل برآمد ذوالقدر خان (که حفاظت خزانهٔ پادشاهي بعهده اش بود) بنابر سقط شدن بار بردار برجا مانده - بهادر خان شتران خود و از هرکه باقي مانده بود اسباب آنرا بر تافته خزانه بار نمود - و تتمه بر اسپان و اشتران سپاه تسمت کرد و با هزاره همه جا زد وخورد نموده بعد از شاهزاده بفاصلهٔ چهارده روز داخل کابل گردید *

اگرچه از بهادر خان در یساق ترددهای شایستهٔ نمایان بتقدیم رسید لیکن باظهار برخے خاطرنشان اعلی حضرت شد که در تعاقب نذر محمد خان و مدد سعید خان وقت غلبهٔ اوزبک اغماض عین نموده - لاجرم با این همه ارتکاب محن و مشاق بتغیر سرکار کالپي و قنوج از تیولش (که دوازده ماهه حاصل داشت) در عوض سي لک روپیه مطالبهٔ سرکار بخالصهٔ شریفه ضبط نموده اورا آزرده دل ساختند و در سال بیست و سیوم در مهم نخستین قندهار بهمراهئ شاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر تعین شده در محاصرهٔ آن حصار استوار (۲) روبروی دروازهٔ مالوري مورچال قایم نموده نوزدهم رجب سنه (۱۰۵۹) هزار و پنجاه و نه هجري بعروض ضیق‌النفس از شهر بند زندگي برآمد - شاهزاده و جملة الملکي سعدالله خان از تابینان او (که دو هزار سوار بودند) هرکدام را (که شایستهٔ بندگئ درگاه داشتند) بمنصب

---

(۲) نسخهٔ [ب] مالوای *

و علوفهٔ در خور مقرر نموده جمعی را خودها نگاه‌داشتند - و باقي را دیگر امرا - اعلی حضرت دلاور پسر کلانش را (که پانزده ساله بود) بمنصب هزاري پانصد سوار و هر کدام از شش پسر دیگر را (که خرد سال بودند) بمنصبی سرفراز گردانید - و سوای فیلان همه اموال بپسران مرحمت شد - گویند چندان در کار پادشاهي جانفشانیها و دولتخواهیها بتقدیم رسانید که غبارے (که از کجرویهای پدر بخاطر اعلی حضرت نشسته بود) بالکلیه رفع شد - گویند بهادر خان همیشه تاسف میکرد که انتقام خود از بیجاپوریها نکشیدم - و تا زیست خجالت این مقدمه گویا از چهره‌اش نمایان بود - یکے از پسرانش عزیزخان بهادر است - که سال چهل و نهم عالمگیري در محاصرهٔ واکنکیره مصدر تردد شده - و بمرحمت افزایش لفظ چغتائي در خطاب سرمایهٔ افتخار اندوخته *

* پر دل خان *

بیرا (۲) نام پسر دلاور خان برنج (۳) است - که از قدیمان و بابریان صاحبقران ثاني ست - در ایام گردش و اوقات محن از اخلاص وافي و وفای صافي بدوام خدمت و نیکو پرستاري در دل شاهزادهٔ ستوده سیر جا کرده در جرگهٔ معدودے (که از سایر ملازمان شاهي بمزیت قرب و اعتبار سر امتیاز مي‌افراختند) داخل بود - در سر آغاز جلوس بمنصب چهار هزاري دو هزار و پانصد سوار فرق مباهات

(۲) نسخهٔ [ج] پیرا نام (۳) نسخهٔ [ب] بریچ و نسخهٔ [ج] بریچ *

بر افراخته بفوجداري ميوات دستوري يافت - و پستر جونپور در تيول او مقرر گرديد - سال چهارم با پسر خود بيرا از جونپور آمده در خطهٔ برهانپور بتقبيل آستان خلافت چهرهٔ تفاخر برافروخت و چون دران هنگام عساكر فيروزي در استيصال نظام شاهيه و تسخير آن ممالكت تعين بود ضميمهٔ آن لشكر منصور گرديد - و خودش باضافهٔ سواران منصب بقدر ذات مورد عنايت گشته پسرش نيز از اصل و اضافه بمنصب هزاري و خطاب پردل خان سربلندي يافت اما فلك ديرمهر زودگسل نگذاشت كه چندے در فراخناى ثروت و دوست كامي (۴) گام كشاده زده گوى كامراني فرا برد - در همين سال رخت زندگاني ته كرد *

پردل خان از عاطفت و قدر شناسي (كه سلاطين اين سلسله را مصروف احوال خانه زادان ديرين خدمت مي باشد) باضافهاى متواتر در سال دهم بمنصب دو هزاري دو هزار سوار و تهانه‌داري بنگش پائين از تغير راجه جگت سنگهه عز افتخار اندوخت - و در سال هفدهم بحراست قلعهٔ بست از انتقال عزيزالله خان رخصت يافت - و در سال بيستم باضافهٔ هزار سوار بر جمعيتش افزودند چون شاه عباس ثاني داراى ايران تسخير قندهار پيشنهاد همت ساخته خود از فراه رو بمقصد نهاد محراب خان را (كه هنگام تفويض علي مردان خان اين ولايت را باولياى سلطنت والا منزلت

(۴) نسخهٔ [ا ب] دولت كامي *

بقلعه داری بست مي پرداخت - و قلیچ خان آن حصار را بغلبه و استیلا ازو گرفته امان داده بود - و (رخصت ایران نموده) بکشایش قلعهٔ مذکور نامزد گردانید - محراب خان حصار نو را (که بحکم اعلی حضرت متصل قلعهٔ قدیم بنا شده[۲]) ازغایت استحکام کشایش پذیر نیافت - کشودن حصن کهنه آسان دیده بتقسیم مورچال پرداخت پردل خان در محاذی آن جابجا از خویشان بنگهبانی آن گذاشته خود از همه جا آگاه مي بود - و بضرب توپ و تفنگ آتشے در خرمن حیات مخالف مي افروخت - از ابتدای محاصره پنجاه و چهار روز نیران قتال اشتعال داشت - از هر دو جانب لختے مقتول و برخے مجروح میگشتند - چنانچه از تابینان خان مذکور (که همگي ششصد سوار بود) سه صد کس و از قزلباش اضعاف آن رهگرای دار فنا شدند آخرالامر چهاردهم محرم سنه (۱۰۵۹) هزار و پنجاه و نه هجري پردل خان دلنهاد بندگي گشته بدل بستگی زندگانی مستعار عهد و پیمان گرفته محراب خان را دید - وآن نا انصاف وصمت نقض عهد برخود پسندیده از جملهٔ سه صد کس (که با او مانده بودند) چندے را (که بسپردن یراق ایستادگي نموده دست بحربه کردند) بقتل رسانید - و اورا با بقیهٔ مردم و عیال مقید گردانیده نزد شاه بقندهار آورد - و شاه اورا بهمراه خود بایران دیار برد - اگرچه احوال پردل خان بعد رفتن ایران و مآل حالش (که بکجا انجامید) معلوم

(۲) در [بعضی نسخه] متصل قلعه بنا شد •

نیست امادم نقد از شرمساري و خجالت اقران و همسران و طعن
و سرزنش آشنا و بیگانه وا رست - اگر بهندوستان مي‌آمد مثل
دولت خان قلعه دار قندهار و دیگر متعینهٔ او هدف سهام مطاعن
گشته از درجهٔ اعتبار و روزگار ساقط مي‌گردید *

* باقی خان چیله قلماق *

از غلامان صاحب اعتماد پادشاهي بود - بیاوری طالع مسعود
نیکو پرستاري و حسن خدمتگاری او دلنشین اعلی حضرت گشته
در سال ششم بمنصب هفت صدي پانصد سوار سرمایهٔ اعتبار
اندوخت - و در سال نهم بمنصب هزاري هزار سوار فرق افتخار
برافراخت - چون پرتو التفات پادشاهي بر وجنات احوالش تافته‌بود
در سال دهم باضافهٔ هزاري ذات هزار سوار بمنصب دو هزاري دوهزار
سوار و مرحمت علم و اسپ و فیل اختصاص یافته بفوجداری
چهتره (۲) (که پرگنه ایست از مضافات اندرچهه در بندیل‌کهند)
چهرهٔ (۳) عزت برافروخت - چون این مملکت از دست ججهار سنگهه
منتزع گشته مضرب خیام پادشاهي گردید آن پرگنه (که نهصد قریه
بحاصل هشت لک روپیه داشت - و بنزاهت فضا و فراوانی انهار
ممتاز بود) بخالصه تعلق گرفته (۴) باسلام‌آباد موسوم گردید - درین ولا
باقي خان بفوجداری آنجا مامورگشت - و خان مذکور در برانداختن

---

(۲) نسخهٔ [ج] جتهره (۳) نسخهٔ [ج] سرعزت بر افراخت (۴) نسخهٔ [ج] تعین گشته *

مفسدان آن دیار مصدر تردد‌ات شد - چون چنپت (۲) بندیله نوکر راجه ججهار سنگهه پس از نیست و نابود شدن او پرتهیراج پسرش را دست مایهٔ فساد ساخته مواضع ارندچهه (۳) و جهانسي را در معرض تاخت و تاراج آورده سر بشورش برداشت عبدالله خان فیروز جنگ بجاگیر داری اسلام آباد و استیصال آن شقاوت بنیان تعین گشت و چون بدانجا رسید خواست باقي خان (که سابق در مالش آن تباه سرشت تعبها کشیده) خود بر سر مقهوران بتازد - خان مذکور از کار طلبي متعهد شد که اگر فوج خود همراه دهند این مهم بانصرام میرسانم - فیروز جنگ از تن آساني خود نشتافته بوی باز گذاشت باقي خان در سال سیزدهم برسم ایلغار غافل بر سر مخاذیل ریخته هنگامهٔ زد و خورد گرم ساخت - چنپت (۴) دست و پای زده جان بسلامت بدر برد - و پرتهیراج گرفتار گردید - و در سال هفدهم بداروغگی غسلخانه سرمایهٔ مباهات اندوخت - و پستر بحراست قلعهٔ مستقر الخلافهٔ اکبرآباد فرق افتخار بر افراخت - و در آخر سال بیست و هفتم در تیول خود باري متعلق صوبهٔ آگره رخت هستي بر بست - محالات جاگیر بخالصه ضبط شد - پسرانش سردار خان و باقي خان در عهد عالمگیري از ناموران روزگار بودند احوال هر یکی بقلم آمده - گویند باقي بیگ در آغاز حال بکوتوالی

---

(۲) در [بعضی نسخه] چنت یا جنپت باشد (۳) نسخهٔ [ج] اوندچه
(۴) نسخهٔ [ب] چنت سنگهه دست و پای زده •

دار السلطنت لاهور [که دران هنگام بتیول یمین الدوله آصف خان تعلق داشته - و از قبل خان مذکور بابا عنایت الله یزدي (۲) (که نوکر معتبر آن نوئین عالیشان بود) بحکومت آنجا مي‌پرداخت] مامور شد - و چون بابای مذکور بمشار الیه وقعے نمي نهاد و اعتبارے نداشت در نگین خود کنده بود - کار بعنایت است و باقي بهانه *

* پرتهي‌راج راتهور *

از والا شاهیان فردوس‌آشیاني ست - در ایام فترات بحاضر باشي پرداخته بشرف اعتماد اختصاص گرفته بود - پس از سریر آرائی آن پادشاه سال اول بمنصب هزار و پانصدي شش صد سوار سرمایهٔ امتیاز اندوخت - سال دوم همراه خواجه ابوالحسن تربتي بتعاقب خانجهان لودي (که از اکبرآباد فرار نموده بود) تعین گردید - و از کار طلبي انتظار دیگران نکرده با چند سردارے (که درین باب سبقت جسته بودند) در حوالي دهولپور بار رسیده وقت زد و خورد برسم راجپوتیه پیاده پا گشته با خود خانجهان (که سوار بود) چپقلشهای مردانه نمود - و او را زخم برچهه رسانیده خود هم زخمها برداشت پادشاه از راه مرحمت اورا بحضور طلبداشته از اصل و اضافه بمنصب دو هزاري هشتصد سوار و عطای اسپ و فیل بر نواخت - سال سیوم باضافهٔ دو صد سوار کامیاب شده همراه خواجه ابوالحسن بتسخیر

(۲) نسخهٔ [ب] عنایت الله خان یزدي *

قلعهٔ ناسک کمر همت بر بست - و پس از تقرر صوبه داري دکن بنام مهابت خان او در تعیناتیان صوبهٔ مذکور قرار یافته از اصل و اضافه بمنصب دو هزاري هزار و پانصد سوار چهرهٔ اعتبار برافروخت و در ایام محاصرهٔ قلعهٔ دولت آباد جرأتهای نمایان بظهور آورد روزے سوارے از فوج اهل دکن (که کاسهٔ سرش بمغز پندار آگنده بود) اورا بمبارزت طلبید - او بشنیدن این حرف از فوج برآمده با او مقابل شد - و بضرب شمشیر کار او باتمام رسانید - سال هفتم باضافهٔ یکصد سوار ناصیهٔ بخت روشن گردانید - سال نهم چون پادشاه رایات دولت بصوب دکن افراشت او همراه خان زمان صوبه دار بالاگهات در نواحی دولتاباد بشرف آستانبوس مفتخر گشته همراه خان مذکور به تنبیه ساهو بهوسله و تخریب ملک عادل شاه نامزد شد - و درین مهم هم مصدر ترددات نمایان گردیده سال دهم باضافهٔ یکصد سوار شاد کام گشت - سال هفدهم چون ایالت ملک دکن از تغیر وکلای شاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر بنام خاندوران تقرر یافت او بحراست قلعهٔ دولت‌آباد سر مباهات برافراشت - و سال هیزدهم از اصل و اضافه بمنصب دو هزاري دو هزار سوار درجهٔ اعتلا پیمود سال نوزدهم حکم شد - که باکبرآباد آمده باتفاق باقي خان بحراست قلعهٔ آن بپردازد - سال بیستم در ایامے (که دارالسلطنت لاهور مضرب خیام خسرواني بود) او برطبق حکم یک کرور روپیه از خزانهٔ اکبرآباد برداشته بحضور برد - و چون دران ایام شاهزاده محمد اورنگ زیب

بهادر بصوب بلخ و بدخشان روانه شد او بعنایت خلعت و اسپ
با زین نقره نوازش یافته بمحافظت مبلغ پنجاه لک روپیه (که
همراه شاهزاده دادن آن مقرر شده بود) تعین گردیده پیشتر راهي شد
سال بیست و یکم باتفاق راجه بیتهل داس بکومک علي مردان
خان امیرالامرا بصوب کابل رخصت پذیرفت - و سال بیست و دوم
در رکاب پادشاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر بصوب قندهار
شتافت - و ازانجا همراه رستم خان بمقابلهٔ فوج قزلباش دامن همت
برکمر زد - و سال بیست و پنجم نوبت دوم باپادشاهزاده مذکور بمهم
مسطور راهي گشت - سال بیست و ششم همراه شاهزاده دارا شکوه
بیساق مرقوم پای جلادت برداشت - و بعد وصول آنجا همراه رستم
خان بتسخیر قلعهٔ بست رفت - سال سیم نزد شاهزاده محمد
اورنگ زیب بهادر بصوب دکن متعین شد - و در همان سال مطابق
سنه (۱۰۶۶) هزار وشصت و شش هجري رخت هستي بنیستي سرا
برد - رام سنگهه برادرش و کیسري سنگهه (۲) پسرش بمنصب قلیل
سرفرازي داشتند *

* بهرام سلطان *

سیومین پسر نذر محمد خان والي بلخ است - چون نبذے از
احوالش در ذیل خسرو سلطان و اختتام کارش در ضمن عبدالرحمن
سلطان بزبان خامه رفته گذارش لختے از احوال نیاگانش درینجا

(۲) نسخهٔ [ب] کهري سنگهه *

ناگزیر افتاد - او و برادر کلانش امام قلي‌خان پسران دین محمد خان مشهور به یتیم سلطان بن جاني سلطان (۲) بن یارمحمد خان (۳) اند - که عم زادهٔ حاجم خان والیء اورکنج دارالملک خوارزم بود - یارمحمد خان پس از گرفتن طایفهٔ اردس (۴) ولایت شیر خان را از آبایش بغلبه و استیلا بے سامان و سرانجام برآمد - یا بسبب سلوک ناهنجارے که از حاجم خان دید - بای‌التقدیر چون بماوراءالنهر آمد سکندر خان پدر عبدالله خان مشهور اورا جوان با نجابت و قابلیت دانسته صبیهٔ خود را (که همشیرهٔ حقیقیء عبدالله خان بود) در حبالهٔ نکاح او درآورد - و ثمرهٔ این پیوند زود بعالم شهود پیوسته (۵) بجاني خان موسوم گردید - ازو پنج پسر بعرصهٔ وجود آمد - دین محمد خان که از همه کلان بود - و باقي محمد خان - و ولي محمد خان - و پاینده محمد سلطان - و الیم سلطان - و این هر پنج برادر از قبل عبدالله خان در تون و قاین و سایر ولایت قهستان مي گذرانیدند - الیم سلطان همانجا درگذشت - هنگامے (که میان عبدالله خان و پسرش عبدالمومن خان وحشت و نزاع پدید آمد) این برادران بملاحظهٔ حقوق تربیت عبدالله خان اطاعت عبدالمومن خان نمي‌نمودند - چون نوبت ایالت توران بدو رسید هرکس‌را از خویشان و اقربا (که مظنهٔ رشد وشایستگیء امور دنیا داشت) ازپا در آورده دود از دودمان خویش برآورد

---

(۲) در [بعضے نسخه] الیم سلطان (۳) نسخهٔ [ب] خاني سلطان (۴) نسخهٔ [ج] اروس (۵) نسخهٔ [ج] و ثمرهٔ این پیوند بعالم شهود •

با یار محمد خان نیز بےروشي سرکرده از بلخ اخراج نمود - و جاني خان‌را گرفته محبوس ساخت - این‌برادران در خراسان طبل مخالفت زده سر خودسري برافراختند - تضارا عبدالمومن‌خان در سنه (۱۰۰۶) هزار و شش با لشکرعظیم بارادۀ یورش خراسان از بخارا روانۀ بلخ گردیده شبے بتیر یکے از اوزبکیه (که از کمین تعزیت (۲) دل شکستگان کشاد یافته بود) نیستي‌گرا شد - دین محمد خان نقد فرصت را غنیمتے شگرف شمرده کلاه شادماني برتارک اقبال نهاد - و از جائے که بود بهرات رسیده آنرا متصرف گشت - و ولي محمد خان را بریاست مرو تعین‌کرد - و چون در توران هرج و مرج عظیم رو نموده هر سوے سردارے و هر درے دربارے گشته بود نا چار اوزبکیۀ خراسان بر ریاست او اتفاق نمودند - او در هرات طرح سلطنت انداخته خطبه و سکه بنام جد خود یار محمد خان کرد - که او بعد اخراج از بلخ بهندوستان آمد - و ملازمت عرش‌آشیاني در یافته مورد عنایات پادشاهانه گشت - و پس از چندے بزیارت حرمین شریفین رخصت یافته بقندهار رسیده بود - که فلک این توطیۀ دولت برانگیخت - و هنوز دین‌محمد خان گامے‌چند بخواهش نرفته بود که شاه عباس صفوي (که در کمین انتزاع ملک موروثي خود بود) بقصد پیکار لشکرے ترتیب داده بهرات آمد - برخے خیر اندیشان دوربین باو گفتند - که بر سر خراسان (که الکای صد سالۀ قزلباش است

(۲) در[بعضی نسخه] فریب دلشکستگان •

و پارهٔ آن بتصرف ما درآمده) تلاش نمودن از عقل دور است - صواب آنکه با پادشاه قزلباش اظهار دوستي نموده مهمات ترکستان را (که ارث قدیم است - و از شایسته سریر آرائی خالي ست) انتظام دهیم و بعد از ضبط آن ولایت اگر از روی اقتدار و استظهار بتسخیر خراسان پردازیم مضایقه ندارد - دین‌محمد خان بتحریک جوانان پرخاش جو (که لذت حکومت آندیار از مذاق ایشان بیرون نمیرفت[۲]) و ازین رو (که در ایام حیات عبدالله خان وهرج و مرج خراسان با بعضی از امرای قزلباش جنگ کرده غالب آمده بود) محاربه را سهل و آسان انگاشت - در رباط بریان[۳] حوالی بل سالار[۴] (که چهار فرسخی هرات است) تلاقی فریقین دست داد - نبردے عظیم درگرفت شکست بر اوزبک افتاد - نزدیک پنج و شش هزار کس از بهادران لشکر او کشته شده رو بهزیمت گذاشت - چون بمارچاق رسید بسبب جراحات ضعف مستولي شد - رفقایش در گوشهٔ بجهت استراحت فرود آوردند - کارش درانجا سپري گشت - و بقول جمعی بیکی از احشام سپاه[۵] خیمه‌نشین پناه برد - آن‌جماعه نشناخته سلوک ناشایسته کردند و بعد از شناخت از بیم انتقام از هم گذرانیدند - و پاینده محمد سلطان بجانب قندهار افتاد - و شاه بیگ خان صوبه دار آنجا اورا مقید ساخته نزد عرش‌آشیاني فرستاد - اورا بحسن بیگ شیخ عمری

(۲) نسخهٔ [ب] نرفت (۳) یا رباط پرنان باشد (۴) نسخهٔ [ج] پل سالار (۵) در[بعضی نسخه] سپاه ه

(که متوجه کابل بود) سپردند - او بقلیج خان صوبه‌دار پنجاب رسانید و بعد از یک سال در لاهور جهان‌فاني را پدرود نمود - و ولي محمد خان بے آنکه از حال برادر کلان دین‌محمد خان آگهي یابد از معرکه با سي چهل نفر برآمده بجانب بخارا شتافت - و با پیر محمد خان نامے [که از اقربای عبدالله خان بود - و عبدالمومن خان او را مرد کوکناري درویش (که همواره در کوکنار خانها بفقر و نامرادي بسر مي برد) پنداشته بقطع رشتهٔ حیاتش نپرداخته بود - و بعد ازو بر مسند خاني توران متمکن گشته] پیوست - و چون دران هنگام توکل خان قزاق ماوراء النهر را از پادشاه ذي شوکت خالي یافته لشکرکشي نمود و در محاربهٔ او از باقي محمد خان آثار جلادت و پردلي بسیار بظهور آمد پیرمحمد خان در ازای نیکوخدمتي زمام ایالت سمرقند در قبضهٔ اقتدارش نهاد - باقي محمد خان پس از چندے که باطاعت و انقیاد گذرانید چون خود را بحکومت شایسته‌تر از پیر محمد خان میدانست هوای سلطنت در سر پیدا کرده بلقب خاني خود را ملقب ساخت - و بتسخیر ولایت میانکال از سمرقند برآمد - پیرمحمد خان ازین خبر موحش بے‌آرام گشته با چهل هزار سوار بظاهر سمرقند رسید - باقي محمد خان بلطائف الحیل در مقام فروتني درآمده هرچند خواست دفع شر و فساد نماید مفید نه افتاد - ناچار تحصن جسته ابواب جدال (۲) و قتال مفتوح

(۲) نسخهٔ [ب] قتال و جدال ٭

گردانید - تا روزے باقي محمد خان خود از حصار برآمده برقول پیرمحمد خان حمله آورده بر شکست - و او در اثنای گریز زخمي گرفتار گشته همان ساعت بامر باقي‌محمد خان بقتل رسید - باقي محمد خان همعنان فتح و ظفر ببخارا برآمده بر تخت جهانباني جلوس نمود - و با حسن تدبیر و مردانگي بلخ و بدخشان را نیز بحوزهٔ تصرف در آورد - یار محمد خان جدش (که هنوز در قندهار بود) ازین نوید سراسر امید عزم حجاز پس سر انداخته راه توران پیش گرفت - باقي محمد خان مقدم اورا باعزاز و اکرام تلقي‌نموده بر مسند خاني نشاند - و سکه و خطبه بنام او کرد - و چون بعد دو سال دریافت [که جدش بتربیت پسران خود عباس سلطان و ترسون سلطان و پیر محمد سلطان (که نه از مادر جاني‌خان اند) سرگرم است] دست اقتدارش از حکم راني کوتاه ساخته پدر خود جاني خان را بجای او گرفت - و بعد ازان (که یار محمدخان و جاني خان رخت هستي ازین سپنجي‌سرا بر بستند) باقي‌محمد خان سکه و خطبهٔ خود کرده پایهٔ قدر و منزلت او باوج ثریا رسید و اعلام دولتش سر بقبهٔ جوزا کشید - پس ازانکه در سنه (۱۰۱۴) هزار و چهارده روانهٔ دار العقبی گردید فرمان فرمائي بولي‌محمد خان بازگشت - او ولایت بلخ و اندخود و توابع آن را (که درین طرف آب آمویه است - و در زمان برادرش باو تعلق داشت) ببرادر زادگان خود امام قلي سلطان و نذر محمد سلطان پسران دین محمد خان

تفویض نمود - و ایشان مدتها در اطاعت عم عالي‌قدر بسر بردہ آخرالامر بمقتضای جوانيِ و باغوای همنشینان جاهل سر از انقیاد پیچیدہ پا بر جادۂ خلاف گذاشتند - و بسبب آمد و شد ایلچيِ ایران عم بزرگوار را برفض متهم ساخته اکثر امرای اوزبکیه را در مقام رمیدگي و تنفر در آوردند - تا آنکه خواجه ابوهاشم خواجۂ دہ بیدي و محمد باقي قلماق (که از قبل ولي‌محمد خان حاکم سمرقند بود) و یلنگتوش بے اتالیق (که بکمک او درانجا مي بود - و از اوضاع نکوهیدۂ ولي‌محمد خان آزار یافته بودند) خطبه و سکه بنام امام‌قلي خان کردہ او را از بلخ طلب نمودند - او با برادر خود نذر محمد خان از آب جیحون گذشته خواست که از راہ کوہ تن بسمرقند رسد - ولي‌محمد خان بعد از آگهي بریں‌معني (۲) از بخارا لشکرے فراهم آوردہ سرراہ بریشان گرفت - بعد تقارب چون امام‌قلي‌خان را طاقت مقاومت نبود وسائل برانگیخته حکایتهای شکایت آمیز درمیان آورد - ولي‌محمد خان نیز نمیخواست که کار بقتال و جدال نانجامد - ناگاہ از قضای فلکي شبے دو سه خوکے از نی‌زار بیرون آمدہ در اردوی ولي محمد خان درآمدند - مردم فریاد زنان ازخیمه بیرون آمدہ بجنگ آنها پرداختند - غلغلۂ عظیم برخاست که امام قلي‌خان شب خون آورد - مردم در سرا پردۂ ولي محمد خان جمع شدند - اصلا اثرے ازو (که دران وقت بسبب بدمظنگي

---

(۲) نسخۂ [ا] آگهیِ این معني •

از مردم خویش با چندے از معتمدان احتیاط ورزیده خود را بکنار کشیده بود) نیافتند - جوق جوق باین دو برادر پیوستند - و برخے برانند که این اراجیف ناشي از اجلاف و اجامره نبود - بلکه ملازمان عمدهٔ او (که از کور نمکي و زرپرستي چشم کوتاه بین از حقوق ولي نعمت پوشیده روز ناکامیِ صاحب را هنگام کامیابي مي پنداشتند) آوازهٔ شب‌خون انداخته بے محابا روی امید بمخالف آوردند - باي الحال ولي محمد خان چندے نظارهٔ گر حوادث بوده در کمال یاس و حرمان ببخارا رفت - درانجا هم روی بودن در خود ندیده بناکامیِ تمام روانهٔ ایران گشت *

امام قلي خان بدولت بیگمان فایز گشته ببخارا شتافت و بمسند خاني بر آمد - و بلخ و بدخشان را به نذر محمد خان ارزاني داشت - وآی خانم دختر عبادالله سلطان برادر خرد عبدالله خان را (که نخست در حبالهٔ عبد المومن خان بود - و بعد ازو در تصرف ایشم خان قزاق - و پس ازان در ازدواج پیر محمد خان - و ازان پس در عقد نکاح باقي محمد خان - سپس منکوحهٔ ولي محمد خان و در اوزبکیه به نیکو روئي و بیمن قدم اشتهار داشت - و ولي محمد خان در وقت رفتن ایران از کم فرصتیها اورا در قلعهٔ چار جو که بر کنار جیحون است گذاشته بود) طلبیده ارادهٔ هم صحبتي نمود - چون او راضي نمي‌شد دست بدامن قاضي و مفتي زده حیله وچارهٔ میجست - هیچ‌کس اقدام ننمود - مگر قاضیئے دنیا پرست دین بباد

داده فتوی داد - که چون ولي محمد خان شعار رفضه اختيار نموده از دايرهٔ مسلماني بيرون رفت ازواج او معلق اند - آن بے باک نا پرهيزگار زوجهٔ غير مطلقهٔ عم زنده را بنکاحے (که در هيچ مذهب درست نباشد) متصرف شد *

ولي‌محمد خان (که باصفهان رسيده) شاه عباس ماضي استقبال نموده با آنکه او از نادانی برسر اسپ ملاقات نمود شاه کوچک دلي و گرم‌اختلاطي بسيار کرده مراسم مهمان‌نوازي از دست نداد *

* ع * * گفت آمده پادشاه توران * ۱۰۲۰

تاريخ اين واقعه است - و هرچند شاه بتملق و جوشش مي افزود ولي‌محمد خان منقبض بوده نمي‌کشود - پس از چندے (که مجلس سرود و صحبت بآخر انجاميد - و تدابير جهانداري بميان آمد) شاه گفت که امسال رومي بر سر تبريز آمده - دفع آن لازم است - سال آينده خود مرافقت نموده جناب‌خاني را بر مسند موروثي مستقل ميکنم - خان گفت - که اهمال و دير برنمي‌تابد - هنوز مقدمات امام قلي خان استحکامے نگرفته - و کومک قزلباش موجب توحش اوزبکيه خواهد شد - اتفاقاً دران‌هنگام خطوط سران اوزبکيه (که او از شومي نفاق آنها آواره شده بود) مشتمل بر پشيماني از گذشته و خدمتگاري و جانسپاري در آينده رسيد - بمبالغه از شاه رخصت حاصل نموده متوجه بخارا گشت - و بعد از شش ماه (که از رفتن و برگشتن از عراق در گذشته) بتوران رسيده بمعاونت بعضے از امرا

(که از کردار خود ندامت کشیده در مقام تلافي بودند) بخارا را بے جنگ بدست آورد - امام قلي خان از بخارا فرار نموده بقرشي آمد - و آی خانم را درانجا گذاشته بسمرقند رفت - ولي محمد خان از غرور کامیابي بفرمان طبع عجول در مقام کینه توزي (۲) و انتقام کشي در آمد - و بے آنکه تجهیز لشکر شایسته نماید اعتماد بر گفتۀ اهل خلاف و نفاق کرده رو بتعاقب برادر زادها آورد - بدو فرسخي سمرقند تلاقي فریقین دست داد - اکثر سران آن قوم عنان از مقابله پیچیده خود را عقب کشیدند - او درین مرتبه عار فرار بخود نتوانست قرار داد - با همگي دو صد سه صد جوان خود را بر لشکر امامقلي خان زده زخمي در میدان افتاد - اورا برداشته پیش امامقلي خان آوردند - در قتلش تعجیل نموده همان‌دم ازین عالم بعالم‌دیگر فرستاد و سلطنت توران بے شریک و سهیم بر امام قلي خان قرار گرفت و حکومت بلخ و بدخشان بنذر محمد خان مفوض گردید - و پس از سي و پنج ساله سلطنت در سنه (۱۰۵۱) هزار و پنجاه و یک هجري نا بینا گشته مهمات آن ملک رو باختلال نهاد - نذر محمد خان چشم از حقوق برادر پوشیده انتزاع سمرقند و بخارا پیش‌نهاد همت ساخت - اگرچه اوزبکیه بمرتبۀ از حسن سلوک او راضي بودند که باتفاق میگفتند (که بصارت مفقود گشته بصیرت موجود است باوجود نابینائي بسلطنت تو رضامندیم) لیکن چون امام قلي خان

(۲) نسخۀ [ج] در مقام کینه توزي درآمد *

بجانشینی نذر محمد خان از ته دل راضي بود ناچار اورا بسمرقند در آورده خطبه بنامش خواندند - نذرمحمدخان اورا (که میخواست از راه هندوستان بزیارت حرمین شریفین روانه گردد) براه عراق روانه نمود - و هیچ کدام از اهل حرم حتی آی خانم را (که محبوبه اش بود) رخصت همراهي نداده اندوختهٔ او را بالتمام بتصرف درآورده امام قلي خان بآزردگی (۲) تمام با خواجه نصیب و نذر بیگ تغائي و رحیم بیگ و خواجه میرک دیوان قریب پانزده (۳) کس از اوزبک و غلام ره نوردي اختیار کرد - و بعد ملاقات شاه عباس ثاني و مشاهدهٔ مهمان‌نوازی او بطواف کعبهٔ معظمه (۴) مشرف گشت - و بمدینهٔ منوره رفت - و در انجا بدار بقا منزل گزید - و در بقیع مدفون گردید *

و چون استیلای نذر محمد خان و شورش اوزبکیه و وصول عساکر هندوستان بدان ولایت در احوال خسرو سلطان پسر دومش بتفصیل بزبان قلم داده اکنون بر سر مقصود مي‌شتابد ـ که چون شاهزاده مراد بخش در ماه جمادی الاولی سنه (۱۰۵۶) هزار و پنجاه و شش بحوالی بلخ رسید بهرام سلطان و سبحان‌قلي سلطان با برخے از اکابر و اعیان بلخ داخل لشکر فیروزي اثر شدند - شاهزاده اصالت خان میر بخشي را بآوردن آنها فرستاد - و امیر الامرا علي مردان خان تا در دیوانخانه پذیره شده آورد - شاهزاده اعزاز و اکرام

(۲) در [اکثر نسخه] بآزادگیٔ تمام (۳) در [بعضی نسخه] پانصد کس (۴) نسخهٔ [ج] مکرمه •

بسیار نموده بر سوزنی دست راست مسند نشاند - و انواع مهربانی و مرحمت بکار برده مرخص ساخت - که رفته در استمالت آن خان عالی‌شان کوشند - که هرگونه امدادے و اعانتی (که در مالش و تنبیه ناحق ستیزان باطل‌کوش مطلوب باشد) از قوت بفعل می‌آید - و تا بندوبست آن عالی‌قدر موکب ظفرطراز پای‌آرام در دامن استراحت نه پیچیده به نیروی کارگذاری کوتاهی نخواهد رفت *

چون دولت نذر محمد خان بسر آمده بود توهم بیجا بخود راه داده ترتیب ضیافت شاهزاده شهرت داده بباغ مراد شتافت و قدرے جواهر و اشرفی همراه برداشته با دو پسر سبحان‌قلی و قتلق سلطان راه فرار سرکرد - و چون این‌خبر بپادشاهزاده رسید بهادرخان روهله و اصالت خان را بتعاقب نامزد فرموده خود به بند وبست آن مملکت (۲) و ضبط اموال آن خان گریزپا پرداخت - همگی دوازده‌لک روپیه از مرصع آلات و غیره و دو هزار و پانصد اسپ مادیان بسرکار پادشاهی درآمد - هرچند قدر اندوختهٔ او (که خود در صندوقها نهاده تفصیل آنرا بخط خود برکاغذے نوشته درانجا میگذاشت - و مقالید آنرا همه وقت با خود نگاه میداشت) از قرار واقع معلوم نشد لیکن از زبانی متصدیان مهمات او مجملا بوضوح پیوست که فراهم آورده از نقد و جنس هفتاد لک روپیه بود - که هیچ یک از اسلافش را میسر نگشته - در هنگامهٔ اوزبک و المان وقت فرار و گریز قلیلی

---

(۲) نسخهٔ [ج] آن ملک *

بخرج آمده بیشتر بتاراج رفت - حاصل ولایت بلخ و بدخشان و سرتاسر ماوراءالنهر و ترکستان (که در تصرف این دو برادر بود) ازروی نقل دفاتر (۲) ایشان بهمه جهت (خصوص مال وجوهات و سایر جهات و نقدي و غله و جمیع خراج ارتفاعات و زکواة) قریب بیک کرور و بیست لک خاني رایج آن ولایت است (۳) - که سي لک روپیه باشد ازین جمله شازده لک روپیه مداخل امام قلي خان - و چهارده لک روپیه از نذر محمد خان بود *

بالجمله در ماه جمادی الآخر آغاز سال بیستم شاهجهاني در بلدهٔ بلخ خطبه بنام صاحبقران ثاني بلند آوازه گشت - بهرام و عبدالرحمن پسران نذر محمد خان با رستم ولد خسرو سلطان (که هر سه بنابر عدم اطلاع از همراهی خان باز مانده درارک بلخ نزد عیال او بودند) با ازواج و بنات خان مذکور نظربند گشته روانهٔ حضور شدند - چون بحوالی کابل رسیدند سید جلال صدرالصدور تا خیابان پذیره شده بملازمت پادشاهي رسانید - بهرام سلطان بمنصب پنجهزاري هزار سوار و بیست و پنجهزار روپیه نقد و دیگر انواع عنایات امتیاز یافت - و همواره بدولت قدرشناسی پادشاه زمان برفاه حال و خاطر آسوده میگذرانید (۴) - و چون نذر محمدخان بار دیگر بولایت موروثي متمکن گردید برحسب طلب او متعلقانش در سال

---

(۲) در [بعضی نسخه] نقل و دفاتر ایشان (۳) نسخهٔ [ج] آن ولایت که سي لک روپیه (۴) نسخهٔ [ب] خاطر آسودگي مي گذرانید *

بیست و سیوم روانهٔ بلخ شدند - بهرام سلطان دل از تنعمات و مستلذات هندوستان بر نگرفته راضي برفتن توران دیار نشد و تا زمان عالمگیري در خور حال بمواجب نقد کامیاب بوده ایام زندگي را باختتام رسانید *

* بهادر خان باقي بیگ *

نوکر شاهزاده دارا شکوه بود - بحسن کارداني و نیکو خدمتي جا در خاطر شاهزاده نمود - و بافزوني اعتماد و مزید اعتبار سر برافراخته در قرب و منزلت از اقران و همسران در گذرانیده بهزاري ذات و چهار صد سوار منصب داخلي سرافرازي یافته از قبل شاهزاده بنظم صوبهٔ الهآباد مامور گشت - و چون بضبط و ربط آن ناحیه بقرار واقع پرداخت در سال بیست و دوم حسب‌الطلب سعادت تقبیل آستان خلافت و جهانداري اندوخته بحراست صوبهٔ گجرات بعنوان نیابت شاهزادهٔ بلند اقبال و از اصل و اضافه بمنصب دو هزاري ذات و پانصد سوار و خطاب غیرت خان (۲) تحصیل ناموري نموده رخصت یافت - و در سال بیست و سیوم اورا از داخلی شاهزاده برآورده در سلک بندهای پادشاهي منسلک گردانیده بمنصب سه هزاري دو هزار سوار و ارسال علم پایهٔ اعتبار برافزودند هنگامی (که شاهزاده مهم قندهار بعهدهٔ خود گرفت - و صاحب‌صوبگی دارالملک کابل بنخستین پسرش سلطان سلیمان شکوه تفویض

---

(۲) نسخهٔ [ج] عزت خان *

یافت) بندوبست آن‌ناحیه بغیرت خان بازگردید - و در سال بیست (۲)
و هشتم باضافهای متواتر بمنصب چهار هزاري دو هزار و پانصد سوار
و بخطاب بهادر خان بلند نامي یافت - و در صوبه‌داری کابل با لشکر
تعیناتیِ‌صوبه بدورنبو و نغر رفته افاغنهٔ آن سرزمین را (که ازروی‌تمرد
ادای مال واجب نمي‌نمودند) مالش داده جمعے را بسزا رسانیده
یک لک روپیه بطریق پیشکش برانها مقرر نمود - لیکن چنانچه باید
نظم‌کابل ازو صورت نگرفت - و این‌کار بعنوان شایستهٔ بتقدیم نرسید
در سال سیم حکومت کابل بوسم اصالت برستم خان فیروز جنگ
اختصاص‌گرفت - و حفاظت دارالسلطنت لاهور (که در تیول‌شاهزاده
بود) ببهادر خان تقرر پذیرفت - و در سنه (۱۰۶۸) هزار و شصت
و هشت قریب باختتام زمان سریرآرائیِ فردوس‌آشیاني پانصد سوار
بر منصب او افزوده بنیابت شاهزاده بصوبه‌داری بهار نامزد گردید
و بهمراهیِ سلیمان شکوه (که بمقابلهٔ شجاع تعین‌گشته بود) دستوري
یافت - اگرچه اتالیقي و کارگذاري بظاهر نامزد میرزا راجه جیسنگهه
بود اما دارا شکوه در حقیقت او را اتالیق نموده صاحب اختیار
لشکر ساخته و بنای تدبیر آن مهم بر رای او گذاشته بود - چون
سلیمان شکوه بعد هزیمت شجاع تا پتنه تعاقب امیرخان نموده
باستماع فوج کشیِ خلد مکان بتعجیل تمام راه مراجعت سرکرد
و از الهٔ آباد گذشته در نواحیِ موضع کره شکست پدر سامعه کاه

(۲) نسخهٔ [ب] بیست و ششم •

و جان خراش او گردید و سنگ تفرقه در جمعیتش انداخت میرزا راجه و دلیر خان از کهنه عملگي از مرافقت او پهلو تهي کردند - ناچار خواست که دهلي رویه رفته بهر نوع که باشد خود را به پدر رساند بهادر خان تجویز این اراده نکرده عنان عزیمتش بصوب معاودت الٰه آباد تافت - و درانجا نیز از سراسیمگي و وحشت زدگي اقامت ننموده زوائد کار خانجات و برخے از پردگیان خویش در قلعهٔ الٰه‌آباد گذاشته از کتل عبور کرده آن طرف آب سراسیمه طي مراحل مي‌نمود و گامے بناکامي میزد - و در هر منزل جمعے جدا شده مي‌رفتند و هر روز سلک جمعیتش از هم مي‌پاشید - تا آنکه از لکهنؤ برگذشته بهندینه (۲) رسید - و چون در هرگذرے (که قصد گذشتن از دریای گنگ میکرد) قبل از وصول او بدان‌گذر کشتیها را ازین روی آب بآن‌طرف میبردند و هیچ جا مجال عبور نمي‌یافت از ندینه عازم پیش شد بقصد این که در برابر هردوار باعانت زمیندار آن بوم و بر و معاونت مرزبان سري‌نگر شاید که از گنگ عبور نماید - از برابر مرادآباد گذشته بسرزمین چاندي (که محاذی هردوار و متصل سرحد ولایت سري‌نگر است) رسیده شخصے را باستعانت و استمداد نزد مرزبان مذکور فرستاد - و بانتظار وصول جواب توقف نمود - درین اثنا افواج عالمگیري بسر وقت او در رسید - لاجرم مغلوب جنود یاس گشته دل بر فرار نهاد - و کوه سري‌نگر را مامن و مقر خویش اندیشید - و چون

(۲) نسخهٔ [ب] بمدینه ●

بدان کوهستان در شده بچهار منزلی سري‌نگر رسید مرزبان آنجا ملاقي شده گفت - ولایت ما جای مختصرے ست - گنجایش این همه مردم ندارد - و راه عبور فیل و اسپ نیست - اگر میل بودن اینجا دارند سپاه را (۲) رخصت کرده با اهل و عیال و معدودے از نوکران بسري‌نگر در آیند - درین وقت بهادر خان (که بعد برآمدن از آله‌آباد بیمار شده کوفت مهلکے داشت - و یک چشمش نیز بسبب عارضه از کار رفته فی الحقیقت داخل اموات بود - لیکن از حقیقت ورزي و وفا کیشي نمي‌خواست وا ماند) ناگزیر از سلیمان شکوه رخصت گرفته جدا شد - چون از میان کوهستان برآمد جان بقابض ارواح سپرد *

* پادشاه قلي خان *

مشهور بتهور خان (۳) سپاهي نقش صاحب داعیه بود) با عنایت خان خوافي دیوان خالصه نسبت دامادي داشت - او هم خوافي بود چون سال بیست و دوم جلوس خلدمکان بآهنگ ضبط ملک مهاراجه جسونت (که درهمان ایام در گذشته بود) ساحت اجمیر بنزول موکب عالمگیري مشرق انوار گردید هنگام معاودت بدارالخلافه خان مذکور بخدمت فوجداری اجمیر از تغیر افتخار خان افتخار اندوخت و پس ازانکه نوکران معتمد مهاراجه از بدسگالي در رکاب پادشاهي مصدر شورش و آشوب گردیده راه فرار سپرده بجودهپور سرطغیان

---

(۲) در[اکثر نسخه] دارند (۳) یا نفس باشده

برافراشتند راجسنگهه نامي از نوکران راجه جمعیت نامعدود فراهم آورده با تهورخان مقابله نمود - تا سه روز باهم جنگ واقعي درپیوست و کار از تیر و تفنگ گذشته بسلاح کوتاه رسید - از کشتها پشتها نمودار گشت - آخر خان مشار الیه کوس نصرت بلندآوازه ساخته راجسنگهه بانبوه نا محصور بکوی عدم فرو رفت - و چنان رعب او در دلها جا کرد که راجپوتیه دستبرد او دیده دیگر کمربستیز نبستند و چون در آغاز سال بیست و سیوم بار دوم آن بلدهٔ مبارک بقدوم اشراق‌لزوم پادشاهي مشرق بوارق کرامت گشت اورا بعنایت دو زنجیر فیل بر نواخته بضبط ماندل و غیره پرگنات تعلق رانا تعین فرمود و خود نیز بعزم گوشمال آن تبه سگال ره نورد همان سمت گردید - چون ماندل مضرب سرادقات خسرواني شد او بخطاب پادشاه قلي‌خان درجهٔ ناموري پیمود - پس ازان بهمراهیِ شاهزاده محمد اکبر وممالش راچپوتیهٔ راتهور بجانب سوجت و جیتارن تعین‌گردید - چون عرصهٔ زیست بر راچپوتیهٔ شقاوت توامان تنگ گردید و سراسر ملک آنها لکد کوب عساکر پادشي گشت جزم کردند که آن پادشاه کفرکاه جز استیصال و سر نگونیِ آنها دست بآساني بر نمیدارد - بفریب کاري و گربز بازي در آمدند - نخست بشاه عالم بهادر (که در همان ایام باقامت تالاب انا ساگر مامور شده بود) بتقریب صفح جرائم توسل جسته هم تحریک بترغیب بغي نمودند - و با چهل هزار سوار متعهد رفاقت گشتند *

گویند شاهزاده باشارهٔ والدهٔ خویش نواب بائی آن پاره در ایان کلپتره گو را نزد خود راه نداد - ناچار بشاهزادهٔ محمد اکبر رجوع آورده همان سر کلافه وا کردند - شاهزاده باوجود دانش و شعور از ناتجربگی و ولولهٔ شباب و سلسله‌جنبانی احباب خانه‌خراب گول خورده کمرعصیان و خلاف محکم بست - شاه عالم بدین راز سر بستهٔ آگهی یافته بپادشاه نوشت - که از کفار و اغوای شاهزاده غافل نباید بود خلد مکان آن را محمول بر حسد برادری و رشک همچشمی داشته چون شاه عالم در حسن ابدال ازین پیغاره بدنامی وا کشیده بود و از جانب محمد اکبر اصلا خلشے در خاطر نبود جواب رقم پذیرفت که هذا بهتانٌ عظیم * شما را خدای جل شانه همیشه بر صراط مستقیم نگاه دارد - روزے چند نگذشت که گرد شگافته شد - و پیوستن راجپوتیه بسرداری درگا داس و جلوس شاهزاده بر تخت فرمانروائی و عطای خطاب و اضافهٔ منصب بموافقان خویش از نوکران پادشاهی [مثل پادشاه قلي خان (که در بیراه روي و بدسگالي رهنما بود) تهمت زدهٔ خطاب امیرالامرائي و منصب هفت هزاري گشته برخے را (که منافق پنداشت مثل محتشم خان و معمور خان) بند برپا نهاد] یک دفعه معروض بار یابان خلافت گردید - و اینکه شاهزاده با هفتاد هزار سوار بقصد مقابلهٔ پی سپر مسافت است - درین وقت جنود منصوره به تنبیه مفسدان و سرکشان متعین و منتشر بود - و در رکاب اگرچه شهرت آنست (که از خواجه سرایان و اهل دفتر و غیره

همگي به هشتصد سوار نميرسيد) اما در مآثر عالمگيري آورده که جمعيت بندهاي حضور از اهل خدمت و غيره زياده بر ده هزار سوار نبود - ازين نازلهٔ ناگهاني تشويشے و تشتتے غريب بر اهل اردو رو آورد همان زمان بمير آتش جهت مورچال پيرامون لشکر حکم شد - و بشاه عالم فرمان رفت که بايلغار خود را برساند - و مکرر بزبان خلافت بيان ميگذشت - بهادر وقت خوب يافته است - دير چرا کرده - از اجمير برآمده در موضع ديوراي سرادق اقبال نصب گرديد - و چون شاه عالم با ده هزار سوار نزديک رسيد بنابر احتياط و تقاضاي وقت روي توپ خانه بجانب او گردانده حکم شد - جريده با دو پسر خويش ملازمت نمايد - چون شازده هزار سوار بعجلا رسيد به ترتيب فوج مصدرشد شدند - درين وقت اکثرے مثل کمال‌الدين خان پسر دلير خان و مجاهد خان برادر فيروز جنگ از لشکر مخالف برخاسته بعسکر پادشاهي (۲) پيوستند - تا آنکه پنجم محرم سنه (۱۰۹۲) هزار و نود و دوم هجري زياده بر يک پاس شب گذشته بعرض رسيد پادشاه قلي خان از لشکر اکبر ابتر آمده بر در خاص و عام رسيده بلطف الله خان داروغهٔ غسل خانه حکم شد که بے يراق بيارد - آن خون‌گرفته (که‌بظاهر ارادهٔ فاسدے هم‌مضمر خاطرش بود) بر ديوڑهيِ غسل خانه رسيده در کشودن يراق مبالغه بسرحد لجاج رسانيد لطف‌الله خان رفته عرض نمود - ميگويد خانه زادم - هيچ گاه بے يراق

(۲) نسخهٔ [ب] بعساکر پادشاهي ٭

نیامده‌ام - فرمودند با یراق بیاید - لطف الله خان تا برگردد هراس
برو غالب آمد - خواست بدر زند - نمک حرامی زنجیر پای او شد
همین که قدم از قناتهای غسل خانه بیرون گذاشت مردم جلو
خاص و چیلها برو ریختند - و بسکه چلقد و زره زیر آن در بر داشت
زخمها کم کارگر افتاد - یکی زخمی بحلقومش رسانید - فتنهٔ دماغش
خاموش گردید - گویند چون او بکشودن یراق ایستادگی نمود بعرض
رسید که ظاهرا بسازش اکبر ارادهٔ فاسد آمده - پادشاه برآشفته
شمشیر در دست گرفته فرمود مانع نیایند - بایراق بیاید - درین وقت
یکی از یساولان یا خدمه دستی (۲) بر سینهٔ آن اجل رسیده زده مانع شد
او طپانچه بررویش فروکوفته برگشت - اتفاقا پایش بطناب بند شده
افتاد - از هر سو صدای بزن و بکش بلند شد - مردم ریخته سرش
بریدند - گویند شاه عالم هم بکشتن او اشاره کرده - اگرچه پوشیدن
زره یاور بدگمانی مردم است که او خیال باطل با خود مخمر کرده بود
اما خوافي خان در تاریخ خود زبانی خواجه مکارم جان نثار خان (که
از کهن سالان کار شناس و دران وقت نوکر معتبر شاه عالم بود - و بر
فوج قراولی اکبر دستبرد نموده زخم برداشته) آورده که بنوشت
و خواند عنایت خان پدر زنش غیر از بازگشت بر آستانهٔ عالمگیري
وجهی دیگر در آمدن پادشاه قلي خان نبود - و اظهار صرافت عقیدت
یا غیرت دامن گیرش شد - که در وا کردن اسلحه پای جهالت

---

(۲) در [بعضی نسخه] خدمتیه •

انشید - در جمعیت شاهزاده اکبر (که بفاصلهٔ یک و نیم کروه از دولتخانهٔ پادشاهي رسیده بود) سنگ تفرقه افتاد - نیم شبے عیال و اطفال و کارخانجات گذاشته راه فرار سرکرد - و در عوام شهرت گرفت که پادشاه تدبیرے انگیخته فرمانے بمحمد اکبر نوشت - که اگرچه در رام ساختن این وحشي نژادان راجپوتیه موافق ارشاد قراولي بکار بردند اما بایستے آنها را هراول نمود - تا از هر دو طرف بر سر تیر مي ایستادند - و چون این فرمان بدست راجپوتان افتاد دستخوش رعب و هراس گشته بدر افتراق زدند *

بالجمله شاه‌عالم بتعاقب تعین شد - و جماعتے (که باکراه و اجبار (۲) در بیراه روي و بدسگالي‌هم پائي‌نموده بودند) هریک در مکانے معین مقرر گشت - و قاضي خوب الله و محمد عاقل و میر غلام محمد امروهه را (که بر محضر اثبات خروج بر خلیفهٔ وقت مهرکرده بودند) بعد تخته کشیدن و شلاق مستوفي بقلعهٔ گذهه پتهلي (۳) فرستادند و هرچند پادشاه قلي‌خان بباغي مخاطب گشت اما برادر و اولادش باعتبار خانه زادي بمرور مورد عنایت گشتند - چنانچه فاضل بیگ برادر او در سال بیست و نهم بخطاب تهور خاني سرافرازي یافته بهمراهي همت خان بهادر (۴) تعین محاصرهٔ بیجاپور گشت - و پسرش اسد الدین احمد (که در عهد خلدمنزل خطاب خاني یافته) در سال

---

(۲) در [بعضے نسخه] بے اکراه و اجبار (۳) نسخهٔ [ب] گذهه بیهلي
-(۴) نسخهٔ [ب] محمد خان بهادر *

سیوم فرخ سیر بقلعه داری احمد نگر سرفراز گشته - نخوت بسیار داشت - و بطور دیگر متهم بود *

* بزرگ امید خان *

پور شایسته خان است - در اوائل عهد عالمگیري بمنصب شایسته سرفرازي یافته همراه پدر خود برای سد راه بودن بر روی سلیمان شکوه (که میخواست از دریای گنگا عبور نموده بدارا شکوه ملحق گردد) تعین گردید - و بستر خطاب خاني یافته سال اول جلوس (که موکب سلطاني پس از هزیمت یافتن شجاع بداعیهٔ مقابلهٔ دارا شکوه عزیمت اجمیر داشت) او همراه پدر از مستقر الخلافه آمده دولت ملازمت اندوخت - و سال هفتم از اصل و اضافه بمنصب هزاري چهار صد سوار سر عزت برافراخت - و سال هشتم (که بندر چاتگام بسعي او مفتوح شد) از اصل و اضافه بمنصب هزار و پانصدي نهصد سوار درجهٔ ترقي پیمود - آن مکان سرحدے ست از متعلقات زمیندار رخنگ که از قوم مگهه است - همواره مردم زمیندار آنجا قابو یافته بر سر تعلقات پادشاهي مي‌آمدند - و باسر و نهب مي‌پرداختند بعد تسخیر داخل صوبهٔ بنگاله گردیده - سال سي و ششم از تغیر همت خان پسر خانجهان بهادر کوکلتاش بصوبه داری آله‌آباد لوای بلند مرتبگي بر افراشت - و بستر ناظم صوبهٔ بهار شد - و سال سي و هشتم مطابق سنه (۱۱۰۵) هزار و یکصد و پنج هجري از متاع خانهٔ هستي آستین برافشاند - گویند بسیار عالي دماغ بود

موسوي‌خان میرزا معز فطرت تخلص (که داماد شاه نواز خان صفوي بود - و مرد فاضل و شاعر خوش طبیعت) در ایام صوبه‌داري او بدیواني بهار مامور گشته رفت - روز ملاقات اول چون در ایوان حویلي ناظم حوضچهٔ مختصر بود و آب جاري داشت میرزا بے اختیار دست دران کرده یک دو بار مضمضه بعمل آورد - مزاج خان مذکور ازین حرکت کبیده (۲) شکایت او بحضور نوشت - و بپاس خاطر او میرزا از دیواني آنجا معزول گردید *

* بهره‌مند خان *

میر بخشي عزیز الدین نام - پدرش میرزا بهرام چهارمین خلف صادق خان مشهور - که یزنهٔ یمین الدوله آصف خان بود - وقتے که او فوت کرد میرزا بهرام (که کم سال بود - و از برادران خردتر) بمنصب پانصدي صد سوار سرفرازي یافت - و بعد ازان هم چندان ترقي نکرد گاهے بداروغگي زرگرخانهٔ والا و گاهے بخدمت بکاولي نامور گردیده بمنصب هزار و پانصدي سه صد سوار رسیده بود - هنگامے (که برادر کلانش عمدة الملک جعفر خان بصاحب صوبگي بهار رخصت یافت او نیز تعین آن صوبه شد - چون در سال سیم ازدواج سلیمان شکوه نخستین خلف دارا شکوه با صبیهٔ او مقرر گشت از پتنه طلب حضور نموده جواهر و مرصع آلات و دیگر اشیا مجموع بقیمت یک لک و پنجاه هزار روپیه اعلی حضرت بطریق جهاز عنایت فرمود

---

(۲) در [بعضے نسخه] کشیده *

پس ازان مکفوف‌البصر گشته مدتها در دار الخلافه منزوی بود
دو پسر داشت - عزیزالدین و شرف الدین - نخستین در سال دهم
عالمگیری بخطاب بهره مند خان ناموری اندوخت - چون جوهر
قابل داشت و رشادت و کاردانی از ناصیهٔ احوالش نمایان بود
خدمات حضور را بآئین شایسته بتقدیم رسانید - کم خدمتے بود که
بتصدی آن مامور نگردید - از داروغگی فیل خانه ببخشی گری
احدیان سرفرازی یافته آخته بیگی گشت - و در سال بیست و سیوم
از تغیر صلابت خان بمیر آتشی چهرهٔ مباهات افروخت - و در
همین سال دار الخیر اجمیر منزلگاه پادشاهی بود - و خان مذکور
آن روی تالاب اناساگر (۲) در باغ منزل داشت - اتفاقا در سایهٔ درختے
نشسته بود - برق اُفتاد - خان جسته در حوض اُفتاد - چند ساعت
بےخود مانده بهوش آمد - و در سال بیست و چهارم میر تزک شد
بعد ازان از تغیر لطف الله خان بداروغگی غسل خانه اختصاص
گرفت - و پس ازانکه موکب پادشاهی بدکن آمد و سواد احمدنگر
مضرب خیام گردید خان مذکور (که با وصف متصدی‌گری شایستگی
سرداری داشت) مکرر بتاخت اشقیا دستوری یافت - چون در سال
بیست و هشتم پدرش در دار الخلافه باجل طبعی در گذشت
بخشی الملک اشرف خان بموجب حکم رفته اورا بحضور آورده
بخلعت ماتم پرسی تسلی یافت - و بجملة الملک اسد خان نیز

(۲) در [بعضی نسخه] رانا ساگر

بعلاقهٔ همشیره زادگی آن مرحوم نیمه آستین که در بدن بود عنایت شد و در سال سیم بعد فتح بیجاپور از تغیر روح الله خان (که مرتقی مرتبهٔ بخشی گری اول شده) ببخشی گری دوم سرمایهٔ افتخار اندوخت و چون جملة الملک اسد خان بتسخیر قلعهٔ (۲) خنجی دستوری یافته بود وزارت بخان مزبور قرار یافت - و در سال سي و ششم از انتقال روح الله خان مرحوم بمیر بخشی گری رایت مباهات افراخته بمنصب چهار هزاری دو هزار سوار امتیاز یافت - و پستر بدرجهٔ پنج هزاری سه هزار سوار اعتلا گرفت - و درین مدت مرارا به تنبیه غنیم شتافته در سال چهل و پنجم چون مروان گدهه (که دو کروهی کهتانون است) بحسن سعي فتح الله خان بهادر مفتوح گشت و ظاهر آن مقر چهاونی پادشاهی گردید لشکرے گران بسرکردگی خان بخشی الملک بتسخیر قلعهٔ (۳) ناندگدهه (که بنام گدهه موسوم) و چندن و مندن (که بمفتاح و مفتوح (۴) چهرهٔ شهرت آراست) تعین گشت و سردار مسطور باستصواب فتح الله خان مزبور هر سه قلعه در روزے چند بدست آورده معاودت نمود - و در سال چهل و ششم بعد کشایش قلعهٔ کهیلنه پنجم جمادي الآخر سنه (۱۱۱۴) هزار و یکصد و چهاردهم هجری برحمت حق پیوست - چون دختر جملة الملک امیرالامرا اسد خان در خانه اش بود بموجب یرلیغ پادشاهزاده

---

(۲) نسخهٔ [ج] چنجي - و در [بعضي نسخه] چنچي (۳) نسخهٔ [ج] اندکو که بنام کو (۴) نسخهٔ [ج] فتوح ه

محمدکام‌بخش او را از ماتم برداشته بحضور آورد - و بانواع تفقد
دل‌خستهٔ او متسلي گشت - خان متوفی پسر نداشت - یک صبیه‌اش
بخانهٔ محمد تقي خان (۲) بني‌مختار بود - که پسراوست بهره مند
خان حال - که احوالش در ترجمهٔ داراب خان مرحوم مذکور شده
و دیگرے بخانهٔ میر خان پسر کلان امیر خان مغفور - که بعد از فوت
بهره مند خان ازدواج واقع شده - در عهد خلدمکان هزاري شش‌صد
سوار بود - اوائل سلطنت خلد منزل بنیابت آصف‌الدوله چندے
صوبه‌دار لاهور شده پس ازان بقلعه‌داري کالنجر (که از قلاع نامی
صوبهٔ الهٓآباد است) مامور گردید *

بالجمله بهره مند خان مرحوم امیرے بود با وقار و حیا
صاحب تمکین و متانت مبارک محضر و پاک طینت مهذب‌الاخلاق
کریم‌الصفات خوش‌ظاهر - در آخرها بسبب آزار لکنتے بزبانش افتاده
گویند چون در یساق دکن بمیر بخشي‌گري و بدولت عظیم رسید
آرزو میکرد که اگر پادشاه مرا رخصت یک سالهٔ شاهجهاناباد بدهند
لک روپیه پیش کش مي‌کنم - هم نشینان گفتند که سیر دهلي
بمصاحبت پادشاه هند و رجوع خلائق نمي‌ارزد - گفت راست که این
دولت سترگ است - اما مزهٔ این همان وقت است که بشهر خود روم
و شهریار خود باشم - بالاثر ازین نفس هوا پرست را هیچ خوشي‌نیست
که در جائے (که بوضع سابق دیده اند) بچشم حال نگرند *

---

(۲) در [بعضی نسخه] نقي خان •

* باقي خان حيات بيگ *

برادر خرد سردار خان کوتوال است - در سال بیست و سیوم عالمگیري بخطاب حیات خاني سرفرازي یافت - و در سال بیست و هشتم بخدمت امانت هفت چوکي از تغیر میر عبد الکریم اختصاص گرفت - و پستر بداروغگی غسل خانهٔ شاهزاده محمد معظم مخاطب بشاه عالم مامور گشت - چون در تسخیر بیجاپور مزاج پادشاه از جانب شاهزاده بدگمان نادولتخواهي شده بر بےالتفاتي افزود و مشیران شاهي را (مثل مومن خان نجم ثاني داروغهٔ توپخانه و ملتفت خان بخشی دوم - و بخدراین دیوان) اخراج فرمود با وصف این شاهزاده متنبه نگشته در محاصرهٔ حیدرآباد با ابوالحسن (که از سابق مربوط بود) راه ارسال پیغام و نامه وا کرد - همگي سعیش آنکه این عقده بدست او انحلال پذیرد - و نزد پدر والاقدر مجرای قلعه‌کشائي بنام او ثبت افتد - بدخواهان حسد پیشه این حسن سعي را بر محامل نکوهیده فرود آورده مزاج پادشاه را منحرف ساختند - روزے در خلوت از حیات خان ازین مقوله استفسار رفت هرچند او بمبالغه بے تقصیری شاهزاده وا نمود موثر نه افتاد فرمودند بشاهزاده ابلاغ حکم نماید که شیخ نظام حیدرابادي امشب ارادهٔ شبخون بر لشکر دارد - ملازمان خود را پیش روی لشکر بفرستد که بانسداد طریق جسارت مستعد باشند - و چون این مردم بآنطرف خواهند رفت اهتمام خان کوتوال گرد خیمهٔ شما باشد - فردای آن

(که هیزدهم جمادی‌الآخر سال بیست و نهم جلوس بود) شاهزاده با محمد معزالدین و محمد عظیم بموجب حکم بدربار آمد - دران وقت پادشاه بدیوان نشسته بودند - بعد آمدن و ساعتے نشستن فرمودند که بعضے مقدمات با اسد خان و بهره مند خان گفته شد در تسبیح خانه باهم مطارحه نمایند - ناچار رفتند - اسد خان طلب سلاح کرد - و گفت که چند روزے بلا تشویش بگذرانند - و بخیمهٔ (که متصل ایستاده شده بود) آوردند - گویند در وقت یراق گرفتن معزالدین ارادهٔ دیگر داشت - پدر زهر چشم نمود - هموار شد - اثاثه و کوکبهٔ دولت را متصدیان سرکار والا بیک چشمک زدن بحیطهٔ ضبط در آوردند - پادشاه از دیوان برخاسته بمحل‌سرا در آمد - و های‌های گویان دست بر هر دو زانو زده میگفت - محنت چل ساله را بخاک برابر کردم - و پس ازین سانحه چون برادر کلان حیات خان سردار خان مورد نوازش پادشاهي بود خان مذکور نیز از عتاب محفوظ مانده سرگرم خدمت گردید - و پس ازان بخطاب موروثی پدر باقي خان امتیاز یافته در سال چهل و نهم باضافهٔ پانصدي بمنصب دوهزاري فرق عزت بر افراخته از تغیر کامگار خان به قلعه داری اکبرآباد (که برصانت و رزانت از سایر قلاع ممتاز - و بنابر آنکه از مدتها خزائن و جواهر پادشاهي دران مصون و محفوظ است بر جمیع امکنهٔ هندوستان سرفراز) بر اعتبار خود افزوده رخصت یافت - و پس از واقعهٔ ناگزیر خلد مکان نزد خود قرار داده بود که از وارثان ملک

هرکه پیشتر باکبرآباد برسد کلید قلعه و خزائن (که از اشرفي و روپیه و عرفي و غریب‌نواز سوای طلا و نقره آلات غیر مسکوک (۲) بقولی نه کرور روپیه و بروایتی سیزده (۳) موجود بود) پیشکش نماید - و هرچند متبادر بذهنها درین امر سبقت محمد اعظم شاه بود اما چون رقم سنجان تقدیر نامهٔ شاهي را بنام نامی بهادر شاه معنون ساخته بودند هرآئینه معدات تقدیم این و تاخیر آن ظهور گرفت - محمد عظیم (که از ایالت بنگاله معزول شده بعزم حضور مسافت طی میکرد) ازین خبر دو اسپه تاخته خود را باگره رسانید - باقي خان از تسلیم قلعه سر باز زده باظهار قرار داد خود پرداخت - شاهزاده مورچال تعین‌نمود - چند گولهٔ توپ (۴) بمسجد بیگم هم رسید - آخر شاهزاده مفید ندیده دست از جنگ کشیده از در استمالت در آمده عرضداشت باقي خان را با همان قرار داد گرفته نزد پدر فرستاد - دران هنگام رایات بهادر شاهي مسافت بعید پیموده بدارالخلافه نزول‌نموده بود که ازین مژده تقویتها افزود - و بعجالت عجیل بمستقرالخلافه رسید باقي خان با مقالید قلعه و خزائن بآستانبوس استسعاد یافته آداب تهنیت جلوس بتقدیم رسانید - و بشمول الطاف و عنایات خسروانه مسرور گردید - بهادر شاه بر سبیل عجالت چهار کرور روپیه از خزانه

---

(۲) نسخهٔ [ب] عرفیء غریب نواز (۳) در [بعضی‌نسخه] و هرچند بذهنها درین امر سبقت محمد اعظم شاه بود (۴) نسخهٔ (ا) چند گوله بمسجد بیگم هم رسید ‌•

برآورده بهر یک از شاهزادگان و نوئینان در خور حالت و رتبه انعام فرموده طلب نوکران قدیم و دو ماهه بنو ملازم و لختے باندرون محل و برخے بدرویشان و محتاجان داده دو کرور روپیه را بصرف در آورد وخان مذکور را بدستور سابق در قلعهٔ آگره گذاشت - و در مبادی سلطنت خلد منزل ودیعت حیات سپرد - پسران و خویشانش بسیار بودند *

* بسالت خان میرزا سلطان نظر *

از قوم چغتای ارلات است - پدرش میرزا محمد یار از متوطنان بلخ بود - در عهد فردوس آشیانی وارد هندوستان گردیده در سلک منصبداران انسلاک یافت - و میرزا سلطان نظر در هندوستان متولد شده بعد سن رشد و تمیز به منصب سر بر افراخته دست توسل بدامن دولت محمد اعظم شاه زد - آخرها بوکالت شاهزاده در حضور پادشاه بود - و پس از ارتحال خلد مکان محمد اعظم شاه او را بمنصب سه هزاري و خطاب صلابت خان بر نواخته داروغگی دیوان خاص تفویض نمود - و در جنگ بهادر شاه مجروح گشته بمیدان افتاد - پس ازان بملازمت خلد منزل پیوسته بخطاب بسالت خان و بخشي‌گری رساله (که بنام سلطان عالي تبار قرار یافته) رایت امتیاز بر افراخت - و بوقت مراجعت از دکن بمشاهدهٔ دیر طلبي (که حالت مردم رساله بعسرت کشیده بود) مستعفي شد - و در عهد جهاندار شاه بسعي ذوالفقار خان بحالی منصب و جاگیر سابق

سربلندي اندوخت - و در عصر محمد فرخ سیر حسین علي خان رابطهٔ قدیم ملحوظ داشته بخشي‌گريِ فوج تعیناتيِ خود (که به تنبیه راجپوتان نامزد شده بود) بنام او مقرر کرده همراه گرفت پستر در سفر دکن هم همراهيِ حسین علي خان گزیده مطابق سنه (۱۱۲۷) هزار و یکصد و بیست و هفت هجري در جنگے (که با داؤد خان پتني (۲) متصل بلدهٔ برهان پور رو داد) نقد جان در باخت و در مکان ملکيِ خود واقعهٔ محلهٔ سنوارهٔ بلدهٔ مذکور مدفون گشت بآشنا پرستي نامے بر آورد - و توفیق کلمة الخیر بسیار داشت - پسر کلانش میرزا حیدر نام داشت - بدستگیريِ حسین علي خان بعد پدر بخدمت بخشي‌گريِ مذکور قرار یافت - و پس از سادات ترک روزگار نموده گوشهٔ انزوا گزید - و پسر دومش (که بخطاب پدر مخاطب گشته همراه آصف جاه بود) محرر اوراق او را دیده - ازو دو پسر (که باقي ماندند) بمنصب و جاگیر قلیل بسر مي برند *

* بیان خان *

شیخ فاروقي‌ست - و چون فاروقیان خاندیس بلفظ خاني زبانزد بمنصب دو هزار و پانصدي رسیده تیول در ملک دکن داشت و بنوکري مي پرداخت - وضع درویشانه داشت - مریدانش قایل بخوارق عادت وی اند - با سید عبد الله خان قطب الملک آشنائيِ قدیم داشت - چون در سنه (۳) (۱۱۲۹) هزار و یکصد و بیست و نه هجري

---

(۲) نسخهٔ [ب] پتني (۳) در [بعضے نسخه] بیست هجري *

امیرالامرا حسین علي خان از دکن باراده (۲) دستگیر ساختن محمد فرخ‌سیر عازم شاهجهان آباد شد او بیمار بود - در سنه (۱۱۳۰) هزار و یکصد و سي هجري فوت نموده در حویلیٔ خودش واقعهٔ محلهٔ فاضل پوره بلدهٔ اورنگاباد مدفون است - پسر کلانش بخطاب پدر مخاطب گشته اوقات بسر برده - پسر دومش محمد مرتضی خان است - که آخر بیمین‌الدوله بهادر سرفراز جنگ مخاطب و بمنصب عمده مرتقي گردیده بقلعه داریٔ بیدر چهرهٔ عزت برافروخت مرد زنده دل تانع بقسمت بود - و در یار باشي یدطولی داشت در سنه (۱۱۸۹) هزار و یکصد و هشتاد و نه هجري داعیٔ حق را لبیک اجابت گفت - بیرون بلدهٔ حیدرآباد طرف فتح دروازه مدفون است *

* برهان الملک سعادت خان *

میر محمد امین نام - از سادات موسویٔ نیشاپوري ست ابتدا بمنصب هزاري در والا شاهیان محمد فرخ سیر منتظم گشت و پس از جلوس آن پادشاه بوساطت محمد جعفر [که دران عهد خطاب تقرب خان و خدمت خانساماني داشت - و در ابتدای جلوس (که غلا رو داد) کرور گریٔ گنج نیز ضمیمه یافت] نیابت کروري گري بدو مفوض شد - پستر بفوجداریٔ هندون بیانه مضاف صوبهٔ اکبرآباد (که مکان روز طلب (۳) است) سربلند گردیده ببرانداختن

(۲) نسخهٔ [ب] برهم زدن محمد فرخ سیر (۳) در [بعضی نسخه] زورطلب *

زبردستان و گوشمال مفسدان پرداخته نامی بکارطلبي برآورد - و باضافهٔ پانصدي مرتقي گشت - و چون نواح اکبرآباد موردلشکر فردوس آرامگاه شد با جمعیت خوب آمده ملحق گردید - و با محمد امین خان بهادر در مشورت کشتن حسین‌علي خان شریک غالب بوده در شورش سید غیرت خان (۲) بارهه و دیگر رفقای حسین علي خان حملهای پا برجا و کوششهای درست بکار برد - و در جلدوی آن از اصل و اضافه بمنصب پنجهزاري پنجهزار سوار و خطاب بهادري و عطای علم و نقاره لوای برتري افراشت - بستر در جنگ فردوس آرامگاه با سلطان ابراهیم پسرکلان سلطان رفیع الشان (که قطب الملک بعد کشته شدن حسین علي خان بجزرگي (۳) برداشته بود) بسرداري میسره قرار یافته وقت زد و خورد ترددات نمایان بتقدیم رسانید - و پس از ظهور فتح از اصل و اضافه بمنصب هفت هزاري هفت هزار سوار و خطاب برهان‌الملک بهادر بهادر جنگ سرفراز شده بصوبه داري مستقر الخلافه چهرهٔ عزت برافروخت - چون چورامن جات (که از پیش‌آوردهای سادات بارهه بود) درین جنگ از دست بهادران فوج پادشاهي مقتول گردید و پسران او گدههای موطن خود را استحکام داده سر خودسري برداشتند نام برده بتادیب آنها مامور شده هرچند در قلع و قمع آنها دقیقهٔ فرونگذاشت اما چون آنها از تراکم اشجار و مکانهای مستحکم پناه درست داشتند چنانچه باید

(۲) در [بعضی نسخه] عزت خان (۳) در [اکثر نسخه] بتوزکي ٭

گوشمال آنها بوقوع نیامد - پس ازان از صوبه‌داری مزبور تغیر شده
بداروغگی توپخانهٔ حضور ضمیمهٔ آن نظم صوبهٔ اوده. (که روز طلب
مقرری‌ست) طبل شادکامي نواخت - و دران صوبه ازداشتن فوج بسیار
و توپخانهٔ فراوان و کشتن و بستن مفسدان فتذه جو خوش نسقی (۲) او
بر روی روز افتاد - سال بیست و یکم جلوس فردوس آرامگاه مطابق
سنه (۱۱۵۱) هزار و یکصد و پنجاه و یک هجري (که نادر شاه وارد
هندوستان گردید - و پادشاه تا کرنال بعزیمت مقابلهٔ او متوجه شد)
او عقب مانده بود - بطي منازل طولاني خود را رسانید - چون اسباب (۳)
او و بهیر لشکر از عقب در راه بود فوج ایران بدریافت این معني
دویده بر سرآنها ریختند - او بمجرد استماع این‌خبر باوصف ممانعت
پادشاه و اهل کنکاش شتاب زدگي بکار برده با جمعیتی که حاضر بود
به پیکار آنها شتافت - آنها رو گردانیدند - او بخیال تعاقب میدانی
طی کرد - پستر آنها باتفاق فوجهای دیگر بر گشته بزد و خورد
پرداختند - او زخمي شد - و حسب تقدیر فیل نثار محمد خان
شیرجنگ برادرزادهٔ برهان الملک مست بود - بر فیل برهان الملک
دویده پیش انداخته درلشکر قزلباش رسانید - و بازداشتن میسر نشد
باین‌نهج برهان الملک دستگیر گردید - پس ازان برسم زمانه سازي
درآمده ضعف پادشاه خاطرنشین نادر شاه ساخت - و متعهد شد که
مبلغی از دار الخلافه مي‌دهانم - پس ازانکه فیمابین فردوس آرامگاه

---

(۲) نسخهٔ [ب] خوش نصیبی او (۳) نسخهٔ [ب] چون بار و بهیر لشکر *

و نادرشاه مصالحه صورت گرفت شاه برهان الملک را فرمود - که باتفاق طهماسپ خان جلایر بشاهجهان‌آباد رود - لهذا نام برده بدار الخلافه شتافته برای شاه جا درون قلعهٔ پادشاهي مقرر کرد - و نهم ذي‌الحجه هردو پادشاه ببلده رسیدند - شب دهم ذي‌الحجه مطابق سنه (۱۱۵۱) هزار و یک صد و پنجاه و یک هجري نام برده بهمان زخمها بملک فنا شتافت - بالجمله امیرے بود کار طلب - و جرأت با رعیت پروري درشادوش داشت - پسرے ازو نماند - صبیهٔ او با ابوالمنصور خان منسوب بود - احوالش جداگانه زینت ترقیم پذیرفته *

* حرف التاء *

* تردي بیگ خان ترکستاني *

بقدم بندگي و دوام خدمت جنت آشیاني اختصاص داشت بعد فتح گجرات بحکومت چانپانیر مامور گشته - چون میرزا عسکري (که بایالت گجرات نامزد بود) از سلطان بهادر شکست یافته بداعیهٔ فساد راه آگره پیش گرفت و سلطان بهادر از آب مهندري گذشته بر سر چانپانیر آمد . او با وصف رصانت و متانت قلعه و کثرت و فزوني سرانجام قلعه داري همت بای داده در ماندو بجنت‌آشیاني پیوست - اما او با همه اعتبار و دیرین موافقت در اصل تهي‌مایهٔ جوهر اخلاص و نقد حسن عقیدت (که در عالم ملازم پیشگي بهتر ازین راس المالي نشان نداده اند) بود . در ایام هرج و مرج آنچه

حقیقت‌ورزان ننگ وفا شمارند بل سایر مردم درآئین نمک خوارگي بر خویش نه پسندند از غایت وقاحت و بے آزرمي بخود گوارا نمود - چنانچه روزے هنگام رہ پیمائیِ ولایت راو مالدیو اسپ خاصه برای سواریِ پادشاه نبود - چون ازو خواستند مضایقه نمود ندیم کوکه اسپے (که مادرش سوار بود) پیش کشید - و آن ضعیفه را بشتر برنشاند - و پس از وصول رایات همایوني بامرکوت چون عسرت و شدت بنهایت انجامید مال و اسبابے را (که بدولت پادشاهي بهم رسانده بود) باوجود طلب دریغ داشت - پادشاه باتفاق رای پرشاد حاکم آنجا او را با جمعے دیگر (که تمولے داشتند) گیراندند و معهذا از انصاف دوستي اکثر اموال را بآنها باز داده برخے بمساعدت برگرفته بملازمان درخور حال تقسیم یافت - و در حین توجه عراق تردي بیگ خان با سایر ملازمان بے حقیقت از حوالیِ قندهار جدا شده بمیرزا عسکري پیوست - میرزا هرکدام را بگمان مالداري بنوکران خود حواله کرده بقندهار برد - بیشترے را بشکنجه هلاک ساخت - و از تردي بیگ خان مبالغ خطیر برگرفت *

چون جنت آشیاني از عراق معاودت نمود او بکمال ندامت وتشویر بآستان‌بوس رسیده بهمان مرتبهٔ امارت فایزگشت - و در سنه (۹۵۵) نهصد و پنجاه و پنجم از انتقال میرزا الغ بیگ ولد میرزا سلطان او را بتیولداریِ زمین‌داور بر نواخته بجهت انتظام آن‌حدود رخصت فرمود - و چون در یساق هندوستان مصدر ترددات عظیمه

گردید میوات جاگیر یافته اعتبار و اقتدارش افزود - و در سنه (۹۶۳) نهصد و شصت و سه هفتم ربیع‌الاول (که همایون پادشاه در دارالملک دهلي در وقت فرود آمدن از پشت بام مسجد لغزش یافته بزمین آمد - و ازین عالم انتقال نمود * * مصرع *

۹۶۲

* همایون پادشاه از بام افتاد *

(۲)
تاریخ است) تردي بیگ خان (که نقش امیر الامرائي بر لوحهٔ خاطر مي نگاشت) خطبه بنام عرش آشیاني خوانده ادوات و اسباب سلطنت را مصحوب میرزا ابوالقاسم پسر میرزا کامران بدرگاه اکبري (که انتظام بخش مملکت پنجاب بود) کسیل نمود - و باین نیکو بندگي درجهٔ استحسان یافته بمنصب پنجهزاري ممتاز شد و باتفاق امرای دهلي بسرانجام آنولایت قیام نموده بآئین شایسته برسر حاجي‌خان (که از غلامان رشید شیرشاه بود - و در نواح نارنول سر بشورش برداشته دست تصرف باطراف و جوانب مي‌کشود) رفته آن الکا را ازو مستخلص ساخت - و تا میوات بتعاقب او شتافته بسیارے از ارباب تمرد را مالشے بسزا داد - و مراجعت نموده امنیت افزای دهلي گردید *

(۳)
درین اثنا هیمو بقال (که حسب و نسب نداشت - و ابتدا درقصبهٔ
(۴)
ریواري بصد خواري در پس کوچها نمک میفروخت - و بحیله‌وري

---

(۲) این تاریخ یک سال کم است (۳) نسخهٔ [ج] هیمون (۴) در [بعض نسخه] ریوازي *

داخل بقالان سلیم شاه شده از تقریر و بدگوئی مردم روشناس گشت) - چون نوبت ریاست بمبارز خان عدلي رسید وکیل و سپهسالار صاحب اختیار گشته بنیروی جرأت و زر پاشي کارهای عظیم متمشي ساخت - اول بسخت رای خود را نامیده باز براجه بکرماجیت مخاطب نمود - چون سواری اسپ نمیدانست همواره بر فیل مي‌نشست - و فیلان بسیار جمع نموده پانصد فیل شیرمست دلیر داشت - واقعهٔ ناگزیر جنت آشیاني شنیده با پنجاه هزار سوار و هزار فیل و پنجاه و یک توپ و پانصد ضربزن بر سر دهلي رسیده در حوالیِ تغلق آباد فرود آمد - صوابدید بیشتر امرا (که بنابر آشوب او از اطراف و نواحي نزد تردي بیگ خان فراهم آمده بودند) آن بود که بانتظار قدوم پادشاهي باستحکام برج و بارهٔ قلعه باید پرداخت - تردي بیگ خان بدلدهي و همت افزائي همه‌را آمادهٔ پیکار ساخته دوم ذي الحجه سال مذکور عرصهٔ نبرد آراست و بکوششهای مردانه فوج مخالف را برداشت - اکثری پی گریختها شتافتند - و برخی بنهب و غارت پرداخته - تردي بیگ خان با جمعی معدود ایستاده تماشا میکرد - که ناگاه هیمو از گوشهٔ برآمده بر سرش ریخت - افضل خان خواجه سلطان علي و اشرف خان میر منشي از بي‌همتي و ملا پیر محمد شرواني (که بیرام خاني بود - و شکست هنگامهٔ سپهسالاری او میخواست) مسلک فرار پیمودند - تردي بیگ خان زیستن بعار را بر فروشدن بناموس گزیده راه گریز پیش

گرفت - و کارے چنین پیش رفته بر عکس شد - و در قصبهٔ سهرند باردوی پادشاهي (که باستیصال هیمو رهگرا بود) ملحق گشت - و چون بیرام خان او را همسر خود دانسته پیوسته از جانب او در اندیشه بود و او نیز خود را سپه‌آرای پادشاهي قرار داده برانداختن بیرام خان را همواره از مخیلات خود داشت و تعصب مذهب ضمیمه بود درین وقت (که تردي بیگ خان از وقوع شکست خجالت زده و ادبار یافته آمد) طرح دوستي انداخته بخانهٔ خود طلبید - و اورا در خرگاه گذاشته خود ببهانهٔ طهارت بیرون رفت - فرمانبران پس او کارش تمام ساختند * 　　* بیت *

* کسے را که دیدي تو در جنگ پشت *
* بکش گر عدو در مصافش نکشت *

دران روز عرش آشیاني بصحرای سهرند بشکار باشه مشغول بود چون مراجعت نمود بیرام خان گفته فرستاد - که باعث این دلیري غیر از دولت خواهي امرے دیگر نبوده - تردي بیگ خان درین جنگ دیده و دانسته گریخت - چه بے اخلاصي و نفاق او معلوم همگنان است - اگر در امثال این تقصیرات تغافل ورزیده شود مهمات کلي متمشي نخواهد شد - و آنکه رخصت نگرفتم شرمنده ام میدانستم که حضرت از عطوفت ذاتي مجوز نمیشدند - عرش آشیاني بتقاضای وقت عذر خانخانان پذیرفت - اما چون سردار عمدهٔ قدیمي بود در خاطر پادشاه گران گذشت - و امرای چغتا نیز کینهٔ

بیرام خان در دل گرفته در بیم و هراس افتادند *

* تاتارخان خراسانی *

از امرای اکبري ست - بمنصب هزاري رسیده - نامش خواجه طاهر محمد است - مدتے در سلک وزرا انتظام داشت - سال هشتم باتفاق شاه بداغ خان بتعاقب شاه ابوالمعالي (که از حصار فیروزه شده کابل رویه میرفت) تعین گردید - پس ازان مدتها بحراست دهلي مامور بود - در سنه (۹۸۶) نهصد و هشتاد و شش هجري به نیستي‌سرا در شد *

* ترسون محمد خان *

خواهرزادهٔ شاه محمد سیف‌الملوک است - که بولایت غرجستان مضاف خراسان استیلا یافته بود - شاه طهماسپ صفوي در سنه (۹۴۰) نهصد و چهل در بلدهٔ هرات قشلاق نموده فوجے تعین فرمود که او را مستاصل ساخته آن آلکا را مجددا بتسخیر در آوردند ترسون محمد خان ابتدای حال ملازم امیر ستوده خصال محمد بیرام خان گردیده باعزاز و اعتبار از سایر همرتبگان و امثال سر آمد گشت - چون عرش آشیاني با بیرام خان دل دگرگون ساخت و عنان عزیمت برسم شکار بجانب دهلي تافت بیرام خان با همه دانش و فطانت غافل ازین (که قرعه اش برعکس مراد و منصوبهٔ روزگار بطور دیگر برآمده) با دلے فارغ کوس استقلال میزد - و اگر سخنے ازین قسم میرسید باور نمیکرد - تا آنکه بمناشیر طلب بامرا صادر شد

یقین کرد که شکار این بار بطرز دیگر است - ترسون محمد خان را با معتبران دیگر بحضور فرستاده مراتب فروتني و ضعیف نالي گذارش نمود - ترسون محمد خان چون بحضور رسید در جواب سخنان دلپذیر شنیده نطق نکشید - و بمعاودت رخصت نیافت - بیرام خان (که این راه پیش گرفته بود) مسدود یافت - خواست گریان و نالان خود را بحضور رساند - مخالفان او آگهي یافته بعرش‌آشیاني دلنشین گردانیدند - که آمدنش بهر وضعے که باشد فریبے و غدرے دران مطوي ست - لهذا ترسون محمد خان را با امیر حبیب الله خان روانه فرمود - که اورا از آمدن ممانعت نمایند - و نگذارند که او در لباس دوستي هم بحضور رسد - و پس از سرگذشت بسیار (که لختے در احوال آن‌امیر سعادت تخمیر بزبان خامه گذشته) برخصت سفر حجاز مجاز گردید - ترسون محمد خان را با حاجي محمد خان سیستاني همراه دادند - آنها برسم بدرقه تا اقصای ممالک رسانیده از حدود ناگور بر گشتند - پس ازان ترسون محمد خان بدوام خدمت حضور شرف اختصاص یافته بتدریج پایهٔ امارت برتر افراخته بمنصب والای پنجهزاري بلند نامي یافت - زمانے حکومت بهکر بنام او قرار گرفت و وقتے بایالت پتن گجرات تعین گشت - در سال بیست و سیوم ازانجا تغیر شده در سال دیگر بفوجداري جونپور رخصت یافت و ملا محمد یزدي را (که از مشاهیر فضلای آن وقت بود) بصدارت آنصوب همراه گردانیدند - چون برخے تیولداران صوبهٔ بنگ و بهار

سرتابي نموده غبار فتنه و آشوب بلند ساختند ترسون محمد خان خود را باتفاق امرای عقیدتمند بصوبهٔ بهار رسانیده در مالش (۲)
بهادر خان بدخشي و عرب خان (که ازان گروه ضلالت‌پژوه بودند) کوشش فراوان بکار برد - چون معصوم خان فرنخودي از ناحق شناسي بیراه روي گزید ترسون محمد خان بهمراهي شهباز خان عرصهٔ نبرد آراست - چون سال بیست و هفتم میرزا عزیز کوکه باستخلاص بنگاله و انتزاع آن از دست امرای نمک حرام مامور گردید ترسون محمد خان نیز بهمراهي نامزد شد - و در کشایش آن دیار دست و بازوی مردانگي بر کشاد *

پس ازان [که امرای قاقشال از معصوم خان کابلي (که سرگروه ارباب فساد بود) جدا گشته بعسکر پادشاهي پیوستند] کوکلتاش ترسون محمد خان را بجانب گهوڑا گهاٹ بنگاه قاقشالان روانه نمود تا مبادا آن نواح دست خوش تاراج مخالف شود - ترسون محمد خان ببندوبست آن ناحیه پرداخته در تاجپور رخت اقامت انداخت تا آنکه معصوم خان عاصي بسیارے شورش طلبان را فراهم آورده از ولایت بهاٹي در رسید - و مملکت پادشاهي‌را تا هفت کروه ٹانده یغمائي ساخت - و جمعے‌را بتاراج حواشي تاجپور برگماشت - ترسون محمد خان قلعه نشین گردید - شهباز خان کنبو برهنموني همت از پٹنه بآهنگ سزای بدسگالان راهي گشت - امرای بنگاله و ترسون

(۲) نسخهٔ [ج] بهادر بدخشي *

محمد خان بدو پیوسته هنگامهٔ کارزار با مخالف گرم ساختند - در کمتر زمانے فیروزي چهره برافروخت - معصوم عاصي باز بولایت بهاتي پناه برد - شهباز خان [بارادهٔ آنکه عیسی مرزبان آن سرزمین (که پیوسته بزبان حرف یک جهتي میراند) اگر درینولا معصوم خان را بسپارد هرآئینه یکرنگی او پیدائي گیرد - وگرنه پاداش نادرستی پا بکنارش گذارد] (۲) بدان مرز و بوم رو آورد - چون ساحل دریای گنگ نزد خضرپور (که این گذرگاه درآمد جای آندیار است) معسکر گردید و آویزشها بمیان آمد سنارگانون بدست افتاد - و بکتراپور (که بنگاه آن بومي ست) بتاراج رفت - و باندک چپقلشے معصوم خان ثبات و شکیب پای داده نزدیک بود که دستگیر شود - درین هنگام عیسی مذکور (که بولایت کوچ رفته بود) با فراوان لشکر و گزین سامان در رسید - امرای پادشاهي برکنار برهمپتر (که بزرگ دریائےست از ختا مي‌آید) پای همت افشردند - و قلعه اساس مي‌نهادند از هر دو سو نبرد دریا و هامون گرمي پذیرفت - ترسون محمد خان را فرستادند - تا سامان لشکر نموده از سمتے درآید - و غنیم را دو دله گرداند - قضا را در آمدنها پی‌سپر راهے (که بمخالف نزدیک بود) گردید - معصوم خان ازین آگهي با جمعے انبوه تیزدستي نمود شهباز خان محب علي خان را با لختے دلاوران بکمک تعین کرد و مسرعے را دواند - که تا پیوستن آنها باستوار جا پناه برد - بارش

---

(۲) نسخهٔ [ب] نادرستي بکنارش ٭

نیامد - و گفت فریب‌کاران بدین‌بهانه گروهے از سردار جدا ساختهاند
آخر بفراوان کوشش همراهان (که سودمندی احتیاط و زیان زندگی
بے پروائي گذارش نمودند) ناگزیر نخست مستحکم جائے بدست
آورد - اما ازین رو (که آن سخن (۲) را بهیچ بر نگرفته بود) درنگ نکرده
باردو شتافت - درین اثنا فوجے نمودار شد - سررشتهٔ دور بیني
از دست داده کمک پنداشت - و در سامان مهماني شد - قدمے چند
رفته بود که شورش غنیم عرصهٔ ایمني را غبار آما گردانید - هرچند
هوا خواهان مبالغه نمودند (که تا پیوستن مردم اردو و کمک گام‌سرعت
برداشته بهمان محکمه باید رفت) راضي نشد - و با دلے همت قرین
رو بکارزار آورد - برخے سامان نبرد گفته جدائي گزیدند - با آنکه
بیش از پانزده کس همپائي نکردند عرصهٔ نبرد را بشایستگي
برآراست - و بسرنوشت آسماني زخمي دستگیر شد - معصوم خان
از در دوستي در آمده خواست با خود هم داستان گرداند - او از
اخلاص سرشتي بسرزنش و نکوهش پیش آمد - و بنصائح هوشمند
جواب برگفت - آن سبک سر بخشم رفته آن آقسقال دولت را
از هم گذرانید - در سنه (۹۹۲) نهصد و نود و دو سال بیست و نهم
این سانحه واقع شد *

* تولک خان قوچین *

از امرای بابري ست - پس ازان برکاب همایوني پیوسته - چون

---

(۲) در [اکثر نسخه] آن سخن را هیچ بر نگرفته بود *

آن پادشاه از ایران مراجعت نموده کابل را بتصرف درآورد هنگامی (که میرزا کامران باظهار شوق ملازمت با دل پر دغا نزدیک کابل رسید و امرای نفاق پیشه بدو پیوستند) جنت آشیانی چار ناچار عنان عزیمت بجانب ضحاک و بامیان (که اکثرے از اخلاص سرشتان در انصوب بودند) منعطف ساخت - اورا با چند نفر دیگر برای خبرگیری کابل ریه روانه فرمود - و غیر ازو هیچ یک بر نگشت حسن خدمت او منظور نظر سلطانی گشته بمنصب تور بیگی سربلندي یافت - در مهم هندوستان ملازم رکاب خسروي و مصدر شایسته پرستاري بود - پس از فوت جنت آشیانی چون بیراه روی شاه ابوالمعالي بر روی روز افتاد هوا خواهان دولت اکبري در فکر دستگیر ساختن او شده روزے بتقریب ضیافت طلبداشتند - او چون دست بشستن دراز کرد تولک خان (که بچستي موصوف بود) از پس در آمده هردو دست او بر گرفت - دیگران هم امداد نموده این کار را پیش بردند - پس ازان مدتها بتعیناتی کابل بسر مي برد - سال هشتم جلوس اکبري غني خان پسر منعم بیگ خانخانان (که در کابل راتق و فاتق مهمات بود - و سبکسري و آشفته رائي در اصل فطرت داشت) مستی جواني و حکومت علاوهٔ آن گردیده روزے بے هیچ تولک خان را با آنکه از روشناسان صاحب اعتبار بود گرفته با جمعے از خویشان او در بند کرد - او بسعي بعضے مردم صلاح اندیش مخلصي یافت - اما پس ازین روداد

در موضع بابا خاتون (که بجاگیر او مقرر بود) فرودکش کرده فرصت انتقام میجست - روزے غني خان بتقریب استیصال قافلهٔ بلخ از کابل برآمد - و در مقام خواجه سیاران (که منزلے ست دل کشا) بزم باده نوشي آراست - تولک خان با جمعے از خویشان و نوکران بسر وقت او رسیده در حالتے (که بے خود بود) او را با شگون پسر تراچه دستگیر ساخت - و بحرفهای درشت دل دردمند خود از غصه وا پرداخت - و باراده گرفتن کابل با مردم احشام آنجا موافقت نموده در موضع خواجه اواش (۲) (که دو کروهي بلدهٔ مزبور است) فرود آمد چون فضیل بیگ برادر منعم خان و ابوالفتح پسرش بجنگ مستعد شدند بگرفتن بعضے محالات مصالحت نموده غني خان را گذاشت او بمجرد رهائي جمعیت نموده بر سر تولک خان روانه شد - تولک خان توقف خود مصلحت ندیده راه هندوستان پیش گرفت - متصل آب غوربند لشکر کابل باو رسیده جنگ در پیوست - بابا قوچین و چندے دیگر از نوکران او بقتل رسیدند - و او با پسر خود اسفندیار و معدودے خویشان و ملازمان مردانه برآمده سال مذکور بملازمت عرش آشیاني پیوست - و بیافتن تیول در صوبهٔ مالوه سرمایهٔ آسودگي اندوخت - سال بیست و هشتم (که سپاه مالوه بکومک میرزا خان خانخانان تعین گردید) او نیز پیوسته باشارهٔ خانخانان بر سر سیده دولت (که در کهنبایت مصدر هنگامه بود) رفت - و اورا سزا داده

(۲) در [بعضے نسخهٔ اکبر نامه] خواجه رواش •

فیروز مند گردید - پس ازان بلشکر سلطانی ملحق گشته در جنگ سلطان مظفر گجراتی تعینات مثل جرانغار و شریک ترددات مبارزان بود - پس ازان بهمراهی قلیچ خان بتسخیر بهرونج (۲) روانه گردید - سال سیم (که لشکر مالوه بکومک خان اعظم جهت تسخیر دکن تعین شد) او نیز بدان صوب شتافت - و در رنجش خان اعظم و شهاب الدین احمد خان بحرف طرازی هرزه درایان متهم گشته زندانی گردید پس از رهائی در کومکیان صوبهٔ بنگ و بهار قرار یافته سال سی و هفتم جلوس در جنگ پسران قتلو بهمراهی راجه مانسنگهه تقویت افزای فوج دست چپ بود - اوائل سال چهل و یکم مطابق سنه (۱۰۰۴) هزار و چهار هجری رخت هستی بر بست *

* تردی خان *

پسر قیا خان کنگ است - بعد فوت پدر منظور نظر عنایت عرش آشیانی گشته بمنصب در خور مورد تفضل گردید - پستر همراه شاهزاده سلطان دانیال بمهم دکن تعین شده آثار نیکو بندگی بظهور رسانید - پس ازان بسبب بعضی بی‌اعتدالیها از نظر افتاده سال چهل و نهم (۳) باز مشمول عواطف ساخته باصل و اضافه بمنصب دو هزاری پانصد سوار و انعام پنج لک دام امتیاز اندوخت *

* ترخان مولانا نورالدین *

مولد او جام - و منشای او مشهد مقدس - رضوی سمت - پدرش

(۲) نسخهٔ [ب] بهرونچه (۳) نسخهٔ [ب] و ششم •

سلطان علي مشهور بسلطاني در هرات بامور شرعيه قيام مي‌نمود مولانا بفضل و كمال و شجاعت و سخاوت اتصاف داشت - و بهيئت و هندسه و اصطرلاب شوق مند بود - همراه قاضي برهان خواني بملازمت فردوس‌مكاني استسعاد يافت - و صحبتش با جنت‌آشياني كوك گشته از جملهٔ نديمان و مجلس نشينان بزم همايوني گرديد و در سفر عراق ملتزم ركاب بوده بيست سال در ملازمت آن پادشاه عالي جاه بسر برد - گاهے پادشاه ازو استفادهٔ علوم ميكرد - و گاهے او از علم رياضي خصوص اصطرلاب از جناب همايوني (كه درين فن مهارت تمام داشت) استفاضه مي‌نمود - طبعش موزون بود - ديوانے دارد - ازو ست * * بيت *

* چون دست ما بدامن وصلت نميرسد *
* پاي طلب شكسته بدامان نشسته ايم *

بمناسبت اسم نوري تخلص ميكرد - و اورا نوري سفيدوني ميگفتند سفيدون قصبه ايست از توابع دهلي - چون مدتے در جاگيرش بود بدان شهرت گرفته *

عرش آشياني در ايام فرمان روائي خود بنابر خدمات سابقه ولاحقه مورد نوازش فرموده بخطاب خاني و پس ازان بترخاني برنواخته صاحب طبل و علم گردانيد - و پرگنهٔ سامانه (كه در تيولش بود) از جانب او مير سيد محمد نامي بمهمات آنجا مي پرداخت در سال دهم شير محمد ديوانه (كه در اصل از خدمتكاران خواجه معظم

بود - و بعد ازان به بیرام خان پیوسته بواسطهٔ حسن صورت بقرب او امتیاز یافته اعتبارے بهم رسانید - و چون در ایام حوادث او سالک مسالک بیحقیقتي شده در درگاه پادشاهي منظور نگشته از چندے دران قصبه بسر مي‌برد) روزے نایب مولانا را بخانهٔ خود مهمان ساخت - در اثنای صحبت پیکان را سوهان میکرد - ناگهاني تیر را در کمان نهاده بر سینهٔ آن بیگناه زد - که کارش تمام شد - آنچه اموال و اسباب او بود متصرف گشته اوباشے چند فراهم آورد - و در حوالیِ آن ولایت دست نهب و غارت دراز ساخت - مولانا همت بدفع او گماشت - همین (که مقابله اتفاق افتاد) آن مغرور بر فوج مولانا تاخت - دران تاختن اسپش بتنهٔ درختے رسیده افتاد - جمعے پیادها دستگیرش ساختند - مولانا فورا بقتل رسانید - چون مولانا نورالدین محمد خان خطاب ترخاني یافته بود و معنیِ ترخاني نداشت این قطعه گفته *　　　* نظم *

* ز روی مکرمت وز راه احسان *
* بترخان داد خاني شاه عادل *
* ازین منصب سرافراز جهان شد *
* میان خلق و در ملک و اماثل *
* ازین‌خاني‌همین‌نامےست بروی *
* ازین نام کلان او را چه حاصل *
* ز ترخاني هم او را شکوهٔ هست *

* بذزن خسرو دانای کامل *
* که غیر از خان خشکے مي‌نماند *
* ز ترخاني تري گردد چو زايل *

آخر عمر خدمت تولیت مقبرهٔ جنت‌آشیانی بدو مفوض گشته همانجا ودیعت حیات سپرد *

* تختهٔ بیگ سردار خان * (۲)

از یکهای میرزا حکیم بود - در جنگے (که میرزا را بافواج عرش آشیاني رو داد) مصدر دليري گشته نامے براد مردي برآورد پس از فوت میرزا همراه پسرانش در سال سیم جلوس آن پادشاه بعتبهٔ سلطنت رسیده دولت بار یافته بگوناگون انعامات مشمول عاطفت گردید - پس ازان بتعیناتیِ صوبهٔ کابل آبرو یافته همراه کنور مانسنگهه و زین خان کوکه در تنبیه گروه یوسف زئي و تاریکیان بکرات مصدر ترددات شایان گشت - سال سي و نهم بهمراهیِ شاهزاده سلطان سلیم مقرر شده در نواح لاهور جاگیر یافت - پستر بتهانه‌داریِ پشاور سرافرازي اندوخته بارها گروه تاریکي را گوشمال بسزا داد - چون خدمات پسندیده ازو بظهور آمد در سال چهل و نهم بخطاب خاني رایت ناموري افراشت - و پس از جلوس جنت‌مکاني چون ماجرای آمدن حسین شاملو حاکم هرات با فوج گران و محاصرهٔ نمودن قلعهٔ قندهار بعرض خسرواني رسید او را بمنصب دو هزاري

(۲) در [بعضے نسخه] تخته بیگ - یا پخته یا بخته باشد *

و خطاب سردار خان بر نواخته همراه میرزا غازي بيگ بكومک شاه بيگ خان حاكم قندهار دستوري شد - تا رسيدن اينها چون فوج قزلباش از گرد قلعه برخاسته مراجعت بوطن خود نموده بود او از تغير شاه بيگ خان بحكومت قندهار سربلند گرديد - و در اندک مدت سال سيوم مطابق سنه (۱۰۱۶) هزار و شازده هجري در انجا وديعت حيات سپرد - پسرانش حيات خان و هدايت خان بمنصب قليلي سرافراز بودند *

* تاش بيگ تاج خان *

از يكهاى ميرزا محمد حكيم است - پس از فوت ميرزا در سال سيم جلوس بملازمت عرش‌آشياني كام دل اندوخته منظور نظر عاطفت گشت - و بتنخواه جاگير از صوبهٔ پنجاب سرفرازي يافت سال سي و يكم بهمراهئ راجه بيربر بكومک زين خان كوكه و سال سي و دوم باتفاق عبد المطلب خان بمهم تاريكيان رخصت پذيرفت سال چهلم خود اورا بمالش عيسى خيل دستوري دادند - اگرچه دست و پاى جنبانيد اما چون رنجوري داشت چنانچه بايد كار صورت نبست - سال چهل و دوم در كشايش قلعهٔ مؤ (كه يكي از حصون معظمهٔ زميندارن كوهسار شمالئ صوبهٔ پنجاب است) باتفاق آصف خان تعين شده مصدر ترددد گرديد - و از راه مكرمت بخطاب تاج خان مخاطب شد - سال چهل و هفتم (كه باز شورش باسو زميندار كوه مذكور در صوبهٔ پنجاب برخاست

و خواجه سلیمان نامي بخدمت بخشي‌گري آن صوبه مامور گشته مرخص شد - که فوجے از قلیچ خان صوبه‌دار و دیگر جاگیر داران آن نواحي را مثل حسن بیگ شیخ عمري و تاج خان و احمد بیگ خان کابلي یک جا ساخته بتنبیه آن مقهور سزاولي نماید) او انتظار دیگران ننموده بکوچهای متواتر بپرگنهٔ پتهان (۲) رسیده بتهانه‌گاه آنها رفت - قضا را وقتے (که مردم او در صدد خیمه زدن بودند) فوجهای آن شقي نمایان شد - جمیل بیگ پسر او بے تابانه برانها تاخت جنگ سخت در پیوسته جمیل بیگ با پنجاه کس از ملازمان پدر بقتل درآمد - پس از جلوس جهانگیري از اصل و اضافه بمنصب سه هزاري سربلندي یافت - و در سال دوم چون پادشاه از کابل بهندوستان مراجعت فرمود و حکومت آن صوبه بنام شاه بیگ خان خاندوران (که از تنده‌هار معزول شده در راه بود) تقرر یافت نام برده را حکم شد - که تا آمدن خان مذکور از کابل خبردار باشد پستر باضافهٔ منصب کامیاب شده بصوبه داري ٹتهه چهرهٔ عزت برافروخت - سال نهم مطابق سنه (۱۰۲۳) هزار و بیست و سه هجري همانجا بخلوت‌کدهٔ بقا خرامید *

* تربیت خان عبد الرحیم *

پور قایم خان پسر مقیم خان بن شجاعت خان اکبري ست مقیم خان بعد فوت پدر بمنصب مناسب سرافرازي یافته اواخر

(۲) نسخهٔ [ب] نتهان یا بتهان باشد *

عهد عرش آشیاني بپایهٔ هفتصدي رسید - پس ازانکه جنت مکاني در سال سیوم جلوس صالحه بانو صبیهٔ قایم خان را بعقد ازدواج آورده بپادشاه محل مخاطب ساخت کار اینها ببلندي گرائید - عبدالرحیم سال مزبور بمنصب شایسته و خطاب تربیت خان سربلند گردید پستر بپایهٔ هفتصدي چهار صد سوار فایز گشت - سال پنجم بفوجداري پرگنهٔ الور لوای امتیاز بر افراشت - سال نهم باضافهٔ پانصدي پانصد سوار رتبه اش بر افزود - پسرش میان جوه نام (که پادشاه محل بفرزندي بر گرفته بود) سالے (که مهابت خان بر کنار دریای بهت نسبت بپادشاه مصدر گستاخي شده) او را بعدم سر افرستاد *

* تهور خان میرزا محمود *

از اعیان سادات مشهد مقدس است - در زمان عرش آشیاني وارد هند گشته بمدد بخت سعید بدولت روشناسی آن شاه والا دستگاه و منصب پانصدي فایز گردید - و پس ازانکه نوبت فرمانروائي بجنت‌مکاني رسید اتفاقا روزے شیرے بتفنگ زده بحضور والا آوردند - بتقریبے در مجلس اشرف ذکر رفت - که موی پس سر شیر بسیار گنده میباشد - بیک ضرب بریده نمیشود - جوانان قوي بازوی پر نیرو باشارهٔ پادشاهي بزور تمام شمشیرها زدند - غیر از خطے ظاهر نمیشد - میرزا ایستاده بود - از باریابان خسرواني درخواست - که اگر حکم فرمایند من هم شمشیر خود بامتحان آرم - چون حقیر جثه

بود پادشاه فرمود - بسم الله ببینم - میرزا چنان بسبکدستي سر شیر را جدا ساخت - که از هر طرف آفرین و تحسین برخاست - میرزا محمود شیر بدونیم زبانزد خاص و عام گشت - در سخت کماني یگانه و مشهور آفاق - و در زور بازو بے همتا بود - هیچکس را درین امر با وی سر همسري و دعوی برابري نبود - زور آوران زمانه بسرپنجگی او زیر دست - و بالا دستان سیر قوت (۲) بتلاش او پست *

گویند میرزا شمسي جهانگیر قلي خان پسر میرزا عزیز کوکه از گجرات کمانے آورده بود - که مردم پر زور هرچند مي‌خواستند بکشش درآرند چله از روی سرش برداشته نمیشد - میرزا همین که دست بچله گذاشت تا بگوش آنچنان کشید که نزدیک بود پشت کمان خورد شود - ازان روز پادشاه اورا بشیخ کمان مخاطب فرمود - از تیراندازی او حکایات غریب نقل کنند - جنت مکاني در جهانگیر نامه (که خود انشا نموده) درج فرمود - در حالت تحریر آن حکایات بخاطر نبود - چون بشمول رافت روز افزون خسرواني پایهٔ عزتش اوج گرا گشت از پیشگاه خلافت بیکے از فوجداریهای سرحد پنجاب مامور گشته درانجا جنگے مردانهٔ رستمانه نموده بچیره‌دستي لوای استیلا بر افراشت - و در جایزهٔ آن بخطاب تهور خاني سرافرازي یافت - و در (۳) عهد اعلی‌حضرت خلل دماغ بهم رسانیده رو بدیوانگي کشید - پسرانش بقید نگاه میداشتند - بهمان حالت درلاهور درگذشت

---

(۲) در [بعضے نسخه] تیز قوت (۳) در [بعضے نسخه] بهم رسانیده بدیوانگي *

نستعلیق جلي را بغایت خوب مي‌نوشت - و در قطعه نویسي ید بیضا مینمود - و لطائف نکات ازو سر میزد - و نقلهای رنگین و حکایات شیرین ازوی مي آرند - گویند روزے مجلس آراست - و مردم را بضیافت طلبداشت - آقا رشیدا (که همشیره زادهٔ میرعماد مشهور است و در خط نستعلیق اُستاد) دران انجمن حاضر بود - و با یکدیگر گرم حرف - خان بیکبارگي بحجره در رفته بعد از ساعتے شمشیر علم کرده بر سرآقا رسید - و گفت شنیده ام که تو ازشاگردیِ من انکار میکني - رعب تمام برآقا مستولي شد - بالحاح گفت - خانم آخر چه میفرمائي - گفت بحضور اعزه بگواهيِ اینها خطے باعتراف‌شاگردي بنویس - آقا بگفته اش کام و ناکام خط اعتراف برنگاشت - و از ستم ظریفش (۲) امان یافت *

* تربیت خان فخرالدین احمد بخشي *

در عهد جهانگیري از ولایت توران وارد هندوستان گشته بمنصب پادشاهي امتیاز یافت - و در کم منصبي بدولت روشناسي فایز شده از امثال و اقران پایهٔ اشتهار برتر افراخت - و در هنگامهٔ شهریار بهمراهيِ آصف خان یمین الدوله نیکو پرستاري بتقدیم رسانیده شایستهٔ عنایت پادشاهي گردید - پس از سریر آرائيِ اعلی حضرت بخطاب تربیت خان سر عزت برافراخت - و در سال ششم اورا بسفارت توران برگزیده با وقاص حاجي ایلچيِ نذر محمدخان والیِ آن ولایت

---

(۲) نسخهٔ [ب] طریفش *

رخصت نمودند - و جواب نامهٔ خاني با تنسوقات هندوستان بقیمت
یک لک روپیه مصحوب خان مذکور سمت ارسال یافت - و سال
هشتم مراسم پیغام‌گذاري به بهین آئین بجا آورده بتلثیم عتبهٔ خلافت
چهره بر افروخت - و چهل و پنج اسپ و همین‌قدر شترنر و ماده
با دیگر اشیا برسبیل پیشکش گذرانید - ازان میان مصحفی بود بخط
شاه ملک خانم بنت سلطان محمد میرزا ابن جهانگیر میرزا پسر
امیر صاحب قران - که بخط ریحان در کمال حسن و لطافت نوشته
و در خاتمه اسم و نسب خود بخط رقاع رقم نموده - خان مشاراليه
آن را در بلخ بدست آورد - اعلی حضرت بنابر یادگار بزرگان
انبساط تمام فرمود *

گویند تربیت خان چون بدان‌دیار شتافت ترک لباس هندوستان
نموده تا معاودت بهندوستان لباس‌متعارف آنجا اختیار کرد - چنانچه
بهمان دستار اوزبکي ملازمت نمود - اعلی حضرت را بسیار خوش
آمد - در همین ایام از اصل و اضافه بمنصب هزار و پانصدي هزار
سوار و خدمت آخته بیگي سرفرازي یافت - و چون سال نهم حین
مراجعت از دکن ماندر مخیم سرادقات پادشاهي گشت تربیت خان
با جمعی برسر زمیندار جیت‌پور (که بتمرد و سرکشي میگذرانید)
مامور گردید - خان مزبور اورا مستمال ساخته همراه خود بآستانبوس
خلافت آورد - و در سال دهم باضافهٔ پانصدي ذات و بخشي‌گري دوم
از تغیر معتمد خان مفتخر گشت - و در سال چهاردهم از انتقال

شاه قلي خان بصوبه داري کشمير اختصاص گرفت - و چون در سال پانزدهم دران ديار بسبب باران بے هنگام درياى بهت طغيان نمود و سيلاب غلات فصل خريف را زده مواضع بسيار را خراب ساخت و پراگندگي و بےنوائي باحوال قطان و سکان آن ولايت راه يافت خان مذکور بتيمار داري عجزه و مساکين (که لازمهٔ چنين اوقات است) چنانچه بايد نتوانست پرداخت - آفت زدگان آن مملکت از سلوک او چين شکايت بر جبين و اظهار نارضامندي بر زبان داشتند - بنابرين معزول شده بحضور رسيد *

صاحب ذخيرة الخوانين آورده که چون اعلى حضرت را داعيهٔ تسخير بلخ و بدخشان بخاطر گذشت از تربيت خان استفسار نمود آن مرد راست درست (که بتازگي از کيفيت آنديار آگهي يافته بود)(۲) بے محابا عرض کرد - که زنهار عزيمت آن مملکت نفرمايند - که آنجا اسپ و آدم از مور و ملخ افزون است - و مردم هند تاب برف و سرماى آنجا نمي‌توانند آورد - مهم سر نخواهد شد - اتفاقا روزے از ملا فاضل کابلي هم (که از فحول فضلاى وقت بود) از روى مسئله در انتزاع ملک موروثي از دست سلاطين چنگيزيه (که بتغلب متصرف اند) پرسش بميان آمد - گفت که جنگ با مردم آنجا (که همه مسلمانان دين دار اند) بے حجت شرعي مورث وبال و نکال است - پادشاه ازجا درآمده فرمود که هرگاه مقتداى زمانه

(۲) نسخهٔ [ج] يافته بود عرض کرد *

چنین فتوی دهد و بخشیء سرکار سپاه را از برف و سرما ترسانده چگونه مهم متمشي‌شود - ملا را رخصت کعبه کرد - و تربیت خان را از بخشي‌گري تغیر فرمود - خان مزبور در همان‌ایام غصه مرگ گشته درگذشت - اگرچه این نقل باحوال او تطابق ندارد - بعد از بخشي‌گري صوبه‌دارکشمیر شد - و مهم بلخ سال‌نوزدهم درمیان‌آمد دران وقت شاید او بقید حیات هم بوده - هرچند تعین تاریخ فوتش بنظر نرسیده مگر میتوان گفت که او بار دیگر هم بخشي شده باشد یا پیشتر هم داعیهٔ تسخیر بلخ بپادشاه بهم رسیده باشد - و بعمل نیامد - بهر تقدیر چنانچه تربیت خان اندیشیده بود فروغ ظهور بخشید - که فوج هندوستان اصلا دران سرد سیر دل نهاد اقامت نگردیده ملک بدست آورده را از ناچاري واگذاشتند - اعلی‌حضرت بعد از مشاهدهٔ این‌حال تحسین رای‌تربیت خان فرموده پسرانش را برنواخت - و از جانب آن‌مرحوم ذخیرهٔ خاطرے که داشت رفع‌نموده بپسرکلانش میرزا محمد افضل (که در سوارکاري وتیراندازي یکتا بود) ملتفت گردید - گویند بر اسپے که حرون چمنده مي‌بود پدر اورا سوار میکرد - مردم گفتند که امروز و فردا دست و پای این پسر مي‌شکند گفت بمیرد یا شه‌سوار شود - مشار الیه از انشا و علم مجلس هم بهره داشت - و بمیرزائي و پاکیزه وضعي میگذرانید - خاندوران ناظم دکن بنابرآشنائیء پدرش همراه خودگرفته - و پس‌از فوتش اسلام‌خان نیز اورا قابل رفاقت دانسته بدکن برد - و بفوجداریء پتهري تعین

نمود - پس ازان (که شاه نواز خان بدکن آمد) اورا فوجدار نواحی دهوندا پور ساخت - پانصدي پانصد سوار منصب داشت - و در سال بیست و پنجم درگذشت - پسر دوم فقیرالله سیف خان است - که براسه مذکور میشود *

* تقرب خان *

حکیم داؤد - پسر حکیم عنایت الله است - که شاگرد رشید میرزا محمد پدر حکیم مسیح الزمان بوده - پس از فوت پدر از کمال حذاقت و تجربه کاري در فن طبابت در خدمت شاه عباس ماضي بمحرمیت و مصاحبت امتیاز یافته سرآمد اطبای شاهي گردید و بعد از انتقال آن جم جاه بسعایت جمعی (که ازو ذخیرهٔ خاطر داشتند) از شاه صفي (۲) سلوک ناهموار دیده پس از جلوس شاه عباس ثاني (که در سن صبا بود) هم رعایتے نیافته از بودن ایران دلگران میزیست - ظاهرا ارادهٔ حج وا نموده و ضمنا احرام دریافت زمین بوس آستان صاحبقران ثاني برمیان جان بسته از عراق براه بصره عازم گردید و به بندر لاهري فرود آمده سال هفدهم سنه (۱۰۵۳) هزار و پنجاه و سه بادراک ملازمت پادشاهي شرف افزای روزگار خود شده بمنصب هزاري و انعام بیست هزار روپیه کامیاب گردید *

از حسن اتفاق پیش ازین به بیست روزے بیگم صاحب (۳) (که الفت حضرت اعلی بآن قدسي نقاب نسبت جمیع فرزندان زیاده بود)

---

(۲) نسخهٔ [ب] صفوي (۳) نسخهٔ [ج] صاحبه *

از خدمت پادشاهي بخوابگاه خود میرفت - ناگاه گوشهٔ دامن بشمع (که در ایوان سر راه (۲) افروخته بودند) رسید - و چون لباس پردگیان حریم عزت در کمال نزاکت مي‌باشد و روغنهای معطر بران مالیده میشود آتش زبانه کشید - و در تمام ملبوس درگرفت - اگرچه چهار خدمتگار (که حاضر بودند) در اطفای این نایره چستي تمام بکار بردند اما چون برختهای آنها نیز سرایت کرد بخود در ماندند - تا واقف شدن دیگران و رسانیدن آب پشت آن عفیفه با اضلاع هر دو طرف و هردو دست محترق شده بود - از کمال دل بستگي خود متکفل امور بیمار داري گشته اول بمعالجهٔ روحاني پرداخته از روز اول تا روز سیوم هر روز پنج هزار مهر و پنج هزار روپیه باهل احتیاج تصدق نمودند - و تا حصول صحت مبالغ خطیر از زر نقد در وجوه خیرات صرف شد - و هفت لک روپیه از عین‌المال (که بر ذمهٔ محبوسان طلب بود) بخشیدند - و مقرر شد که بعد ازین همیشه هر روز یک هزار روپیه (که سالے سه لک و شصت هزار روپیه میشود) تصدق آن ملکهٔ (۳) زمان بارباب استحقاق میرسیده باشد - پستر بعلاج جسماني توجه گماشته هرجا (که طبیبے و جراحے بود) حاضر آمده بمعالجه و مداوا سعادت اندوختند*

حکیم داؤد (که آمدنش در چنین اوقات از مغتنمات بود) در ازالهٔ بعضے امراض (مثل لزوم تپ ولینت طبع و تهبّج اطراف چشم

(۲) نسخهٔ [ج] در دیوان سر راه (۳) در [اکثر نسخه] ملکة الزمان *

که در اثنای الم جراحت رو نموده) معالجات مایب بتقدیم رسانیده مورد تحسین و آفرین گشت - و در جشن صحت باضافهٔ هزاري دوصد سوار فرق عزت برافراخت - و بانواع عطایای خسرواني پیرایهٔ اعتبار یافت - و تا یک سال پیشکش روز جمعه بمشارالیه مفوض گردید - و در سال بیستم بخطاب تقرب خان بلند نامي اندوخت و در سال بیست و سیوم بمنصب سه هزاري هشتصد سوار اختصاص یافت - و در سال بیست و ششم در معالجهٔ اکبرآبادي محل کمال قدرت طبعی او پرتو ظهور افکند - و باضافهٔ پانصدی دیگر با انعام سي هزار روپیه فایز گشت - و در سال بیست و هفتم بمنصب معتبر چهار هزاري سه هزار سوار اوج پیمای اعتبار گردید - و چون در سال سي و یکم بعارضهٔ ناملایم حبس بول مزاج اعلی حضرت از مرکز اعتدال منحرف گردید و باستعمال ادویهٔ باردهٔ مدره بسلس البول و تبض طبیعت انجامید تجویز هیچ حکیمی از حکمای مسیحا دم سودمند نه افتاد - مگر برای دفع اعتقال بکار شناسی تقرب خان شیر خشت نفع عظیم بخشید - و بشگون تغیر مکان در محرم سنه (۱۰۶۸) (۲) یکهزار و شصت و هشت از دارالخلافه متوجه اکبرآباد شده بخوردن ماء اللحم و اشربهٔ مقویه طبیعت بصحت گرائید - تقرب خان بمنصب والای پنج هزاري کوس بلند رتبگي نواخت - و پس ازانکه سریر فرمانروائی هندوستان بجلوس عالمگیري زیب و زینت یافته

(۲) نسخهٔ [ب] هشت هجري •

اعلی حضرت را در قلعهٔ آگره بگوشهٔ انزوا برنشاندند ازان رو (که تقرب خان در معالجهٔ اعلی حضرت مساعی جمیله و تدابیر لایقه بکار برده بمزاج آشنا شده بود) بانعام سي هزار اشرفي بتازگي کامیاب مراحم پادشاهانه گردید - و برای علاج بقیهٔ کوفت و تدبیر (۲) اعادهٔ صحت تام تعین خدمت اعلی حضرت گشت - و پس ازان بنابر جرتے مورد عتاب عالمگیري گردیده از نظر التفات شهنشاه والا اقبال افتاد و چندے در گوشه نشیني بسر برد - و در آغاز سال پنجم تپے باشتداد بر مزاج خلدمکان طاري گشته بناتوانی عظیم کشید - بدین تقریب تقرب خان مجددا مشمول فضل و بخشایش گشته با آنکه استعلاج از وی ننمودند رخصت کورنش یافت - و در همین سال سنه (۱۰۷۳) هزار و هفتاد و سیوم هجري پیمانهٔ عمرش لبریز گشت - عواطف پادشاهانه محمدعلي خان پسرش را بعطای خلعت از لباس کدورت برآورد - و چون بسبب تقصیرات پدرش او نیز از منصب معزول گشته بود درین وقت بمنصب هزار و پانصدي دو صد سوار نوازش یافت - چون او بقرب و منزلت پادشاهي محسود عمدها بود و نامے ببزرگي برآورده احوالش جداگانه ثبت گشته *

* تربیت خان برلاس *

شفیع الله نام ولایت زا بود - در عهد فردوس آشیاني در سلک ملازمان پادشاهي انسلاک یافت - و بدولت روشناسي فایزگشته بتفویض

---

(۲) نسخهٔ [ا] تدابیر *

خدمت میر توزکي سر بر افراخت - و در سال نوزدهم بحفاظت قلعهٔ دار السلطنت لاهور و منصب هزاري سرفرازي یافت - و در سال بیستم مجددا میرتزکي یافته مامور گردید - که تا غوربند رفته هرکدام از تعیناتیان بلخ را [که بشاهزاده محمد اورنگ‌زیب (که بنظم آن مملکت انتهاض فرموده) نرسیده باشد] سزاولي نموده برساند و در سال بیست و دوم بکابل آمده شرف استلام سدهٔ خلافت دریافت - و باضافهٔ پانصد سوار مباهات اندوخته بدستور سابق سرگرم عهدهٔ خود گردید - و در سال بیست و سیوم بهمراهی سعدالله خان از مهم قندهار معاودت نموده بشرف حضور فایز گشت - و بخطاب تربیت خان چهرهٔ ناموري افروخت - و در سال بیست و چهارم از تغیر مرشد قلي خان آخته بیگي شد - و در سال بیست و ششم بداروغگي توپخانه ضمیمهٔ میرتزکي سرمایهٔ افتخار اندوخت - و در سال بیست و نهم بمرحمت علم و منصب دو هزاري هزار و پانصد سوار بر نواخته بحراست صوبهٔ اودیسه بنیابت شاهزاده محمد شجاع دستوري یافت - و در سال سي و یکم بافزایش سواران منصب و عطای نقاره و تفویض صوبه‌داري اودهه اختصاص گرفت - و در ایام تخلل سلطنت باریاب حضور بوده بعد هزیمت دارا شکوه در باغ نور منزل بملازمت عالمگیر پذیرای سعادت گردید - و پیش از بر افراختن رایات عالمگیري از مستقر الخلافه بتعاقب دارا شکوه خان مذکور باضافهٔ هزار و پانصدي دو هزار سوار بمنصب چهار هزاري سه‌هزار سوار

سربلند گشته بنظم مهام بلدهٔ طیبهٔ اجمیر معین شد - و پس ازانکه دارا شکوه در آوارگي سرے بگجرات کشیده پر و بال رفتهٔ خود درست ساخت و با فوج تازه فراهم آورده متوجه اجمیر گشت تربیت خان قبل از وصول او بدان ناحیه از قلعه برآمده در منزل توره بموکب عالمگیري (که بعزم رزم رهگرای اجمیر بود) پیوست - و پس از چهره نمائی شاهد فتح و ظفر خلدمکان اورا بدستور سابق بحکومت اجمیر منصوب ساخت - و درسال سیوم بصاحب صوبگیِ دارالامان از تغیر لشکر خان دستوري یافت *

و چون شاه عباس ثاني فرمان رواى ایران آقا (۲) بیگ پسر قلندر سلطان چوله تفنگچي آقاسي را (که از عمدهای آن دولت بود) برسم ایلچي‌گري با نامهٔ تهنیت سریر آرائي بدرگاه پادشاهي فرستاد و مشار الیه بآستان بوس خلافت فایز گشته درهمان سال رخصت انصراف یافت ازانجا (که جواب نامه رسمے ست مستمر و معهود - خصوصا میان سلاطین ذوي‌الاقتدار - و ارسال رسل و رسائل مثمر فوائد نبیله است) تربیت خان را (که از امرای عمدهٔ صاحب ثروت و سامان بود) باضافهٔ یکهزار سوار برنواخته با ارمغانیِ شایسته ببهای زیاده از هفت لک روپیه از نوادر و رغائب مملکت هندوستان درسال ششم بسفارت ایران زمین مرخص فرمودند - خان مذکور در صفاهان (که دارالسلطنت ایران بود) ادراک صحبت

---

(۲) نسخهٔ [۱] بوداق بیگ *

پادشاهي نمود - از ناهنجاري نقش صحبت درست ننشست تربیت خان (که از سنجیده وضعي و معامله فهمي بهره نداشت) سبک سریها بکار برد - شاه هم [که دوام شرب مدام ضمیمهٔ مستی جواني و غرور حکم راني داشت - و سامان قوای دماغش (که چراغ کاشانهٔ خرد است) دستخوش آشفتگي گشته خالي از جنون و خبط نبود] خود نمائیها و بلند پروازیها (که زیبندهٔ بزرگان و بزرگ منشان نیست) ظاهر ساخت - آنچه صحبتها گذشت و زبانزد مردم است قابل تحریر نیست •

بالجمله تربیت خان بعد از کشیدن خفت وذلت پس از یکسال از فرخ‌آباد اجازت معاودت یافته روانهٔ هندوستان گردید - و بر خلاف ایلچیان زمان جنت‌مکاني و فردوس‌آشیاني مثل خان عالم دولدي و صفدر خان آقاسي (که بعنوان پسندیده بتقدیم این امر عظیم القدر پرداختند) مبطل فوائد وخشوري (که تاسیس مباني مصادقت و تشئید ارکان موافقت میان خواقین رفیع‌المکان است - و آن مستلزم آسایش جهان و جهانیان بود) گردید - بل نتیجه بر عکس داد - که الفت اسلاف را بکلفت اخلاف بدل‌ساخت - وکار بسپه‌کشي جانبین انجامید - شاه بعداز روانه‌شدن تربیت خان سپاه گران بخراسان تعین نمود - وخود نیز در تهیهٔ اسباب رزم شد - و چون این احوال از نوشتهٔ خان‌مذکور (که داخل حدود ممالک پادشاهي شده بود) بخلدمکان رسید شاهزاده محمد معظم در سال نهم با بیست هزار سوار رخصت

کابل یافت - اتفاقا شاه غرهٔ ربیع الاول این سال سنه (۱۰۷۷) هزار و هفتاد و هفت هجري بعارضهٔ خناق در گذشت - و این آشوب بلند ساختهٔ تربیت خان فرونشست - خان مذکور از ایران بحوالی مستقر الخلافه رسیده و مورد عتاب پادشاهي گشته از دولت ملازمت ممنوع شد و در سال دهم بمنصب چهار هزاري سه هزار سوار مورد نوازش شده از انتقال خاندوران بصوبه‌داری اوڈیسه مامور گشت - و در سال سیزدهم بحکومت اوده از تغیر فدائي خان مقرر شد - و بعد ازان بحضور رسیده داروغگی منصبداران جلو یافت - و در سال نوزدهم از تغیر امیر خان بنظم صوبهٔ بهار سر مباهات بر افراخت - و چون آن صوبه در سال بیستم در تیول شاهزاده محمد اعظم قرار گرفت خان مذکور بفوجداری ترهت و دربهنگه منصوب گردید - و در سال بیست وچهارم بفوجداری جونپور تفاخر جست - وآخر در سال بیست و هشتم سنه (۱۰۹۶) هزار و نود و شش هجري همانجا بساط هستي در پیچید - هدایت الله پسرش بحضور رسیده خلعت ماتمي یافت حکایتی (که بتربیت خان نسبت دهند) ظاهرا همین تربیت خان باشد گویند روزے اعلی حضرت دم صبح بکنار دریای جون شکار مرغابي مي‌نمود - بخار تر دود آسا (که از رود خانها و آبگیرها برمي‌آید و بهندي کهر نامند) روی هوا فرو گرفته بود - پادشاه از روی نشاط فرمود - که شعرے مناسب حال کسے بخواند - تربیت خان عرض کرد *

* بیت *

* قدم نا مبارک و مسعود * گر بدریا رود برآرد دود *

* تربیت خان میر آتش *

میر محمد خلیل مهین خلف داراب خان بنی مختار است به پردلی و جان بازی (۲) در اواخر عهد خلد مکان جبهۀ پیش آمد بر افروخته در عرصۀ نامورِي گوی مسابقت از اقران ربود - در سال چهلم بمنصب دو هزاری هزار و دویست سوار سرفرازی یافته از برهم پوری (که دران وقت مضرب خیام پادشاهی بود) به تذبیه مقاهیر کوه مهادیو مامور گردید - و بتجویز خان مسطور دوندی راو (که آوردۀ خان مزبور بود) منصب هزار و پانصدی یافته بتهانه‌داری آن کوه تعین گشت - و بعد ازان بمیر آتشی علم اقتدار افراشته در سال چهل و دوم جهت برداشتن چهاونیء غنیم مرخص گردیده بافزونیء پانصدی عزت اندوخت - و ازان بعد همواره بتعریک و گوشمال اشقیای دکن پرداخته سالم و غانم برمی‌گشت - و در تسخیر قلاع مرهته بمورچال پردازی و دمدمه سازی کارنامها بر میساخت - چون در سال چهل و سیوم پنجم جمادی الاولی سنه (۱۱۱۱) هزار و یکصد و یازده هجری پادشاه کشور کشا پس از اقامت چهار ساله در اسلام‌پوری بآهنگ کشایش حصون سیوای بهونسله به نیت غزا و جهاد یکران عزیمت را بجولان درآورده و از مرتضی‌آباد مرچ گذشته تهانۀ میسوری (۳) معسکر والا گشت خان میر آتش بموجب حکم کاربند مورچال

(۲) نسخۀ [ب] جان نثاری (۳) نسخۀ [ب ج] مسوری *

بسنت‌گدهه (که قلعه ایست بمسافت سه کروه از میسوری در خلال جبال) گردید - و از کار طلبي در دو روز کار دو ساله پیش‌برده مردم توپخانه را از زیر دیوار قلعه رسانید - و چون قلعگیان از توپ اندازي باز نمي‌ایستادند پیش خانهٔ پادشاهي سر دریای کشنا (که پای قلعه بتفاوت کروهے میرود) برپا شد - همان روز محصوران جان بدر بردن غنیمت انگاشته بیرون رفتند - و قلعه بکاید فتح موسوم گشت - میر عبدالجلیل بلگرامي * کوه کفر شکست * تاریخ یافت و ازانجا موکب پادشاهي بانتزاع قلعهٔ ستاره (که بر کوهے ست آسمان‌رفعت - و برصانت و عظمت سرآمد حصون سیوا ست - چنانچه امروز مکان راج و حاکم‌نشین نبیره اش راجه ساهو ست) متوجه شد بیست و پنجم جمادي‌الاخری نیم‌کروهی پای قلعه دایرهٔ خسروي گشت - خان میر آتش باستعداد قلعه‌گیري و عدو سوزي مورچال روان ساخت - و غریب واقعه رو داد - خان مزبور بفاصلهٔ سیزده ذراع از دیوار حصار دمدمه بارتفاع بیست و چهار گز مقابل برجے برساخت - چه زرهای‌گران که خرج‌آن نشد - و چون دید که آن مفید قلعه‌گیري‌نیست از پای همان زینه روان‌کرد - و عجب مصالح بصرف آن رفت - تا آنکه نقب در زیر قلعه رسید - و بر بالای آن زینهای چوبین گذاشت - و چون آن دیوار همه کوهي ست بارتفاع سي‌گز (که بالای آن شش گز درر و سنگچین نموده اند) درینصورت هم یورش صورت نبست - لهذا از جناب خلافت فتح‌الله خان بباشلیقی

روح الله خان مامور شد - که مورچالے دیگر روان کند - تربیت خان نمي‌خواست که دیگرے در مقابل او مصدر تردد شود - بتدارک سست فکریهای خویش (که در کار زینه بردن نموده بود) تدبیرے درست اندیشیده طاقے در سنگچین قلعه حفر نموده از طرفے چهارده گز و از طرفے ده‌گز بدرازي دیوار خالي‌ساخت - درمیان‌محصوران وبهادران (که دران طاق چوکي میدادند) پردۀ بیش نبود - لیکن از طرفین هیچکس آن یک‌ذراع زمین‌را نمي‌توانست بپای جرأت پیمود - قرار بدین داد که اینهمه جوف پر از باروت نموده دیوار را براندازد - تا راه یورش وا شود - چنانچه پنجم ذی‌القعده (که چهار ماه و چند روز از محاصره گذشته بود) یک فتیله را که آتش دادند دیوار درون قلعه افتاد - و جمعے کثیر از دژ نشینان سوختند - چون فتیلۀ دیگر را آتش زدند بگمان اینکه این دیوار هم از طرف درون خواهد ریخت مردم مقتهز یورش - سوای عمله و فعلۀ مورچال مخلص خان و حمیدالدین خان با چند هزار سوار مستعد ایستاده بودند - ناگاه دیوار همین طرف افتاد - سوای احشام بگسریه و کرنانکي و مارلیه دو هزار بهادر کارآمدنی پیکار گزین بکار آمدند - و طرفه تر اینکه (۲) درین حشر و نشر پیادۀ چند بالای دیوار بر آمدند - و فریاد میزدند که بیائید این جا کسے نیست - بر لشکریان بمرتبۀ ترس استیلا نیافته که کسے پای تهور و جگرداري درین راه گذارد - تا آنکه ازان فریاد قلعگیان

---

(۲) نسخۀ [ج] آنکه ●

آگاه شده بسر وقت آنها رسیدند - و نقش زندگی آن بیچارها را بآب تیغ شستند *

و غریب‌تر آنکه چون دمدمه از هم ریخته بود و مرحلها افتاده و کار پردازان دست از کار برداشته پیادهای بهلیه (که از فرو رفتن برادران و فرزندان و یاران خویش بیدل شده بودند - و از میرآتش وا سوختگي داشتند) چون دیدند (که برآوردن مردها از زیر سنگ و خاک متعذر است - و سوختن در دین‌بدآئین‌آنها واجب) مرحله را (که سراسر از چوب مرتب بود) همان شب آتش زدند - و این آتش هفت شبانه روز مشتعل بود - الغرض میرآتش در انفتاح قلعه سعي چند بکار برد که وهم تصور نکند - العبد یدبّر و الله یقدّر بشگرف‌کاری اقبال‌پادشاهي بعد نه روز ازین‌واقعه سیزدهم ذی‌القعده سال چهل و چهار سنه مذکور (که همگي چهار ماه و هیزده روز کشید) قلعه مسخر گردید - چنانچه تفصیل‌آن در جای دیگر بقلم‌آمده - و در مورچال پرناله و پون‌گده (که متصل هم اند) کار نامهٔ برروی کار آورد که موجب حیرت نظارگیان گردید - قریب چند جریب زمین را مجوف کرده راهے برآورد - که سه جوان متصل هم توانند رفت و بمفاصلهٔ چندگام نشیمنی (که بیست نفر کاري دران توانند نشست) طرح انداخت - و هر طرف غرفها (که مهب نسیم باشد - و روشنی آفتاب بتابد) مرتب ساخت - و درین اماکن مردم توپخانه را نشاند که بضرب بندوق محصورانرا نگذارند سر از دیوار برآرند - و این‌کوچه را

زیر برجے (که مضرب توپ بود) رسانیده بنیادش آنقدر خالي کرد که جمعے از بهادران دران چوکي میدادند - و آسیبے از حقه و متوالۀ غنیم بآنها نمیرسید - و آخر کار این کوچه را زیر دیوار فصیلش برده درون قلعه رساند - اگرچه محمد مراد خان روزے کیف ما اتفق قلعه بدست آورده بود دیگر سران بپاس خاطر میرآتش (که درین امر عام انا ولا غیري مي‌افراشت) تن ده نگشتند - چنانچه در احوال محمد مراد خان رقم پذیرفته - اما هنوز تدبیرات میرآتش انجام نگرفته بود که محصوران بعجز گرائیده قلعه سپردند - و در سال چهل و ششم بعد کشایش قلعۀ کهیلنه باضافۀ پانصدي امتیاز یافت و در سال چهل و هفتم بشهامت و بهادري او قلعۀ کندانه موسوم ببخشنده بخش مفتوح گشت - ودر سال چهل وهشتم در جایزۀ گرفتن قلعۀ راجگده باضافۀ پانصدي دوصد سوار بمنصب سه هزار وپانصدي هزار و هشتصد سوار اختصاص گرفت - و در سال چهل و نهم داروغگي توپخانۀ دکن از تغیر منصور خان نیز ضمیمۀ میرآتشي حضور گردید و چون خان مزبور بضلعداري بني‌شاه گده و محي‌آباد تا دریای بهیمرا مامور بود نیابت توپخانه بمحمد اسحٰق پسرش مقررگشت و پس ازان بخطاب بهادري امتیاز یافته بعد فتح واکنکیره باضافۀ دوصد سوار و عطای نقاره بلند آوازه گردید - و درسال پنجاهم بمالش سرتابان سمت رحمان‌بخش مرخص گشت - و پس از واقعۀ ناگزیر خلدمکان محمد اعظم شاه نیز اهتمام توپخانه بعهدۀ او وا گذاشت

گویند روز جنگ چون غلبهٔ جانب بهادر شاه مشاهده نمود ازانجا (که در تفنگ اندازي بے نظیر بود) فیل را پیش رانده دو تیر بار بندوق بسوی محمد عظیم الشان خالي نمود- هردو خطا شد - بندوق را از دست انداخت - در همان حال تفنگے بسینه اش خورد - و جان در باخت - پسرش محمد اسحٰق در حیات پدر رشادتے داشت - پس ازان خطاب تربیت خاني یافته در عهد خسرو زمان میر توزک اول بود در هنگامهٔ نادر شاه عرض و مال او همه دستخوش تاراج نسقچیان شاهنشاهي گشت - در حالت تحریر بقید حیات است *

* ترکتاز خان *

نیاکانش از مردم توران دیار اند - پدرش در عهد خلد مکان وارد هندوستان شده بملازمت پادشاهي پیوست - و بمنصب در خور و خطاب یکه تاز خان معزز شده به تنبیه مرهته مامور گردید و عمش خواجه خان (که نسبت دامادي با سیادت خان سید اوغلان داشت) سال پنجاه و یکم جلوس از اصل و اضافه بمنصب هزار و پانصدي سر امتیاز برافراشته - نامبرده در دکن متولدگشته خود را بوضع مرهته ساخت - که در لباس و خوراک هم مخالفت بآنها نمیکرد و در جنگ هم مثل آنها شیوهٔ قزاقي (که باصطلاح اهل دکن برگي‌گري گویند) اختیار نموده بود - در منصبداران تعیناتیء دکن انسلاک داشت - در جنگ عالم علي خان اگرچه همراه او بود اما بنابر رعایت هم وطني با آصفجاه ساخته اصلا مرتکب حرکتے نشد - آصفجاه

پس از وقوع فتح تلقي باحترام نموده رابطهٔ قديم را بيكرنگي (۲) تازه دو بالا گردانيد . تا زنده بود بعزت و آبرو بسر برد - سال (۱۱۴۹) هزار و يكصد و چهل و نه هجري ديدهٔ تماشا بين را بر بست . سه پسر داشت كلاني خواجه محمد - كه در عمل آصفجاه بخطاب خاني نامور شد و در وقت ناصر جنگ بخطاب پدر و در عصر صلابت جنگ بخطاب قوي جنگ (۳) بلند آوازه گشت - و بمنصب پنجهزاري رسيد - مدتها بقلعه داري احمدنگر مي پرداخت - بوجهي قلعهٔ مذكور را بمرهته سپرد بعروض مرض سنه (۱۱۸۷) هزار و يكصد و هشتاد و هفت هجري بعالم بقا شتافت - مرد يار باش و خوش خلق و كمال دوست بود وباخط خوب ميل خاطر بسيار داشت - با محرر اوراق هيچ گاه سررشتهٔ دوستي از دست نداد - دو پسر ديگرش يكي خواجه حميد خان دوم خواجه شريف خان (كه هر دو بمنصب و جاگير ميگذرانيدند) پيش از برادر كلان درگذشتند *

* تيغ بيگ خان ميرزا كل *

او و دو برادر كلانش ميرزا فقير الله و ميرزا گدا هر سه همشيره زادهاي بيگلو خان ميرزا احمد اند - كه ديوان سلطان بيدار بخت بوده - و در عهد فردوس آرامگاه بقلعه داري بندر سورت سر برافراخته - پدر اينها از منصبداران كم پايه بود - بعد فوتش مير نعمان خان پسر دوم خواجه عبد الرحيم خان بيوتات پرورش اينها كرد

(۲) در [بعضي نسخه] يكسوئي تازه (۳) در [اكثر نسخه] قوت جنگ *

چون خان مزبور در گذشت اینها در رفاقت تغائی خود میگذرانیدند میرزا فقیرالله جوان فوت نمود - و میرزا گدا ابتدا بخطاب گدابیگ خان و چون بیگلر خان مذکور درگذشت (ازانجا که نسبت دامادی هم باوی داشت) بخطاب بیگلر خان و تفویض قلعه داری بندر مذکور سررشتهٔ اعتبار بدست آورد - پستر میرزا گل از بختوری و طالع یاوری در عصر فردوس آرامگاه بخطاب تیغ بیگ خان معزز گردیده بتقرر متصدی‌گری بندر مزبور جبین بخت را روشن ساخت و مدت مدید راتق و فاتق مهمات آن جا بود - خان مزبور بنان دهی وبلندهمتی نامے بر آورد - چون سنه (١١٥٩) هزار و یکصد و پنجاه و نه هجری جهان را پدرود نمود تعلقهٔ متصدی‌گری آنجا بمعین‌الدین خان بهادر عرف میان اچهن پور شاه مکهن خویش خواجه عبدالرحیم خان مذکور بعلاقهٔ دامادی بیگلر خان کلان مقرر شد - در حالت تحریر اگرچه بندر مذکور بتصرف کلاه پوشان انگریز در آمده اما پسر معین الدین خان (که بخطاب قایم الدوله سربلندی دارد) بخام دخیل‌است * گل بخاک افتاد * تاریخ فوت تیغ بیگ خان‌است *

١١٥٩

* حرف الثاء *

* ثانی خان هروی *

از امرای پانصدی اکبری‌است - موطنش هرات - و نسبش بطایفهٔ

ارلات میرسد - قدم خدمت درین دودمان داشت - و بحسن کفایت و درایت و لطافت طبع مشهور بود - اگر کسے را پیش او تعریف میکردند اول حال میگفت که آشنائي و صحبت ما مشروط است باینکه سخنان اوباش در حق ما نشنوي - مانع اخلاص و باعث نفاق مردم آدمي ایشانند - و پس ازانکه همراه افواج پادشاهي جهت استیصال علي‌قلي خان زمان دستوري یافته در عرضداشت خود این بیت بپادشاه نوشته * بیت *

* ای شهسوار معرکه آرای روز رزم *
* از دست رفت معرکه پا در رکاب کن *

در علم صرف رسالهٔ منظوم ساخته - و این رباعي (که در هر مصراع شش کلمه فراهم کرده - که هر دو کلمه باهم تضاد دارد) ازوست *

* رباعي *

* شب توبه نمود و روز پیمان بشکست *
* هشیار درون رفت و برون آمد مست *
* ز آمد شد سعد و نحس پیدا و نهان *
* برخاست ملال من و شوق تو نشست *

* ثناء الله خان - و امان الله خان *

پسران ضیاء الله خان بن عنایت الله خان عالم گیري - ضیاء الله خان در عهد خلد مکان از روشناسان پادشاهي بود - سال چهل و هفتم بدیواني اکبرآباد ممتاز گردیده - از نام بردها اولین بمصاهرت

عمادالملک مبارز خان اختصاص داشت - چون صوبه‌داري حیدرآباد بعمادالملک مقرر گردید هردو همراه او وارد بلدهٔ مزبور شده عیشے مهیا و روزگارے برحسب متمنّا داشتند - اولین بفوجداري سیکاکول مامور گردیده پس ازان (که عمادالملک درسال ششم جلوس فردوس آرامگاه کشته شد) دست رجوع بخدمت نظام الملک آصفجاه داده ابتدا بصوبه‌داري بیجاپور چهرهٔ عزت برافروخته درانجا از دست اودا چوهان شکست فاحش یافته پستر قلعه داري پریندہ داشت - بسیار شوخ طبع و رند مشرب بود - بوقت موعود جهان گذران را وداع نمود - و دومین مدت مدید در قید حیات بحیدرآباد نشسته اوقات بسرمي‌برد - آخراو هم درگذشت - بسیار میرزا منش بود *

* حرف الجیم *

* جعفرخان تکلو *

پسر قزاق خان‌است - پدرش محمد خان شرف الدین اُغلي تکلو درهنگام نهضت جنت‌آشیاني بایران دیار حاکم هرات و للهٔ سلطان محمد میرزا پسر کلان شاه طهماسپ صفوي بود - شاه فرمانے (که دستور العمل ارباب مروت و فتوت تواند بود) در آداب ضیافت و مهمانداري جنت‌آشیاني باو نوشته اند - و مشار الیه نیز کماینبغي

بمراعات لوازم خدمت (که در خور قدوم چنین مهمان عزیز باشد) پرداخته خود را مورد تحسین ساخت - پس از فوتش قزاق خان بدستور پدر للهٔ میرزا و حاکم خراسان گردیده کلهٔ گوشهٔ نخوت و استکبار کج نهاده با شاه چنانچه باید اطاعت فروگذاشت - شاه در سنه (۹۷۲) نهصد و هفتاد و دو فوجی بسرکردگی معصوم بیگ صفوی (که وکیل السلطنت بود) تعین فرمود - اتفاقا دران ایام قزاق خان استسقا بهم رسانیده جمعیت او بتفرقه انجامید - ناگزیر با سلطان محمد در قلعهٔ اختیار الدین حصاري گردید - عساکر شاهي بهرات درآمده بعهد و پیمان قزاق خان را پائین آوردند - و دران حالت درگذشت - اسباب و اموالش بتصرف معصوم بیگ درآمد پس ازین سانحه جعفر بیگ (که برشادت و شجاعت نزد پدر هم اعتباری داشت) از خراسان پناه بدرگاه عرش آشیاني آورد - و مورد عنایت و رعایت گشت - و در سنه (۹۷۳) (۲) نهصد و هفتاد و سه (۳) در تعاقب خانزمان شیباني همراه رکاب پادشاهي بود - پس ازان [که صفح جرائم علي‌قلي خان (بشرط آنکه تا الویهٔ ظفرطراز اکبري درین حدود است از آب گنگ عبور ننماید) بمیان آمد - و پادشاه بسیر قلعهٔ چناده انتهاض فرمود] خان زمان از عجلت زدگي و تنگ ظرفي از آب عبره نمود - عرش آشیاني باصغای این خبر خود بر سر او ایلغار فرمود - جعفر بیگ بتعجیل خود را بغازیپور

---

(۲) در [اکثر نسخه] و چون در سنه (۳) نسخهٔ [ب] سه هجري •

رسانيده بعضے کشتيهای اورا (که از اموال مالامال بود) بدست آورده درجهٔ استحسان يافت - و بمنصب هزاري و خطاب خاني اختصاص گرفت *

* جلال خان قورچی *

نديم بے بدل و مقرب بارگاه عرش آشياني بود - پانصدي منصب داشت - سال پنجم اورا برای آوردن تان‌سين کلانوت (که در خوانندگی کبت و دهرپد (۲) سرآمد دانايان فن موسيقي بود - و پيش رامچند باهيله راجهٔ بهته (۳) بسر مي‌برد) با نامهٔ استمالت نزد راجهٔ مزبور فرستادند - نام‌برده او را با پيشکشهای راجه بحضور پادشاه آورد - سال يازدهم چون بعرض رسيد (که او بجوانے صاحب حسن مبتلا گرديده) اين معني در مزاج پادشاه گران آمد - آن جوان را ازو جدا ساختند - نامبرده لبريز سبک سري شده شبے آن جوان را همراه گرفته فرار گزيد - چون اين حقيقت بعرض رسيد ميرزا يوسف خان رضوي با جمعے بتعاقب او مامور گرديده گرفته آورد - مدتے در جلوخانه افتاده لکدکوب خرد و بزرگ بود - و پس ازان مورد عاطفت شده آب رفته بجو آورد - هميشه در يورشها ملتزم رکاب پادشاهي بود پستر بکمک لشکرے (که بتسخير قلعهٔ سوانه از مضافات صوبهٔ اجمير مامور بود) دستوري يافت - سال بيستم جلوس بآن حدود رسيده ترود نمايان بظهور رسانيد - و چندر سين راجهٔ ماروار از دست مردم

---

(۲) دهرپه بدون واو نيز گويند (۳) در [اکثر نسخهای اکبر نامه] پنه *

پادشاهي كنج خمول گزيد - درين ضمن شخصي خود را ديويداس (كه در جنگ ميرزا شرف الدين حسين در حدود ميرتهه مضاف صوبهٔ اجمير مقتول گرديد) ظاهر ساخته بخان مذكور پيوست - كه بتوسل او راهي ببارگاه سلطاني يابد - چون دران ايام جست و جوی چندرسين همه را مطمح نظر بود روزي آن تزوير پيشه ظاهر ساخت كه نام برده در جايگير كلا پسر رام رای برادر زادهٔ خود مختفي گرديده - بنابران فوج پادشاهي بر سر منازل كلا رفت - او بدر انكار زده شمال خان قورچي را بخود يكي ساخته در استيصال آن تزوير پيشه اهتمام نمود شمال خان او را روزي بخانهٔ خود آورده در تدبير گرفتن شد - او ببازوی مردانگي ازان مضيق رهائي جست - و پس ازان كينه در دل گرفته روزي خانهٔ جلال خان را منزل شمال خان انگاشته با چندكس به پيكار در آمد - او بي ساز جنگ بآويزشهای مردانه مطابق سنه (٩٨٣) نهصد و هشتاد و سه هجري نقد زندگي سپرد *

* جگمال *

برادر خرد راجه بهارامل (٢) است - چون راجه را بمساعدت طالع زمانه بكام شد هر يكي از خويشان او بمدارج دولت مرتقي گشتند مشاراليه نيز بعواطف سلطاني اختصاص پذيرفته سال هشتم بمحافظت قلعهٔ ميرتهه سربلندي يافت - و سال هيزدهم (كه عرش آشياني بصوب گجرات ايلغار فرمود) او بمحافظت اردوی كلان نامزد شد

---

(٢) در [بعضي نسخهٔ اكبرنامه] بهارهمل *

بمنصب هزاري رسيد - پسرش کهنگار[(۲)] (که با عم خود راجه بهارامل در اکبرآباد بسر مي‌برد) در هنگامهٔ ابراهیم حسین میرزا راجه او را با جمعی بدهلي فرستاد - سال هیزدهم پیش از نهضت موکب پادشاهي بگجرات رخصت یافته در حوالیِ پٽن باردوی سلطاني پیوسته سال بیست و یکم همراه کنور مان سنگهه بمالش رانا پرتاب دستوري پذیرفته پستر تعینات صوبهٔ بنگاله گردیده با شهباز خان سرگرم کارهای پادشاهي بود - در هنگامی (که خان مذکور ناکام از ملک بهاتي برگشت - و راه دارالملک ٹانڈه گرفت) در اثنای طریق نام‌برده باتفاق چندے دیگر با جمع ناسپاسان (که از غارت گري باز گشته مي آمدند) دو چار شده باهم آتش پیکار افروختند - دران میان نوروز بیگ قاقشال ازان مردم راه عدم پیمود - و دیگران مسلک فرار در پیش گرفتند *

* چانش بهادر *

از یکهای میرزا محمد حکیم بود - بعد از فوت میرزا همراه پسرانش سال سیم بدرگاه عرش آشیاني رسیده دولت آستانبوس دریافت - و در خور مرتبت بانعام خلعت و اسپ و نقد سرمایهٔ شادکامي اندوخت - و در همان ایام همراه زین خان کوکلتاش بمهم الوس یوسف زئي دستوري پذیرفت - در جنگ افغانان چون شکست بفوج پادشاهي افتاد و کوکلتاش خواست که خود را بکشتن دهد

---

(۲) نسخهٔ [ا] کنکار *

نام‌برده جلو گرفته کام و ناکام برگردانید - پس ازان بمهم تاریکیان اولا با کفور مانسنگهه و ثانیا با صادق خان و ثالثا بکومک زین خان نامزد گردیده مصدر گوناگون خدمات گشت - سال سي و پنجم (که خانخانان بتسخیر قلعهٔ قندهار قرار یافت) اورا در همراهیانش بر نوشتند - ازانجا (که مهم مذکور درتوقف افتاد و خانخانان بکشایش تتهه مامور شد) او درانجا رفته کاربند نیکوبندگي گشت - سال سي و هشتم همراه خانخانان ببارگاه سلطاني آمده بعتبه بوسي چهرهٔ امتیاز افروخت - و بستر بمهم دکن تعین شده آخرها در راه‌پوري مي‌بود - سال چهل و ششم مطابق سنه (۱۰۰۹) هزار و نه هجري بدرد شکم وداع زندگي کرد - از گزین سپاهیان بود - و منصب پانصدي داشت - پس ازو برادرانش جاگیر یافته دران صوبه کارگذار بودند - پسرش شجاعت خان شادي بیگ است - که احوالش جداگانه بر صفحهٔ بیان ثبت گردیده *

* جهانگیر قلي خان *

لاله بیگ کابلي - از غلام زادهای میرزا حکیم است - پدرش نظام قلماق چراغچي بزم میرزا بود - لاله بیگ از کار طلبیها مورد الطاف میرزا گشته مصدر خدمات عمده گردید - و پس‌از فوت میرزا بخدمت عرش‌آشیاني رسید - عرش آشیاني اورا بشاهزادهٔ کلان سلطان سلیم مرحمت فرمود - چون مشارالیه نفس قوي داشت وکارهای نمایان ازو تمشي یافت شاهزاده مشمول گوناگون نوازش فرموده

بخطاب باز بهادر برنواخت - و در روزے چند صاحب طبل و حشم گردانید - و چون شاهزاده بسریر فرمان روائی هندوستان برآمد اورا بوالا پایهٔ منصب پنج هزاری برآورده بخطاب جهانگیر قلی خان و تفویض ایالت صوبهٔ پتنه و بهار نامور ساخت - و چون حکم پادشاهی سمت نفاذ یافته بود (که از تیولداران آن صوبه هرکه از صوابدید خان مذکور سر پیچد تنلش در دست او ست) طرفه رعب و صولت جهانگیر قلی خان در دلها جا کرد - و راجه سنگرام مرزبان کهرکپور (۲) (که از عمده زمینداران آنولایت است - و همواره از زمان عرش آشیانی با حکام صوبهٔ بهار مطیع و منقاد بوده دست از خدمتگریهای پادشاهی باز نمیکشید - چنانچه راجه تودرمل اورا پسر خوانده بود) درینولا تاب تحکم جهانگیرقلی خان نیاورده آمادهٔ پیکار گردید - خان مذکور با جمعیت شایان برسرش شتافته آویزش نمایان نمود - و پس از گیرودار صعب سنگرام بزخم تفنگ آوارهٔ دشت عدم گشته خان مذکور اعلام نصرت و فیروزي بر افراشت - و در سال دوم سنه (۱۰۱۶) هزار و شانزده هجري از انتقال قطب الدین خان کوکه (که بدست شیر افکن خان استجلو کشته شد) بصاحب صوبگی بنگاله بلند پایگی یافت - و پس از وصول بدان دیار بضبط و ربط آنجا پرداخته از قرار واقع بمهمات آنصوبه (۳) وا نرسیده بود که سپاه اجل بر جمعیت آباد حیاتش تاخت - و در سال سیوم سنه (۱۰۱۷) هزار

---

(۲) نسخهٔ [ج] کهورکپور یا گورکهپور باشد (۳) در [اکثرنسخه] نپرداخته ٭

وهفده هجري درگذشت - بدینداري وحق‌پرستي شهرهٔ تمام داشت و در احراز مثوبات بسیار میکوشید - و یکصد حافظ نوکر داشت که در سفر و حضر چند قرآن شریف ختم نموده ثواب آن را باو مي بخشیدند - و خود هم نماز بسیار با وظائف و اوراد میخواند و با این همه صلاح و تقوی قسي القلب بود - اصلا نرم‌دلي و ترحم نداشت - در عین نماز و تسبیح از اشارهٔ تازیانه زدن و حلق کشیدن و کشتن گنهگاران که معتادش بود خود را باز نداشتي - و یکصد کرنائي ملازمش بود - که هرگاه جنگ ترازو میشد یکدفعه همه را میکشیدند که زهرهٔ گواران و روستائیها مي‌ترقید - و یکصد غلوله انداز کشمیري (۲) نوکر بود - که هیچ پرنده بر سرش نمي‌توانست پرید - همه را بغلوله میزدند *

* جگناتهه *

پسر راجه بهارامل است - که احوال او جداگانه پیرایهٔ ارتسام پذیرفته - راجه او را با دو برادر زادهٔ خود بطریق یرغمال نزد میرزا شرف الدین حسین (که هنگام تعلقه داري اجمیر زرے برسر راجه مقرر کرده بود) نگاهداشت - پس ازان (که راجه ادراک ملازمت عرش‌آشیاني نموده بجلائل عاطفت اختصاص گرفت) بقدغنهاي متواترهٔ پادشاهي جگناتهه از دست میرزا رهائي یافت - پس ازان مورد الطاف بیکران گردیده هم در رکاب خسرواني و گاه در تعیناتي

(۲) نسخهٔ [ج] کشمیر نوکر بود *

كنور مانسنگهه برادر زادهٔ خود بتقديم خدمات مي‌پرداخت - سال بيست و يكم (كه رانا پرتاب زميندار ميوار با لشكر پادشاهي مقابله نموده بعضے سرداران را پای از جا رفت) مشار اليه قدم همت استوار كرده داد مردانگي داد - رامداس پسر جيمل (كه از ناموران مخالف بود) بضرب دست او رهگرای وادي نيستي گرديد - سال بيست و سيوم تيول در صوبهٔ پنجاب يافته بدانصوب دستوري پذيرفت - سال بيست و پنجم چون آثار آمدن ميرزا حكيم از كابل بصوب پنجاب پيدائي گرفت و نهضت سلطاني بدانصوب تصميم يافت و جمعے برطبق حكم پيشتر روانهٔ آن سمت شدند مشاراليه نيز بدين خدمت مامور گرديد - سال بيست و نهم بمالش رانا (كه كلاه نخوت كج نهاده بود) با جمعے كثير تعين گرديده بنگاه او را يغمائي ساخت پس ازان همراه ميرزا يوسف خان بكشمير شرف رخصت حاصل كرد - چون كارهای آنجا صورت انجام گرفت مشاراليه عزيمت حضور نموده بدولت آستانبوس پيوست - پس ازان سال سي و چهارم تعينات شاهزاده سلطان مراد گرديده بصوب كابل شتافته سال سي و ششم (كه شاهزاده سلطان مراد بايالت مالوه تعين گرديد) او بهمراهي شاهزاده اختصاص يافته سرمايهٔ عزت اندوخت - پس ازان بركاب شاهزادهٔ مزبور بمهم دكن نامزد شد - سال چهل و سيوم از شاهزاده رخصت گرفته بيورت خود آمد - و ازان جا بعتبهٔ خلافت رسيد - چون بےحكم آمده بود چندے بار نيافت - و وقتے (كه پادشاه

ازدکن معاودت فرموده - و نواحی قلعهٔ رنتهپور مضرب خیام گردید) او پیشتر حسب الطلب از برهانپور رسیده بود - چون قلعهٔ مذکور بدو تعلق داشت روزے (که پادشاه متوجه سیر شد) او بآئین فدویان تقدیم مراسم نیاز و نثار را باعث افزایش افتخار خود ساخت - پستر باز بدکن دستوری یافت - و در سال اول جلوس جنت مکانی همراه شاهزاده سلطان پرویز بمهم رانا تعین گردید - چون شاهزاده بنابر هنگامهٔ بغي خسرو باگهه پسر رانا را همراه گرفته روانهٔ آگره شد نامبرده را با تمامی لشکر درانجا گذاشت - و در همین سال بدفع دلپت بیکانیري (که در ضلع ناگور هنگامه پرداز بود) مامور گشت - سال چهارم جلوس بمنصب پنجهزاري سه هزار سوار سربلندي یافت - و پسرش رام چند بمنصب دو هزاري هزار و پانصد سوار سر بلند گردیده بصوب دکن رخصت پذیرفت - از اولادش یکے راجه منروپ است که در ایام فترت ملتزم رکاب فردوس آشیاني بود - پس از جلوس بمنصب سه هزاري دو هزار سوار و عطای علم و اسپ با زین نقره و فیل و انعام بیست و پنج هزار روپیه نقد مباهي گردید - سال سیوم بهمراهی راجه گجسنگهه بتخریب تعلقهٔ نظام الملک دکني تعین شده همان سال راه عدم خانه پیش گرفت - پسرش گوپال سنگهه بمنصب در خور سربلندي یافت *

* جان سپار خان ترکمان *

جهانگیر بیگ نام - از امرای جنت مکاني ست - مدتهای ممتد

در تعيناتيِ صوبهٔ دکن گذرانيد - و از کار طلبي و مردانگي در تقديم خدمات پادشاهي بذل مجهود نمود - چون مهمات دکن از شاهزاده پرويز با وصف طول مکث در برهانپور و تعين امراى عمده با افواج گران و صرف خزائن موفور اصلا رو براه نگرفت بلکه دنياداران دکن خلع ربقهٔ اطاعت نموده سيما ملک عنبر که محالات بالاگهات را قاطبةً متصرف گرديد ناگزير در سال يازدهم بتمشيت مهام آن مملکت شاهزاده سلطان خرم (که بعد ازين فتح بخطاب شاهجهاني ممتاز گشته) رخصت يافت - و به نيروى اقبال آوازهٔ صولت شاهي هوش رباى دکنيان شده آنها دوش فروتني و سرافکندگي بزير بار بندگي درآوردند - و دست تصرف عمال متعلقهٔ پادشاهي کوتاه داشته عهدهٔ خراج سپاري و مال گذاري بر ذمهٔ انقياد و فرمان برداري گرفتند - و در سال دوازدهم شاهزاده هرکرا از همراهان و متعينهٔ دکن بهر مکان و ناحيه که مناسب دانست بتهانه‌داري و فوجداري نامزد فرمود - جهانگير بيگ را مشمول الطاف گردانيده بضبط تهانهٔ جالناپور و مضافات آن (که بيست و پنج کروهي دولتاباد است - و دران وقت عمدهٔ تهانهاى بالاگهات بود - و بسيارے از منصبداران پادشاهي باتابين و جمعيت خود تعين آن مکان مي‌شدند) روانه ساخت و پس ازان چندے از بد عهدان دکن بر سر نقض پيمان شتافته دست تصرف بمحالات پادشاهي دراز کردند - و ببالاگهات اکتفا نا کرده تا برهانپور رايت استيلا برافراشتند - ناچار شاهزاده مرتبهٔ ثاني يساق

دکن را وجههٔ همت گردانید - و در آغاز شازدهم سال جهانگیری خطهٔ برهانپور را بورود موکب خویش برآراست - و افواج قاهره بسرزنش و مالش نظام‌شاه وملک عنبر معین گشت - و پس از زد وخورد نمایان و آویزشهای سترگ (که هر مرتبه نصرت و فیروزي نصیب بندهای شاهي میشد) ملک عنبر بتازگي تماشاگر چهره نمائی شاهد اقبال شاهزاده گشته از کجروي رو برتافت - و از در ندامت در آمده دست عجز بدامن استیمان در آویخت - هریکی از سران و سرداران تا انقضای موسم برشکال در محالی از محالات بالاگهات گذرانید جان سپار خان با سه هزار سوار در بیر اقامت جا برساخت - و چون ازسرنو تقسیم تهانجات سر برزد مشارالیه را باضافهٔ منصب برنواخته بتهانه داری بیر نگاهداشتند و چون در سال نوزدهم در حوالی موضع بهاتوري مضاف احمدنگر میان ملک عنبر و ملا محمدلاري سپه‌سالار و وکیل‌السلطنت بیجاپور (که عادل شاه والی آنجا اورا در محاورات و مخاطبات ملا بابا میگفت) کارزار اتفاق افتاد و باقتضای سرنوشت تقدیر ملا کشته شد و سررشتهٔ انتظام فوج گسیخته گشت امرای پادشاهي (که بکمک ملا مامور بودند) گرفتار گشتند - مگر خنجر خان که باحمدنگر در شد - و جانسپار خان گرم و گیرا خود را به تیول خویش رسانیده حصار بیر را مضبوط ساخت - و در ایام قرب ارتحال جنت مکاني خانجهان لودي ولایت بالاگهات را بنظام شاه وا گذاشت - و نوشتها بنام امرای پادشاهي (که در تهانجات بودند)

فرستاد - که آن محال را حوالهٔ وکلای نظام شاه نموده به برهان پور آیند - خان مذکور نیز کاربند نگاشتهٔ خانجهان گردیده نزد او شتافت روزے چند نگذشته بود که صیت جلوس صاحبقران ثاني بچهار دانگ هندوستان نشاط دیگر آورد - خان مذکور بر جناح استعجال احرام حضور بسته در سر آغاز جلوس دولت کورنش دریافته باضافهٔ هزار و پانصدي ذات هزار سوار بمنصب چهار هزاري ذات سه هزار سوار و عطای علم و نقاره سر افتخار بآسمان رسانید - و از تغیر جهانگیر قلي خان بصاحب صوبگی الهآباد مرخص گردید - اما بمقتضیات سپهر دوار (که هر کونے بفسادے پیوسته است - و هر عشرتے بحسرتے آغشته - بادهٔ کامیابی این جا خمار ناکامي در پی دارد - و زلال صافی عیش کدورت در ته - قدحے پر نشد که تهي نکردند - و صفحهٔ تمام نشد که ورق برنگردید) در همین سال پیمانهٔ عمرش لبریز گشت امام قلي پسرش هزاري چهار صد سوار منصب داشت - در سال سیوم شاهجهاني بهمراهی اعظم خان ناظم دکن روزے (که بر بالاگهات در چنداول عادلشاهیه و نظام شاهیه یک دفعه ریختند - و ملتفت خان سردار فوج پهلو تهي کرد) او با چندے از ناموران روشناس عمده دل بجانفشاني نهاده مردانه در آویخت - و نیکنامی جاوید اندوخته جان در باخت - جانسپار خان برادرے هم داشت - مرتضی قلي نام - هزاري شش صد سوار منصب - سال دهم در دکن بکنج نیستي خزید •

* جادو راو کانتیه (٢) *

خود را از قوم جادوان میگرفت - که کشن (٣) مشهور ازان قوم است از اعیان و ارکان سلطنت نظام شاهیه بود - چون مرتبهٔ ثاني سال شانزدهم جهان‌گیري پادشاهزاده ولي‌عهد شاهجهان صاحبقران ثاني سرزنش و مالش دنیا داران دکن را (که سر از اطاعت و انقیاد پیچیده دست تالان و تصرف بممالکت پادشاهي دراز کرده بودند) وجههٔ همت عالي‌نهمت ساخته بعون راي صایب و نیروی شمشیر آبدار آن مهم را نسق شایسته داد جادو راو (که مقدمة الجیش عساکر دکن بود) برهنموني اقبال بزمین‌بوس شاهزادهٔ فتح نصیب تارک افتخار برافراخته بمنصب پنجهزاري ذات و سوار تحصیل بلندپایگي نمود - و با پسران و نبائر و دیگر منتسبان بهبیست و چهار هزاري پانزده هزار سوار منصب رسید - و جاگیرهای جید دکن تنخواه یافته در نهایت رفاهیت و جمعیت کمکي صوبه‌داران آن‌ولایت بود و همواره بتقدیم خدمات پادشاهي مي‌پرداخت *

و چون سال سیوم جلوس شاهجهاني ساحت برهانپور بسایهٔ اعلام جهانکشای پادشاهي مورد امن و امان گردید جادو راي نکبت‌گرای از ناسپاسي و حق ناشناسي رو از بندگي آستان خلافت نشان برتافته با فرزندان و خویشان بنظام شاه پیوست - چون او میدانست (که بیوفائي لازم ذات آن بد ذات است - و کافر ماجرائي ملازم جوهر

(٢) نسخهٔ [ا] کانتهوه (٣) در [بعضی نسخه] جادون *

آن بدجوهر) در صدد آن شد که او را بدست آورده چندے در زندان مجازات نگاه دارد - و باین انداز اورا نزد خود طلبید - چون هنگام پاداش کفران نعمت رسیده بود آن بے خبر با تمام قبیله شتافت ناگاه جوقے از کمینگاه برآمده دست ببستن (۲) بر کشادند - آنها تن به بند و اسیري نداده تیغها از نیام کشیدند - و هردو طایفه با یکدیگر در آویختند - جادو راو با دو پسر اچلا (۳) و راگهو و ایسونت رای نبیرهٔ جانشینش بقتل رسید - و بقیة السیف با کرجائي (۴) زنش (که مدار کارهای آن خسران زده برو بود) از دولتاباد گریخته بوطن خود سندکهیر (که پرگنه ایست مضاف مهکر برار نزدیک بجالنه پور که جادو راو درانجا قلعهٔ ساخته) رفته تحصن جستند - هرچند نظام شاه در دلجوئي و استمالت آنها سعي نمود دلنهاد نگشته بهزاران ندامت و خجالت بدرگاه پادشاهي ملتجي گشتند - ازانجا (که جرم‌پوشي و عذرنیوشي شیوهٔ رضیهٔ سلاطین‌عالیجاه است) جرائم عظیمهٔ آن گروه عفو پژوه بذیل اغماض پوشیده بمراحم ملکانه مطمئن و مستمال ساخته درسلک بندها منسلک گردانیدند - و فرمان عطوفت نشان باعظم‌خان ناظم دکن (که بر بالاگهات سرگرم استیصال خانجهان لودي بود) سمت ارسال یافت - خان مذکور بمیانجي‌گري دنت جي نام (که سرانجام معاملات جادو راو باو مفوض بود) آنها را باعزاز و احترام

(۲) نسخهٔ [ا] دست بستن (۳) در[بعضےنسخه] اجلا (۴)در [اکثرنسخه] کرجای زنش •

پیش خود طلب داشته برای هر یکے منصبی عمده تجویز نمود و از پیشگاه فرمان روائي بپذیرائی مناصب و عطای یک لک و سي هزار روپیه برسم مدد خرج و تنخواه تیول نیک در ولایت دکن و برار و خاندیس و بحالی محال جادو راو بدستور سابق مشمول عواطف خسروانه گشتند - و چون سال چهارم شرف استلام سدهٔ سلطنت دریافتند بهادر پسر جادو راو بمنصب پنجهزاري پنجهزار سوار و عنایت علم و نقاره مباهي گردید - وجگدیو راو برادر جادو راو بمنصب چهار هزاري ذات و سوار و مرحمت علم و نقاره سر برافراخت و پتنگ راو بمنصب سه هزاري ذات هزار و پانصد سوار (که سابق برادرش ایسونت راو مقتول داشته) سرفرازي یافته بخطاب جادو رای (که نام جدش بود) موسوم گشت - و بیتوجي (۲) بمنصب دو هزاري ذات و هزار سوار (که منصب پدرش اچلای قتیل بود) سربلند گردید - و در سال پنجم جگدیو راو مذکور از هم گسیخت - و چون بهادرجي در سال هشتم رخت هستي بر بست دتاجي پسرش بمنصب سه هزاري هزار سوار شادکامي اندوخت - و چون او در عهد عالمگیري بهمراهئ دلیر خان در جنگ مرهته بکار آمد پسرش بخطاب جگدیو راي و منصب عمده سرافرازي یافت - و پستر از پسران او مان سنگهه در وقت صوبه داریِ منصور خان روز بهاني با فوجے قلیل بمحافظت و حراست اورنگاباد مي پرداخت - منزلے

---

(۲) نسخهٔ [ج] بتهوجي .

برسر تالاب احداث نمود - برادر دیگرش راگهو بجگدیو رای رسیده چون ساهوجي بهونسله پدر سیوای مشهور بداماده‌ی جادو رای در نظام شاهیه نامے برآورد ازان وقت این سلسله را پا درمیان - خواهر (۲) راجه ساهوی خال بجگدیو راو مسطور منسوب است - او سال ششم محمد شاهي سنه (۱۱۳۶) هزار و یکصد و سي و شش در جنگے (که میان نظام الملک آصف جاه و مبارز خان ناظم حیدر آباد بحوالی شکرکهیره محال تیولش اتفاق افتاد) ازین طرف جدا شده بمبارز خان پیوست - و دران زد و خورد بقتل رسید - ازان روز درین سلسله دیگرے منصب و اقطاع نیافته - پسرش مانسنگهه نامي (که همشیره زادهٔ راجه ساهو ست) با عم‌زاده‌های خود در سندکهیر (۳) بوسوم زمین‌داری سرکار دولت آباد (که از قدیم به نیاگانش متعلق است) میگذرانید و بملاحظهٔ وطن‌داري نمیرفت - درین ولا از تنگی معیشت ناچار شده شتافت - این سندکهیر پرگنه ایست سي کروهي از اورنگاباد مضاف سرکار مهکر صوبهٔ برار - وطن اصلي و مسکن قدیم جادو راو مقتول است - و شش هفت کروهی قصبه موضعے ست ازان پرگنه مشهور بدیول گانون راجه - که جادو راو باحداث قلعهٔ مستحکم و آبادی آن مکان همت گماشته - درین وقت هم آبادی معتبر دارد که قصبهٔ درجنب آن ویران است *

---

(۲) نسخهٔ [ب] خواهرزادهٔ ساهوی حال (۳) نسخهٔ [ج] در سندکهیره برسوم زمینداري *

* جهانگیر قلی خان *

شمس الدین مشهور بمیرزا شمسي مهین خلف خان اعظم میرزا عزیز کوکلتاش است - چون میرزا کوکه در ایالت گجرات از چیرگی واهمه از بندر بلاول (که نزدیک سومنات است) بجهاز آلهي درآمده بحجاز شتافت بجز شمسي و شادمان دیگر پسران و اهل و عیالش همرهي برگزیدند - عرش آشیاني از کمال نوازش شمس الدین را بهزاري منصب سرفراز گردانید - و چون از سایر برادران بدانش والا و خرد متین امتیاز داشت و به نیکو منشي و پسندیده وضعي متصف از عهد عرش‌آشیاني تا عهد اعلیٰ‌حضرت همواره مورد نوازش خسرواني بوده بنیکي و نیک نامي ایام حیات بانصرام رسانید و در زمان اکبري بپایهٔ دو هزاري بر آمد - چون سال سیوم جهانگیري صوبهٔ گجرات از تغیر مرتضیٰ خان بخاري به تیول خان اعظم مقرر گشت ازانجا (که مزاج پادشاهي از خان‌مذکور اندک کبیدگي داشت و بنابر جانب داري خسرو از طرف او مامون نبود) قرار یافت که خود در حضور باشد - و جهانگیرقلي‌خان (که خانه زاد رشید و فهمیده و بهمه جهت خاطر ازو مطمئن) بطریق نیابت پدر بحراست آن مملکت پردازد *

مشهور است که میرزا کوکه زبان باختیار نداشت - حرفهای بیصرفه گفتے - خصوص در وقت استیلای غضب خود را نتوانستے نگهداشت - حتی پاس حضور پادشاهي ننمودے - روزے واقعهٔ

رو داد - که جنت مکاني بجهانگير قلي خان فرمود - که تو ضامن پدر ميشوي - عرض کرد که ضامن مال و جان او (۲) هستم - اما ضامن زبان او نمي‌توانم شد - و پس ازان بمنصب سه هزاري سه هزار سوار فرق عزت برافراخته بحکومت جونپور اختصاص يافت - در همان ايام شاهزاده شاهجهان بنگاله را متصرف شده رايت توجه بجانب پتنه برافراشت (۳) - و عبدالله خان فيروز جنگ با راجه بهيم بطريق منقلا روانهٔ الهٔآباد شد - چون بگذر چوسا رسيد جهانگير قلي خان مقاومت را از حيز قدرت خود بيرون ديده بر سبيل استعجال از جونپور برآمده در الهٔ آباد بميرزا رستم صفوي صاحب صوبهٔ آنجا پيوست و بعد ازان بتفويض ايالت الهٔآباد معين گشته (۴) پس از سرير آرائي فردوس‌آشياني اگرچه از صوبه‌داري الهٔآباد معزول گرديد اما ببحالي منصب سابق کام دل اندوخته از تغير بيگلرخان ولد سعيد خان بنظم سورتهه و جوناگڏهه مرخص شد - در سال پنجم سنه (۱۰۴۱) هزار و چهل و يکم هجري همانجا روزگارش سپري گشت - اعلى حضرت بمقتضاى خانه‌زاد نوازي پسر رشيدش بهرام را بمنصب دو هزاري دو هزار سوار سرفرازي بخشيده بجاى پدر منصوب فرمود - او جوان قابل و شجاع بود - در حکومت گجرات بهرام پوره بنام خود آباد کرده *

---

(۲) نسخهٔ [ب] مال و جان اويم (۳) در [بعضى نسخه] برافراخت (۴) نسخهٔ [ب] تعين گشته •

* جگراج عرف بکرماجیت *

پور راجه ججهارسنگهه بندیله است - سال اول جلوس شاهجهاني بمنصب هزاري هزار سوار تارک افتخار برافراخت - چون سالے پس ازین خانجهان لودي از اکبرآباد فرار نموده از راه غیر متعارف بملک بندیله رسیده بتعلقهٔ دیوگذهه درآمده داخل سرحد نظام الملک گردید و افواج پادشاهي (که بتعاقب او نامزد شده بود) نتوانست رسید پادشاه را مظنهٔ کلي شد - که بے تعب گذشتن او و نرسیدن افواج سرکار از راهبري و غلط نمائي نام برده است - سال چهارم (که خانجهان لودي باتفاق دریا خان روهله از دکن بصوبهٔ مالوه شتافته با کمال سراسیمگي بعزیمت کالپي در ملک بندیله درآمد) مشارالیه بجهت رفع بدنامي و دفع شرمندگي پدر خود کمر همت چست بسته دوید - و بچندداول (که سرگروه آن دریا خان بود) رسیده هنگامهٔ زد و خورد گرم ساخت - درین ضمن تفنگے بدریا خان رسیده کارش تمام ساخت - مردم بندیله خانجهان تصور کرده برو هجوم کردند بکرماجیت سر دریا خان را بریده روانهٔ حضور نمود - و تدارک مافات بآئین شایسته بعرصهٔ ظهور رسانید - بپاداش آن از اصل و اضافه بمنصب دو هزاري دو هزار سوار و خطاب جگراج و عطای خلعت و شمشیر مرصع و علم و نقاره سربلندي اندوخت - پستر عوض پدر بدکن رسیده همراه خانخانان و خانزمان (۲) سرگرم ترددات بوده در جنگها

---

(۲) نسخهٔ [ب] خانجهان •

گاهے بمیمنه و گاهے بچنداول مامور گردید - و در محاصرهٔ قلعهٔ دولتاباد و قلعهٔ پرینده از محافظت مورچال و چپقلش با گروه مخالف لوازم جانسپاري بظهور آورد - و سال هشتم بنوشتهٔ پدر خود (که بنابر کشتن بهیم نراین زمیندار چورا گده از حضور متوهم شده بود) راه وطن پیش گرفت - خاندوران صوبه دار برهان پور باستماع خبر فرار او با جمعے بتعاقب او شتافت - و چند کس را بخاک هلاک انداخت - او زخمي شده براه غیرمتعارف طی مسافت نموده بپدر ملحق شد - و پس از وصول افواج پادشاهي همراه پدر عرصه پیمای وادئ فرار گردیده بتفصیلے (که در احوال ججهار سنگهه مرقوم شده) مطابق سنه (۱۰۴۴) هزار و چهل و چهار هجري بقتل رسید درجن سال پسر او هنگام تعاقب اسیر افواج پادشاهي گشته *

* جان نثار خان *

جنیرئ قدیمي کمال الدین حسین نام - از نیکو خدمتگذاران ایام پادشاهزادگئ شاهزاده شاهجهان است - و سرآمد بندگان مزاجدان و فدویان جانفشان بود - چون بفارسي مشرف فیلخانهٔ جهانگیري (که در سرعت سیر از مسیر فلک هم گوی سبقت مي برد) باشارهٔ یمین الدوله بمجرد فوت جهانگیر پادشاه ببال استعجال پرواز نمود و از کوهستان کشمیر در عرض بیست روز نوزدهم ربیع الاول (۲) سنه (۱۰۳۷) هزار و سي و هفت هجري بجنیر دکن رسید و خبر

(۲) نسخهٔ [ب] ماه ربیع الاول *

ارتحال جنت مکاني ازین دار فاني (۲) بعالم جاوداني رسانید ازانجا (که عزم صاحبقران ثاني در مهمات سلطنت و جهانباني درنگ و اهمال بر نمي‌تافت) سه روز بمراسم عزا پرداخته بیست و سیوم ماه مذکور براه گجرات متوجه دارالخلافهٔ آگره گردید - و جان نثار خان را با فرمان محتوي بر انواع لطف و عنایت و بحال داشتن منصب و جاگیر و صوبه داري دکن بدستور سابق نزد خانجهان لودي روانهٔ برهانپور فرمود - تا او را بمواطف شاهانه مستمال ساخته برسرائر ضمیرش (که ناصافي و بے‌اخلاصي او مظنون بل مجزوم بود) آگهي یابد - چون بخت و دولت ازو رمیده بود پس از وصول فرمان جوابے داد که سرش بباد داد - و خان مذکور را بے عرضداشت رخصت کرد - مشار الیه در احمد آباد بسعادت ملازمت رسیده در روز جلوس بمنصب دوهزاري ذات هزار سوار و مرحمت علم و (۳) نقاره و انعام فیل و پانزده هزار روپیه نقد کام دل اندوخت - و در (۴) سال سیوم از انتقال دیانت خان دست بیاضي بقلعه داري احمد نگر (۵) اختصاص گرفت - و بعطای چهل هزار روپیهٔ برسم مدد خرج مورد مرحمت گشت - و در سال چهارم بحضور رسیده باضافهٔ پانصدي پانصد سوار فرق افتخار برافراخته بفوجداري لکهي جنگل مامور گشت - و پس ازان بفوجداري سیوستان مرخص

(۲) نسخهٔ [ج] دار فنا (۳) نسخهٔ [ج] علم و انعام فیل (۴) در [بعضي نسخه] دشت بیاضي (۵) نسخهٔ [ج] اختصاص یافته بعطای •

گردید - و چون سال یازدهم قلعهٔ قندهار مسخر اولیای سلطنت شد و صوبه داران و فوجداران قرب جوار بعنوان کمک خود را بدانجا رسانیدند خان مذکور نیز از تعلقهٔ خود شتافته سرگرم تقدیم کارها شد - و بهمراهیِ قلیج خان صوبه‌دار قندهار در کشایش قلعهٔ بست شریک تردد گردید - و در سال دوازدهم پانصد سوار دیگر بر منصبش افزوده از سیوستان ببهکر رفته از تغیر یوسف محمد خان ببندوبست آنجا پرداخت - و در همین سال رخت هستي بربست *

صاحب ذخیرة الخوانین آورده در حکومت سیوستان بسیارے از دختران زمینداران آنجا از قوم سیمچه (۲) و سوده خواستگاري نمود و بدان جهت نقش عمل او درست نشست - آثار تمرد و مفسده نماند - پس ازان (که حیات مستعار را پدرود نمود) هر یکے از زمینداران دختر خود را از خانهٔ او بزور و اشتلم کشیده برد - شاید این واقعه در بهکر رو داده باشد - که سرحدش بسرحد سیوستان پیوسته - والّا فوتش در حکومت سیوستان نشده - کمالایخفی - پسرش میرزا حفیظ الله (که بنابر قدم خانه‌زادي مکرر در طفلي مورد عطایای اعلی‌حضرت گردیده) در عهد خلدمکان بخطاب بسالت‌خان چهرهٔ عزت افروخت - و در ایام محاصرهٔ بیجاپور بخشيِ فوج پادشاهزاده محمد اعظم شاه بود - چندے بدان امر پرداخته - گویند بنّجرع (۳) ادمان داشت - اسیر پنجهٔ اجل گشت *

(۲) نسخهٔ [ب] سمچه (۳) در [بعضی نسخه] اسیر سرپنجهٔ اجل *

* جان سپار خان خواجه بابا *

برادر زادهٔ نقیب خان قزوینی ست - در عهد جنت مکانی خطاب جانباز خان یافته بمنصب هزاری چهار صد سوار رسیده سال اول جلوس فردوس آشیانی بملازمت پیوسته ببحالی منصب سابق کامیاب گردیده سال سیوم از اصل و اضافه بپایهٔ هزار و پانصدی ششصد سوار مرتقی گشت - مدتی بفوجداری مندسور مامور بود سال هیزدهم مطابق سنه (۱۰۵۵) هزار و پنجاه و پنج هجری بنهانخانهٔ عدم شتافت - از فهرس (۲) ده سالهٔ دوم شاهجهان‌نامه دریافت میشود - که موصی الیه بخطاب جانسپار خان و بمنصب دو هزاری هزار سوار سربلند گردیده - اگرچه سال این واقعه بنظر نیامده *

* جلال کاکر *

پسر دوم دلاور خان است - از تعیناتیان صوبهٔ کابل بود - تا آخر عهد جنت مکانی بپایهٔ هزاری ششصد سوار رسیده پس ازان (که بست و کشاد امور خسروی بکف قدرت فردوس آشیانی در آمد) سال اول باضافهٔ پانصدی صد سوار خرسند گردید - و سال سیوم در هنگامهٔ کمال‌الدین بن رکن‌الدین روهله با سعید خان مصدر کارها شد - سال دوازدهم (که دارالسلطنت مقر اعلام ظفر ارتسام گردید) او بمرحمت خلعت و خدمت فوجداری جمو از تغیر شاه قلی خان سرمباهات برافراخت - سال سیزدهم (که سلطان مراد بخش با جمعی

---

(۲) نسخهٔ [ب] فهرست - و هردو صحیح است *

بتوقف در بهيره[(٢)] مامور گشت) او را نيز در تعيناتيان شاهزاده برنوشتند - سال چهاردهم بافزوني سه صد سوار و عنايت اسپ نوازش يافته داخل كومكيان دكن شد - سال هيزدهم از اصل و اضافه بمنصب دوهزاري هزار و پانصد سوار لواى اعتبار برافراشت - مدتها در دكن گذرانيده سال سيم با ميرزا خان منوچهر براى وصول تتمهٔ پيشكش ذمهٔ كوكيا زميندار ديوگدهه بدان صوب شتافت - و پستر حسب التماس سلطان اورنگ زيب بهادر بفوجداري و تيولداري نصيرآباد و غيره توابع صوبهٔ خانديس سربلندگرديد - و پس ازانكه سكهٔ سلطنت بنام خلدمكان رونق پذيرفت سال چهارم او از اصل و اضافه بمنصب سه هزاري دو هزار سوار و تقرر خدمت فوجداري هوشنگ‌آباد مضاف صوبهٔ مالوه جبين بخت را نورآگين ساخت *

* جعفرخان عمدة الملك *

خلف الصدق صادق خان ميربخشي و همشيره زاده و خويش يمين‌الدوله آصف خان است - فرزانه بيگم مشهور به بي‌بي جيو زوجهٔ محترمهٔ اوست - از مبادي نشو ونما حديقهٔ احوالش بآبياري مرحمت پادشاهي نضارت و طراوت بے اندازه داشت - و همواره بحسن عقيدت و لطف خدمت منظور انظار خسرواني بود - چون پدرش درگذشت از فرط رافت محمد اورنگ‌زيب بهادر را بتعزيه فرستاد - كه اورا بفزوني الطاف خاقاني تسليه بخشيده با برادران

---

(٢) نسخهٔ [ب] بهير *

بشرف بساط بوس مشرف گردانند - چون بسعادت حضور فایز گردید باضافهٔ هزاري ذات پانصد سوار بمنصب چهار هزاري دو هزار سوار سر برافراخت - ازانجا (که عاطفت اصلي تقریبی و سببی نمیخواهد و عنایت دلي بهانه‌جو مي‌باشد) در سال هفتم منزلش بفیض قدوم پادشاهانه فروغ آمود گردیده ممتاز اقران و امثال گشت - و در سال دهم خان مذکور جواهر و اقمشهٔ نفیسه پیشکش کرد - از بنده نوازي متاع یک لک روپیه بپذیرائي در آمده او را بمنصب پنجهزاري ذات و سه هزار سوار بلند آوازه کردند - و پس ازانکه روزے چند بنابر جهتی معاتب گشته مجددا مشمول عواطف بیکران گردید - و در سال نوزدهم بصوبه داري پنجاب سر برافراخت - و در آخر سال بیستم بخدمت جلیل القدر میر بخشي‌گري از تغیر خلیل الله خان چهرهٔ کامیابي برافروخت - و در سال بیست و سیوم از انتقال مکرمت خان بصاحب صوبگي دارالخلافهٔ شاهجهاناباد رخصت یافت و در سال بیست و چهارم بنظم صوبهٔ تهته از تغیر سعید خان مباهي گردید - و در سال سیم بحضور رسید - و چون خدمت والامرتبت وزارت از معظم خان بنابر وجهے عزل گردید در سال سي و یکم خان مذکور بتفویض وزارت کل و عنایت قلمدان مرصع چهرهٔ مزید (۲) اعتبار برافروخت - و پس از جنگ داراشکوه چون باغ نور منزل مضرب خیام عالمگیري گشت جعفر خان (که در خدمت اعلی‌حضرت

(۲) نسخهٔ [ج] چهرهٔ اعتبار •

ماندهٔ بود) با سایر بندهای پادشاهي بسعادت زمین بوس فایز شد و پس از جلوس اول (که در باغ اعزآباد واقع سواد شاهجهان‌آباد شد) (۲) باقتضای حال عزیمت پنجاب بتعاقب دارا شکوه (که تاخیر دران منافی قانون تدبیر بود) پیش نهاد همت پادشاهانه گشت - و مراتب و مراسم (که لازمهٔ سریر آرائي ست) بجلوس ثاني حواله شد - بعمدة السلطنه جعفر خان صوبه داری مالوه تفویض یافت - و باضافهٔ یک هزار سوار دو اسپه سه اسپه منصبش از اصل و اضافه شش هزاري شش هزار سوار دو اسپه سه اسپه قرار گرفت ٭ و چون فاضل خان دیوان اعلی در سال ششم در کشمیر داعی حق را لبیک اجابت گفت فرمان بطلب جعفر خان ارسال یافت - او هنگام برافراختن رایات ازان گل‌زمین بدارالخلافه در منزل پانی‌پت سنه (۱۰۷۴) هزار و هفتاد و چهار هجري جبهه سای عتبهٔ خلافت گشت - از کمال قدر شناسي بخدمت والای وزارت اعظم (که آن نوئین اخلاص آئین را لیاقت و شایستگی آن بر وجه اوفی بود) برنواختند - چون آن زبدهٔ امرای منیع الشان برکنار دریای جون منزلی عالی دل نشین اساس گذاشته حسن انجام یافته بود - برای امتیاز و سرفرازی آن عمدة الملک خورشید اوج خلافت پرتو عاطفت مکرر در سال هشتم و نهم بسر منزل او افکند - آن خان رفیع مقدار مراسم پا انداز و نیاز بجا آورده پیشکشی گران از غرائب و نوادر

---

(۲) در [بعض نسخه] گردید ٭

بنظر انور در آورد - و در سال سیزدهم بسنه (۱۰۸۱) هزار و هشتاد و یک در شاهجهاناباد بیماری خان مذکور باشتداد و امتداد کشیده جهان گذران را پدرود نمود - خلدمکان دو مرتبه دریں ایام اولا بجهت عیادت و ثانیا جهت تعزیت بخانهٔ آن عمدهٔ مخلصان تشریف فرمود - و شاهزادهٔ محمد اعظم و محمد اکبر مامور شدند - که بخانهٔ نامدار خان و کامگار خان پسرانش مراسم پرسه بجا آرند - و بتسلي و دلدهی عفت مرتبت فرزانه بیگم والدهٔ موصی الیهما پردازند و برای هر دو کس خلعت خاصه و بوالدهٔ ایشها توره در خور حالتش فرستاد - پستر شاهزاده محمد اکبر هردو را از ماتم برداشته بحضور عاطفت ظهور آورد - هر کدام بعطای خنجر مرصع بعلاقهٔ مروارید و انواع نوازش و خاطر داري و برآوردن از سوگواري بر اقران امتیاز یافتند - و باقربا و خویشانش نیز خلعت ماتمي مرحمت شد *

جعفر خان در امرای متاخرین به نیک نفسي و خیر اندیشي شهرهٔ آفاق بود - و بکرائم شمائل و شرائف خصائل اتصاف داشت خوش وضعي و عالي‌دماغی او زبان زد خاص و عام است - گویند بپارچهٔ سفید بیش قیمت بسیار رغبت داشت - قاضي دهار صوبهٔ مالوه آنرا شنیده در ایام حکومتش نخ بسیار باریک فرمایشي از سوت بسعي تمام بهم رسانیده جامه وارے چند مرتب ساخت که تهانهای پنجاه روپیه بقماش او نمیرسید - و از راه تحفگي بعنوان نذر گذرانید - پیش طلبیده دید - چین بجبین شده گفت که

بسيار گندہ است - صرف توان کرد (٢) - قاضي از راہ ادب عرض کرد
که باب فرش چاندني دانسته جرأت نمودہ ام - بسيار خوش شدہ
حکم قطع چاندنيها نمود - و از حدّت شامه و ذايقهٔ او نيز حکايتها
ميکنند - گويند روزے هندوانه نزد او آوردند - که در کمال شيريني
و شکنندگي بود - محظوظ شدہ گفت - به ازين خوردہ نشدہ - اما
بوی ماهي دارد - بعد تفحص ظاهر شد که هندوانهٔ کوکن بود - که
دران ولايت ريزہ ماهي در خاک آغشته بپاليزها ميدهند *

* جان سپار خان *

پسر سيوم مختار خان سبزواري ست - مير بهادر دل نام داشت
هنگامے (که شاهزادہ محمد اورنگ‌زيب بهادر بعزم سلطنت قرين فتح
و اقبال از دکن رکضت فرمودہ لوای عزيمت بجانب مستقرالخلافه
افراشت) مشاراليه با برادر کلان خود مير شمس الدين مختار خان
ملتزم رکاب ظفر انتساب شاهي بود - در معارک هيجا (که آن شاہ
نصرت نصيب را با دشمنان مغرور گران سپاہ اتفاق افتاد) مراسم
جان سپاري و فدويت بتقديم رسانيد - بعد از جنگ دارا شکوہ
از اصل و اضافه بمنصب هزاري پانصد سوار مباهي گشته بخطاب
جانسپار خاني نامور گرديد - و ازان بعد بکارهای بيرونجات مامور
شدہ ساحت نيکو خدمتي را باقدام همواري و حسن سلوک پيمودہ
نقش روز بهي خود را بونشاند - در سال بيست و چهارم بقلعه‌داری

---

(٢) نسخهٔ [ب] صرف نتوان کرد *

بیدر اختصاص یافت - و بعد فتح حیدرآباد خان مذکور بفوجداری ظفرآباد مي پرداخت - و چون موکب عالمگیري بعد بند و بست آن اُلکای نو تسخیر بمراجعت عطف عنان نموده سواد ظفرآباد بیدر را مضرب خیام گردانید ابوالحسن والی تلنگ (که از غایت انهماک در عیش و عشرت گاهے در پانزده ساله حکومت خویش از شهر حیدرآباد غیر از مسافت یک کروه بمحمدنگر گلکنده سفرگزین نشده بود - و سواری هر روزه برو دشوار بود) التماس گوشه‌نشیني نمود و در حقیقت خلدمکان‌هم از اوضاع او (که منافی مزاجش بود) ذخیرهٔ خاطر داشت - چنانچه سلوکے (که بعد تسخیر بیجاپور با سکندر والی آنجا بمیان آمد) با ابوالحسن مرعي نشد - حتی بمواجهه هم نطلبید - از اول روز نظربند نگاهداشتند - لهذا خان مزبور (که بفوجداری بیدر میپرداخت) مامور شد - که اورا بدولتاباد رساند که تا بقیهٔ عمر با تبعهٔ خود بفراغت بگذراند - و پس ازان (۲) بصاحب‌صوبگی حیدرآباد (که مملکتے ست زر خیز و آباد خصوص دران وقت که سلسلهٔ قطب شاهیه مساعی جمیله در معموری آن بکار برده بودند) رایت بلند پایگي بر افراخت - و او بحسن عمل و نیکو معاملگي مدتهای مدید دران ولایت گذرانید - بعد از شایسته خان امیرالامرا و عاقل خان خوافي کمتر صوبه‌دارے یکدفعه این مرتبه حکم راني کرده باشد - در سال چهل و پنجم سنه (۱۱۱۳) یکهزار

(۲) نسخهٔ [ب] خصوص که دران وقت سلسلهٔ *

و يكصد و سيزده هجري منزل بوادي خاموشان گزيد - خلف رشيدش رستم‌دل خان است - که احوالش بجاى خود رقم‌زدۀ خامه گرديد *

* جان‌نثار خان *

خواجه ابوالمكارم - ابتدا از ملازمان معتبر شاهزاده سلطان محمد معظم بود - در ايامے (که سلطان محمد اكبر اسباب بغي و مواد طغيان آماده ساخته باتفاق راجپوتان جهالت منش با فوج بسيار عزيمت خلاف با پدر والا قدر پيش‌گرفت) چون دران وقت خبر فوج سلطان كمتر بعرض پادشاه ميرسيد خواجه ابوالمكارم از جانب شاهزاده بقراولي (۲) رفته با قراولان سلطان دوچار شد - و بعد زد و خورد زخم برداشته آمد - و بدين تقريب با پادشاه روشناسي حاصل نمود و پستر بمنصب نهصدي و خطاب جان‌نثار خاني عز امتياز اندوخته دريساق رامدره همراه شاهزادۀ مسطور تعين‌گشت - و در محاصرۀ سانكانو (۳) ترددات نمايان بظهور آورده سند بهادري را بسكۀ زخم اعتبار داد - چون شاهزادۀ مذكور بموجب حكم ازانجا معاودت نموده برسر ابوالحسن قطب شاه تعين گرديد او نيز بهمراهي شاهزاده نامزد گشت - و برطبق ايماى پادشاهزاده بتسخير گلهي‌سرم (۴) پرداخته تهانه نشين ساخت - و برآمده افواج ابوالحسن را منهزم گردانيد و در محاصره و يورش گلكنده چهرۀ رادمردي بگلگونۀ زخم بياراست

(۲) در [بعضے نسخه] با قراولان رفته (۳) در [چند نسخه] ساپگانو (۴) يا گدهيء بيرم باشد *

در سال سي و سيوم عالمگيري بعطاى خنجر با دسته و ساز يشم برنواخته به تنبيه غنيم لئيم دستوري يافت - و در سال ديگر بعنايت خلعت و فيل از اقران تفوق جست - چون مكرر مصدر ترددات نمايان گرديده بود پادشاه بدو نازش ميفرمود - پستر (كه با سنتا كهور پره در موضع كرناتك مقابله صورت بست) از بدمددى تقدير شكست بر فوج پادشاهي افتاد - خان مزبور زخمي شده جان بدر برد - پس ازان بفوجداري و قلعه‌داري گواليار سر برافراخته گوشهٔ قناعت گزيد *

چون خلد مكان بجنت خرامش نمود هرچند كه او از قديمان بهادر شاه و اميدوار ترقي بود اما اعظم شاه را قريب‌المسافت ديده از بے پروگيي (٢) باعظم شاه و سلطان محمد عظيم عرضداشتها نوشت كه من بازادهٔ فدويت عزيمت رسيدن بجناب دارم - اما طرف مقابل براى بردن من فوجے تعين نموده - هرقدر زود جمعيت و بار بردار رسد خود را برسانم - درين ضمن رسيدن بهادر شاه باكبرآباد معلوم نموده جريدهٔ خود را نزد بهادر شاه رسانيد - ازانجا (كه پادشاه را پيشتر مظنون آن بود كه جان نثار خان با چهار پنج هزار سوار پيش محمد عظيم (٣) رسيده باشد) اين معني خلاف مرضي شد - و بعد مقتول گرديدن محمد اعظم شاه چون آثار ندامت از لوحهٔ جبين او لايح گرديد پس از توقف بملازمت پيوست - و از اصل و اضافه بمنصب چهار هزاري دو هزار سوار و عطاى نقاره كوس ترقي بلند آوازه ساخت

(٢) در [بعض نسخه] از بے پردگي (٣) نسخهٔ [ب] اعظم *

پس ازانکه خلدمنزل بسیرگاه جنت شتافت خان مزبور روز جنگ
با فرخ سیر پادشاه در میمنهٔ جهاندار شاه بود - پستر ملازمت فرخ سیر
دریافت - چون حسین علي خان ناظم دکن بتعلقه رسیده با غنیم
بقرار چهارم حصهٔ مال و ده روپیه سرصد دیسمکهي طرح صلح افکند
و این معني موافق مزاج سلطاني نیامد جان‌نثار خان (که مزاج‌گرفته
و صحبت دیده و با عبدالله خان سید میان برادر خوانده بود) در
سال ششم جلوس بصوبه‌داری برهان‌پور رخصت پذیرفت - که
حسین علي خان را حرف معقول فهمانیده براه راست خواهد آورد
پس از وصول بگذر اکبرپور حسین علي خان بعد دریافت احوال او
(که جمعیتی با خود ندارد) فوج فرستاده پیش خود بخجسته بنیاد
طلبداشت - هرچند بظاهر جوشش بسیار از فرستادن طعام هرروزه
و تعظیم و احترام نمود و در مخاطبات عمو صاحب میگفت اما در
دخیل ساختن در برهانپور توقف بعمل آورد - و پس از انقضای
فصل ربیع بدین‌شرط دخیل ساخت که داراب خان پسر کلان خود را
ببرهانپور فرستد - و خود همراه وی باشد - چون حسین علي
خان عزیمت دارالخلافه نمود ازانجا (که از خان‌مزبور خاطر جمعي
نداشت - و مردم برهان‌پور از داراب خان استغاثه هم نمودند)
بجای او سیف‌الدین علي خان را مامور ساخته خان‌مزبور را همراه
گرفت - بعدازان مآل کارش معلوم نشد - دو پسر داشت - یکی داراب
خان - و دومین کامیاب خان - هردو در جنگ عالم‌علي خان همراه

نظام الملک آصف جاه بودند - دومین در زد و خورد زخمي گردید
(۲)
و اولین (که داماد خانجهان بهادر کوکلتاش عالمگیري بود - و صبیهٔ
جان‌نثار خان که خواهر وی باشد در عقد اعتماد الدوله قمرالدین
خان) بخطاب پدر مخاطب شده در عهد فردوس‌آرامگاه بفوجداری
سرکار کرهٔ جهان‌آباد مضاف الهآباد مامور گردید - و هفت سال
درانجا مانده در سال چهاردهم جلوس بردست بهگونت سنگهه
زمیندار آنجا مقتول گردید *

* چورامن جات *

جات قومیست فتنه سرشت گران جان و فساد پیشهٔ سنگین‌دل
(۳)
اگرچه بعنوان کشاورزي در سرزمین پغه قیام دارند و باحداث مواطن
معموره و گذهیهای رصینه پرداخته اند اما همواره از حوالیِ اکبرآباد
تا حدود صوبهٔ دهلي بقطاع الطریقي و رهزني گذرانند - مکرر
فوجداران پادشاهي دست خوش استیلای آن سرتابان گشته نقد جان
بر افشاندند - چنانچه در عهد اعلی‌حضرت مرشد قلي خان ترکمان
(۴)
فوجدار متهرا و مهابن و کامان پهاري در اثنای تاخت بر یکے از
مواضع مستحکم آن مرز و بوم برسیدن تفنگ جهان را پدرود نمود
وازهما آن اشقیا نیز بدستبرد فوج پادشاهي مالشے بسزا یافته جان
و ناموس خود را بباد فنا داده اند - و باز بعد چندے یکے ازان قوم

---

(۲) نسخهٔ [ب] عالمگیري‌ست (۳) نسخهٔ [ب] پگنه (۴) در [بعضی نسخه] کامان بهاري ٭

دست تمرد از آستین فساد بر آورده بتاخت و تاراج شوارع علم بیباکي برافراشته بریاست و سري آن فرقهٔ ضاله ناصیهٔ شهرت برافروزد در زمان عالمگیري کوکلا جات نامي بخیره سري و شورش انگیزي رعب افزای اطراف و جوانب گردید . و قصبهٔ سعید آباد (۲) را (که نزدیک مثهرا ست) بآتش نهب و غارت سوخت - عبدالنبي خان فوجدار مشهور آنجا در سال دوازدهم بر موضع سوره (که مسکن آن بیدادگران بود) تاخته بسیارے را به نیستي سرا فرستاد - در اثنای جنگ تیر بندوق بمقتلش رسیده درجه پیمای شهادت گردید خلد مکان از جانب مستقرالخلافه اعلام فیروزي افراخته حسن علي خان بهادر را بفوجداری متهرا سرافراز ساخته با فوج جرار و توپخانهٔ آتشبار کسیل فرمود - آن خان کار طلب بحسن سعي و دلاوري آن مطرود را با سنکي مفسد بهمراهي او اسیر نموده بحضور فرستاد بقهرمان جلال پادشاهي بندبند آن دو واجب القتل جدا جدا گردید پسر و دختران بد اختر جهت تربیت حوالهٔ جواهرخان ناظر شد دختر درحبالهٔ نکاح شاه قلي چیله بیش منصب روشناس درآمد و پسرش فاضل نام حافظ شد . که نزد خلد مکان حفظ دیگرے آنچنان قابل اعتماد نبود *

چون رایات پادشاهي بتسخیر قلاع دکن ظلال افکن آندیار گردید این طایفهٔ مفتن قابو طلب از سستیهای عمل حکام (که قدرے

---

(۲) در [اکثر نسخه] سعد آباد *

سر بگریبان آرامش فروبرده پا بدامن کم آزاری پیچیده بودند) یکسر سلسلهٔ انقیاد گسیخته بهوای (۲) تسلط طوفان بلا انگیختند و بسرکردگی راجه رام نامی مطرود بسیارے از پرگنات را بضبط تعدی در آورده دود از دمار قوافل و مترددین بر آوردند - ناموس عمدها رسوائی اسیری و بےحرمتی کشید - و آبروی بهادران بخاک مذلت و خواری چکید - صوبه داران از دست آن شوخ چشم خط به بینی کشیدند - ناچار شاهزاده بیدار بخت و خانجهان بهادر ظفرجنگ از دکن تعین یافته کوشش و کشش فراوان بکار رفت - و مبالغ خطیر بخرج آمد - پانزدهم رمضان سال سی و دوم آن شقی حربی بزخم بندوق جهنم مقر گردید - و آن نواحی از فساد شقاوت نهاد او پاک شد - سرش بحضور رسید - و پس ازان در سال سی و سه شانزدهم جمادی الاول سنه (۱۱۰۰) یکهزار و یکصد هجری باهتمام شاهزادهٔ جوان بخت گدهی (۳) سن سنی (که مسکن آن پیغوله گزین ادبار بود) از دست کفار نکبت آثار (که پیروان آن ضلالت شعار بودند) منتزع گشت - معهذا قلع و قمع این گروه صورت نبست - و استیصال واقعی بر روی کار نیامد - مدام داد و بیداد این گروه بد فرجام بپادشاه اسلام میرسید - در سال سی و نهم مهین پور خلافت بهادر شاه بمالش و تعریک آنها مامور شد - و پس ازان چورامن بغبار انگیزی هنگامهٔ رستخیز علم کشیده طالع حرام نوشگی طرفه امدادش نمود - چون

---

(۲) در [اکثر نسخه] بدعوای تسلط (۳) در [بعضی نسخه] سن سنی *

شاه عالم و محمد اعظم شاه بجنگ و پيکار بهم پيوستند آن بدسگال حشرے از حرامي و دزد فراهم آورده حوالي فتئين بامید غارت جانب مغلوبه منتشر و قطره زن بود - همين (که صورت شکست احد الفريقين در آئينهٔ شهودش منطبع گشت) دست و بازوي تالان برکشاده مال صامت و ناطق لشکريان در ربود - و بر خزانه (۲) و جواهر نيز دستبردها نموده آنچه پيشينيان او بعمرے نيندوخته بودند در طرفةالعين بدست آورد - دران هنگام (که خلدمنزل بعد از معاودت دکن باجمير به تنبيه کروی نکوهيده خو نهضت پيمائي فرمود) چون مرور موکب پادشاهي از نزديکي مساکن آنها اتفاق افتاد آن مآل انديش از تقبيل پايهٔ سرير خلافت مصير ابواب حفاظت بر روی حال و مآل خود کشود - و داغ تمرد را از چهرهٔ احوال خويش زدود - و بهمراهي محمد امين خان چين بهادر (که بطريق منقلا بر سر سکهان (۳) تعين يافته بود) مامور گشت - پس ازان با عمدةالملک خانخانان (که کرو را در لوهگدهه متصل کوه برفي (۴) ميان جبال دشوار گذار محاصره نمود) دامن جهد بکمر پرستاري بسته لوازم تردد بظهور آورد - پستر بوقوع انقلاب سلطنت و طريان وهن بحال فرمان روائي در زاد بوم خويش بشيوهٔ مالوفه پرداخته بيش از پيش بر تمرد و سرکشي افزود - بتاخت و تاراج رنگ نا ايمني تا فناى دار الخلافه ريخت - بعهد فرخ سير

---

(۲) در [بعضے نسخه] بر خزانهٔ جواهر نيز (۳) نسخهٔ [ب] سنگهان

(۴) نسخهٔ [ب] کوه برقي ميان *

راجه دهيراج جيسنگهه سوائي برسرش لشكر كشيد - و سيد خانجهان خالوی قطب الملک با فوج شايسته از حضور بكومک شتافت - آن مطرود در قلعهٔ تهون (۲) متحصن گرديد - چون بعد محاصرهٔ يک ساله و آويزشهای سترگ عرصهٔ تردد بران حيله‌گر تنگ گشت دست انابت بدامن توسل قطب الملک كرده استدعای عفو جرائم و التماس سرفرازي (۳) از منصب به تقبل و تعهد پيشكش نمود - و با آنكه خلافت مرتبت راضي بدان نبود برغم آن راجه اصرار ورزيده اورا طلب داشت - و نزد خود جا داد - ناچار پادشاه يكبار باكراه حكم ملازمتش فرمود - و ديگر ببار يابي مجاز نگشت - اما بميامن التفات سيد عبدالله خان بمنصب عمده سرفرازي يافته از حضيض رهزني باوج امارت برآمد - او هم سلسلهٔ اتحاد و يک جهتیِ سادات بارهه بخود استحكام داده خويش را از عقيدت كيشان جانفشان وا مي‌نمود - و دران وقت (كه امير الامرا خاقان زمان را برداشته بعزم دكن روانه گشت - و قطب الملک بدار الخلافه شتافت) او در سلک همراهان امير الامرا انتظام يافت - و پس از كشته شدن آن سردار شهامت آثار منافقانه در لشكر پادشاهي روزے چند گذرانيد ميخواست كه ببارت خانهٔ پادشاهي آتش درزند - يا (۴) گاوان توپخانه را پيش انداخته ببرد - از هوشياري عمله و بندوبست مير آتش ميسر

(۲) در [بعضی نسخه] بهون (۳) در [بعضی نسخه] سرافرازی منصب (۴) نسخهٔ [ب] تا گاوان •

نیامد - چون قطب الملک بارادهٔ رزم قریب رسید آن تبه‌کار چند قطار شتر و سه زنجیر فیل از اردوی پادشاهی قزاقی کرده باو پیوست - و روز جنگ دستبرد عظیم به بهیر و بنگاه پادشاهی نمود و چون کنار آب را مردم او در تصرف داشتند آشنا و بیگانه را نمیگذاشتند که حلق‌تشنهٔ خود را بدم آبے رسانند - و هرکه پی آب میرفت خانه‌اش بآب میرسید - و مردم (که کنار آب جمنا بر تل ریگے جمع شده بودند) یک قلم دست‌خوش تاراج او گشتند - حتّی که دفتر صدارت هم بغارت رفت - و از زیاده سری جنگ‌کنان بجائے رسید که خسرو آفاق خود کمان بدست گرفته دو سه تیر بجانب او انداخت - تفنگچیان خاصه بردار بتوالی شلک برگردانیدند - و چون آثار شکست معاینه نمود در حوالی اردو براه دهلی سایر و دایر گردیده بر هزیمت یافتگان راه گریز بست - و بهرکه دستش رسید آنچه باقی‌مانده بود را کشید - و پس ازانکه رسن‌زندگیش بکشاکش اجل گسسته گشت محکم سنگهه و غیره پسرانش بقلعهای مستحکم هنگامه آرا شدند - وبآتش بیداد و ستم تر وخشک سوختند - سعادت خان برهان‌الملک ناظم اکبرآباد با آن همه جلادت و جسارت و فرط کارطلبی مالش آنها نصب‌العین همت نموده مساعی جمیله بکار برد - لیکن تیغ او نبرید - و بزور بازویش خار بن فساد برکنده نشد خاقان زمان راجه دهیراج را با امرای حضور و توپخانهٔ پرشر و شور (۲)

---

(۲) نسخهٔ [ب] پرشور •

رخصت فرمود - راجه نخست بجنگل بري پرداخته باتفاق مبارزان
مغوليه و افغان دو سه قلعچه را گردگرفت - و در فرصتے کمتر از دو ماه
(که بآویزش و شبخون بسيارے از طرفين بجانستاني و جانفشاني
نيک نامي اندوختند) کار بر محصوران تنگ‌تر ساخت - درين اثنا
بدن سنگهه نامي يکے از بني‌اعمام آنها بمنازعت و مخاصمت وطن
جدا شده براجه پيوست - و در کشايش گدهي رهنمائيها کرد
و آنها يکبارة ازين بيم و ترس استقلال باختند - و بباروت خانهٔ خود
آتش داده بدر زدند - گدهي هم بتصرف در آمد - اما از خزائن (که
شهرهٔ آفاق بود) نشانے نيافتند - چون زميندارى آنجا بصوابديد راجه
ببدن‌سنگهه مقرر شد محکم‌سنگهه هم ايلي‌برگزيده بوسيلهٔ مظفرخان
برادر خاندوران بحضور آمده تک و دو بسيار نمود - بجائے نرسيد
ازان وقت بدنا و مکانش ډيک اشتهار يافت - تا الآن پا از دايرهٔ
اطاعت و انقياد بيرون نگذاشته - و اظهار نوکري مي‌نمايد - چنانچه
در سنه (۱۱۵۰) يکهزار و يکصد و پنجاهم (که آصف جاه بهادر از
پيشگاه سلطنت و جهانباني بگوشمال باجي راو رخصت يافت)
يکے از خويشان خود با فوجے شايسته همراه کرد - از مردم او در جنگ
بهوپال مالوه تردد دليرانه بروی کار آمد - اگرچه بپاسداري منصب
و نام نوکري پادشاهي ريهٔ قديم خود دزدي و رهزني گذاشتند اما
تسلط بجائے رسانيده اند که از پنج کروهي دارالخلافه تا چهارم بخش
صوبهٔ آگره هم برسم زميندارى و هم بعنوان جاگيرداري و هم بطريق

اجاره متصرف‌اند - دست برداشته به‌تیولداران میدهند - وبے‌محابا (۲)
از متر‌ددین راهداري خاطرخواه میگیرند - هیچکس بفریاد نمیرسد
سبحان‌الله صوبه‌داران این‌همه ننگ بدعملي بر خود نمي‌پسندیدند
کار سلطنت هندوستان بکجا انجامید *

چون بدن سنگهه اواخر عهد فردوس آرامگاه بمقر اصلي شتافت
پسرش سورجمل قدم بر وسادهٔ نیاکان گذاشته استقلال کلي بهم رسانید
و متمردانه بضبط محالات نواحي همت گماشته محالات خالصه
و جاگیر مردم همه متصرف شد - از بلدهٔ شاهجهان‌آباد تا بهداور (۳)
و از محالات متعلقهٔ کچهواهها تا کذار گنگ (که آن طرف متعلق
بروهلها بود) هیچکس را نگذاشته اکثر پرگنات میان دوآب و در
سنه (۱۱۷۴) هزار و یکصد و هفتاد و چهار هجري قلعهٔ اکبرآباد هم
بقبضهٔ اقتدار در آورد - و در ایامے (که خسرو زمان شاه عالم باقتضای
وقت در نواح صوبهٔ بهار و اله‌آباد تشریف داشت) بدست‌آویز
مخالفت بر محالات سرحدے کینهٔ نجیب خان بدل گرفته فوج
برو کشید - و متصل شاهجهان‌آباد تلافي فریقین دست داد - هرچند
با خان مزبور جمعیت کم بود اما نخوت و خود بیني او کار خود
کرده ناگاه او را بر خاک هلاک انداخت - تفصیل این اجمال آنکه
نام برده با معدودے برای ملاحظهٔ مردم خود (که بگرد گرفتن
نجیب خان تعین‌بودند) بر آمده منزل بمنزل میگردید - درین‌ضمن

(۲) در [بعضی نسخه] و همانا (۳) نسخهٔ [ب] بهدور *

جماعهٔ دارے از همراهیان خان مزبور (که او را میشناخت) با صد جوان برادری خود تاخته کارش تمام گردانید (۲) - پس ازو جواهر سنگهه پسرش بجای پدر متمکن شده باراده تدارک فوجی بر شاهجهان آباد برد و چندے هنگامه داشت (۳) - آخر بوساطت مال راو مرهته پای صلح بمیان آمد - و در سنه ( ) (۴) با راجه آنیر بدسلوکي آغاز نموده بجنگ مقابله پرداخت - و شکست یافت - پس ازو برادرانش بجای اسلاف بودند - میرزا نجف خان بهادر چیره دستي نموده اینها را از بن و بیخ برکند - یکی از اولاد اینها بر قلیلے متصرف است *

* حرف الحاء *

* حاجي محمد خان سیستاني *

نوکر عمدهٔ بیرام خان بود - و خان با وی همواره طریقهٔ مصاحبت و مشورت مصروف میداشت - چنانچه در سنه (۹۶۱) نهصد و شصت و یک جمعے از مفتنان از جانب بیرام خان (که بحکومت قندهار مي پرداخت) سخنان غیر واقع بجنت آشیاني رسانیدند - پادشاه از کابل متوجه آن حدود شد - و پس از وصول بدان دیار یقین کرد که آنچه گفته‌اند در حق او از صدق پرتو ندارد - بعد انقضای زمستان

(۲) در [بعض نسخه] باتمام رسانید (۳) نسخهٔ [ب] و چند روز هنگامه داشت (۴) در [جمیع نسخها] بیاض است *

قندهار را بدو مستقیم و مسلم داشته لوای معاودت برافراخت - اما بنابر احتیاط حاجي محمد را (که همواره مردم ازو گمان فتنه اندوزي داشتند) همراه گرفت - و پس از فتح هندوستان بوسیلهٔ بیرام خان بخطاب خاني و مراتب علیه ترقي و تصاعد نمود - و در سال اول اکبري (که پادشاه از عرصهٔ جالندهر بجهت استیصال هیمو دهلي رویه نهضت فرمود) خضر خواجه خان را با حاجي محمد خان سیستاني و دیگر امرا بمدافعهٔ سکندر شاه سور و انتظام صوبهٔ پنجاب رخصت لاهور نمود - چون شکست تردي بیگ خان در حوالی دهلي سرمایهٔ آشوب روزگار گردید ملا عبدالله مخدوم الملک (که گویند بظاهر خودرا از نصیریان پادشاهي وا نموده در باطن با افغانان سرے داشت) بسکندر سور مقدمات نوشته اغوای برآمدن از کوه سوالک نمود - خواجه خضر خان حراست شهر بحاجي محمد خان سیستاني گذاشته خود بدفع او برآمد - چون بحاجي بد اخلاصی ملا یقین شد اورا بقین و شکنجه پاداش نموده نیمهٔ تن اورا در زمین کرده بعضے از زرهای او (که گور کردهٔ دست بخل بود) از زمین برآورد - و در سال سیوم سنه (٩٦٦) نهصد و شصت و شش هجري مزاج خانخانان از ملا پیر محمد شرواني (که به نیابت او وکیل السلطنت بود) منحرف شد اسباب امارت ازو گرفته بقلعهٔ بیانه فرستاد - و منصب وکالت بحاجي محمد خان تفویض نمود - در هنگامے (که مزاج عرش آشیاني از بیرام خان انحراف پذیرفته بتقریب شکار از آگره برآمده بدارالملک

دهلي سایه گستر گردید) اول بیرام خان (که تغیر مزاج پادشاهي نسبت بخود میشنید) وقعے نمي‌نهاد - و چون آخر یقین او شد (که واقعي عرش‌آشیاني اورا از نظر انداخته) دست بدامن‌تدبیر زده حاجي محمد خان را با دیگر امرا بحضور فرستاد - و لوازم فروتني و نیازمندي بانواع تقصیر و معذرت پیغام داد - چون حاجي بدرگاه رسید طبع پادشاهي بر آشفته دیده مصلحت خود را از جواب بیرون دانست - و رخصت نیز نیافت - پس‌ازان (که بیرام‌خان دست بدامان استیمان زده از کوه سوالک برآمد و شرف ملازمت دریافته بسفر حجاز مرخص‌گردید) عرش‌آشیاني حاجي‌محمدخان‌سیستاني‌را با ترسون محمد خان همراه داد - که بدرقه شده تا اقصای ممالک محروسه از مسالک مخوفه بسلامت گذرانند *

گویند روزے در اثنای راه بیرام خان بحاجي گفت - که مرا مخالفت هیچکس آنقدر کوفت نکرد که بیوفائي تو - این همه حقوق قدیم را فراموش کردي - حاجي محمد خان در جواب گفت - شما با وصف آن دعوی اخلاص و افزوني تربیت جنت‌آشیاني و آن همه مراحم و اشفاق عرش‌آشیاني بغي‌نموده شمشیر کشیدید - و رو داد آنچه رو داد - من اگر ترک صحبت شما کرده باشم چه دور باشد بیرام خان خجالت کشیده هیچ نگفت - حاجي‌محمد خان تا حدود ناگور رسانیده بحضور مراجعت نمود - و ازان باز همیشه در رکاب پادشاهي بوده در معارک هیجا کارهای مرد آزما بتقدیم رسانیده

بمنصب سه هزاري اختصاص يافت - و در سال دوازدهم هنگام نهضت الويهٔ پادشاهي بتسخير چيتور (۲) از قلعهٔ کاگرون (که سرحد ولايت مالوه است) بدفع پسران سلطان محمد ميرزا (که از سرکار سنبهل گريخته دران صوبه گرد فتنه برانگيخته بودند) بهمراهي شهاب الدين احمد خان تعين گشته در سرکار ماندو جاگير يافت - و در سال بيستم کمکي بنگاله گشته در جنگ داؤد خان کرراني (که تذبذبے بمباني همت اکثرے راه يافته بود) بخانخانان منعم خان همپائي ورزيده زخمها برداشت - و چون خانخانان در شهر گور (که در سوالف ايام دارالملک بنگاله بود) طرح آبادي (۳) نموده رنگ سکونت ريخت عالمے از وضيع و شريف بعلت سميت هواى آنجا کام سپر عمر عدم گرديد - حاجي محمد خان نيز دران جوشش فنا در سنه (۹۸۳) نهصد و هشتاد و سيوم رخت زندگي بربست *

* حسين خان تکريه *

خواهر زاده و داماد مهدي قاسم خان است - در عنفوان حال عنوان نامهٔ احوالش بطغراى رفاقت و نوکري محمد بيرام خان خانخانان پيرايش داشت - چون سال دوم عرش آشياني پس از فتح قلعهٔ مانکوت در دارالسلطنت لاهور بتوقف (۴) چهار ماه و چهارده روز نسق مهمات آن صوبه فرموده در ماه صفر سنه (۹۶۵) نهصد و شصت

---

(۲) نسخهٔ [ج] جيت پور (۳) در [اکثر نسخه] آباه ي طرح نموده (۴) نسخهٔ [ج] بتوقف چهارده روز *

و پایه اعلام انتهاض بجانب دهلي برافراشت حسین خان بحراست و حکومت لاهور چهرهٔ امتیاز برافروخت - روزے در ایام حکم رانی خود هندوئی طویل اللحیه را مسلمان پنداشته تعظیم نمود - پس ازان (۲) قدغن ساخت - که هنود بجامهٔ خود نزدیک بدوش عیاري بدوزند و آن بمسر اول پارچهٔ باشد زرد - که جهودان بجهت امتیاز بر دوش خود دوزند - و آنرا بهندي تکري میگفتند - لهذا بتکریه شهرت یافت در هنگامے (که مزاج پادشاهي از بیرام خان منحرف شد - و مردم فوج (۳) ازو جدا شده در قصبهٔ جهجهر برکاب خلافت انتساب پیوستند) غیر از حسین خان تکریه و شاه قلي خان محرم ازمعتبران رفاقت کیش دیگرے با وی نماند - و پس از برهم زدگی دولت آن امیر پسندیده شیم در سلک ملازمان سدهٔ سلطنت در آمد - و در سال یازدهم (که مهدي قاسم خان از حکومت گذهه دل برداشته از راه دکن بحجاز میشتافت) حسین خان بمشایعت قدرے راه پیموده برگشته چون (۴) بقصبهٔ سیواس مالوه رسید غوغای میرزایان باغیه برخاست - ناچار بقصبهٔ مذکور باتفاق مقرب خان (که تیولدار آنجا بود) تحصن جست (۵) بعدازان (که مقرب خان همت بای داده دست باچه گردید) حسین خان بدر آمده ابراهیم حسین میرزا را دید - هرچند او تکلیف رفاقت کرد قبول ننمود - سال دوازدهم هنگامے (که عرش آشیاني بقصد

---

(۲) نسخهٔ [ج] غباري (۳) نسخهٔ [ب] جهجور (۴) در [بعضی نسخه] سرواس (۵) نسخهٔ [ب] دست پاچه ه

استیصال خانزمان شیبانی متوجه بود) شرف ملازمت دریافت
چون بازار قدردانی گرمی داشت و تهور و جلادت و خدمت گزینی
و کار طلبی او دل نشین پادشاه گشته محفوف انواع عنایت گردید
با آنکه سرانجام انتظام کثرت نیک نمیدانست بامید شناسائی
پایهٔ والای امارت بخشیده بمنصب سه هزاری برآوردند - ازانجا
(که بادهٔ دنیا مردافکن است - و هو تنک حوصله آنرا برنتابد) خودرا
نتوانست نگاهداشت - در محال تیول خود دست تعدی و ستم
برکشاد - و پا از اندازه فراترگذاشت - چون سال نوزدهم الویهٔ سلطانی
بعزیمت شرقی دیار باهتزاز آمد او را روز ادبار ازان خدمت متقاعد
ساخت - روزے عرش آشیانی مستفسر احوال او گردید - که درین یورش
چرا حاضر نگشت - بعرض رسید که سودائی بر مزاج یابس او استیلا
یافته بتاخت زیر دستان و تاراج رعایا روزگار میگذراند - چون مهمے
درمیان بود کسے به تنبیه او تعین نشد - بضبط جاگیر متنبه ساختند
پس از فتح پتنه و حاجی پور هنگام معاودت رایات پادشاهی بآگره
آن درماندهٔ طبیعت سودائی خویش درعرض راه باردو رسیده بار
مجرا نیافت - از دیوانگیها خیرباد اسباب دنیا گفته قلندری برگزید
عاطفت پادشاهی بتازگی او را برنواخته تیرے از ترکش خاصه
بدو عنایت شد - که باعتضاد آن جاگیر خود را (که بخالصهٔ شریفه
اختصاص یافته) در تصرف آرد - و بسرانجام سپاه همت گمارد - چون
بدین تقریب از حضور رخصت یافت از تیرگی و آشفتگی مزاج همان

شیوهٔ ناستوده را برگرفته در غارت و تاراج آن‌نواحی دست جرأت دراز ساخت - تا روزے غارت کنان بصوب بسنت‌پور (۲) (که از سرکار کمایون است - و صیت معدن و معموری آن‌ملک در جوهر هوشمندی او اختلال انداخته بود) شتافت - ازانجا (که جبین مآل بدکاران بقشقهٔ نکال نقش‌پذیر است) آن رشته‌گسل تدبیر درآن سرزمین جنگ بے ترک کرده شکست یافت - و زخمی تیر بندوق (۳) برگشت - پیش‌ازین مکافات بدفع شورش او صادق خان از حضور نامزد شده بود - اگرچه بواسطهٔ زخم‌کاری از بدمستی قدرے بهوش آمده لیکن از آوازهٔ سطوت این فوج هشیارتر گشت - و اوباش بد گوهر از گرد او پراگنده شدند بسعی هوا خواهان مصلحت چنان دید که از حدود گدهه مکنیسر (۴) بکشتی درآمده خود را پیش منعم خان خانخانان رساند - شاید که بوسیلهٔ آن سپه‌سالار جرائم او بطیلسان مسامحت پوشیده آید تیزدستان عرصهٔ آگاهی در حوالی قصبهٔ بارهه رسیده بدست آوردند و حسب‌الحکم باگره در منزل او نگاهداشتند - همین سال سنه (۹۸۳) نهصد و هشتاد و سه بهمان زخم جانکاه درگذشت - پسرش یوسف خان در عهد جنت‌مکانی در جرگهٔ امرا انتظام داشت *

* حیدر محمد خان آخته بیگی *

از قدیمان همایون پادشاه است - در سفر عراق (که باقتضای

---

(۲) نسخهٔ [ج] کماپون - و در [بعضی جا] کماؤن آمده (۳) نسخهٔ [ج] تیر و بندوق برگشت (۴) نسخهٔ [ا] مکتیسر *

تقدیر آن پادشاه والا قدر را ناگزیر پیش آمد) بالتزام رکاب سلطانی مشمول عاطفت والا بود - در شکست جنگ بلخ (که اسپ سواری همایون پادشاه بزخم تیر افتاد) او اسپ خود را پیشکش نموده سرمایهٔ مفاخرت اندوخت - و هنگامی [که موکب همایونی برای اطفای فتنهٔ میرزا کامران (که از کابل راه هزیمت سپرده بامید موهوم در افغانستان بناکامی بسر میبرد) نهضت فرموده بسرخ‌آب رسید] او با اکثرے از یکهای عقیدت منش بخدمت هراولی معزز گردیده پیشتر از لشکر فیروزی برلب سیاه آب (۲) (که مابین سرخ آب و گندمک واقع است) منزل گزیده بود - میرزا کامران طاقت جنگ صف در خود ندیده برو شبخون آورد - او پای ثبات افشرده مردانه کارزار نمود - و زخمهای نمایان برداشته جای خود را نگذاشت - و در سفر قندهار و یورش هندوستان فتراک دولت سلطانی را از دست نداد - پس ازانکه شاهد مقصود جلوه‌گر شد خان مذکور بحکومت بیانه سرفرازی یافته چهرهٔ کامیابی افروخت - و پس از وصول بدان حدود چون غازی خان سور پدر ابراهیم خان دران حصار متحصن گردیده خیالات موهوم در سر داشت حیدر محمد خان عهود و مواثیق درمیان آورد - و چون غازی خان از قلعه برآمد بطمع اموال شکست عهد نموده بتیغ بےانصافی اورا ازهم گذرانید - وقوع این‌قسم بدعهدی خلاف مزاج معدلت سرشت جنت آشیانی گردید - بر زبان حق ترجمان گذشت

---

(۲) نسخهٔ [ب] سیاه آبے •

که او دیگر کمر نخواهد بست - گویند تا فوت او همان قسم که پادشاه فرموده بود بسر برد - پس از جلوس اکبري در هنگامهٔ هیمو بقال بتردي بیگ خان پیوسته سرداری دست چپ بدو تعلق گرفت و پس از شکست او بموکب عرش‌آشیاني خود را رسانیده بهمراهی علي قلي خان شیباني جهت سزا دادن هیمو دستوري یافت - بعد ازان (که فتح نصیب اولیای دولت گردید) بتقریبی بکابل رفت و چون پس از بے‌دخل شدن بیرام خان منعم خان حسب الطلب احرام عتبهٔ خلافت بست اورا برای اعانت پسر خود غني خان (که جهت تمشیت مهمات کابل بجای خود نصب کرده بود) در انجا گذاشت - و پس ازانکه از کوتاه حوصلگیها صحبت فیمابین هر دو کوک نشد برطبق عرض منعم خان فرمان طلب بنام خان مذکور صدور یافت - و سال هشتم (که منعم خان خانخانان به بندوبست کابل مرخص گردید) حیدر محمد خان نیز بهمراهی او تعین شد و پس ازانکه منعم خان شکست یافته بعتبهٔ خلافت پیوست او نیز رسیده بتعیناتی منعم خان میگذرانید - در سال هفدهم بهمراهی خان‌کلان عرف میرمحمد خان (که برسم منقلا بجانب گجرات نامزد شده بود) شرف ارتخاص پذیرفت - بپایهٔ دو هزار و پانصدي رسیده بود - میرزا قلي برادر او در وقتے (که همایون پادشاه متوجه تسخیر بدخشان شد - و میرزا سلیمان بجنگ پیش آمد) تردد نمایان بتقدیم رسانید - و در جنگے (که میرزا کامران عزیمت ملاقات ظاهر

ساخته دغا نمود) زخمي شده از اسپ جدا گردید - و پسرش دوست محمد مردانه چپقلش نموده بکار آمد - و در عهد اکبري سال نوزدهم جلوس هردو بهمراهی منعم خان خانخانان جهت تسخیر بنگاله تعین گردیده در چهاونی جنت آباد عرف گور (که در سوابق ایام دارالملک بود - و پستر ویران شده آب و هوای آنجا سمّیت حاصل نموده عالمے خرمن هستي را بباد فنا داد) این دوبرادر نیز مطابق سنه (۹۸۳) نهصد و هشتاد و سه هجري سفرگزین ملک نیستي شدند *

* حاجي یوسف خان *

ابتدا در رفاقت میرزا کامران بوده در عهد عرش آشیاني سال دوازدهم جلوس همراه قیا خان جهت معاونت میرزا یوسف خان (که در قنوج متحصن بود - و علي قاي خان دران نواحي غبار فتنه برداشته) تعین گردید - و سال هفدهم بعد تسخیر گجرات باتفاق خانعالم جهت گوشمال ابراهیم حسین میرزا دستوري یافت و چون حکم پادشاه برای برگردانیدن افواج صادر شد مشار الیه نیز در جنگ سرمال (۲) خود را برکاب ظفر نصاب ملحق ساخته درسال نوزدهم بکمک خانخانان منعم خان رخصت بنگاله یافت - و درجنگ گوجر مصدر ترددات پسندیده گشت - سال بیستم در شهر گور بنگاله (که به بدهوائي معروف است) در ایامے (که خانخانان منعم خان چهاوني درانجا نمود - و صورت وبائے بهم رسید - و اکثر امرا

(۲) در [نسخهای اکبرنامه] سرنال آمده *

بعدم خانه شتافت) او نیز مطابق سنه (۹۸۳) نهصد و هشتاد و سه هجري داعئ حق را لبیک گفت - از امراي پانصدي ست *

* حکیم مسیح الدین ابوالفتح *

پسر مولانا عبدالرزاق گیلاني ست - که در حکمت نظر و ناله بینش فراوان داشت - و سالها صدارت آنولایت بدو مفوض بود - چون گیلان در سنه (۹۷۴) نهصد و هفتاد و چهار بدست فرمان‌رواي ایران شاه طهماسپ صفوي درآمد و خان‌احمد والئ آنجا ازمعامله‌نشناسي بزندان افتاد مولانا از حقیقت اندوزي و راست کیشي در شکنجه و بند قالب تهي ساخت - حکیم با دو برادر خود حکیم همام و حکیم نور الدین (که هر یکی بجودت طبع و حدت فهم در علوم رسمي وکمالات صوري ممتاز زمان بودند) از وطن دوري‌گزیده بار غربت بدیار هند کشود - و سال بیستم بملازمت عرش آشیاني سعادت اندوخته هر سه برادر بمنصب درخور سرفرازي یافتند *

چون حکیم ابوالفتح شایستگئ دیگر داشت و بمزاج روزگار آشنا و بنبض زمانه شناسا بود در پیشگاه خلافت ترقي‌نموده سال بیست و چهارم بصدارت و امینئ صوبهٔ بنگاله تعین‌گردید - پس‌ازان(که‌امراي فتنه‌سرشت بنگ و بهار اتفاق نموده مظفر خان ناظم آنجا را از میان برداشتند) حکیم و بسیارے از دولت‌خواهان پادشاهي بقید افتادند او رنزے قابو دیده خود را از فراز قلعه انداخت - و بدشوار روي و آبله پائي بمامنے رسیده احرام حضور بست - چون بآستان بوس

فایز شد بر قرب و اعتبارش افزوده براقران و امثال خود رجحان گرفت اگرچه در منصب از هزاری فراتر نرفت اما در رتبه از پایهٔ وزارت و وکالت درگذشت - چون سال سیم راجه بیربر بکمک زین خان کوکه (که بمالش الوس یوسف زئي مامور بود) دستوري یافت حکیم را نیز بسرداری فوجی جداگانه کمکي ساختند - لیکن اینها حساب یکدیگر برنداشته اتفاق فرو هشتند - و از دو رويي و خود رائي کار بجائی رسید که راجه دران شورش‌گاه فروشد - حکیم وکوکلتاش بفراوان خستگي ازان آشوب برآمده بحضور رسیدند - چندے معاتب ماند در سال سي و چهارم سنه (۹۹۷) نهصد و نود و هفت هنگامے (که انتهاض الویهٔ پادشاهي از کشمیر بکابل اتفاق افتاد) در مضافات دمتور باجل طبعي درگذشت - حسب الحکم خواجه شمس الدین خوافي بحسن ابدال برده درگنبدے (که خواجه بنا کرده بود) بخاک سپرد - چون پیش ازین سانحه روزے چند علامه امیر عضد الدوله شیرازي هم فوت کرده بود حرفي ساوجي این تاریخ یافته * * بیت *

* امسال دو علامه ز عالم رفتند *
* رفتند موخر و مقدم رفتند *
* تا هر دو موافقت نکردند بهم *
۹۹۷
* تاریخ نشد که هر دو باهم رفتند *

عرش آشیاني (که عنایت مفرط بحال او داشت) هم بعیادت سایهٔ عاطفت انداخته پرسش نمود - و هم پس از فوتش قرین تاسف

واندوه گشته وتمت نزول بحسن ابدال بفاتحه ترویح روح او فرمود
حکیم دقیقه شناس هوشیار مغز بیدار دل عالي فطرت بود - فیضي
در مرثیهٔ او گوید * * بیت *

* تقریرش ازحقائق تقدیر ترجمه *
(۲)
* تدبیرش از مآثر اقبال ترجمان *

در مهم سازی خلائق خود را معاف نداشتی - و هرچه ازو ظهور یافتی
بمیزان خرد سنجیده نمودے - کریم الصفات و محسن زمان و بکمالات
یگانهٔ روزگار بود - و ممدوح شعرای وقت است - خصوص ملا عرفی
شیرازي - که اکثر قصائد غرا در مدح او گفته - این قطعهٔ یکے از
قصیدهٔ اوست * * قطعه *

* آسمان گفت ندانم که حلول از چه نکرد *
* صورتش پیشتر از صورت عالم بمحل *
* زانکه چون روز ارادت ز افق سر بر زد *
* صبحدم دولت او زاد و شبانگاه ازل *
* زین سخن جوهر فعّال برآشفت و بگفت *
(۳)
* کای تنک بهره ز فهم رصد علم و عمل *
* بیم آن بود ز خاصیت یکتائی او *
* که هیولا نه پذیرد صور مستقبل *

و برادرش حکیم نورالدین قراري تخلص که فاضل سخن طراز بود

---

(۲) در [اکبرنامه] دفاتر اقبال (۳) نسخهٔ [ب] رصد و علم و عمل *

و شعر را خوب میگفت - ازوست * 　　* بیت *

* چه تهمت بر اجل بندم زچشمت خوردهام تیرے *

* که آنم مي کشد گر بعد صد سال دگر میرم *

شگرف شورشے فروگرفت - حسب الحکم اکبري به بنگاله رفته بود ترقي ناکرده درگذشت - مقولهٔ اوست - که اظهار همت نزد دیگرے اظهار طمع است - ملازم بازاري نگاهداشتن خود را بدخو کردن است بر هر که اعتمادے کني معتمد است - او حکیم ابوالفتح را همه دنیا گفتے - و حکیم همام را مرد آخرت شمردے - و خود را از هر دو بر کناره داشتے - احوال حکیم‌همام جدا تحریرپذیرفته - و برادر دیگر نیز حکیم لطف الله نام (۲) (که از ایران رسیده بود) بوساطت حکیم ابوالفتح در سلک ملازمان پادشاهي انتظام یافته بمنصب دو صدي سرفراز گردید - و زود رخت هستي بربست - و پسرش حکیم فتح‌الله صاحب حیثیت وقابلیت بود - چون جنت‌مکاني بدو بے‌التفات بود روزے دیانت خان لنگ اورا بنادولتخواهي منسوب ساخته عرض نمود - که در اثنای بغي سلطان خسرو بمن میگفت - که صلاح وقت آنست که ولایت پنجاب را باز داده این مبحث را کوتاه سازند فتح‌الله منکر شد - طرفین رجوع بمباهله کردند - هنوز پانزده روز نگذشته بود - که سوگند دروغ کار خود کرد - چه با نور الدین پسرعم آصف خان جعفر (که با سلطان خسرو قرار داده بود که بوقت قابو

(۲) نسخهٔ [ج] نام از ایران رسیده بوساطت *

از قید برآورده بسلطنت بردارد) متفق و همداستان گشت - اتفاقا در سال دوم هنگام مراجعت از کابل بلاهور این راز سربسته بپادشاه رسید - و پس از پژوهش نورالدین با دیگر رفقا بیاسا رسید - و حکیم فتح الله را تشهیر کرده واژونه خرسوار منزل بمنزل می آوردند بعد ازان مکحول گردید *

* حکیم عین الملک شیرازی *

در علم رتبهٔ عالي داشت - و صاحب اخلاق حمیده بود - نسبش از جانب مادر بمحقق دواني منتهي میشود - از ابتدا ساز صحبت او با عرش آشیاني کوک گردیده در بزم و رزم شریک صحبت بود در سال نهم جلوس اورا با منشور لازم الاتباع پیش چنگیز خان (که در احمد آباد سر بزرگي (۲) برداشته بود) فرستادند - او با پیشکش خان مزبور برگردیده در آگره دولت بار یافت - و سال هفدهم (که دلاسا نامه (۳) بنام اعتماد خان گجراتي برد) اورا باتفاق میر ابو تراب بملازمت آورد - و سال نوزدهم (که پادشاه متوجه دیار شرقي شده) او از ملتزمان رکاب بود - پستر جهت رهنمائی عادل خان بیجاپوري بدکن تعین گردیده سال بیست و دوم بحضور آمده شرف بار اندوخت پس ازان بفوجداری حدود سنبهل مامور شده سال بیست و ششم (که عرب بهادر و نیابت خان (۴) و شاهداده با جمعی از ناسپاسان غبار

---

(۲) نسخهٔ [ب] سر خود سري (۳) نسخهٔ [ب] تسلي نامه (۴) در [بعضی نسخه] دیانت خان *

شورش در حدود مذکور برانگیختند) نامبرده قلعهٔ بریلی را مستحکم ساخته بجمع جاگیرداران آن طرف کوشید - هرچند آنها به بیم و امید خواستند که حکیم را همداستان سازند نه پذیرفت - و بحسن تدبیر در مجمع آنها خلل انداخت - تا آنکه نیابت خان بفوج پادشاهي پیوست - حکیم باتفاق دیگر جاگیرداران گرد و پیش جوپای پیکار شده غنیم را غبار آلود دشت هزیمت ساخت - و درهمین سال بصدارت صوبهٔ بنگاله ممتاز گردید - سال سي و یکم ببخشیگری صوبهٔ آگره چهرهٔ اعتبار برافروخت - بعد ازهمراه خان اعظم بمهم دکن رفت - چون خان مذکور پرگنهٔ هندیه جاگیر او را تغیر داده بود بے طلب سال سي و پنجم بحضور آمد - لهذا بار نیافت - و بعد دریافت کیفیت پروانگي کورنش دادند - و ببحالي پرگنهٔ مذکور نوازش پذیرفته بعد چندے مرخص گردید - و سال چهلم مطابق سنه (١٠٠٣) یکهزار و سه هجري بعدم آباد شتافت - شعر میگفت و دوائي تخلص میکرد - این بیت ازوست * * بیت *

* در شب زلف سیاهش خواب مرگم در ربود *
* بوالعجب خواب پریشانے که تعبیرے نداشت *

بمنصب پانصدي رسیده *

* حکیم همام *

برادر حکیم ابوالفتح گیلاني ست - همایون نام داشته - چون بملازمت عرش آشیاني استسعاد یافت بنابر پاس ادب اول بهمایون قلي

مخاطب گردیده پس ازان بحکیم همام ناموری اندوخت - در خط شناسي و شعر فهمي یگانهٔ روزگار بود - و بدانش طبعي و پزشکي لختي آشنا - پارسا گوهر شگفته پیشاني شیوا زبان ندیم‌منش - اگرچه بمنصب ششصدي و خدمت بکاول بیگي اختصاص داشت اما در مصاحبت و قرب پادشاهي پایهٔ بلندتر مي‌افراخت - در سال سي و یکم چون کارآگاهي و اخلاص مندي او ذهن نشین عرش آشیاني شده بود به پیغام گذاري و رخشوري نزد عبدالله خان والئ توران رخصت یافت - و میران صدر جهان مفتي را براى پرسش سانحهٔ ناگزیر پدرش سکندر خان (که سه سال شده بود رخت هستي بسته) همراهش دادند - و از فرط عنایت در حق حکیم این فقره در نامه مرقوم گردید - که افادت و حکمت پناه زبدهٔ مقربان هوا خواه عمدهٔ محرمان کار آگاه حکیم همام را (که مخلص راست گفتار و مرد درست کردار است - و از ابتدای ملازمت ملازم بساط قرب بوده دوری اورا بهیچ وجه تجویز نکرده بودیم) برسم رسالت فرستادیم - چون در ملازمت ما اورا آن نسبت متحقق‌است که مدعیات را بیواسطه بموقف عرض میرساند اگر در مجلس شریف ایشان همین اسلوب مرعي باشد گویا فیمابین مکالمه بیواسطه خواهد بود - و در غیبت او عرش‌آشیاني مکرر فرمود - که تا حکیم همام رفته خوردني لذت ندارد و بحکیم ابوالفتح گفت - که بخاطر نرسد که در عالم برادري شما از جدائی او بیشتر از ما دل‌نگراني داشته باشید - مثل حکیم‌همام کجا

پیدا میشود - در سال سي و چهارم هنگام معاودت از کابل در منزل باریک‌آب حکیم همام از توران‌دیار رسید - یکماه از فوت حکیم ابوالفتح گذشته بود - بعد از ملازمت عرش آشیاني در غمگساری او بدین کلام دلنواز تسلي‌بخش گردید - که ترا یک برادر بود - از عالم رفت و مارا ده * بیت *

* از حساب دو چشم یک تن کم *

* و ز شمار خرد هزاران بیش *

در سال چهلم سنه (۱۰۰۴) هزار و چهار هجري بتب دق در دو ماه پیمانهٔ زندگی حکیم‌همام لبریز گشت - دو پسر داشته - اول حکیم‌حاذق احوالش بزبان قلم ادا خواهد شد - دوم حکیم خوشحال - در عهد اعلی‌حضرت بمنصب هزاري امتیاز یافته بخشیی‌دکن گردید - مهابت خان در صوبه داری خود بسیار تفقد احوالش میکرد *

(۲)

* حسن بیگ خان بدخشي شیخ عمري *

از بابریان این سلطنت بوده سپاهي نقش و کار طلبیها داشت چون در سال سي و چهارم عرش‌آشیاني پس از فراغ سیر کشمیر بعزیمت زابلستان از ولایت پکهلي (که ولایتی ست سي و پنج کروه طول و بیست و پنج عرض پیوسته بغربی کشمیر) میگذشت سلطان حسین خان پکهلي وال از نژاد قارلوغ (که صاحبقران وقت مراجعت هندوران چندے ازان قوم را بپاسبانی این ملک گذاشته بود) ادراک

---

(۲) نسخهٔ [ج] حسن بیگ بدخشي *

شرف ملازمت نموده بعد چند روز فرار گزید - پادشاه آن ولایت را باقطاع حسن بیگ داده اورا بمالش آن بومي رخصت فرمود - حسن بیگ بشهامت و پردلي چیره دستیها نموده آن الکا را بدست آورد و چون در سال سي و پنجم بحضور رسید پکهلي وال باز سر از گریبان شورش وفساد برآورد - و از خام کاري خودرا سلطان نصیرالدین نام نهاده پکهلي را از مردم حسن بیگ برگرفت - حسن بیگ مجددا با فوج حضور تعین گشته سزای شایسته در کنارش گذاشت - و در سال چهل و ششم در ولایت بنگش نیکو پرستاریها بتقدیم رسانیده بمنصب دوهزار و پانصدي سر برافراخت - و در اواخر عهد اکبري رهتاس در جاگیر یافته بمحافظت کابل مامور شد - و در سال اول جهانگیري طلب حضور گشته چون بمتهرا رسید سلطان خسرو (که شب یکشنبه بیستم (۲) ذي الحجه سنه (۱۰۱۴) هزار و چهارده هجري از ارک آگره فرار نموده) دوچار او شد - حسن بیگ (که از جانب جنت مکاني مطمئن نبود و ازین طلب استشمام رایحهٔ بے عنایتي مي نمود - و در اصل هم سرشت بدخشیان بشورش و فتنه مجبول است) بفسون و تملق سلطان خسرو از راه رفته قرار بهمراهي داد - و با سه صد جوان بدخشي رفیق طریق ضلالت او گردید - خسرو در مخاطبات خان بابا گفته مدار و اختیار خود را بقبضهٔ اقتدار او سپرد *

و چون در کنار آب بیاه خسرو با جمعی (که فراهم آورده بود)

---

(۲) در [بعضی نسخه] هشتم *

در مقابل فوج پادشاهي پای ادبار افشرده باندک زد و خوردے شکست یافت و بحال تباه با حسن بیگ و عبدالرحیم دیوان لاهور (که بدو پیوسته و خطاب ملک انور یافته بود) آوارهٔ دشت ناکامي گشت اکثر افغانان(که رفاقت او اختیار کرده بودند) برفتن دیار شرقیه ترغیب نمودند - حسن بیگ گفت - این‌کنکاش غلط است - شما را بجانب کابل باید شتافت - چه از اسپ و آدم دران ولایت کمي نیست - هرکرا کابل باشد هرقدر نوکر خواهد سامان مي‌تواند شد فردوس مکاني و جنت‌آشیاني بیاوری کابل فتح هندوستان کرده اند معهذا ایشان خزانه نداشته اند - من چهار لک روپیه در رهتاس دارم پیشکش میکنم - و بمجرد رسیدن‌آن‌حدود دوازده هزار سوار کارآمدني فراهم مي‌آرم - اگر پادشاه از پی شتابند جنگ را آماده ایم - و اگر آن ملک را ارزاني دارند چندے بروزگار درساخته منتهز فرصت خواهیم بود - چون سلطان ناعاقبت اندیش ادبار منش عنان کارها بدست او داده بود بصوابدید او راهي‌شد - از قضا برساحل دریای چناب اسیر سرپنجهٔ مکافات گردید - درانوقت موکب جنت مکاني در باغ میرزا کامران واقع سوادلاهور نزول‌داشت - سیوم صفر سنه(۱۰۱۵) هزار و پانزده هجري خسرو را دست بسته و زنجیر بپا بتورهٔ چنگیزي بحضور آوردند - حسن بیگ و عبدالرحیم را بر جانب راست و چپ ایستاده کرده خسرو درمیان میلرزید - و میگریست - حسن بیگ بگمان نفع موهوم بهرزه‌گوئي و ژاژخائي در آمد - چون غرض او

ظاهر گشت بحرف زدن نگذاشته حکم شد - که خسرو را مسلسل و محبوس نگاهدارند - و حسن بیگ را در پوست گاو و عبدالرحیم را در پوست خر کشیده واژونه بر درازگوش نشانده تشهیر نمایند چون پوست گاو زود تر از پوست خر خشک شد او بیش از چهار پاس زنده نماند - و دومین بعد یک شبانه روز چون زندگي داشت بشفاعت بارپابان از غضب سلطاني (که نمونهٔ قهر آلهي ست) رهائي یافت - و بجهت عبرت و سیاست از در باغ کامران تا در قلعهٔ ارک دو رویه دارها نصب گشته جمعی را (که با خسرو طریق مرافقت پیموده بودند) مصلوب ساختند - و روز دیگر (که پادشاه داخل لاهور میشد) فرمود - خسرو را بر فیل نشانده از میان دارها گذرانند و از دوطرف آواز نمایند - که مقربان شما و اهل خدمات شما مجرا میکنند * نعوذ بالله من سوء الخاتمة والعاقبة * پسر حسن بیگ اسفندیار خان در عهد اعلیحضرت بمنصب هزار و پانصدي رسیده (۲) سال شازدهم در گذشت *

* حکیم علي گیلانی *

در فنون و علوم خصوص در طب و ریاضي مهارت تام داشت - و از حذاق اطبای وقت بود - گویند در کمال پریشاني و افلاس از ولایت بهند وارد گردید - و بدستیاری بخت مسعود در سلک ملازمان عرش‌آشیاني منتظم گشت - روزے بحکم آن پادشاه عالي‌جاه بنابر

(۲) نسخهٔ [ج] رسیده درگذشت •

امتحان چند قارورهٔ بول مریض وصحیح و گاو و خر یکدفعه آورده بحکیم نمودند - او همه را از روی قیاس مطابق واقع بیان کرد - ازانوقت برتبه و اعتبارش افزوده بدولت قرب ومصاحبت پادشاهي اختصاص گرفت - و صاحب ثروت و مکنت گشته سر همسري و مساوات با عمدها مي افراشت - پس ازان از پیشگاه خلافت بوخشوري بیجاپور مامور شد - علي عادل شاه والی آنجا استقبال نموده باعزاز فراوان بشهر در آورده سامان نفائس آندیار نموده میخواست حکیم را روانه سازد - که ناگهان در سنه (٩٨٨) نهصد و هشتاد و هشت ساغر زندگیش لبریز آمد - اگرچه صاحب فرشته آورده (که حکیم علي گیلاني با پیشکشهای شایسته پیشترها روانه شده - دریفوقت حکیم عین الملک شیرازي بسفارت آمده بود - که بسبب واقعهٔ ناگزیر بدون تحف و هدایا برگشته رفت) اما نزد مولف این اوراق تحریر علامي شیخ ابوالفضل در امثال این قضایا مطابق تر بواقع مي نماید *

چون سانحهٔ قتل علي عادل شاه خالي از غرابت نیست (٢) بر لوحهٔ بیان مرتسم میگردد - که او رشید تر و باذل ترین آن طبقه است با وصف عدل و احسان همواره دامن عفت آلوده داشتی - و آخرها بمیلان ساده رویان افراط نموده بکوشش فراوان دو خواجه سرای را (که کمال صفائي داشتند) از ملک برید مرزبان بیدر طلب داشت چون مطلوب نزدیک رسید از بے آزرمي و فرومایگي پذیره شده

(٢) در [اکثر نسخه] از غرائب نیست *

در خلوتکدهٔ ظلمت آمود با یکی که کلان‌تر بود دست ناسزا خواهش دراز نمود - آن پارساگوهر از پاک‌دامني و ناموس‌دوستي تن در‌داده بدشنهٔ (که از دور بیني با خویش نهان داشته بود) کار او بانجام رسانید - عجیب تر آنکه مولانا محمد رضای مشهدي رضائي تخلص تاریخ این واقعه * شاه جهان شد شهید * یافته *
۹۸۸

القصه حکیم علي در سال سي و نهم شگرف حوضے برساخته که راهے از درونهٔ آن بکاشانهٔ میرفت - و شگفت آنکه آب ازین برکه بدانجا در نمیشد - مردم فروشده براه پژوهي فراوان رنج برده و بسیارے آزار یافته از نیمهٔ راه برگردیدے - عرش آشیاني بتماشای آن خرامش فرموده خود آهنج درآمد فرا پیش گرفت - در کنج حوض سرے بآب فرو برده دو سه زینه پایان رفته بدان خانه در آمد بسیار بتکلف آراسته - در غایت روشني جای ده دوازده کس اسبته فرش‌خواب و رخت پوشش مهیا - و حاضري طعام موجود - چند جلد کتاب در طاقها گذاشته - هوا نمي‌گذاشت که یک قطره آب اندرون درآید - و چون پادشاه لختے درنگ فرمود غریب حالتے برمردم بیرون رو آورد - تا سال چهلم حکیم بمنصب هفتصدي رسیده‌بود - و علاجهای دست بستهٔ او موجب حیرت عالمیان میشد - آخرها (که بعرش‌آشیاني اسهالے عارض شد) هرچند تدابیر بکار برد مفید نیفتاد - پادشاه غضب‌آلود باو گفت که تو پساري ولایت بیش نبودي - پاتابهٔ غربت‌را این‌جا وا کردي - ما ترا باین مرتبه رسانیدم - تا روزے بکار آئي - و از

غایت خشم دونکه بجانب او برتافتند - حکیم چیزے از کیسه برآورده در کوزهٔ آب انداخت - فوزا بسته شد - و عرض کرد این قسم دواها موجود است - اما چه فایده که اینجا اثر نمیدهد - پادشاه بمقتضای اضطرار و اضطراب بیماری مبالغه فرمود - که هرچه شدنی ست خواهدشد - همین را بمن بده - چنانچه ازان دوا قبض و اعتقال در طبیعت بهم رسید - اما وجعے در شکم پیچید که بقلق آورد - ناچار ادویهٔ مسهله بکار رفت - اطلاق زیادتی کرد - تادر گذشت *

از غرائب سوانح است تقدم سبب بیماری عرش آشیانی گویند گرانبار نام فیلے در سرکار جنت مکانی بوده - که دیگر فیلے (که مقاومت صدمات او تواند نمود) در فیلخانهٔ پادشاهی نشان نمیدادند - مگر آپروپ نام فیل سلطان خسرو - که نیز درجنگ سرآمد بود - لهذا عرش آشیانی فرمود - که این هردو کوه گران سنگ را باهم بجنگ اندازند *　　* شعر *

* دو کوه آهنین از جای جنبید *
* زمین گفتي ز سر تا پای جنبید *

و رن‌هتن (۲) فیلے از حلقهٔ خاصه بکمک مقرر شد - یعني هرگاه یکے ازانها چیرگي نماید و فیلبان نتواند نگاهداشت فیل مذکور از کمین برآمده کمک مغلوب کند - و آنرا طپانچه نامند - از اختراعات آن پادشاه است - عرش آشیانی در جهروکه نشسته تماشا میکرد - وشاهزاده سلیم

---

(۲) در [بعضي نسخه] رن‌تهن *

و سلطان خسرو بر اسپان سوار شده استاده بودند - که اتفاقا فیل گرانبار بعد زد و خورد بسیار حریف خود را زبون ساخت - خواستند طپانچه را بکمک آرند - جمعے از مردم شاهزاده مانع آمده سنگے چند (۲) بجانب او انداختند - فیلبان که بجسارت پیش راند سنگے بر شقیقه‌اش خورده چند قطره خون بر سینه‌اش چکید - باریابان حضور بآب و تاب وا نموده مزاج پادشاهي را بشورش آوردند - عرش‌آشیاني بسلطان خرم (که نزد جد بزرگوار حاضر بود) فرمود - که نزد شاه بهائی خود رفته بگوئید - که شاه بابا میفرمایند - که در حقیقت همه فیلها از شما ست - این بے‌اعتدالي چرا - شاهزاده در جواب گفت - که مرا اصلا آگهي نیست - و بزدن فیلبان راضي نبوده‌ام - سلطان خرم گفت اگر چنین است من رفته فیلان را بآتشبازي از هم جدا میسازم چنانچه هرچند تدابیر بکار برد مفید نشد - تا آنکه رن هتن نیز عاجز شده با آپروپ خود را بدریای جون انداخت - سلطان خرم برگشته کیفیت را بعنوان ملائم بعرض رسانیده فی‌الجمله وحشت مزاج فرو نشانید - درین اثنا سلطان خسرو رسیده بهرزه درائي و ژاژخائي درآمد - و نسبت بپدر حرفهای ناشایسته معروض داشت - که نایرهٔ غضب عرش آشیاني باشتعال آمد - و همه شب از تب بے‌تاب گشته طبیعت از مرکز اعتدال انحراف تام نمود - طرف صبح جالینوس‌الزماني حکیم‌علي را طلبیده فرمود - که هرزه گوئی خسرو

(۲) در [چند نسخه] انداخت *

مزاج ما را برشورانیده باین حالت انداخت - و آخر همین تپ باسهال کشید - و موجب ارتحال گردید *

گویند چون در آخر بیماري حکیم علي تجویز تربز کرده بود جنت مکاني پس از جلوس معاتب فرمود - که بهمین تجویزها پدرم را کشتي - و در سال سیوم سنه (۱۰۱۸) هزار و هیزده جنت‌مکاني هم بسیر حوض مذکور بخانهٔ حکیم رفته بآب درآمد - و بعد از تفرج بیرون آمده حکیم را مورد عنایت ساخت - و بمنصب دو هزاري سرفراز فرمود - حکیم بعد از چندے بساط هستي درنوردید - گویند قریب شش‌هزار روپیه هر ساله بصرف ادویه و اشربهٔ اهل استحقاق مقرر ساخته بود - حکیم عبدالوهاب پسرش در سال‌پانزدهم جهانگیري بر جمعي از سادات لاهور دعوی هشتاد‌هزار روپیه کرد - که پدر من بآنها سپرده - و خط بمهر قاضي ظاهر ساخته دو گواه در دارالعدالت گذرانده بثبوت شرعي رسانید - سادات انکار داشتند - و ممکن نبود که از عهدهٔ آن مبلغ برآیند - آصف خان بتحقیق این تضیه مامور شد - چون خاین خایف مي باشد حرف آشتي با سادات درمیان آورد - آصف خان بگوناگون پرسش در آمد - ناگزیر اعتراف بابطال دعوی خود نمود - و بعزل منصب و جاگیر از مرتبه (۲) افتاد *

* حاکم بیگ *

داماد اعتماد الدولهٔ جهانگیري ست - در عهد جنت مکاني

(۲) نسخهٔ [ج] رتبه *

چون عشائر و اقارب اعتماد الدوله هر یکے بخاني و ترخاني رسید مشار الیه نیز صاحب حشم (۲) و طبل گشته بیلند پایهٔ امارت برآمد زنش خدیجه بیگم بهمشیرگی نور جهان بیگم در غایت اعزاز و احترام میگذرانید - تا اواخر زمان اعلی حضرت در قید حیات بود و باعتبار یمین الدوله (که برادر کلانش بود) در توقیر و تبجیل او فوت و فروگذاشت واقع نشد - همواره بانعامات پادشاهي کام دل مي اندوخت فردوس آشیاني در سال بیست و چهارم یکدفعه بعطای سي هزار روپیه او را مورد نوازش فرمود - چون حاکم بیگ مرد مغلے خالي از فضل و کمال نبود بفراغت دوستي و تن آساني میخواست بخود سري بگذراند - جنت مکاني بپاس آن نسبت تکلیف خدمت حضور باو معاف فرموده بیشتر بکارهای بیرون مامور میفرمود - چندے حکومت متهرا بمشار الیه تفویض یافت - آخر معزول شد - سببش این که اچهد (۳) روپ اسوم سناسیئے بود مرتاض موحد - نزدیک معمورهٔ اوجین در گوشهٔ صحرائے از آبادي دور پشتهٔ واقع شده - دران سوراخے کنده مسکن ومامن داشت - دهن سوراخ (که راه درآمد و برآمد است) پنج و نیم گره دراز - و سه و نیم گره پهنا پیموده شده - او دو دست خود را دراز ساخته بدرون در مي آورد - آنگاه سر - بعدازان مثل مارے خود را بدرون مي انداخت - و وقت برآمدن نیز بهمین دستور حیرت افزای نظارگیان بود - نه بوریا و نه کاهے - که در هوای سرد بزیر

(۲) نسخهٔ [ج] طبل و حشم (۳) نسخهٔ [ب] اچهد - و نسخهٔ [ج] اجد •

اندازد - و نه در زمستان آتش - و نه در تابستان باد - نیم ذراع پارچهٔ کرپاسي داشت - که پیش و پس خود بدان پوشیدے - هر روز دومرتبه بدریا درآمده غسل کردے - وظرفے از مس بجهت آب خوردن در دستش بودے - در تمام شهر اوجین هفت خانهٔ برهمن (که صاحب زن و فرزند اند - و اعتقاد درویشي وقناعت بآنها دارند) اختیار کرده - روزے یکبار بیخبر بخانهٔ سه نفر ازان هفت نفر درآمده بروش گدایان مي ایستاد - وآنها پنج لقمهٔ خوردني از آنچه برای خود مهیا میکردند برکف دستش مي نهادند - و او بے آنکه ادراک لذتے کند فرو مي برد - بشرطیکه دران خانه زن حائض نباشد - و طوئے و مصیبتے و ولادتے واقع نشده باشد - اهل هند صاحب این مقام را سرب ناسي خوانند - سر تارک همه *

چون درسال یازدهم بلدهٔ اوجین مطرح رایات جهانگیري گردید جنت مکاني بدیدنش رفته - با آنکه بمجالست مردم چندان راغب نبود صحبت مستوفي نگاهداشت - علم بیدانت را (که مراد از علم تصوف باشد) خوب ورزیده - از فهم تیز و مدرکهٔ عالي مصطلحات تصوف اهل اسلام را با طریق تصوف خود تطبیق داده بیان نمود جنت مکاني را کمال حسن اعتقاد بار بهمرسید - و او بعد چندے از اوجین بمتهرا (که از اعاظم معابد هنود است) نقل نموده برکنار دریای جمنا بآئین خویش یزدان پرستي مي نمود - جنت مکاني چون درسال چهاردهم نخستین بار نهضت کشمیر فرمود دران مکان

مکرر پیش‌او رفته در خلوت زمان ممتد صحبت میداشت - سخن او در باطن پادشاهي اثرے تمام مي‌بخشید - براي هرکه میگفت کامیاب میگشت - چنانچه خان اعظم کوکه از امتداد حبس سلطان خسرو نگرانیِ بسیار داشت - باوجود تعصب دینداري تنها پیش او رفته در باب خلاصیِ خسرو بعجز التماس نمود - او حرفهای محققانه بپادشاه گفته بر سر مهرباني آورد - و جرائم آن شاهزاده بعفو مقرون گشته حکم شد - که بکورنش مي آمده باشد - و چنین امر دشوار بعرض آن بیغرض صورت آساني گرفت - ازین که پادشاه وقت بار معتقدانه ور خوردے رجوع خلائق بسیار شد *

با آنکه او با هیچکس کارے نداشت و از شادي و غم آسوده میزیست ناگاه حاکم را یا رگ حمیت اسلام بحرکت آمد - یا هجوم مردم را مخل حکومت پنداشت - روزے آن بیچاره را تازیانهای بسیار زد - پادشاه ازین خبر بسیار برآشفت - هرچند بخاطر داشت بیگم تلافي‌بعنوان دیگر نقش نبست اما از نظر افکنده بعزل خدمت وسلب منصب و جاگیر معاتب فرمود - مشارالیه دراکبرآباد منزوي گشته نزدیک نخاس آنجا باغے بطراوت و نضارت (که رشک گلشن کشمیر بود) طرح افکنده درانجا بمشغلهٔ علم مي پرداخت - تا آنکه باجل موعود درگذشت - پسرش میرزا نورالدهر نیز اعتنا بمنصب پادشاهي ننموده از دولت مادر و خالهای خویش روزگارے مهیا داشت - و اوقات عمر را بکمال خوبي گذرانید *

* حکیم صدرا *

ملقب بمسیح الزمان خلف حکیم فخرالدین شیرازي ست که در عهد شاه طهماسپ فرمان فرمای ایران بمیرزا محمد نامي گشته - اکثر خویش و قومش طبیب پیشه بوده‌اند - نسبش بحارث ابن کلاده (که شرف ملازمت جناب ختمي مآب صلی الله علیه و سلم دریافته - و بدعای فیض انتمای آنحضرت فن طبابت و پزشکي در دودمان او تا روز جزا خواهد بود) میرسد - حکیم فاضل دانشمند نیکو اخلاق بود - در معالجهٔ مرضی (۲) ید بیضا مي‌نمود - علمای عصر قولش را معتبر و تصرفات اورا در معالجات معتمد علیه و موثوق به میدانستند - اطبای وقت بشاگردی او افتخار کرده مباحثهٔ کتب طب درخدمتش مي‌نمودند - اما چون بتوسعهٔ مشرب مشهور بود شاه توجه کمتر بحالش میفرمود - حکیم صدرا نیز پس از تحصیل سائر علوم و فنون در طب مثل پدر بدانشوري و حذاقت علم اشتهار برافراخته در ریعان شباب سال چهل و ششم اکبري وارد هندوستان گشت و در عهد جهانگیر پادشاه سرآمد حکما گردیده بخطاب مسیح الزمان و منصب سه هزاري پانصد سوار سرفرازي یافت - بعد از جلوس اعلی حضرت بیش از پیش مورد نوازش خسروانه شده بخدمت عرض مکرر (که جز بمعتمد مزاجدان نسزد) اختصاص گرفت - و در سال چهارم برخصت حجاز مجاز گردیده برهنموني هدایت و بدرقهٔ

(۲) نسخهٔ [ج] مرض *

توفیق بزیارت حرمین مکرمین چهرهٔ سعادت نور آگین ساخت
و براه بصره مراجعت نموده به بندر لاهري رسید - و در سال
هشتم باستلام پیشگاه خلافت و جهانباني ناصیهٔ بخت برافروخت
و چهل اسپ عربي (که در بصره و نواحی آن برای پیشکش خریده بود)
بنظر درآورده - و بدرجهٔ قبول رسید - ازان جمله دو اسپ یکی بوز
و دیگرے طرف (که حسن منظر و نیکوئی لون و تناسب اعضا با تیزگامي
و باد خرامي فراهم داشتند) سرآمد طوائل پادشاهي گشته نخستین
بپادشاه پسند و دومین بتمام عیار موسوم گردید - و حکیم بتفویض
منصب پیشین و عطای فیل و بیست هزار روپیه نقد سر برافراخته
بحکومت بندر مبارک سورت و پرگنات آن دستوري یافت *

و چون حکیم در مذهب امامیه مقتدا بود و کمال تقاوت و طهارت
داشت انجام کار از ملازم پیشگي استعفا جسته در دارالسلطنهٔ لاهور
با دلے آسوده و خاطرے شاد گوشهٔ انزوا برگزیده داد عیش میداد
اکثرے در لاهور و تابستان در خطهٔ کشمیر بسر میبرد - و گاهے
حسب الطلب بحضور نیز میرسید - چون در ازالهٔ امراض بیگم صاحب (۲)
(که بجهت آتش زدگي بهم رسیده بود) کوشیده در سال هیزدهم
باضافهٔ ده هزار روپیه بسالیانهٔ پنجاه هزار روپیه کامیابي اندوخته
رخصت انصراف یافت - و در سال بیست و چهارم سنه (۱۰۶۱)
هزار و شصت و یک در کشمیر رخت هستي ازین جهان بربست

---

(۲) نسخهٔ [ج] صاحبه *

طبع موزون داشت - مسیح اللّهي تخلص مینمود - این شعر
از وست * * بیت *

* کم لذتم و قیمتم افزون ز شمار است *
(۲)
* گوئي ثمر پیشتر از باغ وجودم *

گویند حکیم سه صد کنیز داشت - و هریکی را بخدمتی مقرر نموده
از صبح تا شام و از شام تا دو پاس شب مستغرق کار بود - و لمحهٔ
فرصت نمیداد - چون وجه این همه تقید و تعذیب پرسیدند گفت
زنان را تا شغلی پیش نباشد خیال باطل در سر میرسانند - گویند
در وجه معیشت هم تنگ گرفته بود *

* حبش خان *

سیدي مفتاح حبشي از دیرین بندها و قدیم پرستاران نظامشاهیه
است - و دران خانوادهٔ صاحب عزت و اعتبار بود - و از دیر باز
بقلعه‌داری قلعهٔ اودگیر (که حصاری ست در کمال متانت و استواري
از سنگ و صاروج اساس یافته) میپرداخت - چون از آغاز سلطنت
صاحب قران ثاني ولایات نظام شاه پی سپر افواج پادشاهي گشته
رفته رفته همگي حصون و محالات مسخّر اولیای دولت اعلی‌حضرت
گردید و آن سلسله یکباره انقطاع پذیرفت محمد عادل‌شاه بیجاپوري
برای گرفتن اسمٰعیل برادر زادهٔ خود (که دران قلعه محبوس بود)
هرچند تدابیر بکار برد و سیدي مفتاح را بلطائف‌الحیل مستمال

---

(۲) در [بعضی نسخه] پیشترش باغ *

میگردانید سودمند نیفتاد *

این اسمعیل پسر درویش محمد است نخستین پسر ابراهیم عادل شاه و همشیره زادهٔ محمد قلي قطب الملک - چون ابراهیم عادل شاه بدولت نام غلام کلانوتے (که در نوکری او اعتبار تمام یافته قلعه‌دار بیجاپور شده بود) در مرض موت وصیت نمود (که بعد ازو پسر دوم محمد را بسري بردارند) محمد پس از مسند نشیني درویش محمد را نابینا گردانید - زنانش اسمعیل را (که دران ایام شش ساله بود) پنهان نزد نظام شاه فرستادند - باشد که از چنگ دشمنان رهائي یابد - او از بیم آنکه رسیدن اسمعیل شهرت یابد و خاطر عادل شاه ازان انحراف گیرد نادیده پیش سیدي مفتاح فرستاد - او ده سال در زندان نگهداشت - و مشار الیه بے آنکه اظهار ایلي بعادل شاه نماید بے سر و سردار بپشتگرمي قلعهٔ استوار سر نخوت و بزرگي مي افراشت *

سال نهم در ماه محرم سنه (۱۰۴۶) هزار و چهل و ششم هجري خاندوران بهادر بمحاصرهٔ آن قلعه پرداخت - و از طرفین دست و بازوی جلادت و حمایت برکشادند - و چون نقبها بقلعه نزدیک رسید حصار نشینان را پای ثبات از دست رفت - سیدي مفتاح مضطرب گشته بخاندوران پیغام داد - که اگر مرا در سلک بندهای درگاه منخرط سازند من قلعه را مي سپارم - خان مذکور چون ملتمسات اورا قبول نمود او آرزوهای دیگر (که شایستگي

پذیرائي نداشت) درمیان آورد - و زد و خورد آغاز کرد *

گویند در ایام محاصره اکثر ما یحتاج قلعگیان بصرف آمده بود لهذا سیدي مفتاح تدبیرے انگیخته بخانددوران اظهار اطاعت و نوکري نمود - و براى ملازمت روزے معین ساخت - و در اثناى آن دروازهاى قلعه را برکشاد - تا مردم بلشکر پادشاهي آمد و شد نموده آنچه مي‌بایست گرفته بقلعه آوردند - روز موعود ملاقات باز دروازها بسته بر سر جنگ و جدال شتافت - بهر تقدیر خانددوران نقبے را (که سر بپاى برج شیر حاجي کشیده بود) آتش زد - اگرچه چندان خلل بقواعد حصن ارک راه نیافت اما سیدي مفتاح از عاقبت بیني جز اطاعت چارۀ ندیده نزد سردار آمد - و بعد محاصرۀ سه ماه و کسرے قلعه تسلیم نمود - و اسمعیل نبیرۀ ابراهیم عادل شاه را که زنداني بود حواله کرد *

سیدي مفتاح از پیشگاه خلافت و جهانباني بمنصب سه هزاري هزار و پانصد سوار دواسپه سه‌اسپه و خطاب حبش خان مورد التفات خسرواني گشت - و به تنخواه تیول جید سرمایۀ دولت اندوخته همواره در کمکیان دکن انتظام داشت - و هیچگاه صوبه داران دکن پاس عزت و احترام اورا فرو نگذاشتند - و او هم اگرچه بشکل وشمائل عجیب و غریب بود و بسیار مرطوبي داشت اما خالي از اهلیت نبود علما و صلحا را بسیار دوست داشتے - و خدمت کردے - و بایصال زر بارباب کمال و اهل استحقاق کوشیدے - و در نوکرى پادشاهي

بسیار چست و چالاک بود - در سال بیست و نهم شاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر ناظم دکن اورا با جمیع امرای دکني بهمراهی میرزا خان حاکم برار بر سر زمیندار دیوگده تعین نمود - و چون شاهزاده در سال سیم متوجه گلکنده گردید دران مهم نیز خود را رسانیده مصدر خدمات گشت - مشار الیه به بابا فیروز (که درویشی بود در قصبهٔ پتهري) اعتقاد و اخلاص بسیار داشت - و اخراجات خانقاه شیخ هر سال و هر ماه سر براه مي‌نمود - و چون بابای مذکور ازین جهان گذران بدار الجنان نقل نمود خان مذکور مقبرهٔ او دران قصبه بنا نهاده - که امروز زیارتگاه مردم است - پرگنهٔ وکاور سرکار ناندیر دکن در جاگیر داشت - وطن قرار داده اکثر سادات عربستان را درانجا ساکن گردانیده بانواع خدمتگاري پیش مي‌آمد و کتب بسیار قیمتي از دیار عرب طلبید - و دست بذل و کرم دراز داشت - پسرش احمد خان هم منصب عمده یافته - جوان وجیه نمایان بود - شاه عالم بهادر در هنگام صوبه داری دکن التفات بسیار بحالش میکرد - او زمینداری پرگنهٔ مذکور خریده با جاگیر داري جمع ساخت - در عهد عالمگیري در گذشت - پسرانش منصب قلیل یافتند - دیهات پرگنه بمردم دیگر تنخواه شد - مدتی بدر تمرد زده بخود سري بسر بردند - در عهد خسرو زمان عوض خان بهادر قسورهٔ جنگ بمحاصرهٔ مسکن آنها پرداخته سیدي حسین را (که کلان تر آنها بود) گرفته مقید نمود - پستر بحکم نظام الملک آصفجاه

مخلصي يافته بر سرکار خود شتافت - و پس ازو زمینداري مذکور تعلق باولادش دارد *

* حیات خان *

(۲)
داروغهٔ آبدار خانه و سرکردهٔ خدمتگاران اعلی حضرت بود بفزوني اعتماد و وفور محرمیت و دوام حضور اختصاص داشت مدتها بداروغگي دولتخانه (که جز بمعتمدان نسپارند) و داروغگي چیلها و داروغگي خواصان مي پرداخت - غالبا این همان حیات خان است که در عهد جنت مکاني نیز بداروغگي آبدار خانه مامور
(۳)
بود - و روز شکار شیر (که از انیرای سنگدلن گردد بسیار بظهور رسید و پادشاهزادهٔ شاهجهان بکومک او متوجه شده شمشیرے بشیر حواله نمود) او نیز بهمرکابي پادشاه اختصاص داشت - سال ششم جلوس فردوس آشیاني بمنصب هشتصدي دو صد سوار رسیده و سال پانزدهم هزاري دو صد سوار گردیده سال هیزدهم باضافهٔ پانصدي دو صد سوار و سال نوزدهم بافزوني پانصدي دو صد سوار بمنصب دو هزاري شش صد سوار چهرهٔ کامراني افروخت - پستر بداروغگي گرز برداران و منصب داران احدي مامور شده سال بیستم باضافهٔ دو صد سوار و پستر بداروغگي مردم جلو و افزوني دو صد سوار بمنصب دو هزاري هزار سوار فائز گشت - پس ازان باضافهٔ پانصدي ذات و سال بیست و یکم بافزوني پانصدي دیگر بمنصب سه هزاري

---

(۲) یا سرگروه باشد (۳) در [بعضی نسخه] آهنرای *

هزار سوار سرفرازي يافت - سال بيست و سيوم بافزايش دو صد سوار و سال بيست و چهارم بعطاى علم و پستر باضافهٔ سه صد سوار بمنصب سه هزاري هزار و پانصد (۲) سوار سربلندي اندوخت - و سال بيست و نهم (۳) بعنايت نقاره طبل شادماني برنواخت - و سال سيم (كه سنين عمرش بهفتاد رسيده بود) بنابر عروض مرض فالج از دولت باريابي محروم گرديد - پادشاه بآئين بنده پروري ديهات بيست لك دام از حوياى مستقر الخلافه بطريق سيورغال باو عطا فرموده بر منصب پسر و نبيره اش افزود - و خدمات حضور (كه باو متعلق بود) بديگران تفويض پذيرفت - سال سي و يكم بيست و هفتم شعبان سنه (۱۰۶۷) هزار و شصت و هفت هجري در بلدهٔ مذكور بديار خاموشان منزل گزيد *

* حسام الدين خان *

ميرزا حسام الدين حسن نبيرهٔ ميرزا غياث الدين علي آصف خان است - پدرش نظام الدين علي نام داشته - موصى اليه مرد عياش بے پروا بود - و در عنفوان جواني بكمال استغنا ميگذرانيد بنابر قرابتے (كه اين سلسله را با يمين الدوله آصفجاهي ست) بعد جلوس اعلى حضرت سرگرم تقديم خدمات پادشاهي گشته مدتے در دكن بكارهاى متفرق بسر برده در سال پانزدهم بمنصب هزاري

(۲) نسخهٔ [۱] سه هزار و پانصدي هزار سوار (۳) در [بعضي نسخه] بيست و ششم *

پانصد سوار سرفرازي يافته ببخشيگري دکن قامت اعتبار خويش بر آراست - با آنکه از ديانت و بيغرضي از آميزش مردم آزادانه ميزيست اما از روي دانش و فهميدگي نوعي حسن سلوک سر کرد که زبانها بتحسين گويا گشت - صوبه‌داران دکن باعزاز و احترام با او پيش آمدند - خانيدوران نصرت جنگ واسطهٔ ترقي او شده کارداني و ديانت مشار اليه را با خدمت طلبيها دل‌نشين اعلى حضرت ساخت - در سال هيزدهم از اصل و اضافه بمنصب هزار و پانصدي ششصد سوار و خطاب خاني سرمايه اندوز عزت و افتخار گرديد و در سال بيست و يکم بمنصب دو هزاري ذات هزار سوار سرفرازي يافته بعزل بخشيگري دکن و تفويض حراست قلعهٔ اودگير محکوم و مامور گشت - چون ميخواست (چنانکه در دانش و کار شناسي شهرت گرفته بشجاعت و مردانگي هم نامي بر آرد) دران ناحيه دست جرأت و جسارت از آستين همت بر آورده (۲) تا سرحد گلکنده بسرکش افکني و متمرد گدازي قيام ورزيد - و در پيشگاه سلطنت از متصديگري برآمده نقش سري و سرداري نشاند - و باضافهٔ پانصدي پانصد سوار سربرافراخت - و در سال سيم از قلعه‌داري اودگير تغير شده بفوجداري تلنگانه از انتقال هادي داد خان (۳) انصاري سر عزت بر افراخت *

---

(۲) نسخهٔ [ج] بر کشاده (۳) در [بعضي نسخه] ديدار خان - و در [بعضي] ديداد خان - يا ديدار خان باشد *

معلوم نیست که صوبه‌داری برار چه وقت بخان مزبور قراریافته جزاین که در مرآت العالم نوشته که بعد نخستین جلوس خلد مکان چون آن شاه اقبالمند در تعاقب دارا شکوه از آب بیاه گذشت صوبه داری برار از تغیر حسام الدین خان بسید صلابت خان مخاطب باختصاص خان مقرر گشته فوجداری سرکار بیجاگده بخان مذکور مفوض گردید - سال فوتش بنظر نیامده *

مشار الیه با اشتغال دنیوي همواره اوقات را بعیش و طرب میگذرانید - و اصلا بکوچهٔ فکر و اندوه (۲) گذر نداشت - در فن موسیقي بسیار ماهر خوش محاورهٔ بدیهه‌گوی سخندان بود - اگرچه بتحصیل علوم نپرداخته اما از کثرت مصاحبت با علما آشنائي بهر علم داشته که بوقت تقریر عاري نبود - حسن خط را بخط استاد رسانیده قطعه نویس بےنظیر بود - و نهایت شیفتهٔ صید و شکار - و کثیرالاولاد بود - پسران رشید داشت - نخستین پورش میرزا نعمت الله - که از سائر برادران بیشتر صاحب نام و نشان گردید - هنگام عزیمت عالمگیري بقصد انتزاع سلطنت رفاقت گزیده بعد نخستین جلوس بخطاب سهرابخاني و از اصل و اضافه بمنصب هزار و پانصدي چهار صد سوار و فوجداری بالاپور برار کامیاب عزت گشته رخصت دکن یافت - و پیوسته بتقدیم خدمات حضور و بیرون مورد نوازش خسرواني بود - پسرش میرزا عاقبت محمود سزاوار خان است

(۲) نسخهٔ [ج] اندوه و فکر *

که از فوجداری الند و تلنگه (۲) بعدراست (۳) قلعهٔ بیدر امتیاز یافته در عهد خلد منزل ضعف بصر طاری گشته تغیر شد - و در برهانپور درگذشت پسرش میر نظام‌الدین علي حسام‌الله خان مدتها در قلعه‌داری اودگیر گذرانیده در ایام بےضبطیهای صوبه داران با سرکشان آن ناحیه (که قومے اند موسوم به بیدر بدال هندي) زد و خورد داشته پسران جوان او دران آویزشها فروشدند - پس ازو پسر خردش خطاب پدر یافته تا حالت تحریر بقلعه‌داری آنجا مي پردازد - و چون شجاعت و جرأت ارثي دارد با آنکه فرقهٔ ضالهٔ مرهته بهر جانب و هر طرف تسلط افزاست اما متمردان آن‌ناحیه ازو سر حساب اند و في الجمله درین زمانه احیای نام نیاگان خود میغماید - این هم از حسن نیت حسام‌الدین خان مرحوم است - که از صد سال افزوده و هنوز سلسلهٔ او پا برجا ست *

* حکیم حاذق *

پسر حکیم همام گیلاني ست - ولادت او در فتحپور سیکري بعهد عرش‌آشیاني واقع شده - و هنوز حدیث‌السن بود - که پدر درگذشت چون نیاگانش همه صاحب فضل و دانش بودند او نیز اوقات خود را بتحصیل لختے کمال متعارفه صرف نموده بشعر و انشا شهرت گرفت و با آنکه در طب آنقدر ماهر نبود بحذاقت نام برآورد - و در زمان جهانگیري بوشادت و اعتبار چهرهٔ بختوري برافروخت *

---

(۲) نسخهٔ [ج] للند و تلنکه (۳) نسخهٔ [ب] ملیکه *

چون سریر سلطنت بجلوس فردوس آشیانی زیبی دیگر یافت بمنصب هزار و پانصدی ششصد سوار سر برافراخت - و درهمین سال برسم سفارت توران رخصت یافت - که امام قلي خان والی آنجا سلسله جنبان صداقت و وداد شده عبدالرحیم (۲) خواجه جویباری را بعنوان حجابت نزد جنت مکاني فرستاده بتحریر آورده بود - که شاه عباس صفوی روابط قدیمه را منظور نداشته قندهار را از تصرف اولیای دولت برآورد - لائق آنکه شاهزاده ولیعهد با لشکری گران و سامانی در خور بتسخیرآن معین گردد - ما نیز با لشکر ماوراءالنهر و بلخ و بدخشان بدان سمت شتافته آنچه دولتخواهي ست بتقدیم میرسانیم - و بعد از فتح بتسخیر خراسان پرداخته هرچه خواهند ازان ولایت ضمیمهٔ ممالک محروسه گردانیده تتمه را بما مرحمت فرمایند - ناگاه دراثنای این گفت و شنود قضیهٔ ناگزیر جنت‌مکاني رو نمود - خواجه در مبادی جلوس شاهجهاني از دارالسلطنهٔ لاهور بدارالخلافهٔ اکبرآباد آمده سعادت بار اندوخت - و در همان نزدیکي بدیرین مرضی که داشت درگذشت - ارسال نامهٔ دوستي و تعین رخشور ازینطرف هم لازم آمد - حکیم را (که پدرش در فرمانفرمائی عرش آشیاني برسم رسالت نزد عبدالله خان اوزبک رفته بود) با ارمغان یک لک و پنجاه هزار روپیه و نفائس هندوستان رخصت فرمودند - و پس از معاودت در سال چهارم خدمت عرض مکرر (که بحسن تقریر

---

(۲) نسخهٔ [ب] عبدالرحیم خان ٭

و مزاجدانی محتاج است) از تغیر حکیم مسیح الزمان بدو تفویض یافت - و پستر بتوالی اضافها بمنصب سه هزاری پایهٔ برتری برافراشت و بعد ازان بنابر وجهی از منصب افتاده در اکبرآباد گوشهٔ انزوا برگزیده بسالیانهٔ بیست هزار روپیه موظف گردید - و در سال هیزدهم بافزایش سالیانه از اصل و اضافه چهل هزار روپیه آسودگی اندوخت و سال سی و یکم سنه (۱۰۶۸) هزار و شصت و هشت بساط هستی در پیچید - صاحب مرآت العالم فوتش را در سنه (۱۰۸۰) هزار و هشتاد نوشته *

حکیم بسیار تند مزاج با رعونت و تبختر بود - از خویشتن بینی و برخود غلطی طرفه پندار داشت - رباعی میر اللهی همدانی (که از سخن سنجان خوش فکر است - و هنگام مراجعت حکیم از سفارت توران در کابل بدیدنش رفته نقش صحبت درست نشست (۲)) مشهور است * * رباعی *

* دایم ز ادب سنگ و سبو نتوان شد *
* در دیدهٔ اختلاط مو نتوان شد *
* صحبت بحکیم حاذق از حکمت نیست *
* با لشکر خبط رو برو نتوان شد *

هرچند طبابت را درست نورزیده بود اما نظر بر اعتبار و نامش امرا استعلاج مینمودند - چندے در نگارش مآثر صاحبقران ثانی

(۲) نسخهٔ [۱] نشست *

قلم معاني رقم را جولاني نموده - چون دیگر منشیان سخندان بدان کار پرداختند او دست کشید - شعرش صاف و درست است سخن سازی پیشین را طرز تازه گویان آمیخته - خالي از حلاوت نیست - لیکن او خود را به از انوري میدانست - دیوانے در کمال (۲) تزئین مرتب ساخته در قاب مرصع گذاشته هرگاه بمجلس مي‌آورد (۳) هرکه بتعظیم آن بر نمي خواست اگر عمده هم مي بود ناخوشي میکرد - و آنرا بر رحل طلا گذاشته میخواندند - این بیت او مشهور است * بیت *

* دلم بهیچ تسلي نمیشود حاذق *

* بهار دیدم و گل دیدم و خزان دیدم *

* حقیقت خان *

اسحق بیگ یزدي - ابتدا خانسامانی سرکار ممتاز الزماني داشت - سال چهارم جلوس فردوس آشیاني چون آن عفیفه از دار فاني بدار باقي نقل نمود پادشاه اورا (که مرد کتخدا منش بود) بخدمت دیوانی بیگم صاحب بر نواخت - سال نهم جهت تفتیش دفائن ججهار سنگهه باغي (که بقتل درآمده بود) با مکرمت خان و باقي‌خان چیله جانب دیتا تعین یافت - و بحسن تفحص ایغها بیست و هشت لک روپیه از چاههای آن نواحي برآمده داخل سرکار پادشاهي گشت - سال دهم بمنصب هزاري صد سوار

---

(۲) نسخهٔ [ا] ترئین (۳) نسخهٔ [ج] مي آوردند ٭

چهرهٔ اعتبار برافروخت - و سال دوازدهم بخطاب حقیقت خان مخاطب گردیده بخدمت عرض مکرر از تغیر عاقل خان عنایت‌الله نامزد شد - سال سیزدهم باضافهٔ صد و پنجاه سوار و سال شانزدهم بافزونی پانصدي و سال هیزدهم بافزایش پنجاه سوار از اصل و اضافه بمنصب هزار و پانصدي سه صد سوار ترقي پذیرفت - پس ازان پانصدي اضافه یافته از اصل و اضافه بمنصب دو هزاري سه صد سوار عز امتیاز اندوخت - که از فهرس آخر پادشاه نامه منصب او بشرح مرقوم مستفاد میشود - سال بیست و هشتم چون بکبر سن رسیده بود پادشاه او را از کارها باز داشته بگوشه گزیني آرامش بخشید - و سال هفتم جلوس خلد مکان مطابق سنه (۱۰۷۴) هزار و هفتاد و چهار هجري در حالت انزوا کنج نیستي گزید *

* حسین بیگ خان زیک *

خواهر زاده و خویش علي‌مردان خان مشهور است - چون سعید خان ناظم کابل حسب الاشارهٔ علي‌مردان خان بقندهار پیوست رعایا و سکنهٔ آنجا را در موافقت متردد یافت - دانست که با افواج قزلباش در حوالي بست بند و بست واقعي صورت نخواهد گرفت علي‌مردان خان را با جمعی در ارک قندهار گذاشته سه هزار سوار اورا بسرداري مشارالیه همراه گرفته با قزلباشیه عرصهٔ نبرد آراست فوج ایران بر مردم علي‌مردان خان غالب آمده در مردم او تزلزل راه یافت - اما سعیدخان بر وقت خود را رسانیده مخالفان را آوارهٔ

بادیهٔ هزیمت ساخت - موصی الیه بهمراهی علي مردان خان سعادت ملازمت صاحبقران ثاني دریافته بنوازش خسرواني اختصاص گرفت چون آثار کارداني از وجنات احوالش ظاهر بود اورا از همراهی خان مذکور برآورده شرف اندوز حضور ساخته بخدمت آخته بیگي (که جز بمخصوصان معتمد تفویض نیابد) بر نواختند - و در سال هیزدهم بانضمام آن خدمت توزک مقرر گشته بعنایت عصای مرصع و اضافهٔ منصب تارک عزت بر افراخت - و در سال بیست و یکم از کارهای حضور باز داشته بعنایت صوبه داری کشمیر و خطاب خاني و باضافهٔ پانصدي ذات و پانصد سوار بمنصب هزار و پانصدي هزار سوار و عطای علم و فیل مباهي فرموده بدانصوب دستوري دادند - و در سال بیست و هشتم بخدمت فوجداری میان دوآب از تغیر غضنفر خان و اهتمام عمارت مخلص پور (که ساعت تاسیس آن هفدهم محرم سال مذکور سنه (۱۰۶۵) هزار و شصت و پنجم هجري مقرر شده بود) رخصت یافت - و در سال سي و یکم بار دیگر بمرحمت خدمت میرتوزکي کامیاب گردید - و در جنگ سموگده خان مذکور میر اهتمام توپخانهٔ پادشاهي بود - داراشکوه توپخانهٔ خود را بسرداری برقنداز خان میرآتش خویش از دست راست و توپخانهٔ پادشاهي را از طرف چپ در پیش صف لشکر جا داده هر دو در افروختن نیران جنگ و گرم ساختن هنگامهٔ نبرد پایه‌کمي از یکدیگر نیاوردند - ادبار سردار را چه علاج - پس از فرار دارا شکوه

چون مهمات سلطنت بخدام عالمگیري باز گردید مشار الیه نیز بتقبیل عتبهٔ خلافت سربلندي یافت - در سال جلوس بفوجداري بنگش مرخص گردیده در آخر سال دوم معزول گشت - و در سال هیزدهم بفوجداري جونپور سرفرازي یافت - و در سال نوزدهم آخر سنه (١٠٨٦) هزار و هشتاد و ششم هجري ودیعت حیات سپرد پسرانش میرزا عطاءالله و میرزا امان مدتها در رکاب پادشاهي بوده نخستین هفتصدي شده در گذشت - و دومین بتعیناتي کابل تعین شده درانجا ترقي نموده بخطاب ناصر خان ناموري اندوخت چنانچه احوالش جدا برشتهٔ تحریر درآمده *

* حسن علي خان بهادر *

عالمگیر شاهي دومین خلف الله وردي خان مشهور است - چون چهره‌اش در مهابت و صلابت مانا (٢) بشیر ببر بود در طفلي اورا میرزا باگهه میگفتند - بقوت دست و زور بازو و در قد و قامت جوان نمایان - و ازسائر برادران بامتیاز (٣) شایان بود - و همواره برضامندي و همراهي پدر گذرانیده در اواخر زمان اعلى حضرت (که شاهزاده شجاع پای بے اعتدالي پیشتر گذاشت - و الله وردي خان با پسران طوعا و کرها رفاقتش اختیار نمود) در جنگ بهادرپور بنارس [که فیمابین شجاع و سلیمان شکوه پسر کلان دارا شکوه (که از پیشگاه خلافت با بسیارے از بندهای پادشاهي بمقابلهٔ او رفته بود) اتفاق

(٢) در [بعضے نسخه] بشیر و ببر بود (٣) نسخهٔ [ب] باعتبار *

افتاد - و شجاع شکست یافته راه بنگاله گرفت] حسن علي از پدر جدا شده بلشکر پادشاهي ملحق گشت - و پس از هزیمت داراشکوه (که طوفان تفرقه بر جمعیت سلیمان شکوه ریختند - و هریکی از منصبداران پادشاهي و نوکرانش ترک همراهي گزیده راه مقصود سرگردند) مشارالیه بوساطت راجه جیسنگهه احراز سعادت آستان عالمگیري نموده باضافهٔ پانصدي و افزایش سواران بمنصب هزار و پانصدي هزار سوار و خطاب خاني مورد انظار عاطفت شد - و در همین سال هنگام توجه عالمگیري بجنگ کهجوه (۲) بافزوني پانصدي و خدمت توش بیگي عزت اندوخت - و بعد از جنگ دوم داراشکوه چون دارالخلافه بنزول موکب پادشاهي رونق یافت ضمیمهٔ قوش بیگي گري فوجداري نواحي شاهجهان آباد از تغیر کیرتسنگهه (۳) بار نامزد گشت و چون دوام التزام رکاب پادشاهي ناگزیر عهدهٔ توش بیگي گري ست خان مذکور پیوسته در سفر و حضر بحسن خدمت مطرح انظار اعطاف خسرواني مي بود - و در سال نهم بداروغگي ملازمان جلو نیز اختصاص گرفت - چون آخر سال دوازدهم انتهاض الویه از مستقرالخلافه (۴) اتفاق افتاد خان مشارالیه از تغیر صف شکن خان بفوجداري متهرا و از اصل و اضافه سه هزار و پانصدي دو هزار و پانصد سوار سربلند گشته با فوج حضور بمالش سرتابان آن ناحیه رخصت یافت

---

(۲) نسخهٔ [ب] کهچوه (۳) نسخهٔ [ب] کهرتسنگ - و نسخهٔ [ج] کهرلسنگ - یاگهري سنگهه باشد (۴) نسخهٔ [ا] بمستقرالخلافه •

خان مزبور در قتل و اسر آن شور انگیزان و تاخت و تاراج مواطن آنها غایت جهد و دلاوري بکار بردہ در انقطاع نسل و تبار و انهدام قلعهای استوار دقیقهٔ از دقائق فرو نگذاشته دیگران را از همراهان خود و غیره بر محال زمینداري مستقل گردانید - و کوکلا جاٹ شقي را (که علت کشته شدن عبدالنبي خان فوجدار و سبب نهب و غارت پرگنهٔ شادآباد او شده بود) با سنکي مفسد همراهي او گرفتار ساخته بحضور فرستاد - و بقهرمان پادشاهي در بادافراه اعمال زشت چند بند (۲) آن دو واجب القتل جدا کردند - پسر و دختر کوکلا جهت تربیت حوالهٔ جواهر خان ناظر شد - و آخر دختر در حبالهٔ نکاح شاه قلي چیله بیش منصب روشناس درآمد - و پسرش فاضل نام حافظی شد که نزد خلد مکان حفظ دیگرے آن چنان قابل اعتماد نبود و باستماع قراءت آن پادشاه (که بعد جلوس بحفظ قرآن موفق شده) سعادت اندوز بود - خان مذکور در جایزهٔ این حسن تردد بعطای نقارہ کوس شادماني نواخت - و پس ازان بنظم صوبهٔ الهآباد تعین گشته در سال بیستم بصوبهداري اکبرآباد امتیاز یافت - و در سال بیست و یکم ازان جا معزول شده بحضور رسید - و در سال بیست و دوم (که مرتبهٔ اول رایات پادشاهي بجانب اجمیر افراشته شد) خان مذکور بهمراهي خانجهان بهادر جهت ضبط جودهپور و غیره ملک راجه جسونت متوفی معین شد - و چون سال بیست و هیوم

(۲) در [بعضی نسخه] بند از بند ●

موکب پادشاهي بعزم گوشمال از اجمیر باردیپور توجه نمود فوجے گران بسرکردگیِ حسن علي خان به تنبیه و تعاقب رانا با سامان شایان و مصالح فراوان تعین یافت - درین مهم از مشارالیه کارهای عمدهٔ دست بسته شده مصدر خدمات شایسته گردید - تا آنکه روزے از دره گذشته برسر رانا تاخت آورد - و او نتوانست خود را جمع کرد خیمه و اسباب گذاشته بدر زد - خان شهامت نشان بتخانهٔ پیش حویلیِ رانا را با یکصد و هفتاد و دو بتخانهٔ دیگر واقع نواحیِ اردیپور مسمار ساخته بحضور رسید - و بخطاب بهادر عالمگیر شاهي ناموري اندوخت - و پس ازانکه رایات پادشاهي ظلال‌افکن ساحت دکن گشت حسن علي خان بهمراهیِ شاهزاده محمد اعظم (۲) بمحاصرهٔ بیجاپور مامور گشت - با آنکه هر روز در مورچال هنگامهٔ دار و گیر و معرکهٔ زد و خورد گرم و آویزشها بافواج نواحي پی‌درپی بود قحط و غلای عظیم بر لشکر رو آورد - ازین جهت در سال بیست و نهم حکم بنام پادشاهزاده رفت - که هرگاه حال بدین‌منوال است دست از محاصره باز کشند - و با افواج بحضور (که درانوقت سواد شولاپور مضرب خیام پادشاهي بود) بیایند - پادشاهزاده مجلس کنگاش با عمدهای آزمون‌کار آراست - اول حسن علي خان بهادر عالمگیر شاهي مورد التفات گردید - که سرانجام مهم یساق موقوف بر اتفاق بندهای پادشاهي ست - بدین مضمون حکم محکم از جناب خلافت صادر

(۲) در [بعضے نسخه] اعظم شاه •

شده - رای شما در مقدمات صلح و جنگ و شتاب و درنگ رصین و متین است - که بدین گونه متاعب و مصائب بسیار دیده و شنیده و کشیده اند - درین مقدمه چه اندیشیدند - خان مومی الیه پاسخ‌گذار شد - که نظر بر صلاح لشکر و رفاه عموم خلق مصلحت در برخاستن است - هرگاه در مهم بلخ پادشاهزاده مراد بخش را بنابر بواعث شتی تاب و توان استقامت (۲) نماند کام و ناکام بے حکم اعلیحضرت دست از محاربه برداشته راهگرای حضور شده بود آنچه برخلق میگذرد ظاهر است - و بحضرت خود حکم رسیده - بعد ازان دیگر عمدها مخاطب شده همگنان موافق رای خان مشار الیه ثانیهٔ جواب نمودند - پادشاهزاده فرمود ازخود گفتید - از من بشنوید - محمد اعظم با دو پسرو بیگم تا جان دارد ازین مهلکه نخواهد برخاست - بعد ازین پادشاه تشریف آرند - و تجهیز لاش فرمایند رفقا را در بودن و رفتن اختیار است - عزم خداوندان ناموس ملک و ملت قضای آسمانی است - دیگرگون نمیگردد - و بمیامن استقامت پادشاهزاده خان فیروز جنگ با لشکرگران و رسد غله از شمار فراوان رسیده عسر بیسر تبدیل یافت - و در همین سال صوبه داری براز از انتقال ایرج خان نامزد حسن علي خان بهادر شد - چون او گرم محاصرهٔ بیجاپور بود و ترددهای پسندیده مي‌نمود رضي‌الدين خان شیخ رضي‌الدين (که از اشراف بهاگلپور بهار است - و مهمات خانهٔ

---

(۲) نسخهٔ [۱] توان و استقامت ●

خان مذکور و افواج پادشاهي متعلقهٔ او سرانجام میداد) به نیابت متعین گردید *

شیخ فاضل متبحر و در مولفین فتاوای عالمگیري منخرط بود سه روپیه یومیه مي‌یافت - چون در اکثر فنون هم دست داشت سپاهگري و عملداري و ندیمي و از هرجا خبرداري علاوهٔ آن بوساطت قاضي محمد حسین جونپوري محتسب حضور کمالاتش بعرض خلد مکان رسیده یکصدي منصب یافت - و رفته رفته بیاري طالع و حسن سلیقه باعانت و امداد حسن‌علي‌خان برتبهٔ امارت و خاني فائز گردید - و پیشکار همه کار (۲) سرکار خان مذکور گشته در استیصال جات متهرا و مهم رانا کارهای‌نمایان بتقدیم رسانید - و در آغاز سال سیم در اثنای گفتگو با سپاه کشته گردید - نظم صوبهٔ مسطور بنیابت خان مذکور بمحمد مومن خویش ایرج خان قرار گرفت *

و چون محاصرهٔ بیجاپور بامتداد کشید همت پادشاهانه برجوشیده بر زبان گذشت - که ما زمرهٔ سلاطین از مراتب دنیوي فائدهٔ که داریم تحصیل نام است - خواستیم از فرزندان یکے حاصل کند - میسر نیامد به بینیم این دیوار چه طور از پیش بر نمي خیزد - از شولاپور رایات عزیمت بدان طرف درجهٔ پیمای تسخیر گشت - چون کارها در گرو اقبال است بیست و یکم شعبان سنه (۱۰۹۷) هزار و نود و هفت هجري رسولپور سه کروهي بیجاپور مطرح خیام ظفر ارتسام گردید

(۲) نسخهٔ [ج] همه کارهٔ سرکار *

و چهارم ذی‌القعده سنه مزبور بیجاپور کشایش یافت - حسن علي خان بهادر (که بیماری شدید داشت) بعد یکروز بعالم بقا شتافت گوی شجاعت و سپهداري از اقران مي ربود - در خیرخواهی خلائق و گفتار و کردار درست ضرب المثل بود * پسرانش محمد مقیم و خیر الله ترقي نکردند *

* حکیم الملک *

نامش میر محمد مهدي - وطنش اردستان است - سالي (که محمد اورنگ زیب بهادر از دکن عزیمت مستقر الخلافه فرمود) او همراهي گزیده بمنصب هزاري سربلند گردید - و رفته رفته بخطاب حکیم الملک مخاطب گشته سال یازدهم از اصل و اضافه بمنصب دو هزاري پانصد سوار چهرهٔ بختوري افروخت - و سال سي و هفتم (که محمد اعظم شاه را بنابر عروض بیماری استسقا نوبت بآن رسید که دورهٔ آستین نزدیک بچهارده گره تنگي میکرد - و دورهٔ پایچهٔ پاجامه یک گز و شش گره رسیده بود) حکیم‌الملک برای معالجهٔ شاهزادهٔ مذکور دستوري یافت - بعد رسیدن پادشاهزاده بحضور پادشاه از بس محبت پدري خیمه برای شاهزاده در گلال‌بار نصب ساخته هر روز یک مرتبه بدیدن پسر میرفت - و خود زیب النساء بیگم همشیرهٔ حقیقی شاهزادهٔ مذکور همراه شاهزاده طعام پرهیزانه میخوردند - و اکتفا بران داشتند - حکیم‌الملک که برای معالجهٔ شاهزاده تعین شده بود چه در راه و چه بعد رسیدن بحضور در علاج ید بیضا

نمود - پس ازانکه شاهزاده را شفا رو داد باضافهٔ هزاري ذات بپایهٔ چهار هزاري تصاعد پذیرفت *

صاحب مآثر عالمگیري زباني پادشاهزاده (که پیش پدر گفت) مي‌نویسد - روزے (که شدت مرض بنهایت رسید - و مردم مایوس گردیده واهمهٔ ترکیدن بدن داشتند) ناگاه بین‌النوم والیقظه شخصے نوراني نمودار شده گفت - توبهٔ نصوح بکن - شفا خواهدشد - چنانچه توبه بعمل‌آمد - و بعد رفع غفلت احتیاج بول شد - و در طشت کلان دفع گردید - و هفت حصه از ورم برطرف گشت - روز دوم آزاد ولي شیخ عبدالرحمن درویش نوشت - که جناب مرتضوي فرموده اند امشب توبه دادم - شفای عاجل روزي میشود *

* حسین خان خویشگي *

پسرکلان سلطان‌احمد اعظم شاهي ست - چون پدرش حسب‌الطلب عالمگیر پادشاه از قصبهٔ قصور (که موطن خویشگیان است) عازم حضور گردیده رخت هستي بر بست - دو برادرش بایزید خان و پیرخان خود را بموکب پادشاهي رسانیده بمنصب سرفرازي یافتند و او با برادر چارمین بمسکن مالوف معاودت نموده اصلا بفکر نوکري نیفتاد - اگرچه منصبي‌بنام یافته بود اما هیچگاه از وطن برنیامد - آنچه دیگران را بعرق ریزئ سعي و تلاش بدست آمدے او را باضعاف مضاعف آن در خانه نشیني میسر بود - پیوسته بر وسادهٔ ریاست آن ناحیه اتکا داشت - و بوفور سپاه و جمعیت علم انا و لا غیري

مي افراشت - بصوبه داران لاهور سر حساب فرود نیاورده چیزے دست بر داشته از تیول آنها (که دران حوالي بود) میداد - و هر چند خود را دیوانه وضع و سودائي مزاج وا مي نمود اما بکارها هشیار بود ادب خاندان قدسیهٔ سیادت را کماینبغي بجا مي آورد - و از احترام و اکرام سادات دقیقهٔ فرو گذاشت نمیکرد - بمجذوبے مشهور ببنک گرویده بود - هرچه میگفت میکرد - ابا نمي آورد - و تا نشسته مي بود ساعت بساعت خبر میدادند - که میان صاحب بخیریت اند - او الحمدلله میگفت - و آن مجذوب محمد خان نام داشت از بنک زئي ست (۲) - ناگاه جنونے بر دماغش ریخت - و طبعش را بشورش آورد - مدتے زنجیر بپا داشتند - آخرها صحبت حسین خان با وی که * ع *

* دیوانه چو دیوانه به بیند خوشش آید *

در گرفت - و دران ربودگي و سلب احوال لختے گفتهای او پرتو صدق برداد - و بر اعتقاد حسین خان افزود *

بنک زئي از اولاد شیخ بنک اند - که بقول جمهور پسر خویشکي ست - و برخے نبیرهٔ شیخ الاسلام شیخ مودود چشتي دانند اما باتفاق مرید وتو شوریاني بنک وتو زئي ست - و به پیر کبار زبانزد قوم است - و شوریان نام پدر او ست - که پسر خویشکي ست اورا سه پسر بود - وتو و حسین و خلف - نخستین را جاذبهٔ شوق

---

(۲) در [بعضے نسخه] بنک - و در [بعضے] تنک *

آلهي دامنگير وقت گرديد - بطلب مرشد برآمد - و چون بپاى سعي نشيب و فراز بسيار نورديده بقصبهٔ چشت رسيد بخدمت خواجه مودود چشتي [كه خواجه معين‌الدين سنجري (قدس سره) بدو واسطه بار ميرسد] پيوست - چهرهٔ مقصود نقاب بركشود مدتها بپرستارى آن بزرگوار سعادت اندوخت - و پس از تكميل بمعاودت وطن مالوف مجاز گرديد - اما او بعد رحلت شيخ بمولد خويش درآورد - و بسيارے از مردم كوه و جملهٔ خويشگيان و جمند حلقهٔ مريدى او بگوش كشيدند - از كمال مريدانش شيخ بتك است - كه عم اوست - و از ابدالان وقت بود - در حقش دعا كرده كه تا قيام قيامت از ارباب معرفت و ولايت اولاد تو خالي نباشد لهذا اكثرے درين قوم صاحب كمال بودند - و اين شعبه هم به پير زادگي مشهور *

نقل كنند كه لباس پير وتو سياه بود - چون شيخ بتك بدرجهٔ كمال مرتقي گرديد آنرا بدو بخشيده خود بلباس سفيد متلبس (۲) گشت - ازين است كه بتك زيان هرچيزے سياه را بر خود مبارك دارند - بخلاف وتوزيان كه آنها مشوم انگارند - و لواى خويشگيها كه سياه و سفيد مي باشد اشعارے دارد بتبرك هر دو بزرگوار *

بالجمله حسين خان در قصبهٔ قصور و اطراف و جوانب آن كوس خود سري و خود رائي مي نواخت - و بجاگيرداران عمده

---

(۲) نسخهٔ [ب] ملبس - و در [بعضے نسخه] ملتبس *

و غیر عمدهٔ آن ناحیه جز بسرتابي و گردن کشي جواب نمیگفت تا آنکه بهادر شاه بلاهور آمده طرح اقامت افکند - و پستر پرخاش و منازعت شاهزادها بمیان آمد - اصلا بتلاش و تردد (که ناگزیر چنین ارقات است) پا بیرون نگذاشت - و بهمان شیوهٔ نکوهیدهٔ خویش سرگرمي داشت - چون اوائل عهد فرخ سیر نظم صوبهٔ پنجاب بعبدالصمد خان دلیر جنگ تفویض یافت او با خان مذکور وسائل اخلاص و یکجهتي برانگیخته برای ملاقاتش بلاهور آمد - خان ناظم فوجداري لکهي جنگل را نیز بدو مفوض فرمود - آن نا انصاف زیاده بر خود تغیده مواد تمرد و فساد را بیش از پیش آماده گردانید - و چون ناظم دید (که زر لکهي جنگل را هم مثل زر قصور بلاعیده تن بحرف حسابي در نمیدهد - و حاصلي غیر از ندامت و پشیماني نیست) قطب الدین روهله را بر تعلقه اش تعین نمود با او نیز کجگرائي پیش گرفته کارشکنیها میکرد - و بدان بسند ننموده آخرها بر سرش فوج کشید و جان و مالش را دست خوش غارت ساخت - معهذا عبدالصمد خان چندے بتغافل گذرانید *

چون بے اعتدالیهای او از حد در گذشت (۲) بند و بست آن ضلع را نصب العین همت نمود - و با هفت هزار سوار از لاهور برآمده و بحسین خان نوشت - که قصور و حوالی آن بتو ارزاني ست - دست تصرف از دیگر محالات کوتاه کن - ممنوع نگشته با سه هزار سوار

(۲) نسخهٔ [ب] از حد آدمیت درگذشت *

استقبال نمود - برخے برانند که سادات صاحب مدار سلطنت او را بتطمیع صوبه‌داری لاهور تحریض بر نبرد دلیر جنگ نمودند - و جوقے گویند که قطب الملک بنوشتهٔ سید حسن خان بارهه صوبه‌دار لاهور (که از راه قصور رفته بر سر شیخي و خیره سري او آگهي یافته) بعبدالصمد خان نوشت - که دست ازو بر ندارد - و زرے هم برای نگهداشت سپاه بر خزانهٔ لاهور تنخواه کرد - بهر صورت نزدیک قصبهٔ جوهني (که سي کروهئ لاهور و سیزده کروهئ قصور است) ششم جمادی الاخری سال دوم محمد شاهي تلاقئ فریقین روداد جنگے صعب و زد و خوردے سخت واقع شد - افاغنه سمتانه خود را بر توپخانه زده ازان آتش شرر بار درگذشتند - پس از چپقاش نمایان هراول طرفین (که ازین طرف برادر زادهٔ اش مصطفی خان پسر علي خان خویش بایزید خان بود - و ازان طرف کریم قلي خان بخشئ فوج دلیرجنگ) مردانه جان برافشاندند - آغرخان دیده مغول (که باتفاق عارف خان چیله در میسره بود) دو چار حسین خان گشت - و با شصت و پنجاه سوار تیر انداز قدر انداز پای ثبات افشرده بخانهٔ کمان درآمده دست و بازو بتیر دوزي برگشاد - حسین خان ازو دست برداشته بر دلیر جنگ حمله برد - آویزشے قیامت زا پدید آمد - آخر مردم ناظم تاب مقاومت نیاورده برمانیدند نزدیک بود که چشم زخمے بدلیر جنگ رسد - عمدها مثل جاني خان و حفظ الله خان مصدر تردد شدند - و آغر خان بار دیگر

خود را رسانیده صدای داروگیر بلند ساخت - درهمان اثنا فیلبان حسین خان کشته گردید - و درویش مزبور (که با او در سواری فیل شریک بود) بزخم تیر مقابل دامن از گرد هستي برافشانده جهان را درچشم حسین خان تیره ساخت - چون حسین خان زخمي بود مغلان فیل او را نشانهٔ تیر و گلوله نموده از پا در افکندند * و کان ذلک فی سنة الف ومائة و ثلثین من الهجرة النبویة *

* حمیدالدین خان بهادر *

عالمگیر شاهي پسر سردار خان کوتوال است - و نبیرهٔ باقي خان چیله قاماق شاجهاني ست - از امداد روزگار و یاوری طالع در آخر عهد خلدمکان مدار سلطنت هندوستان گردیده رتق و فتق دولتخانهٔ پادشاهي و ضبط و ربط کارخانجات عمده بدو مفوض بود با این همه تیر روی ترکش خلیفهٔ زمان بوده چه در مورچال قلاع و چه در حوالی اردو و دور دستها بمالش و تادیبه اشقیا تعین میگشت و هرجا میرفت به تکتک پا و ضرب دست مخالف را زده و برداشته سالم و غانم مراجعت مي‌نمود - و بانواع تحسین اعزاز مي‌اندوخت ازین بود که به نیمچهٔ عالمگیري زبان‌زد عوام شده - در بدو حال چون پدرش مورد عنایت خسرواني بود او نیز بدولت روشناسي و دوام خدمت و حاضر باشي اکتساب سعادت مي‌نمود - و باقتضای خانه‌زاد نوازي در سال بیست و هشتم از تغیر پدر بخدمت داروغگی خاتم بندخانه سرفراز شد - و درانوقت (که پدرش از اهتمام خاني

بسردار خاني ناموري يافت) او باضافهٔ دوصدي بمنصب چهار صدي پنجاه سوار ممتاز گرديد - و در سال سي و دوم از تغير پدر بخدمت داروغگي فيلخانه بر خود باليد - و چون در پيشگاه خلافت منظور نظر پيش آمده او شده بود متواتر اضافهٔ منصب مي يافت - چون در مقامات ايكلوچ او بآوردن سنبهاي تبه‌كار (كه بحسن‌سعي خانزمان حيدرآبادي با زن و فرزند اسير شده بود) مامور گرديد مشاراليه آن محبوس زندان ناكامي را حسب يرليغ پادشاهي از دو كروهئ بهادر گڈهه (كه لشكرگاه بود) تخته كلاه نموده و رفقاي اورا لباس مضحكه پوشانيده شترسوار دهل كوبان و نفيرزنان در تمام اردو تشهير نموده بحضور پادشاهي آورد - و در سال سي و سيوم بخطاب خاني كامراني اندوخت - چون پدرش در گذشت از انتقال او بخدمت كوتوالي و ديگرخدمات كمر فرمانبري بربست - و درين‌ضمن بعطاي جيغهٔ مرصع و انعام فيل سر برافراخت - و مكرر بهتنبيه غنيم مرخص گشت - و در سال سي و هفتم اتفاقا چند كسے از ملازمان معزالدين با فضل علي خان ديوان سركار ايشان ناملائم پيش آمدند - و از اوباش وضعي كار بپرخاش رسانيدند - حكم‌شد كه حميدالدين‌خان رفته آن جماعت را پاداش اعمال در كنار نهد - چون خان مذكور بر سر آنها رفت از هجوم و غوغا فيل سواري خان مومي‌اليه رمخورده از معركه بدرآمد - و تا يک كروه طرف گنج پادشاهي برد - اتفاقا جوالهاي كلان (كه در گنج انبار مي‌كنند) بنظرش آمد - همين كه فيل از برابر آن

گذشت خود را جمع نموده از حوضه برآمد - و بران نشست - و بر سواري ديگر خودرا بمعرکه حاضر کرد - و آنها را بسزا رسانيد - و در سال سي و نهم در اسلام پوري از اصل و اضافه بمنزلت دو هزاري ارتقا گرفت - و در همين سال سنتاي تبه‌کار قاسم‌خان و خانه‌زاد خان و ديگر امراي حضور را غارت نموده در گذهي دهنديري محصور نمود خان مسطور با فوج گران برسم کمک دستوري يافت - متصل ادوني بامراي تاراج زده ور خورده بلوازم ضروري امداد نمود - درين ضمن آن شقي همت خان بهادر را برشکسته راه خرابهٔ (۲) خود گرفته بود - خان مذکور تعاقب نموده اورا از ملک پادشاهي برآورد - چون بحضور رسيد مورد تحسين و آفرين گشته بخطاب بهادر فرق بلند نامي برافراخت - و در سال چهل و دوم بخدمت تقرب مرتبت داروغگي غسلخانه اختصاص گرفت - و پستر بداروغگي جواهرخانه نيز اعتبار يافت - و در سال چهل و سيوم از انتقال اخلاص خان (که در آويزهٔ غنيم درجهٔ شهادت يافت) بخدمت آخته بيگي و عطاي کمر و متکاي مرصع مطرح الطاف خسرواني گشت - و درين ميان مرارا بآوردن رسد و تعريک مفسدان رخصت يافته خاطر خواه پادشاهي بامر ماموره پرداخته درجهٔ استحسان يافت - اگرچه او در جميع قلعه‌گيريها نيکو خدمتي و جانفشاني بتقديم رسانيده نقش بهادري و پردلي خود کرسي نشين ساخت اما در تسخير راجگده (که سيوا بعد انتزاع از تصرف

(۲) نسخهٔ [ب] زاد خرابهٔ خود *

عادل شاهیه در ایام استیلای خویش سه طرفش سه قلعه حصار ساخته)
تردد نمایان و کار دست بسته بجا آورد - و باتفاق تربیت خان میرآتش
بر پشت پشتهٔ محاذی زاویهٔ مثلث آن قلعه (که زبان دانان این کار
آنرا سونده نامند) برآمده اسباب جنگ آوري مهیا کردند - ودمدمه
بر کوه فرازے بر بسته بسنگ چین رسانیدند - و با آنکه محصوران
در انداختن تفنگ و بان و سنگ کوتاهي نمیکردند بهادران برفراز
برجے (که بر نوک سونهٔ مذکور بسته بودند) برآمده درون دیوار
آمدند - آنها از مشاهدهٔ این جرأت و جسارت همت باخته امان طلب
گشتند - بیست و یکم شوال آغاز چهل و هشتم سال جلوس سنه (۱۱۱۵)
هزار و یک صد و پانزده هجري چنین چهار قلعهٔ سر بفلک کشایش
یافته به بني شاه گذهه موسوم گردید - و خان بهادر (که بمنصب
سه هزار و پانصدي دو هزار سوار رسیده بود) درجلدوی این
(۲)
حسن تردد بعطای نقاره کوس شادماني نواخت - و در تسخیر پورنا
هم بقدم سعي و تلاش منهج جانفشاني پیموده خود ریسمان در کمر
بسته داخل قلعه گردید - و بنوازش غیر مترقب پادشاهانه سر افتخار
بفلک سود *

بالجمله اواخر زمان عالمگیري در عرصهٔ دربار رایت انا ولا غیري
مي افراشت - و در جذب قرب و اعتبار خود دیگرے را وقعے
نمي گذاشت - اگرچه امیر خان هم در قرب و منزلت پاي کمے

(۲) نسخهٔ [ب] تورنه - و در [بعضی نسخه] تورنا *

نداشت اما بعدازو بود - و عنایت الله خان هرچند در دوام حضور بایها نمیرسید اما باعتبار تصدی امور ملکي و مالي در اعتبار دوشادوش بود - و چون خلافت مرتبت حضرت عالمگیر در فضای احمدنگر اول پاس از روز جمعه بیست و هشتم ذي‌القعده سنه (١١١٨) هزار و یکصد و هیزده هجري (که پنجاه سال و دو ماه و بیست و هشت یوم از فرمان‌روائي و نود و یک سال و سیزده روز از زندگاني سپري شده بود) بعالم بقا شتافت بعد تجهیز و نماز نعش را در خوابگاه نگاهداشتند - روز دوم محمد اعظم شاه (که بجانب مالوه رخصت یافته) از اصغای این سانحه از بیست و پنج کروهي اردو برگشته مراسم عزا بجا آورده روز دیگر نعش را بردوش گرفته تا بیرون دیوان عدالت مشایعت کرده بمزارات متبرکه (٢) معروف بروضه (که معموره ایست بمسافت هشت کروه از خجسته بنیاد و سه کروه از دولتاباد) روانه نمود - خان مذکور (که دقیقهٔ از جزع و فزع فرونگذاشته بود) مویه‌کنان پا پیاده با نعش راهي گشت و بر طبق وصیت آن مسافر ملک بقا در صحن مقبرهٔ أسوهٔ ارباب یقین شیخ زین‌الدین (رحمه الله) مدفون گشت - از آیهٔ کریمهٔ *

١١١٨

* روح و ریحان و جنة نعیم *

تاریخ ارتحال مستفاد میشود - و خلدمکان لقب یافته آن موضع بخلدآباد موسوم گردید - خان مذکور لباس درویشي در بر کرده

(٢) در [اکثر نسخه] متبرکات •

جاروب کشی مرقد ولی نعمت و پیر و مرشد خود اختیار نمود و دران مکان برای سکونت خود طرح حویلی انداخت - که هنوز بنام او زبان‌زد است *

(۲)

و چون محمد اعظم شاه از احمدنگر باورنگ‌آباد رسید بر قبر پدر گرامی‌قدر رفته بادای مراتب فاتحه پرداخت - و دست حمید الدین خان گرفته همراه آورد - و دلجوئیها بکار برده برتبهٔ سابق اختصاص بخشید - و در سفر هندوستان (که باراده جنگ بهادر شاه ناگزیر رفت افتاده بود) همراه گرفت - گویند چون در عرض راه خبر رسید (که محمد عظیم از جانب شرقی باکبرآباد آمد) بر زبان محمد اعظم شاه گذشت - که بلای عظیم بآگره نازل شد خان بهادر عرض کرد - که ببرکت اسم اعظم دفع خواهد شد - روز جنگ پس از دار و گیر بسیار آثار هزیمت معاینه نمود - بعد ازانکه ذوالفقار خان از معرکه بدر زد او هم خود را بکنار کشید - و زخم تیرے هم دران وقت رسید - پستر از گوالیار آمده بآبیاری مرحمت بهادر شاه زنگ رفته برو آورد - و بعطای عصای مرصع و خدمت میر توزکی اول و داروغگی گرز برداران بانضمام آن چهرهٔ مباهات برافروخت - و بخطاب بهادر عالمگیری ممتاز گشت - و تا انجام عهد خلد‌منزل باعزاز و اکرام گذرانید *

چون فلک نیرنگ ساز لوحهٔ روزگار را برنگ آمیزی حکمرانی

---

(۲) نسخه [ب] بر سر قبر *

جهاندار شاه بیاراست و کمبتین مراد ذوالفقار خان نیز بر تختهٔ وزارت و اقتدار درشش آرد بکین توزی دیرین (که بظاهر نبود) بر نشسته او را بشکنجهٔ انواع خفت و ذلت کشیده مقید و مسلسل ساخت - تا آنکه عنقریب ذوالفقار خان بپاداش عمل رسید - اگرچه بفرو رفتن آن جفا کیش از عقوبات قید و حبس وا رست اما در دربار فرخ سیر رو نیافت - و بمراعات پیشین اعتبار یا بپاس ربطهای قدیم سیف الدوله عبدالصمد خان (که بنظم صوبهٔ پنجاب اختصاص یافت) همراه خود گرفته - هنگامے (که بعد استیصال گروی مشهور ناظم مذکور با شوکت و عظمت مافوق داخل لاهور میشد) راقم این سطور تماشائي بود - مغتنهای سواري خان مذکور با یک پالکي و چندکس معدود راه مي‌پیمود - و پژمردگي و فلک زدگي از حالش پیدا بود - پس ازان بحضور رسیده بخسرواني نوازش پر و بال تازگي بر کشود - و درعهد خسرو زمان بوسیلهٔ همان قرب عالمگیري بعرصهٔ پیش آمد خرامیده بمنصب عمده و داروغگی گرز برداران آب رفته بجوی آرزو آورد - و مدتے بود - تا بوقت موعود درگذشت - پسرے هم داشت که صاحب منصب و دستگاه بود - احوالش معلوم نیست *

* حیدر علی خان بهادر *

گویند نیاکانش بعبد الله صاحب مدني رحمة الله علیه (که یکے از بزرگان قریشي نسب مشیخت حسب بودند) میرسد - در آغاز

سنه (١١٩٥) یک هزار و یکصد و شصت و پنج هجري استقلال
تمام بهم رسانیده متصدی امور ریاست ملک میسوریه گشت
و بعده اکثر بلاد و قلاع اطراف مسخر فرموده لوای دولت و حکومت
بر افراخت - قلمرو که حاصلش شش کرور روپیه بود از کرپه تا کورپال (٢)
و از کلیکوت تا دهاروار که فاصلهٔ بعید دارد بزور بازوی خود متصرف
شده بزیر نگین تحکم داشت - چون کلاه (٣) پوشان انگریز بملک او
درآمدند سواران را از پایان گهات کرناتک فرستاده لکدکوب تالان
گردانید - و بصلح خاطر خواه رفع نزاع نمود - پستر (که در خانهٔ
مرهته صورت نفاق پیدائي گرفت) او ابتدا باسترداد تهانجات خود
پرداخته رفته رفته تمام اماکن متعلقهٔ آنها تا کنار دریای کشنا برگرفت
پستر بمحاصرهٔ چیتل درک (که مکان زمیندار سمت) پا افشرده
بدست آورد - و در حال تحریر (که سنه (١١٩٣) هزار و یک صد
و نود و سه هجري ست) بر سر کرپه ایلغار نموده قلعهٔ سدهوت
و کنجي کوت و غیره محالات را متصرف گشته عبدالحکیم خان میانه
حاکم آنجا را قید نموده همراه خود بسري رنگ پتن برد - خزانهٔ
بسیار و آمدنی فراوان دارد - جواهر وافر فراهم آورده - و جمع کثیر نوکر
بهم رسانیده - هنوز هم بمردم زرها فرستاده میطلبد - توپخانهٔ زودزن
مهیا کرده ضابطه دارد - که بعد فرود آمدن لشکر بگرداگرد پهرهای

---

(٢) در [بعضی نسخه] کوپربال - و نسخهٔ [ب] کوریال (٣) در [اکثر نسخه] کلا پوشان بدون هاء •

بذدوتچیان مي‌نشاند - که اجنبي بے پروانگي نتواند در شد *

حرف الخاء *

* خضرخواجه خان *

از نسل فرمانروایان مغلستان است - صاحب طبقات اکبري گوید که از سلاطین کاشغر بوده - چون بخدمت جنت آشیاني پیوست بتلقئ اکرام معزز گردید - و هنگامے (که از بےمهرئ سپهر روز ناکامي پیش آمد) پهلوی همت از مرافقت تهي ساخت - و در وقت مراجعت آن پادشاه از عراق برفاقت میرزا عسکري در قلعهٔ قندهار محصور و متحصن شد - چون کار بامتداد کشید خضرخواجه خان نزدیک بمورچالے (که مخیم پادشاهي بود) خود را از قلعه انداخته و گریبان عجز بدست انکسار گرفته در پای جنت آشیاني افتاد و مجددا مشمول الطاف پادشاهي گشت - چون بعلو نسب و شرف حسب متحلي بود بسعادت مصاهرت این دودمان عالي نیز اختصاص یافته گلبدن بیگم همشیرهٔ آن پادشاه عالیجاه را بازدواج او در آوردند بمیامن این نسبت منیف بمدارج امیرالامرائي متصاعد گردید *

چون سر آغاز جلوس اکبري باطفای نائره استیلای هیمو عرش‌آشیاني از پنجاب رایت عزیمت (۲) دهلي برافراشت خضرخواجه

---

(۲) در [بعضے نسخه] ازین جاذب رایت *

خان را با فوجے شایسته بنظم اشتات صوبهٔ پنجاب گذاشته مدافعهٔ سلطان سکندر سور (که مدعی سلطنت هندوستان بود - و در جنگ سرهند از چنگ بهادران همایوني بدر جسته بکوهستان سوالک پناه برده بود) بشهامت و شجاعت آن خان بزرگ نژاد مفوض فرمود - سلطان سکندر که جویای فرصت بود هنگامهٔ هیمو را غنیمت پنداشته جمعے با خود فراهم آورده از کوهستان برآمد - و در مملکت پنجاب رو آورده بتحصیل پرداخت - خضر خواجه خان حاجي محمد خان سیستاني را بحراست بلدهٔ لاهور گذاشته خود بدفع او برآمد - چون نزدیک بقصبهٔ چمیاري رسید و فاصله بین الفریقین ده کروه ماند خان مشارالیه دو هزار کس گزیدهٔ خود را از لشکر جدا ساخته بطریق منقلا پیش فرستاد - سلطان سکندر فرصت از دست نداده رو برو شد - و جنگے عظیم درگرفت - و آن مردم را از پیش برداشت - خضرخواجه خان ایستادن را صلاح وقت ندیده بے ستیز و آویز بلاهور معاودت نمود - و باستحکام برج و باره پرداخت سکندر اندکے تعاقب کرده زمانه را بکام خود دید - و بے منازعت غیرے زرها وصول نموده بجمع افواج همت گماشت - عرش آشیاني پس از استیصال هیمو قلع و قمع فساد سکندر را اهم مهمات دانسته لوای معاودت به پنجاب برافراخت - گویند چون این یورش تصمیم یافت عرش آشیاني از دیوان لسان الغیب تفاؤل نمودند این بیت برآمد *

* بیت *

* سکندر را نمي بخشند آبے *

* بزور و زر میسر نیست این کار *

باستماع نهضت الویهٔ پادشاهي سکندر را طاقت مقاومت طاق گشته خود را بطرف کوهستان سوالک (که مقر معهودش بود) کشیده در قلعهٔ مانکوت متحصن گردید - چون مدت محاصره قریب بشش ماه انجامید و مورچالها بقلعه نزدیک شده سرکوبها ترتیب یافت سکندر مضطر گشته استدعای قدوم یکی از عمدها نمود - که بتسلی خاطر او پردازد - بوسیلهٔ شمس‌الدین خان اتکه (۲) و پیر محمد خان شرواني (که آنها را بمبلغی گرانمند راضي ساخته بود) ملتمس او بدرجهٔ قبول رسید - و اتکه خان باستمالت او مامور شد - سکندر کثرت جرائم را عذر خواه ملازمت ساخته عبدالرحمن پسر خود را با غازي خان و چند زنجیر فیل برسم پیشکش بخدمت فرستاد - و برطبق خواهش او بهار و آن حدود به تیولش مقرر گشته بیست و هفتم رمضان سنه (۹۶۴) نهصد و شصت و چهار سال دوم جلوس قلعه تسلیم نموده بسمت بهار شتافت - و بعد دو سال درانجا بعدم‌خانه فروشد *

* خواجه جلال الدین محمود خراساني بجوق (۳) *

ابتدا نوکر میرزا عسکري بود - از قندهار حسب الامر میرزا بتحصیل اموال ولایت گرم سیر شتافته - درهمان ایام همایون پادشاه بعزیمت عراق ازان راه میگذشت - از آمدن خواجه آگهي یافته بابا دوست

(۲) نسخهٔ [ب] شمس‌الدین محمد خان (۳) در نسخهٔ [ب] این لفظ نیست *

بخشي را نزد او فرستاد - تا رهنمای سعادت گشته بملازمت آورد خواجه این دولت را مغتنم دانسته بملازمت افتخار اندوخت - وهرچه از نقد و جنس در بساط خود داشت پیشکش نمود - جنت آشیاني میر سامانی سرکار خود باو مفوض فرمود - چون بعد معاودت عراق و فتح قندهار خواجه از مردم میرزا عسکري طمع کرده بود بمیر محمد علي گیراندند - در سنه (٩٥٩) نه صد و پنجاه و نه [که جنت آشیاني شاهزاده محمد اکبر را بجانب غزنین (که در تیول شاهزاده قرار یافته بود) رخصت کرد - تا در آداب ریاست و حکمراني ورزشے بهمرساند] خواجه را همراه داده جمیع مهمات را برای رزین او حواله کرد - و ازان باز پیوسته مورد عنایت و نوازش بوده مصدر امور شایسته مي‌گردید - چون خواجه پادشاه قلي بود و تواضع بے تقریب بمردم نمیکرد و بزرگان دنیا نظر بر رواج کار خود داشته همه را چاپلوس درگاه خود میخواهند بنابران اکثر برکشیده‌های دولت همایوني اورا دوست نمیداشتند - و با این‌حالت عیب هزل ومزاح (که بد ترین عیب بزرگان تواند بود) داشت - و بامیران زمانه مطایبه میکرد - و بحرفهای دور از کار در لباس طرفگي و ظرافت (که نادانان آنرا خوش طبعي نام نهند) بسر مي برد - و هیچ کس نبود که خلشے از خارستان ظرافت او در پهلو نداشت *

در مبادی سریر آرائی عرش‌آشیاني خواجه بمنصب دو هزار و پانصدي امتیاز یافته بحکومت غزنین رخصت گرفت - ارباب غرض

فرصت دانسته هم خاطرمنعم‌خان‌خانخانان را (۲) (که راتق وفاتق دارالملک کابل بود) شورانیدند - و اندیشهٔ انتقام دیرینهٔ او را تازه ساختند و هم در هندوستان باعث مزید برهمزدگی خاطر بیرام خان شده اورا در کشتن خواجه بجد گردانیدند - خواجه در شدن منعم خان بمقام کینه‌کشي شنوده باندیشهٔ دراز فرورفت - نه روی‌آمدن هندوستان که پادشاه بنابر حداثت سن اختیارے ندارد - و بیرام‌خان در نهایت استیلا - چه هرگاه در زمان جنت آشیاني بجهت حرفی نا ملائم (که ازو رسانده بودند) فرصت یافته در حمام تنها بدست آورده انواع اهانت رسانید الحال معلوم است که چگونه پیش آید - و همچشمان ستم پیشه چه شماتتها که نخمایند - و نه مجال اقامت غزنین - که شدت منعم خان برای العین ملاحظه میکرد - و بیوفائي پیش او نکوهیده ترین عارها بود - لهذا بخاطرش راه نیافت (۳) که از بندگي این سلطنت رو تافته بجای دیگر شتابد - تا آنکه منعم خان جمعے را پیش او فرستاد - و بعهد و پیمان نزد خود طلبیده مقید ساخت و بعد ازان که نشترے چند بچشم‌او زد چون‌تقدیر نرفته بود روشنائي چشمش تباه نشد - پس از چندگاه اورا کور دانسته دست ازو باز داشت - خواجه هرچه بادا باد گویان بارادهٔ هندوستان بنگش رویه روانه شد - منعم خان آگهي یافته چندے از تیز روان عرصهٔ تفحص را فرستاد - و خواجه را با برادر خرد او جلال‌الدین مسعود بدست آورده

(۲) نسخهٔ [ج] منعم خان را (۳) در[بعضی نسخه] راه نیافته

گرفتار بند و زندان ساخت - و در سال سیوم شبے جمعے را تعین کرد - تا خون آن هردو بیگناه را ریختند - بیرام خان نیز فرمانے درست کرده بکشتن او فرستاده بود - عرش‌آشیاني از استماع این قضیه خروش باطني نمود - چون هنوز پردهٔ بےاختیاري برنداشته بود مکافات آنرا بمنتقم حقیقي حواله فرمود *

* خواجه معظم *

برادر اعیانی مریم مکاني ست - از عنفوان حال خالي از شورش دماغ و گرمی مزاج نبود - اکثرے مصدر حرکات ناملائم میشد جنت آشیاني بپاس خاطر مریم مکاني بمدارا ميگذرانید - چون در سفر عراق ملتزم رکاب بوده بقرب و اعتبار اختصاص یافت و بعد فتح کابل از نابخردي میخواست بمیرزا کامران پیوندد - پادشاه آگهي یافته از نظر انداخت - و در یورش بدخشان با خواجه سلطان محمد رشیدي (که منصب وزارت داشت) سخنان تعصب نشان درمیان آورده وقت افطار روزهٔ رمضان با جمعے بیباک بخانه‌اش درآمده (۲) آن بیچاره را بآب شمشیر ستم بشربت واپسین افطار داد و از قهرمان پادشاهي اندیشیده راه کابل گرفت - و حسب الحکم درانجا مقید گردید - باز بشفاعت مقربان بار یافته به تیولداری زمین داور امتیاز گرفت - و چون از نسبت معنوي رایحهٔ نداشت این نسبت صوري داروی بیهوشیِ آن بدمست بے اعتدال شده بارها

(۲) در [چند نسخه] سرزده در آمده *

خود را مصدر امور ناشایسته می‌ساخت - تا آنکه در سنه (۹۶۲) نهصد و شصت و دو در جنگ سکندر شاه سور کارنامها پرداخت - اما بعد فتح بسکندر سخنان نالائق نوشته اظهار دولتخواهی او کرد - و چون از خواجه استکشاف رفت گفت من هواخواهی پادشاه اندیشیده بودم و چنان کردم که این نوشتها بنظر حضرت درآید - تا بیشتر بمن ملتفت شده سر براه خدمت عمده گردانند - جنت آشیانی مقیدنموده پس ازان اخراج کردند - بسفر حجاز شتافته شرارت بر شرارت افزوده باز بهندوستان آمد - و همان ذمائم اخلاق بر روی کار آورد - روزے در دربار عرش آشیانی (که اعیان مملکت جمع بودند) با میرزا عبدالله مغل (که در سلک امرای عظام انتظام داشت) بے جهتے جنگ کرد - و بتقریب حکایتے برسر او دویده اورا زیر مشت و لکد گرفت - و مرتبهٔ دیگر به بیرام خان بدرشتي پیش آمده دست بکارد برد - باز اورا اخراج کردند - بگجرات رفته چندے به تباه حالي بسر برد - و بکمال پریشاني بدولت ملازمت پادشاهي سر بلندي یافته بعنایت و رعایت ممتاز گشت *

ازانجا (که نهاد او بیے اعتدالي سرشته بودند) بتازگي آئینه دار زشتیِ اعمال گردید - بیرام خان در فکر اخراجش بود - که دران اثنا تفرقه بدو رو نمود - و پس از برهمزدگیِ دولت او خواجه بوسیلهٔ آن انتساب شگرف رعایتهای عظیم یافت - اما بدست خوی خود گرفتار بوده بصد بے اعتدالي بیش زیست میکرد - تا آنکه در سال نهم

سنه (۹۷۱) نه صد و هفتاد و یک روزے بي بي فاطمه (که اردو بیگی جنت آشیاني بود - و در محل عرش‌آشیاني نیز پایهٔ اعتبار داشت) چون زهره آغا دخترش در خانهٔ خواجه بود و پیوسته از نا جنسي و بدخوئي او در زندان بلا بوده آزار میکشید بهزاران اضطراب آمده استغاثه نمود - که خواجه میخواهد بپرگنهٔ تیول خود برود - و زوجه را نیز همراه میبرد - از بد خوئي و بد گماني که در طینت او سبت یقیني سبت که قصد آن عفیفهٔ بیگناه کند - و مکرر این حرف بر زبان آورد - و در ینجا از ترس پادشاهي مرتکب این‌امر نمیشود - اکنون که اورا بجاگیربرد حال چه‌خواهد بود - عرش‌آشیاني بر ضعیف نالي آن قدیم الخدمت ترحم نموده فرمود - که ما بعزم شکار سوار میشویم - بخاطر تو از راه خانهٔ خواجه خواهیم گذشت و چون او بر سر راه ملازمت کند نصیحت کرده عاجزهٔ ترا از بردن مانع خواهیم آمد *

چون عرش‌آشیاني کشتي سواره از جون عبور فرمود بجانب خانهٔ خواجه معظم با مخصوصے چند (که از بیست کس زیاده نبود) روان شد - و چون ناهمواري خواجه معلوم بود میر فراغت و پیشرو خان را پیشتر فرستاد - که خواجه را از مقدم پادشاهي آگاه سازند چون او معلوم‌کرد (که پادشاه باین روی‌آب گذشته اینها را فرستاده) بشورش درآمد - و گفت من پیش حضرت نمي‌آیم - خشم آلود خنجر در دست متوجه حرم سرای خود شد - و کار زهره آغا (که

از حمام برآمده درجامه‌خانه لباس تازه مي‌پوشيد) بدان خنجر تمام‌کرد و سر از روزنهٔ خانه برآورده خنجر خون آلوده انداخت - و ببانگ بلند گفت - که من خون او ريختم - رفته بگوئيد - چون برين ستيزه پادشاه آگاه شد بصولت غضب جوشيده بخانهٔ او درآمد - آن ديوانه شمشير حمائل کرده و دست بقبضهٔ شمشير زده رو برو پيدا شد عرش آشياني بعتاب فرمود که اين چه روش است - دست بر قبضهٔ شمشير داري - اگر حرکت دهي دانسته باش که چنان بر سر تو خواهيم زد که روحت بپرواز آيد - آن ديوانه دست و پا گم کرد - حضار بگرفتن او پرداختند - و چون ازو پرسيدند (که خون آن بيچاره را بچه گناه ريختي) آن‌سفاک زبان بسفاهت و هذيان برکشاد - تاآنکه بلکد و مشتے چند او را خاموش گردانيدند - و موکشان و لکدزنان دريا رويه روان کردند - و هرچند بآب غوطه ميدادند سخت جاني نموده از هرزه گوئي باز نمي‌آمد - اگرچه يقين بود (که درين ورطات قهر بلطمات موج فنا هلاک خواهد شد) اما از سنگدلي و سخت جاني زنده ماند - پادشاه اورا بقلعهٔ گواليار فرستاده محبوس ساخت - و بمريم‌مکاني ظاهر نمود که در قصاص خون زن بيگناه خود بقتل رسيد - آن عفت سرشت نيز تحسين فرمود - پس ازان دران مجلس ماليخوليا برو زور آورد - و بفساد دماغ از عالم رفت - و در ظاهر قلعه بر پشتهٔ که واقع شده مدفون گرديد - بعد ازان بدهلي آوردند *

اقتضای منصب والای سلطنت در باز پرس معاملات همین است که دوست و دشمن و خویش و بیگانه را منظور نداشته داد مظلوم دهند - و پاداش مظالم در گریبان ظالم نهند - تا مخصوصان دولت عظمی و منسوبان بارگاه عظمت خصوصیت نسبت خود را سرمایهٔ ستم و ستیزه نگردانند - و مشهور آنست که عرش آشیانی نسبت تحول منظور نداشته همان روز بقصاص رسانید - چنانچه یکی در تاریخ او گوید * * نظم *

* خواجهٔ اعظم معظم نام *
* که ازو بود دهر را زیور *
* زن خود را بکشت و کشت اورا *
* از غضب شه جلال دین اکبر *
* سال فوتش ازو چو پرسیدم *
* در زمان گفت آن خجسته سیر *
* بی رخ آن بت جهان افروز *
۹۷۱
* گشت آخر شهادتم اکبر *

* خان زمان علیقلی *

پدرش حیدر سلطان اوزبک شیبانی ست - در جنگ جام با قزلباش پیوسته رتبهٔ امارت یافت - در حین معاودت جنت آشیانی از عراق با دو پسر خود علیقلی و بهادر بملازمت رسیده در تسخیر قندهار مصدر ترددات گردید - و چون پادشاه بعزم کابل متوجه شد

در عرض راه بنابر مخالفت هوا وبائی در اردو طاری گشته بسیارے مسافر شهرستان عدم شدند - حیدر سلطان ازانجمله بود - علیقلی همواره در معارک ترددهای شایسته مینمود - خصوص در فتح هندوستان مساعیٔ جمیله بتقدیم رسانیده بپایهٔ امارت برآمده رایت بلند نامی برافراخت - چون قنبر نام دیوانه درمیان دوآب (۲) و سنبهل جمعے را با خود متفق ساخته دست بتاراج و غارت کشوده بود علیقلی خان حکومت آنجا یافته بدفعش نامزد شد - و بکمتر فرصتی بدست آورده سرش بحضور فرستاد - و هنگامی (که سریر سلطنت بجلوس اکبری زینت تازه گرفت) علیقلی خان با شاهی خان (که یکے از سرداران عمدهٔ افغانان بود) منازعت داشته - چون از توجه هیمو بجانب دهلی آگهی یافت آنرا اهم دانسته روانهٔ دهلی گشت هنوز نرسیده بود که تردی بیگ خان شکست خورد - درمیرتهه شنیده بطرف پادشاه راهی شد - عرش آشیانی هم (۳) بخبر نخوت آرائیٔ هیمو از پنجاب مراجعت نموده بود - علیقلی خان ملازمت دریافت و از سرهند با ده هزار سوار بطریق منقلا روانه گشت - اتفاقا درپانی‌پت جائی (که محاربهٔ گیتی ستانی با سلطان ابراهیم لودی شده بود) تلاقیٔ فریقین رو داد - محاربهٔ عظیم بمیان آمد - ناگاه تیرے بچشم هیمو رسید - فوجش دل بای داده رو بهزیمت گذاشت

---

(۲) نسخهٔ [ج] سنبهل و دو آب (۳) در [اکثر نسخه] هم که بخبر نخوت آرائیٔ هیمو ء

وصول موکب اکبري با بیرام خان قریب بناوردگاه شده بود که مژدهٔ فتح رسید - امرای پیش آهنگ بخطابهای مناسب سرفرازي یافتند - علیقلي خان بخطاب خانزماني و اضافهٔ منصب و جاگیر بلند مرتبه گردید - پس ازان در حدود سنبهل اورا فتوحات عظیمه رو داد - و اکثر متمردان آن‌نواحي‌را تا لکهنؤ ایل گردانید - و صاحب ثروت و مال و اسباب و افیال (۲) گشت - و سال سیوم شاهم بیگ ساربان پسر (که حسن صورت و تناسب اعضا داشت - و بهمین جهت در قورچیان جنت‌آشیاني منسلک بود - و از مدتها خان‌زمان عشقے که از طغیان طبیعت بود با وی مي ورزید) از حضور گریخته نزد مشار الیه رفت - و او شکوه دولت را منظور نداشته بطور خبثاء ماوراء النهر پادشاهم گفته کورنش و تسلیم بجا مي آورد - و امثال این حرکات شهرت یافته موجب آن شد که حکم طلب او صادر گردید و هرچند از حضور بمواعظ و نصائح در باب انفکاک آن ساربان پسر مناشیر صدور یافت اصلا اعتنا نکرد - و این ابتدا ست که بر حاشیهٔ خاطر پادشاهي از جانب علي‌قلي خان غبارے نشست - برخے تیول اورا بمردم تنخواه کردند - او از خود سري و بے آزرمي برسر (۳) استبداد آمد - بیرام خان از بزرگ منشي اغماض کرده بفکرش نیفتاد اما ملا پیر محمد خان شرواني (که وکیل خانخانان و صاحب اختیار سلطنت بود) با خان زمان ناخوشي داشت - سال چهارم تتمهٔ

---

(۲) نسخهٔ [ا] اقبال (۳) نسخهٔ [ب] اشتداد آمد ٭

محالات او نیز گرفته بامرای جلایر تن نمود - و او را بجونپور (که دران حدود افاغنه باد مخالفت در دماغ فاسد داشتند) نامزد ساخت *

خان زمان برج علي‌نام نوکر معتبر خود را بعذر خواهي و اصلاح دربار فرستاد - روز اول پیر محمد خان (که در قلعهٔ فیروز آباد مي‌بود) با برج علي خشونت سرکرده آخر گفت که از برج قلعه بزیر اندازند - تا سرش خورد شکست (۲) - خانزمان دانست که بداندیشان ببهانهٔ شاهم بیگ میخواهند اورا مستاصل سازند - لاجرم اورا از خود جدا کرده بجونپور شتافت - و آن ملک وسیع را بمحاربات عظیمه نظمي شایسته داد - چون بیرام خان از میان رفت افغانان آنحدود فرصتی خیال کرده پسر عدلي را بشیر شاه مخاطب ساخته بسري برداشتند - و با لشکرے گران و پانصد فیل بر جونپور هجوم آوردند - خانزمان امرای اطراف را جمع کرده عرصهٔ مبارزت آراست غنیم چیره گشته تا کوچهای‌شهر درآمد - خانزمان از عقب در آمده کار از دست رفته را پیش برد - و هنگامهٔ آنها را پراگنده ساخته غنائم فراوان و فیلان‌نامي بدست آورد - لیکن ازین فتوح آسماني (که هدیهٔ غیبي بود) بحضور نفرستاده بدز ترفع و استکبار زد - عرش‌آشیاني در ذي القعده سال ششم انتهاض سمت شرقي فرمود - خانزمان در قصبهٔ کره (که برکنار گنگ است) با برادر خود بهادر خان باستلام

(۲) نسخهٔ [ا ج] خورد و شکست *

عتبهٔ سلطاني رسیده نفائس آن حدود با فیلان نامي پیشکش گذرانید - و رخصت یافت *

و درین سال فتح خان پتني (۲) و غیره پسر سلیم شاه را دستمایهٔ فساد گردانیده در ولایت بهار لشکرے عظیم فراهم کرده محالات خانزمان را بتصرف در آوردند - خانزمان با سائر امرا رفته چون جنگ صف صلاح وقت ندید کنار دریای سون قلعهٔ اساس نهاد و استحکام داده نشست - افغانان بر سرش رسیده در آویختند ناچار فوجها ترتیب داده بر آمد - بمجرد تقابل آنها فوج پادشاهي را برداشته درهم نوردیدند - خان زمان (که در پناه دیوار قابو داشت) دل بمرگ نهاده بیکے از بروج قلعه رفته توپے سرداد - بسرنوشت آسماني بفیل حسن‌خان پتني رسید - و شورش عظیم در لشکرافتاده مردم رو بگریز نهادند - و فتحے (که در خیال نمي‌گنجید (۳)) نصیب خانزمان گردید - چون دنیا حکم باده دارد * * مصرع *

* آنچنان را آنچنان تر میکند *

خان زمان از نخوت جاه و دولت قدر نعمت و حق ولي نعمت نشناخته سال دهم باتفاق امرای اوزبک علم طغیان بر افراشته با تیولداران آندیار در آویخت - چون صیت وصول موکب پادشاهي قریب شنید از دریای گنگ گذشته نزدیک غازي‌پور برنشست عرش‌آشیاني بجونپور رسیده منعم خان خانخانان را بر سر او تعین

(۲) نسخهٔ [ب ج] پني (۳) نسخهٔ [ج] نمي گنجد *

فرمود - آن ترک صاف دل از ساده لوحي ضعیف نالی مزورانهٔ او پذیرفته استدعای صفح جرائمش نمود - و باتفاق خواجه جهان (که حسب التماس وی از حضور بطمانینت و استمالت شتافته بود) کشتي سواره باهم دریافتند - خان زمان از حیله و تلبیس ملازمت بخود قرارنداده ابراهیم خان را (که آقسقال اوزبکیه بود) با مادر خود و فیلان نامي روانه ساخت - و مقرر شد که تا معاودت پادشاهي ازین دیار او از آب گنگ نگذرد - اما آن خود رای خیره روی انتظار مراجعت نکشیده از گنگ گذشت - و شروع بتصرف محالات خود نمود - عرش آشیاني بمنعم خان عتاب کرده خود ایلغار فرمود خان زمان ازین آگهي خیمه و اسباب گذاشته بدر رفت - و پس ازان از سرنو بخانخانان توسل جسته باستشفاع او مجددا تقصیراتش بخشش یافت - و میرمرتضی شریفي و مولانا عبدالله مخدوم الملک نزد خان زمان رفته ندامت او را بتوبه استحکام دادند *

و پس ازان (که عرش آشیاني بنابر دفع شورش میرزا محمد حکیم متوجه لاهور شدند) خان زمان (که نافش بفتنه بریده بودند) باز سر بعصیان برداشته خطبه بنام میرزا محمد حکیم خواند - و سرکار اوده بسکندر خان و ابراهیم خان داده بهادر خان برادر خود را در کره مانکپور در مقابل آصف خان و مجنون خان نگاهداشت - و خود تا ساحل گنگ متصرف شده بقنوج آمد - و میرزا یوسف خان را (که جاگیردار آنجا بود) در قلعهٔ شیرگده چهار کروهی قنوج محاصره

فمود - ازین اخبار وحشت افزا عرش آشیاني از پنجاب باستعجال بآگره رسیده شرق رویه روان شد - خان‌زمان آگهي یافته چون گمان مراجعت پادشاهي بدین سرعت نداشت این‌بیت خواند * بیت *

* همند تند زرین نعل او خورشید را ماند *

* که از مشرق بمغرب رفت و یک شب درمیان آمد *

و ناچار از پای قلعه برخاست - و نزد بهادر خان بمانکپور رفته ازانجا در حدود پرگنهٔ سنگرور بدریای گنگ پل بسته عبور نمود پادشاه از قصبهٔ بریلي ایلغار فرموده از گذر مانکپور از آب گنگ فیل سواره با ده یازده کس گذشت - و با معدودے (که همگي صد سوار بود) نیم کروهي دایرهٔ مخالفان رسیده شب توقف نمود مجنون خان و آصف خان با جمعیت خود (که منقلا بودند) متواتر خبر مي‌فرستادند - اتفاقا دران شب خان‌زمان و بهادر خان در کمال غفلت بباده پیمائي اشتغال داشتند - هرکه ایلغار پادشاهي و قرب وصول را میگفت واهي مي‌انگاشتند - صبح دوشنبه غرهٔ ذي الحجه سال (۹۷۴) نهصد و هفتاد و چهار مجنون خان بر میمنه و آصف خان بر میسره جای‌یافته در عرصهٔ قریهٔ سکراول از مضافات الٰه‌آباد (که بفتحپور موسوم شده) بخان‌زمان رسیدند - پادشاه بر فیل بال‌سندر میرزا کوکه را در عماري نشانده خود بجای فیلبان سوار بود - بابا خان قاقشال در حملهٔ اول مخالف را از جا برداشته تا صف خانزمان برد - یکے از گریختگان بآسیمه سري بر خانزمان خورد - و دستار از

سرش افتاد - بهادر خان بر بابا خان تاخته بهزیمت آورد - پادشاه درین وقت بر اسپ سوار شدند - چون کار ناحق‌شناسان بناکامي ست (٢) بهادر خان دستگیر گشته فوجش رو بگریز آورد - خانزمان در جای خود ایستاده استفسار احوال برادر مي‌کرد - که ناگاه تیرے باو رسید - و تیر دیگر باسپش رسیده بزمین آمد - در پیادگي تیر از بدن خود میکشید - که فیلان تول پادشاهي در رسید - سومناتهه (٣) فیلبان فیل نرسنگهه را بقصد او راند - خان زمان گفت من از اعیان سپاهم - مرا زنده پیش پادشاه ببر - که ترا رعایت خواهند کرد - او گفت مثل تو هزار کس بے نام و نشان میگردند - بدخواه پادشاه کشته بهتر - پامال فیل ساخت - چون خان زمان را کس ندانست که چه شد پادشاه در معرکه ایستاده گفت - که هرکه سر مغلے از مخالف بیارد یک اشرفي بگیرد - و هرکه سر هندوستانیئے بیارد یکروپیه - یکے از تاراجیان سرش جدا کرده بود - دیگرے در راه بامید اشرفي ازو گرفته آورد - گویند ارزاني نام هندوئے (که صاحب اختیار خان‌زمان بود - و در خیل اسیران ایستاده ملاحظهٔ سرها میکرد) چون چشمش بر سر خان زمان افتاد آن سر را برداشته بر سر خود زد و در پای سمند دولت پادشاهي انداخت - که سر علي قلي همین است - عرش‌آشیاني از اسپ فرود آمده سجدهٔ شکر کردند

---

(٢) نسخهٔ [ب] بهادر خان درین وقت دستگیر گشته (٣) نسخهٔ [ب] فیل برسنگهه را ٭

و سر هر دو برادر باگره و دیگر ممالک فرستادند * * قطعه *

* سر دشمنان تو استغفر الله *

* که خود دشمنان ترا سر نباشد *

* سخن برسر دشمنت قطع کردم *

* که مقطع ازین جای بهتر نباشد *

۹۷۴

فتح اکبر مبارک * تاریخ یافته اند - و دیگرے گفته * * قطعه *

* قتل علي قلي و بهادر ز جور چرخ *

* جانان مپرس از من بیدل که چون شده *

* جستم ز پیر عقل چو سال وفات شان *

۹۷۵　　(۲)

* آهے ز دل کشید و بگفتا دو خون شده *

خان‌زمان از امرای پنج هزاري و صاحب نام و شکوه بود - در همت و جود و سپاهگري و سرداري یکتائي داشت - با آنکه اوزبک بود اما چون در ایران نشو و نما یافته و مادرش نیز ازان جا بوده مذهب امامیه داشت - اصلا تقیه نمیکرد - و موزون طبع بود - سلطان تخلص مي‌نمود *

* خواجه جهان هروی *

خواجه امین الدین محمود مشهور بامینا - در فن سیاق

(۲) این تاریخ یک سال زیاده است اما چون حادثهٔ قتل ایشان در ماه ذی‌الحجه که آخر سنه ۹۷۴ است بوقوع آمده این قدر تفرقه رواست و یمکن که [آهے کشیدن] کنایه باشد از اخراج یك بطریق تعمیه *

از سباق فرسان قلمرو حساب بود - خط شکسته را بغایت درست می‌نوشت - و در کفایت اموال و دیانت محاسبات موشگافی میکرد در سفر عراق ملتزم رکاب همایونی بود - پس ازان همواره مشمول عواطف پادشاهی گشته چندگاه ببخشیگری شاهزاده محمد اکبر اختصاص یافت - چون سریر فرمانروائی بجلوس اکبری فر و بها گرفت بمنصب هزاری و خطاب خان جهان سرفراز گردید - و مدتها مدار مهمات سلطنت برای رزین او بوده علم استقلال در میدان وزارت هندوستان می افراشت *

چون عرش آشیانی بجهت اصلاح مقدمات خان زمان شیبانی او را بهمراهی منعم خان و مظفر خان در کره مانکپور گذاشته بدار الخلافهٔ آگره مراجعت فرمود پس ازان (که امرا از مهمات آنحدود وا پرداخته در آغاز سال یازدهم متوجه حضور گشتند) مظفر خان از قصبهٔ اتاوه ایلغار نموده پیشتر بزمین بوس استسعاد یافت - و شرح دو روئی امرا ببیان واضح خاطر نشان نمود خواجه جهان معاتب‌شده مهرکلان پادشاهی (که پیرایهٔ حال و افتخار روزگارش بود) ازو گرفته رخصت سفر حجاز کردند - و باز بوسیلهٔ مقربان درگاه گناه خواجه بخشیده آمد - و در سال نوزدهم سنه (۹۸۱) نهصد و هشتاد و یک (که رایات پادشاهی بکشایش حاجی‌پور و پتنه باهتزاز آمد) خواجه بواسطهٔ انحراف مزاج عنصری در جونپور توقف گزید - چون عرش آشیانی بهمعنانی فتح و نصرت مراجعت

بجونپور نموده متوجه آگره شد روزے درین منازل فیل مست بجانب خواجه دوید - پایش بطناب بند شده افتاد - وحال او بیکبارگي تباه گشت - اوائل شعبان سال مذکور سنه (۹۸۲) نهصد و هشتاد و دو در حوالي لکهنو بساط زندگي در پیچید - میرزا بیگ سپهري تخلص (که شاعرے خوش طبع بود) برادر زادۀ خواجه است - چون سرمایۀ توکلے بهمرسانیده بود رو از ملازمت تافته منزوي گشت در سنه (۹۸۹) نهصد و هشتاد و نه درگذشت - گویند سپهري بارباب استحقاق پنهاني چیزے میداد - شعر اوست * * بیت *

* از تبسم دفع زهر چشم خشم آلود کن *
* کز نمک سازند شیرین چون بود بادام تلخ *

* خان عالم چلمه بیگ *

پسر همدم کوکه است - که کوکلتاش میرزا کامران بود - از یاوري طالع و مساعدت بخت منظور عواطف جنت آشیاني گشته خدمت سفرچي گري داشت - چون در سنه (۹۶۰) نهصد و شصت میرزا کامران را میل کشیده هردو چشم اورا از بینش معزول ساختند میرزا از کنار دریای سندهه التماس سفر حجاز نمود - جنت آشیاني بوداع میرزا با جمعے از مخصوصان بمنزل او تشریف ارزاني داشت میرزا بعد لوازم احترام این بیت خواند * * بیت *

* کلاه گوشۀ درویش بر فلک ساید *
* که سایه همچو توشاهے فکند بر سر او *

و بعد ازان این بیت برزبان راند * * بیت *

* بر جانم از تو هرچه رسد جای منت است *

* گر ناوک جفا ست و گر خنجر ستم *

پادشاه (که جهان مردمي و مهرباني بود) رقتها فرموده بتودیع پرداخت - و روز دیگر حکم کرد که هرکه از ملازمان میرزا همراهي گزیند منع نیست - هیچکس اقدام ننمود - آنانکه لاف دوستي میزدند ترک آشنائي کردند - بچلمه بیگ گوکه (که باریاب حضور بود) فرمود - که تو همراه میروي - یا پیش ما مي‌باشي - او باوجود سبق خدمت درگاه و فرط عنایت پادشاه طریق وفا داري را بر لذات (۲) صوري مقدم شناخته بعرض رسانید - که لایق بحال خود چنان مي‌بینم که درین تاریک روزهای بینوائي و تیره شبهای تنهائي در خدمت میرزا باشم - جنت آشیاني حرف وفاداري اورا بغایت پسندیده باوجود آنکه خدمت حضور او پسندیده تر بود رخصت داد و آنچه نقد و جنس برای اخراجات میرزا قرار یافته بود حوالهٔ او کرده پیش میرزا فرستاد - و پس از واقعهٔ ناگزیر میرزا بملازمت عرش آشیاني استسعاد یافته در کمتر زمانے بمنصب سه هزاري و خطاب خانعالم سرمایهٔ افتخار اندوخت *

چون در سال نوزدهم عرش آشیاني باستدعای خانخانان [که داوٗد کرراني‌را (که بدعوی دیار بنگ و بهار علم‌اشتهار مي‌افراشت)

(۲) نسخهٔ [ب] لایق خود *

در حصار پتنه محاصره نموده بود] بحوالیٔ آن ورود فرمود و پس از ملاحظهٔ اطراف قلعه بنظر امعان تسخیر حاجی‌پور را (که آن قلعه ایست محاذی پتنه - و دریای گنگ بعرض دوکروه تخمینا بهزاران جوش و خروش درمیان‌این دو شهر میگذرد) از اسباب‌کشایش آن حصار دانسته فوجے بسرکردگی خانعالم تعین نمود او کشتي سواره بالا رویه بجانب دریای گندک رفته با آنکه از فراز قلعه بارش توپ و تفنگ بود از کشتیها برآمده برخش جولاني در آمد - بسیارے ازمخالفان دران هنگامهٔ مردآزما فروشده قلعه مفتوح‌گشت - خانعالم مورد هزاران تحسین و آفرین گردید - وچون در همین سال بنگاله هم (که در تصرف داؤد بود) بے جنگ کشایش یافت و او باوڈیسه رفته دم نخوت میزد خانخانان سپه‌سالار بهراولیٔ خانعالم باستیصال آن بدخصال بدانحدود رو آورد - بیستم ذی القعده سنه (۹۸۲) نهصد و هشتاد و دو در مقام تکروئي (۲) مضاف اوڈیسه تقابل فئتین روداد - خانعالم از ریعان شباب و افزونیٔ شهامت سررشتهٔ تدبیر گسیخت - و تیز جلوي‌کرده دور تر شتافت - و گروه اوقچي دست بکار برده معرکهٔ زد و خورد شرار افزا شد - خانخانان ازین بےراه روي بر آشفته درشت گویان بعقب برگردانید - و هنوز آن فوج انتظام شایسته نگرفته بود که گوجر خان مقدمة الجیش مخالف (که فیلان تیز رو مردانه را بقطاسهای سیاه و پوست جانوران سباع دندان

(۲) در [بعضی نسخه] نکروئي •

و سر و گردن آنها بسته طرفه رعب و مهابت افزوده بود) رسیده اسپان فوج هراول را از دید این اشکال بوالعجب روی همت برگشت و هیچ کوشش سودمند نشده زیاده تر سورشتهٔ جمعیت گسیخت خانعالم (که بر اسپ آزمودهٔ بیهراس سوار بود) پای ثبات افشرد و داد مردانگي داده بسیارے را علف تیغ بهادري ساخت - ناگاه اسپ او از زخم شمشیر چراغ پا شد - از سر زین بر زمین آمد - و باز بچستي خود را بر اسپ رسانید - درین اثنا فیلی مست عربده‌ناک رسیده بر زمین انداخت - افغانان هجوم کرده کارش تمام ساختند گویند پیش از جنگ میگفت - چنان بخاطر پرتو مي اندازد که درین نبردگاه جان بسپارم - توقع آنکه شرح جانفشانی مرا بپادشاه عرضه دهند - طبع موزون داشت - شعر میگفت - همدمي تخلص میکرد - این قطعهٔ مشهور ازوست　* قطعه *

* ای که کردي بهرزه ریش سفید *
* یک بیک میکني ز بهر نمود *
* بزیان دادهٔ جواني را *
* ریش کندن کنون ندارد سود *

* خانخانان منعم بیگ *

از عمدهای دولت جنت‌آشیاني ست - پدرش بیرم (۲) بیگ نام داشت - هنگامیکه زمانه طرح ناکامي ریخت جولانگاهے جز ولایت

---

(۲) نسخهٔ [ج] میرم بیگ ●

سنده بنظر همایوني نیامد - روزے چند سایهٔ وصول بحوالیِ بهکر انداخت - و ازانجا برخاسته قلعهٔ سیهوان (۲) را محاصره نمود - میرزا شاه حسین حاکم تهته پیش آمده پانصداد طرق و بازداشت رسد غله پرداخت - اکثر عمدها بے رخصت بدر زدند - منعم‌خان (که سرکردهٔ (۳) همه بود) نیز خواست خود را با فضیل بیگ برادرش بکناره کشد پادشاه از روی احتیاط اورا مقید فرمود - و هرچند در سفرِ عراق ملتزم رکاب همایوني نبود اما بعد معاودت از ایران دیار همواره در قرب و منزلت مي افزود - او هم مراتب دولتخواهي پاس میداشت - زمانے [که چغتآشیاني باستطلاع و استشراف احوال بیرام خان (که سخن چیغان حسد کیش از خود غرضي خلاف واقع وا نموده بودند) متوجه قندهار شده در حین مراجعت خواستند ایالت آنجا بمنعم خان نامزد نمایند] او عرض نمود که چون یورش هندوستان پیش‌نهاد خاطر است تغیر و تبدیل این هنگام باعث تفرقهٔ لشکراست - بعد از فتح مقتضاي وقت بعمل خواهد آمد - لهذا قندهار بر بیرام خان بحال ماند - در همان ایام سال (۹۶۱) نهصد و شصت و یک در کابل باتالیقیِ شاهزاده محمد اکبر امتیاز اندوخته در ازای این عطیه جشنے آراست - و پیشکشهای لایق گذرانید - چون در آخر همین سال بتسخیر هندوستان انتهاض الویهٔ همایوني واقع شده شاهزاده محمد حکیم را (که یک ساله بود) در کابل گذاشته

---

(۲) نسخهٔ [ب ج] سهوان (۳) نسخهٔ [ج] که سرگروهٔ برهمه بود *

جمیع مهمات آن ولایت برای رزین خان مذکور مفوض گردید - او مدتها فراهم آور پراگندگیهای آن ولایت بود - در هنگامے (که خاطر عرش‌آشیاني از بیرام خان منحرف شد) حسب‌الطلب در ذی‌الحجه سنه (۹۶۷) نهصد و شصت و هفت هجري سال پنجم جلوس در منزل لودهیانه[۲] (که پادشاه در تعاقب بیرام خان بودند) شرف ملازمت دریافته بمنصب وکالت و خطاب خانخاناني سر افتخار برافراخت و در سال هفتم (که اتکه خان بتیغ بے اعتدالی ادهم خان شهادت یافت) منعم خان (که در خفیه مغوي بود) مغلوب واهمه شده فرار نمود - عرش‌آشیاني اشرف‌خان میر منشي را فرستاد - که باستمالت و طمانیت کوشیده برگردانید - روزے چند نگذشته که باز بهمان توهم بعزیمت کابل از آگره بدر زده راه دامن کوه گرفت - و بعد تکاپوی شش روزه در پرگنهٔ سرور (که بجاگیر میر محمود منشي بود) اتفاق عبور افتاد - عامل آنجا آثار خوف از ناصیهٔ احوالش دریافته خواهي نخواهي مقید ساخت - چون دران نواحي سید محمود خان بارهه (که از امرای عظام بود) نیز جاگیر داشت ازین قضیه مطلع شده معلوم کرد که خانخانان است - وقت را مغتنم دانسته آداب مردمي بتقدیم رسانید - و باعزاز تمام بملازمت پادشاهي آورد عرش‌آشیاني بدستور سابق بمنصب وکالت اختصاص بخشید - چون پسرش غني خان (که از جانب پدر بنظم و نسق کابل مي‌پرداخت)

---

(۲) در [اکثر نسخه] لودهانه ‌•

از مستی جوانی و ریاست و بد مصاحبی سود خود بزبان دیگران اندیشیده به ستیزه کاری نشست و باحوال میرزا محمد حکیم هم تفقدے نمیکرد ناچار ماه جوجک (۲) بیگم والدهٔ میرزا و هواخواهانش باتفاق فضیل بیگ کور و ابوالفتح پسرش (که از حکومت برادر زاده پیوسته پیچ و تابے داشت) کمر همت بسته در وقتیکه غنی خان از سیر فالیز برگشته می‌آمد دروازهٔ شهر بر رویش بستند - او چون دید (که سعی پیشرفت نیست - و احتمال دستگیر شدن‌است) دل از کابل برداشته راه هندوستان گرفت - بیگم وکالت میرزا نامزد فضیل بیگ ساخته پسرش را نائب قرار داد - و تقسیم جاگیر و تجویز خطابهای عمده بمیان آورد - و پس از چندے بستم نیرنگهای ابوالفتح از جا رفته باتفاق شاه ولی و غیره کارش در مستی بانجام رسانیده فضیل بیگ را نیز گرفته کشت *

چون برهم زدگی کابل بعرش آشیانی رسید منعم خان‌را (که مشتاق آندیار بود) اتالیق میرزا محمد حکیم نموده در سال هشتم با فوجے شایسته بطریق کمک رخصت فرمود - که هم انتقام پسر کشد و هم تدارک خرابیها نماید - منعم خان حسابے از کابلیان برنداشته بے‌آنکه کمک ملحق شود باستعجال روانه شد - بیگم (که ولی اتکه را باستشمام غدرے بعدم آباد فرستاده حیدر قاسم کوه بر را وکیل قرار داده خود بتمشیت امور می پرداخت) باستماع این خبر

---

(۲) در[بعضی نسخه] چوچک *

مردم از اطراف جمع کرده با میرزا بعزم رزم برآمد - و متصل جلال‌آباد تلاقی فریقین شد - شکست بر منعم خان افتاده اسباب و اثاثهٔ امارت بغارت داده از اندیشهٔ‌ای غنیم هیچ جا توقف مناسب ندیده بملک گکهران درآمد - و عرض داشت نمود - که روی آمدن حضور ندارم - یا رخصت مکه شود - یا درین ضلع جاگیر مرحمت گردد که سامان خود درست کرده بملازمت رسم - عرش آشیانی از کمال قدردانی جاگیرهای هند بحال داشته بحضور طلبید - او مجددا بعواطف بیکران پادشاهی اختصاص یافته مدتها بحراست دارالخلافهٔ آگره می پرداخت - چون در سال دوازدهم خانزمان و بهادر خان بجزای کردار رسیدند تعلقهٔ هر دو برادر از جونپور تا کنار آب چوسا بدو تفویض یافت *

خانخانان در همین‌سال بحسن تدبیر و کاردانی با سلیمان‌کرانی حاکم بنگاله و بهار طرح آشتی انداخته سکه و خطبهٔ پادشاهی در ولایت بنگاله نیز مقرر نمود - او از امرای سلیم شاهی بود هنگامیکه بنگاله بدست شیر شاه افتاد حکومت آنجا بمحمد خان نامی (که قرابت قریبه داشت) سپرد - پس از ارتحال سلیم شاه او بریاست عامه سر برآورده درگذشت - پسرش بهادر خان خطبه و سکهٔ آنجا بنام خود کرد - و عدلی مشهور را (که دعوی سلطنت هندوستان میکرد) بجنگ کشت - و پس از مدتے بمرگ طبعی (۲)

---

(۲) یا طبیعی باشد *

درگذشت - برادر خردش جلال الدین قائم مقام او گردید - تاج خان کرراني (که با برادران از عدلي گریخته به بنگاله اقامت نموده بود) گاهے با او مخالفت و گاهے موافقت میکرد - چون او نیز بعدم فرشد ریاست بنگاله و بهار بتاج خان قرار گرفت - و بعد ازو ببرادرش سلیمان خان منتقل گشت *

پس از صلح خانخانان اوڈیسه نیز برگرفته راجهٔ آنجا را بغدر کشت - و در سنه (۹۷۹) نهصد و هفتاد و نه رخت هستي بربست پسر کلانش بایزید جا نشین شده از زیاده سري خطبهٔ آندیار بنام خود ساخت - خانخانان را با او بر سر بهار پرخاشها روداد - چون از نخوت و استکبار با اعیان آن مملکت در مقام سخت گیري آمد هانسو پسر عماد (که عمزاده و داماش میشد) ازو رنجیده برخے را بران داشت که اورا از هم گذرانیدند - لودي خان (که نفس ناطقهٔ آن ولایت بود) پسر خرد سلیمان داؤد نام را بسري برداشت و هانسوی مذکور را بقتل رسانید - گوجر خان کرراني (که میر شمشیر خود را میگرفت) در صوبهٔ بهار پسر بایزید را بکلاني برآورده باهم مخالفت کردند - لودي با لشکر فراوان از بنگاله بقصد بهار روانه گشته بمکر و تزویر گوجر را ایل خود ساخت *

و چون خانخانان بر طبق حکم والا بتسخیر ولایت بهار کمر بسته از دریای سون گذشت داؤد بنابر توهمے که از لودي بهم رسانیده بود او را از میان برداشته در قلعهٔ پتنه متحصن گردید - پس از امداد

محاصرهٔ عرش‌آشیانی حسب التماس خانخانان در سال نوزدهم

سنه (۹۸۲) نهصد و هشتاد و دو از آگره برکشتیهای‌کلان (که بتازگی ترتیب یافته بود) شرق رویه بدریا نوردی در آمدند - با آنکه در راه لختی کشتیها طوفانی شده فرو رفت در دو ماه و هشت روز ورود رایات پادشاهی بسواد پتنه گردید - گویند چون پادشاه بتعجیل متوجه پتنه گردید در گنگداس پور (۲) بسید میرک اصفهانی جفری باستکشاف مستقبل احوال امر نمود - او کتاب جفر طلبیده این بیت استخراج کرد * بیت *

* بزودی اکبر از بخت همایون *
* برد ملک از کف داؤد بیرون *

عرش آشیانی گرفتن حاجی‌پور را (که آن روی آب گنگ مقابل پتنه واقع شده) موقوف‌علیه فتح پتنه دانسته اهتمام بتسخیر آن نمود پس از کشایش آن داؤد سراسیمه شده براه دریا بنگاله رویه فرار گزید - اکثر سپاهش در گریختن بقتل رسیده پتنه با غنائم موفوره بتصرف در آمد * فتح بلاد پتنه * (۹۸۲) تاریخ است *

خانخانان پس ازین فتح به تیولداری بهار کامیاب گشته با بیست هزار سوار بکشایش بنگاله و مالش داؤد دستوری یافت افغانان از رعب و تسلط عساکر منصوره همت بای داده بے جنگ و جدل مکانهای مستحکم گذاشته بدر میزدند - خانخانان هر جا را

(۲) نسخهٔ [ج] کنک راس پور *

استحکام داده پیش روانه میشد - تا آنکه داؤد بجانب اڑیسه گریخت - آن خان (۲) سپه سالار فوجے بسرکردگی محمد قلي خان برلاس بدنبال او کسیل نموده خود بٹانده (که مرکز بنگاله است) درآمده بانتظام ملک پرداخت - کار پردازان حضور عوض جاگیر بهار در بنگاله تنخواه نمودند - و چون داؤد مابین بنگاله و اڑیسه در استحکام مداخل اهتمام نموده اقامت گزید و محمد قلي خان برلاس (که در تعاقب بود) رخت هستي بربست خانخانان بصوابدید راجه تودرمل خود از ٹانده متوجه شد - در همین سال بین الفریقین محاربهٔ (۳) عظیم پیوست - گوجر (که مقدمهٔ مخالف بود) هراول و قول را برداشته متفرق ساخت - کسے از ملازمان خانخانان توفیق نیکو خدمتي و ثبات پائي نیافت - مگر خود با معدودے بناموس دوستي زخمهای مردانه خورد - چنانچه پیوسته میگفت که اگرچه زخم سر به شد اما به بینائي نقصان رسید - و جراحت گردن اندمال یافت - اما آنقدر توانائي نیست که عقب توانم دید و از زخم دوش دست چنانچه باید بسر نمي رسد - و با چنین زخمهای عنیف نمیخواست بر گردد - هوا خواهان عنان گرفته بر آوردند - گوجر در معرکه قرار فتح بخود داده بلند میگفت که کار خانخانان باتمام رسید - دیگر امتداد (۴) در جنگ چیست

(۲) نسخهٔ [ب] آنجا سپهسالار (۳) در [بعضے نسخه] که در مقدمهٔ
(۴) نسخهٔ [ج] امتداد جنگ ٭

و آهسته میگفت با وصف فیروزي خاطر نه‌یشگفد - که ناگاه تیرے باو رسیده در گذشت - داؤد (که در مقابلۀ راجه تودرمل بود) هراس بخود راه داده آوارۀ دشت ادبار شد - خانخانان پس از چنان نا امیدي بچنین فتح شگرف ارجمندي یافته راجه را با شاهم خان جلایر بتکامشي تعین‌کرده خود هم با آنکه زخمها اندمال نیافته بود روان شد - داؤد در قلعۀ کنک اڈیسه رفته متحصن گردید و آخرالامر بدر لابه و چاپلوسي زده عهد و پیمان درمیان آورد - و بشرط تیول نوکري پادشاهي ملاقات قرار یافت - خانخانان غرۀ محرم سنه (۹۸۳) نهصد و هشتاد و سه بزم مصالحت ترتیب داده بانواع آرایش (که حیرت‌افزای نظارگیان بود) جشن آرا گردید - اعیان دولت باستقبال شتافته داؤد را آوردند - خانخانان تا سرگلیم پذیره گشته گرمجوشیها نمود - او شمشیر خود کشوده گذاشت - یعني از سر سپاهگري بر آمدم - و خود را بخدمت درگاه پادشاهي سپردم تا بدانچه مصلحت دید ارکان خلافت باشد بجا آرند - و صاحب طبقات اکبري گوید که داؤد شمشیر را گذاشته بخانخانان گفت که هرگاه بمثل شما عزیزان زخم رسد از سپاهگري من بیزارم *

بالجمله خانخانان شمشیرش را بملازمان خود سپرده پس از زمانے از جانب عاتبۀ سلطنت خلعتي والا داده کمر شمشیر مرصع حمائل ساخت - و گفت که ما کمر شما را بنوکري پادشاه مي‌بندیم برخے محال اڈیسه بتیول او مقرر داشته شیخ محمد برادر زاده اش را

همراه گرفته معاودت نمود - و درین وقت خانخانان شهرگور را (که در زمان پیش دار الملک بنگاله بود) مستقر گردانید - بجهت آنکه گهوڑاگهات (که چشمه زای فتنه اندوزان است) نزدیک است غبار شورش آن حدود یکبارگي فرو نشیند - و نیز این جای دلکشا (که قلعهٔ شگرف و عمارات سترگ دارد) تعمیر پذیرد - غافل ازین که بتداول روزگار و خرابیِ عمارات هوای آنجا خواص سمیت اکتساب نموده - خاصه در زمان سپري شدن موسم باران - که در اکثر بلاد بنگاله آب گردش شود - هرچند شناسندگان آن مرز گفتند مفید نیفتاد با آنکه سیزده امیر نامیِ عمده (مثل اشرف خان و حاجي محمد خان سیستاني) و بسیارے از اوساط و عوام بر بستر نیستي غنودند چون برخلاف رای مردم اندیشیده بود عبرت نمیگرفت - پس ازانکه این بلیه از اندازه درگذشت در چاره گري شده شورش جنید کرراني را (که در صوبهٔ بهار برخاسته بود) دست آویز ساخته برآمد - چون بټانده رسید باندک بیماري سال بیستم سنه مذکور که (۹۸۳) نهصد و هشتاد وسه هجري بود پیمانهٔ حیاتش لبریز گشت *

عجب از سخن نشنویِ این کهنه مدبر روزگار - با همه تجربه و پاس مراتب جهالت ترکانه بکار برده دستے بتوکل عام پسند زد و جهانے را در گرداب فنا انداخت - توکل خاصان بارگاه تحقیق آنست که حفظ مراسم تدبیر بر فروغ خرد (که کارساز عالم اسباب است) داشته کارسازیِ آنرا بایزد بیچون حواله کنند - نه بآن عقل

صواب اندیشی و اسباب ظاهر - اگر خروج از وبا مکروه داشته اند ولوج هم بدان ممنوع است *

خانخانان از اعاظم امرای پنجهزاری و سپه سالار اکبری ست بمراتب سرداري و سپه کشي شناسا و بمراسم بزم و رزم دانا بود مدت چهارده سال در امیرالامرائي و سپه سالاري گذرانید - چون اولاد نداشت اموال ناطق و صامت او در سرکار والا ضبط گردید سابق گذشت که غني خان پسرش با هزاران یاس و حسرت از کابل برگشته بهندوستان مي آمد - چون در راه بپدر ملحق گردید خانخانان بناخوشي که ازو داشت باخراجش پرداخت - او برهبری قسمت نزد عادل شاه بیجاپوري رفته روزے چند بسر برده مسافر ملک فنا گردید - از ابنیهٔ خانخانان (که بمرور دهور و مضی ایام یادگار خواهد ماند) پل جونپور است - که * صراط المستقیم * ۹۸۱ تاریخ آنست - و از اعاظم جسور ممالک محروسه است *

* خان جهان حسین قلی بیگ *

خواهرزادهٔ بیرام خان خانخانان است - پدرش ولي بیگ ذوالقدر در زمان دولت خان مزبور بجاگیر عمده و اعتبار بلند بر جمیع امرا تفوق و برتري مینمود - در جنگ قصبهٔ دکدار جالندهر (که مابین بیرام خان و شمس الدین خان اتگه واقع شد) زخمها برداشته دستگیر گردید - و بهمان جروح مولم در گذشت - عرش آشیاني (که همه شورش و آشوب مزاج بیرام خان از اغوای او میدانستند)

سرش را بریده بمملکت شرقیه فرستادند - حسین قلي بیگ (که باصابت رای و متانت خرد اتصاف داشت) خانخانان در ایام انحراف مزاج پادشاهي مصحوب او اسباب و ادوات امارت خود را از میوات بحضور فرستاد - که شاید در لباس نیازمندي وضعیف‌نالي کارے تواند ساخت - در همان اثنا رکضت خانخانان به پنجاب (که مصرّح بغي و فساد بود) پیدائي گرفت - او را بنابر مصلحت حوالهٔ آصف خان عبدالمجید (که بحکومت دهلي امتیاز یافته بود) کردند - که آدمیانه نگاهدارد - و گزندے نرساند - پس از انقضای قضیهٔ بیرام خان مشارالیه رهائي یافته همواره باندازهٔ خدمت و اخلاص مشمول عواطف میبود - در سال هشتم سنه (۹۷۱) نهصد و هفتاد و یک (که میرزا شرف الدین حسین احراري بے جهت از حضور فرار نمود) عرش آشیاني حسین قلي بیگ را بخطاب خاني و تیولداري اجمیر و ناگور از تغیر میرزا اعتبار افزوده بتعاقب نامزد کردند - و چون میرزا جنگ نا کرده از ممالک محروسه بدر رفت حسین قلي خان بے تعب و مشقت آن مملکت را متصرف گشته از قرار واقع به بندوبست پرداخت - و قلعهٔ جودهپور را (که مسکن و مقر رای مالدیو است - و او بمزیت جاه و افزوني نوکر از سائر راجهای هند امتیاز داشته - و بعد از انتقال او پسر خردش چندر سین جانشین بود) در اندک زمانے مفتوح ساخت و در ایام محاصرهٔ چیتور در تعاقب رانا اردي سنگهه مساعي فراوان

بظهور آورد - و مورد آفرین و تحسین گردید *

چون سال سیزدهم امرای اتکه خیل از پنجاب حضور طلب شدند حکومت آندیار (که از اعاظم ممالک پادشاهي ست) بحسین قلي خان تفویض یافت - اما بنابر پیش آمد مهم رنتهپور جدائي نگزیده بلزوم رکاب فتح انتساب مباهات مي‌اندوخت - پس از کشایش آن قلعهٔ متین چون دارالخلافهٔ آگره مهبط الویهٔ ظفر طراز گردید بمحال متعلقه رخصت یافت - و در سال هفدهم بعزیمت تسخیر قلعهٔ نگرکوت (که در تصرف راجه جیچند بود - و بعد حبس او پسرش بدیچند خود را در مقام پدر دانسته و اورا مرده انگاشته بسرکشي در آمد) حسب الحکم انتهاض نمود - چون قریب بدهمتهري رسید جنو (۲) نام ضابط آنجا بقرابت جیچند متوهم گشته خود را بکنار کشید - لیکن وکلا فرستاده متعهد راهداري شد خان جمعی از ملازمان خود را برسم تهانه‌داري در موضعیکه برسر راه واقع بود گذاشته پیشتر متوجه گردید - چون بقلعهٔ کوتله رسید (که در ارتفاع بفلک دعوی همسري مینمود) توپ‌چند از بالای کوهے (که محاذي قلعه بود) سر داده هوش از محصوران ربود - آنها وقت شب راه گریز پیش گرفتند - ازانجا (۳) (که این قلعه سابقا براجه انمچند راجهٔ گوالیار تعلق داشت - و راجه رامچند جد جیچند آنرا بزبردستي گرفته بود) براجهٔ گوالیاري (که از اولاد انمچند بود) سپرده تهانهٔ خود

---

(۲) نسخهٔ [ب] خبو نام (۳) نسخهٔ [ب] ایمچند و نسخهٔ [ج] اتمچند *

برنشاند - و چون پیشتر تشابک اشجار بمرتبهٔ بود (که عبور موکب بدشواري میشد) چشرے را بجنگل بري برگماشته هر روز بقدر میسور راه مي پیمود - اوائل رجب سنه (۹۸۰) نهصد و هشتاد حوالي نگرکوت مخیم فوج منصوره گردید - و در صدمهٔ اولی حصار بهون (که بتخانهٔ مهامائي آنجاست) بتصرف درآمد - و جمے غفیر از راجپوتیه و براهمه (که بقصد ثواب قدم ثبات افشرده بودند) بدارالبوار شتافتند - و پس ازان شهر بند بیرون نگرکوت نیز بدست آمده ساباط و سرکوب طرح انداختند - و هر روز بتوپ اندازي در انهدام عمارات و اعدام جانداران میکوشیدند - چنانچه در وقت (۲) طعام خوردن راجه بدیچند توپ کلان سردادند - که قریب هشتاد کس در زیر دیوار بگو هلاک فرو رفتند *

بالجمله کار قلعه نزدیک بانجام رسیده (۳) بود که ناگاه آشوب آمدآمد میرزایان باغیه ابراهیم حسین میرزا و مسعود میرزا ولایت پنجاب را بر شورانید - و غلای تمام نیز در لشکر پیدا شد - ناچار حسین قلي خان به پیشکش پنج من طلا و اقمشهٔ بسیار بصلح گرائیده در پیش خانهٔ راجه جیچند مسجدے طرح انداخته در دو روز پیشطاق بر آوردند روز جمعه اواسط شوال سنه مذکور خطبهٔ پادشاهي خوانده حسین قلي خان ازانجا برخاست - و باتفاق اسمعیل قلي خان و میرزا یوسف خان رضوي بدنبال فیهٔ باغیه شتاب آورد - و در قصبهٔ

(۲) نسخهٔ [ب] روزے در وقت (۳) نسخهٔ [ج] رسانیده بود *

(۲)
تلنبه چهل کروهی ملتان بیخبر بر سر آنها رسیده بین‌الفریقین جنگ پیوست - ابراهیم حسین شکست خورده بملتان فرار نمود و مسعود حسین با چندے همراهان گرفتار گشت - حسین قلي خان در سال هیزدهم سنه (۹۸۱) نهصد و هشتاد و یک (که عرش‌آشیاني از فتح گجرات معاودت بآگره نمود - و امرا از اطراف و جوانب بتهنیت فراهم آمدند) بحضور رسیده مسعود حسین را چشم دوخته و دیگر اُساری را در پوستهای گاو (که شاخها ازان جدا نساخته بودند) در آورد - و بهیئتی غریب از نظر گذرانید - پادشاه از فرط کرم و مروت چشم میرزا کشوده اکثرے را جان‌بخشي فرمودند - و حسین قلي خان بمنصب عمده و خطاب خانجهاني (که درین سلطنت بعد از خانخاناني زیاده برین خطاب نیست) لوای بلندنامي برافراخت - و چون میرزا سلیمان والی بدخشان از تسلط میرزا شاهرخ پسرزادهٔ خود پناه بدرگاه اکبري آورد بخانجهان حکم والا شرف نفاذ گرفت - که با افوج جرار صوبهٔ پنجاب بهمراهی میرزا ببدخشان شتافته آن دیرین حکومت را برمسند ایالت آن دیار متمکن سازد - درین اثنا سال بیستم سنه (۹۸۳) نهصد و هشتاد و سه منعم خان خانخانان صوبه‌دار بنگاله ودیعت حیات سپرد - و اختلال عظیم دران ملک پدید آمد - امرای کمکي از سمّیت هوا (که دران ولایت بهم رسیده) بیمناک گشته و استیلای (۳) داؤد افغان

(۲) نسخهٔ [ب] تلهنه (۳) در [اکثر نسخه] و بسبب استیلای ه

(که دعوی ریاست آن مرز و بوم میکرد - و دریذولا نقض عهد نموده بتازگي سر بشورش برداشت) سرباري شده یک دفعه مکانها گذاشته ازان مملکت برآمدند - آزانجا (که اهم را برمهم گزیدن عمده قانون جهانداري ست) پادشاه خانجهان را بسرعت از پنجاب طلب حضور نموده بصوبه‌داری بنگاله نامزد فرمودند - و راجه تودرمل را (که بشجاعت و کارداني اتصاف داشت - و دران صوبه کارهای نمایان کرده بود) همراه ساختند - آمرای بنگاله درحوالی بهاگلپور بهار بخانجهان ور خورده بعضی بعذر بد هوائي از معاودت تقاعد نمودند و برخی اختلاف مذهب را تقریب کرده بهرزه گوئي در آمدند خان جهان (که کهنه سرداری مزاج گرفته پی بر کرده بود) از جا نرفت - و بدلاسا و دلدهي پرداخته بهیئت مجموعي راهي گشت و با آنکه اکثر الوس چغتائي بودند و بسرداری قزلباش تن در نمیگذشتند گذهي را (که دروازۀ بنگاله است) باندک سعي مستخلص ساخته تا ثانده ملک از دست رفته را بتصرف آورد - و بحسن تدبیر در گرد آوری پراگندگیها کوشید - داؤد خان کرراني آک محل را مستحکم ساخته در مقابل عساکر پادشاهي نشست - هر روز جنگی میشد - و آویزشی رومیداد - هرچند خانجهان و راجه تودرمل کوشش فراوان بجا مي‌آوردند از کم همتیهای مردم کار پیش نمیرفت روزی خواجه عبدالله نقشبندي با برخی از ملازمان از مورچال خود پیشترک رفته طلبکار نبرد شد - جمعی انبوه از مخالف در عرصۀ پیکار

پیشدستي نمودند - همراهان رفاقت نگزیده - خواجه از نجابت ذاتي پای جلادت افشرد - و نقد جان درباخت - چون این خبر بعرش آشیاني رسید متاسف گشته بمظفر خان صوبه‌دار بهار فرمان واجب الاذعان ترقیم یافت - که زود با جاگیرداران آن حدود بفوج بنگاله پیوندد همین که در سال (۹۸۴) نهصد و هشتاد و چهار مظفر خان با سپاه صوبهٔ بهار ضمیمه گردید خانجهان بتسویهٔ صفوف پرداخته معرکه آرا گشت - اتفاقا شبیکه [بصتن صبح فیروزي بود توپے از لشکر پادشاهي بر چهار پائیئے (که جنید کرراني عم داؤد غنوده بود) رسید - و از مصادمهٔ پایه (۲) ران او خورد گشت - بعد ازان (که آویزشهای سخت زنگ زدای جوهر مردانگي گردید) کالا پهار سردار میمنهٔ مخالف زخمي رو بفرار آورد - و هنوز جنگ بقول نرسیده که هنگ تفرقه در جمعیت غنیم افتاد - افغانان دل بای داده سراسیمهٔ دشت هزیمت گشتند - و بسیارے بتعاقب بهادران علف تیغ بیدریغ شدند - داؤد میخواست بطرفے بدر زند - در خلابے اسپش پای‌بند شده دستگیر گردید - چون پیش خانجهان آوردند ازو پرسید که پیمان بستن و سوگند خوردن با خانخانان چه شد - از بےآزرمي جواب داد - که آن پیوندے بود زباني - تا داستان دوستي سرائیده عهد تازه اساس یابد - خانجهان فرمود تا اورا از گرانباری سر شوریده مغز سبکسار گردانند - و همان زمان سرش بسید عبدالله خان داده روانهٔ حضور

---

(۲) نسخهٔ [ا ج] مصادمه تا بران او *

ساخت - اورا پادشاه بر اسپ بام نزد خانجهان فرستاده بود - که هم مژدهٔ فتح راجه مانسنگهه کچهواهه (که با رانا نزد کوکنده نبرد آرا گشته لوای چیره دستي افراشت) و هم نوید نهضت موکب پادشاهي بامرای دیار شرقي رساند - اتفاقا وقت رخصت فرموده بودند چنانچه این مژده میبري ازان طرف نیز بشارت کشایش بنگاله خواهي آورد - سید عبد الله خان در یازده روز هنگامے (که پادشاه از فتحپور بعزیمت یورش آن مملکت برآمده بود) رسیده سر آن فتنه سگال را در جلو خانه انداخت - غریو از عالمیان برخاست و فتحنامها باطراف قلمي شد - خانجهان پس ازین فتح نمایان راجه تودرمل را روانهٔ حضور نموده خود بصوب ساتگانون (که زن و زاد داؤد دران حدود بود) لشکر کشید - جمشید خاصه خیل او بآویزش درآمده سترگ هزیمت یافت - و مادر داؤد با منتسبان خود روی نیاز آورد - و آن ملک (که از قدیم آنرا بلغاک خانه نامند - یعني از شورش بدگوهران آن سرزمین هیچ گاه خالي نباشد) بنیروی همت و مردانگی خانجهان از سر نو بحیطهٔ ضبط در آمده مورد امن و عافیت گردید - راجه مالگوسائین زمیندار ولایت کوچ نیز فرمان پذیر گشت - خانجهان پیشکش از نفائس آنجا با پنجاه و چهار فیل نامور ارسال حضور داشت - چون بعضے افغانان بولایت بهاٹي شورش افزا بودند و عیسی زمیندار آنجا سرتابي مي‌ورزید در سال بیست و سیوم روی بدان صوب آورده لشکرے پیش فرستاد - پس از آویزش

سخت عیسی شکست خورده راه گریز سپرد - و افغانان زینهاري گشتند - خان جهان مقضيّ المرام معاودت نموده بصحت پور (که در حوالي ٹانده شهرے اساس نهاده بود) پیوسته علم عشرت و کامراني بر افراشت - چون انجام هر نشاطے پاندوهے سرشته اند و آخر هر کمالے بزوالے پیوسته * * بیت *

* نیکو نبود هیچ مرادے بکمال *
* چون صفحه تمام شد ورق بر گردد *

خان جهان در کمتر زمانے بر بستر رنجوري افتاده یک و نیم ماه کشید - هندي پزشکان نافهمیده دواها بکار بردند - در همین سال سنه (۹۸۶) نهصد و هشتاد و شش رخت هستي بر بست - از امرای پنجهزاري اکبري ست - پسرش رضا قلي سال چهل و هفتم اکبري بمنصب پانصدي سه صد سوار سرفراز گردید *

* خواجه شاه منصور شیرازي *

ابتدا در ملازمان اکبري اختصاص داشته بمشرفي خوشبوی خانه مامور بود - مظفر خان دیوان در مقام بے التفاتي شده بمهمات او پیچید - روزے با مظفر خان آویزش زباني کرده بودن خود متعذر دیده حرمان گرا شد - پس از ناکامي بجونپور رفته از رشادتیکه داشت دیوان خانزمان گردید - و بعد ازو بمنعم خان خانخانان پیوست و رتق و فتق مهمات او پیش گرفت - چون روزگار سپه سالار سپري شد راجه تودرمل بجهت محاسبات سرکار مقید و مسلسل ساخت

ازانجا (که در ایام دیوانی خانخانان بجهت مهم سازی او بدربار آمده از ادای سخن نویسندگی و سنجیدگی او با کاردانی و معامله فهمی معلوم عرش آشیانی شده بود) بے وسیلهٔ غیرے در سال بیست و یکم سنه (۹۸۳) نهصد و هشتاد و سه (۲) خواجه را مشمول عنایت ساخته بخدمت وزارت سر بلند فرمود - خواجه بفراست درست و دانش رسا کارها را بهین رونقے داده کهنه معاملات را منقح ساخت - و چون ضابطه آن بود (که هر سال برخے کار دانان راستی منش بآوردن تفصیل هر ناحیه و پرگنه تعین گشته سال بسال دستور العملے در ادای حقوق دیوانی از روی آن قرار گرفتے) پس ازانکه ممالک محروسه وسعت پذیرفت بدین نمط کار بدشواری کشید - چه آن نگاشتها بتفاوت رسیدے - و سپاه و رعیت گزند یافته خواهش باقی و فاضل شورش افزودے - و هم نرخ واقعی گذارش نمی یافت - لهذا خواجه در سال بیست و چهارم حال ده سالهٔ هر پرگنه از مراتب کشت و کار و ارزش و نرخ شناخته دهم بخش را مال هرسال قرارداده گزین نسخهٔ انتظام داد - و در همین سال باستصواب خواجه فسحت آباد هندوستان (که هنوز اوڈیسه و کشمیر و تتهه و دکن مفتوح نگشته بود) بدوازده بخش شایسته قسمت پذیرفت - و هر بخش را صوبه نامیده سپه سالار و دیوان و بخشی و میر عدل و صدر و کوتوال و میر بحر و واقعه نویس نامزد شدند *

(۲) نسخهٔ [ج] هشتاد خواجه را *

و چون خواجه در دقت و جزرسي و کفایت‌اندوزي و سخت‌گیري ید طولی داشت در سال بیست و پنجم درصدد باز یافت مطالبهای پیشین (۲) شده - بنابر آنکه هوای ولایت بنگاله با سپ ناساز بود سپاه آنجا را علوفهٔ ده بیست و سپاه بهار را ده پانزده افزوده بودند خواجه با آنهمه سخن سنجي و دقیقه یابي از هنگام نشناسي و قباحت نا فهمي وقت مدارا را از اوان گرفت و گیر فرق نکرد و ندانست که درین وقت (که سپاه در یساق دوردست گرم جانفشاني ست) سزاوار رعایت و افزوني ست - نه کاهش و کمي بنگاله را ده پانزده و بهار را ده دوازده قرار داده جهت باز خواست بمظفرخان احکام برنوشت - او (که از دیواني بسپه‌سالاري رسیده بود) حساب را از سر سال درگرفته طلبگار فراوان زر شد - امرای بهار و بنگاله ازین کفایت بے محل و بازخواستهای بیجا یکدفعه راه بیوفائي گزیده سر بشورش برداشتند - چه فسادها که برنخاست - و چه خونها که ریخته نشد - راجه تودرمل (که بعناد همچشمي وهم پیشگي منتهز قابو بود) درینوقت بعرض رسانید - که وزیر باید براستي گردآوری مال نموده در نگاهداشت ملازمان دیده وري بکار برد و از بایست وقت درنگذشته در داد و ستد در درشتي و نرمي میانه روي گزیند - نه که مستوفي بود - که بدقت مزاجي جز باقي کشیدن و مال افزودن کارے نداشته باشد *

---

(۲) نسخهٔ [ج] پیش شده *

از طبقات ظاهر میگردد - که راجه تودرمل از ولایت شرقیه عرضي نموده بود - که معصوم خان فرنخودي را بانواع تدبیر و مدارا همراه دارد - خواجه شاه منصور بوی خطوط درشت نوشته - و زر بسیار بر ذمه‌اش بر آورده - و همچنین بترسون‌محمد خان که ازامرای کبار و سرداری لشکر بنام او بود - درین وقت (که صد امیدواری باید داد) تهدید چه لازم بود - لهذا پادشاه خواجه را عزل نموده بشاه قلي خان محرم چند روز حواله کردند - اما چون خیرخواهي و دماغ سوزی او ذهن نشین شده بود مجددا بعنایت خلعت وزارت قامت قابلیت اورا بر آراستند *

اتفاقا در همین سال میرزا محمد حکیم بترغیب معصوم عاصي (۲) (که سر حلقهٔ باغیان بهار و بنگاله بود) از کابل آمده در پنجاب خلل انداز گردید - و عرش آشیاني عازم آن سمت شدند - اهل عناد پروانچهٔ چند بخط منشی میرزا بنام خواجه از نظر گذرانیده اورا باتفاق و جانب داری مخالف متهم کردند - قضا را ملک ثاني (که از قدیمان (۳) میرزا و دیوان او بود- و خطاب وزیرخان داشت) درین‌وقت جدائي گزیده در منزل سونپت ملازمت دریافت - و بنابر ربط سابق بنزد خواجه فرود آمد - چون شهرت گرفته بود [که او بجاسوسي آمده - چه درین‌وقت (که میرزا برسر تسخیر هندوستان ست.) جدا ساخته فرستادن او خالي از تدبیرے نخواهد بود] اتهام سابق را

(۲) نسخهٔ [ب] معصوم خان عاصي (۳) نسخهٔ [ج] قدیمیان *

یارر افتاد - و بعد استفسار بعضی سخنان خواجه نیز مقوی ظن شد - درین اثنا خطوط جعلی خواجه را (که بمیرزا حکیم نوشته بود) بنظر پادشاه در آوردند - و خط شرف بیگ عامل او نیز رسید - چون وا کردند مرقوم بود که فریدون خان خال میرزا را ملازمت کردم - او مرا بخدمت میرزا برد - با آنکه بجمیع پرگنات عمال تعین شده پرگنهٔ ما را معاف داشتند - گویند هنوز پادشاه در احوال او متردد بود امرا و اعیان سعیها بکار بردند - که حکم شد مقید نگاهدارند تا ضامن بدهد - چون کسی بضامنیِ او جرأت نکرد نزدیک سرای ٩٨٩ کوت کهچوه بدرختی از حلق آویختند * ثاني منصور حلاج * تاریخ است - عالمی از ترک و تاجیک از سخت گیریهای حسابیِ او رهائي یافته شادیها اندوختند - گویند پس از آوارگیِ میرزا محمد حکیم چون دارالملک کابل مهبط الویهٔ پادشاهي گردید هرچند از کیفیت شاه منصور استفسارها رفت استشمام رائحه ازان نشد - گویند کرم الله برادر شهبازخان کنبو باشارهٔ بعضی امرا خصوص راجه تودر مل خطوط ساخته بود - عرش‌آشیاني از خون ناحق و رفتن چنین کاردان تاسف بسیار میکرد - و میفرمود که ازان روز (که خواجه درگذشت) حسابها فرومرد (٢) - و سررشتهٔ محاسبه ازدست رفت - چنین اماره نویس خرده گیر نکته سنج مشخص گو کمتر یافته میشود - بهزاري منصب رسیده بود - چهار سال از روی استقلال و استحقاق بمنصب وزارت

---

(٢) در [بعضی نسخه] فرو برد *

اشتغال داشت * . . . . * انتباه *

دیرین رسمی ست - که هرگاه کارکیا بسیار مشغله بود تمیز و شناسائي کمتر فرادست دهد - قریب پرستاران (۲) هرچند نیکوبندگي کنند از خودغرضي و خویش کامي خالي نباشند - بسا درست‌اخلاص راست منش را از حسد کالیوکي قسم دیگر وا نموده بکمین جان‌گزائي برنشینند - شگفت‌تر آنکه آن راستي مغرور ازین و آن حساب بر نگرفته بشادخوابي و بےپروائي زیده - زود تر آن بیند که کس مبیناد - کارهای فراخنای دنیا بے مسامحه و مساهله تمشیت نپذیرد - بل بترک مدارا و مواسا بسیار بود که کارهای نبیلهٔ جلیله مختل شود * * مصرع *

* سخت میگیرد جهان بر مردمان سخت‌کوش *

ازینجا گفته اند که دنیا بدو پای قائم است - حق و باطل - بیک پا نتواندایستاد - و این درخرده گیریهای حسابي و دقتهای نفس‌الامري رود - و الا آن خود آرای فسون ساز [که بجاه طلبي و ترفع جوئي در زي کفایت و دیانت در آمده بسخت پژوهي و تنگ گیری اصناف خلائق (که بدائع ودائع الهي اند) خشنودی یکتنه خداوند اندیشد] هرآئینه چیره دستان تقدیر در کمتر زمانے بادافراه بدسگالي او آماده ساخته دست فرسود خشم و پی سپر غضب همان بزرگ گردانند * * قطعه *

---

(۲) نسخهٔ [اج] قرب پرستاران

* نباشي بكار جهان سخت گير *
(۲)
* كه هر سخت گيرے بود سخت مير *
* غم زير دستان بخور زينهـار *
* بترس از زبردستي روزگار *

* خداوند خان دكني *

از امراى نظام شاهيهٔ احمدنگر است - پدرش مشهدي - و مادرش حبشيه بود - جوانے قوي هيكل با صلابت - بزور زوري و مردانگي اشتهار داشت - چون خواجهٔ ميرك اصفهاني مخاطب بچنگيز خان بمنصب وكالت و پيشوائي مرتضى نظام شاه اختصاص گرفت در صدد تربيت او شده بمرتبهٔ امارت و تيولداري محالات جيده از ولايت برار فايز گردانيد - او در كمتر زمانے بدولت و مكنت عظيم بهم رسانيده صاحب جمعيت و دستگاه گرديد - مسجد
(۳)
قصبهٔ روهنكهيره (كه بمرور دهور شكست و ريخت بدان راه ندارد) بنا نهادهٔ دست همت اوست - در سنه (۹۹۳) نهصد و نود و سه همراه مير مرتضى سبزواري (كه سر لشكر برار بود - و از استيلاى صلابت خان چركس تاب توقف دكن نياورد) در فتح پور بملازمت عرش آشياني رسيد - خان مزبور بمنصب هزاري امتياز يافته در بارگاه اكبري خيلے ترقي نمود - اما سال سي و دوم سنه (۹۹۵) نهصد و نود و پنج در مجلس پادشاهي در حرف و حكايات راه و رسمے (كه

(۲) در [اكثر نسخه] سخت گير (۳) نسخهٔ [ج] روهنكهره *

ازروی ناقدرداني و مرتبه نشناسي ميان او و نوکرانش واقع شد) ازان في الجمله در نظرها سبک گرديد - چون پتن گجرات در تيولش مقرر شده بود بضبط و ربط آن رخصت گرفته سال سي و چهارم سنه (۹۹۷) نهصد و نود و هفت در قصبهٔ مذکور رخت هستي بر بست *

گويند روزے شيخ ابو الفضل اورا بضيافت طلبيد - اکثر امرا حاضر بودند - چون وفور طعام و تکلف و تنوع دران شيمهٔ کريمهٔ شيخ بود پيش هر نوکر او نه قاب طعام و يک لنگري گوسپند بريان و صد تا نان نگاهداشتند - و پيش خداوند خان رکابيهای بسيار از مرغ و دراج و اقسام ساگ و سالن چيدند - ناخوش شده برخاست که پيش ما که کباب مرغ آوردند از روی استهزا و سخريت بوده چون بعرض عرش آشياني اين حرف رسيد بخداوند خان فرمود - که اين چيزها از تکلفات معمولهٔ هندوستان است - و الا اگر مقصود طعام باشد پيش هر نوکر شما نه لنگري گذاشته بودند - معهذا خداوند خان از شيخ صاف نشده باز بخانه‌اش نرفت - ازين است که در هندوستان اهل دکن بحماقت و سخافت عقل شهرت دارند *

* خواجه نظام الدين احمد *

پسر خواجه مقيم هروي ست - که در زمرهٔ ملازمان فردوس مکاني انتظام داشته در آخر عهد آن پادشاه بخدمت ديواني بيوتات اختصاص يافت - پس از ارتحال فردوس مکاني بميرزا عسکري پيوسته هنگامے (که جنت آشياني فتح گجرات نموده احمدآباد بميرزا

ارزاني داشت) خواجه وزیر میرزا بود - در هنگامهٔ چوسا (۲) (که شیر خان سور غالب آمد - و جنت‌آشیاني با چند سوار بآگره ایلغار فرمود) خواجه یکے ازان سواران بود - پس ازان در عهد عرش‌آشیاني بخدمات پادشاهي مفتخر و مباهي بود - خواجه نظام‌الدین احمد در راستي و درستي یگانهٔ وقت و در کارداني و معامله فهمي سرآمد اقران بوده - آنچه در ذخیرة الخوانین نوشته (که خواجه نظام‌الدین در بدایت حال دیوان حضور عرش‌آشیاني بود) جای دیگر بنظر نیامده - اما در سال بیست و نهم (که ایالت گجرات باعتماد خان گجراتي نامزد گردید) خواجه بخدمت بخشي‌گری آن صوبه تعین‌گشت - در شورش سلطان‌مظفر گجراتي اعتماد خان پسرش را بهمراهی پسر خود بمحافظت شهر گذاشته خود باتفاق خواجه بآوردن شهاب‌الدین احمد خان بقصبهٔ کدهي (که بیست کروهی احمدآباد است) شتافت - دران‌غیبت (که شهر بتصرف آشوب‌طلبان فتنه گرا در آمد) خانهٔ خواجه نیز بتاراج رفت - پس ازان برفاقت شهاب‌الدین‌احمد خان و اعتمادخان در جنگے (که با آن فیهٔ فتنه پژوه واقع شد) خواجه با مردم قلیل هرچند دست و پای زد بجائے نرسید ناچار همراهی رفقا از دست نداده باتفاق بپتن در آمد - چون خانخانان باستیصال سلطان مظفر گجراتي از حضور تعین شده در سرکیچ (۳) سه کروهی احمدآباد با مخالف عرصهٔ نبرد آراست

---

(۲) نسخهٔ [اب] جوسا (۳) نسخهٔ [ج] سرکیم *

خواجه را با جمعے از امرا تعین کرد - که از عقب غنیم درآمده بعزیمت جان‌فشاني همت بجان ستاني بندد - دران روز مصدر تردد گردیده در تعاقب مظفر از قطره و پویه خود را معاف نداشت و مکرر دستبردها نمود - و مدتے ببخشیگری آنصوبه مي‌پرداخت *

چون در سنه (۹۹۸) نهصد و نود و هشت سال سي و چهارم حکومت گجرات بخان‌اعظم (که صوبه دار مالوه بود) قرار یافت و خانخانان را عوض جاگیر گجرات جونپور مرحمت شد نظام‌الدین احمد نیز طلب حضور گردید - او با جمعے شتر سوار ششصد کروه راه بطریق ایلغار در دوازده روز نوردیده در لاهور مبادی جشن سال سي و پنجم دولت آستان‌بوس ادراک نمود - چون تماشای غریب داشت حکم شد که همه جمازه سوار روبرو بیایند - و بعد ازان خواجه بعواطف بیکران پادشاهي اختصاص گرفته در منزلت و اعتبار افزایش یافت - و در سال سي و هفتم (که آصف خان میرزا جعفر بخشي‌بیگي بجهت استیصال جلالۀ روشاني تعین گشت) خواجه بتقرر خدمت والای بخشي‌گري کلاه گوشۀ افتخار بر اوج اعزاز رسانید و در سال سي و نهم مبادی سنه (۱۰۰۳) هزار و سه (که عرش‌آشیاني بآهنگ شکار برآمد) نزدیک شاهم علي خواجه را از تب افزوني حال دگرگون گشت - همرانش دستوري گرفته بلاهور بردند - بر ساحل دریای راوي رسیده بود که نهنگ اجل بیحرفنا فرو کشید طبقات‌اکبري تالیف اوست - تا آخر سال سي و هشتم اکبري مطابق

سنه (۱۰۰۲) هزار و دو هجري وقائع و احوال هندوستان را بتحرير آورده - و گفته که اگر عمر مساعدت نمايد روداد استقبال نيز ترتيب نموده ضميمهٔ کتاب خواهم ساخت - و الا هرکه توفيق يابد بتسويد آن پردازد - و چون جز رسي و دقت در تنقيح اخبار و سعي تمام بفراهم آوردن مواد بکار برده و مثل مير معصوم بهکري و غيره اهل کمال دمساز تاليف آن بوده اند اعتبار تمام دارد و آن اول تاريخے ست - که احوال جميع سلاطين اسلام سواد اعظم هندوستان را (که مساحان بسيط غبرا چار دانگ روی زمين گفته‌اند) جامع است - و ماخذ صاحب تاريخ‌فرشته و متتبعان او (که مع‌شي زائد نگاشته اند) همين نسخهٔ مرغوبه است - اما آنچه بر مسود اين سطور ظاهر شد در جاها مخالف است با تحقيق علامي فهامي - و رتبهٔ هر کدام بر لبيب واقف اخبار ظاهر و باهر است - فتدبر *

از پسرانش ميرزا عابد خان است - که در عهد جنت‌مکاني بنوازش خسروانه امتياز يافته بخدمات پادشاهي مامور ميشد در بخشي‌گری صوبهٔ گجرات (که از روی ارث و استحقاق يافته بود) بعبدالله‌خان فيروز جنگ ناظم آنجا برهم زد - خان مذکور (که مرد بےمحابا و خيره بود) در اخفاف و اهانت او کوشيده بےعزت ساخت او ترک روزگار گفته با جمعے از مغلها طاقيه و کفني پوشيده بدرگاه جهانگيري حاضر شد - و اين انداز موجب عفو تقصيرش گرديد اما بعد ازين بشاهزادهٔ وليعهد شاهجهان توسل جسته ملتزم رکاب

شاهي گشت - و پس ازان بديواني شاهزاده اختصاص يافته در اكبرنگر بنگاله روزے (كه شاهزاده بر مقبرهٔ پسر ابراهيم خان فتحجنگ يورش فرمود) عابد خان ديوان و شريف خان بخشي با چندے ديگر جان نثار گشته حيات جاويد يافتند - عابد خان پسر نداشت - دامادش محمد شريف چندگاه در عهد اعلي حضرت قلعه‌دار انكي تنكي دكن بود - پس ازان حاجب حيدرآباد شده باجل طبعي درگذشت *

* خواجه شمس الدين خوافي (۲) *

پدرش خواجه علاءالدين از اعيان و اكابر آنديار بود - در خدمت عرش‌آشياني بحسن ديانت و كارداني فراوان قرب و منزلت بهم رسانيده - سخنش اعتبارے تمام داشت - با عنوان متصدي‌گري از كارنامهای شجاعت و جلادت خواجه بهمراهي مظفرخان در صوبهٔ بهار و بنگاله تاريخ اكبري شيوا زباني ميكند - علامي شيخ ابو الفضل در احوال خواجه نوشته - كه در كارهای صعب (كه تركان را مذبذب مي يافت - و سركرده (۳) را سراسيمه ميديد) از روی پردلي و شگفتگي انجام آن كار بر ذمهٔ خود ميگرفت - و بآئين شگرف بپايان ميرسانيد - چون امرای شورش‌گر بهار با فتنه انگيزان بنگاله پيوستند مظفرخان را دل از جای رفت - هرچند ترغيب مبارزت مي‌نمودند سودمند نمي افتاد - بهزار گفتگو برخي سپاه بسرداری خواجه

(۲) نسخهٔ [ج] خافي (۳) در [بعضي نسخه] سرگروه را *

شمس الدين تكميل نمود - هرگاه کار فرما را دل از جاي رود فرمان پذیران را چه حال - خواجه قدرے راه طی کرده بود - که گروها گروه مردم بغنیم پیوستند - خواجه رو بکارزار آورده دستگیر گردید - چون مظفر خان صاحب صوبهٔ بنگاله را در هنگامهٔ ناسپاسان آن دیار پیمانهٔ زندگي پر شد خواجه را معصوم خان کابلي بگمان زرداري بحمایت خود گرفت - و چون بملاءمت کارے نساخت بدرشتي پیش آمد - نزدیک بود که در شکنجه قالب تهي نماید عرب بهادر بپاداش پیشین دوستي و آنکه شاید بنصیحت اندوختهٔ اورا فرا گیرد پیش خود آورد - و بند از پا برگرفت - خواجه روزے قابو دیده با چندے کناره گرفت - و در قصبهٔ کهرک پور براجه سنگرام پیوست - از راه بستگي نتوانست بفیروزي سپاه رسید - جمعے را با خود همداستان ساخته اطراف لشکر مخالف را مي تاخت و مواشي آن گروه را (که بچرا بر آمدے) دستبرد مینمود - پس ازان (که در جمعیت مخالفان تفرقه افتاد) خواجه عازم حضور گشته بنوازش پادشاهي پایهٔ اعتبار برتر افراخت - در همان ایام مطابق سال بیست و ششم الهي بتادیب میرزا محمد حکیم حوالي دریای سندهه مضرب خیام سلطاني بود - اساس قلعه بر ساحل آن از ناگزیر مصالح ملکي افتاد - باهتمام خواجه در اندک فرصتي بانجام رسید چون در اقصای ممالک شرقي قلعهٔ کٹک بنارس بود باٹک بنارس موسوم گشت - و گویا درین تسمیه اشعارے ست بدانکه بمذهب

هنوز گذشتن ازین جایز نیست - چه بسا قواعد و رسوم دینی آنها مختل میگردد *

بالجمله خواجه چندے بدیوانی کابل نامزد شده در سال سي و نهم چون قلیج خان از انتقال قاسم خان بنظم صوبهٔ کابل تعین گردید خواجه بجای او دیوان کل گشت - و در سال چهلم سنه (۱۰۰۳) هزار و سیوم هجري دوازده دیوان قرار یافت - برای هرصوبه دیوانے - که هریک کار خود را بصوابدید خواجه (که وزیر کل بود) بعرض رساند چون در سال چهل و سیوم الویهٔ پادشاهي بعد اقامت چهارده سال در پنجاب بعزیمت یورش دکن سمت آگره باهتزاز آمد بیگمات را با سلطان خرم در لاهور گذاشتند - حراست و حفاظت آنها و سرانجام خالصهٔ آنصوبه و حکومت و سربراهی آن دیار بخواجه مفوض گردید چون سال چهل و چهارم مریم‌مکاني با مردم محل بآگره طلب شدند امور جزوي و کلی پنجاب برای رزین او اختصاص گرفت - و سال چهل و پنجم سنه (۱۰۰۸) یکهزار و هشت هجري در بلدهٔ لاهور روزگارش بسر آمد *

خواجه در راست کاري و وا رسیدگي و مردانگي یگانهٔ روزگار بود کار شناسی او فروغ کردار داشت - ناملایم اورا بر نشوراندے - دلیرانه بکارها همت بستے - و در نویسندگي یکتائي داشت - و دیانت را هیچ گاه از دست نمي‌داد - غریب تر آنکه با وصف دیانت مفرط اصلا نه پیچیدے - و دقت ننمودے - بسیار سلیم‌النفس بود - لهذا

از ابتدا تا انجام باعزاز و احترام گذرانید - پس از فوت او سرانجام خالصهٔ پنجاب بکهین برادرش خواجه مومن (که بشایستگیها روشناس بود) باز گردید - اگرچه خویش و اقارب بسیار داشت لیکن لاولد بود (۲)
برادر زادهٔ اش خواجه عبدالخالق در عهد جنت‌مکاني با آصفجاهي مصاحبت و خصوصیت تمام داشت - روزے (که مهابت خان آصف خان را از قلعهٔ اتک برآورده مقید ساخت) بهمان نسبت آن بیچاره را به تیغ بے‌باکي روانهٔ صحرای عدم نمود - خواني پورهٔ لاهور آباد کردهٔ خواجه است - همانجا مدفون است - بوسیلهٔ کارداني و دیانت و نیک‌نامیِ او اهل خواف را درین دودمان تیموریه رشدے و اعتبارے بهم رسید - و الحق بیشتر این قوم در اصل‌سرشت براستي و درستي مفطور اند - و دیانت و حق شناسي دریشها ودیعت نهادهٔ دست قدرت است - در عهد عالمگیري (که زمان قدرداني و روز بازار دیانت بود) بسیارے ازین فرقه بقرب و اعتبار و امارت و اعتماد امتیاز یافته اند *

اُلکای خواف از توابع خراسان است - امین رازي در هفت اقلیم گفته - خواف همیشه منشای سلاطین با داد و دین و فحول مشائخ و علما و وزرای کفایت آئین بوده - ساکنان آن زمین در هرجا که رفته اند بعلو همت و سمو مرتبت بنفاذ امر و ارتقای قدر ممتاز بوده اند - ازانجمله سلاطین آل مظفر - که هفت تن ازان طبقه

(۲) نسخهٔ [ج] خواجه خویش *

پنجاه و نه سال در فارس و شیراز فرمانروائی نموده‌اند - و از مشائخ شاه سنجان ست - که از خواجه مودود چشتی تربیت یافته - اشعارش در نفحات تصوف مذکور است - و دیگر شیخ زین الملة والدین خوافی مشهور - که نبیرهٔ او شیخ زین صدر است - که از افاضل گرامی قدر زمان خود بود - و بدوام صحبت فردوس مکانی امتیاز داشت - و در عهد جنت آشیانی بپایهٔ امارت برآمده - و از وزرا خواجه غیاث الدین که چهل سال وزارت باستقلال شاهرخ میرزا داشت - و پسرش خواجه مجد الدین در عهد سلطان حسین میرزا بوزارت رسیده رتبه‌اش بجائی رسید که پیش تخت نشسته بکارها می پرداخت * بیت *

* از ره و رسمش یکی این بود کاندر پیش شاه *
* هر کسی بر پای می‌استاد و او بنشسته بود *

و مردم خواف[(۲)] همواره بکیاست و فراست شهرت تمام دارند - در تاریخ هرات آورده - که چون حسن صباغ[(۳)] بحوالی خواف رسید در موضعی درختها کم دیده از کنیزکی بر سبیل امتحان پرسید - که این زمین اشجار کم دارد - او در جواب گفت - رجالنا اشجارنا و در ذخیرة الخوانین نوشته - که مردم خواف سابق در مذهب سنت و جماعت شدید التعصب بوده‌اند - گویند چون شاه عباس صفوی در آغاز جلوس بخواف آمد بمردم آنجا تکلیف سبّ صحابه نمود آنها ابا کردند - هفتاد کس را از اشراف و اعیان از بالای مسجد

(۲) در [بعضی نسخه] خوافی (۳) در [بعضی نسخه] صباح - یا صالح باشد

بزمین انداخت - که گردن هر یکی خورد شکست - هیچ کس جرئت نگرفته اقدام ننمود - و اکنون همانقدر در مذهب تشیع غلو دارند *

* خواجگي فتح الله *

پسر حاجي حبیب الله کاشي ست - که نظر بر کار شناسي و فهم درست سال بیستم جلوس اکبر پادشاه اورا بگوه بندر جهت آوردن تحائف آنجا روانه ساخته - و سال بیست و دوم با نوادر آنجا (۲) ببارگاه سلطنت رسیده دولت ملازمت اندوخت - شیخ ابو الفضل در اکبرنامه مي‌نویسد که از جملهٔ سازهای آن ملک ارغنون بود (که بدان بمحفل سلطاني افسون آگهي میدمیدند - حاجي مذکور سال سي و نهم بدیار خاموشان شتافت - نام برده از پرستاران حضور عرش آشیاني بود - و رتبهٔ تقرب داشت - در سالي (که پادشاه ایلغار فرموده بزیارت اجمیر توجه نمود) او را بجهت آوردن قطب الدین خان اتکه دستوري داد - و حکم شد که از راه مالوه آورد - تاکاردانان فرستاده مرزبان خاندیس را در باب فرستادن مظفر حسین میرزا مقدمات امید و بیم برخواند - او در انجا رسیده موافق فرموده کاربند شده بدستان سرائي خود هم همراه فرستادها به برهانپور رفت - و پس ازان بے حکم پادشاه روانهٔ حجاز گردید - پشتر ازین حرکت پشیمان شده همراه بیگمات (که بحج رفته معاودت نمودند)

---

(۲) نسخهٔ [ب] تحائف روانه ساخت *

آمده سال بیست و هفتم بسفارش آنها بخشایش یافته شرف ملازمت اندوخت - و سال بیست و نهم بمحصلي بر آمرای بنگاله (۲) (که بنابر ناسازگاری صحت (۳) در کارهای پادشاهي تغافل مي‌ورزیدند) تعین گشته سال سیم (که خان اعظم کوکه بمهم جنوبي دیار مقرر گردید) بخشیگری فوج همراهی او بنامبرده تفویض یافت - سال سي و هفتم بهمراهی شیخ فرید بخشي بدفع یادگار عمزادهٔ میرزا یوسف خان رضوي (که در کشمیر ساز فتنه را کوک کرده بود) دستوري پذیرفت سال چهل و پنجم در ایامی (که رایات پادشاهي ببرهانپور رونق افزا بود) او را بهمراهی مظفر حسین میرزا بتسخیر قلعهٔ للنگ فرستادند چون میرزای مذکور بنابر سودا مزاجي قسمی (که در احوال او نگاشته شد) طریق فرار پیمود مشارالیه با فوج همراهي بقلعهٔ مذکور رسید - دژ نشینان بنابر کمی آذوق کلید قلعه سپردند - او برخی سپاه خاندیس را (که جویای دست آویز فرمان پذیري بودند) پیمان داده همراه ببارگاه خلافت آورد - و آخر همین سال بجانب ناسک رخصت یافت - چون بقلعهٔ کالنه نزدیک شد سعادت خان تعلقه دار آنجا (که از مدتے تمنای بندگي در سرداشت) آمده او را دید و قلعه بسپرد - سال چهل و هشتم حسب درخواست شاهزاده سلطان سلیم (که در الهآباد رونق افزا بود) او را بمنصب هزاري بر نواخته

---

(۲) نسخهٔ [ب] بمحصلیٔ امرای بنگاله (۳) در [اکثر نسخه] بنابر ناسازگاریٔ صحبت ٭

تعیناتِ شاهزاده کردند - پس از جلوس جهانگیري خدمت
بخشیگري باز مسلم ماند *

* خواجگي محمد حسین *

کهین برادر قاسم خان میر بحر است - که احوالش سمت
ارتسام پذیرفته - سال پنجم جلوس عرش آشیاني همراه منعم بیگ
خانخانان از کابل آمده شرف ملازمت دریافت - و بعواطف
خسرواني سر عزت بفلک سود - چون میان غني خان پسر خانخانان
و حیدر محمد خان آخته بیگي (که خانخانان هر دو را بکابل
گذاشته بود) ناسازگاري بهم رسید پادشاه فرمان طلب بحیدر محمد
خان آخته بیگي فرستاده ابو الفتح برادر زادهٔ خانخانان را بکابل
برای کمک غني خان روانه فرمود - نام برده باتفاق موسی الیه تعین
کابل گشت - و چندے درانجا گذرانیده باز بحضور رسید - و در سفر
کشمیر در رکاب پادشاهي بود - چون در راستي و درستي کم همتا
بود ساز موافقت او با مزاج عرش آشیاني کوک شد - آخرها بخدمت
بکاول بیگي سر افراز و بمنصب هزاري ممتاز گردید - سال پنجم
جهانگیري چون حکومت صوبهٔ کشمیر بهاشم خان برادر زادهٔ او
(که مرزباني اوڈیسه داشت) مقرر شد پادشاه اورا تا رسیدن هاشم
خان به بندوبست صوبهٔ مزبور روانه فرمود - سال ششم بحضور
رسیده دولت پابوس یافت - و اواخر همین سال مطابق سنه
(۱۰۲۰) هزار و بیست هجري رخت زندگاني بر بست - فرزندے ازو

(۲)
نماند - پادشاه در جهانگیرنامه مي‌نویسد که کوسه بود - و در مجلس و بروت اصلا مو نداشت - وقت حرف‌زدن آواز او چون خواجه سرایان بگوش میرسید *

* خواجه جهان کابلي *

خواجه دوست محمد نام - از توطن گزینان کابل بوده - در ایام شاهزادگی جنت‌مکاني بدیواني سرکار ایشان سرفرازي داشت چون صبیهٔ او بشرف ازدواج شاهي در آمد در اقران و امثال سر عزت برافراشته گلگونهٔ افتخار بر چهرهٔ روزگار خود کشید - و پس از جلوس بمنصب عمده و خطاب خواجه جهان پایهٔ اعتبار برتر افراخت و در سال سیوم جهانگیري ببخشیگري کل امتیاز گرفت - و آن خدمت عمده را از روی دیانت و دیده وري نوعی حسن سرانجام بخشید که مورد تفضلات پادشاهي گردید - و نیکو کاریهای او در پیشگاه خلافت لوامع ظهور داد - هرگاه جنت‌مکاني بشکار اطراف و حوالي آگره نهضت میفرمود خواجه بحراست قلعه و حکومت شهر مامور میشد - گویند بعد نماز صبح مثنوي معنوي مولانای روم تا چهار گهري در مجلس او میخواندند - پس ازان بکارها مي‌پرداخت و بفراست و کار آگهي فصل قضایا و قطع خصومات مي نمود - لختي ازان شگفتي دارد - گویند شخصی دعوي کرد که زن برادرم (که عنین بود) طفلی را صلبي او قرار داده مالش متصرف شده - چون

(۲) نسخهٔ [ب] و در ریش و بروت *

ازان استفسار رفت گفت واقعي ست - که او مسلوب الباه بود - اما من بگفتهٔ حکیمے چهل روز سر ماهي روهو بخوردش دادم - رجولیت پیدا کرد - خواجه گفت آن طفل را در جلو دار با خود بدرانند و عرقے (که بر رو و بدنش آید) بروپاک بگیرند - پس‌ازانکه روپاک تر شد گرفته بو کرد - في الواقع بوی ماهي بود - حضار همه استشمام کرده تصدیق نمودند - دیگر گویند شخصے همیان از راه برداشته بے تصرف بمالک سپرد - آن خام طمع آزمند بمنازعت برخاست که نصف زر من گرفته است - چون این مرافعه بخواجه بردند خواجه همیان بیابنده حواله نمود - که فتوح غیبي ست ببر - و بمالک گفت از تو دیگر خواهد بود - فورا او بعجز گرائیده اقرار کرد که زر من اینقدر است - چون شمردند درست برآمد - خواجه باجل طبعي در گذشت - در آگره عمارتے رفیع الشان طرح انداخته - از پسرانش جلال الدین محمود تا آخر عهد اعلی حضرت منصب و جاگیرے داشت - رشدے نکرد - و میرزا عارف خوشرو و خوش‌وضع (۲) بود - و در چوگان بازي نظیر نداشت - در خدمت جنت‌مکاني قرب و منزلتے بهمرسانیده - در بهار جواني گل حیاتش پژمرد * (۳)

* خسرو بے *

اوزبک قرقچي - نیاکانش در توران دیار ابًا عن جد صاحب ثروت و دولت بودند - و همه بامارت و حشمت سر مي افراشتند

(۲) نسخهٔ [ب] جاگیر نداشت (۳) نسخهٔ [ب] منزلت *

و نامے بشجاعت و مردانگي داشتند - مشار اليه نيز باين صفات متصف بود - چون وارد هند گرديد جنت مكاني بتلاقي اكرام معزز گردانيده بمنصب عالي بر نواخت - و چون آثار رشادت و كارداني از وجنات احوالش ظاهر و لايح بود از پيشگاه خلافت و جهانباني بتفويض فوجداري نواحي دهلي و نارنول (كه ديو لاخ فتنه زا ومسكن و ماواى فساد پيشگان تبه‌راى است) دستوري يافت - گويند مشار اليه چهار صد سوار اوزبك قرقره دار تركي سوار نوكر داشت و همه مردانه و با تردد - درين فوجداري در قلع و قمع آن گروه لازم الاستيصال دقيقهٔ نامرعي نگذاشته - و آن سر زمين را از خار و خس وجود مفسدان پيرايش داد - و در بارگاه خلافت مورد تحسين و آفرين گشت - چون سال هشتم جهانگيري بلدهٔ اجمير معسكر پادشاهي گرديد شاهزادهٔ وليعهد (كه با لشكر آراسته برسر رانا تعين‌گشت) خسرو بے نيز در كمكيان انتظام داشت - مشاراليه دران مهم كارهاى دست بسته و تلاشهاى بجا نمود - شاهزاده بذل التفات بحال او فرموده بر منصب و اعتبارش افزود - و سفارش او بدرگاه والا برنوشت - و چون به نيروى اقبال شاهي در كوهستان رانا تهانه‌بندي پادشاهي قرار يافت او هم بتهانه‌داري مكاني مامور گشت - و درانجا باجل طبعي در گذشت - همت عالي داشت هر روز طعام بسپاه ميخورانيد - و هر كس كه بر سفره حاضر نميشد غير حاضري او وضع ميكرد - در بخشش و انعام افراط ميكرد - اسپ

پیش او حکم بز داشت - راه و روشے را (که در توران داشته) اصلا تبدیل ننمود *

* خان اعظم میرزا عزیز کوکه *

پسر خرد شمس‌الدین محمد خان انکه است - با عرش‌آشیانی هم‌سن و همبازي بود - و همواره بقرب و ملازمت و فرط مراحم و اشفاق اختصاص داشت - مادرش جیجي انگه نیز نسبت قوي بپادشاه داشت - مراعات خاطر او از والدهٔ حقیقي بیشتر میفرمود - ازین جهتها بود که پیوسته پادشاه گستاخیهای خان‌اعظم را در میگذرانید و میگفت که میان من و عزیز جوی شیر واسطه است - ازان نمي‌توان گذشت - و چون پنجاب از انکه خیل بنابر آنکه از مدتها تمکن گرفته بودند تغیر شد دیپالپور و غیره محال تیول میرزا (که بدوام حضور تحصیل سعادت مي‌نمود) بحال داشتند - چون در سال شازدهم آخر سنه (۹۷۸) نهصد و هفتاد و هشت پس از زیارت مزار شیخ فرید شکرگنج قدس الله سره (٢) (که در پتن پنجاب مشهور باجودهن آسوده‌اند) قصبهٔ دیپال‌پور معسکر والا گردید عرش‌آشیانی بالتماس میرزا کوکه منزل اورا بقدوم زینت افزود - میرزا جشنے بزرگ ترتیب داده پیشکش فراوان از اسپان عربي و عراقي با زینهای طلا و نقره و فیلان تنومند با ساز و زنجیر و دیگر طلا آلات از اواني و ظروف و تخت و کرسي و جواهر ثمینه و اقمشهٔ نفیسهٔ هر دیار از نظر

(٢) نسخهٔ [ج] قدس سره *

گذرانیده مورد الطاف بے پایان گشت - و بشاهزادها و مخدرات تتق عصمت تحفهای گرانمایه تکلیف نمود - و سایر ارکان دولت و اعیان سلطنت را از ارباب مناصب و اهل فضل و کمال بلکه مجموع عساکر منصوره را از مایدهٔ مروت و انسانیت خود بهره‌ور گردانید - شیخ محمد غزنوي تاریخ این بزم یافته * مصرع *

۹۷۸

* میهمانان عزیز ند شه و شهزاده *

صاحب طبقات گفته چنین ضیافتے بتکلف کمتر شده باشد - و در سال هفدهم چون احمدآباد گجرات بحوزهٔ تصرف اکبري درآمده ایالت آن ولایت تا کنار مهندري بمیرزا مکرمت فرموده خود بتسخیر قلعهٔ سورت متوجه شد - فیهٔ باغیه یعني محمد حسین میرزا و شاه میرزا باتفاق شیر خان فولادي میدان خالي یافته پتن را گرد گرفتند - میرزا کوکه با قطب‌الدین خان و غیره امرا (که بتازگي از مالوه رسیده بودند) بدان‌سمت شتافته عرصهٔ نبرد آراست اگرچه اول صورت شکست نمودار گشت اما آخر نسیم فتح از مهب ایزدي عنایت وزید - گویند چون فوج برانغار و هراول و التمش تاب نیاورده بے همتي نمودند میرزا با فوج قول رسیده خواست خود حمله نماید - برخے کهنه عملهٔ سپاهگري عنان گیر شده نگاهداشتند - که حمله بردن سردار باعث تفرقهٔ فوج است - خصوص در چنین هنگام - میرزا ثبات ورزید - تا سلک جمعیت اعادي (که اکثرے بتعاقب و تاراج گریختها پراگنده شده بودند) از هم گسیخت

و میرزا بفیروزمندي باحمد آباد مراجعت نمود *

و چون پادشاه از یورش گجرات معاودت نموده دوم صفر سنه (۹۸۱) نهصد و هشتاد و یک داخل فتح پور شد اختیار الملک (که پناه بایدر برده بود) بنواح احمدآباد آمده شورش افزود - و محمد حسین میرزا از دکن برگشته بطرف کهنبایت گرد غارت و تالان برانگیخت - و پس ازان باهم اتفاق کرده خواستند بلدهٔ احمدآباد را متصرف شوند - خان اعظم اگرچه مردم بکمیت بیشتر داشت اما کیفیت اخلاص و یکروئي درانها نمیدید - مبادرت بمبارزت نکرده شبگیر بشهر نمود - و باستحکام برج و باره پرداخت - مخالفان بهیئت مجموعي آمده گردگرفتند - و جنگ مورچال آغاز کردند میرزا کوکه بتواتر و توالي بپادشاه نوشت * * ع *

* سر فتنه دارد دگر روزگار *

و التماس قدوم گرامي نمود * * بیت *

* بجز صرصر بادپایان شاه *

* کس این گرد را بر ندارد ز راه *

عرش آشیاني بعضے امرا را پیش روانه کرده خود چهارم ربیع الاول سنه مذکور با برخے از ملتزمان قرب خاص جمازه سوار برسم ایلغار راهي شد * * بیت *

* یلان بر شتر ترکش اندر کمر *

* شتر چون شتر مرغ در زیر پر *

در جالور امرای پیش و در قصبهٔ بالسانه (۲) پنج کروهی پتن میر محمد خان با لشکر آنجا ملحق گردید - عرش آشیاني تقسیم فوج (که همگي سه هزار سوار بود) نموده خود با صد سوار در کمینگاه قرار یافت - و بے تحاشا بتعجیل رانده بسه کروهی احمدآباد رسیده نقاره و کرنا بنوازش در آورد - محمد حسین میرزا بتحقیق خبر خود بکنار آب آمده بسبحان‌قلي ترک (که پیش آهنگ بود) پرسید که چه لشکر است - گفت کوکبهٔ دولت پادشاهي ست - میرزا گفت امروز چهارده روز است - که جاسوسان معتمد در دارالخلافه گذاشته‌اند و اگر خود مي‌بودند فیلان جنگي کو - سبحان قلي گفت آنها راست گفته اند - نهم روز است که پادشاه برآمده - پیدا ست که فیلان باین سرعت کی توانند رسید *

محمد حسین میرزا اندیشناک گشته اختیار الملک را با پنج‌هزار سوار بمحافظت دروازها گذاشت - که تا مانع خروج محصوران باشد و خود با پانزده هزار سوار بتسویهٔ صفوف پرداخت - درین اثنا فوج پادشاهي از دریا گذشته باهم درآویختند - نزدیک بود که بنابر کثرت غنیم چشم زخم بهراول پادشاهي رسد که خود عرش آشیاني با صد سوار حمله آور گشته شکست بر مخالفان افتاد - محمد حسین میرزا و پس ازو اختیار الملک علف تیغ گشتند - چنانچه در احوال میرزایان بقلم آمده *

---

(۲) نسخهٔ [ب] بایسانه *

از سلاطین سابق هم مثل این ایلغارها در کتب نوشته اند
چنانچه ایلغار سلطان جلال‌الدین منکبرنی (۲) از هندوستان بکرمان
و ازانجا بگرجستان - و فتح قرشی امیر تیمور کورگان (۳) - و تسخیر هرات
سلطان حسین میرزا - و کشایش سمرقند بابر پادشاه - لیکن بر اهل
تتبع مخفی نیست - که مجموع از روی اضطرار بوده - و غفلت
یا کمی مخالف دیده تاخته اند - نه اینکه پادشاهے (که بر جمع
دو لک سوار قادر باشد) از روی اختیار با وصف علم کثرت دشمن
و سرداری شجاع بهادر مثل محمد حسین میرزا (که بیشتر در
معارک بر امور خارج از قدرت ابنای زمان اقدام می‌نمود) و بعد
مسافت از آگره تا گجرات (که زیاده بر چهار صد کروه رسمی‌ست)
از ابتدای آفرینش مروی نگشته *

بالجمله پس ازین فتح میرزا جان تازه یافته از شهر برآمد - و گرد
موکب پادشاهی را در دیدهٔ انتظار دیده بجای سرمه کشید.
و سال دیگر (که نهضت پادشاهی باجمیر واقع شد) میرزا بقاید
شوق ملازمت بحضور رسید - عرش‌آشیانی قدمے چند استقبال کرده
در بغل گرفتند - و چون پسران اختیار الملک گجراتی سرے بشورش
برداشته بودند از آگره دستوری یافت - سال بیستم (که رواج داغ
اسپ سپاه تصمیم خاطر پادشاهی شد) اکثر امرا ابا نمودند - میرزا

(۲) در [بعض نسخه] منکبرنی - یا منکبری باشد (۳) نسخهٔ [ج] قراشی
امیر تیمور کورگان *

حضور طلب گشت - تا رونق افزای معاملهٔ داغ گردد - او زیاده بر همه سر باز زد - پادشاه (که بیش از فرزندان میرزا را میخواست) ازین حرکت ناخوش شد - چندے از امارت فرود آمد - و در باغ خودش (که موسوم بجهان آرا در آگره ترتیب داده بود) پند پذیر ساخت و در سال بیست و سیوم میرزا مجددا مشمول عواطف پادشاهي گشته برتبهٔ سابق امتیاز گرفت - اما در همان ایام بنابر جهتے از افزونی واهمه گمان بےالتفاتی پادشاه نموده منزوي گشت - چون سال بیست و پنجم سنه (۹۸۸) نهصد و هشتاد و هشت شورش ناسپاسان شرقي‌دیار و کشته شدن مظفر خان صوبه‌دار بنگاله بمیان آمد میرزا را (که پایهٔ اعتبار افزوده بمنصب پنجهزاري اختصاص بخشیده بودند) بخطاب خان اعظم بر نواخته با فوجے گران کسیل نمود - اگرچه میرزا بنابر شورش صوبهٔ بهار رو به بنگاله نیاورد اما در انتظام این دیار و استیصال آن گروه شقاوت آثار تکاپوی شایسته بکار برده در حاجي‌پور رحل اقامت افکند - و چون آخر سال بیست و ششم عرش‌آشیاني از یورش کابل معاودت بفتح‌پور نمود میرزا کوکه بملازمت رسیده بگوناگون نوازش سرافرازي یافت - و چون در سال بیست و هفتم جباري و خبیطه و ترخان دیوانه از بنگاله ببهار آمده حاجي‌پور را از مردم میرزا گرفته برعیت‌آزاري شورش بر انگیختند میرزا در سال بیست و هفتم رخصت یافت - که فتنه اندوزان بهار را سزای شایسته داده همت بتسخیر بنگاله گمارد - اگرچه پیش از رسیدن میرزا

این ناسپاسان از جنود فیروزي باد افراه یافته بودند اما موسم بارش سر راه گرفت - میرزا عزیمت پیش نمود - چون برشکال منقضي گشت در آغاز سال بیست و هشتم با تیولداران الهآباد و اوده و بهار عازم بنگاله گردیده گدهي (که دروازهٔ آن ملک است) بآساني برگرفت - معصوم کابلي (که بسری کافر نعمتان علم مي‌افراخت) بر ساحل گهاتي گنگ مقابل آمده نشست - اگرچه هر روز آویزشها بظهور آمدے لیکن غنیم را وزنے گران نهاده دلها بصف جنگ قرار نگرفتے - درین اثنا میان معصوم و قاقشالان دوروئي (۲) تیرگي افزود خان اعظم باستمالت قاقشالان پرداخته پیمان نیکو بندگي برگرفت و قرار یافت که دست از کارزار برداشته رو به بنگاه خویش آرند و ازانجا بمعسکر فیروزي پیوندند - معصوم خان بسراسیمگي افتاده راه گریز سپرد - خان اعظم فوج نصرت پیوند را بدفع قتلوی لوهاني (که درین هرج و مرج بر ولایت اودیسه و برخے از بنگاله چیره دستي یافته بود) تعین نمود - و خود ناسازی هوای آندیار بحضور نوشت حکم شد که آنولایت را بشهباز خان کنبو (که عنقریب میرسد) بازگذاشته باقطاع خود بهار برگردد - در همین سال (که عرش آشیاني بالهآباد نهضت نمود) میرزا از حاجیپور بملازمت رسیده بجاگیرداری گدهه و رایسین کامیاب گشت - و در سال سي و یکم سنه (۹۹۴) نهصد و نود و چهار بتسخیر دکن مامور گردید - چون فوجها جمع

(۲) در [بعضے نسخه] دوئي •

شد رو براه آورد - اما دورونئي و ده زبانی رفقا شورش افزود
شهاب‌الدین احمد خان (که کمکي بود) بکینهٔ دیرینه نفاق برروی روز
آورد - میرزا ببدگماني افتاد - و از توقفهای بیجا و غرضهای پراگنده
سپاه کمي پذیرفت - و غنیم که برخود میلرزید چیره گشته باهنگ
کارزار روانه شد - میرزا نیروی آویزش ندیده یکسو شده بصوب برار
گام فراخ برزد - روز نوروز ایلچپور را خالي یافته یغمائي ساخت
و با فراوان غنیمت گجرات رویه روان شد - مخالف از برگردیدن
بصیرت در شده جریده تعاقب نمود - میرزا از وهم ناکي گرم رفتار
گشته تا نذربار عنان باز نکشید - اگرچه غنیم دست نیافت اما
ملک برگرفته از دست داد - و از نذربار جریده بگجرات شتافت
تا سپاه آنجا فراهم آورد - خانخانان حاکم آنجا گرم جوئیها (۲) نموده
در کمتر زمانے گزین‌لشکرے سرانجام داد - اما از هرزه سگالي مردم
عزیمت دگرگوني گرفت - و درسال سي و دوم دختر میرزا کوکه را
با شاهزاده سلطان مراد عقد ازدواج بسته جشن‌عالي ترتیب یافت
و در آخر سال سي و چهارم ایالت گجرات از تغیرخانخانان بدو
نامزد شد - میرزا مالوه را بهتر دانسته در رفتنها درنگ نمود
آخر در سال سي و پنجم باحمد آباد شتافت - چون سلطان مظفر
باعانت جام و زمیندار کچهه و حاکم جوناگدهه شورش مي‌افزود
میرزا در سال سي و ششم بدان ملک در آمده بجنگ صعب

(۲) یا گرم خوئیها باشد *

هزیمت افگن مخالفان گشت - و سال سي و هفتم جام و دیگر زمینداران ایل گشته سومنات و غیره شازده بندر بتصرف در آورده بمحاصرهٔ جوناگدهه (که حاکم‌نشین ولایت سورتهه است) پرداخت میان خان و تاج خان پسران دولت‌خان خلف امین خان غوري بزینهار در آمده قلعه حواله نمودند - میرزا بهر یکے جاگیر آباد تنخواه کرده همگي همت بگرفتاري سلطان مظفر (که خاربن فتنه بود) گماشت - و فوجے بدوارکا (که به پناه بومي آنجا خزیده بود) تعین کرد - آن زمیندار بآویزش برخاسته فروشد - و آن تیره بخت بکچهه گریخت - میرزا خود بدان مملکت رفته خواست که بنگاه اورا بتاراج دهد - بابلي گرائیده مظفر را حواله کرد - نزد میرزا مي‌آوردند ببهانهٔ خلا جا بگوشهٔ در شده استرهٔ (که با خود داشت) برگلو راند و جان بسپرد *

و چون عرش آشیاني سال سي و نهم سنه (۱۰۰۱) هزار و یک میرزا را طلب حضور کردند او سوء المزاجي استشمام کرده عزیمت حجاز نمود - گویند چون سجده بپادشاه و حلق لحیه و دیگر مراتب مستحدثه (که معمول پیشگاه خلافت شده بود) اصلا بجا نمي آورد و بخلاف آن ریشے دراز میگذاشت لهذا رفتن حضور ناگوار دانسته عذرها نوشت - آخر پادشاه در جواب نوشتند - این همه تعلل در آمدن دارید - ظاهرا پشم ریش‌شما سنگیني میکند - گویند میرزا هم در مقدمهٔ مذهب حرفهای پوست کنده و تند نوشت - تا اینجا

که بجای عثمان و علي فیضي و ابوالفضل را قرار داده باشند - آیا بجای شیخین کرا مقرر کرده‌اند *

و بالجمله میرزا کشایش بندر دیو را آوازه انداخته راهي گشت و با فرنگي آشتي نموده در بندر بلاول (که نزدیک سومنات است) بجهاز الهي خود با شش پسر خرم و انور و عبدالله و عبداللطیف و مرتضی و عبد الغفور و شش دختر و مامکان ایشان و صد کس از ملازمان نشسته لنگر برداشت - عرش‌آشیاني افسوس بسیار کرده شمسي و شادمان پسران کلان اورا بمنصب و جاگیر آباد نوازش‌فرمود شیخ عبدالقادر بداوني تاریخ یافته * * بیت *

* بجای راستان شد خان اعظم *
* ولی در زعم شاهنشاه کج رفت *
* چو پرسیدم بدل تاریخ این سال *
* بگفتا میرزا کوکه بحج رفت *
١٠٠٢

گویند در حرمین زر های بسیار صرف کرد - و بپاس آبرو بشرفا و اعیان تواضعها نمود - و خرج روضهٔ مبارک جناب رسالت (صلی‌الله علیه و آله) برآورد پنجاه ساله کرده حوالهٔ شریف نمود - و حجرها خریده وقف آن مکان مقدس ساخت *

و چون بر مهربانیهای عرش آشیاني بتازگي آگهي یافت بدریا نوردي درآمده در همان بندر فرود آمده در آغاز سنه (١٠٠٣) هزار و سیوم ملازمت دریافت - و ببحالی منصب و تیول

صوبهٔ بهار مورد نوازش شده سال چهلم (٢) بخدمت والای وکالت
و تفویض مهر پادشاهي (که مولانا علي احمد تا صاحبقران نام آبای
قدسیه کنده کارنامهٔ ساخته بود) سر بر آسمان سود - و در سال چهل
و یکم صوبهٔ ملتان بجاگیر میرزا مقرر گشت - و سال چهل و پنجم
سنه (١٠٠٨) هزار و هشت (که در رکاب پادشاهي بمحاصرهٔ قلعهٔ
آسیر اقدام داشت) والده اش بیبچه جیو ودیعت حیات سپرد
عرش آشیاني تابوتش بدوش گرفته در سوگواري موی سر و بروت
ستودند - هرچند کوشش رفت که جز فرزندان او دیگرے نتراشد
ممنوع نگشتند - عالمے این رسم بجا آورد - و آخر همین سال بهادر
خان مرزبان خاندیس بوساطت میرزا ملازمت نموده قلعه بسپرد
و چون با سلطان خسرو پسر کلان شاهزاده سلیم (که همشیره زادهٔ راجه
مانسنگهه میشد) نیز صبیهٔ میرزا منسوب شده این هردو رکن رکین
سلطنت در ارتفاع دولت خسروي کوشش فراوان داشتند - خصوص
میرزا (که طرفه محبتے بدو داشت) میگفت راضیم که در گوش راست
من مژدهٔ سلطنت او رسانند - و از راه گوش چپ روح مرا قبض کنند
در بیماری ارتحال عرش آشیاني برای ولایت عهد سلسله جنبان
شدند - پذیرائي نیافت - و هنوز رمقے از عرش آشیاني باقي بود که
شیخ فرید بخشي و دیگران بشاهزاده سلیم (که باشارهٔ پادشاه و از
اندیشهٔ غدر این دولت (٣) نا خواهان بیرون قلعه خانه نشین بود)

(٢) در [اکثر نسخه] سنه چهلم (٣) در [بعضي نسخه] این فا دولتخواهان*

پیوستند - و راجه مانسنگهه نیز بقرار آنکه خسرو را همراه گرفته بصوبه داری بنگاله شتابد از قلعه با خسرو بر آمد - خان اعظم مضطرب شده قبائل خود بخانهٔ راجه فرستاد - که من هم همراهم اما تحمیل خزانه ناگزیر - و بار بردار موجود نیست - راجه نیز همین عذر را پیش آورد - ناچار میرزا تنها در قلعه مانده بتکفین و تجهیز پرداخت - و پس‌ازانکه در سال اول جهانگیري خسرو گریخته با پدر عالي‌قدر بغي ورزید باغوا (۲) و رهنمونئ او محمول داشته در معرض عتاب و خطاب آمد *

گویند خان اعظم کفن پوشیده بدربار میرفت - و میدانست که او را خواهند کشت - اما زبانش باختیار نبود - بیمحرفه حرف میزد شبی با امیرالامرا گفتگوی تند کرد - پادشاه برخاسته در خلوت استشاره کردند - امیر الامرا گفت - کشتن او توقف نمیخواهد - مهابت خان عرض کرد - که مرا در کنکاش دخلی نیست - سپاهیم - شمشیر نیروئي دارم - بکمر او میزنم - اگر دو حصه نکند دست مرا ببرند - چون‌نوبت بخانجهان لودي رسید گفت - من حیران طالع اویم - که هرجا نام حضرت رفته نام او هم شهرت دارد - بظاهر ازو حرکتی سر نزده که واجب القتل شده باشد - اگر بکشند مظلوم زبان زد عالمیان خواهد شد - ازین حرف اندکے سورت غضب پادشاهي اطفا یافته که درین اثنا سلیمه بیگم والدهٔ سببئ پادشاه از پس پرده فریاد کرد

---

(۲) نسخهٔ [ج] باغرا *

که حضرت همه بیگمان بجهت شفاعت میرزا کوکه در محل جمع شده‌اند - اگر تشریف آرند بهتر - و الا بر مي‌آیند - ناچار بمحل رفته بمبالغهٔ آنها عفو تقصیرش فرموده افیون معتاد (که نخورده بود) از حبهای خاصه عنایت کرده رخصت خانه نمودند - اما روزے در همان ایام خواجه ابوالحسن تربتي خط میرزا کوکه را (که در وقتے براجه علي خان مرزبان خاندیس بالفاظیکه بهیچ احدے سزاوار نیست در حق عرش آشیاني نوشته - و بعد فتح آسیر از اموالش بدست خواجه افتاده سالها با خود داشت - آخر ضبط نتواند کرد) از نظر گذرانید - جنت مکاني بدست خان اعظم دادند او بے محابا شروع بخواندن کرد - باریابان حضور از هر جانب بلعن و طعن زبان کشودند - پادشاه فرمودند - که تا حال همان نسبت محبتے (که عرش آشیاني با تو داشتند) مانع است - و الا دوش ترا از بار سر سبک میکردم - و از منصب و جاگیر معزول شده نظر بند گردید - در سال سیوم صوبه‌داري گجرات بنام او قرار یافته پسر کلانش جهانگیر قلي خان نیابةً بحراست آن ملک تعین گشت *

و چون مهم دکن از بے (٢) التفاتي امرا متمشي نگردید سال پنجم خان اعظم با ده هزار سوار بکمک رخصت یافت - و پس ازان او از برهان پور مهم رانا بنام خود درخواست کرد - میگفت اگر درین جنگ کشته شوم شهید میشوم - حسب خواهش او آنچه سامان

---

(٢) نسخهٔ [ج] بے اتفاقي *

و سرانجام آن مهم بود تمشیت یافت - و چون بر سر کار آمد عرض داشت - که بدون توجه رایات پادشاهي افتتاح این عقده دشوار مینماید - لهذا در سال هشتم سنه (۱۰۲۲) هزار و بیست و دو هجري الویهٔ جهانگیري بدارالخیر اجمیر نزول نمود - و بالتماس او شاهزاده شاهجهان تعین گشته مدار کارها بعهده و صوابدید او ماند لیکن پادشاهزاده بنابر طرف‌داري خسرو سلوکهای ناپسند پیش گرفت لهذا مهابت خان دستوري یافت - که او را از اودیپور بدرگاه آرد و در سال نهم حوالهٔ آصف خان شد - که در قلعهٔ گوالیار محبوس دارند - زباني میرزا نقل کرده اند - که اصلا مرا از دعوت خبرے نبود آصف خان بعرض رسانید - که فلاني بافنا و اعدام من دعوت مي خواند - و چون خلوت و ترک حیوانات و جماع شرط آنست و آن همه در حبس موجود حکم شد - که در وقت اطعمهٔ لذیذه از گوشت مرغ و دراج از بهر میرزا بپزند * ع *

* عدو شود سبب خیر چون خدا خواهد *

و بعد از سالے (که از زندان بر آوردند) اول نوشته گرفتند - که درحضور ناپرسیده حرف نزند - چه زبان باختیار نداشت - شبے جنت‌مکاني بجهانگیر قلي خان گفتند - ضامن پدر میشوي - عرض کرد که کفیل همه چیز او هستم - اما ضامن زبان او نمي‌توانم شد - و چون خواستند منصب پنجهزاري بحال نمایند جهانگیر پادشاه بشاهجهان نقل کردند - که چون عرش آشیاني خواستند (که خان اعظم را

اضافهٔ دو هزاري بدهند) شيخ فريد بخشي و راجه رام داس را بخانه اش فرستادند - که مبارکباد بگويند - او در حمام بود - تا يک پاس سر دروازه نشستند - پس ازان (که در ديوان خانه بر آمد) آنها را طلبيده مبارکباد شنيد - نشسته دستي بر سر گذاشت - و گفت که ضرور شد براي کار ايشان جمعيت ديگر نگاهداشت - و بآنها هيچ مدارائي نکرده رخصت نمود - اين حرف مرا ياد است - شرم مي‌آيد که براي بحالي منصب ميرزا کوکه ايستاده تسليم نمايد (۲) دابا شما بنيابت او آداب بجا آريد - و در سال هيزدهم ميرزا کوکه باتاليقي و همراهي سلطان داور بخش پسر خسرو (که بصوبه‌داري گجرات نامزد شده بود) رخصت يافت - و در احمدآباد سال نوزدهم سنة (۱۰۳۳) هزار و سي و سه هجري باجل طبعي در گذشت - بحدت ذهن و سلاست بيان يکتا بود - و در تاريخ‌داني مستثني - گاهے شعر هم ميگفت - ازوست * * بيت *

* چون نشد حاصل مرا کام دل از ناموس و ننگ *

* بعد ازين خواهم زدن بر شيشهٔ ناموس سنگ *

و خط نستعليق بسيار خوش مينوشت - شاگرد ميرزا باقر پسر ملا مير علي ست - که باتفاق ارباب استعداد نمک قلم او از خط استادان مشهور هيچ کم نيست - در مدعا نويسي يد طولي داشت هرچند عربيت نورزيده ميگفت که من در عربي داه عربم (۳) - گويند

(۲) نسخهٔ [ب] شازدهم (۳) نسخهٔ [ب ج] عربيم *

در مصاحبت بے نظیر بود - سخنهای رنگین داشت - ازو ست *
شخصے حرفی گفت - راست انگاشتم - چون مبالغه کرد بشبهه افتادم
همین که سوگند خورد دانستم دروغ است - و از مطایبهای او که
مردم دولتمند را چهار زن لازم است - یکے عراقي بجهت مصاحبت
و همزباني - دوم خراساني برای سامان خانه - سیوم هندي بواسطهٔ
زناشوئي - چهارم ماوراءالنهري بجهت شلاق - تا دیگران عبرت گیرند
اما در خبث و نفاق و درشت گوئي هم سرآمد ابنای زمان بود
و بسیار مغلوب غضب میشد - هرگاه عامل معزول بحضورش میآمد
مستوفي زرے (که بر ذمه‌اش برآورده) اگر فورا ادا کردے رهیدے
و الا چندان میزد که تار و پود زندگي میگسیخت - و اگر بعد ازین
زنده ماندے دیگر مزاحمت نبود - گو همگي لک روپیه بر ذمه‌اش
میشد - و سالے نبود که یک دو مرتبه هنود اهل قلم را سر نمي‌تراشید
گویند هنگامے اکثر اینها رخصت غسل گنگ گرفتند - بدیوان خود
رای درک داس گفت - چرا تو نمیروي - عرض کرد که غسل گنگ
بنده زیر قدم نواب است - فهمیده آن طریقه را بر طرف کرد - اگرچه
بنماز مقید نبود - اما در مذهب تعصب تمام داشت - ازین جهت
در مراسم ارتداد و زندقه (که پادشاه وقت اختیار کرده بود) اصلا
تبعیت ننمود - بے محابا بزشتي و شناعت منسوب ساختے - اصلا
زمانه ساز نبود - در عهد جنت‌مکاني با آنهمه پیش‌آمد سلسلهٔ
اعتماد الدوله بخانهٔ هیچکس نرفت - حتی بر دروازهٔ نور جهان

بیگم هم - بخلاف خانخانان میرزا عبدالرحیم - که بخانهٔ رای گوردهن دیوان اعتماد الدوله شتافت *

چون ذکر ارتداد اکبر پادشاه تقریبا بزبان قلم گذشت مجملے شرح آن ناگزیر سیاق کلام افتاد - اگرچه این مقدمه از کفر ابلیس مشهورتر است - و هرچند (که مورخین و اخبار نویسان عهد بترس ضرر و توهم اذیت زبان خامه بدان آشنا نکرده اند) مگر برخی بکنایه و شیخ عبدالقادر بداوني و امثال او بصراحت هم نوشته اند - لهذا جهانگیر پادشاه قدغن نمود که تاریخ شیخ صحافان ممالک محروسه بیع و شرای آن ننمایند - ازین جهت آن نسخه کمیاب است و اخراج علما و احداث سجده و ترویج دیگر رسوم خلاف اسلام همه از اوضح (۲) براهین این مطلوب است - و زیاده برین چه میباشد که عبدالله خان ازبک والی توران درین باب (که بیکی از آحادالناس نمیتوان گفت - تا بپادشاه عظیم الشان چه رسد) بعرش آشیاني نوشت - در جواب (۳) تبریه و تزکیهٔ بسیار بتحریر آورده - باین قطعه معذرت خواست *

* قطعه *

* قیل ان الآله ذو ولد *
* قیل ان الرسول قد کهنا *
* ما نجا الله و الرسول معا *
* من لسان الوری فکیف انا *

---

(۲) در [بعضی نسخه] مطلب (۳) نسخهٔ [ب] تنزیه *

چنانچه در اکبرنامه و منشآت شیخ ابو الفضل مندرج است - اما آنچه از تتبع آثار و اخبار محرر اوراق (۲) متفرس شده و بذهن متبادر میگردد حاشا که دعوی الوهیت و نبوت باشد - پادشاه زمان اصلا مقدمات علمی نورزیده - و مساس کتاب مطلقا نداشت - اما فطانت رسا و شعور تند بدرجهٔ اعلی (۳) بود - هرچه بعقل پسندیده می‌نمود میخواست روائی یابد - اکثر علما مراتب دنیوی مطمح نظر داشته مزاج‌گوئی و خداوند ستائی اختیار کرده - پیش‌آمد فیضی و ابو الفضل هم ازین جهت بود - که آنها برگزیده و مختار خاطر پادشاهی را بدلیل عقلی سفسطی مدلل می‌نمودند - و خلع ربقهٔ تقلید سلف را تحقیق نامیده پادشاه را محقق زمانه و مجتهد وقت قرار دادند - و چون فضل و کمال این دو برادر دران مرتبه بود (که هیچ کس از همعصران قوت سر پنجگی آنها نداشتند) و در اصل درویش زاده و مفلوک بیش نبودند و یک دفعه بقرب و اعتبار سلطانی اختصاص یافتند حسد پیشها (که همیشه عالم ازین قسم مردم پر است) خصوص همچشمان از ملاهای سقیفه‌بند (که رشک اندوزی و ناتوان بینی را حمیت دین نام نهند) چه اراجیف و اکاذیب که شهرت ندادند - و چه هنگامها که برپا نکردند و از عصبیت و نفسانیت جان و مال خود درین کار باختند عفا الله عنهم ٭

---

(۲) نسخهٔ [ج] بمحرر اوراق (۳) نسخهٔ [ج] بعقاش ٭

خان اعظم اولاد بسیار داشت - ارشد آنها جهانگیرقلي‌خان است که احوال او بقید قلم در آمده - دیگر میرزا شادمان - که در عهد جهانگیري به شاد خان مخاطب گردیده - دیگر میرزا خرم‌است - که وقت عرش‌آشیاني حکومت جونه‌گدهه مضاف صوبهٔ گجرات (که در جاگیر پدرش مقرر بود) داشت - و در عصر جنت مکاني بکامل خان نامور شده در مهم رانا همراه پادشاهزاده سلطان خرم تعین‌یافته دیگر میرزا عبدالله است - که در زمان سلطنت جهانگیري سردار خان خطاب یافته - و پادشاه اورا همراه خان اعظم بقلعهٔ گوالیار محبوس نموده بود - پس از رهائی پدر او هم مورد ترحم گشته دیگر میرزا انور است - که صبیهٔ زین خان کوکه را بقید ازدواج آورده هر یکے ازینها بمنصب سه هزاري و دو هزاري رسیده *

* خانخانان میرزا عبدالرحیم *

خلف الصدق بیرام خان است - والده‌اش از نژاد خانان میوات بود - چون جنت آشیاني در سنه (۹٦۱) نهصد و شصت و یک ودارالملک دهلي نزول اقبال نموده مرتبهٔ ثاني سریرآرای هندوستان شد برای استمالت و تالیف زمینداران اطراف و جوانب اولیای دولت را با فرزندان آن‌طبقه نسبت میکرد - جمال خان عم زادهٔ حسین خان میواتي (که از زمینداران معتبر هندوستان بود) چون بملازمت رسید دو صبیه داشت - کلان را پادشاه درحبالهٔ عقد خود آورده دوم را به بیرام خان تزویج فرمود - چهاردهم صفر سنه

(۹۶۴) نهصد و شصت و چهار هجري آخر سال جلوس اکبري در بلدهٔ لاهور میرزا عبدالرحیم متولد شد - وقتی (که پدرش در پتن گجرات بردست افغانے شهادت یافت) چهار ساله بود بے اعتدالان دست تاراج باردوی خان دراز کردند - محمد امین دیوانه و بابا زنبور میرزا را با والدهٔ او ازان آشوبگاه برآورده احمدآباد رویه روانه شدند - و با افغانان دنبال‌گرفته جنگ کنان بشهر رسیدند - پس از چهار ماه محمد امین دیوانه و برخے پرستاران میرزا را برداشته عازم حضور گشتند - در جالور فرمان طلب از پیشگاه خلافت نیز رسید - سرآغاز سال ششم سنه (۹۶۹) نهصد و شصت و نه هجري در آگره بزمین بوس عرش آشیاني استسعاد یافت پادشاه با هجوم بدگویان و بد اندیشان آثار نجابت و حقیقت از ناصیهٔ او دریافته مشمول تربیت و پرورش خاص گردانید *

و چون بسن رشد و تمیز رسید بخطاب میرزا خاني سرفرازي یافته ماه بانو همشیرهٔ خان اعظم کوکه را بازدواج او درآوردند - سال بیست و یکم سرداری گجرات بنام میرزا نامزد گشته حل و عقد مهمات بوزیر خان قرار گرفت - در سال بیست و پنجم بمیر عرضی حضور افتخار اندوخت - و سال بیست و هشتم باتالیقی شاهزاده سلطان سلیم بلند مرتبه گردید - و در همین سال بر سلطان مظفر گجراتي ظفر یافت *

تفصیلش اینکه سلطان مظفر در نخستین یورش گجرات بدست

ملازمان پادشاهي افتاده زنداني گشت - او را نزد منعم خان خانخانان فرستادند - چون روزگارش بسر آمد بحضور باز گردید و بخواجه شاه منصور دیوان حواله شد - سال بیست و سیوم از حبس گریخته بگجرات شتافت - و در حواشي جونه گدهه (۲) در حمایت کاتهي (۳) آرامش گرفت - امرا سهل انگاري نموده بدو نپرداختند درین هنگام (که اعتماد خان از تغیر شهاب‌الدین احمد خان ایالت گجرات یافت) بعضے نوکران حاکم معزول در بے حقیقتي زده سر شورش برداشتند - مظفر نیز بآنها پیوسته بسري هنگامه آرا گشته احمدآباد را متصرف شد - عرش‌آشیاني میرزا خان را با فوجے شایسته تعین نمود - چون با مظفر چهل هزار سوار فراهم آمده وهمگي مردم پادشاهي ده هزار بودند امرا مصلحت جنگ نمیدادند و پادشاه نیز نوشت - که تا قلیج خان و غیره امرای کمک از مالوه نرسند جنگ را آماده نگردد - دولت خان لودي (که مصاحب و میرشمشیر میرزا بود) گفت - درانوقت فتح بشرکت است - اگر میخواهي خانخانان شوي تنها فتح باید کرد - والا کشته شدن به از بگمنامي زیستن است - میرزا خان بهمت افزائی همراهان درآمده همه را دل‌نهاد محاربه ساخت - و بسرکیچ سه کوهی احمد آباد سخت چپقلش رو داد - هر طرف بهادران با یکدیگر آویخته

---

(۲) در [بعض نسخه] جونا گدهه - و در [بعضے] چرنه گدهه (۳) نسخهٔ [ب] کاتهي ٭

داد مردي ميدادند - ميرزا خان با سه صد جوان و صد فيل مست ايستاده بود که مظفر با شش هفت هزار سوار در برابر آمد - بعضي هوا خواهان جلو گرفته آهنگ برگردانيدن نمودند - ميرزا خان پاي جلادت افشرده برخي را خون بخاک آميخت - و بسيارے راه گريز سپردند - مظفر (که ايستاده نخوت ميفروخت) سراسيمه گشته رو بهزيمت نهاد - وبکهنبايت رفته مالے از تجاران برگرفت و باز سر شورش برداشت - ميرزا خان امراي مالوه را (که بتازگي پيوسته بودند) همراه گرفته روانه شد - و مکرر مالشے بسزا داد او سر بطرف نادوت بر آورد - و دران ناحيه از سرنو هنگامهٔ پيکار گرمي گرفت - تهور منشان هر دوسو پياده شده کارنامها ظاهر کردند آخر مظفر رو از جنگ‌گاه برتافته سمت راج پيپله (٢) ره سپر ناکامي گشت - ميرزا خان از پيشگاه خلافت و جهانباني بمنصب عمدهٔ پنجهزاري و خطاب والاي خانخاناني مباهي گشته سر افتخار بآسمان برين رسانيد *

گويند روز فتح گجرات آنچه با او بود همه را بمردم بخشيد آخر وقت شخصے آمده گفت که بمن چيزے نرسيده - يک قلمدان باقي مانده بود - باو داد - و پس از نظم و نسق ملک برهم خوردهٔ گجرات قليچ خان را درانجا گذاشته خود شرف حضور دريافت در سال سي و چهارم (٣) وقائع بابري را (که از زبان ترکي بفارسي

---

(٢) نسخهٔ [ب] راج پله (٣) نسخهٔ [ب] فارسي کرده بود *

بردہ بود) بنظر پادشاہ درآوردہ فراوان آفرین اندوخت - و در همین سال (کہ سنہ (۹۹۸) نہصد و نود و هشت هجري بود) بوالا پایۂ وکالت بلند مرتبہ شدہ جونپور باقطاع او مقرر گردید - و در سال سي و ششم سنہ (۹۹۹) نہصد و نود و نہ ملتان در تیولش قرار یافتہ تسخیر تتہہ و ولایت سندھہ پیش‌نہاد همت ساختہ عازم گشت - شیخ فیضي تاریخ این عزیمت * قصد تتہ * [۹۹۹] یافتہ *

و چون خانخانان بچالاکي و تیزدستي از پایان قلعۂ سیہوان کہ سیوستان[۲] گویند گذشتہ لکھي[۳] را (کہ دروازۂ آن ملک است - مثل گدھي بنگالہ و بارهمولۂ کشمیر) بدست آورد میرزا جاني حاکم تتہہ (کہ بپذیرش ستیز آمدہ بود) پس از جنگہاي سخت هزیمت یافتہ در سال سي و هفتم بآشتي گرائید - بشرط آنکہ قلعۂ سیہوان را (کہ بر ساحل دریای سندھہ است) بسپارد - و میرزا ایرج پسر خانخانان را بدامادي برگیرد - و بعد از برشکال بملازمت شتابد چون از کم آذوقي بسپاہ پادشاهي هم خستگي راہ یافتہ‌بود خانخانان پذیرش نمودہ قلعہ بحسن علي عرب سپردہ بیست کروهي سیہوان متوقف شد - چون هنگام بارش بسرآمد میرزا جاني عذرها در نیامدن پیش آورد - ناچار خانخانان روانۂ تتہہ شد - میرزا سہ کروهي شہر برآمدہ فکرها داشت کہ یکدفعہ فوج پادشاهي چیرہ دست گردید - ناگزیر بلابہ‌گري در آمدہ تمام مملکت بمردم

---

(۲) نسخۂ [ا ب] سوستان (۳) در [بعضی نسخہ] لکي را *

پادشاهي باز گذاشته با زه و زاد همراه خانخانان بملازمت رسیده کامیاب عافیت گردید - ملا شکیبي (که نوکر خانخانان بود) مثنویئ درین فتح گفته - این بیت ازانجا ست * * بیت *

* همائی که بر چرخ کردے خرام *
* گرفتي و آزاد کردي ز دام *

خانخانان هزار اشرفي صله داد - میرزا جاني نیز هزار اشرفي بملا داده گفت - رحمت خدا مرا هما گفتي (۲) - اگر شغال میگفتي زبانت که میگرفت *

چون شاهزاده سلطان مراد حسب‌الامر پادشاهي بتسخیر دکن از احمدآباد گجرات بر آمده بانتظار لشکر کمکي در بهرونچ نشست خانخانان (که بهمراهیِ شاهزاده از حضور تعین شده بود) در بهیلسه (۳) محال جاگیر خود لختے بسر برده - باوجین رسید (؟) شاهزاده ازین آگهي برآشفته خشم آلود پیغامے بر گذارد - او نوشت که راجه علي خان مرزبان خاندیس یگانگي داستان بر میسراید - اورا همراه گرفته میرسد - شاهزاده بغضب در شده بهمان سپاه گجرات روانهٔ دکن شد - خانخانان لشکر و توپخانه را بمیرزا شاهرخ سپرده خود با راجه علي‌خان تیزروي فرا پیش گرفت - و در قلعهٔ چاندور سي کروهیِ احمدنگر بشاهزاده پیوست - بعد چندے بار دادند اما هیچ التفاتے بحالش نرفت - خانخانان بآزردگي در شده دست

(۲) نسخهٔ [۱] گرفتي (۳) در [بعضے نسخه] بهلسه

از کار باز کشید - اگرچه آخر ربیع‌الآخر سنه (۱۰۰۴) هزار و چهار هجري احمد نگر را گرد گرفتند و بمورچال دواني و نقب زني پرداختند لیکن بهوشیاري و دلاوري چاند بي‌بي سلطان همشیرهٔ برهان نظام شاه زوجهٔ علي عادل شاه بیجاپوري (که باتفاق ابهنگ خان حبشي تحصن گرفته بود) و هم بعلت نفاق امرا و کار شکني یکدیگر فتح قلعه بآساني صورت نگرفت *

چون درونیان از دوئي سران لشکر آگهي یافتند آشتي داستان بر سرائیدند - که بهادر پور زادهٔ برهان نظام شاه را از زندان برآورده آن خرد سال را خطاب نظام الملک داده نوکر والا درگاه برسازند و آباد ملک احمد نگر باقطاع او قرار گیرد - و ولایت برار بتصرف پادشاهي باز گردد - هرچند کار آگهان کم آذوقي و سراسیمگي و دستان سرائي دژ نشینان برگذاردند از بے اتفاقي کسے گوش نکرد و درین‌ضمن آمدآمد سهیل خان خواجه سرا معتمدالدوله بیجاپوري بکمک نظام‌شاهیه یارِ پیشین عزم گشته بوساطت میر مرتضی صلح نموده ببالا پور برار برگشتند - و چون سهیل خان با فوج بیجاپور در میمنه و قطب‌الملکیه دست چپ و نظام الملکیه در قول نخوت افزوده عرصهٔ مبارزت آراست شاهزاده را بسیچ آویزش در سر گرفت امرا از پایه (۲) نشناسي بدان نگرائیدند - خانخانان با میرزا شاهرخ و راجه علي خان از شاه پور بسوی غنیم چالش نمود - آخر

(۲) در [بعضی نسخه] پایه شناسي

جمادی الاخری سنه (۱۰۰۵) هزار و پنج هجري نزد قصبهٔ اشتي دوازده کروهی پتهري (۲) نبرد پیرا گردید - آویزش سخت رو داد مرزبان خاندیس با پنج سردار و پانصدکس (که در مقابلهٔ عادلخانیه بود) مردانه فرو شد - آنها اورا قول فهمیده بسر آمدن حیات میرزا شاهرخ یا خانخانان دانسته دست بتاراج کشادند - خانخانان نیز فوج روبروی خود را برداشته دران تیره شب از یکدیگر جدا شده ایستادند - و هردو گروه گمان فیروزي بخود برده شب برپشت اسپ گذرانیدند - بامدادان فوج پادشاهي (که هفت هزار کس بود) چون همه شب بتشنگي گذشت دریا سو گام برداشت - مخالف با بیست و پنج هزار سوار آهنج پیکار در سر گرفته رو بآویزش نهاد سرداران بسیار از هر سه فوج غنیم دست فرسود نیستي گشتند *

گویند دولت خان لودي (که هراول خانخانان بود) هنگامی (که سهیل خان توپخانه و فیلان بر رو داده قدم فراتر گذاشت) با خانخانان گفت - که همگي ششصد سواریم - پیش رو رفتن خود را پای دادن است - در کمر غنیم در مي آیم - خانخانان گفت که نام دهلي بباد میدهي - جواب داد که حریف را اگر برداشتیم صد دهلي ایجاد کرده باشیم - و اگر مردیم کار با خداست - و چون خواست (که اسپان بردارد) قاسم بارهه با سادات همراه بود - گفت که ما و شما هندوستاني ایم - غیر از کشته شدن چاره نیست - ارادهٔ

(۲) نسخهٔ [ب] بنهري *

خان باید دریافت که چیست - دولت خان برگشته بخانخانان گفت که چنین انبوهے در پیش است - و فتح آسماني - اگر شکست رو دهد جائے نشان دهید - که ما شما را دریابیم - گفت زیر لاشها - دولت خان با سادات بارهه از کمرگاه درآمده غنیم را برشورانید - و در کمتر زمانے سهیل راه فرار سپرد - گویند خانخانان درین روز از نقد و جنس هفتاد و پنج لک روپیه با خود داشت - همه را یغمائي ساخت - زیاده بر دو شتر بار همراه نماند - و با وصف چنین فتح سترگ مهمات انجام شایسته نگرفت - خانخانان حضور طلب گردید - سال چهل و سیوم بملازمت سربلندي یافت - کوچ او ماه بانو هم درین سال درگذشت *

چون عرش آشیاني کنکاش مهم دکن ازو استفسار کردند طلب شاهزاده بحضور - و تفویض رتق و فتق دکن بنام خود عرض نمود پادشاه را بد آمد - از نظر انداختند - و چون شاهزاده مراد فوت کرد و سال چهل و چهارم سلطان دانیال بکشایش دکن مامور شد و عرش آشیاني خود نیز عزیمت آندیار فرمود خانخانان را مجددا برنواخته نزد شاهزاده فرستادند - آخر شوال سال چهل و پنجم سنه (۱۰۰۸) هزار و هشت هجري شاهزاده باتفاق خانخانان قلعهٔ احمدنگر را گرد گرفت - از هر جانب فراوان کوشش بکار رفت چاند بي‌بي عهد و پیمانے درمیان آورد - چیته خان خواجه سرا ازین معني سر باز زده باتفاق برخے بدگوهران آن گزین بانو را

جان بشکرد - و توپ اندازي فرا پیش گرفته مکرر از قلعه بیرون‌شده
در آویختند - پس ازانکه بنقب سي‌گز دیوار بر هوا شد از برج
بلبلي (۲) گندآوران درون شده بدم تیغ بسیارے را گذرانیدند - و بهادر
پور ابراهیم را (که بنظام شاهي برگرفته بودند) بدست آوردند - و پس
از محاصرهٔ چهار ماه و چهار روز قلعه کشایش یافت - خانخانان
نظام شاه را گرفته در برهانپور بملازمت عرش‌آشیاني شرف اندوز
گشت - و بهنگام معاودت پادشاهي بدارالخلافه خاندیس را
بدان دیس موسوم ساخته بشاهزاده دانیال مرحمت فرمودند
و جانا بیگم دختر خانخانان را بشاهزاده پیوند بیوگاني دادند
و آن سپه‌سالار را بمالش راجو منا (که پور شاه علي عم مرتضی
نظام شاه را بسري برداشته گرد فتنه بر انگیخته بود) بسمت
احمدنگر دستوري دادند - و پس از فوت عرش آشیاني فتورے
عظیم بولایت دکن راه یافت - خانخانان سال سیوم جهانگیري سنه
(۱۰۱۷) هزار و هفده بحضور رسیده متعهد گردید - که سواى
متعینهٔ سابق اگر دوازده هزار سوار تازه کمکي شود در مدت دو سال
مهم دکن بانصرام میرسد - لهذا فورا رخصت دکن یافته شاهزاده
پرویز باتالیقي آصف خان جعفر و امیرالامرا شریف خان و راجه
مانسنگهه کچهواهه و خانجهان لودي مرةً بعد اولی بکمک تعین
گشتند - و چون ظاهر شد [که خانخانان از برهانپور در عین برشکال

(۲) در [بعضی نسخه] بلیلي *

(که موسم سکون و قرار است) شاهزاده را بباﻻگهات برآورده و از بے اتفاقی سران سپاه سررشتهٔ تدبیر از دست داده بغلای غله و سقطی دواب خستگی تمام بجنود پادشاهي راه یافت - و ناچار آشتي نازیبا (که شایان این دولت نبود) بامخالفان کرده مراجعت نمود] مهمات دکن بخانجهان مفوض گشته مهابت خان بآوردن آن کهنه عملهٔ روزگار تعین شد ٭

چون بحضور رسید در سال پنجم بتیولداری کالپي و قنوج دستوري یافت - که سایر متمردان آن نواح را از بیخ و ریشه براندازد و در سال هفتم چون در دکن بعبدالله خان چشم زخم عظیم رسید و از خانجهان کارے متمشي نشد انتظام آن مهم منحصر در فرستادن خانخانان دانسته با خواجه ابو الحسن رخصت یافت - و چون درین مرتبه نیز باوصف بودن شاهزاده پرویز و امرای عمده کارے صورت نگرفت جنت مکاني سال یازدهم سنه (۱۰۲۵) هزار و بیست و پنج هجري سلطان خرم را بخطاب شاهي (که از زمان صاحبقران تا آنوقت بهیچ شاهزاده تجویز نشده) رخصت دکن فرموده خود هم در محرم سنه (۱۰۲۶) هزار و بیست و شش بمالوه رسیده طرح اقامت بماندو انداختند - و شاهزاده در برهانپور رنگ توقف ریخته مردم سخندان نزد دنیا داران دکن روانه ساخت - و در همین ایام دختر شاه نواز خان پسر خانخانان را حسب الحکم بعقد ازدواج خویش درآورد - بعد وصول مردم شاهي عادل‌شاه پنجاه زنجیر

فیل و نقد و جواهر (که مجموع پانزده لک روپیه قیمت میشد) پیشکش فرستاده بعنوان شایسته اظهار بندگي و فرمان پذیري نمود چنانچه بالتماس شاهزاده بخطاب فرزندي امتیاز یافته در عنوان فرمان بقلم خاص بدیهه این بیت مرقوم گشت * 　　* فرد *

* شدي از التماس شاه خرم *

* بفرزندیٔ ما مشهور عالم *

و قطب الملک هم بارسال همین قدر پیشکش محفوف عنایت گردید ملک عنبر نیز سر خدمت بربقهٔ اطاعت در آورده کلید قلعهٔ احمدنگر و دیگر قلاع با سایر پرگنات بالا گهات (که متصرف شده بود) تسلیم نمود *

شاهزاده چون از نسق دکن خاطر جمع کرد صاحب صوبگی خاندیس و برار و احمدنگر بسپه سالار تفویض فرموده شاهنواز خان پسر کلانش را بضبط ولایت مفتوحهٔ بالاگهات مقرر ساخت و هر محالے را بجاگیر یکے از امرای صاحب جمعیت کمکي تنخواه کرده سي هزار سوار موجود و هفت هزار توپچي گذاشته سال دوازدهم در ماندو بملازمت پدر والا قدر پیوست - جنت‌مکاني وقت ملاقات بے اختیار برخاسته دو سه قدم باستقبال شتافت و منصب سي هزاري بیست هزار سوار از اصل و اضافه و خطاب شاهجهاني و بجهت نشستن صندلي متصل تخت (که عنایتے ست مخصوص و از زمان امیر تیمور درین سلسله رسم نبود) عنایت فرموده

(۲)
خود از جهروکهٔ پایان آمده خوانچه از جواهر و خوان از زر بر سر فرزند اقبال پیوند نثار فرمود - و چون در سال پانزدهم از عهد شکنی ملک عنبر و تسلط و استیلای برگیان او تهانه داران پادشاهي عنان تماسک از دست داد (حتی داراب خان از بالا گهات برگشته ببالاپور آمد و دران‌جا نیز پای استقامت نتوانست افشرد و ببرهانپور آمده باتفاق پدر نامور شهربند گردید) شاهزاده شاهجهان با یک کرور روپیه جهت اخراجات یساق و انعام ده کرور دام از ولایت مفتوحهٔ دکن مرتبهٔ ثاني بطریق استعجال دستوري یافت *

گویند چون پیهم عرائض او از نظر پادشاهي گذشت [که کار برمن تنگ شده - و قرار جوهر (که رسمے سمت مقرر) بخود داده‌ام] جنت مکاني بشاهزاده ولیعهد فرمود - که چنانچه عرش‌آشیاني خان اعظم را بایلغار خاص از محاصرهٔ گجراتیان رهائي بخشید شما خانخانان را ازین مهلکه نجات دهید - دکنیان بصیت آمد آمد شاهي از هم پاشیدند - شاهزاده ببرهانپور رسیده از سر نو به بندوبست دکن پرداخت - و چون سال هفدهم شاه عباس صفوي بمحاصرهٔ قلعهٔ قندهار انتهاض نمود و شاهزاده بعجلت هرچه تمام‌تر طلب حضور گشت خانخانان را نیز همراه گرفت - درین میان زمانه طرح دیگر انداخت - و باغوای کوته خردان فساد خانه بجائي رسید که بفتنهٔ بیگانه نپرداختند - ناچار شاهزاده با خانخانان

(۲) نسخهٔ [ب] خوانچهٔ جواهر *

عدول نموده بماندو اقامت ورزید - جنت‌مکانی بتحریک نور جهان بیگم سلطان پرویز را بسپه‌سالاری مهابت خان تعین فرمود - شاهزاده بعد نمک حرامی رستم خان (که پیش روی عساکر پادشاهی فرستاده بود) با خانخانان از نربده گذشته - بیرم بیگ بخشی را بکنار آب نگاهداشته روانهٔ برهانپور گردید - درین‌وقت خط خانخانان (۲) (که پنهان بمهابت خان نوشته بود - و این بیت عنوان ساخته) * بیت *

(۳)
* صد کس بنظر نگاه میدارندم *
* ورنه بپریدمی ز بے آرامی *

بنظر شاهزاده درآمد - خانخانان را طلبیده اظهار کردند - عذر مسموعی نداشت - لهذا با داراب خان پسرش نظر بند گشت - چون بحوالی قلعهٔ آسیر گذر افتاد پدر و پسر را حوالهٔ سید مظفر خان بارهه نموده بقلعه فرستادند - ازانجا (که حبس داراب خان بسبب بے‌تقصیری بعید از انصاف بود - و گذاشتن او و نگاهداشتن پدر پسندیده نمود) هردو را طلبیده بقول و عهد وا گذاشتند - و چون مهابت خان با سلطان پرویز بکنار نربده رسیده دید (که کشتیها را بیرم بیگ آن طرف آب برده گذرها را بتفنگ و توپ استحکام داده‌است) بفریب کاری درآمد - و مخفی بخانخانان نوشتها فرستاده آن دیرین سال تجربه‌کار را از راه برد - خانخانان بشاهزاده

---

(۲) نسخهٔ [ب] فرد خانخانان (۳) نسخهٔ [ج] صد کس بنگاه قید می‌دارندم *

عرضي نمود که فلک بر سر ناسازيست - اگر روزے چند طرح آشتي اندازند هرآئينه سبب امنيت بندها خواهد بود - شاهزاده (که همواره همت برفع فساد مصروف داشت) سنوح اين سانحه فوز عظيم دانسته خانخانان را بخلوت سرا برد - و مجددا بسوگند مصحف شريف خاطر ازو مطمئن ساخته روانه نمود - که اين طرف آب بوده در انچه صلاح طرفين باشد صلح قرار دهد - چون از رسيدن خانخانان و آوازهٔ آشتي در پاسباني گذرها وهنے راه يافت مهابت خان (که منتهز فرصت بود) هنگام شب جمعے از جوانان کار طلب را از آب درگذرانيد - و خانخانان بمراسلات مزورانهٔ سلطان پرويز و مهابت خان فريفته گشته از دنيا دوستي حق ناشناسي بکار برد و عهد و سوگند تازه نسيا منسيا نموده بمهابت خان پيوست - ناچار شاهزاده شاهجهان توقف در برهانپور مناسب نديده از راه تلنگانه عازم بنگاله گرديد - مهابت خان ببرهانپور آمده باتفاق خانخانان از آب تبتي گذشته بتعاقب قدرے راه نورديد - خانخانان براجه بهيم (که از ارکان دولت شاهي بود) برنوشت - که اگر شاهزاده فرزندان مرا وا گذارند لشکر پادشاهي را بلطائف الحيل برميگردانم و الا کار بدشواري خواهد انجاميد - راجه بهيم جواب فرستاد - که هنوز پنج شش هزار جانفشان (۲) در رکاب - هرگاه نزديک رسيد اولادت را بقتل آورده بر تو خواهيم تاخت *

---

(۲) در [بعض نسخه] رسند *

شاهزاده پس از ضبط ولایت بنگاله چون عزیمت بهار نمود داراب خان را از قید برآورده حاکم آنجا ساخت - مهابت خان درین هنگام (که بمقابلهٔ شاهزاده رهگرای الهآباد بود) خانخانان را (که از نیرنگ سازي و افسون طرازی او نگراني داشت) نظربند ساخت - در سال بیستم جنت‌مکاني اورا از پیش مهابت خان بحضور طلب داشته صفح جرائم فرموده معذرت خواستند - که این همه از قضا و قدر سر زده - باختیار ما و شما نبود - من خود را شرمنده تر از تو مي بینم - و بانعام یک لک روپیه و بحالی منصب و خطاب و جاگیر ملکوسه سرفرازي یافت - آن پیر ننگ و ناموس بباد دادهٔ دنیا پرست این بیت در نگین نقش کرد * بیت *

* مرا لطف جهانگیري ز تائیدات رباني *

* دوباره زندگي داده دوباره خانخاناني *

مهابت‌خان در حین طلب حضور او معذرتها خواست - و در سامان و سرانجام کوتاهي ننموده بزعم خود در رفع غبار خاطرش کوشید بحسب اتفاق خانخانان رخصت جاگیر گرفته در لاهور متوقف بود که مهابت خان معاتب گشته بعزم حضور بلاهور رسید - خانخانان اصلا احوال پرسي هم نکرد - مهابت خان سوختهٔ بیمروتی او شد - چون بکنار آب بهت استیلا یافت مردم تعین‌کرد - که اورا از راه برگردانند خانخانان در دهلي لنگر اقامت انداخت - درهمان ایام شعبده باز فلک لعبتی دیگر برانگیخت - وقت مراجعت رایات پادشاهي

از کابل مهابت‌خان آوارهٔ ادبار گشت - نور جهان بیگم خانخانان را
(۲)
طلب داشته با فوجی بتعاقب او تعین کرد - و دوازده لک روپیه
با فیل و اسپ و شتر از طرف خود رعایت نمود - و تیول مهابت
خان نیز بدو تنخواه کرد - اما زندگی فرصت نداد - در لاهور
بیمار شد - و بدهلي رسیده در سن هفتاد و دو سالگي سنه (۱۰۳۶)
هزار و سي و شش هجري آخر سال بیست و یکم جهانگیري
ودیعت حیات سپرد * خان سپه سالار کو * تاریخ است
۱۰۳۶
و متصل مقبرهٔ همایون پادشاه مدفون گردید *

خانخانان در قابلیت و استعداد یکتای روزگار بود - و او عربي
و فارسي و ترکي و هندي روان داشت - شعر خوب مي‌فهمید
ومیگفت - رحیم تخلص میکرد - گویند که باکثر زبانها (که در عالم
رایج است) حرف میزد - و سخا و همت او ضرب‌المثل هند است
بلکه برخی حکایات مستبعد شمارند - گویند روزے بر براتها دستخط
میکرد - بر برات پیادهٔ بجای هزار تنکه هزار روپیه دستخط کرد
و همان بحال داشت - مکرر شعرا را در صله بزر سرخ سنجید - روزے
(۳)
ملانظیري گفت - که لک روپیه چه قدر توده میشود - ندیده ام
فرمود از خزانه بیارند - و چون جمع کردند ملا گفت - شکرالله که
بسبب نواب من اینقدر زر دیدم - فرمود همه بملا دهند - که حالا
شکر الهي کند - همواره مبلغهای خطیر بدرویشان و علما باعلان و اخفا

(۲) نسخهٔ [ج] طلبیده (۳) در[بعضی نسخه] ملا نظري *

میداد - و بدور دستها سالیانه میفرستاد - اجتماع اهل کمال از هر فن در وقت او مثل عهد سلطان حسین میرزا و میر علي شیر بود *

بالجمله در شجاعت و سخاوت و دانش و تدبیر ملکي سرآمد روزگار بود - اما کینه وري و دنیا دوستي و زمانه سازي بیشتر داشت بارگیر کلامش بود - که با دشمن در لباس دوستي دشمني نموده آید از براي او گفته‌اند * بیت *

* یک وجب قد و صد گره در دل *
* مشتکي استخوان و صد اشکل *

تقریباً سي سال بدفعات در دکن ماند - هرکه از شاهزادها و امرا بکمک آمد اخلاص و اطاعت سلاطین دکن بار دیده نفاق و غدر نسبت باو میکردند - حتی شیخ ابو الفضل فتواي بغي در حق او میداد - در عهد جهانگیري بدوستي ملک عنبر متهم شده تغیر گشت - محمد معصوم نوکر معتبرش کور نمکي کرده بعرض پادشاه رسانید - که مکاتیب ملک عنبر نزد شیخ عبدالسلام لکهنوي ست که ملازم خانخانان بود - مهابت خان بپژوهش آن مامور شد چندانکه بتعذیب آن بیچاره پرداخت - جان در باخته بافشا لب نگشود *

خانخانان از اعاظم امراي این‌سلطنت بود - نام نامي او برصفحهٔ ایام نقش دوام گرفته - در عهد عرش آشیاني مصدر خدمات شایسته گردید - ازانجمله سه کار نمایان کرد - فتح گجرات - و تسخیر

سندهه - و شکست سهیل خان بیجاپوري - چنانچه بتفصیل بجای خود ثبت افتاد - اما در زمان جهانباني جنت مکاني کارے ازو روائي نگرفت - با همه دانائی درست و فهمید پسندیده - ذلتها کشید - و از حب جاه دست باز نداشت - گویند سخت ولوعي باخبار دربار داشت - با آنکه دو سه کس روزنامچه را هر روز بڈاک چوکي میفرستادند جواسیس بر عدالت خانه و کچهریها و چبوتره حتی در چوک و کوچه و بازارها تعین بود - که هرچه بافواه عوام مي‌شنیدند بتحریر در مي‌آوردند - شام همه را خوانده در آتش میسوخت گویند اکثر چیزها دران وقت مخصوص خاندان اینها بود - چنانچه پر هما که بر سر کسے نمیزد - مگر شاهزادها - با آنکه پدرش امامیه مذهب بود خانخانان اظهار تسنن میکرد - مردم محمول بر تقیه میکردند - لیکن پسرانش سني متعصب بودند - سوای شاهنواز خان و داراب خان پسران دیگر هم داشت - یکی میرزا رحمن داد - که والده‌اش از قوم سودهة امرکوت بوده - در جواني بحیثیات شگرف آراسته و پدر بسیار دوست داشتي - در مهکر (۲) قریب العهد بفوت شاهنواز خان درگذشت - کسے را یارا نبود که باظهار آن پردازد بدر خواست مردم محل حضرت شاه عیسی سندهي (قدس سره) بخانة خانخانان آمده تعزیه و تسلیه فرمود - دوم میرزا امرالله از بطن جاریه بود - بے تربیت مانده در جواني زندگي بسپرد

(۲) نسخهٔ [ب] بهکر ه

و عمدهٔ دولت خانخاناني ميان فهيم بود - اگرچه شهرت بغلامي دارد اما در اصل راجپوت پسرے ست مثل فرزندان پرورش یافته کمال صلاح و تقوی داشت - تا دم واپسین نماز تهجد و چاشت و اشراق ازو قضا نشد - درویش دوست بود - با سپاه برادرانه بر خوردے - لیکن تند مزاج - صدای تازیانه همیشه بلند بود *

گویند روزے دید که راجه بکرماجیت شاهجهاني با داراب خان تکیه زده بر یک مسند نشسته - زبان بفحش کشوده گفت - مثل تو برهمنے با نبیرهٔ بیرام خان برابر نشیند - ای کاش عوض میرزا ایرج این مي‌مرد - هر دو بعذر خواهي درآمدند - چون آخر طبیعت خانخانان انحرافے یافته بود اورا بر فوجداري هرکار بیجاگذهه پای حساب آورد - او درشتي بسیار بجواب کرده طپانچهٔ بر روی حافظ نصر الله (که دیوان صاحب اختیار بود) زده از شهر برآمد - گویند خانخانان نیم شبے خود رفته برگردانید - و در شجاعت و تهور آیتے بود - چون مهابت خان بفکر قید خانخانان شد اول فهیم را خواست که بتطمیع منصب عمدهٔ پادشاهي و انواع مواعید بفریبد راضي نشد - مهابت خان گفت - تا چند بر سپاهگری خود مینازي فهیم هرچند بخانخانان گفت (که اینجا غدر و مکر معلوم میشود مبادا بذلت و خواري کشد - مسلح و مستعد گشته عزم حضور باید نمود) قبول نکرد - چون نظر بندش نمودند پیشتر مردم پادشاهي را مهابت خان بر سر فهیم فرستاد - او بپسر خود فیروز

خان گفت - چندے مردم را نگهدار - که تجدید وضو کرده دوگانه بسلامت ایمان ادا نمایم - پس از فراغ با پسر و چهل‌کس از ملازمان خود جان را فدای آبرو ساخت *

* خدمت پرست خان *

رضا بهادر نام - از اوان صبی بغلامي و پرستاری شاهزاده شاهجهان افتخار داشته بدوام خدمت و سعادت محرمیت و مزاج داني ممتاز گردید - گویند هنگامے (که شاهزاده بمهم رانا تعین شده بود) روزے در اودیپور بتقریبی پانصد کره خورد - و بر زمین نه‌افتاد - و آه نکشید - این سخت جاني وسیلهٔ اعتبارش گشت بر منصب و عزتش افزودند - بتدریج بپایهٔ امارت تصاعد نموده بخطاب خدمت پرست خان سر برافراخت - در وقت مراجعت از صوبهٔ بهار در خدمت سلطان مراد بخش اورا از افزونی اعتمادش باتفاق سید مظفر خان بارهه در قلعهٔ رهتاس گذاشتند - چون بعد واقعهٔ ناگزیر جنت‌مکاني اعلی حضرت از جنیر دکن بگجرات رسیده از کنار تالاب کانگریه ظاهر شهر احمدآباد (که هفت روز مخیم سرادقات اقبال بود) بجانب مستقر الخلافهٔ آگره کوچ فرمود از اثنای راه اورا با فرمان از خط خاص نزد یمین‌الدوله بلاهور روانه نمود - مشتمل برانکه زمانه آشوب طلب است - و زمین فتنه خیز جهان را از لوث وجود شاهزادهٔ چند (که مادهٔ فساد اند) پاک سازد خدمت پرست خان در عرض نه روز بڈاک چوکي بلاهور پیوست

گویند سلطان داوربخش مشهور بسلطان بلاقي (که آصف خان باقتضای مصلحت چند روز اورا بر تخت نشانده بود) با برادر خود سلطان گرشاسپ شطرنج مي باخت - غلغلهٔ رضا بهادر شنید بتفرس دریافته با برادر گفت - رضا نیامد - تضای ما و شما آمد یمین الدوله حسب فرمان سلطان شهریار مکحول را با سلطان بلاقي و برادرش پسران سلطان خسرو و طهمورس و هوشنگ پسران سلطان دانیال حوالهٔ خدمت پرست خان نمود - و او بیست و پنجم جمادي‌الاولی سنه (۱۰۳۷) هزار و سي و هفت همه را در یک روز بعدم آباد فرستاد *

در سرآغاز جلوس باضافهٔ منصب و خدمت میر توزکي و عنایت عصای مرصع تحصیل مباهات نمود - و پس ازان بتفویض میرآتشي بلند مرتبه گردید - در سال دوم چون خانجهان لودي از آگره فرار نمود او پیش از امرای متعین (که بسرداری خواجه ابوالحسن بتعاقب مامور شده بودند) باتفاق سید مظفرخان بارهه و راجه بیتهل داس کور در حوالي دهولپور بمخالف پیوسته دستبرد مردانه نمود و بارها یکه خود را بر صف غنیم زده دران دار و گیر زخم تیر (که بر شقیقه‌اش رسید) از پا درآمد *

گویند چون خدمت پرست خان در تعاقب مسارعت بکار برده شبگیر نمود راه را غلط کرده بر قبیلهٔ خانجهان (که همراه محمد شه لودي دامادش پیشتر بطرف آب چینل روانه بود)

رسیده جنگی عظیم در پیوست - و از طرفین بهادري و مردانگي بتقدیم رسید - که ناسخ کارنامهٔ رستم و اسفندیار گشت - محمد شه لودي با دو برادر خود و دوازده نفر از خویشان و نوکران معتبر خانجهان نقد جان در باخت - و رضا بهادر با شصت نوکر عمدهٔ خود بکار پادشاهي آمد - نعش اورا متصل نخاس آگره نقل نموده گنبدے بنا یافت - دختر کوتوال خان غلام گرجی دولت خان (که خانخانان باو بخشیده بود) در حبالهٔ نکاح داشت - و با هم محبت مفرط بود چنانچه حرف عاشقی اینها درانوقت بر زبانها افتاده - هرگاه خدمت پرست خان باو میگفت (که من فدوی جان نثار درگاهم امروز فردا بکار ولي‌نعمت مي‌آیم - حال‌تو چیست) او افیون و زهر که در کنار پارچهٔ خود بسته داشت مینمود - پس از فوتش اگرچه توفیق مردن نیافت اما ببد حالتي بر سر قبر او نشست - اعلی حضرت ازین جهت اموال خدمت پرست خان را بدو بخشیده یومیه نیز مقرر فرمود - سالے نگشت که بزر مستي و سلسله جنباني بدهمنشینان شیفتهٔ سرود و رقص گشته بمی‌گساري افتاد - چون بپادشاه خبر رسید اورا در عقد ازدواج قلعه‌دار خان چیله در آوردند - و پس از فوتش سر محلوق ساخته باز بر سر قبر رضا بهادر نشست - اعلی حضرت باز آن یومیه بحال فرمود *

گویند رضا بهادر دویست کس بیش قرار نوکر داشت - که هر روز با پنجاه کس طعام میخورد - و چوکي و سواري بآنها

معاف بود - پس از جلوس اعلی حضرت با فوجے سنگین به تنبیه میوان میوات تعین گشت - درانجا خون بسیار ریخت - و همه را ته تیغ کشید - و بقیة السیف از پیر و جوان همه را مجبوب ساخت تا قطع تناسل شود - و جم غفیر را از نسا و اطفال باسر بآگره آورد هر روز جوقے ازان از مجاعت و گرسنگي راه فنا مي پیمودند *

گویند جوهریئے بود - دران وقت بزرداري مشهور - بحضور افضل خان دیوان اعلی آمده بتحصیل ثواب در لک روپیه بالمقطع بچهار قسط بجهت استخلاص آنها ذمهٔ خود قبول کرده اسارا را سرداد - و قسط اول را بخزانه عاید ساخت - و در قسط دوم طومار سي هزار روپیه بابت حویلي و اسباب خانه - و عوض تتمه با پسران و دختران خود آمده در کچهري نشست - چون این کیفیت بعرض پادشاهي رسید و استفسار ازو رفت ظاهر کرد که زنان و اطفال بیگناه هر روز از گرسنگي تلف میشدند - عوض خون بهای آنها جان خود را با زن و اولاد خود باختم - اعلی حضرت ازین حسن ادا طومار را واپس داده باقي را هم بخشیدند - لیکن تقید شد که متصدیان دیواني بےتحقیق احوال کسے را ضمان نگیرند *

* خانجهان لودي *

پسر دولت خان لودي شاهوخیل است - پیر خان نام داشته در ریعان شباب با برادر کلان خود محمد خان از پدر رنجیده به بنگاله پیش راجه مانسنگهه رفتند - روزے (که میخواهند از دریا

گذشته داخل شهر شوند) بر سر کشتیها گفتگو واقع شد - و بزد و خورد انجامید - اتفاقا دو برادر زادهٔ راجه کشته شدند - پس ازانکه راجه از احوال اینها مطلع شد بذابر سابقهٔ معرفت سي هزار روپیه تواضع کرده رخصت نمود - که مبادا از راجپوتیه اذیت کشند - محمد خان در عین جواني درگذشت - و پیرا بیاوري اقبال نزد شاهزاده (٢) سلطان دانیال منظور نظر گردید - گویند (٣) بمصاحبت و قرب بجائے رسید که دوئي نماند - در مخاطبات بفرزندي مخاطب میگشت - پس از فوت شاهزاده در بیست سالگي در خدمت جنت مکاني پیوسته بقرب و منزلت خاص اختصاص گرفت - اولا بمنصب سه هزاري و خطاب صلابت خاني سرفرازي یافته در ایامے معدود بخطاب والای خانجهاني و از اصل و اضافه بمنصب پنجهزاري بلند نامي اندوخت - و در محرمیت و اعتبار سخن شریک و سهیمے نگذاشت حکم نشستن غسل خانه فرمودند - و مکرر اندرون محل بردند و خواستند بیکے از خویشان پادشاه محل نسبت کرده مخاطب بسلطان جهان فرمایند - او عرض کرد که سلطاني مخصوص بشاهزادها ست - و نشستن حضور و رفتن محل هم مختص بایشان امیدوارم که این تکالیف معاف شود - و نسبت محل بمیان نیاید گویند جهانگیر پادشاه آقائي و نوکري با او منظور نداشته یارانه سلوک میکرد - اما او دست از نوکري بر نداشته پا از حد خود

---

(٢) نسخهٔ [ج] شاهزادهٔ دانیال (٣) در [بعضے نسخه] مصاحبت و قربه

فراتر نمیگذاشت - چون شاهزاده پرویز با راجه مانسنگهه و شریف
خان امیر الامرا بکمک خانخانان تعین دکن شده کارے متمشي
نگشت در سنه (۱۰۱۸) هزار و هیزده هجري خانجهان را با دوازده
هزار سوار جرار ضمیمهٔ عساکر منصوره ساختند - و وقت رخصت
پادشاه خود از جهروکهٔ خاص و عام فرود آمده دستار خود را
بر سرش گذاشته دست او گرفته بر اسپ سوار کردند - و حکم شد
که از حضور نقاره نواخته روان شود - ازین طرف پادشاه و ازان‌سو
خانجهان بے اختیار گریهٔ مفارقت میکردند - و بهر منزل سوغات
و ارمغاني از حضور میرسید - خانجهان در برهانپور توقف نکرده
عزیمت بالاگهات (که معسکر فوج پادشاهي بود) نمود - در ملکاپور
جنگے عظیم با ملک عنبر واقع شد - سپاه هندوستان (که از برگي‌گري
دکن واقف نبودند) تیز جلوي‌کرده بسیارے ضایع شدند - پس ازان
خانخانان آمده بتواضع تمام در خورد - و ببالا گهات برد - چون
از حضور قرار یافته بود (که از طرفے خانجهان با لشکر دکن و از
جانب دیگر عبدالله خان زخمي با فوج‌گجرات بدولتاباد رفته عنبر را
درمیان گیرند - و مالش بسزا دهند) گویند ملک عنبر ازین خبر
مضطرب شده با خانخانان ساخت - و او خانجهان را بلطائف‌الحیل
چندان در ظفرنگر نگاه داشت که عبد الله خان بدولتاباد رسید
و هزیمت یافته رجع القهقري نمود - و ملک عنبر ازو وا پرداخته
بقزاقيِ کهي و رسد اردوی خانجهان همت گماشت - گرانيِ غله

بجائے رسید که سیرے بیک روپیه میسر نمیشد - و سقطی دواب علاوه گردید - بکمال آسیمه سري صلح گونه کرده ببرهانپور برگشت واین بدنفسي (۲) بنام خانخانان نشست - خانجهان بحضور نوشت که این همه از نفاق این کهنه عمله بوقوع آمد - بعهدهٔ او وا باید گذاشت - و الا طلب حضور شود - که من با سي هزار سوار درعرض دو سال باقبال پادشاهي از استخلاص قلاع این ملک وا پرداخته بیجاپور را ضمیمهٔ ممالک محروسه میکنم - و الا روی خود به بندهای درگاه ننمایم - بنابرین مهمات دکن بخانجهان من حیث‌الاستقلال مفوض گشته خان اعظم کوکه و خانعالم با امرای دیگر بر کمک سابق افزوده خانخانان بحضور شتافت - اما نفاق امرا از میان نرفت - و هیچ بندوبست صورت نگرفت - خانجهان را به تیولداری تهانیسر و اقامت ایلچپور معاتب نموده سرداري بخان اعظم قرار یافت - و بعد سالے (که خانجهان بحضور رسید) همان قرب و منزلت داشت سرموئے تفاوت راه نیافت - تا در سال پانزدهم جلوس (که داعیهٔ قزلباش بتسخیر قندهار ظاهر شد) خانجهان را بصاحب صوبگی ملتان رخصت نمودند - در مبادی سال هفدهم (که شاه عباس صفوي در محاصرهٔ چهل روز قلعهٔ قندهار بتصرف درآورد) خانجهان حسب‌الحکم جهت مشورت این کار بسرعت تمام روانهٔ حضور شد اما مراجعت این وقت در مردم (که از حکم پادشاهي خبر نداشتند)

---

(۲) در [ا کثرنسخه] بدنقشي *

معمول برخفت و نا سرداری خانجهان گردید - و یقین مردم شد که درین مرتبه از پایه می‌افتد - بلکه جانبري نیست (۲) - حال آنکه مکرر فرامین باو رسید - که زنهار ارادهٔ قلعه نذمائي - که مقابله با سلاطین غیر سلاطین را تجویز نکرده اند - و پس از رسیدن حضور قرار بران یافت که تا رسیدن شاهزاده خود را بملتان رسانیده در سرانجام آن یساق کوشد *

گویند اکثر طوائف افغان حوالی قندهار بملتان آمده بخانجهان گفتند - که بنابر حمیت همقومي اگر از سرکار پنج تنکه یومیه بسوار و دوتنکه به پیاده مقرر شود (که از قوت ناگزیر است) با انبوهے تمام در هراولی شما تا صفاهان ملک گرفته میدهیم - و تعهد میکنیم که بیک روپیه پنج آثار غله بلشکر شما تا آنوقت رسانیم خانجهان گفت که هرگاه این قسم اتفاق پادشاه معاینه کند مرا زنده چرا خواهد گذاشت - درین ضمن فلک انقلابے دیگر زد - که میان پادشاه و شاهزاده ولیعهد شاهجهان برهمزدگي واقع گشته بقتال و جدال منجر گردید - تعین افواج بر سر قندهار موقوف شده متواتر بطلب خانجهان احکام صادر شد - و آخر پادشاه نوشتند - که درین وقت شیرخان شور با آن همه عداوت اگر میبود خود را میرسانید شما هنوز نیامدید - اتفاقا بخانجهان عارضه رو داد - که سیزده شبانه روز هوش نداشته - و بعد ازانکه بحضور رسید جهت حفاظت

(۲) در [بعضی نسخه] جانبر نیست •

قلعهٔ آگره و خزائن آنجا باقامت فتحپور سیکري مامور شد و در سال نوزدهم از انتقال خان اعظم کوکه بصوبه داري گجرات تعین یافت - و چون مهابت خان را بتقریب صوبه داري بنگاله از اتالیقي سلطان پرویز جدا کردند خانجهان بجای او مقرر شد و در برهانپور بسلطان پیوست - و در سال بیستم و یکم سنه (۱۰۳۵) هزار و سي و پنج (که سلطان پرویز ودیعت حیات سپرد) تمام کارهای دکن بعهدهٔ خانجهان تفویض یافت - او به تنبیه فتح خان پسر ملک عنبر (که بملک پادشاهي گرد شورش مي‌انگیخت) متوجه بالاگهات گشته تا کهرکي عنان باز نکشید - درانوقت حمید خان حبشي (که زنش فوج کشي میکرد) مدارالمهام نظام‌شاه (۲) بود - لابه‌گري و چاپلوسي پیش گرفته خانجهان را فریفت - که به پیشکش سه لک هون ملک شاهي بعهدهٔ او واگذاشت - چنانچه فوجداران و تهانه‌داران بالاگهات بموجب نوشتهٔ خانجهان مکانهای خود را بوکلای نظام شاه سپرده ببرهانپور فراهم آمدند - مگر سپه‌دار خان که بعذر حکم حضور قلعهٔ احمدنگر نداد - گویند خانجهان باقتضای عقل دور اندیش باین احسان نظام شاه را از خود ساخته پناه روز ناکامي اندیشید بالجمله داغ این بدنامي برچهرهٔ حال او ماند - و درهمین ایام (که مهابت خان باندیشهٔ کردار ناهنجار خود از دربار بدر زده بشاهجهان درجنیر پیوست) جنت‌مکاني خطاب سپه‌سالاري اورا

---

(۲) نسخهٔ [ب] نظام شاهیه •

بخانجهان عنایت فرمودند - و چند روزے نگذشته بود که جنت‌مکاني بملک بقا شتافت - شاهجهان جان نثار خان را (که از معتمدان مزاج‌دان بود) با فرمان عنایت و بحالیِ صوبه‌داریِ دکن نزد خانجهان فرستاده بدریافت مافي‌الضمیر او و استمزاج آمدن خود از راه برهانپور نیز مامور ساختند - خانجهان با وصف اینکه در مراسم خدمتگاریِ شاهزاده در حین اقامت جنیر کوتاهي نمیکرد درینوقت باغواي دریا خان روهله و مشورت فاضل خان دیوان دکن [که گفت سلطان داور بخش در اردو بر تخت نشسته و شهریار در لاهور دعویِ سلطنت میکند - با ایشان (که شما این همه خدمتگاري کردید) پرویز مهابت خان ملحق شد - و خطاب سپه سالاري (که از حضور بشما عنایت شده) بار دادند - نواب بفضل الٰهي صاحب جمعیت و الوس اند - هرکه پادشاه شود نوکر او هستند] چون زمان نکبت و زوال دولتش تریب رسیده بود با آنهمه دانش و فراست (که یگانهٔ وقت بود) غلط کرده جان نثارخان را بے آنکه عرضداشت هم در جواب فرمان کند برگردانید *

و چون شهرت یافت [که شاهجهان از گجرات مهابت خان را بر سر ماندو (که قبائل خانجهان درانجا اقامت داشت) تعین کرده اند] او با نظام شاه یتازگي عهود و مواثیق بر وفق مطلب (۲) خود موکد نموده سکندر دوتاني (۳) را بحراست برهانپور گذاشت - و خود

(۲) در [بعضے نسخه] مطالب (۳) در [بعضے نسخه] دوتابي *

با امرای کمکي بماندو آمده صوبهٔ مالوه را از مظفر خان معموري صوبه‌دار آنجا بر گرفت - مردم پادشاهي همه گرویدگي داشتند اکثرے گفتند اگر ارادهٔ جنگ باشد ما همه رفیقیم - چون دیدند (که خانجهان یکروئي نمیکند و بدنامي مفت عاید حال ماست) برخاسته راه حضور گرفتند - و خانجهان تا خبردار شود (که شاهجهان از راه گجرات گذشت) امرا و راجها از اطراف و جوانب پیش ایشان فراهم آمدند - و ظاهر شد که جلوس داور بخش هم توطیه و تمهید سلطنت ایشان است - کنا آصف خان کرده - دانست که آنچه کردند صواب بود - اما وقتش گذشت - ندامت چه سود وکیلے بحضور فرستاد - و بعد سریرآرائي پیشکشے با سهوهٔ مرواریه ارسال داشت - اعلی‌حضرت (که جهان کرم و مروت بودند) از بد سلوکي او اغماض کرده صوبه‌داري مالوه باز مسلم داشتند - و در سال دوم (که از تنبیه ججهار بندیله را پرداخته بحضور رسید) اگرچه بدستور عهد جنت مکاني جمیع امرا پذیره نشدند اما پادشاه برعایت خاطر او (که همیشه بالا دست همهٔ استاده میشد) مهابت خان را (که خانخانان شده سر بکسے فرود نمي‌آورد) رخصت دهاي فرمودند لیکن * مصرع * آن قدح بشکست و آن ساقي نماند * آن اعزاز و سلوک آقا کجا - و آن رجوع خاص و عام کو - و معهذا از طرفین صفای خاطر هم نبود - حکم شد که این همه فوج در حضور با خود داشتن چرا - بر طرف بایدکرد - و بعضے محالات سیر حاصل

بتقریبی ازو تغیر کردند - و همیشه تا هشت ماه (که در حضور بود) بتوهم کردار خود بناخوشي و تذبذب گذرانید - شبی در دربار میرزا لشکري پسر مخلص خان از شوریده سري بپسران خانجهان گفت - که امروز فردا پدر شما را مقید خواهند کرد - چون این حرف واهي (که فروغی از راستي نداشت) بخانجهان رسید بسکه بے عنایتیها میدید بهراس و وسواس افتاده خانه نشین گشت اعلی حضرت اسلام خان را نزد او فرستاده استفسار و استکشاف فرمودند - او استیلای توهم انحراف مزاج پادشاهي ظاهر کرده مسئلت نمود - که امان‌نامه بخط مقدس مرحمت شود - چنانچه بر وفق مدعای او نوشته فرستادند - و یمین‌الدوله آصف خان نیز بظاهر رفتها کرده گفت - اگر شما منزوي میشوید انصاف این است که امروز ما همه رفیق شویم - چون مواد نکال و خسران آماده گشته بود اصلا تشفي و طمانینت نشد - و بحکم الخاین خایف توهم بر توهم مي‌افزود *

گویند شبی (که میخواهد از آگره راه آوارگي پیش گیرد) آصف خان مطلع شده باعلی حضرت رسانید - فرمودند چون عهدنامه مرقوم شده و پاداش پیش از صدور جریمه عقلا و شرعا جایز نه تعرض مناسب نیست - و هنوز حرف درمیان بود که آوارگی او بعرض رسید - همان وقت خواجه ابوالحسن تربتي با امرای دیگر بتعاقب تعیین شدند *

گویند نصف شب دیوالي بیست و هفتم صفر سنه (۱۰۳۹)
(۲)
هزار و سي و نه بود - که از حویلی آگره برآمد - چون بدروازهٔ
(۳)
هتیاپول رسید جلو در گردن انداخته سر تواضع بر قاش زین انداخت
و گفت - خدایا تو میداني که برای حفظ آبروی خود میروم - بغي
در خاطر نیست - و چون بدهولپور رسید پیش از همه سید مظفر
خان بارهه و راجه بیتهل داس و خدمت پرست خان از فوج
پادشاهي بسر وقتش رسیدند - و جنگے عظیم در پیوست - و آویزش
سخت روداد - حسین و عظمت دو پسر رشید و شمس داماد او
با دو برادر خود محمد و محمود از نبائر عالم خان لودي (که
از کهنه سپاهیان افاغنه بود) و شصت کس از نوکران عمده مثل
(۴)
بهیکن خان قریشي و غیره بقتل رسیدند - خانجهان بذات خود
(۵)
چپقلشهای مردانه کرده زخمي عنان عزیمت بدریای چنبل گردانید
و بنابر طغیان آب نتوانست مردم محل گذرانید - زوجه و دختران
خود را با بعضے اسامیِ معتبر در حوضهٔ فیلان نشانده بآسیمه سري
و اضطراب تمام گذشت * * بیت *

* نیم جانے بدر آورده ام از وادیِ مرگ *
* این قدر زین سفر دور ره آورد بس است *

---

(۲) در [بعضے نسخه] هزار و چهل و نه (۳) در [بعضے نسخه] هتیا بول
و در [بعضے] هتاپول (۴) نسخهٔ [ب] بهنگي خان - و در [بعضے نسخه]
بهنگن خان (۵) در [بعضے جا] چپتل آمده ٭

و بنابر توقف فوج پادشاهي یک شبانه روز بعبور دریا خانجهان خود را بجنگلهای ملک جهجهار بندیله انداخت . و راههای نامسلوک پیش گرفته سرے بگوندوانه برآورد - بکرماجیت پسر جهجهار عمدا اغماض کرد - و الا میتوانست دستگیر ساخت - خانجهان چندے در لانجي دم آسایش گرفته از راه برار بولایت نظام شاهیه در آمد - بهلول خان میانه جاگیردار بالاپور و سکندر دوتاني نیز ملحق گشتند - نظامشاه آمدنش فوز عظیم (۲) دانسته گرمجوشیها کرده از دولتاباد بیرون خیمه زد *

چون خانجهان متصل سراپردهٔ او رسید هنوز از اسپ فرود نیامده بود که نظام الملک باستقبال بیرون برآمد - و برده بالای مسند نشاند - و خود بگوشهٔ آن جا گرفت - و زرے برای اخراجات داده پرگنهٔ بیر با آنکه تهانهٔ پادشاهي بود تنخواه کرد - و برفقا نیز جاگیر داده رخصت نمود - و خود بجمع فوج پرداخت - و در سر آغاز سال سیوم اعلی حضرت باراده استیصال او بلدهٔ برهانپور را بورود مسعود دار السرور ساختند - و سه فوج پنجاه هزار سوار بسرکردگی اعظم خان ساوجي صوبه‌دار دکن کسیل‌کردند - و خانجهان با چهل هزار سوار نظام شاهیه و غیره مقابله نمود *

گویند روز جنگ در پالکي نشسته تنباکو میکشید - عزیز خان پسرش گفت - اگر ارادهٔ جنگ است سوار شده باید تاخت

(۲) نسخهٔ [ب] فوزے عظیم*

والا چرا عالمے را بخرابي میدهید - گفت اعتقاد شما این است
که بر لشکر پادشاهي غالب شویم - حاشا و کلا - اقبال خداداد است
میخواهم باین حرکت مذبوح اصلاحے واقع شود - و برای شما روزگارے
بهم رسد - و من روانهٔ مکه شوم - وازین تبدیل حرفهای خانجهان
باعث تفرقهٔ افغانان شد - که از هندوستان بکمال دعوی سلطنت
هجوم آورده بودند - چون برشکال در رسید خانجهان در موضع
راجوري چهار کروهی قصبهٔ بیر (که در دامن کوه واقع شده)
اقامت گزید - و بعد انقضای برسات مقرب خان سر فوج نظام شاهي
باتفاق بهلول خان بآمد آمد فوج اعظم خان از جالناپور خود را
بدهارور کشید - و هنوز دریا خان روهله درنه پیوسته بود که اعظم
خان قابو دیده از دیول گانون روانه شده از گنگ گذشت - و از
منجهلي گانون بر خانجهان (که زیاده برچهار صد سوار نداشت)
تاخت - خانجهان آمادهٔ پیکار گشته قبائل را بکوهستان روانه کرد
و خود جنگ کنان بر آمد - و چون بالای گهات (۲) راجوري رسید
با بهادر خان لودي برادر زادهٔ خانجهان و بهادر خان روهله
مقابله شد - از طرفین داد مردانگي داده هرچند بهادر خان روهله
در میدان افتاد اما فوج پادشاهي متواتر بکمک رسید - بهادر خان
لودي دل بای داده میخواست بدر رود - راجه بهار سنگهه بندیله
بآن خون گرفته رسیده از هم گذرانید - خانجهان با زنان اسپ سوار

(۲) در [بعضی نسخه] بر بالای گهات ه

از سیوگانون گذشته به بیضا پور رسید - و دریا خان نیز در راه ملحق گردید - و ازانجا بدولتاباد شتافته چندے طرح اقامت انداخت - هرچند مبالغه میکردند که بر تخت نشیند در جواب میگفت - پنجاه سال از عمر گذشته - معلوم نیست که بعد از من پسران من قابل سلطنت باشند - هر مغلے یک یک افغان را از بلاد و دیهات بخفت اخراج کند - آنوقت داه و کنیز افغانان نام مرا گرفته کفش بر زمین میزنند - که بشومی او باین حال رسیدیم - مرا تاب این همه پاپوش خوردن نیست - بهلول و سکندر ناخوش شده جدا گشتند - و از نظام شاه هم چندان التفات معاینه نکرد بلکه منتهز غدر دید - از دوستی غرض آلود او دل بر گرفت و بمشورت دریا خان روهله و ایمل خان ترین و صدر خان عزیمت پنجاب نمود - که باعانت افغانان آنجا شورشے بر انگیزد - از دولتاباد بانتور (۲) آمد - و از راه دهرنگانون و انبه پاتر گذشته روی عزیمت بمالوه گذاشت - عبدالله خان فیروزجنگ و سید مظفر خان بارهه بتعاقب تعین شدند - جائے نتوانست توقف نمود - تاراج کنان میرفت - از نواح سرونج پنجاه فیل پادشاهی گرفته بملک بندیله در آمد - تا بکالپی سر بر آرد - بکرماجیت پسر ججهار بندیله بتدارک تقصیر سابق خود را رسانیده بدریا خان (که چنداول او بود) در آویخت - و دران زد و خورد دریا خان راه فنا پیمود

---

(۲) نسخهٔ [ب] بایاور •

خانجهان از کشته شدن چنین رفیق قرین اندوه و تاسف گشته روانهٔ پیش شد - چون بولایت بهاندیر رسید سید مظفر خان بارهه ا هراول فوج پادشاهي قریب گردید - خانجهان بنه و بار را روانه کرده با هزار سوار گرم پیکار گشت - محمود خان پسرش با جمعے کشته شد - خانجهان ناچار جلو گردانیده براه افتاد - و چون در حوالیٔ کالنجر رسید سید احمد قلعه‌دار آنجا سر راه گرفت - و دران آویزش حسن خان پسر او دستگیر گردید - خانجهان بقائد اجل بیست کروه دیگر رفته کنار تالاب سهینده (۲) فرود آمد - و بمردم گفت که فوج پادشاهي دست از تعاقب بر نمیدارد - پاشنه‌کوب رسید - تا کی بگریزم - این همه خویش و قوم کشته شدند - من هم از زندگي سیر آمده‌ام - غیر از کشته شدن علاجے نیست - هرکه خواسته باشد بدر رود - و آنچه مانده بود بهمه قسمت کرد - بسیارے جدا شده رفتند - غرهٔ رجب با جمعے پای ثبات افشرده با سید مظفر خان بارهه در آویخت - و آخر پیاده گشته با عزیز خان پسر خود و ایمل خان تر ین و صدر خان تا جان در بدن بود آویزشهای نمایان نموده مشت بشمشیر و پهلو بنوک خنجر میبرد - بزخم تیر مادهو سنگهه بر زمین افتاد - و عبدالله خان زخمي سر او را بحضور ارسال داشت وقتی (که اعلی حضرت در برهانپور بکشتي سیر دریای تپتي میکردند) از نظر گذشت - بموجب حکم در مقبرهٔ پدرش مدفون

(۲) در [بعضے نسخه] سیهنده - و در [بعضے] شهینده •

گردید - طالب کلیم این رباعي گفته گذرانید * * رباعي *

* این مژدهٔ لطف از پی هم زیبا بود *

* این کیف دو بالا چه نشاط افزا بود *

* از رفتن دریا سر پیرا هم رفت *

* گویا سر این حباب آن دریا بود *

و بطریق تعمیه تاریخ این واقعه یافته اند * * مصرع *

١٠٤٠

* که آه و ناله از افغان بر آمد *

مردم آن وقت در احوال خانجهان افراط و تفریط کرده اند - بعضے برانند که اصلا بغي و خروج در سرش نبود - آنچه بوقوع آمد محض برای خود داري بود - و برخے گویند همیشه مزاجش مجبول خودسري و طغیان بود - و بے تحاشا زبان طعن و سرزنش برو دراز کنند - قطع نظر از اقوال مخالف و موالف از احوال او که بتفرس میرسد این است - که مرد راست (٢) و درست بود - زمانه سازي و دو روئي نداشت - سیلئ روزگار نخورده بود - حرف کاهشے بگوش نرسیده محسود همه بود - و همه دست نگرش - پادشاه هندوستان با آن همه عظمت و شان شیفته و فریفتهٔ او - از نخوت و بے نیازي سر بفلک و ملک فرونمي‌آورد *

روزے شاهجهان تقریبا بسید خانجهان بارهه گفتند - که این خطاب شخصے ست که ما و جمیع شاهزادها آرزومند نگاه او بودیم

(٢) نسخهٔ [ب] راست بود *

و او باستغنا با کسے حرف نمیزد - یکبارہ نیرنگئ چرخ بوقلمون عالمے تازہ بروی کار آورد - و صفِ دیگر بر بساط روزگار چید - آن خصوصیت و محرمیت نماند - مردمے (که بار مجرای او نمي یافتند) سر همسري برداشتند - بل یکسر و گردن بلند تر افراشتند - و صدور بعضے حرکات بےاخلاصي (که در پیشگاہ خلافت محمول بر بغي و فساد شد) باعث آن گردید که هر بیقدرے بچشم حقارت مي‌نگریست و هر هرزہ گوئے صدای خارج آهنگي بگوش مي‌کشید - بسکه غیور بود و شریف النفس متحمل نشد - طبع کبید - و دل بر کند آوارگي و بیابان مرگي مرجح پنداشت - و اذا ابتلیت ببلیتین فاختر ایسرهما - بمزاج ننگ پرستان غیرت آئین هیچ تعبے و جان‌کنیئے ناگوار تر از ذلت بعد از عزت نیست - لهذا خود را رسانید بجائے که رسانید - پس در بدو حال علت اینهمه ارتکاب متاعب و مهالک غیر از پاس آبرو و حفظ مرتبه نبود - بعد ازان اغراض دیگر هم ضم شد - بلکه ضرورت لازم وقت افتاد - مثل جمع فوج و اتفاق با نظام‌الملکیه - اگر نقشش درست مي‌نشست و زمانه بر سر یاري مي‌بود حب جاہ دنیا کی میگذاشت که بنوکري سر فرود آرد *

بالجمله خانجهان بوقار و حلم متصف بود - ومجوز ضرر احدے نمیشد - بیشتر رغبت بصحبت اهل ایران داشت - با آنکه سني‌مذهب بود - اگرچه پدرش بتشیع شهرت دارد - و مقولهٔ اوست

که شجاعت بے غلامی مرتضی علي نمي‌باشد - آخرها از صحبت شیخ فضل الله برهانپوري (٢) شوقے بتصوف بهم رسانید - شبها با درویشان و علما بسر میبرد - و اظهار تنفر از دنیا میکرد - در سرکارش فروغ بدعت نبود - اخراجات او گاهے سه لک روپیه درماه و گاهے کمتر - و قلیلے پس‌انداز هم میشد - خود بکارها نمي‌رسید و با هنود التفات نمیکرد - محاسبهٔ عمال و دیگر اکثر امور ملتوي بود - پسرانش بسیار بودند - چندے در معارک جان سپردند و اصالت خان (که سه هزاري منصب داشت) در ایام آوارگي در دولتاباد درگذشت - و مظفر از پدر جدا شده بحضور رفت و فرید و جهان دستگیر گشتند - و عالم و احمد گریخته بعد مدتے بحضور آمدند - کسے تا حال از اولاد او ترقي نکرد *

* خان عالم میرزا برخوردار *

پسر میرزا عبدالرحمن دولدي ست - که (٣) ابا عن جد درین دودمان تیموریه دیرین خدمت و ثابت حقوق است - و از زمان صاحبقران نیاکان او پشت بپشت امرا شده اند - جد کلانش میرشاه ملک از اعاظم امرای صاحبقران بود - و بخیر اندیشي و دولتخواهي همواره روشناس - میرزا برخوردار تا سال چهلم اکبري دو صد و پنجاهي منصب داشت - در سال چهل و چهارم [که داپت اجینیه (که

---

(٢) نسخهٔ [ب] فضل برهانپوري (٣) نسخهٔ [ج] که احوالش جداگانه بتحریر آمده ابا عن جد *

از سرتابان صوبهٔ بهار بود) از زندان رهائي یافته دستوري بنگاه گرفت] میرزا یکین آنکه پدرش عبدالرحمٰن بآویزهٔ آن بومي زندگاني سپرده بود با برخے در صحرا برو ریخت - دولت بدر رفت عرش آشیاني فرمودند که میرزا را بر بسته نزد آن زمیندار برند باستشفاع بعضے بار یابان حضور موقوف شده زنداني گردید اتفاقا در خدمت شاهزاده سلطان سلیم بسیار مربوط بود - پس از جلوس چون در فن میرشکاري کمال مهارت داشت بخدمت قوش‌بیگي امتیاز یافت - و در سال چهارم جهانگیري بخطاب خانعالم لواي ناموري بر افراخت - و چون در سال ششم سنه (۱۰۲۰) هزار و بیست هجري (۲) شاه عباس صفوي پادشاه ایران یادگار علي سلطان طالش (۳) را بتعزیت عرش آشیاني و تهنیت جلوس فرستاد در سال هشتم بهمراهئ او خان عالم بسفارت دستوري یافت - چون شاه بدفع رومیه در سمت آذربائیجان متوجه بود حسب المرضي چند گاه در هرات و قم متوقف گشت - گویند مردم بسیارے همراه داشت - دویست نفر قوشچي و میرشکار بودند - و هزار کس از ملازمان معتبر پادشاهي بود - بنابر امتداد وقفه بیشترے را از هرات برگردانید - در سال (۱۰۲۷) هزار و بیست و هفتم (که شاه بدارالسلطنت قزوین معاودت نمود) خان عالم (که همگي قریب (۴)

---

(۲) نسخهٔ [ب] هشت هجري (۳) در [بعضے نسخه] طاش (۴) نسخهٔ [ج] قریب هشتصد نفر •

هفتصد و هشتصد نفر همراه داشت) با ده زنجیر فیل قوي هیکل با حوضهای سیمین و زرین و زینهای گونا گون آراسته و اقسام جانوران از سباع و ستور جنگي و طیور و مرغان سخن‌گو و گاران گجرات و گردونهای مکلف و پالکیهای مقطع بحوالي شهر رسیده جمعے از اعاظم امرا استقبال کرده بباغ سعادت‌آباد فرود آوردند روز دوم شاه در میدان سعادت‌آباد (۲) سرگرم چوگان‌بازي و قبق اندازي بود - خانعالم ملازمت نمود - شاه اعزاز و احترام بسیار بجا آورد و فرمود که چون میانهٔ ما و پادشاه عالي‌جاه جهانگیر پادشاه طریقهٔ اخوت مسلوک است و ایشان ترا برادر نامیده اند برادر برادر هم برادر است - برادرانه بآغوش کشید - خانعالم میخواست که از تحف و هدایا هر روز یک چیزے بنظر گذراند - شاه بشکار زنگول (که مخصوص ولایت مازندران است و موسم آن میگذشت) عازم آندیار بود - لهذا آنچه تحفگي داشت در یک روز گذرانیده سایر امتعه را به بیوتات سپرد - که بتدریج ملاحظه فرماید - و شاه بمرتبهٔ شیفتهٔ صحبت او شد که اگر بشرح و بسط رقمزدهٔ کلک گردد محمول بر اغراق میشود - از فرط التفات در محاورات جانعالم میگفت - و تا درانجا بود دمے بے او بسر نمیبرد - اگر روزے یا شبے بحسب اتفاق نمیرفت شاه بے تکلفانه بمنزل او تشریف آورده عواطف و مهرباني را پایه برتر مي‌نهاد - روزے

(۲) نسخهٔ [ج] سعادت سرگرم *

(که از شاه رخصت شده بیرون شهر منزل گزیده) بمشایعت آمده عذرها خواست *

الحق که خانعالم این خدمت را بشایستگی حسن انجام بخشیده و زرهای بسیار درین کار صرف کرده نامی بزرگی برآورد - سکندر بیگ منشي راقم تاریخ عالم آرای عباسي مینویسد - روزیکه خانعالم داخل قزوین شد مشاهدهٔ تجملات ظاهری او کردم - و از ثقات استماع افتاد - که از آغاز دولت صفویه الي الآن از ولایت هند بلکه روم هم ایلچیئی باین شوکت و اسباب و جاه و حشمت بولایت ایران نیامده - معلوم نیست که در زمان سلاطین سابقه از اکاسره و کیان نیز آمده باشد - در سر آغاز سنه (۱۰۲۹) هزار و بیست و نهم هجري (که اواخر سال چهاردهم جهانگیري بود) هنگامے (که مرتبهٔ اول بعزیمت سیر کشمیر نهضت جنت‌مکاني واقع شد) در قصبهٔ کلانور خانعالم از یران مراجعت نموده بملازمت استسعاد یافت - پادشاه از غایت الطاف و مراحم دو شبانه روز در خوابگاه نگاهداشته لحاف خاص عنایت فرمود - و در جلدوی تقدیم سفارت بمنصب پنجهزاري سه هزار سوار سر برافراخت - عجب از شیخ عبد الحمید لاهوري که در پادشاهنامهٔ شاهجهاني در حق خانعالم نوشته - که چون از چرب زباني و مزاجداني (که ناگزیر سفیر است) بهره نداشت ادای این شان جسیم چنانچه باید ازو بتقدیم نرسید معلوم نمیشود که چرا میگوید - و از کجا میگوید - و چون سریر

سلطنت هندوستان بجلوس صاحبقران ثاني شاهجهان مزين گشت خانعالم بمنصب شش هزاري پنجهزار سوار و علم و نقاره سرافرازي یافته بصوبه‌داري بهار از تغیر میرزا رستم صفوي رخصت یافت و بنابر آنکه از افزوني کوکنار بمهمات ملکي نمي‌توانست پرداخت درهمین سال معزول گردید - و در سال پنجم آخر سنه (۱۰۴۱) هزار و چهل و یک (که اعلی حضرت از برهانپور باکبرآباد علم معاودت افراخت) خانعالم بتقبیل سده سنیه مباهي گشت پادشاه بسبب کبر سن و التزام کوکنار او را از خدمت معاف داشته مبلغ یک لک روپیه برسم سالیانه مقرر شد - در دارالخلافهٔ آگره رحل اقامت افکنده بجمعیت خاطر روزگار بسر برد - باجل طبعي درگذشت - لا ولد بود - برادرش میرزا عبدالسبحان فوجدار اله آباد بوده ضبط درست داشت - تغیر شده تعین کابل گشت و در هنگامهٔ افریدي کشته گردید - پسرش شیر زاد خان بهادر پردل بود - در جنگ سهپنده با خانجهان لودي بکار پادشاهي آمد صاحب عالم آرا نوشته - که خان عالم از جانب جهانگیر پادشاه بخطاب بهائي یعني برادر سرافرازي‌داشت - اما در احوال‌نامهاي هندوستان هیچ جا مذکور نیست - و بر زبانها سایر و دایر نه و چون شاه هم در وقت ملاقات اظهارے باین معني فرمود چنانچه در صدر گذشت دلیلے واضح بر صدق مدعا ست - چه بدون تحقیق شاه بر زبان نمي آورد - والله اعلم *

* خواجه ابوالحسن تربتي ملقب برکن السلطنه *

تربت الکائے ست از خراسان - قطب الدین حیدر (که مظهر آثار غریبه و امور عجیبه بود - و حیدریان بوی منسوب اند) ازانجا ست خواجه در عهد عرش آشیاني بخدمت وزارت شاهزاده دانیال و دیوانیِ دکن اختصاص داشت - چون جنت مکاني سریر آرای سلطنت شد خواجه از دکن حضور طلب گردید - سال دوم (که آصف خان میرزا جعفر بمنصب وکالت بلند رتبگي یافت) اورا بهمراهیِ خود جهت سررشته داري درخواست - پس ازان (که آصف خان بمهم دکن شتافت - و دیواني باعتماد الدوله باز گردید) خواجه در رکاب پادشاهي بقرب و اعتبار امتیاز یافته در سال هشتم سنه (۱۰۲۱) هزار و بیست و یک هجري بمنصب والای میر بخشیگري افتخار اندوخت - و چون اعتماد الدوله سفر گزین ملک بقا گشت خواجه را بتفویض دیوانیِ کل و منصب پنجهزاري پنج هزار سوار امتیاز و اعتبار افزودند - در هنگامهٔ مهابت خان در آب بهت پیش روی عماریِ نورجهان بیگم خواجه باتفاق آصف جاهي و ارادت خان با جمعے قلیل اسپان شنا کرده و یراقها تر گشته رو بروی فوج مهابت خان آمد - ناگاه بباد شپهٔ (۲) تیر مخالف جلو مردم بیگم بے اختیار برگشت - و هریکے از امرا بطرفے افتاد خواجه دران آشوب گاه و دارو ریِ ناهنجار از اسپ جدا گشته

(۲) نسخهٔ [۱] ببازشپهٔ تیر *

بمدد ملاح کشمیري جان بسلامت برد - و چون وکالت بآصف‌جاهي قرار یافت در سال نوزدهم صاحب صوبگي دارالملک کابل بعهدهٔ خواجه مقرر گردید - و بنیابت او پسرش ظفر خان از حضور دستوري یافت - و در عهد اعلی حضرت بمنصب شش هزاري شش هزار سوار پایه افزای دولت خود گشت - چون شب یکشنبه بیست و ششم صفر سنه (۱۰۳۹) هزار و سي و نهم خان جهان لودي از آگره فرار نمود همان‌شب اعلی حضرت خواجه را با امرای نامدار بتعاقب تعین فرمود - اگرچه بعضے امرای جلادت کیش سبقت آهنگ پیش شتافته بجنگ پرداختند و خانجهان فرار گزیده خود را بدریای چنبل زده درگذشت اما خواجه آخر روز بگذار آب رسید - و چون بدون کشتي نتوانست عبور نمود تا دو پاس روز دیگر متوقف گشت - خانجهان بعلت این فاصلهٔ هفت پاس فرصت یافته خود را بملک بندیله انداخت - جگراج پسر ججهار سنگهه پناه داده اورا از ملک خود گذرانید - و براهبران لشکر پادشاهي مواضعه نمود - که پی غلط کرده براه دیگر دلالت نمایند - بنابرین خواجه با سرداران دیگر در جنگلهای انبوه بهر سمت تردد نا مفید داشته غیر از سرگرداني طرفي‌نبست - چون اعلی حضرت بعزم استیصال خانجهان بخطهٔ برهانپور ورود فرمود خواجه با سایر کمکیان آمده ملازمت کرد - و باستخلاص ولایت ناسک و ترمک رخصت یافت - و پس از ضبط آن الکا و تنخواه

بجاگیر ساهو بهونسله حسب الحکم پادشاهي بکمک نصیري خان
(که محاصرۀ قلعۀ قندهار داشت) رو آورد - و از میانۀ راه خبر فتح
شنیده برگشت - و بقصبۀ پاتور شیخ بابو (که پرگنه ایست از
پایان گهاٿ برار) بکنار رودآبے تنک آب فرود آمد - میخواست
ایام برشکال را درانجا گذراند - که ناگاه سیلابے عظیم از سر کوه
رو بلشکر نهاد - مردم از تاریکی شب و شدت آب سراسیمه
گشته از بیم جان بهرسو گریزان گشتند - خواجه با امرای دیگر
بر اسپان بے زین سوار شده خود را ازان مهلکه بر آورد - و قریب
دو هزار کس و مجموع اسباب خواجه را با لک روپیه نقد آب برد
در سال پنجم بصوبه‌داری کشمیر سرفراز گشته ازانجا (که آنسقال
دولت بود) اعلی حضرت بے ضرورت دوری او را روا نداشته
ظفر خان پسرش را بنظم مهام آن ملک بنیابت رخصت فرمود
خواجه سال ششم سنه (۱۰۴۲) هزار و چهل و دو هجري
در سن هفتاد سالگي مرحله پیمای عقبی گردید - طالب کلیم تاریخ
فوتش یافته * ع *

۱۰۴۲

* با امیر المومنین محشور باد *

خواجه مرد راست درست کارگذار بود - لیکن بترشروئي
و درشتخوئي اتصاف داشت - خلف رشیدش ظفر خان است
که ذکر او نقش پذیر خامۀ وقائع طراز میگردد - و پسر دیگر میرزا
خورشید نظر است *

* خان زمان بهادر میرزا امان الله *

خلف رشید مهابت خان زمانه بیگ است - و والده اش
از خانزادهای میوات بود - بخلاف پدر بملکات رضیه متحلي
و بخوبیها در امثال و اقران سر برتري مي‌افراخت - از چنان پدرے
چنین پسرے مردم را بشگفت مي‌انداخت - چون در سال هفدهم
جهانگیري قرعهٔ برهمزنی دولت شاهزاده شاهجهان بنام مهابت
خان افتاد جنت مکاني اورا از صوبه داری کابل حضور طلب
فرموده نظم آن مملکت بمیرزا امان‌الله بنیابت پدر تفویض یافت
و بمنصب سه هزاري و خطاب خانزاد (۲) خاني سرافراز گردید
چون جتي (۳) نام اوزبک از الوس المان نوکر نذر محمد خان والی بلخ
(که او در السنهٔ عوام بیلنگتوش اشتهار داشته - بجهت آنکه در جنگے
سینه را تاخته بود - چه ترکان یلنگ برهنه و توش سینه را گویند)
پیوسته در سرحد خراسان و مابین قندهار و غزنین مي گذرانیده
بقزاقي نام برآورد و مکرر بر خراسان تاخته شاه ایران ازو حساب
برمي‌داشت و قلعهٔ بجهت ضبط هزارجات (که یورت آنها در حدود
غزنین واقع است - و از قدیم بحاکم آنجا مالگذاري مي‌نمودند)
دران‌نواحي احداث کرده همشیره زادهٔ خود را با فوجے باز داشت
سران الوس هزاره بخانزاد خان استغاثه نمودند - او با فوجے آراسته
بر سر آنها شتافت - سردار با جمعے از اوزبکان در جنگ بقتل رسید

(۲) در [بعضے نسخه] خانه زاد خاني (۳) نسخهٔ [ج] جهتي *

و آن حصار را منهدم ساخت - یلنگتوش از نذر محمدخان (که تجویز فوج کشي بسرحد پادشاهي نمیکرد) بمبالغه رخصت گونه حاصل کرده در سال نوزدهم با حشرے از اوزبک و ایمانچي (۲) بدوکروهی غزنین رسیده آمادهٔ پیکار گردید - خانزاد خان با کمکیان آنصوبه دران عرصهٔ شهامت در کشتن و بستن و تاختن کارنامهٔ جلادت و جانسپاري بتقدیم رسانید - گویند درین جنگ از فیلان کارے غریب شد - هرگاه اوزبکان حمله مي‌آوردند فیلان را بر سر آنها میدوانیدند بے اختیار اسپان رم میکردند - اصلا سعي اوزبکان پیشرفت نمیشد ناچار یلنگتوش رو بفرار آورد - گویند درین جنگ سوارے مسلح اسیر شد - خواستند بکشند - فریاد کرد که من عورتم - چون برهنه کردند زن بود - ازو معلوم شد که قریب هزار زن اینچنین درین لشکر است - که مردانه شمشیرها میزند - خانزاد خان تا شش کروه دنبال‌کرده بهمعنانیِ فتح و نصرت معاودت نمود ●

چون صاحب صوبگیِ بنگاله بمهابت خان اختصاص گرفت بالتماس او از کابل طلب شده نزد پدر رخصت یافت - و در سال بیستم (که مهابت خان بعتاب حضور طلب گردید) صوبه داریِ بنگاله بخانزاد خان نامزد شد - پس ازان (که مهابت خان بباد‌افراه کردار ناپسندیدهٔ خود از کنار دریای بهت راه آوارگي سپرد) او از حکومت بنگاله معزول گشته بحضور رسید - و بحسن سلوک و تدبیر درست

---

(۲) نسخهٔ [ب] المانچي - و نسخهٔ [ج] ایماجي ●

پاس عزت خود داشته در رضا طلبی آصف خان سر موئی تجاوز ننمود پس از واقعهٔ ناگزیر جنت‌مکانی در معاملاتے که رداد شریک آصف خان بود - در آغاز جلوس فردوس‌آشیانی از لاهور بملازمت رسیده بمنصب پنجهزاری پنجهزار سوار و خطاب خانزمان و صوبه داری مالوه از تغیر مظفرخان معموری سر برافراخت و در همان سال (۲) چون صوبه داری دکن بنام پدرش مقرر شد بنیابت پدر از مالوه بدکن رو آورد - و پس ازان در سال دوم (که نظم دکن بارادت خان مخاطب باعظم خان تفویض یافت) خان زمان بتقبیل سدهٔ خلافت کامیاب گردیده بجاگیر خود سنبهل شتافت و چون اعلی حضرت باستیصال خانجهان لودي متوجه دکن شد خان‌زمان متعاقب رسیده بهمراهی آصف خان یمین الدوله (که بمالش محمد عادل شاه والی بیجاپور تعین شده بود) نامزد گشت و سال پنجم هنگام مراجعت پادشاهي از برهانپور بهندوستان صوبه داری دکن و خاندیس از تغیر اعظم‌خان بمهابت خان (که بنظم دهلي مي پرداخت) مقرر گردید - و بیمین‌الدوله فرمان صادر شد که خانزمان را با تعیناتیان آنصوبه در برهانپور گذاشته با اعظم خان و دیگر امرا احراز شرف ملازمت نماید - خانزمان در همان ایام محمود خان حارس قلعهٔ کالنه را (که سر از اطاعت فتح خان ولد ملک عنبر پیچیده بود) بنابر آنکه نظام شاه را رهگرای عدم ساخت

(۲) نسخهٔ [ج] همین سال •

و میخواست قلعه را بساهو بهونسله بسپارد مستمال نموده آن حصن حصین را بدست آورد - چون پدرش در سال ششم بکشایش قلعهٔ فلک شکوه دولتاباد همت گماشت خانزمان با پنج‌هزار سوار آمادهٔ کارزار گشته بهر مورچال (که احتیاج کمک میشد) بے توقف خود را مي‌رسانید - دران ایام بیست هزار گاو و غله و جمعے از تابین امرای کمکي در ظفرنگر جمع شده بسبب انتشار اشقیا نتوانستند ملحق شد - خانزمان بدان طرف رو آورد - ساهوجي بهونسله و بهلول خان در چکلتهانه سه کروهی کهرکي او را دایره وار احاطه نمودند - خانزمان در جای خود ثبات ورزیده ببان اندازي و سردادن گجنال و تفنگ پرداخت - هر طرفے (که مقاهیر قدم جسارت (۲) پیش میگذاشتند) سرچنگ آسا مي‌یافتند - چون شب افتاد طرفین دست از جنگ باز داشتند - خانزمان در ناوردگاه فرود آمده بهوشیاري صبح نمود - غنیم سعي پیشرفت ندیده مایوس برگشت - و او رسد را گرفته بپدر پیوست - و همواره در مورچال و برکهي نبردهای مردانه نموده لوای چیرگي مي‌افراشت - دفعهٔ دیگر برای آوردن رسد غله و خزانه و باروت پادشاهي (که برهنکهیره رسیده پیش نمي‌توانست آمد) راهي‌گشت - رندوله خان و ساهو و یاقوت حبشي دنبال گرفتند - که قابو یافته دست بخزانه و رسد توانند رسانید خانخانان ازین خبر نصیري خان را بکمک تعین کرد - خان زمان

(۲) نسخهٔ [ج] جسارت مي گذاشتند •

بنیروی همت و پردلي همه را همراه گرفته برگشت - چون هنگام رهگرائي فوج هراول و چنداول یک کروه از قول دورتر مي‌بود روزیکه داخل کهرکي میشد ناگاه آنها ریختند - از طرفین آویزشے سترگ رو داد - اکثرے مالش بسزا یافته راه فرار پیمودند و پس از فتح آن قلعهٔ متین بدرخواست سپه سالار شاهزاده محمد شجاع بتسخیر دژ دشوار کشای پرینده تعین شد - خانزمان برسم منقلا روانه گشته در مراتب محاصره از دواندن نقب و نشاندن مورچال دقیقهٔ فرو نگذاشت - اما بنابر دو روئي امرا و برسر رسیدن برشکال انفتاح آن حصن در عقدهٔ تعویق افتاد - شاهزاده با مهابت خان و دیگر نوئینان عظام بے نیل مقصود مراجعت نمود *

با آنکه مهابت خان از همه پسران اورا دوست‌تر میداشت و هرگاه سر امان الله میگفت اگر معاملهٔ لکها بودے از سر آن در گذشتے لیکن از سبعیت و بد مزاجي سر دیوان دشنامهای فحش باو میداد - هرچند او کنایةً و تصریحًا پیغام کرد (که شرمے از سن و سال کرده پاس مرتبهٔ مرا نگاه‌دارند - و خفت ندهند) وی بیشترے بمذلت پسر میکوشید - مکرر خانزمان میگفت که مرگ باختیار من نیست - و کشتن چه قدر کار است - اما زبان زدهٔ دین و دنیا میشوم - چون بسیار بجان آمد از گهات رهنکهیره بے رخصت بعزم حضور روانه شد - روز اول ببرهانپور رسید - و شب درمیان از گذر هاندیه درگذشت - مهابت خان

باندوه و آشفتگي در شده ميگفت - اعيان حضور (كه همه با من مدعي اند) اگر حرفي نكوهيده از من بپادشاه ميرسانيدند محمول بر عداوت و حسد ميشد - الحال [كه چنين پسرے (كه بحسن اخلاق و نيكوئي شيم مشهور آفاق است) اين قسم برود] بد نقشي (۲) من يقين خواهد شد - درين پيرانه سالي مرا رسوا كرد آه سرد ميكشيد - و دست بر زانو ميزد - و ميگفت آه امان الله جوان مرگ شوي - گويند چون آمدنش بعرض رسيد اعلى حضرت خواندند * ع *

* آشنا را حال اين است واى بر بيگانهٔ *

اتفاقا روزے (كه ساعت ملازمت خانزمان بود) خبر فوت مهابت خان رسيد - اعلى حضرت يمين الدوله را با ديگر امرا بتعزيت فرستاده باعزاز طلب داشت - و بانواع عواطف نواخت - چون تا آن زمان يك صوبه دار بنظم خانديس و برار (۳) مي پرداخت درينولا دو حصه ساخته بالاگهات را (كه عبارت از دولتاباد و احمدنگر و سنگمنير و جنير و پتن و جالناپور و بير و دهارور و لختے محال برار و تمامي تلنگانه كه جمع آن يك ارب و بيست كرور دام بود) بدو تفويض نموده مرخص ساخت - و چون بنابر مالش ججهار سنگهه بنديله صوبه داري مالوه بخاندوران بازگرديد خانديس بالته وردي

---

(۲) يا بدنفسي باشد (۳) نسخهٔ [ب] برار دكن - و نسخهٔ [ج] برار و دكن مي پرداخت *

خان مقرر شده براز نیز ضمیمهٔ بالاگهات بخانزمان متعلق گشت *

و در سال نهم (که اعلی حضرت بسیر قلعهٔ دولتاباد نهضت دکن فرمود) خانزمان را بهراولی راو ستر سال و سایر راجپوت و چنداولی بهادر خان روهله و طایفهٔ افغانان جهت تسخیر محال چمارکونده (۲) وطن ساهو و ولایت کوکن (که در تصرف او بود) و نهب و غارت مملکت بیجاپوریه (که درین سمت واقع است) کسیل نمود او مکرر بساهوی (۳) ادبار پژوه مالشهای مستوفي داده چمارکونده و غیره محالات احمدنگر را تهانه‌نشین پادشاهي ساخت - و تا کولار و ازانجا بمرج و رایباغ بتاخت و تاراج پرداخت - چون عادل شاه سر بربقهٔ اطاعت گذاشت عطف عنان نموده بخطاب بهادري سر برافراخت - و پس ازان بگشایش قلعهٔ جنیر (که از اعاظم قلاع نظام‌شاهیه است) دستوري یافت - خانزمان تنبیه ساهو و تعاقب آن (۴) بدخو مقدم و اهم داشته بدنبالش بکوکن شتافت - و هرجا میرفت دست ازو بر نمیداشت - ساهو بنه و بار بغارت داده بقلعهٔ ماهولي متحصن گشت - چون رندوله خان از جانب عادل شاه مامور شد (که باتفاق خانزمان بهادر قلاع متصرفهٔ ساهو را مستخلص ساخته ضمیمهٔ ملک پادشاهي سازد) از یک طرف خانزمان و از جانب دیگر رندوله خان ماهولي را گرد گرفتند - ساهو ترسان

---

(۲) نسخهٔ [ب] چمارکنده (۳) نسخهٔ [ج] بساهو مالشهاي (۴) نسخهٔ [ج] ساهو مقدم و اهم *

(۲)
و هراسان گشته قلعهٔ جنیر و ترنکلواري و تربنگ و هریس و جودهن و هرسل را با خویش نظام شاه (که پیش او بود) سال دهم سنه (۱۰۴۶) یکهزار و چهل و شش بخانزمان سپرد - و چون صوبه داري هرچهار صوبهٔ دکن بپادشاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر قرار یافته بود خانزمان بدولتاباد معاودت نموده بخدمت آن پادشاهزادهٔ اقبالمند قیام داشت - بسبب امراض متبایند (که از دیر باز طاري شده بود) گاهے ازان بهي مي‌یافت - و باز نکس میکرد تا در آخر سنه مذکور ۱۰۴۷ رخت حیات بربست * رستم زمانه مرد * تاریخ یافته اند - گویند دم واپسین بافاقه آمده این بیت مشهور برسخت * بیت *

* جان بلب دارد اماني چون چراغ صبحدم *
* جنبشے زان آستین خواهم که کار آخر شود *

در شجاعت و سپاهگري یگانهٔ وقت و بسیار غضوب و غیور بود و با وصف آن حلم و تواضع را بمرتبهٔ ورزیده که آنهائي (که با پدرش مدعي جان بودند) براي او بساط محبت و یکدلي مي‌گستردند - اگرچه مهابت خان میگفت - که دوستي اینها برغم من است - بعد از من اگر این اتفاق و وفاق بماند نفرین برمن خواهي کرد - در فهم و دانش هم بے نظیر وقت بود - تاریخے متضمن حالات جمیع سلاطین روي زمین برشتهٔ تالیف کشیده

(۲) در [بعضی نسخه] جودهن و چوند و هرسل *

مجموعهٔ گنج باد آورد نیز جمع او سمت - امانی تخلص میکرد صاحب دیوان است - ازوست * قطعه *

* بر دور جام ما بنویسید نام ما *
* تا نام ما بدور بماند ز جام ما *
* دوران اگر بکام نگردید گو مگرد *
* این بس که دور جام بگردد بکام ما *

یک پسر داشت - میرزا شکر الله نام - قابل و رو شناس پادشاهی بود در هنگامے (که خانزمان باستخلاص جنیر مامور شد) او بنیابت پدر بحراست برهانپور رخصت یافت *

* خواجه جهان خوافي *

خواجه جان نام - از قدیمان فردوس‌آشیاني‌ست - پس از وصول خبر فوت جنت‌مکاني چون پادشاه از جنیر مضاف دکن نهضت نموده متصل احمدآباد رسید اورا (که بمنصب دو هزاري ششصد سوار سرفراز بود) بدیوانی گجرات سر بلند نمود - اواخر سال چهارم درخواست رخصت حرمین شریفین (۲) نموده بدین امنیت کامیاب گشت - چون پادشاه پنج لک روپیه نذر کرده بود (که باهل استحقاق آن دو بقعهٔ مبارکه ارسال نماید) بکار پردازان صوبهٔ گجرات فرمود که دو لک و چهل هزار روپیه را متاعے (که باب خرید و فروخت آن دو مکان باشد) بذام برده (که بدیانت و امانت موصوف بود)

---

(۲) نسخهٔ [ب] رخصت زیارت حرمین شریفین *

بسپرند - که بعد فروخت اصل و سود آنرا بمحتاجان آن در بقعه برساند - و سال نهم ازانجا برگردیده بحصول ملازمت و گذرانیدن نه اسپ عربي بطریق پیشکش سر عزت بآسمان رسانید - سال دوازدهم از دیوانئ گجرات معزول گردیده سال هفدهم مطابق سنه (۱۰۵۳) هزار و پنجاه و سه هجري بدار بقا خرامید *

* خان دوران نصرت جنگ *

خواجه صابر نام پسر خواجه حصاري نقشبندي ست - در زمان جنت مکاني منصبی یافته تعین دکن گشت - خانخانان آثار بردلي و کارداني از ناصیهٔ حالش دریافته درمقام تربیت شد - او بنابر جهتي دست از نوکري برداشته بنظام شاه پیوست - چون درانجا رواج خرد سالان بیشتر دید خود را داخل آن گروه کرده چندان سعي نمود که بقرب مصاحبت امتیاز یافت - و بخطاب شاه نواز خان مخاطب گشت - باز ازانجا دل برگرفته در ملازمان شاهزاده شاهجهان منتظم شد - و بخطاب نصیري خان اعتبار اندوخت و درگردش فلکي همه جا ملتزم رکاب بود - از نیکو پرستاري دقیقهٔ فرو گذاشت نمي نمود - حتی بمقتضای وقت گاهے بترتیب زین و لجام اسپ خاصه قیام مي‌ورزید - در جنگ تونش (۲) سردار فوج شاهي بود - چون دران روز عالمے خاک بے حقیقتي بر فرق روزگار خود بیخت او نیز نتوانست پا افشرد - پس ازان (که عبدالله خان

---

(۲) نسخهٔ [ب] تونس - و نسخهٔ [ج] تونس *

بیوفائي گزیده از شاهزاده جدا شد) او نیز نسبت دامادی خان مذکور منظور داشته حرمان گرا گشت - و بملک عنبر پیوست و پس از فوتش با نظام الملک (که استقلالے بهم رسانیده بود) مي‌گذرانید - در سال دوم فردوس‌آشیاني روی نیاز بآستان خلافت آورده بمنصب سه هزاري دو هزار سوار و خطاب قدیم نصیري خان سر برافراخت - چون در سال سیوم اعلی حضرت ازخطهٔ برهانپور افواج متعدده به تنبیه خانجهان و تسخیر ملک نظام‌شاهیه و حدود و اطراف آن تعین فرمود او بهمراهیِ راجه گجسنگهه نامزد شد از کارطلبي عرضه داشت که اگر خدمت تسخیر ملک تلنگانه و قندهار (که راو رتن بدان سمت دستوري یافته) بمن باز گردد در کمتر مدتے بانجام میرسانم - از پیشگاه سلطنت بمنصب چهار هزاري سه هزار سوار تحصیل ناموري نموده بدان مهم دستوري یافت و کشایش قلعهٔ قندهار را (که بمتانت و دشوارکشائي اشتهار دارد) پیش نهاد همت ساخته اول سر افراز خان سرلشکر آن ملک را (که درمیان قصبه و قلعه آمادهٔ پیکار بود) مالشے بسزا داده آواره نمود پس ازان تقسیم مورچالها نموده گردگرفت - مقرب خان و بهلول خان و رندوله خان عادلشاهي (که بکمک قلعگیان رسیده هجوم آوردند) بتلاشهای مردانهٔ او عنان تاب گشتند - درین اثنا اعظم خان صوبه‌دار دکن بیاوري در رسید - متحصنان گرفتاریِ خود قریب دیده زینهاري شدند - و بعد چهار ماه و نوزده روز سال چهارم سنه (۱۰۴۰)

هزار و چهلم هجري صادق داماد یاقوت خداوند خان کلید قلعه حواله نمود - توپ ملک ضبط و بجلي و عنبري مشهور از خرد و کلان یک صد و شازده (که هر یکی برای برهم زدن لشکرے و شهرے کفایت کند) با سایر اسباب قلعهٔ داري بضبط درآمد - نصیري خان باضافهٔ هزاري هزار سوار بلند پایه گردید - و در همین سال هنگام رخصت بالاگهات دکن بالماس او ماهي و مراتب [که بهپیشین ایام در سلاطین دهلي شیوع داشت - و ایشان بحکام دکن داده بودند و ازان باز درین ملک اعتبارے تمام گرفته سلاطین آنجا بکسے (که شایان عنایات عظیمه باشد) میدهند] مرحمت شد - و در سال پنجم از تغیر معتقد خان بصوبهداري مالوه اختصاص یافت *

گویند که چون اجین و سارنگپور از انتقال خواجه ابوالحسن (که از مدت ممتد آنرا آباد ساخته بود) بجاگیر او تن شد دران ایام درخاندیس و دکن قحط و غلا بمرتبهٔ بهم رسید که نانے بجانے (۲) مي ارزید - مدار قوت سکنهٔ آنجا بر غلهٔ مالوه شد - نصیري خان خرمنهاي غله را بزر پر ساخت - در هیچ وقت اینقدر زر از محالات مالوه وصول نشده *

چون در سال ششم مهابت خان قلعهٔ دولتاباد را محاصره نمود نصیري خان بکمک تعین گشته مصدر کارهای نمایان گردید - روزے (که در مورچال خانزمان نقبیرا بهفتاد من باروت انباشته آتش زدند

---

(۲) نسخهٔ [ب] بجانے ارزید *

و بیست و هشت گز از دیوار عنبرکوت و دوازده گز از برج آن پریده راهے وسیع پیدا شد - اما از ریزش تفنگ و بان قلعگیان هیچکس اقدام بیورش نمیکرد) مهابت خان خواست که خود پیاده شده در آید - نصیري خان گفت - از سران و سرداران چنین سگالش خلاف قانون کارداني ست - من در مي‌آیم - سپر حفظ ایزدي بر روی کشیده بقلعه دوید - و از تیر و تفنگ گذشته بجنگ شمشیر و خنجر رسید - متحصنان از مشاهدهٔ چنین جانسپاري و سرافشاني لختے آویزش نموده بمهاکوت در آمدند - و چون آنرا نیز نقب زده برکشودند دژ نشینان بزینهار گرائیده کلید قلعه سپردند - مهابت خان هرکرا بحراست قلعه تعین میکرد بنابر آنکه آذوقه در قلعه نمانده بود و درین چهار ماه محاصره انواع تعب گذشت از تکفل سر باز میزد - نصیري خان (که دو هزار سوار نوکر داشت) از غایت کارطلبي پذیرای خدمت شده باتفاق سیدمرتضی‌خان بحفاظت قلعه پرداخت - بیجاپوریه چند منزل بدنبال سپه سالار رفته بدولتآباد برگشتند - و بمورچالها (که هنوز بر جا بود) درآمده قلعه را گردگرفتند چون نصیري خان آویز و ستیز بکرات نمود ناچار خائب و خاسر برخاسته آواره گشتند - خان مذکور بخطاب خاندوران و منصب پنج هزاري پنج هزار سوار سرافرازي یافته قلعه را بموجب حکم بمرتضی خان حواله نموده بمالوه معاودت نمود *

و چون شاهزاده محمد شجاع در سال هفتم بتسخیر پرینده

نامزد شد او نیز بهمراهي مامور گردید - روزے (که در نوبت (۲) گهي مقاهیر عرصه بر خانخانان تنگ ساخته (۳) نزدیک بود که چشم زخمي عظیم برسد) خاندوران آگهي یافته بسرعت خود را رسانیده فوج عقب خانخانان را بر فوجي (که دست راست او حلقة داشت) زده هردو قشون را بجوق مقابل رسانید - و زخمیان را برداشته بخانخانان پیوست - غنیم ازین دستبرد رو بفرار آورد - و این کار دست بسته در پیشگاه خلافت باعث مجرای سترگ گردید - چون مهابت خان ازین سپنجي سرا در گذشت بالا گهات بخانزمان تفویض یافت - و پایان گهات (که تمام خاندیس و اکثر ولایت برار باشد) بجمع نود و دو کرور دام بعهدهٔ او قرار گرفت - و حکم شد که سرکار بیجاگدهه و سرکار نذربار و لختي محال سرکار هاندیه (که آنروی آب نربده است) از توابع خاندیس اعتبار نمایند - و چون بکرماجیت پسر ججهار سنگهه بندیله (که با جمعیت پدر بهمراهي خانزمان در بالاگهات میبود) باشارهٔ پدر (که در خراب آباد موطن خود ارادهٔ سرتابي نمود) فرار اختیار کرده راه مسکن گرفت خاندوران ازان آگهي یافته از برهانپور بتکامشي درآمد - و در مقام اشته مضاف صوبهٔ مالوه باو رسید - نزدیک بود که گرفتار شود - زخمي بجنگلهای دشوار گذار زده در دهاموني بپدر ملحق شد - خاندوران

(۲) نسخهٔ [ج] کهي نوبت - یا نوبت کهي باشد (۳) نسخهٔ [ب] عرصهٔ خانخانان تنگ ساخته ٭

بانتظار حکم در مالوه توقف نمود - لهذا از حضور صوبه‌داری مالوه باو متعلق گشته ببرکندن بیخ فساد آن متمرد کوته اندیش تعین گردید و باتفاق عبد الله خان در تعاقب مهاجری شکرف بر روی کار آورد و در سال نهم سر ججهار و پسرش برید بحضور فرستاد - و در جلدوی این حسن توده بخطاب بهادری نامور اندوخت و در همین سال (که اعلیحضرت بسیر قلعهٔ دولتاباد ظلال افکن مرز و بوم دکن گردید) خاندوران را بهراولی راجه جیسنگهه و سایر راجپوتیه و چنداولی مبارزخان نیازي با دیگر افاغنه بکشایش قلعهٔ اودگیر و اوسه و تاخت و تاراج سرحد بیجاپور و گلکنده تعین فرمود - او تا دوازده کروهی بیجاپور هرجا معموري و آبادي یافت بخاک سیاه برابر کرد - و مکرر بهلول خان (۳) میانه و خیریت خان حبشي را مالشے بسزا داد - چون عادل شاه بقدم عجز و انکسار راه اطاعت وانقیاد پیمود خاندوران دست از خرابی ملک او کشیده بسمت اودگیر عنان عزیمت انعطاف داد - و بمحاصرهٔ سه ماه و کسرے آن حصن استوار را هشتم جمادی الاولی سنه (۱۰۴۶) یکهزار و چهل و شش از سیدي مفتاح برگرفته بتسخیر اوسه همت گماشت - بهوجراج حارس آنجا دست و پای زده قلعه سپرد - و پس ازان فرمان شد که فیل گجموتي نام (که سرآمد اقبال قطب الملک است) بدست آرد - او بکوت گیر (که سرحد ملک اوست) رفته

(۳) نسخهٔ [ج] پهول خان ٭

بترغیب و ترهیب آن فیل را با یک لک روپیه نعلبندی گرفته
بگنور دیوگده در آمد . و کیلاچهر و لشته را (۲) (که از توابع کرمانکانون
مراز است) از تصرف گونڈان متغلب بر آورد . و ناگپور را بمحاصرهٔ
چند روز برکشود - کوکیا راجهٔ دیوگده یک لک و پنجاه هزار روپیه
نقد و یکصد و هفتاد فیل پیشکش نموده ناگپور را بازپس گرفت *

خاندوران بهادر در سال دهم بحضور رسیده دویست فیل بقیمت
ده لک روپیه با هشت لک روپیه نقد (که مرزبانان گونڈوانه و دیگر
زمیندار ان لختے بوسم پیشکش پادشاهی و برخے بلو داده بودند)
با فیل گجموتی (که یک لک روپیه قیمت شده بپادشاه پسند
موسوم گردید) با یراق طلا (که از جانب خود بیک لک روپیه ترتیب
داده بود) بنظر اعلی حضرت در آورد - چون جوهر اخلاص و مردانگی او
درین تردد است مردآزما فروغے دیگر داد و پیشکشے (که بدین کیفیت
و کمیت در اندک وقتے هیچ یکے از نوئینان والا مکان یک مرتبه
از گردن‌کشان گاهے نگرفته بود) او بر گرفت بانواع عواطف
و تحسین نواخته بخطاب نصرت‌جنگ و منصب شش هزاری
شش هزار سوار دو اسپه سه اسپه (که تنخواه آن ده کرور و هشتاد
لک دام که بقرار دوازده ماهه بیست و هفت لک روپیه باشد)
و تنخواه پرگنهٔ شجاعت پور از خالصه در طلب اضافه بلند مرتبه
گردید - و چون در سال هفدهم شاهزاده محمد اورنگ زیب بتقریب

(۲) در [بعضی نسخه] کیلاچهر *

عیادت بیگم صاحب از دکن رسیده نظر ببعضے حرکات خود (که دران دیار منافئ مزاج اعلی حضرت سر زده بود) پیش ازان (که آثار بیلطفي از طرف پدر والا گوهر ظاهر شود) دست از امور دنیوي کشیده انزوا گزید اعلی حضرت را ازین داعیهٔ بے سبب ملالت افزوده نظم دکن را بنصرت جنگ (که بایالت مالوه مي‌پرداخت) تفویض فرمود - و بمنصب هفت هزاري هفت هزار سوار و انعام یک کرور دام (که منتهای مدارج نوکرئ هندوستان است) اختصاص گرفت *

گویند خاندوران در صوبه دارئ دکن بضوابط مخترعهٔ خود عالم کهنه را دیگر ساخت - بسیارے دیسمکهه و دیسپاندیه را بمیخ کوب (۲) زده رهگرای بادیهٔ فنا ساخت - و از سرنو همت بآبادئ ملک گماشته منصب داران را (که متفرق جاگیر داشتند) یکجا تنخواه نمود و تمام قلاع را دیده تجویز احشام و سرانجام آذوقه بر وجه اتم کرد و آنچه خزانهٔ پادشاهي در قلاع و پرگنات خالصه بود قریب کرور روپیه بحضور ارسال داشت - تا بعالمیان ظاهر شود که همیشه از حضور زر میرسد - (۳) من در صوبه‌دارئ خود از دکن زر فرستادم - چون از بندوبست آن مملکت خاطر او طمانینت پذیرفت تسخیر بیجاپور پیش‌نهاد همت ساخت - سال هیزدهم جهت برخے مصالح ملکي از دکن طلب حضور گشت - تا کشمیر ملتزم رکاب پادشاهي بود - ازانجا دستورئ

---

(۲) نسخهٔ [ج] بمیخ چوب زده (۳) در [بعضے نسخه] میرسید *

تعلقه یافته بلاهور رسید - و دو کروهئ شهر فرود آمد - آخر شب در جامهٔ خواب بود - از نیرنگئ تقدیر برهمن پسرے کشمیري (که اورا باسلام آورده درسلک خدمتگاران خود منتظم ساخته بود) چمدهر کاري در شکم او زد - گویند هفده تانکه دوخته بودند - ابرو خم نکرد - با قلیج خان حرف میزد - یک روز بهوشیاري گذرانیده از نقد و جنس بهریک از فرزندان حصهٔ متعین ساخته تتمه جهت خالصه قرار داد - و موافق آن بخط خود عرضي نوشته روانهٔ حضور کرد - شب هفتم جمادی الاولی سنه (۱۰۵۵) هزار و پنجاه و پنج بساط حیات در نوردید - اعلی حضرت بهرکدام از فرزندانش زیاده از وصیت او عنایت فرموده شصت لک روپیه بسرکار والا باز گردید چون مدفن آبای او گوالیر (۲) است آنجا برده مدفون ساختند *

خان دوران در کار پادشاهي اصلا مداهنه (۳) و مساهله نمیکرد و آزمندي و طمع درین کار نداشت - سه پاس روز و یک پاس شب در معاملات سرکار والا میگذرانید - و بدیگرے نگذاشته بجزو کل مهمات خود میرسید - اما با رعایا سختگیر بود - و با خلق خدا بدرشتي و تعدي زندگي میکرد - تیر آه مظلومان بود که کارگر افتاد - روزے (که خبر فوتش ببرهانپور رسید) شیریني و قند و شکر در دوکانها نماند که مردم بشکرانه بخش نکردند - بیشتر عمارات عمدهٔ برهانپور در وقت او شده - مندوی زین آباد کنار تپتي

(۲) در [بعضی نسخه] گوالیري ست (۳) نسخهٔ [ب] - مداهنه نمیکرد *

ازو ست - و از سرونج (۲) تا برهانپور بده کروهي سراها ساختهٔ او ست - پسرانش سید محمد و سید محمود بعد فوت پدر هر دو منصب هزاري هزار سوار و عبدالنبي (که خرد سال بود) پانصدي منصب یافتند *

* خان جهان باره *

سید مظفر خان از سادات تهنپوري (۳) ست - ابوالمظفر نام داشت سال چهاردهم جهانگیري (که شاهزاده سلطان خرم بمهم دکن رخصت یافت) او در جنگ با دکنیان پای همت قایم کرده زخمے برداشته در میدان افتاد - و نقش سپاهگري او دلنشین شاهزاده شد - در حیني (که شاهزادهٔ مزبور از پدر والا قدر خود جدائي گزیده بدکن پرتو ورود افگند - و پس از عبور نمودن مهابت خان با شاهزاده سلطان پرویز از دریای نربده مجال توقف در بلدهٔ برهانپور متعسر دیده از راه سیکاکول تعلقهٔ قطب الملک متوجه صوبهٔ بنگاله گردید و درانجا با ابراهیم خان فتح جنگ محاربه دست داد) مومی الیه در جنگ مذکور مصدر ترددات نمایان شد - و در تمام مدت فترات ملتزم رکاب شاهزاده بود - مراسم خدمتگذاري و جانسپاري بظهور آورده در خاطر شاهزاده جا بهم رسانید - و پس ازان (که شاهزاده بتخت سلطنت بر نشست) در سال اول جلوس اورا بعطای منصب چهار هزاري ذات و سه هزار سوار و علم و نقاره و اسپ از طویلهٔ

---

(۲) نسخهٔ [ب] بیرونچه (۳) با رنتهپوري ست *

خاصه با زین مطلا و انعام یک لک روپیه بین الاقران ممتاز ساخت و بحراست قلعهٔ گوالیار مامور گردانیده توابع آن در تیول او مقرر شد - و در همین سال باتفاق مهابت خان جهت تنبیه ججهار سنگهه بندیله (که هنگام بغي و فساد برپا کرده بود) دستوري یافت و چون باستشفاع مهابت خان خانخانان صفح جرائم او شد دیوانیان پادشاهي منجملهٔ ملک (که در تصرف او بود) بقدر طلب منصبش بار گذاشته تتمه بجاگیر خان مذکور و غیره امرا تنخواه نمودند - و در سال دوم چون خانجهان لودي بنابر توهمي (که درخاطر او جا کرده بود) از مستقرالخلافه راه فرار اختیار نمود خان مزبور بهمراهي خواجه ابوالحسن تربتي بتعاقب او مامورگشت - و بچستي و چالاکي همان شب بے انتظار سرکرده روانه شد - شش گهري روز بر آمده بر کنار دریای چنبل متصل دهولپور بدو رسیده چپقلش مردانه نمود - و محمد شفیع نبیرهٔ او با نوزده تن از سادات بدرجهٔ شهادت پیوست - و پنجاه کس از رفقای او زخمي گردید - چون این معني بعرض پادشاه رسید خان مذکور را ازانجا طلب داشته باضافهٔ یک هزار سوار و اسپ از طویلهٔ خاصه با زین مطلا و فیل از حلقهٔ خاصه سرفراز فرمود - و در سال سیوم بعنایت خلعت و جمدهر مرصع و اسپ از طویلهٔ خاصه با زین مطلا و فیل از حلقهٔ خاصه کام اندوز گردیده بهراولي لشکر پادشاهي (که همراه اعظم خان بنابر تنبیه خانجهان لودي مقرر شده بود) شرف

رخصت اندوخت - و پس ازان چون مسموع شد (که خان مزبور را بسبب ورم بالای ناف طاقت سواري نیست) جگجیون جراح را بجهت علاج او روانه نموده حکم شد - که بعد تخفیف بحضور بیاید - ازانجا (که جراح بنابر قوت ماده موضع ورم را شگافته خلط بسیار دفع شده بود) خان مزبور چندے بنابر التیام جراحت توقف نموده خود را بحضور رسانید - پادشاه از وفور قدرداني بعنایت خلعت و جمدهر مرصع با پهول کتاره و اضافهٔ هزاري ذات بمنصب پنجهزاري چهار هزار سوار و مرحمت اسپ از طویلهٔ خاصه با زین مطلا بلند مرتبه گردانید *

و چون ملک نظام شاه پی سپر افواج پادشاهي گردیده خانجهان لودي مجال اقامت تنگ دیده دل از بودن آنجا بر گرفته راه مالوه پیش گرفت خان مذکور (که بقدم خدمت و شیوهٔ شجاعت و قبیله داري موصوف بود) بعنایت خلعت خاصه و شمشیر خاصه و اسپ قبچاق (۲) از طویلهٔ خاصه نوازش یافته بتعاقب او نامزد گردید - و ازانجا (که عبد الله خان بهادر نیز با فوج علیحده بتعاقب او تعین شده بود) حکم شد - که اگر بهادر مزبور بآن حدود رسیده باشد هر دو فوج فراهم شده خار بن فساد بر کنند - سید مظفر خان بپای استعجال از گذر اکبر پور عبور آب نربده نموده خبر گیران عرصهٔ مسافت مي پیمود - تا آنکه در منزل موضع تال گانون

---

(۲) در [اکثر نسخه] پنچاق *

تعلقهٔ مالوه عبد الله خان بهادر نیز ملحق بوی گردید - پس از وصول موکب ظفرکوکب بموضع نیمي از ولایت باندهو (۲) (که پانزده کروهیِ سهیندہ و سي کروهیِ الهآباد است) بدریافت خبر قرب او عازم آن سمت گردید - نخست سید مظفر خان (که هراول فوج پادشاهي بود) باو رسیده تلاشهای مردانه نمود - خانجهان بعد بکار آمدن جمعے رو براه گریز نهاد - بهادران لشکر دست از تعاقب برنداشته بعد دو روز باز بوی رسیده هنگامهٔ زد و خورد برپا ساختند - او بهراول سید مظفر خان مقابل شده کشته گردید و سید ماکهن پسر سید عبدالله و نبسهٔ سید مظفر خان با بیست و هفت کس بدرجهٔ شهادت فایز گردید - و پس ازانکه خان مذکور بحضور رسیده شرف ملازمت دریافت باضافهٔ هزار سوار بمنصب پنجهزاري ذات و سوار و عنایت خطاب خانجهان چهرهٔ ناموري بر افروخت - و در سال چهارم جلوس یک هزار سوار تابین او دو اسپه سه اسپه قرار یافته با یمین الدوله بتنبیه عادل شاه بیجاپوري تعین شد - و در سال پنجم کامیاب ملازمت پادشاهي شده یک هزار سوار دیگر تابین او دو اسپه سه اسپه مقرر گردید - و سالِ ششم نیز بهمین عنایت سر بلندي اندوخت - پستر بهمراهیِ شاهزاده محمد شجاع بمهم پرینده رخصت پذیرفت - درین مهم مصدر ترددات شایان و دلیریهای نمایان گردید - و چون تسخیر پرینده ملتوي مانده

(۲) نسخهٔ [ب] مادهو *

شاهزاده حسب الحکم فردوس‌آشیانی عازم عتبهٔ خلافت گشت سید خانجهان بسرعت سریعه خود را رسانیده متصل اکبرآباد جبهه سای آستان خلافت گردید - و در سال هشتم تتمهٔ سواران تابین او در اسپه سه‌اسپه تقرر پذیرفت - و در همین سال به تنبیه ججهار سنگهه بندیله (که شیوهٔ بغي ورزیده بود) با جمعے از دیگر امرا تعین شده نطاق عزیمت بر کمر همت بست - و پس ازان [که ججهار سنگهه دست و پای زده راه دیوگدهه (که متصل صوبهٔ برار واقع است) پیش گرفت - و عبدالله خان بهادر فیروز جنگ و خاندوران بتعاقب او مامور گردیدند] سید خانجهان بر طبق حکم محکم جهت تنسیق ولایت مفتوحه و تفتیش دفائن آنجا متصل چوراگدهه توقف گزید - و پس ازان بحضور رسیده در ایامے (که فردوس آشیانی عزیمت سیر دولتاباد پیش نهاد خاطر ساخته از دریای نربده گذشته کنار آن مخیم سرادق اقبال بود) سعادت ملازمت دریافت و بعنایت خلعت خاصه با چارقب طلا دوز و جمدهر مرصع با پهول کتاره و شمشیر مرصع و یک لک روپیه نقد رایت ناموري بر افراشت در سال نهم بعطای خلعت خاصه و شمشیر خاصه و اسپ از طویلهٔ خاصه فرق مباهات برافراخته با جوقے از امرا بتادیب عادل شاه بیجاپوري دستوري یافت - و از سمت بیر بدهارور (۲) رسیده بنه و بار درانجا گذاشته راه طرف شولاپور گرفت - و در اثنای قطع مسافت

---

(۲) در [بعضی نسخه] بدهار وار *

مردم تعین نموده سرادهون را مسخر ساخت - و بر محالات جاگیر ریحان شولاپوري تاخته قصبهٔ دهاراسین را تهانه نشین گردانید و بکرات با بیجاپوریان زد و خورد بمیان آمد - خان مزبور خود مصدر مراسم شجاعت گردیده مخالفان را هر بار شکست فاحش داد *

گویند روزے رندوله بیجاپوري زخمي شده از اسپ بر افتاد یکے از رفقا اسپ باو رسانیده از میدان بر آورد - پس ازان (که بعضے از ولایت بیجاپور ویران گردید - و موسم برسات برسر رسید) خان مزبور بارادهٔ چهاوني برگشته بدهارور آمد - پستر چون عادل خان زینهاري شده اطاعت فردوس آشیاني اختیار نمود خان مزبور حسب الطلب بزمین بوس عتبهٔ سلطنت فایز گشت - و چون اواخر همین سال پادشاه عزیمت مستقر الخلافه نموده ایالت هر چهار صوبهٔ دکن (که عبارت از خاندیس و برار و پاره از ملک تلنگانه و قلیلے از ملک نظام الملکیه باشد) بعهدهٔ شاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر مفوض فرمود سید خانجهان بعنایت خلعت خاصه مطرح التفات گردیده مقرر شد - که تا فراغ خانزمان بهادر از تسخیر حصار جنیر و غیره بخدمت پادشاهزاده قیام نماید در سال دهم بحضور شتافته دستوري گوالیار (که متعلق بوی بود) یافت - و در سال یازدهم باز بعتبهٔ خسرواني رسیده چون عزیمت دار السلطنت لاهور پیش نهاد خاطر پادشاهي شد مشار الیه باجازت تیول کام دل اندوخت - و سال چهاردهم در دار السلطنت

لاهور شرف ملازمت دریافت نموده بعطای اضافهٔ هزاري ذات هزار سوار بمنصب شش هزاري شش هزار سوار پنجهزار سوار دو اسپه سه اسپه سررشتهٔ اعتبار بدست آورد *

درین ایام (که راجه جگت سنگهه ولد راجه باسو سر طغیان برداشته بود) مشار الیه به تذبیه او و تسخیر قلاع متصرفه اش با فوجے نامزد گردید - وقت رخصت بعنایت خلعت خاصه و دو اسپ از طویلهٔ خاصه با زین طلا و مطلا و فیل از حلقهٔ خاصه با ماده فیل و یک لک روپیه بطریق مساعده سر بلندي یافت - مشار الیه بموجب حکم پادشاهي موسم بارش را در لاهور گذرانیده پس ازان (که از کتل (۲) بهلوان و مچهي بهون گذشته نیم کروهی قلعهٔ نور پور معسکر ساخت) مساعیء جمیله از تعین مورچالها و کندن نقب بتقدیم رسانید اگرچه برجے از قلعه پرید اما چون محصوران پس هر برجے دیوارے کشیده بودند راه درآمد پیدا نشد - پستر بر طبق فرمان پادشاهي تسخیر قلعهٔ مؤ وجههٔ همت ساخته جوهر شجاعت را بر روی کار آورد و به نبردهای متواتره کار بر محصوران چنان تنگ ساخت که افواج پادشاهي از جوانب دیگر بقلعه در آمدند - و جگت سنگهه راه فرار پیمود - در جلدوی آن یکهزار سوار دیگر از تابین او دو اسپه سه اسپه قرار یافت - پستر (که راجه جگت سنگهه باظهار ندامت پرداخته صفح جرائم او از پیشگاه عنایت منظور شد) خان مشار الیه همراه

---

(۲) نسخهٔ [ب] پهلوان *

شاهزاده مراد بخش بحضور آمد - چون درین سال خبر آمدن شاه صفي (۲) دارای ایران جهت تسخیر قلعهٔ قندهار بر زبانها افتاده بود شاهزاده دارا شکوه برای دفعیهٔ او دستوري یافت - خان مزبور هم بعطای خلعت خاصه و شمشیر مرصع و دو اسپ از طویلهٔ خاصه با زین طلا و مطلا و فیل ازحلقهٔ خاصه مورد عنایات گردیده در همراهیان شاهزادهٔ مزبور تعین گشت *

درین اثنا خبر فوت شاه صفي شیوع گرفت - در سال شازدهم خان مزبور برخصت گوالیار محال جاگیر خود مورد التفات شد - و در سال هفدهم باز بملازمت پیوسته در ایامے (که فردوس آشیاني سمت اجمیر متوجه گردید) اورا بحراست اکبرآباد گذاشت - پس از معاودت موکب خسرواني چندے در حضور بوده در سال هیزدهم رخصت محال جاگیر یافت - و در سال نوزدهم جلوس حسب فرمان طلب عازم گشته در دارالسلطنت لاهور دولت آستانبوس حاصل نمود در اواسط همین سال مطابق سنه (۱۰۵۵) هزار و پنجاه و پنج هجري مفلوج گشته دو ماه صاحب فراش بوده سفر آخرت گزید پادشاه قدر شناس تاسف نموده در بارهٔ پسرانش سید منصور خان و سید شیر زمان و سید منور (که آخرها بخطاب سید مظفر خان و سید لشکر خان مخاطب شدند - و احوال هریک درین صحیفه رقمزدهٔ کلک وقائع نگار گردیده) توجه مرعي داشت *

---

(۲) نسخهٔ [ب] صفوي *

خان مزبور نامے ببزرگي و کثرت جمعیت و سخاوت برآورده تا زیست بآبرو بسر برد - نوکران بیش قرار داشت - و هرکه از ملازمان پادشاهي بوی متوسل میشد سلوک خوب نموده دیهات در جاگیر او میداد - حلیم و متواضع بسیار بود - گویند روزے فردوس آشیاني بر دستار خوان نشانیده شریک طعام ساخت پس ازانکه پادشاه برخاست سید خانجهان دویده جفت پاپوش را زیر پا گذاشت - پادشاه بر آشفته فرمود - که شما را شرم این خطاب عالي باید کرد - شخصے (که بدین خطاب مخاطب بود) أمرا چه که ما و جمیع شاهزادگان محتاج نگاه او بوده اند - و باستغنا با کسے حرف نمیزد - او عرض کرد که بنده فدوی درگاه است - پادشاه فرمود - که من بعد در جمیع امور رعایت توره و ضابطه باید کرد اما گویند که بمعاملت دنیوي نمي رسید - و بر کارپردازان خود اعتمادے نمیکرد - خدمتگاران هموطني خود را بسیار دوست میداشت - گفتهٔ آنها پیش او معتبر بود - روزے عاملے (که پنجهزار روپیه عین المال جاگیرش بتصرف خود آورده بود) معرفت خدمتگارے سه هزار روپیه را اشرفي پیش خان مزبور آورد - که این حق دیوان و مستوفي ست - اما میترسم که فردا فتوای قتل من خواهند داد - خان مزبور خوش شده اشرفیها برگرفت - بعد ازین هرچند متصدیان ظاهر نمودند (که پنجهزار روپیه عین المال ذمهٔ او باقي ست) قبول نکرد *

* خسرو سلطان *

درمي پسر نذر محمد خان والي بلخ و بدخشان است - چون در سنه (۱۰۵۱) یکهزار و پنجاه و یک خطبهٔ ماوراء النهر بنام نذر محمد خان خواندند خان مزبور باتفاق پسر کلان خود عبدالعزیز خان در بخارا بکمال استقلال مسند نشین خاني گشته مهمات فرمانروائي را بنهج استقامت جاري گردانید - و در سنه (۱۰۵۵) هزار و پنجاه و پنج بقرشي رفته ارگنج را (که حاکمش اسفندیار خان درگذشته بود) بتصرف درآورد - و با اوزبکیه (که برادر کلانش امامقلي خان سلوک تمام مرعي داشته و ضبط محصول و بندوبست ماوراء النهر بران قوم وا گذاشته خود محض باسم خاني خرسند بود) باز خواست آن ایام درمیان آورد - آن قوم خلیع العذار مطلق العنان رنجیده خاطر و رمیده دل گشته بران شدند که او را با پسرش از میان بردارند - خان مذکور استشمام رایحهٔ یکتائی آن بداندیشان نموده باقتضای مصلحت سنگ تفرقه در جمعیت آنها انداخت - هر یکی را بجائی تعین کرد - سمرقند را با توابع بعبدالعزیز خان داده بیگ اوغلي را اتالیق و خسرو بیگ را دیوان بیگی او ساخت - و تاشکند را بامضافات ببهرام پسر سیوم خود داد و باقي یوز را اتالیق او نمود - و نذربی اتالیق امام قلي خان‌را (که در اوزبکیه اعتبار تمام داشت - و اورا سرخیل فتنه انگیزان میدانست) بحکومت بلخ نامزد گردانید - و قندوز را (که حاکم نشین بدخشان

(۲)
است) بخسرو سلطان مذکور داد - و کهمرد را با لواحق و توابع و هزارجات (که از دیر باز تعلق به یلنکتوش داشت) بے سابقهٔ تقصیر تغیر نموده بسبحان قلي پسر چهارم سپرده توردي علي قطان را اتالیق او نمود - و تیول اکثرے در خالصه ضبط نموده آنها را نقدي ساخت - و اکثر مدد معاش و سیورغال قدیمه را بلباس اسناد متهم ساخته خود متصرف شد *

ازانجا (که ایام دولتش بسر آمده بود - و اقبال او رو بادبار گذاشته) همگي خواجگان توران را (که وضیع و شریف آنجا حلقهٔ ارادت شان در گوش دارند) بسبب وقوع برخے امور آزرده ساخت و ازین رو (که هرجا چراگاهے بود برای دواب خود قرق نموده دیگرے را رخصت نمیداد) تمام احشام بهم برآمده دل دگرگون کردند عبد العزیز خان (که خلف ارشد و ولي عهدش بود) هرچند وسائل انگیخت (که خود بدستور امام قلي خان بخارا را دارالخلافه ساخته بلخ را بمن عطا کنند) او چون چهل سال در بلخ گذرانیده آب و هوای آنجا با طبعش سازگار بود و دل کندن ازان مکان دشوار مي‌نمود و نقل و تحویل اندوختهٔ چندین ساله دشوار تر پسر را نیز بعدم انجاح مرام رنجانید - و با سران و سرداران بلخ (که مدتے ممتد در تقدیم مراتب عبودیت سر موئے فروگذاشت ننموده توقع احسان و چشم نوازش داشتند) از حقیقت نشناسي

(۲) در [بعضے نسخهٔ اکبرنامه] کهمرد آورده *

چشم پوشي بکار برد - و يکدست مراسم حزم و کار آگهي از دست
واهشته هرکه از روي هوا خواهي حرفي از بد انديشان مخفي باو
ميگفت از تنگ ظرفي بافشاي آن او را شرمسار و بے اعتبار
ميگردانيد - تا آنکه دفعةً تمام توران و همه تورانيان برشوريدند
و يکبارگي طبل مخالفت فروکوفته خطبهٔ ماوراء النهر بنام عبدالعزيز
خان خواندند - و المانان فرصت جو دست بنهب و تاراج بر آورده
اکثر کارخانجات را يغمائي ساختند - آخرالامر (٢) نذر محمد خان با پسر
بمصالحه پرداخت - که فرمان روائي ماوراءالنهر بخود متعلق ساخته (٣)
بلخ و بدخشان باو بگذارد - و خود بعد آشتي از پيکار و نبرد
بر آسود - اما از دورنگي اوزبکان و خودسري المانان بيم جان و مال
هر روز مي افزود - ترک صيد و شکار نموده چندے درون حصار
بلخ خانه نشين گشت - و چون بعد وقوع حادثهٔ ناگزير جنت مکاني
و بودن وارث تخت و تاج يعني صاحبقران ثاني بر بعد مسافت
در جنير (که اقصاي دکن است) عرصه خالي پنداشت از شورش طلبي
و غرور جواني لشکرے گران بتسخير کابل کشيد - هرچند کارے
پيش نبرده از صولت لشکر فيروزي رجعت قهقري نمود اما دست
تعدي و تطاول دراز ساخته از سکنهٔ شهر و رعاياي نواحي و اطراف
هرچه اوزبکان تهي دست يافتند بنهب و غارت بردند - و ابواب
بيداد و ستم بر روي اهل آنديار فراز نمود - ازان وقت مرکوز

(٢) در [اکثر نسخه] اکثر کارها را (٣) در [بعض نسخه] شناخته *

خاطر اعلی حضرت بود - که بمقتضای * مصرع *

* کلوخ انداز را پاداش سنگ است *

فوجی جرار بر سر بلخ (۲) و بدخشان فرستاده آن ملک موروثي را انتزاع نمایند - بسبب اشتغال مهمات ملکي ارادهٔ مذکور از مکمن بطون بر منصهٔ ظهور نرسید - درین وقت (که خود بخود دران ولایت هرج و مرج افتاد - و المانان بے دین آتش ظلم افروخته در قتل و اسر اهل اسلام و هتک استار ناموس اشراف و اخیار خود را مستحق انواع سیاست ساختند) شاهزاده مراد بخش را با پنجاه هزار سوار بتسخیر آندیار و مالش آن گروه نا هنجار در نوزدهم سال باستعجال رخصت فرمود - و چون شاهزاده از کتل طول گذشته بمیدان سرا منزل نمود اوزبک و المان (که قری و مواضع بدخشانات را بجاروب غارت پاک رفته کار بر خسرو سلطان تنگ ساخته بودند) از آوازهٔ موکب منصور بپای سرعت راه فرار پیمودند - خسرو سلطان بر رفق مصلحت دید خرد با پسر خود بدیع سلطان و دو هزار خانه‌دار از احشام و اهل قندوز (که بیشتر رعایای جور کشیدهٔ تالان دیده بودند) احرام ملازمت شاهزاده بست و چون نزدیک باندراب رسید امیرالامرا علي‌مردان خان پذیره شده بر پشت اسپ دریافت - و پس ازانکه داخل خیمهٔ شاهزاده شد آن قاعده دان بر طبق حکم پادشاهي تا منتهای بساط رفته معانقه

(۲) نسخهٔ [ب] بر بلخ و بدخشان *

نموده همراه آورد - و نزدیک بمسند نشانده گوناگون عاطفت و دلجوئي بکار برد - و انواع عطایا و پنجاه هزار روپیه نقد تواضع نموده روانهٔ حضور ساخت - از پیشگاه خلافت مرحمت‌خان ولد صادق خان‌مرحوم با چهار اسپ عربي و عراقي با زین طلا و بیش‌قیمت‌پارچه از نوادر اقمشهٔ هندوستان و یک پالکي و چهار ڈولي با چوبهای نقره و غلافهای مخملي برای سواری عورات و دو دست پیش‌خانهٔ مکمل تعین گردید - که اشیای مذکور را بسلطان مزبور رسانیده همه جا بمرافقت او بوده بدرگاه رساند - بیست و پنجم ربیع الآخر سنه (١٠٥٦) یکهزار و پنجاه و شش هنگامیکه بظاهر کابل رسید مدار المهام سعد الله خان و میر جلال صدر الصدور استقبال نموده بملازمت رسانیدند - او التماس قدمبوس نمود - باجازت آن امتیاز بخشیدند - پس ازان سرش را اعلی حضرت از راه قدر شناسي بدو دست برداشته بآغوش عاطفت در آوردند - و بحکم نشستن مباهات اندوخت - و باقسام عنایات و نوازش و انعام پنجاه هزار روپیه نقد کامیاب گشته بمنصب شش‌هزاري دو هزار سوار اختصاص یافت - و منزل خاندوران بهادر را با فروش و اسباب تجمل برای او آراسته قرار یافت - و بدیع سلطان پسرش (که همراه پدر بود) بسالیانهٔ دوازده هزار روپیه نوازش یافت - و چون خسرو سلطان مرد ضعیف بنیهٔ افیوني (که مدتها بتعدي و اشتلم اوزبکیه روی بهبود ندیده بود - و از بیم و هراس دست‌انداز المانان

دمے نه آسوده) یک دفعه بے رنج و تعب بدولت خدا داد رسید بفراغبال و ترفه حال بهره یاب لذت زندگاني گشت - تکاپوی نوکري درمیان نبود - گاهے در دارالسلطنت لاهور و گاهے در شاهجهان‌آباد و احیانا در رکاب بسر میبرد - و در سال بیست و ششم اورا از منصب باز داشته یلک روپیه مشاهره موظف گردید - و درین سال پسرش بدیع سلطان بمنصب هزاري دو صد سوار سرافرازي یافت - و تا آخر سلطنت اعلی حضرت بمنصب دو هزار و پانصدي رسیده بود *

* خواجه عبدالهادي *

پسر کلان صفدر خان خواجه قاسم است - اوائل سلطنت فردوس آشیاني در قصبهٔ سرونج (۲) تیول پدر خود مي بود - سال چهارم (که خانجهان لودي باتفاق دریا خان روهله از دکن بمالوه شتافته بقصبهٔ مذکور رسید) از بحراست آنجا از قرار واقع پرداخت تا سال بیستم بمنصب نهصدي شش صد سوار فایز شده سال بیست و یکم از اصل و اضافه بپایهٔ هزار و پانصدي هشت صد سوار مرتقي گشته سال بیست و سیوم باضافهٔ دویست سوار چهرهٔ عزت برافروخته سال بیست وششم همراه پادشاهزاده دارا شکوه (که بتسخیر قلعهٔ قندهار نامزد شده) دستوري پذیرفته وقت رخصت از اصل و اضافه بمنصب دو هزاري هزار سوار و عطای خلعت و اسپ با زین نقره و سال بیست و هفتم بعنایت علم لوای بلند رتبگي برافراخت

---

(۲) در [بعضے نسخه] پرونج *

(۲)
سال سیم مطابق سنه (۱۰٦٦) یک هزار و شصت و شش هجري پا در عدم خانه گذاشت - پسرش خواجه جان تا سال سیم هزاري چهار صد سوار منصب داشت *

* خوشحال بیگ کاشغري *

سال نوزدهم جلوس فردوس‌آشیاني بمنصب هزاري چهار صد سوار چهرهٔ عزت بر افروخته با سلطان مراد بخش بتسخیر بلخ و بدخشان رخصت پذیرفت - و پس از فتح بلخ و مراجعت شاهزادهٔ مذکور بهندوستان چون جملة الملک سعد الله خان به بندوبست آنجا تعین شد اورا با دیگر کاشغریان بتهانه‌داري شیرپور و سام چاریک مقرر نمود - سال بیستم حسب تجویز جملة الملکي از اصل و اضافه بمنصب هزار و پانصدي پانصد سوار عز امتیاز اندوخت - و سال بیست و دوم همراه سلطان محمد اورنگ زیب بهادر بصوب قندهار مرخص گشته ازانجا همراه رستم خان و قلیچ خان در محاربهٔ قزلباشان پاي قیام مستحکم داشته مصدر ترددد گردیده سال بیست و سوم از اصل و اضافه بمنصب دو هزاري هزار و دویست سوار سررشتهٔ اعتبار بدست آورده سال بیست و پنجم باز همراه شاهزادهٔ مذکور بمهم مسطور شتافت - و سال بیست و هشتم همراه جملة‌الملک (۳)
بر سر چیتور کسیل شده گام جلادت برداشت - پستر همراه خلیل خان بتادیب زمیندار سري‌نگر شتافته اواخر سال سي و یکم با مهاراجه

(۲) نسخهٔ [ب] هزار و شصت هجري (۳) نسخهٔ [ب] خلیل الله خان *

جسونت سنگهه جهت سد راه بودن بر فوج دکن (که عزیمت سلطان محمد اورنگ زیب بهادر بحضور بتقریب عیادت پدر والا قدر زبان زد شده بود) بصوبهٔ مالوه دستوري یافته دامن همت بر کمر عقیدت زد - پس ازان در جنگ سموگدهه برکاب سلطان داراشکوه بود باقي احوالش بنظر نرسید *

* خواص خان بختیار خان دکهني *

در عهد جنت‌مکاني در سلک ملازمان انتظام یافته سال هشتم جلوس فردوس‌آشیاني بخدمت فوجداري لکهي جنگل و تهاره (٢) از تغیر سردار خان چهرهٔ اعتبار برافروخته سال دوازدهم (که پادشاه بسرحد پنجاب ورود فرمود) او احراز سعادت ملازمت نمود و سال چهاردهم ازانجا معزول شده در کومکیان صوبهٔ بهار قرار یافته سال شانزدهم بفوجداري ترهت مضاف صوبهٔ بهار عز امتیاز اندوخته سال بیستم بعنایت خلعت و اسپ سرفراز گشته ببدخشان دستوري پذیرفته سال بیست و یکم بحضور رسیده دولت بار یافت و بفوجداري و تیولداري مندسور مضاف مالوه لواي کامراني برافراشت سال بیست و سیوم چون صوبه‌داري مالوه بشاهنواز خان و مندسور بمیرزا محمد پسر میر بدیع مشهدي (که خویش خان مزبور میشد) قرار گرفته او ازانجا تغیر شده پستر داخل کومکیان دکن گردیده در محاصرهٔ گلکنده همراه سلطان محمد اورنگ زیب بهادر

---

(٢) در [بعضي نسخه] تهاده - یا تهاره باشد *

مصدر ترددات بود - و پس ازان (که زمام سلطنت باختیار شاهزادهٔ مزبور در آمد) از اصل و اضافه بمنصب دوهزاري هزار و پانصد سوار و خطاب خواص خان بر نواخته شد - و در حروب متواتر (که خلد مکان را با مهاراجه جسونت سنگهه و شرکای سلطنت رو داد) در رکاب پادشاهي بوده بتعیناتی صوبهٔ بهار بدان حدود شتافت و چون قبل از جلوس ثاني قلعهٔ چنار از دست سید ابو محمد نام نوکر سلطان شجاع مستخلص گردید او بحراست آنجا اعتبار اندوخت - و سال دوم از انجا عزل پذیرفت - بر مآل حالش اطلاع نیست *

* خلیل الله خان *

برادر خرد اصالت خان میر بخشي ست - حمیده بانو بیگم صبیهٔ سیف خان و صبیه زادهٔ آصف خان یمین الدوله در عقد ازدواج داشت - در عهد جنت‌مکاني هنگام استیلای مهابت خان همراه آن آصف مرتبت در قید مهابت خان افتاد - و در سال سیوم جلوس اعلیحضرت بخطاب خاني سر برافراخت - پستر بخدمت میر تزکي اختصاص گرفت - و در سال ششم سنه (۱۰۴۲) هزار و چهل و دو هجري بخدمت میر آتشي مباهات اندوخت - و در سال نهم بمنصب دو هزاري صید مراد بدام آورد - و قراول بیگي گردید - و در سال هیزدهم بمنصب سه هزاري دو هزار سوار سرفرازي یافت - و بخدمت قوربیگي کمرخدمت بر بست - و در سال نوزدهم

بهمراهی شاهزاده مراد بخش بتسخیر بلخ و بدخشان رخصت یافته بسرداری فوج طرح دست چپ متعین گردید - شاهزاده خلیل الله خان را باتفاق چین قلیچ خان و میرزا نوذر (۲) صفوي از چاریکاران براه آبدره بانتزاع قلعهٔ کهمرد و غوري روانه نمود خان مزبور از چهتي و کارطلبي با میرزا نوذر یک منزل پیش افتاده چون از کتل گندک (که سرحد صوبهٔ کابل و ولایت کهمرد است) گذشت جمعی را بسرعت هرچه تمامتر بر سر کهمرد تعین کرد- اوزبکان بمجرد وصول بهادران منصور مضطر گشته از حصار برآمده هریکی بطرفی بدر زد - بعضی ازانها اولا ثبات قدم ورزیده آخر کار زینهار پژوه شده قلعه را سپردند *

خلیل الله خان خاطر از استحکام آن وا پرداخته باز باتفاق میرزا نوذر یک منزل از قلیچ خان پیش راهي گشته بدستور کهمرد جوقی را بسوی غوري کسیل نمود - آنها با قباد میر آخور محافظ غوري (که فوج منصوره را مردم هزارجات پنداشته از قلعه برآمده بود) درآویختند - او بکمتر آویزه ره سپر فرار گردید - دلیران چالاک پاشنه کوب با او جنگ کنان بحصار درآمدند - قباد بارک پناه جسته بعهد و پیمان خلیل‌الله خان را دید - خان مسطور قلعه را باهتمام خان سپرده خود با قباد بشاهزاده پیوست - و پس از درآمدن آن مملکت بتصرف اولیای دولت قاهره و وصول علامي سعدالله خان

(۲) نسخهٔ [ب] بوذر - یا نودر باشد *

ببلدهٔ بلخ جهت بند و بست آندیار خلیل الله خان متعلقان نذر محمد خان را همراه گرفته بحضور پادشاهي آورد - و در سال بیستم در رکاب شاهزادهٔ فتح‌نصاب ظفر نصیب محمد اورنگ زیب باز رخصت یساق بلخ یافت - بمنزل ضحاک رسیده بود که از واقعهٔ بلخ درگذشتن اصالت خان بوضوح پیوست - او از فرط محبت و افزونی وداد دل از اسباب تعلق برگرفته زاویه‌گزیني اختیار نمود با آنکه پادشاهزاده بتعزیت شتافته مواعظ شکیب افزا فرموده گفت (که در چنین مهمی خود را از کارهای پادشاهي باز داشتن منافی طریقهٔ عقیدت و ارادت است) بخان مذکور درنگرفت - لهذا از پیشگاه فرمانروائي بعزل منصب و جاگیر معاتب گشت - و در سال بیست ویکم نقوش ندامت و پشیماني از سیمای حالش بر خوانده بدستور سابق بمنصب چهار هزاري ذات سه هزار سوار و تیول میوات و فوجداری آن از تغیر شاه بیگ خان سربلند گردانیده امر شد - که دولت ملازمت نا یافته از لاهور روانهٔ تعلقه گردد - و در سال بیست و دوم بپایهٔ بخشیگری دوم مرتقي گردید - و در سال بیست و سیوم از تغیر جعفر خان بتفویض خدمت والای میر بخشیگري پایهٔ دولت بر تر افراخت - و در سال بیست و چهارم باضافهٔ هزار سوار کامیاب گشته از انتقال مکرمت خان بصوبه داری شاهجهان آباد مرخص شد - و در سال بیست و ششم بمنصب عمدهٔ پنجهزاري چهار هزار سوار تحصیل بلند نامي نمود - و بهمراهی علي مردان

خان امیر الامرا بحراست کابل (که نظم آن بشاهزاده دارا شکوه و پسرش متعلق بود . و شاهزاده درین سال بمحاصرهٔ قندهار عازم شد) با فوجی بسیار تعین گشت . و پس ازان [که مرزبان سري‌نگر (که در کوهستان شمالی دارالخلافه است) باستظهار مصاعب مکان و مضائق کوهستان از زمان سریر آرائی اعلیحضرت دولت تقبیل عتبهٔ خلافت در نیافته سر نخوت مي افراشت] خلیل‌الله خان بمالش آن خود سر مقرر گشته حکم شد . که به تیول خود رفته و خاطر از نظم و نسق آن وا پرداخته رو بمقصد نهد . آز در سال بیست و نهم از اقطاع خود (۲) بدارالخلافه آمده در ماه صفر سنه (۱۰۶۵) هزار و شصت و پنجم با هشت هزار سوار نبردکار بره نوردي در آمد . زمیندار سرمور (که سر کوه است شمالی دارالخلافه . و نیز ازانجا بشاهجهان آباد آرند) بخلیل الله خان پیوسته کمر ارادت بخدمتکاري بر بست و چون بدون [که جاکائی ست بیرون کوه سري‌نگر بدرازي بیست (۳) (۴) کروه و پهنائي پنج کروه (که بطول یکسر آن بجون پیوسته . و دیگر بگنگ) و در اطراف مواضع و محال آباد دارد] رسید از نزدیک کهیلاگهر شروع بتهانه بندي نمود . تا ساحل گنگ هر جا مناسب دانست کلین قلعه احداث نموده جمعی را باستحکام آن برگماشت و چون بساحل گنگ (که ازان عبور نموده بکوه در مي آیند)

---

(۲) در [اکثرنسخه] سال (۳) نسخهٔ [ب] جنگل است (۴) در [بعضی نسخه] هشت کروه *

رسیده جمعی عبره نموده تهانهٔ چاندني را (که از توابع سري‌نگر است - و خارج دون و کهیلا گهر) بتصرف در آوردند - بهادر چند مرزبان کماوں بارادهٔ خدمتگذاري بلشکر ملحق گشت *

ازان رو [که برسات نزدیک رسید - و موسم یساق آن سرزمین و هنگام درآمد کوهستان درگذشت - معهذا گرفتن آن هیچ مصلحت نبود - و آب و هوای آن مکان جز سکنهٔ آنجا را (که از قبیل دیو و دد اند) سازگار نیست] خلیل الله خان بر طبق یرلیغ والا مهم کوه را موقوف داشته دون را (که حاصل آن هنگام معموري یک‌لک و پنجاه هزار روپیه است بشصت لک دام موافق دوازده ماه) بطریق وطن در تیول چتربهوج چوهان (که هزار و پانصدي هزار سوار منصب داشت) مقرر نموده و تهانهٔ چاندني را بکروري هردوار* سپرده بحضور موفور السرور معاودت نمود - و مکرر باضافهٔ سواران دو اسپه سه اسپه سرافرازي یافت - و در سال سي و یکم (که بعد طریان عارضه باعلی حضرت و حصول تخفیف در عوارض کوفت بنابر تغیر مکان حرکت لازم گردید - و در محرم سنه (۱۰۶۸) هزار و شصت و هشت هجري از دار الخلافه متوجه مستقر الخلافهٔ اکبرآباد شدند) خان مزبور بحراست شاهجهان‌آباد مامور گشت و چون اواخر دولت اعلی حضرت دارا شکوه محمد امین خان میر بخشي را باتهام نظربند نمود آن خدمت والا بخان مشارالیه بازگردید - و پس ازان (که دارا شکوه تصمیم مقابلهٔ عالمگیري

بخود قرار داد) از فرط اعتماد و وفور فدویت (که بآن عمدهٔ بارگاه خلافت گمان داشت) اورا با (۲) فوج جرار برسم منقلا از اکبرآباد بدهولپور رخصت نمود - در رزم جنگ با سایر تورانیه و امرای پادشاهي بسرداري میمنه قیام داشت - و چون پنهاني عهد و پیمان بندگي و درست اخلاصي استوار ساخته بود در وقت گرمی کارزار با پانزده هزار سوار تیغ زن نیزه گذار از جای خود حرکت ننمود مگر بقدر مدافعه جنود ازبکیه (که با او بودند) دست جرأت بر کشودند - و پس از هزیمت دارا شکوه چون ظاهر اکبرآباد مضرب خیام عالمگیري گردید فاضل خان خانسامان مکرر از جانب اعلی حضرت سلسله جنبان شوق گشته دواعی ادراک ملازمت برانگیخت - جناب عالمگیري سخن او بسمع رضا اصغا نموده ثانیا بتحریک مصلحت کیشان خود کام از قدمبوس پدر والا قدر ابا آورد - اعلی حضرت خلیل الله خان را باتفاق فاضل خان بگذارش پیغام فرستاد - خان مذکور بنابر سابقهٔ یکتائي پیش از فاضل خان باریاب خلوت گشته چندان براه عکس مدعا شتافت که وحشت و کلفت شاهي از یکی بصد رسیده خلیل الله خان را نزد خود نگاهداشته فاضل خان را بے نیل مقصود بر گردانیدند - اگرچه میر بخشي‌گري بدستور سابق بمحمد امین خان بحال فرمودند اما عمدة الملک خلیل الله خان را بمنصب والای شش‌هزاري

---

(۲) نسخهٔ [ب] بافواج جرار *

(۲)
شش هزار سوار دو اسپه سه اسپه مشمول التفات خسروانه ساخته از اعزآباد دهلي بپاشلیقی جیوش منصور بتعاقب دارا شکوه مرخص کردند - و خان مذکور باتفاق بهادر خان کوکه تا ملتان عنان مسارعت بازپس نکشید - و در همان ایام مبادی سنه (۱۰۶۹) هزار و شصت و نهم هجري خلیل الله خان بصوبه‌داری پنجاب مباهي شد - و در سال چهارم در لاهور عارضه بر مزاج او طاري گشت چون کوفت او بامتداد کشید بدار الخلافه آمده از شدت ضعف ملازمت ناکرده بسر منزل خویش فرود آمد - تقرب خان و دیگر حکمای پایهٔ سریر خلافت بحکم والا بمعالجهٔ او پرداختند - بسبب (۳)
ازمان مرض فتور قوی بمرتبهٔ کمال رسیده بود - باندک نقصی (که از بے‌تدبیری غذا رو داد کارش از مداوا در گذشت - دوم رجب سنه (۴)
(۱۰۷۲) یکهزار و هفتاد و دو هجري روزگار حیاتش بسر آمد خلدمکان بمقتضای قدرشناسي سایهٔ عاطفت پایه بر سر بازماندهای آن مرحوم افکنده بانواع تسلیه و دلجوئي نوازش فرموده میرخان و روح‌الله خان و عزیز الله پسران اورا و افتخار خان و ملتفت خان و بهاءالدین برادر زادها و سیف الله صفوي دامادش را بعطای خلاع فاخره بر نواخته از کدورت ماتم رسیدگي بر آوردند - و زوجه و صبیه اش را بسالیانهٔ پنجاه هزار روپیه کامیاب گردانیدند - و پسران

(۲) در [بعضی نسخه] شش هزار سوار چهار هزار سوار دو اسپه سه اسپه
(۳) در [بعضی نسخه] نقضی (۴) نسخهٔ [ج] هفتاد هجري *

و دامادش باضافهٔ مناصب مطرح انظار خسروانه[2] گشتند *

خلیل الله خان با علو حسب و بزرگی نژاد درین سلطنت علیهٔ عالیه دیرین خدمت و قدم بندگي داشت - و آخر عمر را در خیر اندیشي و هوا خواهی خلیفهٔ زمان سپري ساخت - ازین رو اخلافش هریکی بدولت و کامرانی کوس بلندنامي بر نواختند - گویند خلیل الله خان نسبت ببرادر کلان اصالت خان درشت خوی تندگو بود - چون هر دو برادر بهمراهی شاه شجاع بمهم پرینده تعین گشتند مهابت خان سپه سالار آنقدر که از اصالت خان راضي و خورسند گشت همانقدر از خلیل الله خان آزرده و گله مند گردید - و آصف خان نیز از ناسازی مزاجش همیشه ازو ذخیرهٔ خاطر داشت *

* خان دوران *

سید محمود پسر میانهٔ خاندوران نصرت جنگ است - بعد فوت پدر بمنصب هزاری هزار سوار سر افرازي یافت - و بدستیاری اقبال و پایمردی نیکوخدمتي در تلاش جاه و دولت از برادر کلان سید محمد سبقت گرفت - در سال بیست و دوم بمنصب دو هزاری سر بر افراخت - و در یساق قندهار متلزم رکاب شاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر بود - سال بیست و سیوم بهنگام معاودت بهمراهی سعد الله خان (که در استلام سدهٔ سلطنت و جهانباني پیش آهنگي کرد) شرف بار یافت - و باولین خطاب پدر نصیري خان چهرهٔ

---

(۲) نسخهٔ [ج] انظار عنایت خسرواني *

ناموري بر افروخت - و پس ازان بدمیداري صوبهٔ مالوه و تیولداري و قلعه داري رایسین دستوري یافت - و در سال سیم بمرافقت صوبه دار مالوه (که با جمیع کمکیان آن ناحیه تعین شاهزاده محمد اورنگ زیب ناظم دکن بنا بر تعریک عبدالله قطب شاه شده) بدانجا شتافت - و پس ازان مهم (که بآئین شایسته انجام گرفت) بمکان خود معاودت نمود - و در همین سال باز بر طبق حکم حضور بدکن رفته بهمراهي شاهزادهٔ مذکور در تاخت و تاراج ولایت عادلشاهیه جوهر مردي نمایان ساخت

و چون سیوا و مناجي بهونسله باشارهٔ بیجاپوریه در حوالي احمدنگر سر بشورش برداشته برخي محال را تاختند نصیري خان با سه هزار سوار باتفاق جمعي از امرا مثل کار طلب خان و ایرج خان بدان سو رو آورده دست و بازوی جرأت برکشاد - و بسیارے را از مردم سیوا علف تیغ بیدریغ گردانید - و خود پاندیه بیرگانون (۲) را اقامت جا برساخت - تا آسیب آن مفتنان بمحالات پادشاهي نرسد - و پس از کشایش قلعهٔ بیدر (۳) و کلیان مساعي هریک از امرای کمکي از نوشتهٔ پادشاهزاده بعرض اعلی حضرت رسیده هرکدام از پیشگاه نوازش باضافهٔ درخور کامیاب گردید - خان مذکور نیز از اصل و اضافه بمنصب سه هزاري دو هزار و پانصد سوار بلندپایگي

---

(۲) در [بعضے نسخه] پیرگانون (۳) در [اکثر نسخه] بدر - اما در [اکثر جا] بیدر آمده ●

یافت - و چون در یساقهای متوالیه بصدور نیکو خدمتي و فدویت شایان گوناگون عاطفت شاهزاده گردیده رشتهٔ عقیدتش با اخلاص تاب یافته و مشام ارادتش از شمامهٔ یکجهتي معطر بوده بعد محاربهٔ راجه جسونست چون نواحي گوالیار مضرب خیام آن‌شاهزادهٔ ظفر نصیب گشت نصیري خان از قلعهٔ رایسین برطبق یرلیغ طلب جبهه سای عتبهٔ عالمگیري شده بخطاب والای خاندوراني کله گوشهٔ مباهات باوج اعزاز رسانید - و در جنگ دارا شکوه بسرداري فوج طرح میسره اختصاص گرفته بعد از فتح بمنصب پنج هزاري پنجهزار سوار دو هزار سوار دو اسپه سه اسپه کلاه نشاط بر افلاک انداخت - و او با برخے از عساکر پادشاهي بنظم صوبهٔ الهآباد و تسخیر قلعهٔ مذکور (که در رصانت و حصانت شهرهٔ ایام است و سید قاسم بارهه از جانب دارا شکوه بحکومت آن جانب قیام داشت - و باوجود آگهي بر فرار دارا شکوه تصمیم دولتخواهیش بخود داده سر بر خط انقیاد ننهاده بر استحکام آن قلعه افزود) دستوري یافت - خان مذکور از کار طلبي چست و چالاک شتافته بمحاصرهٔ آن پرداخت - پس ازان (که شجاع بقصد کارزار و پیکار از بنارس گذشته نزدیک بالهآباد رسید) خان‌دوران دست از محاصرهٔ قلعه باز کشیده بشاهزاده سلطان محمد (که بطریق منقلا بحوالي قلعه رسیده بود) پیوست - و چون شجاع اسباب تجمل و جاه بباد نهب و غارت داد و فوجے بباشلیقي محمد سلطان

بتکامشی آن آوارهٔ دشت ناکامي تعین گشت خاندوران نیز کمکی شاهزاده گردید *

درین وقت سید قاسم بارهه قلعه دار الهآباد (که بنوشتهٔ دارا شکوه ضمیمهٔ لشکر شجاع گردیده بود) بعد هزیمت یافتن او از پخته‌کاري برسم ایلغار پیش از شجاع بقلعه رسیده داخل شد و از مآل اندیشي ابواب تصرف بر روی آن پاس زدهٔ (۲) روزگار بر بست و از صواب بیني بندگی پادشاهي برگزید - و پس از وصول سلطان محمد بقرب الهآباد بخاندوران (بمناسبت آنکه قبل ازین حکومت آنجا یافته بمحاصره قیام داشت) ملتجي گشت - و اورا وسیلهٔ صفح جرائم خود ساخت - خان مذکور بامر پادشاهي اورا مستمال عواطف پادشاهانه نموده قلعه را بتصرف درآورد - و بحکومت و ایالت آنصوبه همت برگماشت - ودر سال دوم چون صاحب‌صوبگی آنولایت ببهادر خان کوکه تفویض یافت خاندوران بارسال فرمان صوبه‌داری اوڈیسه پذیرای سعادت گردیده بدان سمت شتافت و مدتے دران آلکای دور دست گذرانید - و در سال دهم سنه (۱۰۷۷) هزار و هفتاد و هفت هجري باجل طبعي همانجا بساط هستي در نوردید *

* خان زمان *

میر خلیل - پسر دوم اعظم خان جهانگیري ست - و داماد

(۲) در[بعضی نسخه] یاس زدهٔ *

يمين الدوله آصف خان خانخانان سپه‌سالار - بهمراهي پدر بزرگوار کارهای نمایان و ترددهای شایان بمنصهٔ ظهور آورد - و میر شمشیر و صاحب مدار پدر او بود - در ایام حکومت جونپور (که باعظم خان متعلق بود) بمرتبهٔ در متمرد افگني و سرکش براندازي کوشید که نام مفسد دران ناحیه نماند - و هر جا گدهے مستحکم شنید یا بهنیروی تدبیر یا بدستیاری دلیري و دلاوري منهدم ساخت - اکثر قلعچها (که مماو به بندوق و تفنگ بود - و حکام سابق ایام ممتد صرف کشایش آن نمودند) او باندک روز از بن برانداخته نشان نگذاشت - و چون پدر فوت کرد از پیشگاه خلافت و جهانباني بمنصب هزاري هفتصد سوار سر عزت بر افراخت *

گویند در فوجداري نارنول (که مفسدزارے ست مقرري قریب دارالخلافه) کارهای رستمانه کرده نامے بشجاعت و مردانگي برآورد ودر ظاهر آن قصبه خلیل ساگر تالابے برساخت - که تال شاه‌قلي‌خان محرم را (که چهل ساله جاگیر دار آنجا بود) پیش او آبرو نماند و در سال سیم (۲) باضافهٔ پانصدي سرافرازي یافته با برادر کلان خود ملتفت خان تعین دکن گشت - و درهمین سال خدمت داروغگي توپخانهٔ کل دکن حسب التماس شایسته خان ناظم آنجا بدو مفوض گردید - آنچه او بندوبست درین کارخانه نمود از صوبه‌داران نشده بود - خود را بهمه قلاع رسانید - و بتقیر و تطمیر هر قلعه

(۲) نسخهٔ [ج] سیوم *

را رسیده در خور هر مکان از غله و سرب و باروت ذخیره نمود - و کهنه عمله و فعلهٔ احشام را (که سالها بحمایت و رعایت بکار سازي و ازپاشي بعوض و بلاعوض[۲] گذرانیده بودند) همه را موجودي ساخت - و دیوار سه گز دراز و پهنا را نشانه قرار داده از هر تفنگچي سه مرتبه از فصل چهل قدم امتحان گرفت - تیر هرکه یکبار هم بنشانه نرسید اورا برطرف کرد - و برخي ضعیف و زبون را علوفه کم کرده نگاهداشت - و بدین صیغه در یک و نیم ماه مبلغ پنجاه هزار روپیه کفایت پادشاهي نمود - و دیانت و جزرسي و کارداني و معامله فهمي خود را بعالمیان ظاهرساخت - و در سال بیست و هفتم از اصل و اضافه بمنصب دو هزاري هزار سوار و خطاب مفتخر خان چهرهٔ افتخار برافروخت - و از انتقال عرب خان مرحوم بقلعه‌داري فتح‌آباد و دهارور[۳] مامور شد - وچون درین مدت اقامت دکن باظهار بندگي و فدویت نقش حرف یکجهتي و اخلاص خود دلنشین پادشاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر صاحب اختیار دکن ساخته بود در ایام برهم خوردگي و آشوب سلطنت (که شاهزاده را عزیمت مستقر الخلافة اکبرآباد باقتضای وقت واجب گردید) او نیز کمر مرافقت بنطاق همت چست بست - پس از وصول بلدهٔ برهانپور باضافهٔ هزاري هزار سوار بمنصب سه هزاري دو هزار

---

(۲) نسخهٔ [ب] بے عوضي و بلاعوضي و نسخهٔ [ج] بے عوض و بلاعوض
(۳) نسخهٔ [ب] فتح آباد دهتار وار*

سوار و خدمت میر بخشیگري و خطاب سپهدار خاني امتیاز یافت - و بعد جنگ جسونت بخطاب خانزماني و بعنایت طوغ و نقاره باند آوازه گردید - و پس از نگون ساری اعلام داراشکوهي و وزیدن نسائم از مهب عنایت ایزدي بر شقهٔ رایت عالمگیري میر بخشیگري بمحمد امین خان خلف محمد معظم‌خان باز گردید و خانزمان را از مصالح دکن دانسته باضافهٔ هزاري بمنصب چهار هزاري دو هزار سوار مورد نوازش فرموده بقلعه‌داری ظفرآباد بیدر (که بصرف توجه آن شاه جهان ستان عالمگیر قریب العهد ضمیمهٔ ممالک محروسه شده بود) مرخص گشت - و پستر بنظم مهام احمد نگر مامور گردید - و در سال نهم از تغیر داؤد خان قریشي بصوبه‌داری خاندیس رایت اعتبار برافراشت - و در سال هیزدهم بمنصب پنجهزاري سه هزار سوار بصوبه‌داری برار مورد مراحم گردید و در سال بیستم بانتظام صوبهٔ ظفرآباد بیدر و حراست قلعهٔ مذکور اعزاز اندوخت - و بهمراهی شاه عالم سال بیست و چهارم از دکن باجمیر رسیده استلام سدهٔ خلافت نمود - و روزے چند برکاب شاهزاده بتعاقب اکبر باغي و بمالش راجپوتیهٔ ضلالت کیش پرداخته در همین سال مجددا بخدمت صوبه داری برهانپور از تغیر ایرج خان مقرر گشت - و بافزایش یکهزار سوار منصب سرافرازي یافت *

اتفاقا در همین سال [که سنین هجریه (۱۰۹۱) یکهزار و نود

و یک بود] پیش از ورود خان مزبور سنبهای سوائي از سي و پنج کروه شبگیر نموده دفعة بر بهادر پوره دو کروهی برهانپور ریخته دست تصرف بناموس و مال اهل اسلام و کفره بر کشاد - برخے از شرفا را فرصت جوهر کردن اهل و عیال بدست آمد - و بسیارے بے سر و پا دست آنها گرفته آواره گشتند - کاکر خان افغان (که بنیابت خانزمان حراست شهر مي‌نمود) بصد دشواري شهر را از آسیب آن ستمگر محفوظ نگاهداشت - و چون فضلا و مشائخ آن بلده ترک نماز جمعه داده محضر استیلای کفار (که عرض و مال مسلمین دستخوش تاراج آنها گشته) بحضور ارسال نمودند از اجمیر عزیمت دکن تصمیم یافت - و دوازدهم ذیقعده سال بیست و پنجم بلدهٔ برهانپور بورود موکب پادشاهي رونق پذیرفت - خانزمان ناظم آنجا ناصیهٔ بندگي را بآستانبوس خلافت نوراني ساخت *

و چون درین سال غرهٔ ربیع‌الاول سنه (۱۰۹۳) هزار و نود و سیوم هجري جانب اورنگ‌آباد نهضت پادشاهي اتفاق افتاد شاهزاده محمد معزالدین باقامت برهانپور مامور شده از بهادر پوره رخصت یافت - خانزمان در خدمت شاهزادهٔ مذکور متعین گردید - و در همین ایام[2] از تغیر مختار خان بایالت صوبهٔ مالوه رخش عزیمت راند - و در آخر سال بیست و هفتم سنه (۱۰۹۵)

(۲) در [بعضی نسخه] سال *

یکهزار و نود و پنج هجري همانجا رخت اقامت بعالم بالا کشید
از هر علم بهره و در حسن خط شهره داشت - انشاپرداز درست سلیقه
دانشور معامله فهم بود - در تمشیت مهام برهنمونی غیرے محتاج نه
و خوش اوضاع پسندیده اطوار جوهر شناس بود - مردم خوب فراهم
آورد - خصوص تفنگچیان قدر انداز او (که دیدهٔ مار در شب تار
به تیر آتشبار میدوختند) مشهور آفاق است - و در فن موسیقي
مهارت تمام داشت - و با دوام انهماک در کارهای دنیوي مولع
و شیفتهٔ راگ و رنگ بود - پري چهرگان خوش آواز و مغنیات
عشوه ساز در خانه داشت - زین آبادی مشهور (که محبوبه
و مرغوبهٔ ایام پادشاهزادگی خلد مکان بود) ازان زمره است - گویند
مدخولهٔ اوست *

روزے شاهزاده بباغ عالم آرای زین آباد برهانپور معروف
بآهو خانه با اهل محل تشریف فرمود - و با مخصوصان بزم الفت
گشت و واگشت مي نمود - زین آبادي در نغمه سنجي هوش ربا
و در شیوهٔ دلبري یکتا بود - همراه اهلیهٔ محترمهٔ خانزمان (که
خالهٔ شاهزاده میشد) آمده در عین سیر درخت انبهٔ پر بار دیده
بے آنکه پاس ادب شاهزاده نماید از شوخي و شنگي پیش رفته
(۲)
بر جست - و دانهٔ ازان بدست آورد - این انداز (که سرلسر انداز
دلبري و دلربائي بود) شاهزاده را از خود برده هوش را

(۲) نسخهٔ [ج] انداز دلربائي بود *

و پارسائي را در باخت *　　نورد

* عجب گیرنده دامے بود در عاشق ربائیها *

* نگاه آشنای یار پیش از آشنائیها *

بابرام و سماجت اورا از خالهٔ مکرمه گرفته بآن همه زهد و ورع خشک و تفقه بصحبت شیفته و دلدادهٔ او شد - و پیالهٔ (۲) شراب بدست خود پر کرده باو میداد *

گویند روزے او هم قدح باده بدست شاهزاده داد - و تکلیف نمود - هرچند عجز و نیاز بکار برد بر سر رحم نیامد - شاهزاده ناچار خواست در نوشد - آن عیارهٔ جادو طراز خود پیاله درکشید - و گفت غرض امتحان محبت بود - نه تلخ کامیِ شما باین آب پر شر و شور و این عشقبازي بمرتبهٔ سر کشید که باعلی حضرت رسید - دارا شکوه (که عناد دلي داشت) این حکایت را دستمایهٔ سعایت و غمازي ساخته باعلی حضرت میگفت - که آن مزور ریائي چه صلاح و تقوی ساخته - خود را برای یک کنیز خاله برباد داد - قضا را در عین بهار گل زندگیش پژمرد - و شاهزاده را بداغ هجران ابدي مبتلا ساخت - مقبره‌اش در اورنگاباد است متصل تالاب کلان ازانجا (که فقدان محبوب طاقت ربای مردان است) روز فوتش طرفه تغیر حال بشاهزاده شد - از فرط قلق بسواری شکار توجه فرمود - میر عسکري عاقل خان در جلو بود - خلوت یافته بعرض

(۲) نسخهٔ [ب ج] که پیالهٔ شراب •

رسانید - که باین حالت اختیار شکار مصلحتی خواهد بود در جواب خواند * * بیت *

* نالهای خانگي دل را تسلي بخش نیست *

* در بیابان میتوان فریاد خاطر خواه کرد *

عاقل خان مناسب مقام دیده این بیت خواند * * بیت *

* عشق چه آسان نمود آه چه دشوار بود *

* هجر چه دشوار بود یار چه آسان گرفت *

شاهزاده بے اختیار رقتها نموده بیت را یاد گرفت - خانزمان در صوبه‌داري برار موضع هرم را (که سه کروهي ایلچپور حاکم نشین آنصوبه است) اقامت‌جا برساخته خانزمان‌نگر نامید - و عمارات عالیه طرح انداخت - هنوز آثار آن نمودار است - در برهانپور هم حویلي دارد - از پسرانش هیچکدام ترقي نکرده در گذشتند *

* خواجه عبدالرحیم خان *

وطن نیاکانش اندجان متعلقهٔ ولایت فرغانه است - پدرش خواجه ابوالقاسم از مشائخ آنجا بود - در عهد فردوس آشیاني وارد هندوستان گردید - خان مذکور در ایام شباب برفاقت سلطان دارا شکوه امتیاز داشت - پس از سریر آرائی خلدمکان حصول ملازمت نموده چون مزاجش بتشرع آشنا بود در خدمت پادشاه مذکور اختصاص پذیرفته بمنصب درخور و خطاب خاني لوای کامیاب بر افراشته سال بیست وششم بحجابت بیجاپور تعین گردید - و بعد

معاودت ازانجا بعطای فیل مباهات اندوخت - و سال سي و دوم از تغیر محسن خان بتفویض خدمت بیوتاتي چهرهٔ عزت برافروخت و چون سال سي و سیوم قلعهٔ راهیري مفتوح گشت برای ضبط اموال آنجا متعین شد - بستور از انتقال معتمد خان داروغگی داغ و تصحیحه نیز بنام او قرار یافت - سال سي و ششم مطابق سنه (۱۱۰۳) هزار و یکصد و سه هجري شربت واپسین درکشید چندتا پسر داشت - دوم آنها میر نعمان خان است - که پسرش میر عبدالمنان بدکن رسیده چندے بخدمات خانگی نظام الملک آصف جاه میپرداخت - آخر خانه نشین گردید - شعر میگفت و عذرت (۲) تخلص میکرد - ازوست * * بیت *

* آهوی وحشی چشم تو چسان رام کنم *

* پیچ وتاب دل خود را مگرش دام کنم *

از پسرانش کلاني معتمد الدوله بهادر سردار جنگ - که در عمل صلابت جنگ دیوان سرکارش گشته مطابق سنه (۱۱۸۸) هزار و یکصد و هشتاد و هشت هجري رحلت نمود - دومین میر نعمان خان که در عمل صلابت جنگ در جنگ مرهته بکار آمد - سیومین میر عبدالقادر که در جوانی بمرض درگذشت - چهارمین احسن الدوله بهادر شرزه جنگ و پنجمین مفوض الله خان بهادر یکه تاز جنگ هردو بقید حیات اند - و با محرر سطور دوستي دارند *

---

(۲) یا عبرت باشد *

* خان زمان شیخ نظام *

حیدرآبادي - از شیخ‌زاده‌های سپاهي‌پیشهٔ دکن است - از پردلي و جگرداري نصیبهٔ وافر (۲) داشت - و در دولت ابو الحسن والیِ تلنگانه رتبهٔ افزای امارت گشت - و بسرداري و سرکردگي و صف آرائي و سپه‌کشي نام برآورد - در ایام محاصرهٔ گلکنده بسریِ عساکر قطب شاهیه سر برافراخته بیرون قلعه با افواج پادشاهي زد و خورد مي‌نمود - روزے برسر مورچال با خان فیروز جنگ دوچار شده شور قیامت ریخت - کوشش و کشش سترگ از طرفین بکار رفت هرچند پردلان فوج پادشاهي از روی جلادت خواستند (لاش یکے از مردهای خود بدست آرند) میسر نیامد - و آنها لاشهای مردم خود با لاش چندے ازین طرف برداشته بردند *

و چون اقبال و نیک اختري از ابوالحسن رو تافته آثار تباهي و بیدولتي هر روز در تزاید بود ازین‌رو دل از همراهي و دولتخواهیِ او برکنده بذریعهٔ رسوخ عقیدت بآستان عالمگیري ملتجي گردید چون نوکران عمدهٔ ابوالحسن از آزوري و حرص اندوزي بامید منصب و حکومت خاک بے حقیقتي برفرق روزگار خود بیخته بملازمت پادشاهي پیوستند وتا آن وقت دیگرے غیر ازو صاحب فوج نمانده افتراق (۳) او موجب کار شکنیِ ابوالحسن پنداشته بیشتر باستمالت خان مذکور پرداختند - و پس از ادراک ملازمت بتفویض

---

(۲) نسخهٔ [ج] وافي (۳) یا پیشتر باشد *

منصب شش هزاري پنجهزار سوار و خطاب مقرب خان و عطای علم و نقاره و انعام لک روپیه نقد با اسپان عربي و عراقي و فیلان تنومند و دیگر مواهب شایان مورد التفات خسرواني گردید - و پسران و اقربای او بمناصب نمایان (که چندے ازانها از چهارهزاري کم نیست) همگي بمنصب بیست و پنجهزاري بیست و یکهزار سوار ممتاز گشت و پس از تسخیر حیدرآباد چون مرتبهٔ ثاني سواد بیجاپور مضرب خیام پادشاهي شد اورا (که در فنون سپاهگري و سرداري یکتائي داشت) بکشایش قلعهٔ پرناله (که در تصرف غنیم بود) مامور فرمود خان مذکور باقتضای دواعي هوشیاري و خبرداري جواسیس خود را بآوردن اخبار سنبها (که بعد فوت پدر سر راجگي و سرداري دکن مي افراشت) مقرر داشت - ناگهان خبر رسید که او بنابر نزاعے با قوم بیراگي (که نسبت خویشي بآنها دارد) از راهیري بقلعهٔ کهیلنه رسیده بعد دار و مدارے بآن طایفه و وا پرداختن خاطر از ذخیرهٔ قلعه در سنگمنیر (۲) نام جائے (که پیشکار او کب کلس آنجا عمارات و باغات عالیه بنا گذاشته) آمده ببسط بساط لهو و نشاط اشتغال دارد خان شجاعت نشان از کولاپور (که تا آنجا چهل و پنج کروه بود و عقبات صعب و هولناک هایل) در راه نمک خوارگي ولي نعمت دست از جان برداشته با معدودے از فدائیان ناموس پرست ایلغار کرد - هرچند جاسوسان بسنبها خبر کردند که فوج مغل رسید

---

(۲) نسخهٔ [ا] سنکمیر *

آن مست بادۀ سفاهت و غرور بایمای ابرو سر از تن آنها برداشت و بر زبان بطالت بیان گذراند - بیخبران دیوانه شدند - فوج مغل دریخجا مي‌تواند رسید - تا آنکه خان شهامت آثار پس از تحمل فراوان محن و مشاق (که اکثر جا خود پیاده شده راه میرفت) بسرعت برق با سه صد سوار بسروقت او رسید - آن سرشار در بالای نشۀ رعونت و باده نوشي باعتضاد چهار پنج هزار سوار دکنی نیزه گذار حمله آور شد - قضا را تیرے از شست تقدیر بکب‌کلس رسید - و باندک زد و خورد آن حزب ادبار طریق فرار گزید - و او در حویلی کب‌کاس درخزید - و خودش با کب‌کاس و بیست و پنج کس از عمدهای او با زنان و دختران سوای رام راجه برادر خوردش[2] (که در یکے از قلاع بود) دستگیر گردید - ازان میان راجه ساهو پسر کلانش هفت هشت ساله بود - و چون این نوید در مقام ایلاوج بپادشاه رسید آن مکان بسعدنگر موسوم شد - و پس ازان (که خان فیروزمند بتدابیر صائبه ازان دیولاخ برآمد) هیچکس از اعوان و انصارش دست و پا نتوانست زد - در بهادرگذهه بحضور رسید - اورا زنداني مکافات کردند - همان زمان خلد مکان از تخت فرود آمد - و گوشۀ قالین شکسته باداى سجدات شکر سر نیاز بر زمین ابتهال آورد *

* مصرع *

١١٠٠

* با زن و فرزند شد سنبها اسیر *

---

(۲) نسخۀ [ج] پسر خودش *

تاریخ است - خان مذکور در جلدوی این شگرف خدمتی بخطاب خانزمان فتح جنگ و از اصل و اضافه بمنصب هفت هزاری هفت هزار سوار و انعام پنجاه هزار روپیه نقد و دیگر انواع عطایا و مواهب سر مباهات بچرخ برین سود - و پسران و رفقای او بافزونیء مناصب و عطیهٔ خلاع سرافرازی یافتند - پس ازان خانزمان مدتے متعینهٔ فوج پادشاهزاده محمد اعظم شاه بود - در سال سی و هفتم شاهزاده بسبب عارضهٔ استسقا بحضور رسید - خانزمان شرف اندوز ملازمت گشته با پسران و اقربا گرانبار عنایت و انعام پادشاهی شده بهمراهیء شاهزاده بیدار بخت به تنبیه غنیم لئیم رخصت یافت - و گویا در سال چهلم باجل طبعي ودیعت حیات مستعار سپرد - کثیرالاولاد بود - پسرانش خانعالم و منور خان از ناموران دهر بودند - از احوال آنها معلوم توان کرد - و دیگرے فرید صاحب - که همراه برادران در جنگ اعظم شاه مردانه کشته شد - و احوال امین خان نیز جدا بتحریر آمده - دیگرے حسین منور خان بود - که سکونت حیدرآباد اختیار نمود - و از سرکار آصف جاه عاملیء مرتضی‌نگر گرفت - و در سنه (۱۱۵۸) هزار و یکصد و پنجاه و هشت درگذشت - پسرانش زیر محاسبهٔ سرکار اند - و دیگر نظام‌الدین خان - که حضرت خلدمکان بوصیت پدرش از راه خانه زاد نوازی در حضور تربیت فرمود و همشیرهٔ راجه ساهو را (که پسند افتاده بود) بنکاح او در آورد - اوضاع مغلی داشت - هیچ بپدر و برادران مانا نبود - در خجسته بنیاد

طرح اقامت ریخت - خالي از نام ونشان نبود - بخست میگذرانید (۲) و در سنه (۱۱۵۵) هزار و صد و پنجاه و پنج هجري بمنزل خاموشان شتافت - پسران (که باهم علاتي بودند) در دعوی ترکهٔ پدر مدتے با یکدیگر منازعت داشتند *

* خانجهان بهادر ظفر جنگ کوکلتاش *

میر ملک حسین نام - پدرش میر ابوالمعالي خوافي سیدے بود موصوف بصلاح و تقوی - بعنوان درویشانه میگذرانید چون حلیلهٔ جلیلهٔ او بشرف رضاعت فیض اشاعت شاهزاده محمد اورنگ زیب بهادر رسید پسرانش میر مظفرحسین و میر ملک حسین بمناصب مناسب سرافرازي یافته اوج پیمای دولت و امارت گشتند نشو و نمای اولین در حضور فردوس آشیاني بود - چنانچه از احوال او پرتو وضوح میدهد - دومین از صغر سن در خدمت شاهزاده تربیت یافته بقرب و اعتبار اختصاص گرفت - در سال بیست و هفتم از خدمت شاهزاده گران خاطر گشته جدائي گزید - و بقصد بندگی پادشاهي از دکن بحضور شتافت - اعلیحضرت بمنصب هفت صدي صد سوار کامیاب عزتش فرمود - و چون ترک رفاقت او پسندیدهٔ شاهزاده نبود در سال سیم از جناب پدر والا قدر فوجداری هوشنگ آباد هندیه بنام او التماس نمود بدین تقریب اورا بجاذبهٔ عاطفت بدکن کشیدند - و در سال سي

(۲) نسخهٔ [ج] پنجاه هجري *

و یکم چون شاهزاده بعد تسخیر قلعهٔ بیدر همت بکشایش حصن کلیان برگماشت اورا بگرفتن حصار نیلنکه (۲) مامور گردانید - پس از وصول بمقصد باوجود آنکه متحصنان در مدافعت وممانعت کوشیدند سر سواري قلعه را بقهر و غلبه بدست آورد - و محافظان را با تمامي اسپ و اسلحه مقید ساخته نزد شاهزاده فرستاد - دران هنگام (که شاهزاده لواي جهان کشائي از برهانپور بصوب اکبرآباد برافراخت) اورا بخطاب بهادر خاني نامور ساخت - ازانجا (که جرأت و جلادت او دلنشین شاهي بود) در محاربهٔ جسونت از پیش‌آهنگان مقدمة الجیش گردید - و در صف آرائي داراشکوه بسرداري طرح دست راست معین گشت - و از غایت کار طلبي پیش رفته قریب بهراول پیوست - ناگاه رستم خان دکني با همگي فوج جرانغار مخالف باو برخورده بجنگ و پیکار پرداخت - خان مذکور آنچه نهایت مرتبهٔ تلاش و سپاهگري بود بتقدیم رسانیده زخمي برداشت - و بعد ازین‌فتح چون موکب عالمگیري از اکبرآباد بسمت دارالخلافه باهتزاز آمد اورا باضافهٔ هزاري پانصد سوار بر نواختند و بتعاقب داراشکوه (که بقصد سرانجام اسباب تدارک بلاهور شتافته بود) دستوري یافت - خان مذکور بچستي و چالاکي از آب ستلج (که مردم مخالف باستحکام آن پرداخته بودند - و عبور ازان بآساني صورت نداشت) گذشته بسطوت و صولت حمله بران

---

(۲) در [بعضي نسخه] تیلنکه ●

بیخبران ادبار گرفته آورد - آنها عنان تماسک از دست داده راه فرار سپردند - داراشکوه در لاهور هم پای تمکن (۲) نیفشرده روی آوارگی بجانب بهکر گذاشت - بهادر خان باتفاق خلیل الله خان تا ملتان دنبال از دست نداد - و در جنگ کهجوه (که با شجاع اتفاق افتاد) بهادر خان بسرکردگی التمش پادشاهی انتظام داشت به نیروی همت داد پردلی داد - چون داراشکوه بار دیگر در اجمیر طرح کارزار انداخته فرار بجانب گجرات نمود بهادر خان باتفاق راجه جیسنگهه بتکامشی آن رمیده همت گام سرعت برداشت - و چون آن آوارهٔ دشت سرگشتگی بولایت کچهه رفته راه بهکر پیش گرفت و از دریای سندهه گذشته بنابر سابقهٔ معرفتی (که با ملک جیون دهادهر داشت) نزد او شتافت و روزے چند از تعب راه برآسوده بعزم قندهار برآمد آن زمیندار حق ناشناس صلاح کار خویش در دستگیر ساختن او دیده سر راهش گرفته دستگیر ساخت - و حقیقت حال ببهادر خان بر نوشت - خان مذکور بهمعنانی تعجیل خود را بدان حدود رسانید - و اورا بدست آورده با راجه جیسنگهه از راه بهکر بر جناح استعجال روانهٔ حضور گردید - و شانزدهم ذی الحجه سال دوم جلوس بدارالخلافه رسیده زمین بوس دریافت - و آنروز داراشکوه را با پسرش سپهر شکوه در حوضهٔ سر کشاده بر ماده فیل نشانده از راه میان شهر و بازار بدهلی کهنه برده بخضرآباد

---

(۲) نسخهٔ [ب ج] تمکین *

در جای محفوظ نگاهداشتند - روز دوم بیست و یکم شهر ذي الحجه سنه (۱۰۶۹) هزار و شصت و نه هجري چراغ زندگانیش خاموش گردانیده در مقبرهٔ جنت آشیاني مدفون گشت - خان مزبور بعطای یکصد راس اسپ (که بکثرت ایلغار اسپ بسیار ازو تلف شده بود) نوازش یافت - و پس ازان بقلع فساد بهادر بچگوتي (۲) (که بسمت بیسواره سر بفساد برداشته بود) مامور شد - و بعد انصرام آن مهم بارسال فرمان صوبه داری اله آباد از تغیر خاندوران و منصب پنجهزاري پنجهزار سوار چهرهٔ عزت افروخت - و مدتها بصاحب صوبگی ولایت مذکور گذرانید - و در سال دهم صوبه داری گجرات از تغیر مهابت خان باو تفویض یافت - از اله آباد عازم آندیار گردید - و مدتے به بندوبست آنصوبه قیام نمود - و درسال شازدهم از اصل و اضافه بمنصب شش هزاري شش هزار سوار دو اسپه سه اسپه مرتقی مدارج دولت و اقبال گشت - و بعطای خطاب خانجهان بهادر و تفویض صوبه داری دکن از تغیر وکلای شاهزاده محمد معظم لوای بلند نامي افراخت - و خلعت خاصه و جمدهر مرصع مصحوب گرز برداران بخان مذکور مرسل شد - و حکم شد که ماهي مراتب مرحمت فرموديم - خود بسازد - از کار طلبیها در همین سال بایلغار شکست گروهي سیوای بهونسله را (که دران ایام تاخت و تاراج از حد گذرانیده آرامگاه و جمعیت رعایای سکنهٔ دکن بود) بشکست

(۲) در [بعضی نسخه] بچگوتي *

(۲)
فاحش مغلوب و منکوب ساخت - و غنیمت فراوان بدست آورد
پس ازان (که بتاختهای متواتر و قطره و پویهٔ زیاد سر برشور و شر
سیوا را پست و نگون ساخت) در سرزنش و مالش دیگر سرکشان
ممالک دکن سعي نمایان بظهور آورد - و پیشکش از والیان بیجاپور
(۳)
و حیدرآباد بتحصیل در آورده مرارا بحضور ارسال داشت - پادشاه
قدر شناس در جایزهٔ کارهای دست بسته آن پیش قدم معرکهٔ رزم
و پیکار را در سال هیزدهم سنه (۱۰۸٦) هزار و هشتاد و شش هجري
بخطاب خانجهان بهادر ظفرجنگ کوکلتاش و از اصل و اضافه
هفت هزاري هفت هزار سوار و انعام کرور دام بر امثال و اقران سري
و برتري بخشید - و در سال بیستم سنه (۱۰۸۸) هزار و هشتاد
و هشت هجري قلعهٔ نلدرک را (که از معظم قلاع ولایت بیجاپور
است) بصرف اسباب قلعه‌گیري و جنگ و پیکار مورچال از دست
داوُد خان پني (که طفل چهار ساله بود) انتزاع نموده بتصرف
اولیای دولت در آورد - و در جنگ مورچال این قلعه محمد محسن
نام پسرش بکار آمد - ازانجا (که عمدگي و عالیجاهي بخود رائي
و خود آرائي میکشد - و کار سرکردگي و کامیابي باستغنا و رعونت
(۴)
مي‌انجامد - بل از کارطلبي بکهنه عملگي مي‌برد) در پیشگاه خلافت
برخي تقصیرات بوی اثبات یافته طالب حضور شده بعزل خدمت

(۲) نسخهٔ [ب] مغلوب ساخت (۳) در [بعضی نسخه] که بتحصیل (۴) در [اکثر نسخه] میبرود ٭

و منصب و صاحب خطاب و ضبط اموال از صامت و ناطق معاتب گردید - و چون نقش سرداریش در جانب و اجانب درست نشسته و نام عمدگی او بدور و نزدیک رسیده و دیرین‌بندگي و نیکوخدمتیها علاوه داشت پس از چندے سال بیست و یکم بدستور سابق ببحالی منصب و خطاب و تفویض رتبهٔ علیا و اعادهٔ دولت عظمی آب رفته بجویش درآمد - و چون سال بیست و دوم مهاراجه جسونت به نیستي سرا درشد و خلفي و جا نشیني (۲) نداشت جهت ضبط ملکش خانجهان تعین یافت - و رایات پادشاهي بسیر جانب اجمیر باهتزاز در آمد - و خان مذکور تکتک (۳) پای نموده در جودهپور (که حاکم‌نشین آندیار است) بانهدام بتخانها پرداخت - و چندین ارابه بار اصنام (که اکثر مرصع بطلا و نقره بود) بعد معاودت اعلام خسرواني بدار الخلافه آورد - و بحکم پادشاهي در جلوخانهٔ در بار زیر زینهای جام (۴) جهان نما انداختند - مدتها پامال مترددین شد - تا نام و نشانے ازان نماند - اما بند و بست آن ضلع چنانچه باید صورت نبست - و شورش راجپوتیه و سرکشی رانا سرکشیده و منجر بنهضت پادشاهي گردید - خانجهان در سال بیست و سیوم سنه (۱۰۹۱) هزار و نود و یک هجري از حوالی چیتور (۵) رانا از تغیر شاهزاده محمد معظم بنظم صوبهٔ دکن رخصت یافت - او در عین

---

(۲) در [بعضی نسخه] خلفی جا نشینی (۳) یا تکتک پائي باشد (۴) در [اکثر نسخه] جامع جهان نما (۵) نسخهٔ [ج] چیت پور •

برشکال همت بمحاصرهٔ قلعهٔ سالهیر (که رفیع ترین قلاع بگلانه است - و بتصرف غنیم در آمده بود) همت گماشت - و انواع تعب و صعوبت کشیده بے نیل مقصود برخاسته بخجسته بنیاد شتافت - میر محمد رضا لاهوري شارح مثنوی معنوي بعنوان منصب‌داري همراه او بود (۲) - این یساق را منظوم ساخته در کثرت گل ولا گفته * مصرع *

* شده گاو بیچاره گاو زمین *

القصه در همین سال ماه محرم سنه (۱۰۹۱) هزار و نود و یک هجري سنبهای سوائي از سي و پنج کروهي شبگیر کرده بیخبر بر بهادر پوره (که دو کروهی برهانپور معمورهٔ عظیم بود) ریخته غارت کرد - کاکر خان نایب خانزمان صوبه‌دار برهانپور با معدودے در شهر متحصن گردید - آن شقي بخاطر جمع پورهای معتبر اطراف شهر را آتش زده بخاک سیاه برابر کرد - و دران حادثه بر اکثر شرفا بے ناموسیها رو داد - برخے از غیرت قبیله را ته تیغ آورده کشته شدند - خانجهان ازین آگهي از خجسته بنیاد ایلغار نموده در یک شبانه روز خود را بکتل فرداپور (که سي و دو کروه مسافت دارد) رسانید - و درانجا بتقریب عبور کتل چهار پاس توقف گزید - بر زبانها افتاد که برجوع وکیل سنبها و تعهد مبلغ خطیر این درنگ بیوقت واقع شد - و درین فرصت سنبها با هرچه

---

(۲) نسخهٔ [ج] همراه بود *

توانست برداشته با جمعے از اسیران راه چوپره برگرفته بقلعهٔ سالهیر شتافت - خانجهان (که مي بایست از عرض راه بجانب او عنان‌تاب میشد) راه راست گرفته ببرهانپور رسید - و این اغماض یاور سوء الظن مردم گشت - و باعث تغیر مزاج پادشاهي بتازگي شد و فرمان عتاب‌آمیز سر زد - و دران سال آنچه تجویز او از منصب و اضافه بحضور رفته بود یکقلم نامنظور گردید - اتفاقا در همان ایام شاهزاده محمد اکبر سال بیست و چهارم روی فرار بجانب دکن گذاشت - احکام بجمیع حکام رسید - که اکبر ابتر هرطرف سر برآرد سد راه او گشته تا ممکن زنده دستگیر نمایند - و الا بقتل رسانند. چون از متصل کوه سلطان پور میگذشت خانجهان (که بارادهٔ گرفتنش گرم‌روي نموده نزدیک رسیده بود) عنان بازکشید - تا آنکه اکبر از کوهستان بکلانه گذشته باعانت بهیل و کولي براهیري رسید - و روزے چند در پناه سنبها بیاسود - هرچند اخبار نویسان از تحریر این مراتب خود را باز داشتند اما میر نور الله پسر میر اسد الله فوجدار تهانیسر (که مرد بیباک بود) باعتبار خانه زادي و اعتمادے که داشت مفصل بر نوشته برنخیرهٔ خاطر پادشاهي افزود و کهنه عملگي و عیاري خانجهان بر همگنان ظاهر شد *

و چون مالش سنبها و گوشمال اکبر هریک بانفراده داعي توجه پادشاهي بود سال بیست و پنجم سرزمین دکن مطرح رایات عالمگیري گشت - خانجهان بتسخیر قلعهٔ رام سیج متعلقهٔ گلشن‌آباد

(که در تصرف سنبها بود) مامور گردید - و هرچند درکشایش آن سعي زیاد بکار برد از خبرداري و دیدباني قلعه دار (که از مرهتهای آزموده کار بود) پیش نرفت - ناچار از پای قلعه برخاست و روز کوچ بمصالح مورچال از چوب و غیره (که بمبلغ خطیر فراهم آمده بود) آتش زد - مردم قلعه بشوخي تمام بر کنگرهای اطراف برآمده طبل و نقاره زده ناگفتنیها میگفتند - چون بسه کروهي اورنگاباد رسید از پیشگاه خلافت بارسال خلعت خرسند ساخته حکم شد که ملازمت درنیافته سمت بیدر رفته اقامت نماید - و هر طرف خبر آوارگي اکبر برسد بتعاقب پردازد - و چون دران ایام اکبر از حدود سنبها برآمده بسواري جهاز عازم ایران‌دیار گردید خانجهان تنبیه اشقیا وجهۀ همت ساخته در سال بیست و هفتم ازسي کروه تاخته بآویزش سخت سلسلۀ جمعیت مقهوران را (که بارادۀ فاسد بر کنار آب کشنا فراهم آمده بودند) گسیخت - و بسیارے از کفار اشرار را عرضۀ تیغ بیدریغ نمود - و مال و ناموس را دست خوش تاراج ساخت - و بجایزۀ آن فرمان تحسین و آفرین از حضور اصدار یافته پسرانش مظفر خان بخطاب همت خان و نصیري‌خان بخطاب سپهدار خان و محمد سمیع بخطاب نصیري خان و محمد بقا بخطاب مظفر خان و برادر زاده و داماد او جمال الدین خان بخطاب صفدر خان مورد مراحم والا شدند *

و چون شاهزاده محمد اعظم شاه بمحاصرۀ بیجاپور قیام داشت

اورا باقامت تهانهٔ (۲) ایذدي بجهت رسانیدن رسد بلشکر شاهزاده محکوم گردانیدند - و ازهمانجا آخر سال بیست و هشتم بهمراهی شاهزاده محمد معظم (که بتادیب ابوالحسن حیدرآبادي رخصت یافته بود) متعین شده با ده هزار سوار پیش‌آهنگ شاهزاده گشت و با خلیل الله خان سرلشکر و حسیني (۳) بیگ علي مردان خان (که با سي هزار سوار جرار (۴) در مقابل عساکر پادشاهي سر نخوت مي افراشتند) کارزار هاي سترگ نمود - روزے از هنگام دمیدن سپیدهٔ صبح کوس و کرنای رزم بلندآوازه گشته تا سه پهر بازار پیکار گرمي داشت - بهادران از تیر و تفنگ گذشته دست و گریبان بجمدهر گشتند - و هر طرف از کشتها پشتها نمودار گردید - دران هنگام بر پهرش همت خان که هراول بود عرصهٔ جنگ تنگ‌تر گردید هرچند از پدر طلب کمک نمود اعادي آنچنان هجوم نموده اورا هاله وار درمیان گرفتند که نمي‌توانست یک قدم برداشت - و دران اثنا پرب (۵) خان ملقب بهات پتهر (که از مبارزان جانباز قطب شاهیه بود - و سنگ دستش از دور کار تیر و تفنگ میکرد) اسپ تازان نیزه در دست بمقابلهٔ فیل خانجهان رسیده فریادکرد که سردار کدام است - و خواست نیزه حواله نماید - خانجهان بنهیب تمام بانگ

---

(۲) نسخهٔ [ب] تهانه بذدي - و نسخهٔ [ج] تهانهٔ ابندي (۳) نسخهٔ [ج] حسیني بیگ خانسامان که (۴) نسخهٔ [ب] سوار در مقابل (۵) نسخهٔ [ج] بتري خان یا پري خان باشد *

بر زد - که سردار مقدم - و اورا فرصت نیزه اندازي نداده به تیر ترکش از زین بر زمین انداخت - و آخرکار صولت‌افزائیهای مخالف بجائی رسید که نزدیک بود که آثار هزیمت پدیدار گردد - ناگاه اقبال عالمگیري بصورتی دیگر جلوه نمود - که فیل مستی از لشکر پادشاهي بمیان آنها در آمد - و اسپان را بچراغ پائي در آورد - و دران ته و بالا اسپ و آدم دو سه سردار نامي بزمین سرنگون افتاده فوج حیدرآبادي رو بگریز آورد - و با وصف چنین صف آرائیها (که کرةً بعد اولی و مرةً بعد اخری افواج گران را از پیش رو زده برداشت) و بدست آوردن حیدرآباد * بیت *

(۲)	۱۰۹۷

* شد فتح بجنگ حیدرآباد *

تاریخ این واقعه است - و متحصن شدن والیِ آنجا در قلعهٔ گلکنده چون در اصل مزاج پادشاهزاده و خانجهان بر استیصال ابوالحسن نبود و اول وهله میخواستند واسطهٔ صلح شده عفو جرائم او از جناب خلافت نمایند هرچند که امرای جهالت کیش او بجنگ و پرخاش رسانیدند در مراسم تعاقب و مراتب تاخت و تاراج همه جا اغماض و خود داري بکار مي‌رفت - و این معني در پیشگاه سلطنت علاوهٔ بی دماغیهای سابق گشت - خانجهان را بحضور طلبیدند - چون او با پادشاه همبازي بود و سرباریِ آن نسبت رضاعت (که نسبتی سخت رعونت افزا) و باز پندار تفرد بخود در کاردانی

(۲) در [بعضی نسخه] بی جنگ •

و سرکردگي خصوص مهمات دکن (که میدانست بے او منمشي نخواهد شد) و با این همه زبان و دستش باختیار او نبود روبرو گستاخانه عرض مي‌نمود - و در غیبت سردیوان نا گفتني میگفت و در کارهای ملکي هرچه مي‌خواست بے محابا میکرد - اگر حکم حضور هم میرسید موثر نمیشد - چنانچه (۲) ممنوعات و منهیات (که مزاج پادشاهي مصروف رفع آن بود) در لشکر او ترویج تمام یافته - مکرر ارشاد اعتراض آمیز رفت - اصلا در منع آن نمیکوشید - روزے در جلوخانه بر سر پالکي‌گذاشتن میان مردم او و معظم خان صفوي خانه جنگئ عظیم برپا گردید - خانجهان را رخصت کردند که رفته مردم خود را از شورش و پرخاش باز دارد او بعد برآمدن از خود سري بمردم خود گفت - که بازار معظم خان تاراج نمایند - و این معني سر بارئ (۳) سرگرانیهای پادشاه گردیده ملالت بر ملالت افزود - ناچار بعد ازین در نخوت شکنئ او تدبیرے اندیشیده بصوبه دارئ هر جا که تعین میگردید هنوز تمتعے از فصل‌سالم بر نمیداشت که تغیر میشد - و زیر بار خسارت سنبذدي (۴) مي آمد *

بالجمله آخر سال بیست و نهم به تنبیه جات (۵) و مفسدان صوبهٔ

---

(۲) در [اکثر نسخه] رفع ممنوعات و منهیات که مزاج پادشاهي مصروف آن بود (۳) نسخهٔ [ا] سرباري و سرگرانیهای پادشاه (۴) نسخهٔ [ب ج] سبذدي (۵) نسخهٔ [ب] جات مفسدان *

اکبرآباد دستوري یافت - و بانعام دو کرور دام مباهات اندوخت
و سوای همت خان (که تعین مهم بیجاپور شده بود) دیگر پسران
بمرافقت پدر مرخص گردیدند - و چون آن مهم دشوار انجام بے لشکر
فراوان و کوشش بے پایان سر نمیشد شاهزاده بیدار بخت نخستین
خلف محمد اعظم شاه را نیز در پی آن کار تعین نمودند - و پس
ازان بمساعی جمیلهٔ شاهزاده و اهتمام خانجهان سنه (۱۰۹۹)
یکهزار و نود و نه هجري راجا رام جات سرکردهٔ مفسدان آن نواحي
بزخم تفنگ درگذشت - شاهزاده بانتزاع سانسني (۲) و دیگر مکانهای
احداث کردهٔ آن شقي رعب افزای آن مرز و بوم گشت - خانجهان
بصوبه داری بنگاله متعین گردید - و در سال سي و سیوم بنظم
صوبهٔ الهآباد مامور شد - و در سال سي و چهارم بایالت صوبهٔ پنجاب
رخش عزیمت دواند - و در سال سي و هفتم حسب الطلب از لاهور
بسجود قدسي‌آستان خلافت ناصیهٔ بندگي آراست - و باز از حضور
بجای دیگر نشتافت - تا در سال چهل و یکم در چهاونیِ اسلام‌آباد
برمپوري نوزدهم جمادي الاولی سنه (۱۱۰۹) (۳) هزار و یکصد و نه
هجري (۴) جهان گذاشتني را واگذاشت - چون مرض او اشتداد داشت
خلدمکان وقت معاودت از شولاپور بنگاه اورا بشرف عیادت نوازش
فرمود - چون صاحب فراش بود از بستر نتوانست برخاست

---

(۲) نسخهٔ [ب] سینیني و نسخهٔ [ج] سنسي (۳) نسخهٔ [ج] یکصد
هجري (۴) نسخهٔ [ج] گذشتني را *

زار زار گریست - که نمیتوانم دولت قدمبوس دریافت - و آرزوی خود ظاهر کرد - میخواستم که در معرکه بکار بیایم - بر زبان پادشاه گذشت - تمام عمر در بندگي و اخلاص جان نثار بوده اید - مگر درین عمر آرزو باقي ست - تابوت اورا بقصبهٔ نکودر (۲) دوآبهٔ پنجاب (که گور خانه اش آنجا بود) نقل نمودند - از پسرانش احوال همت خان و سپهدار خان بجای خود مرقوم گشته - دیگر پسرانش چندان رشادتے نداشتند - نصیري خان مرد دیوانهٔ بےرتبه بود و ابوالفتح خان کهین پسرش تا مبادئ جلوس محمد شاهي در قید حیات بود - و بپریشاني میگذرانید *

خانجهان بهادر سپه سالار سردار ممالک مدار بود - بعلو شان و سمو مکان و کثرت اسباب جاه و دولت و افزونئ مواد ثروت و صولت در نوئینان والا قدر عدیل و نظیر خود نداشت و خلیق و مهربان و مستجمع مراتب بر و احسان بود - و محفل او شاني عالي داشت - جز او کم کسے حرف میزد - آنچه او میخواست خود میگفت - دیگران را جز نعم جوابے نبود - زیاده گوئي خوش نداشت - بیشتر ذکر مجلس او نظم و نثر و شمشیر و جواهر و اسپ و فیل و ادویهٔ مبهي بود - فراستے غریب داشت - روزے در ایام صوبهداری دکن با جد کلان محرر این سطور امانت خان میرک معین‌الدین مغفور (که در انوقت دیوان مستقل دکن بود)

---

(۲) نسخهٔ [ب] نکو درادانهٔ پنجاب *

نقل میکرد - که پادشاه بوقت رخصت بمن فرمود - که اگر بشنوي (که محمدمعظم علم بغي و طغیان بر افراشته) قبول خواهي کرد- اگرچه ازو متمشي نخواهد شد - و اگر بنام محمد اعظم شهرت دهند زینهار باور نخواهي کرد - هر چند که مي‌تواند پیش برد - و محمد اکبر طفل است - اما آنچه من متفرس شده ام این راه ناهنجار را غیر از اکبر دیگرے نخواهد پیمود - و دران وقت اصلا از سرداري اکبر و ارادهای او اثرے و خبرے نبود - بعد از شش ماه این کچه گل کرد - و دریافت درست خانجهان مطابق واقع گردید و پندار سري و سرداري هم طرفه در سر داشت - بلند پروازیها و کله بر زنیهای او مثل عالمگیر پادشاهے را (که با عزم و همت خود دیگرے را نمي سنجید) به پیچ و تاب مي‌آورد - ازین جهت بود که آخرها او را بے جاگیر و بے کار در حضور نگاهداشتند - و برغم او تعریف سپاهگري و سپه کشي برخے از خانه زادان تازه بعرصه آمده مي‌نمودند - چنانچه تهور خان پسر صلابت خان و جان نثار خان خواجه ابو المکارم قضا را درهمان ایام اینها را با ستنای شقي اتفاق جنگ افتاد - تمام فوج و توپخانه بغارت داده جان‌نثارخان نیم جانے بتگتک پا بدر برد - و تهور خان زخمي خود را میان مردها انداخته عمر دو باره یافت - چون این سرگذشت بعرض پادشاه رسید فرمود اینها (۲) همه از مقدرات است - باختیار کسے

---

(۲) نسخهٔ [ب] این همه مقدرات است ٭

نیست - خان جهان این کلام را شنیده گفت - خیر در عالم بالا عرض مکرر نمي‌باشد - که بدهند و باز ستانند - چرا در سرداري مدتها بمن چشم زخمے نرسید - حرفهای دروغ و حکایات مبالغه (که عقل از قبول آن آبي‌ست - و از قبیل خرافات است) مشهور و زبانزد مردم است - اگرچه در خوبیها و بزرگیهای خانجهان حرفے نیست که قریب بتواتر رسیده اما نظر بانصاف سبکی مزاج هم فطري داشت - و چرا نباشد - که از هفتصدي یک دفعه بمرتبهٔ پنجهزاري رسید - و بر مراتب شتی (که درین میانه عبور واقع مي شود) نگذشته بود - اما چنین پادشاهے را (که از غضب و غیرت سر زنده نمیخواست) این قسم نوکر بے محابای گستاخ از حکمتها بود *

در آخرها (۲) روزے در عدالت‌گاه آفتابهٔ خرد چیني مدور از نظر پادشاهي گذرانید - و گفت آفتابهٔ حضرت موسی است علی نبینا و علیه الصلوة والسلام - خلد مکان بران نگاهے انداخته بشاهزاده محمد معزالدین و محمد (۳) معظم داد - دو سطر نقشے مانا بخط در گردن آن مرقوم بود - شاشزادها گفتند - این خط عبراني خواهد بود - بهادر طور حرف دریافته گفت - عبراني عبراني نمیدانم - کسیکه فروخت همچو نشان داد - پادشاه فرمود این که حرفے سست (۴) چنیک بد نیست *

---

(۲) نسخهٔ [۱] درآخر روزے (۳) در [اکثر نسخه] محمد عظیم
(۴) در [بعضے نسخه] خشک *

* خدا بنده خان *

پسر شایسته خان امیرالامرا ست - در حیات پدر والا قدر از پیشگاه خلافت در سال سي و ششم عالمگیري بمنصب هزاري و فوجداري بهرایچ (۲) مضاف صوبهٔ اوده سرافرازي یافته بود - بعد از فوت پدر در سال سي و نهم (۳) عالمگیري از محال فوجداري بحضور رسیده حسب الارشاد خسرواني وصلت خان مذکور با صبیهٔ جملة الملک اسد خان قرار یافت * ع *

۱۱۰۱

* سعدین کرده اند ببرج اسد قران *

تاریخ است - در سال چهلم از تغیر مرید خان بمیر بخشیگری احدیان اختصاص گرفت - و در سال چهل و یکم بخدمت بیوتاتی رکاب پادشاهي امتیاز یافت - و در سال چهل و چهارم از تغیر عسکر خان حیدرآبادي بنظم صوبهٔ بیدر مامور شد - و در سال چهل و ششم از تغیر چین قلیج خان بفوجداري کرناتک بیجاپور دستوري یافت - و در سال چهل و هشتم از انتقال روح الله خان ثاني بخدمت خانساماني پایه افزای اعتبار گردید - در هزار و پانصدي هزار سوار منصب داشت - آخرها در احمدنگر پانصدي دو صد سوار اضافه یافت - در همان ایام واقعهٔ ناگزیر خلد مکان اتفاق افتاد - از اخلاف خلافت محمد اعظم شاه (که بصوبه‌داري مالوه رخصت یافته بیست کروهي لشکر رفته بود) فورا از سنوح این

(۲) نسخهٔ [ب] بهرونچه (۳) نسخهٔ [ج] در سال نهم *

سانحه بازوی معلی برگشته سریر آرای سلطنت گردید - اعیان و ارکان عالمگیری کام و ناکام بل از طوع و رغبت (که بظاهر طرف غالب مي‌نمود) مرافقت او برگزیدند - و خان مذکور نیز همراهي نمود - در جنگ بهادر شاه (که بعد از سه ماه و بیست روز از واقعهٔ خلد مکان رو داد - و دران معرکهٔ مرد آزما محمد اعظم شاه با دو پسر و بسیارے از امرای پادشاهي و مردم شاهي دلیرانه شربت واپسین نوشیدند) مشارالیه نیز زخمهای کاري برداشت - و باکبرآباد رسیده با آنکه زخم رو ببهي آورده بود و ملازمت خلدمنزل هم نمود (۲) اما بد پرهیزیها بکار برده زخمها عود نموده درگذشت *

گویند از میدان جنگ اورا با مطلب خان چون برداشته بردند علي مردان خان کوکلتاش بسر وقت آنها حاضر شده سرزنشے (که لازمهٔ چنین اوقات است - و مردم طرف غالب بمصیبت زدهای طرف ثاني میکنند - و نمکے بر جراحتها مي‌پاشند) میکرد - مطلب خان از ضعیف نالیها میگفت که ما مجبور بودیم - و باکراه آمدیم خدا بنده خان (که بسبب زخمها پارهٔ غشي داشت) مي‌شنید یک دفعه دران حالت تند شد - وگفت خیر ما بشوق تمام آمده بودیم که زن و بچهٔ شما را اسیر کنیم - و شما را قتیل نمائیم - خدا نخواست این سر حاضر است - بهرکیدے که خواسته باشد ببدترین جای خود باندازد - پسران داشت - اما از بطن صبیهٔ اسد خان نبودند

---

(۲) نسخهٔ [ج] مي‌نمود *

یکے ازانہا خطاب پدر یافتہ بخلاف امیر زادها (که بلهو و لعب مشغول مي‌باشند) در کمال صلاح و تقوی ست - و بوظائف و اوراد اشتغال دارد - در حالت تحریر بدیوانی سرکار آصف جاه اختصاص یافت - و جوهر دیانت خود را (که همیشه در عالم کمیاب بوده است) بر همگنان ظاهر ساخت - از نا قدردانیها بنارسائي منصوب شده معزول گردید *

* خانعالم اخلاص خان *

پسر ارشد خانزمان شیخ نظام است - سال بیست و نهم جلوس خلد مکان همراه پدر بدولت ملازمت پیوسته بمنصب شایسته قامت لیاقت آراست - و سال سي و دوم چون پدرش در گرفتار ساختن سنبها جهد بلیغ نموده خدمت نمایان بظهور آورد او نیز درین تردد با پدر شریک بود - از اصل و اضافه بمنصب پنج هزاري چهار هزار سوار و خطاب خانعالم سرمایهٔ ناموري اندوخت - و سال سي و نهم باضافهٔ هزاري هزار سوار بلند رتبگي یافت - سال چهل و سیوم در جنگے (که محمد بیدار بخت را با رانا بهونسله رو داد) مصدر کشش و کوشش بسیار گردید - سال پنجاهم بحراست صوبهٔ مالوه نامزد شده با محمد اعظم شاه (که چند روز پیش از ارتحال پادشاه رخصت مالوه یافت) تعین گردید - پس از وقوع آن قضیهٔ ناگزیر برفاقت محمد اعظم شاه تن در داده روز جنگ با بهادر شاه بمقابلهٔ سلطان عظیم الشان

شتافته دلیرانه حمله آورد - و جرأتهای سترگ نمود - بزخم تیر از پا در افتاد - پسرانش یکے خانعالم ثاني - که بعد از پدر بهرداري رسید - پرگنهٔ بسمت صوبهٔ بیدر ارثاً در جاگیر داشت - و بطور وطن قرار داده بود - با منکوحهٔ خود محبت بسیار داشت - کار وبار جاگیر باو گذاشته بود - از نیرنگی تقدیر مسمات مذکوره فوت کرده الم بسیار برو طاري گردیده بفاصلهٔ چهار ماه خود هم منتقل گشت (٢) بجمع جواهر و سلاح حریص بود - با آنکه استعمال نمیکرد - نقد هم معتدبه فراهم آورده بود - پس ازو زیاده بر نصف بضبط سرکار در آمد - پسر نداشت - دومین احتشام خان - که در اوائل حال بعالم بقا خرامید - پسرش احتشام خان ثاني با عم خود خانعالم میگذرانید - و صبیهٔ او در خانه داشت - ازو یک پسر ماند - که بعد سعي بسیار بخطاب خانعالم و تیولداری (٣) محال ارثی مذکور کامیاب شد - اما به نیرنگ سازی فلک کج رفتار در اوائل ایام شباب کوس سفر بملک آخرت نواخت *

* خانجهان بهادر کوکلتاش خان ظفر جنگ *

علي مراد نام کوکهٔ سلطان جهاندار شاه است - و بنجابت خاندان موصوف - در اوان شاهزادگي بمزاج آقا جا کرده در صوبه‌داری ملتان راتق و فاتق مهمات سرکار او گشت - و در عهد بهادر شاهي بخطاب کوکلتاش خان مخاطب گردید - پس از ارتحال خلد منزل

(٢) نسخهٔ [ا ب] بجمیع جواهر (٣) نسخهٔ [ب] از محال*

و بقتل رسیدن هر سه پادشاهزاده (که شاهد سلطنت هندوستان در آغوش جهاندار شاه در آمد) او از اصل و اضافه بمنصب نه هزاري نه هزار سوار و خطاب خانجهان بهادر ظفر جنگ و خدمت میربخشیگري پایهٔ عزت برافراخت - و محمد ماه برادر کوچک او (که بظفر خاني مخاطب بود) و خواجه حسین خان یزنهٔ او هریک بمنصب هشت هزاري و اولین باعظم خاني و نظامت اکبرآباد و دومین بخاندوراني و بخشیگری دوم لوای اعتبار بر افراختند و این همان خاندوران است که اتالیق محمد اعزالدین پسر جهاندار شاه مقرر شده بمقابلهٔ محمد فرخ سیر شتافته - و از غردلي (۲) و بیجگري بدون آنکه شمشیر از نیام بر آید و خونی از بینی احدی بریزد باتفاق شاهزادهٔ مذکور وقت شب از لشکر بر آمده راه اکبرآباد گرفت *

بالجمله کوکلتاش خان در مساعی فدویت کوتاهي نمي ورزید اما چون فیمابین او و ذوالفقار خان هم چشمي واقع شده مواد حسد در جوش بود و در مشورت خلاف یکدیگر گفتن و باندیشهٔ مآل‌کار نپرداختن شیوهٔ لازم و طریقهٔ واجب گردیده علاوه پادشاه وقت (که بعشق لعل کنور مبتلا بود) رسوم خبرداري و هوشیاري را خیرباد گفته بلوازم سلطنت و مراسم جهانداري نمي‌پرداخت گل مراد نشگفت - و چمن آرزو رنگ خزان گرفت - در جنگی (که

---

(۲) نسخهٔ [ب] غره دلي *

با محمد فرخ سير در سنه (۱۱۲۳) هزار و يکصد و بيست و سه هجري متصل اکبرآباد رو داد) او ثبات قدم ورزيده بکار ولي‌نعمت در آمد *

* خاندوران امير الامرا *

خواجه عاصم نام - از خاندان نجابت بود - نياکانش از روستاق بدخشان بهندوستان وارد شده در اکبرآباد سکونت گزيدند - بعضی ازانها بزيّ سپاهگري و برخے بلباس درويشي ميگذرانيدند - برادر کلانش خواجه محمد جعفر از منزويان با اعتبار بود - قضيهٔ شيخ عبدالله واعظ ملتاني با او بتقريب مناقب‌خوانی ايمهٔ دين (که سال سيوم سلطنت محمد فرخ سير پادشاه رو داده) بر زبانها ست - خواجه محمد باسط پسر خواجه محمد جعفر است - نام‌برده ابتدا بمنصب قليل در والا شاهيان سلطان عظيم الشان انسلاک يافته - در وقتے (که بعد فوت خلد مکان حسب الطلب پدر خود از بنگاله عزيمت اکبرآباد نمود - و پسر خود محمد فرخ سير را در صوبهٔ مذکور گذاشت) او را نيز تعينات پسر ساخت - ازانجا (که سليقهٔ درست داشت - و بارقهٔ لياقت از ناصيهٔ حالش مي‌تافت) در چند روز ساز موافقت با مزاج محمد فرخ سير کوک کرده دخيل مهمات جزوي و کاي گرديد - تعلقه داران ديگر شکايت او آنقدر نوشتند که سلطان عظيم الشان اورا بحضور خود طلبداشت درين ضمن (که خلد منزل طبل رحل بعالم بقا کوفت - و سلطان

عظیم الشان با برادران جنگ نموده کشته شد . و محمد فرخ سیر بر تخت جهانداري پا گذاشته باتفاق سادات بارهه کمر عزیمت بجنگ عم خود جهاندار شاه بربست) مشار الیه خود را نزد محمد فرخ سیر رسانیده نظر بر قدم ارتباط و افزونیِ اعتماد بداروغگیِ دیوان خاص و اضافهٔ شایسته وخطاب اشرف خان اختصاص گرفت و چندے میر آتشي هم ضمیمهٔ داروغگیِ دیوان خاص سر براه میکرد و پس ازانکه محمد فرخ سیر برعم خود ظفر یاب گشت بعد رسیدن شاهجهان آباد سال اول جلوس نامبرده از اصل و اضافه بمنصب هفت هزاري هفت هزار سوار و علم و نقاره و خطاب صمصام الدوله خاندوران بهادر منصور جنگ لوای ترفع بر افراشت . پستر (که مابین پادشاه و سادات بارهه بنابر در اندازیِ مردم سبک مزاج و ناتجربگیِ والیِ وقت و خود رائیِ سادات بارهه صحبت یکرنگي مبدل بدو روئي شد) مشار الیه (که سیر فکري ضمیمهٔ سنجیدگي داشت) هرچند با پادشاه شریک مصلحت بود اما با سادات نشکست[(۲)] - سال دوم (که امیر الامرا حسین علي خان بنظم صوبهٔ دکن از تغیر نظام الملک فتح جنگ بهادر دستوري پذیرفت) او به نیابت میربخشیگري چهرهٔ اعتبار برافروخت - و در همان ایام ببخشیگریِ دوم از تغیر محمد امین خان بهادر سر افرازي یافت - پستر بصوبه داریِ گجرات سربلند گشته حیدر قلي خان (که بمتصدیگریِ

(۲) نسخهٔ [ب] بشکست *

بذدر سورت از حضور مقرر بود) به نیابت او تعلقهٔ مذکور را سرانجام میداد *

چون سلطنت بفردوس آرامگاه رسید و سال اول جلوس حسین علي خان کشته گردید و فوج همراهي او جوق جوق و سید غیرت خان همشیره زادهٔ او با فوج خود رو بسرا پردهٔ پادشاهي آوردند پادشاه بتجویز دولت خواهان بر فیل سوار شده پیش دولتخانه ایستاد - نامبرده در عین گرمي هنگامه با جمعیت خود رسیده بمثل هراولي (۲) تعین یافت - و پس از کشته شدن غیرت خان و فرونشستن هنگامه بخطاب امیرالامرا و تفویض میر بخشیگري درجهٔ اعتلا پیمود - مدتها باستقلال بتعلقهٔ مذکور پرداخت - خوش وضع و خوش مدارا بود - بصحبت علما و فضلا رغبت بسیار داشت و همواره در مجلس او فصوص الحکم مذکور میشد - با غربا بخلق پیش مي آمد - و با همچشمان برخود مي پیچید - هرچه از جاگیرش مي آمد صرف سپاه (که همه بیش قرار بودند) مي نمود و در معاملات پادشاهي رسم کارسازي مطلق نداشت *

گویند چون جعفر خان صوبه دار بنگاله فوت کرد و شجاع الدوله خویش خان مذکور بجای او مقرر گردید مبالغی (که تعبیر بلکوک توان کرد) برای او سوای پیشکش پادشاهي فرستاد - او مبلغ مذکور را همراه پیشکش مزبور داخل خزانهٔ پادشاهي ساخت

(۲) نسخهٔ [ب] مثل هراولي *

راجها اکثر با او توسل داشتند - چون شورش مرهتهای دکن در صوبهٔ مالوه رو داد سال (۱۱۴۷) هزار و یک صد و چهل و هفت هجري باتفاق راجها جهت گوشمال آن فرقهٔ ضاله حسب الحکم روانه شد - و فوجے دیگر بسرداری اعتماد الدوله قمر الدین خان بود و مقابل خاندوران ملهار راو هولکر - اما کارے که باید صورت نبست صلح گونه نموده بحضور برگشت - سال (۱۱۴۹) هزار و یک صد و چهل و نه هجري (که باجي راو بدور دار الخلافه هنگامه آراست) او از بلده برآمد - باجي راو عطف عنان نمود - و سال (۱۱۵۱) هزار و یک صد و پنجاه و یک هجري (که نادر شاه بهندوستان رسید و پادشاه وقت بعزیمت مقابله تا کرنال (۲) نهضت فرمود) برهان الملک سعادت خان صوبه دار اودهه (که عقب مانده بود) منزل طولاني کرده بملازمت پیوست - و باستماع خبر تاراجی بهیر خود بمقابلهٔ فوج ایران شتافت - خاندوران نیز با جمعیت خود بنابر کومک از عقب رسید - فوج مقابل بطریق قزاقي بمیدان کشیدند - نامبرده پا قایم داشته تا مقدور در زد و خورد کوشید - همراهانش اکثرے بکار آمدند - خود هم بزخم تفنگ مجروح گشته بخیمه آوردند روز فردای آن بدیار باقي خرامید - سه پسر او (که همراه بودند) و مظفر خان برادر او (که بعمدگي نام برآورده بود - و چندے صوبه داری اجمیر داشت) درین جنگ ره سپر وادی عدم گردیدند

(۲) در [بعضے نسخه] کرمال *

(۲)
خواجه عاشوري نام پسر او (که اسیر مخالف گردیده بود) در عهد محمد شاه پادشاه بخطاب پدر امتیاز اندوخته سنه (۱۱۶۷) هزار و یکصد و شصت و هفت هجري بمیر آتشي و در عصر عالمگیر ثاني بامیرالامرائي علم بلند رتبگي افراخته پس از چندے در گذشت *

چون مذکور نادر شاه بزبان‌قلم گذشته تحریر پارهٔ احوال او نیز ناگزیر خامهٔ اخبار طراز است - او از ایل قرقلو (که صنفی از افشار ترکمان است) بود - در قدیم الایام مسکن این قوم ترکستان - و در ایام استیلای مغولیهٔ توران ازانجا بر آمده در آذر بایجان توطن گزید در عهد شاه اسمٰعیل صفوي بتقاریب کوچ کرده در سرچشمهٔ منات کونکان (۳) محال انیورد (۴) متعلقهٔ خراسان (که در سمت شمالی مشهد مقدس بفاصلهٔ بیست فرسخي قرب جوار مرو واقع شده) اختیار سکونت نمود - تولد او در سال (۱۱۰۰) هزار و صد هجري بوقوع آمده بنام جد خود نذر قلي موسوم گردید - ازانجا [که اواخر سلطنت سلطان حسین صفوي بنابر وفور حلم و عدم سیاست (که لازمهٔ ریاست است) نسق عملداري برهم خورده در هر سرے سودای حکمراني و در هر خاطرے تمنای فرمانروائي جا کرد - چنانچه در خراسان و قندهار افاغنهٔ ابدالي و غلزه

(۲) نسخهٔ [ب] عاشور نام (۳) نسخهٔ [ب] کولیکان - یا کولکان باشد
(۴) در [بعضی نسخه] اهیورد *

دست تصرف یافتند - و اهل روم بر اماکن سرحد مستولي شدند]
او در وطن خود سکهٔ خروج زده اول با همقومان خود (که با او طریق
معاندت مي‌پیمودند) جنگ‌کرده غالب شد - پستر بصف‌آرائیهای
متواتره افاغنه را بقتل رسانیده دست تصرف آنها را کوتاه ساخت
و پس ازان بتسخیر مشهد مقدس پرداخته در سال (۱۱۴۱)
هزار و یکصد و چهل و یک هجري اصفهان را گرفت - و سال (۱۱۴۵)
هزار و یک صد و چهل و پنج هجري افواج روم را شکست داده
مصالحت را بقبول پنج شرط مقرر نمود - اول اینکه علماء روم طریقهٔ
امامیه را مذهب‌خامس شمارند - دوم اینکه ارکان اربعهٔ مسجدالحرام
(که بایمهٔ اربعه متعلق است) مردم این مذهب هم در یک رکن
با ایشان شریک بوده بآئین جعفري نماز گذارند - سیوم هر سال
از جانب ایران میر حاج تعین شود - و باعزاز و احترام او پردازند
چهارم اینکه اسارای مملکت ایران و روم نزد هرکس که باشد
مطلق‌العنان شود - و بیع و شرای آنها روا نباشد - پنجم اینکه وکیل
همدیگر در پای تخت هر یک حاضر باشد - که امور هر مملکت
بآئین بهین فیصل میداده باشد - و سال (۱۱۴۷) هزار و یکصد
و چهل و هفت هجري بر تخت سلطنت نشست - و سنه (۱۱۵۱)
هزار و یکصد و پنجاه و یک هجري بهندوستان آمد - و فردوس‌آرامگاه
آخر بدر صلح زده مبلغ خطیر و جنس بیکران و تخت طاوُسي (که
ساختهٔ اعلی‌حضرت بود) سپرد - و سال (۱۱۵۲) هزار و یکصد

و پنجاه و دو هجري معاودت نمود - و تمام ممالک ایران و بلخ
و خوارزم بتصرف درآورد - و سال (۱۱۶۰) هزار و یکصد و شصت
هجري مردمے کشک باش وقت شب در سراپرده در آمده کار او را
باتمام رسانیدند - پس ازو چندے پسرانش بهري برخاستند
آخر ازانها هم جزنامے باقي نماند *

* خدا یار خان *

مرزبان سنده مشهور بایقي در نسب عباسي ست - و لقب
عشیرهٔ او بزبان سنده کلهوره است - و اتباع او را سرائیان گویند
زیراکه اکثر این قوم از سرا اند - که ضاعهٔ مابین بهکر و ملتان را
سرا گویند - اجدادش در لباس درویشي بسر میبردند - و سلسلهٔ
طریقت از سید محمد جونپوري مهدوي نیز داشته اند - یکے
از اسلاف او برئیس قوم ابره (که از قدیم الایام مرزبانان ولایت
سنده بودند) پیوست - و پارهٔ اراضي بطریق مددمعاش حاصل
کرد - اولادش بدان مستظهر شده قوتے گرفتند - و مریدان
و معتقدان بسیار بهم رسانیدند - و آخر بصیغهٔ زمینداري برآمده
محصول بحکام ادا میکردند - و رفته رفته بر قوم ابره غالب
آمده اکثر مواضع ایشان را در تحت تصرف آوردند - تا آنکه
نوبت بشیخ نصیر رسید - و او استقلالے کلي در امر زمینداري
بهم رسانید - و بعد فوت او پسر کلانش شیخ دین محمد بریاست
نشست - و در عهد خلد مکان چون شاهزاده معز الدین بحکومت

صوبهٔ ملتان قامت مباهات براقراخت و رایات شاهزاده بسیوستان رسید دین محمد سر از اطاعت پیچیده بملازمت نیامد - و آخر قرآن درمیان داده دین محمد را با دو کس دیگر از اقربای او طلبداشتند - و بعد ازانکه هرسه تن بدرگاه رسیدند شاهزاده فوج را تعین کرد - تا باقي ماندگان را با عیال و اطفال بسته بیارند یار محمد برادر خرد دین محمد بسرعت تمام قبائل را در شعاب جبال گذاشته مستعد بجنگ شد - و بعد از محاربه فوج شاهزاده شکست یافت - و یار محمد قوي‌دل شده بدرهای کوه مترصد جنگ نشست - و شاهزاده بقید آن سه تن اکتفا کرده رایت معاودت بصوب ملتان بر افراخت - و در ملتان حکم فرمود تا آن هر سه (۲) کس را بقتل رسانیدند - و پس ازین یار محمد بتدریج استقلال تمام گرفت - و سیوستان را بقبض آورد - و سیوي دره (۳) (که مملکتے وسیع از سندهه و بقندهار پیوسته است) و دیگر محالات را از تصرف زمینداران قدیم بر آورده بتصرف خود در آورد و روز بروز اختر طالعش عروج داشت - و ظاهرا در عهد محمد فرخ سیر بخطاب خدا یار خان و منصبی سر افرازي یافت و در اواخر عهد فرخ سیر رخت سفر بآن‌عالم کشید (۴) - از جملهٔ اولادش دو فرزند رشید بودند - شیخ نور محمد و شیخ داؤد - روزے چند

---

(۲) نسخهٔ [ب] هر سه تن را (۳) در [بعضے نسخه] سیوو دهاهر - و در [بعضے] سیوي و دها (۴) نسخهٔ [ب] رخت سفر عالم بقا کشید ه

درمیان هر دو برادر غبار محاربه مرتفع بود - آخر شیخ نور محمد غالب آمده بجای پدر نشست - و برادر را بصلح طلبیده پارهٔ اقطاعی مقرر کرد - شیخ نور محمد از پیش‌گاه خلافت بخطاب پدر یعنی خدا یار خان و منصبی سر باوج عزت برافراخت - و قوت و شوکتش از جمیع اسلافش در گذشت - و دبدبهٔ امارت و کوکبهٔ ایالت باقصی الغایة مهیا شد - اکثر زمینداران اطراف را منقاد خود ساخت - و در اوائل حکومت خود با جماعهٔ داؤد پوتره زمینداران شکار پور وغیره جنگهای صعب نموده غالب آمد - و آن جماعه را از مواطن اصلی خودها با عیال و اطفال قریب شش هفت هزار مرد و زن را اخراج نمود - جماعهٔ داؤد پوتره در عهد شاهزاده معز الدین بزمینداری شکار پور قایم شده بودند - سببش آنکه چون شاهزاده بر بختیار خان زمیندار شکار پور فوج فرستاد جماعهٔ داؤد پوتره در رکاب فوج والا ترددات نمایان بظهور رسانیدند - و سر بختیار خان را بریده آوردند - شاهزاده بجلدوی این خدمت آن ضلع را بآن جماعه مرحمت فرمود - و عبدالله خان بروهي (۲) مرزبان کلات (که حصن حصین است مابین سندهه و قندهار) همیشه در ملک خدا یار خان تاخت مي‌آورد - و هر سال پیشکشی میگرفت

خدا یار خان در سنه (۱۱۴۳) هزار و یکصد و چهل و سه هجري قصد عبد الله خان نمود - و از نشیمن خود (که خدا آباد است)

(۲) یا بردهي باشد ٭

حرکت نموده بلادکانه (۲) آمده نشست - و فوج جرار پیش فرستاد
عبد الله خان (که در شجاعت و مردانگي يگانه بود) با فوجی قليل
از کلات بر آمده و سرحد ملک خود گذاشته استقبال اين فوج نمود
و جنگی صعب انداخته بقضای الهي در معرکه کشته‌گرديد - و خدايار
خان هرچند بعضی مضافات کلات را متصرف شد اما بسبب
صعوبت شعاب جبال کلات را نتوانست بدست آورد - و بعد ازين
فتح از پيش‌گاه خلافت بخطاب خدا يار خان بهادر ثابت جنگ
و منصب پنجهزاري با اصل و اضافه و عطيهٔ نوبت و خلعت فاخره
پيرايهٔ امتياز پوشيد - و در سنه (۱۱۴۹) هزار و يک صد و چهل و نه
هجري حکومت صوبهٔ تتهه و سرکار بهکر نيز بوی مقرر شد - و جميع
مملکت ترخانيان مع شيء زايد در قبضهٔ اقتدار او در آمد *

و چون نادر شاه قصد هندوستان کرد بخدا يار خان نوشت - که
از جانب ملک خود راه دهد - خدا يار خان سر ابا باز زد - و درهای
کوه را مضبوط ساخت - ناچار نادر شاه از راه کابل بهندوستان رفت
و بعد معاودت کابل چون غبار خاطرے از خدا يار خان داشت
توسن عزيمت را جانب سنده معطوف العنان ساخت - و هرگاه
خبر وصول نادر شاه بدايرهٔ غازي خان (که از ملتان سي کروه
مفاصله دارد) بخدا يار خان رسيد خواست که از ممالک خود
کناره کند - و بطرف دشت و ريگستان (که عبور لشکر جرار درانجا

(۲) نسخهٔ [ب] بلاورکانه *

محال باشد) انتقال نماید - بارادهٔ آنکه هرگاه نادر شاه از ملک سندهه بگذرد باز بر ملک خود قایم شود - باین کنگاش با جمیع اهل و عیال و قبائل کلهوره و سرداران معتبر خود از خدا آباد و سیوستان کوچ کرده بامرکوت (که قلعهٔ مستحکم است) رسید - و نادر شاه از استماع این خبر ایلغار کرده خود را بامرکوت رسانید - خدا یار خان جز اطاعت چاره ندیده آمده ملازمت نمود - نادر شاه بعد از عتاب و خطاب گفت - چرا از ما گریختی - خدا یار خان جواب داد - که ما از آبا و اجداد نوکر پادشاه هندوستان بودیم اگر با شما موافقت میکردیم شما را هم بر ما اعتماد نمی‌ماند این حرف معقول و مقبول افتاد - و در همان مجلس مژدهٔ بشارت تفویض ملک بدستور سابق داد - و بعد از اخذ اموال و امتعه نادر شاه سیوم حصهٔ آن ملک باو باز گذاشت - و یک حصه بقوم داؤد پوتره و یک حصه بزمینداران بهکر سپرد - و تبیل از حالت تحریر غلام شاه نامي و سرانراز خان پسرش (که نسبت قرابت با خدا یار خان داشتند) بحکومت این صوبه مي‌پرداختند درین اوان هم بهمان مردم متعلق است *

* خانزمان میواتي *

پدرش شیخ غلام مصطفی کارطلب خان والا شاهی بهادر شاهي که از قاضي‌زادهای فیروز پور میوات است - بقدرے طالب علمي داشت - برخی نسخهٔ متداوله گذرانیده بود - آغاز کار در سرکار

عاقل خان خوافي ناظم شاهجهان آباد ملازم شده بتعليم پسران خان مزبور مامور گرديد - پس ازان با منعم خان (که ديوان پادشاهزاده محمد معظم بود) مربوط گشته بوسيلهٔ آن خان فيض رسان بمنصب شاهي امتياز يافت - دران هنگام (که منعم خان از جانب شاهزاده بصوبه‌داري لاهور قيام داشت) کارگذاري و تمشيت اکثر مهام خان مذکور بمشار اليه مفوض بود - چون پادشاهزاده بعد واقعهٔ والد بزرگوار از پشاور بسواد دار السلطنت لاهور رسيد و بر تخت سلطنت متمکن گشته بضرب سکه و خواندن خطبه بساط خرمي چيد ملازمان قديم و جديد را باضافه و افزوني مناصب و عطاي خطابهاي مناسب بر نواخت - مشار اليه از فرط کار طلبي و کارپژوهي بافزايش منصب و خطاب کار طلب خاني فرق اعتبار برافراخت و بعد از جلوه گري شاهد ظفر در آغاز فرمانروائي از پيشگاه سلطنت بخدمت کرور گري گنج اردوي معلی درجهٔ اعزاز پيمود اما چون منعم خان بخطاب خانخاناني بلندنامي يافته مربع‌نشين چار بالش وزارت گرديد او بقدم مصاحبت و ديرين ربط در ساير شيون ملکي و مالي دخلی تمام نموده بمنصب عمده فايز گشت و دران هنگام [که شاه دهورا (۲) (که پرگنه ايست مضاف سرهند و بميامن نسبت مزار شاه فيض (۳) قادري مشهور) معسکر بهادر شاهي بود] پيش از فوت خانخانان بساط هستي برچيد - خانزمان (که درانوقت

---

(۲) يا دهورا باشد (۳) در [اکثر نسخه] شاه قيض *

مخاطب بعلي عسکر خان بود) بفوجداري چکلۀ اتاوه (که از محالات خالصۀ شریفۀ اکبرآباد است - برسي کروهي کنار آب جون) فرق اعتبار بسروري و سرداري مي‌افراشت - پس ازانکه نوبت فرمان فرمائي (۲) بجهاندار شاه رسید شاهزاده اعزالدین نخستین خلف او باتالیقي خواجه حسن خاندوران در مقابل محمد فرخ سیر (که از پتنه راهي شده بود) تعین‌گردید - اکثر فوجداران سر راه و اطراف آنجا بکومک مامور شدند - خان مزبور (که فوج خوب با خود داشت) رفته ملحق گشت - و روزے چند همراهي گزیده بر رویۀ سردار و اسلوب دربار آگهي یافت - شاهزاده (که جز نامے بیش‌نیست) محکوم خاندوران است - و مدار کار آن سردار نا تجربه‌کار بر حیله و غدر است - و از غردلي و نامردي دلے که نداشت بای داده هوش و عقل باخته نقوش تباهي و ادبار از سیمای احوال فوج نکبت‌موج پیدا و هویدا ست - در انتهاض قابو و کمین شده چون آمد آمد فرخ سیر قریب گردید با فوج و خزانۀ تعلقۀ خویش (که همراه داشت) برخاسته بایوار و شبگیر باو پیوست - و مورد هزاران آفرین و تحسین شد - در جنگ جهاندار شاه باتفاق جهیله رام ناگر (۳) بجاد میر کوکلتاش خان خانجهان عنان‌ریز گشته بآویز و ستیز در آمد - و مکرر دلیرانه تاخته معرکۀ سرتابي و سرفشاني گرم نمود - بعد فتح چون چهرۀ عقیدت او بگلگونۀ

(۲) نسخۀ [ب] فرمان روائي (۳) نسخۀ [ب] چهیله رام •

تلاشهای نمایان آراستگي یافته بود بخطاب خانزمان بهادر و منصب عالي مشمول نوازش پادشاهي گردید - و بستور بصوبه‌داری ملتان رخصت یافته رایت بلند نامي برافراخت - در عهد خاقان زمان چندان عزت و اعتبارش نماند - چنانچه بعد از سانحهٔ نادرشاهي (که نواب آصف جاه عزیمت دکن فرمود) محالات تیول خویش (که در هندوستان تن شده بود) سپرد او نمود - آخر سالیسي کاه فروشي ست - در همین کار پیمانهٔ حیاتش لبریز گردید *

* خواجه عبدالله خان *

اصلش از مملکت توران است - ابتدا نام برده باتفاق برادر خود خواجه رحمت‌الله خان در رفاقت عمادالملک مبارزخان بود هردو عاملی سیکاکول و راجندري (۲) داشتند - چون پس از کشته شدن مبارزخان نظام الملک آصف جاه بحیدرآباد آمد هردو پیش نوئین مذکور رسیده او بخدمت خانساماني بانضمام تعلقهٔ محال راجندري و برادرش بخدمت دیوانی سرکارش امتیاز یافتند خواجه رحمت الله خان زود در گذشت - و پس از فوتش او بدیوانی سرکار آن امیر چهرهٔ بخت افروخته در ایامی (که نوبت دوم آصف‌جاه عزیمت دار الخلافه نمود) او را اتالیق ناصرجنگ شهید نموده در دکن گذاشت - و پس ازانکه آصف جاه مراجعت بدکن نمود او همیشه جلیس راز دار بود - چون سعادت الله خان

(۲) نسخهٔ [ب] راجبندي - یا راجبندري باشد •

تعلق دار کرناتک حیدرآباد فوت نمود و دوست علي خان
برادر زاده اش با صفدر علي خان بتفصیلے (که در احوال
سعادت الله خان مرقوم شده) بکار آمدند و قلعهٔ ترچناپلي (که
از مشاهیر قلاع آن الکا ست) بتصرف مرار راو کهورپره رفت
آصف جاه تعلقداري کرناتک مذکور بنام برده مقرر نموده خود
بمحاصرهٔ قلعهٔ مزبور همت گماشت - و پس از تسخیر هنگام
مراجعت جانب صحن بنیاد او بعطاي نقاره بلند آوازه گشته
دستوري تعلقه یافت - و همان شب سنه (۱۱۵۷) هزار و یکصد
و پنجاه و هفت هجري بمرگ مفاجات از مکاره دنیا باز رست
۱۱۵۷
نقارهٔ آخر تاریخ است - مرد ولایت زاي آرمیده مزاج بود - بجود
و نان دهي متصف - اما مغلوب الغضب - هرگاه بر یکے غصه میشد
و دیگرے حسب الاتفاق وارد میگردید با او هم بعنف و درشتي
پیش مي آمد - ارشد اولادش خواجه نعمت الله خان - بعد فوت
(۲)
پدر چندے بعاملي راجبندري مامور شد - و در عمل صلابت جنگ
به نیابت صوبه داري بیجاپور و خطاب تهور جنگ بهادر افتخار
اندوخت - و بعد چندے مادهٔ سودا بر دماغش ریخته بساط
زندگي را در پیچید - دیگر اخلافش خواجه عباد الله خان و خواجه
سعد الله خان بنوکري شجاع الملک امیر الامرا بسر مي برند
دومي با علم مناسبتے دارد *

---

(۲) د، [بعضے جا] راجندري آمده *

* خواجم قلي خان بهادر *

پسر نذر بے سمت - که از عمدهای توران دیار بود - و بسفارت ازانجا پیش عالمگیر پادشاه آمد - و بعد معاودت یولبارس خان (۲) پسرکلان خود را برای نوکري بهندوستان فرستاد - بعد فوتش پسر دوم او - بیگلر بیگي خان با توابع و لواحق پیش برادر کلان خود آمد - خان مذکور درانوقت سن رضاعت داشت - بیگلر بیگي خان در ایام استقلال سادات بارهه بفوجداري و قلعه داري ماندو از تغیر مرحمت خان سر بر افراخته بود - او نیز با برادر همراهي داشت - سنه (۱۱۳۶) هزار و یکصد و سي و شش هجري (که نظام‌الملک آصف جاه پس از تقرر وزارت از فردوس آرامگاه درخواست رخصت نموده بدکن روانه گردید) او را از اثنای راه همراه گرفت - و پس از جنگ مبارز خان تیول از صوبهٔ برهان‌پور یافته بفوجداري سرکار کهرکون صوبهٔ خاندیس اوقات را بسر مي‌برد در عمل اول ناصر جنگ شهید نیابت نظامت برار بنام او تقرر پذیرفت - و بعد چند ماه معزول گردید - و پس ازان گاهے بفوجداري بگلانه و کرةً بعد اولی به نیابت صوبه‌داري برهانپور مامور گشت - و در عمل صلابت‌جنگ بخطاب ذوالفقار الدوله قایم‌جنگ سرمایهٔ ناموري اندوخت - چون الکای خاندیس بتصرف مرهته رفت او بحسرت و پریشاني پیش صلابت جنگ بحیدرآباد

---

(۲) نسخهٔ [ب] یولبارش خان •

آمد - و پرگنهٔ جلکانو صوبهٔ برار در اقطاع یافته راهی آنصوب گردید - و بعد چند روز در سنه (۱۱۷۹) هزار و یکصد و هفتاد (۲) و نه هجري رخت سفر بدار عدم بربست - آصف جاه با وی سلوک بامتیاز مي‌نمود - و وقت مجرا دست بسر میگذاشت (۳) اما او بسیار بر خود مي‌چید - شعر ساده میگفت - و موزون تخلص مي نمود - ازو ست * بیت *

* بیتو هر گه که بگلشن گذرے بود مرا *
* نکهت غنچه و گل درد سرے بود مرا *

از پسرانش هیچ یک ترقي نکرده - و بعد پدر بفاصلهٔ کم و زیاد پای بدیار عدم گذاشتند - مگر خواجه قدرت‌الله خان بقید حیات است*

* تمام شد *

* جلد اول از ماثرالامرا *

---

(۲) نسخهٔ [ب] هفتاد هجري (۳) نسخهٔ [ب] مي پیچید •